

પારસી પંચાચતનો ચાદગાર કેસ.

હાઈ કોર્ટમાં ચાલેલી તપાસનો
સંપૂર્ણ હેવાલ.

“અખબારે સોદાગર” પત્રમાં પ્રગટ થયેલા તુલોતવીલ
રીપોર્ટોનો સામગ્રી સંગ્રહ.

પ્રગટ કરનાર,
“અખબારે સોદાગર” ઓફીસ,
કોટ, ટેમરીંગ લેન-મુંબઈ.

પ્રાપ્ત રૂપીઓ ૧ એક.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાયિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૨૦૮૭ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ પાઠશી પંચાવત

વિષય સૌગંદ પૃષ્ઠ ૧૪૫૪૬૫

સાં કે જો યું.

—:0:—

ખાખત.

પાનું.

સર દીનશાહ પીટીટ અને બીજા વાલીઓએ રજુ કરેલું ફરીયાનામું.	૧
પ્રતીવાદીઓનો બચાવ	૭
મીં લાઉનાસનું ફરીયાદપક્ષ તરફનું બાંધણું	૧૯
મીં પેસતનજી ફરામજી બાવનગરીની જુખાળી	૩૧
મીં સોરામજી બમનજી પંચકેની જુખાળી	૪૧
મીં અશરબાઈ નસરવાનજી ખાનસાહેબની જુખાળી	૫૬
મુનાખાત્રની જુખાળી	૬૧
મીં બેરામજી મનચેજી મહિજાળાળી જુખાળી	૬૪
મીં ફરુનજી રસતમજી હોટમવાળાની જુખાળી	૬૬
મીં નવરોજી કાવસજી બાલીનની જુખાળી	૬૭
કેરવડ શહેરવારજી દાદાભાઈ બરયાળી જુખાળી	૬૮
મીં બેહરામજોર અંકલેવ્રીયાળી જુખાળી	૭૭
શેખ અમદુલ રહેમાન અને મીં આર. એસ. રસતમજીની જુખાળી.	૮૩
મીં સોરામજી બમનજી મુનસીની જુખાળી	૮૪
ડો. 'ધનજીજી' મોટાભાઈ વડીલની જુખાળી	૮૫
મીં રતનજીજી કોલીયાની જુખાળી	૮૮
ખા. બા. બેરામજી દાદાભાઈની જુખાળી	૧૦૨
મીં જમશેદજી નાદીરજીજીની જુખાળી	૧૦૫
મીં ડો. ભા. ભા. બેજનજી મોતીલાળાળી જુખાળી	૧૦૭
મીં કોમમેનનું બાંધણું	૧૦૯
એરવડ જીવજી મોડીની જુખાળી	૧૩૪
ફસલુર દારાજ પેશોતર સંજનાની જુખાળી	૧૭૦
મીં શાહુરજી જીજીની જુખાળી	૧૮૧
ખા. સા. રતનજી સરવેયરીની જુખાળી	૧૮૫
મીં કાવસજી દાદાભાઈ દુપાળી જુખાળી	૧૮૮
મીં હોરમજી મનચેજી કાપાળી જુખાળી	૧૯૦
મીં કોમમેનનું બાંધણું	૧૯૧
મીં બાઈડસનું બાંધણું	૧૯૬
સમત અનુમતિની જાહેર સમાચાર હેરાલ	૧
નરસિંહજી દેસાઈ કીર્તી	૧

પારસી પંચાયતના ત્રસટીઓ

૨૦૮૭

સામેનો મુકદ્દમો.

તેમની સતા સામે ઉઠાવવામાં આવેલો વાંધો.

સર દીનશાહ પીટીટ અને બીજા વાદીઓએ
રજુ કરેલું ફરિયાદનામું.

પારસી અને જરથોસતી કોણને કહેવો તે બાબે તકરાર.

અસલના વખતના કેટલાક બાબુવાળેમ દસતાવેળે.

દોખમાઓ અને ત્રસટની બીજા મીલકતો ઉપર
જુદ્દહીનાનો હક.

પંચાયત ત્રસટની નેમણુક કરે ?

ગઈ કાલે હાઈ કોર્ટમાં શરૂ થયેલો મુકદ્દમો.

(અખબારે સોદાગર, તા. ૮ મી ફેબ્રુઆરી ૧૯૦૮.)

સર દીનશાહ માણેજી પીટીટ, સર
જહાંગીર કાવસજી જહાંગીર, મી. રસ
તમજી બહેરામજી જીજાભાઈ, મી. રતન
જી જમશેદજી તાતા, મી. બાપુજી સો
રાબજી પટેલ, મી. રતનજી દાદાભાઈ
તાતા અને ડા. નાનાભાઈ નવરોજી કા
ત્રકે પારસી પંચાયતના ત્રસટીઓ સર
જમશેદજી જીજાભાઈ, મી. હોરમજી એ
લજી બાબુબલેસ, મી. જમશેદજી ખર

શેજી જમશેદજી, મી. મહેરવાનજી મન
ચેરજી કામા અને મી. બમનજી દીનશા
હ પીટીટ સામે જે દાવો માંડ્યો હતો
તેને બગતા મુકદ્દમાની સુનાવણી
મધ કાલે હાઈ કોર્ટમાં નીકળી હ
તી. નામદાર વડા જડજી ઓનન સર સો
રેનસ જેનકીનસે જે મુકદ્દમાની તપાસ
વાદીઓ તરફથી થયેલી અરબને લીધે
એકને બલે બે જડજીએ કરવી એવો

હુકમ ફરમાવ્યો હતો. તે મુજબ ઓનઠ
મીઠા જસડીસ દીનશાહ દાવર અને ઓઠ
મીઠા જસડીસ બીમનની બનેલી કાન્ટ
સનમુખ એ મુકદ્દમા નીકળ્યો હતો.

વાહીઓ તરફથી ચેતરસ અરદેશર હો
રમસજી દીનશાહ સોલીસીટરોની ફરજ સ
થી એડવોકેટ જેનરલ ઓનઠ મીઠા સકો
ટ, મીઠા બાઉનડસ, મીઠા પાદશહ, મીઠા
એફ. મેરાયજી તાલ્યારખાન અને મીઠા
એફ. પેસાનજી તાલ્યારખાન બેલીસર હો
જર થયા હતા. પ્રતીપાદીઓ તરફથી સો
લીસીટરો મેજસ્ટ્રેટ કેમી લીચ એનડેઓ
વનની ફરમાસથી મીઠા કનવેરાનીડી, મીઠા
રેકસ, મીઠા સેગમેન અને મીઠા જી. બી.
કોંગા બેલીસટરો હાજર થયા હતા.

આ મુકદ્દમાને તમામ ફરસી કરનામાં
આજે દાવસો થયા બાર વચાકેરથી ક
રી હતા અને તેવું શું પરીણામ આવ
શે તે જાણવાને કામગામ મેલક હજી સા
ફેલામ હતી. મુકદ્દમાની ક્ષતિઓ શર
થઈ તે વેળા કાન્ટ પારસાઓથી ચોકા
ર બરાઈ ગઈ હતી. આશરે સાડાચર
વાગે ઓનરબલ મીઠા જસડીસ કાન્ટ
પણ મુકદ્દમાતું કામગામ નીકળવા એ
ય ઉપર આવી બેઠેજયા હતા. વાંચી
આંખે શું દાવો કર્યો હતો તેનો હુક
સાર હમા નાંચે મુજબ આપયે છાંયે :-

વાહીઓના દાવાનો સાર.

વાહીઓના દાવો એવા છે કે કારટે
એવું જાહેર કરવું કે ફરીયાદનામના બી
જા ફરમામાં જણાવવામાં આવેલી અગ
મયા સથાવર મીલકતના પ્રામાણિકતા
કાયદાસર મેમાપના ત્રસડીઓ નયા અને
તાં ૪ થી ડાસેનઅર ૧૮૫૧ અને
તાં ૨૫ માં સપ્ટેમ્બર ૧૮૮૪ ના
બે ત્રસ્ટ દીડો મુજબ નવા ત્રસડીઓની
નેમણક કરવા માટે આપના વારસો યા
આપના સવા વકાળા અને બીજાગરો
છે અને એવું જાહેર કરવું કે મજબુર
સવલી મીલકતના નવા ત્રસડીઓ નવા
ના સવા મુજબના જરયાસ કિસ્માના
માનવ રીતે આપનામાં આવી હતા અને
તે સવાના આ માનવત કારણને જી
રીતે ચોગય લાગે તે ચોજના મુજબ
અમલ કરવો જોઈયે. વધુ એવું જાહેર

કરવું કે ત્રસ્ટ દીડમાં જણાવવામાં આ
વેલા ત્રસડીના ત્રણ હોખમાંથી અને
સગરજો અને નસાખના અને માટે
ફરીયાદનામના આશરે કાન્ટ પારસ
છે તેના હોખમાંથી એ; કાન્ટ
કે તેમાં અન્ય ત્રસડીઓ મુ
દા પડે છે. જે ત્રસડીઓ કથે
મજબુર મીલકતના કાયદા નાખના
વાળી છે તે ત્રસડીઓ આ કે જે કારટે
કાર્ટ જાહેર કરના અને વધુ કાર્ટો
હર ત્રસડી કે કરના કાન્ટ પારસ ૧૩
અને ૧૪ માં ફરમા નેમણવવામાં આ
વેલું જાહેર કરના કાર્ટ. મીડીસ અને ઠ
રાયે નાનકા કાન્ટ તાં ૪ થી ડાસ
મયા કાર્ટો નવા રવાના કાર્ટો તર
૧૮૮૧ ના મજબુર કાયદા નાખના
આવસી મજબુર કાયદા. આ કાયદા
સવલી મીલકતના ત્રસડીઓ નવા માટે
જેક થયા તે ત્રસડીઓના આપના મા
દવા કાન્ટ ત્રસડીઓ નેમણ.

મીઠા કલે ત્રસડીઓના મેજસ્ટ્રેટ દા
વર આ બીજા અન્યત્ર કાયદા આ જ
વા વાળી વાંચેલ ત્રસડીઓ નાંચે
સારજી તાલ્યારખાન તાલ્ય મુજબ ફ
રવવાનું તાલ્ય લગાવી ગયા. વાંચી
સાંચવામાં હોવા :-

ફરીયાદનામની સપુરણ વીગત.

ફરીયાદનામની સપુરણ ત્રસડી નાંચે
મુજબ છે :-

(૧) કાન્ટ ઓરબાનના ત્રણ જરથો
સવા ત્રણ વચાકેરજાના અન્યમુખના સ
માનકા કાન્ટ ત્રણ વચાકેરજાના પામ
પામ પારસ મુજબના સવલી પારસાઓ
સગરજો મુજબ.

(૨) જરથો સવા વચાકેર પામનારોના
કામ માટે સમાન ત્રણ વચાકેરજા ને
મસા સમાન ત્રણ કીવતો અમથોશો
જે માનકા કાન્ટ ત્રણ વચાકેરજા ને
બેમન છે. આ અમથોશો જાંચાસવા વ
રગ પામનારોના ત્રણ વચાકેરજા જુદા જુદા વ
ખાંચે મુજબના રજવામાં મેલવવામાં આ
વા છે. આ અમથોશો પ્રામાણિકતા કે જે
આ પામના ૧૮૫૧ ના ત્રણ ૧૮૮૪
ના ત્રણ કાન્ટ મુજબ મુકદ્દમા ત્રણ
કામ કરનામાં સવા વચાકેરજા ત્રણ છે તે
ઓના કામગામ અને વચાકેરજા હોવા છે.

[illegible][illegible]

(4) गौरी साठनगर ६८४ नं०
मजदुरों की कठिनाई को दूर करने के
दृष्टि से नगरपालिका के कार्य में
पानि का उपयोग न करके नगरपालिका
के कार्यालय में पानि का उपयोग न करना
ऐसा कार्य करने से नगरपालिका के
कार्य में बचत होगी।
गौरी साठनगर नगरपालिका के कार्य में
गौरी साठनगर नगरपालिका के कार्य में
गौरी साठनगर नगरपालिका के कार्य में

(૬) ગજડુ પાલ હાખનાખામનુ
પહલુ ૧૬૭૦ મા મેદી હીરજી વાજા

ગાંધી તરફથી આંધવામાં આવયું હતું
અને બીજાં જે ૧૭૫૬ માં આંધવા
જતું ને થોડા બાજે જ થયા પતી જોતા
તે જ આ તથા થોડા બાજે તાલિ: ૨૭ મ
દા વનના અંતમાં મદદથી આંધ
વામાં આવ્યું હતું. ત્રીજું દેખણ જે
૧૭૫૭ના દેખવાને નામે જોતાપણ
૧૭૫૭ માં જાગર ઉઘાણ કરો
ને જાણવા આવ્યું હતું અને તે ઉપ
ર મનના આંધેલી એક તખતી ઉપર
થી જણાવે છે કે તે જાખી જરથોસત્રી
અનુભવના નાણાંથી આવવામાં આવયું
હતું. મજબૂર તથા દોષમાજોને અરપણ
કરવા જામિનાં સરતો જામે તસરીઓ
માહિતગાર નથી પણ તેઓ માને છે કે
એ દોષમાજો જરથોસત્રી જોના મજબુ
ર દોનાના કિરયાગ માટે આવવામાં આ
વવા દતા અને તેઓનો અત્યાર સુધી
કાંઈ પણ વચા પાસતી વગર ઉપયાગ
કરતો આવ્યો છે.

[illegible]

કાવસજી બનાજી તરફનો એક બીજો પત્ર વાંચવામાં આવ્યો હતો જેમાં તેમણે જણાવ્યું હતું કે મજદૂર દોખમુ મજબૂતનાન ધરમની જરથોસ્તી અનજી મનના ઉપયોગ માટે તે દીવસે બુદ્ધિ મેલવામાં આવ્યું હતું અને તે મુજબની એક તખતી મજદૂર દોખમા ઉપર મારવામાં આવી હતી.

(૮) એ પાંચ દોખમાઓનું છેલ્લું બીસની અથવા કાપીસખાઉવાણું. દોખમું ૧૮૪૪ના સાલમાં કાવસજી એલજી બીસની તરફથી બાંધવામાં આવ્યું હતું. મજદૂર દોખમાની કીયા વેળા મજદૂર કાવસજી એલજી બીસનીએ તા. ૭ મી મે ૧૮૪૪ ની તારીખનો એક પત્ર મુજબની જરથોસ્તી અનજીમન અને તેના આગેવાનો ઉપર મોકલાવ્યો હતો જેમાં તેમણે જણાવ્યું હતું કે “આપણી કામ”ના લોકો માટે એક નવું દોખમુ બાંધવાની મોટી જરૂર હતી અને તેથી તેમણે મજદૂર દોખમું બાંધ્યું હતું અને તે દોખમાને મજદૂર અનજીમનના સવાધીનમાં આપ્યું હતું એ કામગીરી પંચાયત તરફનો જવાબ જાહેર રીતે વાંચવામાં આવ્યો હતો, કે જેમાં તેઓએ સવીકાર્યું હતું પણ મજદૂર દોખમુ તેઓને હસતક આપી અનજીમનના ઉપયોગ માટે થયું હતું અને મજદૂર કાવસજી એલજી બીસનીના સખળા જરથોસ્તીઓ આભારી થયા હતા. મજદૂર પંચાયતના સભાસદોની સહી સાથની એક યાદી તા. ૨૧ મી જુન ૧૮૪૫ ની તખતી કરવામાં આવી હતી, કે જે યાદી મુજબ તેઓએ કહ્યું હતું કે મજદૂર દોખમુ સખળા જરથોસ્તીઓના ઉપયોગ માટે નાંધવામાં આવ્યું હતું અને તે મુજબની એક તખતી તે દોખમા ઉપર મારવામાં આવી હતી કે આ દોખમુ “પત્ર અને ઉંચા માજબસની ધરમની કામના મુલેબાનુ થાતી માટે” બાંધવામાં આવ્યું છે. વાદાઓ એવું માને છે કે પ્રતી વાદાઓ એ વખતે મજદૂર પંચાયતના પછી ચતારાઓ પ્રારંભ માન છે,

(૯) મજદૂર સમડીઓમાંની એક કે જે સહીવારની સમડીને નામે જાણખાય

છે તે ૧૮૩૦ માં હાલમાઈ કાવસજી સહીવારની યાદમાં બાંધવામાં આવી હતી અને તેને પરચવાની કીયા વેળા મજદૂર હાલમાઈના બેટાઓએ લખેલા અનજીમન જોગો એક પત્ર જાહેરમાં વાંચવામાં આવ્યો હતો, કે જેમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે માજબસની ધરમના લોકો માટે મજદૂર સમડી બાંધવામાં આવી હતી. અને મજદૂર અનજીમનને તે સવાધીન કરવામાં આવી હતી અને તે મુજબની તખતી એ સમડી ઉપર મારવામાં આવી છે.

(૧૦) એક બીજી સમડી મરકુમ સર દીનશાહ માણેકજી પીટીટ તરફથી ૧૮૭૩ ના સાલમાં બાંધવામાં આવી હતી અને તેવચ તેમજ મજદૂર પંચાયત વચે ચાલેલા પત્ર વડેતાર ઉપરથી જણાય છે કે મજદૂર સર દીનશાહ માણેકજી પીટીટને હરાદો સખળા જરથોસ્તીઓના ઉપયોગ માટે એ સમડી પુરી પાડવાનો હતો. મજદૂર સમડીને પરચવાની કીયા વેળા મજદૂર સર દીનશાહ પીટીટ તરફનો એક પત્ર વાંચવામાં આવ્યો હતો, જેમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે એ સમડી “જરથોસ્તી અનજીમનના આખા ટોળા માટે” બાંધવામાં આવી હતી અને તે મુજબની એક તખતી તે ઉપર મારવામાં આવી હતી.

(૧૧) મજદૂર નજારખાનું ૧૮૭૩ માં બેહરામજી હોરમજી પટેલ અને બાબાઓ હાલમાઈ રસતમજી પટેલના એકબીજાપુરે તરીકે અરપણ કર્યું હતું અને તેઓ તરફના પત્રમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે મજદૂર નજારખાનું “જરથોસ્તી કામના ઉપયોગ માટે સખાવતમાં આપેલું” હતું. એ નજારખાના ઉપર મારવા તખતી ઉપર એ મુજબનો લેખ છે.

(૧૨) ૨૫ મી સપ્ટેમ્બર ૧૮૮૪ ના મજદૂર તસદ દીકને લાધી મુજબના ચોક્કસ આગવાન પારસીઓ મજદૂર માલકતોના તસદીઓ થયા અને તેઓના હાથમાં મજદૂર માલકતોનો કારાખાર આવ્યો કે જે માલકતાના સંબંધમાં પ્રતીવાદાઓ થોડક થયું એવું દરશાવ્યું છે કે તેઓના પારસી અને જરથોસ્તી ધરમ ખાળનારા સખસોને મ

ટેજ છે. એટલું છતાં વાહીઓ માને છે કે મજકુર મીલકતોને લગતું દીક જ્યારે તક્યાર કરવામાં આવ્યું તે વેળાએ મજકુર મીલકતોનો લાભ ઝોરાબીયન પરમ પાળવાનો હોવો કરનારા કાંઈ પણ શખસને નહીં આપવાની નેમ રાખવામાં આવી હતી નહીં યાતો હવે પછી જે બનાવો વીશે ઇશારો કરવામાં આવશે તે બનાવો બન્યા તથા સુધી પ્રતી વાહીઓ યા તેઓની આગળ યદ ગયલાઓ તરફથી બાકાત રાખવાની કઠી પણ કોશિશ યદ હતી નહીં.

(૧૩) ૧૯૦૩ ના સાલમાં એકસ શખસો કે જેઓ ઓલાદ પારસી હતા નહીં પણ જેઓને જરથોસ્તી ધરમમાં દાખલ કરવામાં આવ્યા હતા, તેઓના હકોના સવાલ ઉભા થાય અને તેથી કરીને મુ'બઇના પારસીઓમાં મોટી ચકચાર ચાલી અને એ બાબદ વીશે સમાચાર મારા અને કમીટીઓ નમવામાં આવી. પરીણામમાં એવું એકમત જાહેર થયું કે જરથોસ્તી ધરમમાં પારસીઓને દાખલ કરવું એ ધરમના ફરમાનોને અનુસરી હતું, પણ તે છતાં પારસીઓની એક મોટી સંખ્યા કે જેમાં પ્રતીવાદીઓ પણ હતા તેઓ સંસારી કારણોસર આવી રીતે કાંમમાં દાખલ કરવાના વીરુધ્ધમાં હતા અને તેથી કરીને મજકુર તસદીકની સરતોનો લાભ લઇને મુ'બઇના મુજરાતી વસ્તમાનવોમાં નોચલી મતલબના બખર તેઓએ પ્રગટ કરાવી અમે સહી કરનારા પારસી પંચાયતના ધરમના ફેડો અને મીલકતોના તસદીઓ સહળાઓને જાહેર કરવાના રજા લઇએ છીએ કે બાહાશ પારાશાઓઓએ અમેને સલાહ આપી છે કે અમારે હસતકના સહળા ફેડો અને ધરમના ખાતાંમાં જેવાં કે દોખમાઓ, ધરમશાળાઓ, આતશબેદરામાં વગેરે અમારે હસતક છે અને તે ફક્ત તેઓનાજ ઉપયામના માટે છે કે જેઓના પાતા અને વડવાઓ પારસી છે તથા જેઓ જરથોસ્તી ધરમ પાળે છે તથા તેમ હોય તો જ તેઓએ મીલકતોનો લાભ મળવી શકશે. આથી અમે જાહેર કરીએ છીએ કે જેઓ આવા પારસી ઝોરાબીયનો નહીં

હોય તેઓને મજકુર ફેડો ધરમાદખાતાંઓ કે જે અમારે હસતક છે તેનો લાભ આપવામાં આવશે નહીં. અમારી આ ચેતવણી છતાં જેઓ પારસી જરથોસ્તીઓ નહીં હોય તેઓ જે અમારે હસતકનાં ફેડોનો લાભ લોગવવાની કોશિશ કરશે તેમજ દોખમામાં એક પારસી જરથોસ્તી નહીં હોય તેઓ લાલ્લ લાવશે તથા તેમ કરવામાં જેઓ મદદ કરશે તેઓ તે પોતાના જોખમે કરશે.

(૧૪) તસદીઓએ જાહેર કરેલી મજકુર બખરથી કોમમાં જખરી ચકચાર ચાલી રહી. જે ઉપરથી તેઓએ એક પધુ નોટીસ બહાર પાડી જેમાં તેઓએ જાહેર કર્યું કે મજકુર પહેલી નોટીસ પારસી બાપ અને ગુહીન માને પેઠનાં બાળકોને અને ઇરાનથી આવનારા જરથોસ્તીઓને લાગુ પડતી હતી નહીં.

(૧૫) મજકુર જે નોટીસ બહાર પાડવા પછી પ્રતીવાદીઓએ મુ'બઇમાં પારસી જરથોસ્તીઓની એક સમા બોલાવી કે જે સમામાં વડું આકાશ મલનારા ઠરાવ પસાર થયા અને એ ઠરાવોના નકલો પ્રતીવાદીઓએ પોતાના ધરમાદા ફેડોના ખરચે છપાવી અને મુ'બઇ તેમજ બહારગામોમાં વહેંચાવી.

(૧૬) વાહીઓ જણાવે છે કે મજકુર સમા જરવાના અગાઉ પ્રતીવાદીઓને ધરાશાઓએ સજાહ આપી હતી કે આજ ઠરાવાથી લામતાવળમતાઓના હક ઉપર કાયદા સંબંધી કાંઈ પણ અસર થનાર નથી અને કાંચ એ ઠરાવો મોટે ભાગે પસાર પણ થાય છતાં તેથી સામેના નાના પક્ષના હકો તે છીનવી લઇ શકે તેમ નથી. પ્રતીવાદીઓએ એ બાબદ ઉપર મળેલી સલાહ જણાવ્યુંને બહાર પાડી હતી નહીં. અને મજકુર ઠરાવો પસાર થવા દાખા હતા અને મુ'બઇ તેમજ બહારગામોમાં એ ઠરાવોના છુટયા ફેલાવો કર્યો હતો.

(૧૭) વાહીઓનું કહવું એવું છે કે પ્રતીવાદીઓ મજકુર રમ મી સપદમર ૧૮૮૪ ના દાંત્રી સરતોના જે મુજબ અરથ ઉઠાડે છે તે મુજબ તે સરતો વાહીઓને કાંઈપણ રીતે બાંધી હતી નથી

[illegible]

પ્રતીવ દીઓના બચાવ.

[illegible]

(१) नदी में परीक्षा के माताओं और पुत्रों के साथ नृत्य नृत्य के तेजानी में

(૮) જે નાટીસો અને ઠરાવો ઠરાવમાં આવતા હતા તે નકામાં હતા એવી જણાવામાં આવેલી ભિન્નતા પ્રતીતિઓ ઠરાવ કરે છે. પ્રતિવાદીઓ જણાવે છે કે એ નાટીસો તેઓએ વાજબી રીતે મોકલેલી હતા અને જે ઠરાવો થયા છે તે પરત્વી કોમે કરેલા કોપલસરકારે છે. પ્રતિવાદીઓ જણાવે છે કે ન સદ્યે માત્ર નેમજીવના સંબંધમાં વાહીઓએ જે યોગ્યતા વીરો ઇશ્વરો કર્યો તે તે યોગ્યતા તદ્દન બીજાજરૂરી છે, આખા પરત્વી કોમે, કે જેમા વાહીઓ પશુ ન તેઓ પ્રતિવાદીઓ તરફથી પર મલકે મીલકતવાના અભાવમાં આવતા ઠરાવ તરફથી સારી રીતે સલાહ પામવા છે. જે અગ્રહ વીરો પહોંચ્યા અને પ્રતિવાદીઓ પાસે માફક પડ્યા છે તે મજબૂત કેવળ માનુષ સંબંધમાં છે. પ્રતિવાદીઓએ ત્રેપન લાખ રૂપવાળી રકમના ફંડેન તેમજ જીવિકા કામગીરી મીલકતોના ત્રેપનમાં છે. દર પરસે પ્રતિવાદીઓ અક મોટી હાસાગતો ચોપડા ખ

હાર પાડે છે, જેમાં કારોબારની સંધી પીમતો સમાવવામાં આવેલી હોય છે.

(૧૦) ત્રસ્ટીઓ તરીકેના તેઓના ઓધાપરથી પ્રતીવાદીઓને ખસેડવાને અને તેઓની જગાએ નવા ત્રસ્ટીઓની નેમણૂક કરવાની જરૂર છે, એવી બી નાનો પ્રતીવાદીઓ ધનકાર કરે છે.

(૧૨) પ્રતીવાદીઓ જણાવે છે કે ધાર્મીક યા સંખ્યાવતી કામ માટે જ્યારે કોઈ ત્રસ્ટ કરી જાય છે ત્યારે કોરાબી થતો, મજબૂતનાન, જરથોસ્તી અનુમન, કોરાબીયન અનુમન એ નામોથી સંખ્યાવત યાય છે અને તેથી કરીને તે સંખ્યાવત કરનારની નેમ જરથોસ્તી ધરમ પાલનારા પારસી કોમના સમાસ દોના લાભ માટેજ તે સંખ્યાવત કરવાનો ઇરાદો રહે છે અને નહીં કે જરથોસ્તી ધરમમાં વટથી દાખલ થનારાઓને માટે.

(૧૪) પારસી કોમ હંમેશાં નીચે મુજબ આસામીઓની બનેલી મણુવામાં આવતી હતી:- (૧) ઇરાનથી અસલ હિંદુ સત્તાન આવેલાઓના વારસો. (૨) ઇરાનમાંના આમજા જરથોસ્તીઓના વારસો કે જેઓ પોતાના બીજા સાથીઓ સાથે હિંદ આવ્યા હતા નહીં તથા જેઓ ઇરાની પારસીઓના નામથી ઓળખાય છે (૩) પારસી પીતા અને જીવન માતાને પેટના બાળકો કે જેઓ જરથોસ્તી ધરમ પાલતા હોય, એ ત્રીજા વરમના લોકોના હકને સવાલ અવારનવાર ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો પણ લાંબા વખતના ચાલતા આવેલા રીવાજથી ત્રસ્ટીઓએ એ હક સ્વીકાર્યો છે અને તે બાબે વાંધો ઉઠાવ્યો નથી.

(૧૫) પ્રતીવાદીઓ જણાવે છે કે પારસી કોમના સમાસદો જેઓ છેલ્લા ફકરામાં જણાવવામાં આવેલી સરતોમાં સમાઈ ગયા હોય અને જેઓ જરથોસ્તી ધરમ પાલતા હોય તેઓ સીવાજ બીજા કોષ્ટક ત્રસ્ટોનો લાભ મેલવવાને હક ધરાવતા નથી.

(૧૬) પ્રતીવાદીઓ જણાવે છે કે વાદીઓ મજબૂર જણાવેલી પારસી કોમના સમાસદો છે અને મજબૂર ત્રસ્ટોના સં

બંધમાં તેઓના હિંદુઓના સવાલ કહી પણ ઉઠાવવામાં આવ્યો નથી યા ના પાડવામાં આવ્યો નથી.

(૧૭) પ્રતીવાદીઓ જણાવે છે કે ફરી ચાલનામાંના બીજા ફકરામાં જણાવવામાં આવેલી જરસમજીતીમરી છે.

(૧૮) પ્રતીવાદીઓ જણાવે છે કે ૨૫ મી સપ્ટેમ્બર ૧૮૮૪ દીડની અમાઉ તેમજ પછી જુદાં દીડાથી ઉમાં થયાં છે અને એ દીડામાં મોટે ભાગે નવા ત્રસ્ટીઓની નેમણૂક કરવાની સત્તા વીશે જણાવેલું છે.

(૧૯) એ દીડો જ્યારે રજુ કરવામાં આવે ત્યારે તે તપાસવાની પ્રતીવાદીઓ અરજી ચુનારે છે અને તે ઉપરથી માલમ પડશે કે મજબૂર મીલકતોના ત્રસ્ટીઓની નેમણૂકની સત્તા જરથોસ્તી આલમને સોંપવામાં આવી હતી નહીં.

(૨૦) પ્રતીવાદીઓ જણાવે છે કે ફરી ચાલનામાંના જણાવવામાં આવેલાં ૧૮૫૧ અને ૧૮૮૪ ના દીડોની હુકમવારોબ નીચે મુજબ છે:- ૧૮૭૬ ના સાલમાં મુબઈ સરકારે પારસી કોમના બાર સમાસદોને પારસી પંચાયત તરીકે નેમ્યા. ૧૮૧૮ ના સાલમાં પારસી કોમે ૧૮ સમાસદોની પંચાયત નેમી, જેમ જગા ખાલી પડતી ગઈ તેમ બાકી રહેલા પંચાયતના સમાસદો નવા સમાસદોથી પૂરવા ગયા. અને તે મરનાર સમાસદના હિંમણુના દીવસે યા તો તે પછીની અનુમનની સમામાં તે વીશેની ખબર આપવામાં આવી હતી.

(૨૧) ૧૮૨૩ ના સાલમાં પંચાયતના એક સમાસદ હોરમસજી બમનજી વહાડીયા જેવણુ ફડોનો હીસાબ રાખનાર હતા તેવણુ વધુ વાર એકલા હીસાબી તરીકે કામ કરવાને રાજી નહીં હોવાથી તેવણુ પંચાયત ઉપર એક પત્ર લખી અરજ કરી કે ફડોનો કારોબાર ચલાવવાની ઘટતી જોઈવણુ કરી લેવી. એ પત્ર ઉપર પંચાયતે વીચાર ચલાવી ચાર ત્રસ્ટીઓ વાડીયાજી હોરમસજી બમનજી, હોરમજી કારસજી બનાજી, વાડીયા નવરોજી જમશેજી અને જમશેજી જીજીભાઈ ફડોનો કારોબાર ચલાવવા માટે નેમ્યા.

(૨૨) મજકુર ચાર ત્રસટીઓમાંના વાહીયાત હોરમસજી બમનજી ૧૮૨૬માં મરણ પામ્યા અને તેવજીની જગ્યાએ તેવજીના બેટા હોરમસજી બમનજીએ ત્રસટી તરીકે નેમણમાં આવ્યા. તેવજી ને અનુગુમને નહીં પણ પંચાયતે એમ યા હતા.

(૨૩) ૧૮૫૧ ના સાલ સુધી કાંઈપણ ફેરફાર થયો નહીં પણ એ સાતમાં ફરામજી કાવસજી મરણ પામ્યા તેવજીની જગ્યાએ કંઈક મુન્વામાં આવી નહીં, મજકુર બમનજી હોરમસજી ૧૮૫૧ માં ત્રસટીથી પમાંથી રીટાયર થયા અને તે વેલાએ ૧૮૫૧ ના સાલનું ડીડ તઘયાર કરવામાં આવ્યું અને તેમાં જણાવવામાં આવેલા પાંચ ત્રસટીઓના હાથમાં ફંડને મેલણમાં આવ્યું અને નવા ત્રસટીઓની નેમણક કરવાની સત્તા હાથમાં ત્રસટીઓને આપવામાં આવી. આ પ્રતીવાદીઓનું એવું કહેવું છે કે ૪ થી ડીસેમ્બર ૧૮૫૧ નું ડીડ આ કોરટે વાજબી તરીકે સવીકારવું.

(૨૪) ૧૮૮૪ ના સાલમાં ફરેક જુદા જુદા ડીડથી ઉર્માં થતાં ત્રસટીના નવા ત્રસટીઓ નેમણની જરૂરથી મોટા ખર્ચ અને ખટખટ થતી માલમ પડી અને તે ઉપરથી ૨૫ માં સપ્ટેમ્બર ૧૮૮૪ નું ડીડ એક ત્રસટ તઘયાર કરવામાં આવ્યું.

(૨૫) પ્રતીવાદીઓ જણાવે છે કે ૨૫ માં સપ્ટેમ્બર ૧૮૮૪ નું મજકુર ડીડ બરાબર રીતે રેજિસ્ટર થયલું હોય અને તે બાબેની ખર્ચ પારસી કોમને સાતનય રીતે હતી. ૧૮૫૧ અને ૧૮૮૪ ના ડીડો તઘયાર થયા પછી ત્રસટીઓને જુદાં જુદાં ત્રસટીના સંબંધમાં મોટી રકમ મળી છે અને ૧૮૫૧ પછી હોદ લાખ ઉપરથી ફંડ વધીને ૫૩ લાખ સુધીનું થયું છે.

(૨૬) ત્રસટીઓએ મજકુર ડીડ હોય તેમાં તપાસવા દેવાની ના પાડી છે એ બાબને પ્રતીવાદીઓ ધનકાર કરે છે. ૧૮૬૮ માં એ ડીડ ત્રસટીઓના હોદમાંથી છાપવામાં આવ્યું હોય અને કોઈને પણ તેની ખાસ હોય તે તો રેજિસ્ટરને અરજી કરવાથી તેની નકલ મળી શકતે.

એ ડીડ જોવાની તજજ્ઞ વખત ત્રસટીઓ ને અરજ કરવામાં આવી હતી. એક વખત તે ના પાડવામાં આવી હતી પણ એ વખત સંપૂર્ણ રીતે તેની તપાસ લેવા દેવામાં આવી હતી. ૧૮૮૪ ના ડીડ મુજબ નવા ત્રસટીઓની નેમણક કરવાની સત્તા હાથમાં ત્રસટીઓને આપવામાં આવી હતી.

(૨૭) ૧૮૮૪ ના મજકુર ડીડમાં કોઈ પણ ત્રસટને જોડી રીતે જાહેર કરવામાં આવ્યું હોય એવી બીનાનો ત્રસટીઓ સાફ ધનકાર કરે છે.

(૩૦) પ્રતીવાદીઓ કહ્યું કરે છે કે ફરીયાદનામાં જણાવવામાં આવેલા તજજ્ઞ દોષમાંઓના સંબંધમાં કાંઈ પણ ડીડો નથી. પ્રતીવાદીઓ જણાવે છે કે મજકુર દોષમાંઓમાં ઉપર જણાવ્યા મુજબનાજ પારસીઓ જેઓ જરથોસ્તી ધર્મ પાળતા હોય તેઓનીજ લાસાને મુકવાનો હક છે. અત્યાર સુધીમાં એ દોષમાંઓના એવીજ રીતે ઉપયોગ થતો આવેલો છે.

(૩૧) ફરીયાદનામાંના ૭ મા ફરામાં જણાવવામાં આવેલા અસલ ખતો તપાસવાની જવ બદલે અરજ મુજબ છે અને તેઓ ફરામજી કાવસજી બનાજ તરફથી પ્રગત કરવામાં આવેલી જાહેર ખર્ચ ઉપર આધાર રાખે છે. જવાબદારી જણાવે છે કે મજકુર ફરામજી કાવસજી બનાજવાલું દેખતું જરથોસ્તી ધર્મ પાલનારાઓ અને નહીં કે જરથોસ્તી ધર્મમાં વટલેલાઓના ઉપયોગ માટે હોય.

(૩૩) ફરીયાદનામાંના આઠમાં ફરામાં સંબંધમાં પ્રતીવાદીઓ અસલ ખતો તપાસવાની અરજ મુજબ છે અને તે ઉપર તો તેઓ એ બીના ઉપર આધાર રાખશે કે મજકુર દોષમાંના સંબંધકે એવો પણ ધરાદો રાખ્યો હતો કે જે પારસીઓની લાશો ઉપર જુરો બરાબર હોય તે લાશો માટે પણ તે દોષમાંના ઉપયોગ કરવો નહીં. પ્રતીવાદીઓ જણાવે છે કે મજકુર બીસનીવાલું દોષ મુજબ જરથોસ્તી ધર્મ પાલનારા અને નહીં કે જરથોસ્તી ધર્મમાં વટલેલાઓ ના ઉપયોગ માટે હોય.

(૪૪) પ્રતિવાદીઓ જણાવે છે કે ૯ મા અને ૧૦ મા ફરમાં જણાવવામાં આવેલી સમસીઓ જરૂરથી ધરમ પાલના પારસીઓના ઉપાગ મટેલી. “જરૂરથી કોમની અનુમતિ ન,” “જરૂરથી કોમની અનુમતિ,” અને “એરસસીય ન અનુમતિ” એ સમસીઓ અરથ જોરસીયન ધરમ પાળના જરૂરથી કોમની અવેલો કાય છે અને નહીં કે કોઈ બીજાના.

(૪૫) પ્રતિવાદીઓ જણાવે છે કે જે નસાખાના વીશે મજાના કથા છે તે જરૂરથી ધરમ પાળનાઓના ઉપાગ માટે સથાપવામાં આવ્યું છે અને નહીં કે કોઈ બીજા માટે.

(૪૬) પ્રતિવાદીઓ જણાવે છે કે ૧૮૮૪ નું ત્રસ્ટ નીક બરી અને જામીની તપાસ કરવામાં આવ્યું હતું. ફરીયાદનામાં એવું જણાવવામાં આવ્યું છે કે જેઓ પારસી નહોતા પણ જરૂરથી ધરમ પાળના હતા તેઓને મજકુર ત્રસ્ટોના કામમાં પથમાં આવ્યા હતાં વાત ખરી નથી.

(૪૭) સંસ્કારીક કારણોસર પ્રતિવાદીઓ કેમકે ગુફુદીનીન દાખલ થયા હતાને ઉત્તર નહીં આપવાને હાતેજરૂર હતા એ બીજાનો પ્રતિવાદીઓ કનકાર કરે છે. ત્રસ્ટીઓ તરીકે તેઓની ફરજ ત્રસ્ટની શરતો મુજબ માલવાની હતી અને તેઓએ એ શરતો નો જેમ જણાવવામાં આવ્યું છે તેમ કરી કામ લાધી નથી.

(૪૮) જે ફરાબોના સંબંધમાં ફરિયાદનામાં જણાવ્યું છે તે પારસી કોમના અરજ ઉપરથી હાવાની વહેંચાવવામાં આવ્યા હતા.

(૪૯) પ્રતિવાદીઓ જણાવે છે કે તેઓએ કાઉન્સિલમાં મળવાની રાહ બરી માટે લાકું હતું અને તેઓને પારસી કેમ કંઈ કરવા કરે તે પસાર કરવા પા ના પસાર કરવાની કાંઈપણ સતા નહતી.

(૫૦) ફરીયાદનામાં ૧૭ મા ફરમાં જણાવવામાં આવેલી વાગતનો પ્રતિવાદીઓ કનકાર કરે છે.

(૪૧) ત્રસ્ટોને લગતી સધળી હાજરો લીસામને લગતી વાગતો ચોપરીઓ, કે જે પ્રતિવાદીઓ પ્રગટ કરાવે છે તેમાંથી મળી શકે છે ત્રસ્ટોના સંબંધમાં કાંઈપણ જોઈતી જરૂર નથી. પ્રતિવાદીઓ અરજ કરે છે કે આવેલો એ કે મજકુરો ચલાવવાનો વાદીઓ હાજરોને છે કે કેમ તે પહેલાં કેરો નહીં કરવું જોઈએ કે જોઈ કરી. પ્રતિવાદીઓને સધળી તવારીખ પાને લીસામ રજુ કરતાં મોટો અરજ અને મહેનતમાં ઉતરવું પડે નહીં.

(૫૧) જમશેદજી જીજીભાઈ.

” હોરમસજી એલજી એલજીએસ

” જમશેદજી ખરશેદજી જમશેદજી

” મેરવાનજી મનચેરજી કામા.

” ખમનજી દીનશાહ પીટીટ.

અમતયનો પત્રવહેવાર.

પ્રતિવાદીઓના બચાવનામાં સાથ પત્રવહેવારો તેમજ આગલી નોંધિતો એ કે મોટો જથ્થો નોંધવામાં આવેલો છે જેમાંથી અમતયના કામો અને નીચે મુજબ રજુ કરીએ છીએ:-

૧૭ મી એપ્રિલ ૧૮૭૨ ના યોગે કુરિયરમાં ફરામજી કાવનજી તરફની નીચ લી મતલબની જાહેર ખબર પ્રગટ થઈ હતી :-

ફરામજી કાવનજી વધુ જણાવવાની રજા લે છે કે આગલી તા. ૩ જી મેના દીને પારસીઓનો એક સામાન્ય મેટો મેળાવડો ભેટો મળશે અને સધળા ભેટા મળેલાઓનું એક ખાણું થશે. આણું માં સની તા. ૨૬ મી પછી કોઈપણ બીજી કોમનાને દાખલ કરવામાં આવશે નહીં.

એ બાદ તા. ૨ જી મે ૧૮૭૨ ના યોગે મજકુર ફરામજી કાવનજી તરફની બીજી એક જાહેર ખબર પ્રગટ કરાવવામાં આવી છે જેમાં સધળા જરૂરથી કોમના દોખાના કોયા વચ્ચે હાજર રહેવાને જણાવવામાં આવ્યું છે તથા પારસી કનકારકો અને કાવનજીના શેઠોને જાહેર અરજ કરવામાં આવી છે કે એ દિવસ તેઓને રજા આપવી.

બીસનીવાલા દોખમા વીરો

ચેતવણી.

બીસનીવાલા દોખમાના સંબંધમાં નીચેના નાટીસ તા. ૧૯ મી ડિસેમ્બર ૧૮૪૪ ના દીને બહાર પાડવામાં આવી હતી :-

પાસી કાવસજી એલજી બીસની હોં દુઓ, મુસલમાનો અને ખ્રીસતીઓને ન અતાપુરવક ખતર કરે છે કે મેં મુંબઈ ની પારસી પંચાયતની ટેકડી ઉપર એક દોખમું પારસી ધરમના રીતજ મુજબ બાંધવું શરૂ કર્યું છે અને તે હવે પૂરું થયું છે. વધી મજદુર કોમના જે કોઈ સમસરો તે જોવા માગતા હોય તેઓને તા. ૩૦ મી સુધી જોવાની છુટ રહેશે પણ તપાસના ધરમ કીયા શરૂ થતી હોવાને લીધે દાખલ કરામા આવશે નહીં.

મજદુર કાવસજી એલજી પાસી ન રહેથી તા. ૨ જી મે ૧૮૪૪ ના મુંબઈ સમાચારમાં એક જાહેર ખતર પ્રગટ કરાવવામાં આવી છે જેમાં પોતા તરફથી બાંધવામાં આવેલાં દોખમાની કીયા વેળાએ સધળા જરથોસ્તીઓને હાજર રહેવાને એતલેમાસ કરી છે.

શેઠ ફરામજી કાવસજીનો અનનુમન

જોગો પત્ર.

શેઠ ફરામજી કાવસજીએ તા. ૩ જી મે ૧૮૩૨ ના દીને અનનુમન જોમા લખેલા પત્રમાં પોતાના દોખમાને પારસી કોમને માટે ખુલ્લું મેલાયતું જાહેર કર્યું છે. આ પત્રમાં તેવણે હમેયું છે કે રસમી કમીટી તરફથી બાંધવાર ફોરમસજી બેરામજી શેઠનાએ મારી ઉપર તોઠડી રીતે એક ચાલી લખી હતી જે ઉપરથી હું જાહેર કરું છું કે જેઓ ઇચ્છતા હોય તેઓને આ દોખમાનો ઉપયોગ કરવાની છુટ છે પણ એ દોખમાની પાલીઓ જરથોસ્તી ધરમના ફરામાનો મુજબ વાળેલા પગલાઓ ને માટે છે.

શેઠ કાવસજી એલજી બીસની તરફથી બાંધીને ખુલ્લા મેલામા આવેલા દોખમાની જશન કીયા વેળાએ પંચાયત તરફ અરેસ વાચવામાં આવ્યું હતું જેમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે એ

દોખમાની ધણી જરૂર હતી અને તે માટે એક 'પુંજ' ફેર એકઠી કરવામાં આવી હતી પણ એ દોખમુ શેઠ કાવસજીએ બંધી આવેલું હોવાને લીધે એ 'પુંજ' બંધી છે અને જરથોસ્તીઓ તેવણના આમારો થયા છે.

બાંધાજરી લાશેને દોખમામાં

મુકવાની મનાઈ.

વાઘ્યા નરરાજ જમશેજી, ફરામજી કાવસજી બનાજી, જમશેજી જીજીનાઈ, બહમનજી ફોરમસજી, ખરસેજી કાવસજી, વાઘ્યા ખરસેજી રસતમજી, જીજીનાઈ દાદાનાઈ, વાઘ્યા દાદાનાઈ પેલનાજી, દાદાનાઈ રસતમજી, ફરામજી નજારવાળજી અને માણેજી નજારવાળજીની સહી સાથેના એક પત્રમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે શેઠ કાવસજી એલજી બીસજીએ અરજ કરી હતી કે પંચાયતના સાહેબોએ નસીતાબારાને ફોરમ કરવો કે આ નવા દોખમાના વાંધાજરી બારાને મુકવી નહીં. આ ઉપરથી પંચાયતની નોકરીમાના શાપુરદાર અને અરદકરને ફોરમ કરવાના આવ્યો કે તેઓએ નસીતાબારાને ફરામારુ કે એ નવા દોખમામાં બંધી લાગા મુકવી નહીં.

એક નવું દોખમું બાંધવાની

રુચના.

ફરામજી કાવસજી તરફથી જાણ સાહેબ વાઘ્યાજી નરરાજ જમશેજી અને જરજમશેજી જીજીનાઈ અન વાઘ્યાજી બમનજી ફોરમસજી અને ખરસેજી માણેજી અને જીજીનાઈ દાદાનાઈ અને બીજાઓ ઉપર લખાયેલા પત્રમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે આ કામલ લખવાની મતભજ એ છે કે આપણી પંચાયતની ટેકડા ઉપર પારસી કાવસજી એલજી બીસનીએ એક નવું દોખમું બાંધીને તેન ઇજાવયુ છે, પણ તેન ઉપયોગમાં લેવાના સંબંધમાં હાલ થઈ છે અને તેન કાંચુ એ છે કે પારસી કાવસજી એલજીએ પંચાયતની સાહેબોને અરજ કરી છે કે જે બારી જુરોના તાલ માટે ચીરવામાં આવી હોય તે બારી એ નવા દોખમામાં મુકવી નહીં. આ અરજ

મને પણ વાળબી લાગે છે કારણકે હાલમાં લાંબા ચીરવાનો બુરો રીવાજ પણ શરૂ થયો છે તેથી કરીને એવી ચીરેલી લાંબા માટે ૫૦ પાવીનું એક નવું હોખનું પંચાતના ખર્ચે બંધવું.

સમડીને લખતો પત્ર.

પરસી અનન્યુમનને સમડીનો કબજો આપવામાં આવ્યો તે વેળાએ બેહેસતન શીન દાદાભાઈ કાવસજી સાહેબના બેટા કાનો એક પત્ર નાંખવામાં આવ્યો હતો. જે વળાએ તેઓએ તે પોતાના પીતા દાદાભાઈ કાવસજી સાહેબના નામથી એ સમડી બાંધી હતી તથા અનન્યુમન સાહેબને સવાધીન કરી હતી એમ જણાવ્યું હતું તથા એ સમડી માટેની જગીર ન આપવા માટે શેઠ ખરશૈલ અરદેશ રજીનો, સમડી માટે પોતાની વાડીની હિવાજ તોડાવી પડાવનાર અને પોતાના કુવાનું પાણી પૂરું પાડનાર વાડીયાજી બે હરામજી હારમસજીનો, જોરાણવાના રસતે સમડીને માટેના આસબબ ખાદ્યો મા રહેતે જાય તે માટે પોતાના છાપરાંઓ તોડાવી પાડી સમવક કરી આપનાર આ ઇસનામાઈ તે શેઠ હીરજી જીવજીના બેટીનો તેમજ પંચાતના અકાગર સાહેબનો આજાર માનવામાં આવ્યો હતો.

શેઠ દીનશાહ માણેકજી પીટીટ એક મેટી સમડી બાંધી આપવાની જાહેર દેલી પોતાની ખાદેશ ઉપરથી પંચાત દુનના તસદીઓએ તેવજી ઉપર એક પત્ર લખી એ સમડી બંધવાની પરવાનગી આપી હતી અને તેમાં વધુ જણાવ્યું કે અમેએ બાઈ નશરવાનજી બેહરાનજી સે કરારીને હોકમ કીધો છે કે આ બધાં કામ માટે જોઈતા બને એટલી અનન્યુમનની જગા આપવી.

નસાખાના ઉપરની તખતી.

બહારકોટના જે નસાખાના માટે ફરવાહનામાના ઇશારો કરવામાં આવ્યો છે તે ઉપરના તખતી નીચે મુજબ છે:-

“ જોહા, ઇનસાફના આપનાર, મદદ કરે છે. આ નસાખાનું અસલ પારસી કાવસજી રસતમજી પટેલે પોતે બાંધ્યું હતું. પણ તે

જીનુ થવાથી પારસી દાદાભાઈ રસતમજી પટેલે ફરીથી તે પોતાના મુરબી (પીના) રસતમજી કાવસજી પટેલ બેહેસતનશીનના પુત્ર અરથે જરથોસ્તી અનન્યુમન (કામ) ના ઉચોગ માટે બાંધ્યું છે.

ચબ્દેજરદી સાલ ૧૨૧૯ ના ત્રીજા કે દેમી માહના પેલ્લો રોજ અને શેહનશાહી બીજા મહીનાનો પેલ્લો રોજ, ૧૮૪૯ ના ખ્રીસતી સાલની ૨૭ મી અક્ટોબરનો કાવસ અને અઠવાડિયાનો દીવસ “ શનીવાર.”

મીં એફ. સોરાબજી તાલપારખાને ફરીઆદનામું તથા લેખીત બચાવ વાંચી સમજાવવા બાદ મીં સેંગમેને ઉભા થઈ નીચે મુજબ મુદ્દા ઉભા કરીને હતા મીં સેંગમેને ઉભા કરેલા મુદ્દા.

મીં સેંગમેને કહ્યું ઉભા કરતા જણાવ્યું કે જરથોસ્તી શબ્દ: યા મજ દીયસતી અનન્યુમન શબ્દ કે જે હસતારે જોનાં વાપરવામાં આવ્યો છે. યા ફરીઆદનામાં જણાવવામાં આવ્યો છે તે અબદોમાંના અરથમાં જરથોસ્તી ધરમના હાખત કરવામાં આવેલા અખસો આવી જાય છે કે નહીં.

(૧) મજકુર હસતારેજોમાં એ શબ્દો વાપરવામાં આવ્યા છે તેમાં લેખ.ત બચાવના ૧૪ માં કકરામાં જણાવેલા અખસો સંવાય બીજાઓ પણ આવે છે કે નહીં અને જો આવતા હોય તો તેવા અખસો કાણ છે?

(૨) મોટી અને તવંગર સથાગર અને જંગમ મીલકતો ધરમ સંબંધ અને સખાતી કામો માટે અને જરથોસ્તી ધરમ પાલતા અખસોના ફાયદા માટે આપવામાં આવી છે કે નહીં કે જે અખસો મો જરથોસ્તી ધરમનાં હાખત કરતામાં આવેલા કોનવરટો પણ સંબંધ જાય છે.

તાં ૨૫ મી સપ્ટેમ્બર ૧૮૮૪ માં કરવામાં આવેલું ડીક જોઈ તસદ એક ઇનવેસ્ટીક ડીક છે કે નહીં અને તે મુજબ જે તસદ થયું છે તે પહેલેનાં જણાવવામાં આવ્યા મુજબ મેરકાપદાપુરવક છે કે નહીં.

મી० લાઉનડસ-મેં એમ કહ્યુંજ ન થી કે તે ત્રસટ ઝેરકાયદાપુરવક છે. મેં એમ કહ્યું છે કે તેવાનો ચોક્કસ બાગ ખોલો” છે.

નામદાર જડજ-એ મુજબ કયા પેરેઆ ફમાં છે ?

મી० સ્નેંગમેન-૧૭ માં ફકરામાં તે મજ ૧૨ માં ફકરા પ્રમાણે. હું એ મ પુછું છું કે પલેનટમાં જ્યાં શુ ધી જણાવવામાં આવ્યું છે ત્યાં સુધી માં ત્રસટો “એડ” છે કે નહીં.

મી० લાઉનડસ-તે સામે મને તાંધી નથી.

મી० સ્નેંગમેન આગળ ચાલતાં જ જણાવ્યું કે પાંચમે પ્રશ્ન એ છે કે ૪ થી ડીસેમ્બર ૧૮૫૧ ને દીવસે જે ડીડ કરવામાં આવ્યું હતું તે મમ્બરની સત્તા આ તકત ઝેરશાખી છે કે નહીં ?

(૬) ૨૫ મી સપ્ટેમ્બર ૧૮૮૪ને દીવસે દરવામાં આવેલી ડીડમાંથી આપરા માં આવેલી સત્તા ફરીયાદના ૨ જા ફકરામાં જણાવતાં મુજબ ઝેરકાયદા પુરવક છે કે નહીં ?

૭ સથ વર અને જંગમ મીલકતના ત્રસડાં આ દી સત્તા જે મજકુર જે ત્રસટ ડીડમાં આવી જાય છે તે હંમેશા મુંબઈના જરથોસત્તાનામાં છે કે નહીં ?

(૮) મજકુર ડીડા યા તેમાંનું કોઈપણ પારસી કોમમાંથી છૂપાવવામાં આવ્યું હતું કે નહીં અને તેની તપાસ લેવા દેવામાં આવી હતી કે નહીં ?

નામદાર જડજ-એ પ્રશ્ન ઉપરથી તે મો શું કહવા માગે છે ?

મી० સ્નેંગમેન-હું એમ દેખાડવા મા શુછું કે મજકુર ડીડના તપાસ કોઈપણ દીવસ ના પાડવામાં આવી હતી નહીં અને પારસી કોમ તેથી માહતગાર હતી.

(૯) મો પ્રશ્ન પારસી કોમ સામાન્ય રીતે અને વાડાઓ મુખ્ય કરાને મજકુર ડીડની હયાતી વાંચે ધણી વરસો થયાં જાણતા હતા કે નહીં ? અને પારસી કોમના સભાસદો મજકુર ડીડા એક જીકયુટ થયા પછી તેમની હમતી વીશે જાણતા હતા કે નહીં.

(૧૦) વાહીઆનો હાલો જ્યાં સુધી મજકુર ૧૮૮૪ ના ડીડને સુધારવા માટે

છે ત્યાં સુધી અને જ્યાં સુધી તે મજકુર ડીડમાં આપવામાં આવેલી સત્તાને ચોલેજ કરે છે ત્યાં સુધી તેને લીમીટેડ જનને આપ બાથ પડે છે કે નહીં ?

(૧૧) મજકુર ૨૫ મી સપ્ટેમ્બર સને ૧૮૮૪ નું ડીડ એકજીકયુટ થયા આગ મય કાંઈ સથાવર મીલકતના લેલીડ ત્રસટો થયાં હતા કે નહીં ?

(૧૨) ફરીયાદના કાયદા ધવાનમાં લેતાં વાહીઓ કોઈપણ ત્રસટ જે ૧૮૮૪ ના ડીડમાં આવેલા ત્રસટની વીરુદ્ધ હાથ તે પુરવાર કરી શકે કે નહીં સીવાય કે તે આ કાંઈ જાણાણથી મજકુર કાયદાની જરૂરીયાતોને સંતોષ આપી શકે.

(૧૩) પ્રતીવાદીઓ મજકુર જે ત્રસટ ડીડમાં જણાવેલી કોઈપણ મીલકતના કાયદાપુરવક ત્રસડીઓ છે કે નહીં ?

(૧૪) મજકુર મીલકતોના કારોબારના સંબંધમાં કોઈપણ ચોલના પડી કાઢવાની જરૂર છે કે નહીં ?

૧૫ ઉપલા ૧૮૮૪ ના ડીડમાંના ચોક્કસ ત્રસટો ખોટી રીતે ડીકલેર કરવામાં આવ્યા છે કે નહીં ?

(૧૬) મજકુર પલેનટના ૫, ૬, ૭, ૮, ૯, ૧૦ અને ૧૧ માં ફકરામાં જે તોહમ તો મુકવામાં આવ્યાં છે તે ખરાં છે યા નહીં ?

(૧૭) મજકુર ડીડમાં ત્રસટો કોઈપણ રીતે બાજાં ચોક્કસ ત્રસટોથી જીર્ણ પડે છે યા નહીં ?

(૧૮) જેમ પલેનટના ૧૨ માં ફકરામાં જણાવવામાં આવ્યું છે તેમ કોઈપણ યખસ જે લેખાત બતાવના ૧૪ માં વરગમાં આવતો નહીં હાથ તેણે કોઈપણ વળા ત્રસટનો બામ લેવાનો હાલો કર્યો છે યા નહીં ?

(૧૯) ફરીયાદનામાના ૧૩ માં ફકરામાં જે સવાલા ઉઠાવવામાં આવ્યા છે તે સવાલો એક કેંચ બાનુને એક ફરીયાદીની માંદાદાર થાય છે તેવડના જરથોસતી ધરમમાં દખલ ચનાથી ઉભા થયા હતા કે નહીં ?

(૨૦) ફરીયાદનામાના ૧૬ માં ફકરામાં જે તોહમતો મુકવામાં આવ્યા છે તે બાથ પડતાં છે કે નહીં ? મુખ્ય કરી તેનો સંબંધ ૪ માં ફકરા સાથે સરખા

વી જોતાં! અને મજબૂર તોડોમતો માંના થોડા જે પ્રતીવાદીઓ સાથે ચોક્કસ આરોપો મુકે છે તે ખરાં છે કે નહીં?

(૨૧) ૧૮૮૪ ની ૨૫ મી સપ્ટેમ્બર ૨૬ ડીસેમ્બર વાલીઓ ઉપર પશુ બંધન કરનાર છે કે નહીં?

(૨૨) પ્રતીવાદીઓ યા તેઓમાંના કોઈપણ ત્રસદીઓ તરીકેના પોલીશન માંથી ખસેડવા જોઈએ કે નહીં કે જે મુજબ ફરીઆદનામાં મલામણ કરવા માં આવ્યું છે?

૨૩ લેખીત બચાવના ૨ જા અને ૩ જા ફરિયામાં જે તોડોમતો મુકવા માં આવ્યા છે તે ખરાજ છે યા નહીં.

૨૪ આ ફરીઆદી માંડવાતુ સીવાય કે ૩ જા અને ૯ માં ફરિયામાં જણાવવા માં આવ્યા સીવાય કોઈ વાજબી દારણ છે કે નહીં અને જો નહીં હોય તો જે રીલીફ માગવામાં આવ્યો છે તે વાલીઓને આપી શકાય કે નહીં.

૨૫ લેખીત બચાવના ૮ મા ફરિયામાં જે તોડોમતો મુકવામાં આવ્યા છે તે ખરા છે યા નહીં.

૨૬ પહેલમાં જે ચીજો જણાવવા માં આવી છે તેથી ફરીઆદીને ટેકો મળે છે કે નહીં અને જો નહીં મલતો હોય તો પછી વાલીઓને રીલીફ મળે કે નહીં?

૨૭ લેખીત બચાવના ૧૩ મા ફરિયામાં જે તોડોમતો મુકવામાં આવ્યા છે તે ખરા છે કે નહીં?

૨૮ લેખીત બચાવના ૧૪ મા ફરિયામાં જે તોડોમતો મુકવામાં આવ્યા છે તે ખરા છે યા નહીં?

૨૯ મજબૂર ૧૮૫૧ અને ૧૮૮૪ ના ડિઝોની તવારીખ ખરાં રીતે લેખીત બચાવના ૨૬ અને ૨૮ માં જણાવવામાં આવી છે કે નહીં?

૩૦ પ્રતીવાદીઓ ત્રસદીઓ તરીકે મોટાં ફેડો જે ત્રસદીઓને આપવામાં આવ્યાં છે તે તેઓ ધરાવે છે કે નહીં?

૩૧ મજબૂર ડિઝો પ્રમાણે લાંબો વખત થયાં ચાલતું આવ્યું છે કે નહીં અને તે બહાલ રાખવા જોઈએ કે નહીં?

૩૨ પારસી કામના મોટા ભાગ મજબૂર ડિઝોને પસંદ કરે છે કે નહીં અને તે જરી રાખવાં જોઈએ એવી તેઓ ધમણ રાખે છે કે નહીં અને તે રીતે અને તેઓ જરી રાખતાં જોઈએ તે નકકી કરતાં મોટા મજબૂર જીના ધયાનાં રાખવી જોઈએ કે નહીં?

૩૩ લેખીત બચાવના ૩૧-૩૫ માં ફરિયામાં જે તોડોમતો મુકવામાં આવ્યા છે તે ખરા છે કે નહીં?

૩૪ લેખીત બચાવના ૩૬ માં ફરિયામાં જે તોડોમતો મુકવામાં આવ્યા છે તે ખરાં છે યા નહીં.

૩૫ અને ૩૭ મા ફરિયામાં જે તોડોમતો છે તે ખરાં છે યા નહીં.

અત્રે મીં જોગમેને પોતાની બેઠક લીધી હતી.

મીં લાઉનડસે શરૂ કરેલું

ઓપનીંગ એડરેસ.

મીં લાઉનડસે જો પછી જણાવ્યું કે મારા હોરડ, હમણું હમણા આ કેરમાં એવો રવઠો પડી ગયો છે કે મુઠ્ઠાતું ફરીઆદના પ્રુર થવા પછી સામા પક્ષ તરફથી અસંખ્ય મુદ્દાઓ ઉભા કરવામાં આવે છે. આવી રીતે અમણી મુદ્દાઓ ઉભા કરવાથી થું ફાવેલો થાય છે તે હું જોઈ શકતો નથી ઉભડું એવી નવાયના કામમાં ઘણી ખુલ્લ પહોંચ છે. મારા વીચાર મુજબ જો ઇશ્યુઓ ફોરટ તરફથી ઉભા કરવાના આવે તો તે વધારે બેહેતર થઈ પડે મારા વીચાર મુજબ સામા પક્ષને આવી રીતે આટલા બધાં મુદ્દાઓ ઉભા કરવાનો કોઈપણ હક નથી.

મીં જસટીસ હાવર-એક હક તરીકે મીં જોગમેને આ મુદ્દા ઉભા કર્યા નથી.

મીં લાઉનડસ-તે હું જાણું છું મારા હોરડ, પશુ માતા વીચાર મુજબ જા માત્ર અનતવાજાં ઇશ્યુ કરવામાં આવતે તો બેહેતર થઈ પડતે. ગમે તેટલાં ઇશ્યુ સામા પક્ષ તરફથી ઉભા કરવામાં આવે તેની નને કોઈ ફરકાર નથી.

મીં જસટીસ હાવર-તમને ગમે તે ઇશ્યુ મોટે જોઈતો વાંધો લેજો.

મીં લાઉનડસ-તે ખર પશુ મુઠાઓ
નેા સારા અચીત ધણો કંટળા
બરથો થમ પડે. હું છ અમતના મુ
ઠાઓ નીચે મુજબ રચુ કીશ:-

મીં લાઉનડસે રચુ કરેલા ૬ મુઠા.

૧ જવ ખારે. કાંદ પુરવક તસડી
ઓ છે કે નહીં ?

૨ તે મધે મળેલી સનાઓ ડીડ પ્રમાણે
કાપદાપુરવક છે કે નહીં ?

૩ મીંકતોન તસડો બનાવર જાહેર
કરવામાં આવ્યા છે યા નહીં ?

૪ તસડોનો લાભ કોણને મળવો
જોઈએ ?

૫ બીજાનના કાગેખાર માટે કાંઈ ન
હી યોજના ધડો કઠાડવાની જરૂર છે
યા નહીં ?

૬ અને આ સવધા સંજોગોને ઠગા
ધને લગતા કાપદા (સરેટયુઠ ઓફ ક્રાડ
સ) ના શું બાજેવસ છે ?

મીં લાઉનડસે એ મુજબ ૬ ઇશયુ
ઉમાં કરી જશુ વયું કે મારા લોરડ આ
પ્રાણે આ અમાયના સવાવનો નીચેડો
૬ મુજબ મુઠાઓમાં સમાઈ જાય છે.

એ ૬ ઇશયુને હું બે મોઠા સવાલ
માં પાછા લેહડી નાખીશ અને તે એ
કે (૧) મીંકતોના તસડો કયા છે અને
તેમના લાભ મેલવાનો કોણને હક છે ?

(૨) પ્રતીવાદીઓ કાપાપુરવક તસડી
ઓ છે કે નહીં.

પારસી અને જરથોસ્તી એટલે શું ?

મારા લોરડ શરૂઆતથીજ હું એક ચીજ
કહીશ કે મારા એડરેસ લેલા પારસી અને
જરથેસા શ્રમદો વાપરીશ તે કાંઈ પશુ
પ્રેમુડીસ વગર વાપરીશ ધણોખરો તો
હું પારસી શ્રમદ વાપરીશ કેમકે તે બો
લવામાં સહેલ છે અને મારા વીધવાન
માત્ર પારસી શ્રમદનો જે એથનેલોહ
કલ મીનીંગ રચુ કર્યો છે તે મી
નીંગ મુજબ હું એ શ્રમદ વાપરી
શ. તેજ પ્રમાણે તસડી શ્રમદ પશુ હું
કાંઈ પશુ પ્રેમુડીસ વગર વાપરીશ

અને જ્યાર હું તસડીઓના જેરમાલ
(મીસકોનક્ટ) વાંચ કહીશ ત્યારે તો
માત્ર કાપદાદી માસ કોનકક્ટ છે એ
મ હું કહીશ. મેં કહીપશુ કાંઈ ઉપર

બીજી જાતની જેરમાલ યા બીજો કાંઈ
આરોપ મુક્યો નથી. માત્ર લીગર મીસ
કોનકક્ટ એટલે કાપદામાં જેને જેરમાલ
કહી છે તેજ હું તેમને માટે કહીશ.
હું પ્રુવુડું કહું છું કે લીમલ મીસ કો
નકક્ટ માટે તેઓ તકસીરવાર છે વાલ
જે કેસ આપણા સનખ છે તેજ એ
ને તેને મલતાજ કચો હંમથકમાં પશુ
ધણા બન્યા છે અને મોનકનફારમીનક
કંડોના સંબંધમાં એવા ધણા કેસો ફોર
ટની ફોડીએ ચલ્યા છે.

ધણા ઇશયુ જામે મીં લાઉનડસ
નો પાછો વાંધો.

મીં લાઉનડસે આમલ આલતાં જણા
વયું કે મારા લોરડ, કે જેમ એક મુકાંમાં
માં ધણા મુઠાઓ ઉમાધાય તેમ નવાપના
કામમાં ધણી આવ્યશુ પડે છે. જો આર
પાંચ ઇશયુસ હાપ તો ફોરટ પશુ નહી
કરે કે તે પુરવાર કરવાની ફરજ કોણને
માથે છે. પશુ જો ઠપ મુઠાઓ ઉમા
કરવામાં આવે તો પછી તે પુરવાર કર
વાનું કામ કોણને માથે રહે તે ફોરટ
પશુ કેરી રતે નહી કી શકે. આ લે
જો ફોરટ શું કરશે તે હું જાણતો ન
શી, પશુ હું આશા રાખીશ કે ફોરટ
મારી સાથ વાજગી રીતે વરતાશે.

કેસ બરાબર લડાય તે જોવાની

કાઉનસલની આગેશ.

આ એક ધણોજ અગત્યનો મુદ્દો
છે તેમાં મોઠા અને બીકટ સવાલો સ
માયલા છે માટે મારી સંપૂર્ણ આગેશ
છે કે તે વાજગી રીતે અને પુરેપુરો લ
ડાય. આ કેસમાં પુશકળ જાગની પડશે
અને જેમ વધુ જાગની પડે તેમ સારું
કેમકે તેથી નવું અજવાળું કેસ ઉપર પ
ડશે. હવે મેં કહયું તેમ આ મુકદ્દમા
માં બે મુખ્ય સવાલો છે. પહેલો તો એ
કે એકલ માલકતો કયા તસડે મુજબ
હસડી ધરાવે છે અને તે સધળી શું જ
રથોસ્તીઓના કાપદા માટે છે કે ? અ
ને તે શું સધળા જરથોસ્તીઓના કે
જરથોસ્તી કેમ ? એક એકલ બામને
માટેજ છે અગર એક પેરંટ પારસી હોય
અને બીજું નહીં હોય તો તેવાં બાળકને તે

ના લાભ મળે કે નહીં. પારસી કોમની તથા શીખમાં જોવા બનાવ વારંવાર બનવા છે કે જ્યારે પારસીઓએ બીજા ધરમની સ્ત્રીઓ રાખી હોય અને તેમના છોકરાંઓએ પારસી તરીકેના દાવો રજૂ કરી ત્રસ્ટોના લાભ મેળવ્યો છે. હવે જુઓ કે જે પારસી ધરમવાળાઓ જરૂરથી સતી ધરમ અખતવાર કરે છે તેમને એ કોડોના લાભ માંથી બાકાત રાખવામાં આવે છે. હું કહું છું કે આ રીવાજ એક કારણ સમાન છે તેમાં નથી કાંઈ અરથ, નથી કાંઈ અકલ, નથી કાંઈ કાયદો કે નથી કાંઈ કસ્ટમ. પારસીઓ વચ્ચે માત્ર એક બધ ન હસતી ધરાવે છે અને તે ધરમનું બંધન છે. ત્રસ્ટીઓને એ બાબદમાં સરવધી વધુ ઠીસકેશન આપવામાં આવ્યું છે અને તેજ બધું બચબર્યું છે.

ત્રસ્ટીઓની સત્તા કેટલી બહોળી છે.

આ ત્રસ્ટીઓની સત્તા ધણીજ બહોળી છે જેમ થવું જોઈતું નથી. આ મુકદ્દમામાં જે મુખ્ય ત્રસ્ટીડો સંપાદક છે હવે એ કોડોના અરથ થું ૧૮૫૧ ના ત્રસ્ટીડો જંગમ મીલકતના સંબંધમાં છે જ્યારે ૧૮૮૪ વાળું ત્રસ્ટીક સંપાદક મીલકતોને લગતું છે. બીજો સવાલ એ છે કે ત્રસ્ટીઓની નેમબુક કાયદા પુરવઠા રીતે થઈ છે કે નહીં અને પંચાયતના બીજાના કારોબાર માટે કાંઈ નકી ચોજના ધડી કઠાવાની જરૂર છે. મારે હવે બધું ઉમરવાનું નથી. હું પાછું કહીશ કે ત્રસ્ટીઓ ઉપર મેં જે આરોપ મેલ્યો છે તે માત્ર તેમની કાયદા સંબંધી ગેરમાલને લગતો છે. હું જોઈને ખુશી છું કે મારા વીદ્વાન મીત્ર પશુ કબુલ કરે છે કે આ ફરયાદી ગેરકાયદાપુરવઠા રીતે લાવવામાં આવી નથી.

મુકદ્દમાની તવારીખ.

હવે મારે મુકદ્દમાની તવારીખ રજૂ કરવાની છે. ઘરઆતમાં હું કહીશ કે એક ત્રસ્ટ કરવામાં આવે તે વેળા ત્રસ્ટ કરનારા પોતાના વીચારો થું હતા તે જાણવું બધું અગત્યનું છે. ત્રસ્ટમાં જ જીવેલા મીલકતો જ્યાર બહેન કાવામાં આવે તે વેળા પારસીઓ થું જ

જુગા હતા તે જાણવું અગત્યનું છે અને બીજા ધરમવાળાઓને પોતાના ધરમમાં હોવા એ તેમનો માન્યતાનો એક ભાગ હતો કે નહીં તે જાણવું પણ બધું અગત્યનું છે. એક દાખલા તરીકે એક જણ દોષધુ બંધાને તો તે દોષમાંમાં કોણને નાખવા તે વીશે તેના પોતાના વીચારો થું છે તે જાણવું બધું અગત્યનું છે. આ એક ધણો અગત્યનો સવાલ છે અને એ બાબમાં પુશ્કળ જોશોરીડીશ છે જેમના મત હું વાંચી સંભળાવીશ. હું કહીશ કે સામી પારસીએ માત્ર એકજ વધુ લીધો છે અને તે તદ્દન ખોટો છે. એ વાંધાની તવારીખ થું છે તે જોવાનું છે. કાન ના જવાબદારો હવે કરે છે કે આગળ પંચાયતના ત્રસ્ટીઓના તેઓ ઠીસેનડ ટો છે. ફરીયાદનામાના આઠમાં ફરમામાં તેમ ખુલી રીતે ફરજાવવામાં આવ્યું છે અને હું આશા રાખીશ કે મારા વીદ્વાન મીત્ર તે સામે વાંધો લેશે નહીં.

મી૦ સ્વેંગમેન-હાલ હું તે બાબે કશું કહેવા તકવાર નથી.

મી૦ લાઉનડસ-એમ જે હોય તો બપોરના બાણા પછી હું આગલ ચત્તારી સ કેમકે એ બાબદમાં જે તે નકી થવાની જરૂર છે.

મી૦ જસડીસ દાવર-તમે હમણા તો આગલ ચત્તારાને. જે મી૦ સ્વેંગમેનને વાંધો હશે તો તેવજુ પાછતયા જુ કરશે.

મી૦ લાઉનડસ-ત્યારે તો પછી મારા જોશુકલ આરમ્યમેન્ટમાં ખલલ થવા સમાન થશે.

મી૦ જસડીસ દાવર-હાલ તુરત તો તમે એમ સમજી આગલ ચલવો કે તમારા મજબૂર કહેવામાં સામી પક્ષ તરફથી વાંધો લેવાજોમ કાંઈ નથી.

મી૦ લાઉનડસ એ પછી આગલ આ લતાં જણાવ્યું કે આ પંચાયતની તવારીખ ધણી જાણવાજોમ છે. પારસીઓને એક પંચાયત જોઈતી હતી તેમને એ બાબદમાં પોતાપોતામાં વાંધો પડ્યો. તેઓ સરકાર પાસે ગયા અને કહ્યું કે હમને પંચાયત આપો. સરકારે તેમને પંચાયત આપી. પંચાયતે કસ્ટોડીઅરો નમ્યા, અને તે કસ્ટોડીઅરો તે પંચા

મતા ત્રસડીઓ હતા. હવે થું થયું તે જુઓ. પંચાયત તો થોડા વખતમાં પડી ભાંગી પશુ ત્રસડીઓ ચાલુ રહ્યા. ત્રસડીઓ ચાલુ રહ્યા એટલું જ પશુ પોતાની મીલકતને પણ વળગી રહ્યા. પહેલાં તેઓ થોડા વખત માટે કસ્ટોડીઅને તરીકે આવ્યા હતા પણ પછી તો તેઓ ચાલુજ રહ્યા જેમ રાખયથી શીનીકસ પક્ષી ઉગી નીકળે તેમ આ ત્રસડીઓ ઉગી નીકળ્યા. હવે કોમનો કેટલોક ભાગ તેમની આ સત્તા સામે થોટો વાંધો ઉઠાવે છે. પંચાયત શરૂઆતમાં યુટી કાઢવામાં આવી હતી પણ ત્રસડીઓ કાંઈ યુટી કઢાયા હતા નહીં.

મીં જસડીસ દાવર-તમે કહો છો કે સરકારે પંચાયત નથી તે કેવી રીતે? થું કાંઈ ઠગાઈ બહાર પાડ્યો હતો કે?

મીં લાઉનડસ-એ તો પારસીઓની તવારીખ ઉપરથી જણાય છે. એને લગતો હસતાવેજ કાંઈ નથી. નામદાર સરકાર ડીકલેરેશન અટકાવતા માગતી હતી અને તેથી તે વચે પડી હતી.

મીં જસડીસ બીમન-પંચાયતના હાથમાં થી સત્તા હતી?

મીં લાઉનડસ-તેમની સત્તા ત્રસડીઓ કરતાં બહાળી હતી. તેમની પાસ થોટા સંસારી સત્તાઓ હતી. તેઓ ધનમયુરને મના કરતા કે એકસ કોયાઓ કરવી નહીં. થોટો ડાલાંવની કરો પંચાયતને પોતાના મીલકતો સોંપતા હતા.

અને કોરટ ટીશીન માટે ઉઠી હતી.

ટીશીન પછીની એકઠ.

મીં સેંગમેને બપોર પછી કોરટને જણાવ્યું હતું કે મારા કુલ પંચાયતના પાછળ આવનાર તરીકે નથી.

મીં લાઉનડસે જણાવ્યું કે તમારે તે થું છે તેને લગતો મુદ્દો બચાવ પસંદ કરવો જોઈએ કારણકે મુદ્દો ઉભા કરવા વગર અમારે તે સામે બચાવ થું કરવાના છે તે સમજ પડી શકે નહીં.

મીં જસડીસ દાવર-તમારે તમે આ માટે તે માટે મુદ્દો ઉભા કરતા નથી.

મીં લાઉનડસે જણાવ્યું કે વાહાઈ તે મુદ્દો ઉભા કરવો જોઈએ અથવા તો કશું કરવો જોઈએ કે તેઓ પંચાયત

ના પાછળ આવનારાઓ છે કે તેઓ પાછળ આવનાર નથી,

મીં જસડીસ દાવર-આમળ આવતાં મુદ્દાઓ ઉભા થશે નહીં?

મીં લાઉનડસે તમારે પછી એવો મુદ્દો ઉભો કરવો હતો કે પ્રતીવાદીઓને પંચાયતના પાછળ આવનાર ન હોય તો તેઓ કાયદાપુરવકા હકનો કમળે ધરાવવા હકદાર છે કે નહીં.

મીં લાઉનડસે આમળ માણ્યું કરતાં જણાવ્યું કે પંચાતી ઉઠવા આમળ પારસી અને જરથોસ્તીઓ વચે કાંઈ તફાવત નથી અને તે જુદા જુદા હસતાવેજો ઉપરથી નામદાર કોરટ જોઈ શકશે. પારસીઓની તવારીખ મીં કોસા બાઈ ફરામજીની એપડી ઉપરથી જણાય છે. આમળના વખતમાં પંચાયતને ન્યાયના ગુનાહમાં સજા કરવાની સત્તા હતી પણ પાછળથી તેની સત્તા પંચાયતને વાપરવી મુશ્કેલ બાબી હતી અને તે ઉપરથી પારસીઓએ મુજબની સરકારને કોમના ખરાબ ચાલનારાઓને સજા કરવાની માગણી કરી હતી અને સરકારે પંચાયતને ગુનાહ કરનારને તેના ગુનાહના પ્રમાણ પ્રમાણે ખાસમાં મારી તેમને શરમ લગાડવા માટેની સજા કરવાની પંચાયતને પરવાનગી આપી હતી. પાછળથી પારસી પંચાયતના બધારણ મારે સરકારે નામ આપવા હતા અને તેમાંથી જ એમેદો અને જ એહેદાનના નામ પસંદ કરો સરકારે તેની પંચાયત ઠરાવી હતી પણ તેમની ખાલી પાટી જમયા પુરવા માટે કાંઈ કરવામાં આવ્યું નહોતું. તમારે પછી ૧૮૧૮ આ સરકારે એક નવી પંચાયત ઠરાવી હતી જેમાં જ એમેદો અને બાર એહેદીન નેમવામાં આવ્યા હતા અને અદાર માણસની તે વખતે પંચાયત બની હતી. ઉપરના જતાવને જતા હસતાવેજો મીં લાઉનડસે વાંચી સંભળાવ્યા હતા.

મીં જસડીસ દાવર-આ હસતાવેજો તમે ક્યાંથી લાવ્યા છો?

મીં લાઉનડસ-હું પારસી પ્રકાશમાંથી તે વાંચું છું.

મીં જસડીસ દાવર-તે અસલ હસતાવેજ હસતી પ્રસાવે છે?

મીં બાઉનસ-હુ ધાર છુ કે પારસી પંચાયતના કચ્છમાં તે, છે એમ હું માનુ છું.

મીં તાલેયારખાને અત્રે પારસી પ્રકાશમાંથી કરતા મીં બનનજીએ કીધી નોટ વાંચી સમગ્રાવી હતી જેમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે ઉપરથી દસતા વેળ સહી સાથેના મીં માણેકજી ખર શેણ શ્રદ્ધાના હસતકમાં મોજુદ છે.

મીં જસડીસ દાવર-તેવણુ ધણા વરસો થયાં મરણ પામેલા છે.

મીં બાઉનડસ-હા જે દસતાવેળે હું પારસી પ્રકાશમાંથી વાંચું તે દસતાવેળે સામે સામી પક્ષના વાંધા હોય તો તે કે રટને જણાવવો કારણકે હું સમજું છું કે પારસી પ્રકાશ પારસીઓ સંબંધમાં એક સતાદાર લખાણ ગણાય છે.

મીં સોગમેન-બધી બાબદમાં તે સતાદાર લખાણ મારા કુલ ગણતાં નથી.

મીં બાઉનડસે આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે પારસી પ્રકાશના બીજા વોલ્યુમમાં પારસી અનજીમનની બીજી સમાવૃત્તિ વરણન આપવામાં આવ્યું છે. તેમાં જણાવ્યું છે કે પંચાયતના એક મેમબર ચાંન જવાથી તેમની જગ્યાએ એદલજી દોરાબજી સંજીનાને અનજીમને ન મયા છે.

મીં જસડીસ દાવર-આ બધા દસતાવેળે ક્યાંથી લાવવામાં આવ્યા છે તે જણાવતી જરૂર છે.

મીં બાઉનડસ-અસલ દસતાવેળે તો બાંબો વખતના યુગ થયા હોય છે પણ પારસી પંચાયતમાં જે દસતાવેળે છે તે ઉપરથી મીં બનનજી પટેલે ઉતારો કર્યો છે. ખુદ પંચાયત કયુલ કરે છે કે તેમના હસતકમાં જે દસતાવેળે છે તે અસલ ઉપરથી ઉતારવામાં આવ્યા છે અને સરખા મણી કરી તેનો ઉતારો કર્યો છે અને તે મથકના દસતાવેળે મીં બનનજી પટેલે પારસી પંચાયતના હસતકમાંથી મેલવી તેમનો ઉતારો કર્યો છે. સર જમશેદજી જીજીભાઈના વખતથી પંચાયતમાં એકના જગ્યા બીજાથી પુરવામાં આવતી હતી ત્યારે અનજીમને પુછવામાં આ

વતું હતું કે તે નામ તેમને પસંદ છે કે નહીં અને તેના જવાબ મળવા પછી પંચાયતના દફતરમાં નોંધ લેવામાં આવતી હતી. ૧૮૩૬ ના વરસમાં તો પંચાયત હતીજ નહીં. ત્યાર બાદ મીં લાઉનડસે ફેટલાક દસતાવેળે વાંચી સંબળાવ્યા હતા જેમાં પંચાયતના જે મેમબરોએ પોતાના રાજીનામા આપ્યાં હતાં અને તે રાજીનામામાં જે લખાણ કરવામાં આવ્યું છે તે ઉપરથી જણાય છે કે પારસી અને જરથોસ્તીઓ વચ્ચે કાંઈ તફાવત ગણવામાં આવતો નથી, અને બંને શબ્દો એકજ રીતે વાપરવામાં આવતા હતા. ત્યાર પછી ૧૮૩૮ માં પંચાયત પછી સરકાર મારફતે કરવા માટે તજવીજ કરવામાં આવી હતી પણ તેમાં કાંઈ વલયુ ન હોયું. ત્યાર પછી નવેમબર ૧૮૨૩ માં મીં હોરમસજી બનનજી તે પંચાયતના એક અધીકારીએ પોતાનું રાજીનામું આપવા એક પત્ર પંચાયતને લખ્યો હતો અને આખી અનજીમને જણાવવા માગ્યું હતું કે તેવણુ રાજીનામું આપવા માંગે છે અને તેમના હસતકમાં જે ફંડ છે તે તેવન બીજને પ્રાપ્ત કરવા માંગે છે તે વખતે એવી સુચના કરવામાં આવી હતી કે ત્રણ ત્રણ સભાસદોએ ફંડના નાણા રાખી એક કે વરસ હીસાબ રાખવો. એવી રીતે પારસી પંચાયતના ફંડોનો વહીવટ કરવામાં આવ્યો હતો. હવે આ પેલેલી વારજ આવી રીતે વહીવટની ગોઠવણુ કરવામાં આવી હતી અને પહેલી વારજ તેઓને પારસી પંચાયત ફંડના ત્રસડી તરીકે ગણવામાં આવ્યા હતા અને ત્યાર પછી તેઓ પછી આવનારા ફંડનો વહીવટ કરતા આવ્યા છે પણ અસલ રીત પ્રમાણે તેઓને પારસી અનજીમને કાંઈ સુટી કઢેલા નથી.

અત્રે વધુ તપાસ મુલતવી રાખવામાં આવી હતી.

પારસી પંચાયતવાલો મુકદ્દમો.

મયા શનીવારની તપાસનો
હેવાલ.

મીં હાઉનડસનું ફેરીયાદ પક્ષ
તરફનું બાશણ.

“પારસી કોમ” એ શબ્દોમાં
જરથોસ્તી ધરમ પાળનારા
સઘળા આવી ભય છે.

પંચાયતના ત્રસદીઓની ચુંટ
ણી કરવાનો હક કોણનો છે ?

ત્રસદીઓની વરતણુક બાબે
ટીકા.

હોખમાઓની જમીનની
માલિકી બાબે સવાલ.

(અખબારે સોદાગર, તા. ૧૦ મી
ફેબ્રુઆરી ૧૯૦૮.)

સર દીનશાહ માણેજી પીટીટ બારોને
દ, સર જહાંગીર કાવસજી જહાંગીર, મીં
ફસતમજી નાનાભાઈ ખેરામજી જીજીભા
ઈ, મીં રતનજી જમશેદજી તાતા, મીં
બાપુજી સોરાબજી પટેલ, મીં રતનજી
દાદાભાઈ તાતા અને ડાં નાનાભાઈ નવ
રોજી કાત્રકે મુજબની પારસી પંચાયતના
ત્રસદીઓ સર જમશેદજી જીજીભાઈ બા
રોનેટ, મીં હોરમજી એકદજી આલબ
લેસ, મીં જમશેદજી ખરશેદજી જમશે
દજી, મીં મેહરવાનજી મનચેરજી કામા
અને મીં બમનજી દીનશાહ પીટીટ સાથે
નોંધાવેલા દાવાની વધુ સુનાવણી મધ્ય પર
મ હાઉનડસનના નામદાર જજ મીં

દીનશાહ મનજીભાઈ દાવર અને બાં
મીં જસડીસ બીમન સનમુખ નીકલી
હતી. વાદીઓ તરફથી મેહરસ અરદેશર
હોરમજી, દીનશાહ અને કંપતીની દરમા
સખી મીં બાઉડસ, મીં ફરદુનજી સોરા
બજી તાલીયારખાન, મીં પાદશાહ અને
મીં એફ. પી. તાલીયારખાન અને પ્રતી
વાદીઓ તરફથી સીલીસીટરો મેસરસ
કેમ્પી, લીં અને જોબનની દરમાસખી
મીં ઇનવેરાસીટી, મીં રેકસ, એમ્બેન
અને મીં જે. બી. કાંગા દાવર થયા
હતા.

મીં હાઉનડસનું બાશણ.

મીં બાઉડસ આગલી સુનાવણી વ
ખતનું પોતાનું અધુરું માણણ આમળ
ચલાવતાં જણાવ્યું કે નામદાર કોરટને
યાદ હશે કે ધરમખાતાના ફંદની પેઢેલી
ડીપોઝીટની મેસરસ કોર્ટ રોમીમટનની
૧૮૨૩ ની રસીદ મધ્ય કાલે કોરટ હતી
તે આમમય મેં વાંચી હતી. તેજ વર
સમાં શેઠ દરમજી કાવસજીએ આખી
પારસી પંચાયતના સમાસદોને બખેલો
પત્ર લેવે ફં વાંચીશ. તે વેળા થું કર
વામાં આવતું હતું તે એ પત્ર બરાબર
ખતાવે છે. તે વેળાના કહેવાતા ત્રસદી
ઓ પંચાયતના રેલીમેટો સરખા હતા.
ફસતાવેલો ઉપરથી દેખાય છે કે પંચાય
ત ચુંટી કાઢેલું મંડળ હતું જે અનજી
મનને જવાબદાર હતું. ત્રસદીઓ ફક્ત
પંચાયતના મેમબરો તરીકે જ ત્રસદીઓ
હતા. શેઠ હોરમજી બમનજીએ ૧૮૨૩
માં ફંડનો કબજો છોડી દીધો હતો. તે
વધુ ૧૮૨૬ ના મારચમાં મરજી પામ્યા
હતા. તેવજી પોતાના મરજી સુધી ત્રસદી
રહ્યા હતા. તેવજીની જગાએ તેવજીના
બેટા શેઠ બમનજી હોરમજી આવ્યા હ
તા જેમણે પંચાયતે નેમ્યા હતા. પં
ચાયતના કામકાજ ઉપર નજર રાખવા
તેવજીને નેમવામાં આવ્યા હતા. તેને લ
ગતા ફસતાવેજી ઉપર તા. ૫ મી મે
૧૮૨૬ ની તારીખ છે અને પંચાયતના
મેમબરોની સંખ્યા છે. આ ખતાવે છે કે
હમણા જેમ લેવો કરવામાં આવે છે તે
મ હજીવાત ત્રસદીઓ ખાલી પડેલી જગા
નવા ત્રસદીથી પૂરતા હતા નહીં પણ તે

ખાલી પડેલી જગ્યાં નવાં ત્રસડીયાં પંચા
યત પુરતી હતી. એ નવા ત્રસડીયાં પં
ચાયતે કાઢેલી નેમણુંકની ખમર તે વળા
સુરતની અનુમનને પહોંચાડવામાં આ
વી હતી. શેઠ ફરામજી કાચજી તા. ૧૨
મી ફેબ્રુઆરી ૧૮૫૧ માં મરણ પામ્યા
તથા સુધી ત્રસડીના ઓધા ઉપર ચાકુ
રહ્યા હતા. તેમણે ૧૮૨૩ માં નેમાયા
હતા. તેમણે ૨૮ વરસ ત્રસડીનો ઓધો
ભોજવ્યો હતો. સર જમશેજી મજીના
૪ ૧૮૫૬ માં મરણ પામ્યા તથા સુધી
ત્રસડીના ઓધા ઉપર ચાકુ રહ્યા હતા.
૧૮૫૧ સુધી ત્રસડીએ પંચાયતના ડેલી
જેટા તરીકે નેમવામાં આવ્યા હતા. પંચા
યતના મંડળને કામ ચુંડી કા
લી હતી. પંચાયતના જે મેમબરો
ને ત્રસડીઓ બતાવવામાં આવતા હતા
તેઓ ૧૮૫૧ સુધી પંચાયતના ત્રસડી
આ તરીકે ઓળખાતા હતા.

પેહલું તકયાર ચમડું ડીક.

તા. ૧૦ મી નવેમ્બર ૧૯૦૫ ના
અમારા કામચલા જવાબમાં તેજ વરસ
ની તા. ૨ જી દી મખરે પ્રતિવાદીઓ
એ જે જણાવ્યું હતું તે ઉપરથી જણા
ય છે કે તેઓ કમુલ કરે છે કે ૧૮૫૧
નું દીક પેહલવેકુંજ હતું. ત્રસડીઓએ
પંચાયતની કરમાસથી દીક તકયાર કરા
વ્યું હતું એમ જણાય છે. સવાલ એ
છે કે પ્રતિવાદીઓ શું જીતી પંચાયતના
સકસેસરો યાને પાઠશાળી એ ઓધો બો
મવનારા છે કે સર જમશેજીએ તે
વેલા લખેલાં સરકમુલરમાં જણાવ્યું હ
તું કે પંચાયતના ફંક્તું ત્રસડી દીક કર
વાની મણી જરૂર છે. ૧૮૨૩માં નેમાય
લા ત્રસડીઓ પંચાયતના ડેલીજેટા હ
તા. તે પછી પંચાયતે જણાવ્યું કે ત્રસ
ડી કરવાની જરૂર છે. તેઓએ કમુ
લ રાખ્યું હતું કે પંચાયત ૧૨ માણ
સાની છે અને ફંક્તું પંચાયતનું છે. સર
કમુલરમાં પુલવામાં આવ્યું હતું કે પં
ચાયતના મેમબરોમાંથી કયા મેમબરો
ત્રસડીઓ ચાલે તે પછી દીક કરવામાં
આવ્યું હતું. દીક કરવામાં આવ્યું હતું
તે વાળી હતું પણ હવે એવો દારો કર
વામાં આવે છે કે અનુમનને ત્રસડી

જો નેમવાની સતી નથી જે મેહુલ છે.
અને દારો કરીશો છે કે કામને પંચાય
ત ઉપર દેખરેખ રાખનારો હક છે. અ
મે અમારો એ દારો તપાસી જ ઉપરથી
પુરવાર કરી આપીશું. દીક તા. ૪ થી
ડીસેમ્બર ૧૮૫૧ ના દીવસે કરવામાં
આવ્યું હતું. તેની ખમર કામને કડી
પણ મચી હતી નહીં. તમે નામદારોને
બંને દીકની નક્ક પુરી પાડવામાં આવી
છે, એટલે તે દીકો ફંક્તું અને વાંચવા માં
ગતો નથી. પણ તમારો એકસ ચાલતો
ઉપર તમે નામદારોનું ફંક્તું લખીને જે ચી
જ. સર જમશેજી, - શેઠ તવરાજી જમશે
જી તકીડીયાં અને શેઠ અમનજી ફારમ
જી એ દીકના એક બાજુના પક્ષકારો છે.
તેમાં તેઓને ત્રસડીઓ તરીકે કામ કર
નારા પોર તે પંચાયતની મેમબર તરીકે
ઓળખવામાં આવે છે. પંચાયતના
મેમબર તરીકે નોમને ફંક્તું રાખેલો
તરીકે નેમવામાં આવેલાં જે ચાલવામાં
આવ્યા છે. એ પછી તા. ૧૦ લાઉડસે દી
ડમાંથી ફેરલાંક ફરારોમાં ગાંધી સામળા
વી જણાવ્યું કે કામ પંચાયત નમી
હતી અને ત્રસડીઓ તો ફક્ત પંચાયત
ના ડેલીજેટા હતા. તેથી દીકમાં તેઓએ
જે સત્તા ખમસી છે તે ખમશવાનો તે
ઓને અધીકાર હતો નહીં. દારમાં ત્રસ
ડીઓની મુનસરી ઉપર જે કાંઈ છાડવા
માં આવ્યું છે તે તેની રાંતે છાડવાના પ
ણ તેઓને કાંઈ અધીકાર હતો નહીં.

પંચાયતના મેમબરો અનુમનના

ડેલીજેટા કે ?

કામને જણાવ્યા વમર તેઓએ પગ
લાં ભર્યા હતા અને હવે એવો દારો
કરવામાં આવે છે કે જે કાંઈ કરવામાં
આવ્યું છે તે સાચું છે. આમલા પત્રવ
હેવાર ઉપરથી ખુલ્લું જણાય છે કે પં
ચાયતના મેમબરો અનુમનના ડેલીજે
ટા હતા. ૧૮૫૬ માં વડીક પત્રવહેવાર
ઉપરથી જે વાત કમુલ રાખવામાં આ
વેલી જણાય છે. ત્રસડીઓ ફક્ત પંચા
યતના સમાસદો હતા. ત્રસડીઓ પંચા
યતના સકસેસરો છે એમ ફંક્તું ધારતો
હતો પણ તેઓ તે વાતની ના પાડે છે.
ત્યારે તેઓને કાંઈ રીતના અધીકાર ન

થી એમ કહે છે. હવે આપણે ૧૮૭૧ ના દીઠ ઉપર આવીશું. હું એવું બતાવવા માગું છું કે ૧૮૭૧ નું દીઠ કાંઈ એક સંવત્સર દીઠ નથી પણ તેને ૧૮૫૧ ના દીઠ સાથે નીસંબત છે, તેના સંબંધમાં કોમની કોષ્ટરી તે સલાહ લેવા માં નથી આવી. બક્ષેસ પંચામતના વખતો વખતના જે મેમબરો ત્રસ્ટીઓ હોય તેઓને કરવામાં આવતો હતો. હું નાહીસામેના મથાળામાં “કુમ્ભ જરથોસ્તીઓ” કમિટી વાપરવામાં આવે છે જે બતાવે છે કે દરેક જરથોસ્તી માટે એ હુંડો એ કમિટી વખતે બહોલો છે. પણ હવે એવું કહેવામાં આવે છે કે જે જરથોસ્તીઓ પારસીઓ નથી તેઓને હુંડોના લાભ આપવામાં આવશે નહીં પણ ફક્ત પારસી જરથોસ્તીઓને જ હુંડોના લાભ આપવામાં આવશે. પારસી કમિટી અમારી વચાવવા મુજબનો પારસી જે કોષ્ટ જરથોસ્તી હતો નહીં તેને અમે હુંડોના લાભ આપીશું નહીં એવું જાહેર કહેવામાં આવે છે. ૧૮૮૪ ના ત્રમટ દીઠોમાં હુંડો ૧૨ વરસ કરતાં વધુ મુદત થયાં ત્રસ્ટીઓના કમિટીમાં હોવાના હાલો કરીને અંગત હક મેલવવાની કોથિલ કરવામાં આવી છે. પણ હું પુરવાર કરી આપીશ કે તેઓને તેવા કશો પણ હક નથી અને હુંડોની મીલકતના સંબંધમાં પોતાની મરજીમાં આવે તેમ કામ ચેતાની તેઓને સતા નથી. તેઓ અરસપરસની જાહેરજીવી પોતાની મેલ ત્રસ્ટીઓ બનેલા છે. ૧૮૮૪ ના દીઠની રૂચે જેઓ નેમાયલા છે તેઓ પંચામતના ડેલીજેટ છે. કોમની કોષ્ટ જરથોસ્તી તે સલાહ લેવામાં આવી નથી એ હું માફ કહેવું છે, ૧૮૮૪ માં દીઠ તથા વાપર કરવામાં સેક્રેટરીએ સાલીસીતરો ને ફરમાશ દીધા તથા પછી તેઓએ પોતાને “પારસી પંચામતના ત્રસ્ટીઓ” તરીકે જાહેરઆવવા છે જે કમિટી વખતે અરથસુચક છે.

પંચામતના મેમબરોનું કામ.

પંચામતના મેમબરો કોમના ડેલીજેટ હતા અને અસલ તેઓનું કામ સં

સારી કળ્યાણી મુજબના હોય તે મો નામદારનું હું ક્યાન એવું હું એ કે દોખમાં કોષ્ટ માલિક જેવાની મલિકાની જમીન ઉપર બાંધીને સંબાધીન દીધાં નથી પણ એક સીવાય દરેક જ અંશમાં પંચામતની જમીન ઉપર દોખમાં બાંધવામાં આવેલાં હતા. કોષ્ટ બીજાની જમીન ઉપર દોખમાં બાંધવામાં આવેલાં છે, તેથી હજી ફટકાનો કાયદો અત્રે લાગુ પડતો નથી અને જે કાયદો સાથે એ બાબતમાં કોષ્ટપત્ર નીમંબત નથી. દીઠમાં “પારસી કામ” કમિટી બનેલા છે તેનો અરથ “જરથોસ્તી ધર્મના સંબંધમાં મેમબરો” એવા થાય છે એમ અમે કહેવા માંગીએ છીએ. તમે નામદાર બોલો છો કે તકરારી બાબતે એ છે કે દોખમાં કોષ્ટના વપરાસ માટે અરથ કરવામાં આવેલાં છે. એક માણસ પારસી ધર્મ પાળે છે કે નહીં તેના સંબંધમાં એ કંઈ પડે તો તેની કામ ચેલકાવવા માટે ખાસ જોતરો અગાઉના રાખવામાં આવેલો છે એમ દીઠ ઉપરથી માલમ પડે છે જે બહુ અરથસુચક છે. તમે સન ૧૮૫૧, ૧૮૭૧ અને ૧૮૮૪ ના દીઠો ને રજુ દીધાં છે. તે મુજબ કેટલાંક વખત સુધી સંબાધાનીયી આવડું.

કોમમાં બહેલી ખટપટ.

૧૮૦૩ માં કોમમાં કમનસીમે ખટપટ ભગી. અમે કહીએ છીએ કે અનુક્રમની સતા ખુશરી લેવામાં આવી છે અને ત્રસ્ટીઓએ એક તરફ વળવું અખતવાર દીધી છે. મારા મિત્રો એવો મુદ્દો ઉભો દીધો છે કે એક એ જવાન પારસી મહસબ એક ફેનચ બાનુ સાથે પરખ્યા તે ઉપથી આ મુદ્દો ઉભો થયો છે કે નહીં? એ મુદ્દો બંધમેસતો નથી, હું તે વીલે હવે પછી બોલીશ, એક પારસી મહસબ પરીસમં એક ફેનચ બાનુ સાથે પરખ્યા હતા. તેવજીને સુબધમાં લાવવામાં આવ્યા હતા. તેવજી પોતાના ધણીના પારસી ધર્મ અખતવાર દીધો હતા, તેવજીને જરથોસ્તી ધર્મમાં ફરમાન હજી સેક્રેટરી કમિટી પહેરાવવામાં આવેલા હતા. તેવજીને જ

દેર રીતે જરથોસતી ધરમમાં વતણાવવામાં આવેલા હતા. યુગ્મધના એક આ તથાએકામના વડા દસવરે નવજોતની કીધા કરી હતી. એ બાબતમાં એ સજ ખોસર ખટપટ જનમ પામી હતી. એક સજ બાએલા હતા કે વટલેલને ધરમમાં લેવામાં આવે તે રવા નથી અને બીજું સંસારી નજરે તે ધમ્મલ જોમ નથી. તે પછી તા. ૨ જી આગસ્ટ ૧૯૦૩ ના દીવસે એક સભા બોલાવવામાં આવી અને ૧૯૫ માણસોની એક કમીટી નેમવામાં આવી. જુહાદોને ધરમમાં લેવાના સવાલ વીશે જુસતેજો કરવા એક કમીટી નેમવાનું ત્રસડીઓને રેકવીઝીશન કરવામાં આવ્યું હતું. ધરમ સંબંધી અને સંસારી નજરે જોતાં જુહાદોને જરથોસતી ધરમમાં ધાખલ કરવાનું ધમ્મલ જોમ છે કે નહીં તે વીશે જુસતેજો કરવા માટે એ માંગણી કરવામાં આવી હતી. તેને ૧૯૫ મેજબરોની કમીટી નેમી હતી. એ કમીટીએ અનુમતીઓની એક કમીટી નેમી હતી. સજ કમીટીની ૧૪ બેઠકો સર જમશેદજી જીજીભાઈ ધનસડીટપુટમાં મળી હતી. તેણે ધરમ સંબંધી બાબતોના અનુભવીઓની એક બીજી નાની સજ કમીટી નેમી હતી. એ નાની સજ કમીટીએ એવો રીપોર્ટ કીધો હતો કે જુહાદોના જરથોસતી ધરમમાં ધાખલ કરવામાં આવે તે નારવા નથી. પણ ધરમે જુહાદોને વડલાવવાની સામી ખાસ તા કાદ ફરમાવેલી છે. એ રીપોર્ટ મળવા પછી ચોટા સજ કમીટીએ સંસારી સવાલ હાથ ધર્યો. તેના સંબંધમાં કમીટી નીચેના ઉપર આવી શકી નહીં. તે પછી એ બાબત એક ચોટી કમીટી સનમુખ પાછી ગઈ. તે પછી એ બાબત અનજીમન સનમુખ મજબાની વાત ચાલી. આ ઉપરથી કોમના વજીઆએવાન એ મજબરોએ ત્રસડીઓને અરજ કરી જણાવ્યું કે અનજીમનની સભા બોલાવવી નહીં અને અનજીમન સનમુખ એ સવાલ રજુ કરવો નહીં.

મી. ફરદુનજી સોરાબજી તાલીયારખા ને મી. લાઉનડસની અરજ ઉપરથી આ

જકુર રેકવીઝીશન એ પછી કોર્ટ સનમુખ વાંચી સંભળાવ્યું હતું.

વધુ જુહાદોના જરથોસતી ધરમમાં.

તે બાદ મી. લાઉનડસે પોતાનું બાણજી આગળ ચલાવતાં જણાવ્યું કે તે પછી એક વધુ જુહાદોના રજપુત ઓને તથા તેણીના બાલકોને જરથોસતી ધરમમાં વતણાવવામાં આવ્યા હતા.

આ. મી. જસડીસ ડાવર-તે ઓ કે મળ્યા જીવતી છે ?

મી. લાઉનડસ-તેણીના મારાં નસીએ તે જીવતી છે. તેણીના ડોકરોએ તેણીના મરજી બાદ તેણીની બાણ જરથોસતી ધરમના ફરમાન અનુસાર ડોકાણે પાડવામાં આવે એવી ખાહેશ ધરાવતા હતા તેથી તેણીની ખાહેશથી તેણીને વડલાવવામાં આવી હતી. કેટલાકો તેવજીના બાળકોને તેઓના મરજી બાદ જરથોસતી ધરમ અનુસાર ડોકાણે પાડવા તથા રીખતાવે છે પણ તેણીને તેણીના મરજી બાદ જરથોસતી ધરમના એ ફરમાનોને બાબ આપવા ના પાડે છે. મી. લાઉનડસે એ પછી પોતાને હસતકની મીલકતો તથા ફોનોના બાબ કોણને આપવામાં આવશે તેના સંબંધમાં ત્રસડીઓએ બહાર પાડેલું જાહેરનામું વાંચી સંભળાવીને જણાવ્યું કે એ જાહેરનામું બહાર પાડવામાં ત્રસડીઓએ વાજબી પગલું મરજી નથી. ત્રસડીઓએ ધારાના હિમાયતીઓના મતો લીધાં હતાં. પણ તેઓ વચે મતબેદ પડ્યો હતો. ત્રસડીઓએ આવી રીતે તદ્દન ગેરવાજબી વલણ અખતયાર કરી હતી. તેઓ જાણે પોતેજ ફનયાના માલિક અને ખલીફા હાથ તેમ તેઓએ પોતાનું ફરમાન બહાર પાડ્યું છે. તા. ૩ જી માર્ચ ૧૯૦૫ ના દીવસે સેક્રેટરી જેરવડ જીવજીજી જમશેદજી ચોટીએ મજકુર જાહેરનામાના સંબંધમાં કેટલીક ગેરસમજીની ઉભી થયેલી જણાવી તે વીશે વધુ ખુલાસો આપ્યો છે.

એ પછી કોર્ટ ડીશીન માટે ઉભી હતી.

ખપોર પછીની બેઠક.

ડીશીન પછી કોર્ટ પાછી બેસતાં મી. લાઉનડસે આગળ ચાલતાં જણાવ

યું કે તા. ૧૬ મી એપ્રિલે અંજુમનની સભા બોલાવવામાં આવી હતી, જોકે તેમ નહીં કરવાને પ્રતીવાદીઓને એક તારફથી અરજ કરવામાં આવી હતી. એ અરજને બંધાવવા સમયુક્તઓએ આરંભ કર્યો અને જોઈએ તો તેમણે પા રસી પંચાયતના ત્રસડી છે અને જેવણ આગેવાન એકતરફી ભાગ લેતા હતા તે વણે આપ્યો હતો. આ જવાબમાં એ યુ. જવાવવામાં આવ્યું હતું કે તા. ૨૭ ઓગસ્ટ ૧૯૦૩ ના દિવસે નેમા યહી કમીટીએ જે રીપોર્ટ કર્યો છે તે રીપોર્ટ અંજુમન સનમુખ રજૂ કરવા વગર ચાલે એમ નથી માટે જવાવવાને બધી દિશાથી ઉપજે છે કે અરજ કરવા પ્રમાણે વરતવાને અમે પણ તબ્દ અશક્ત છીએ. આ સભા “પારસી જરથોસ્તીઓ”ની બોલાવવામાં આવી હતી પણ સેક્રેટરીએ હા જર રહેલાઓની વંચાવણી તપાસવાની યા પુછપરછ ચલાવવાની જરાએ તબ્દી જ કરી હતી નહીં, કે તેઓ કયા વચ્ચે માંથી ઉતરી આવેલા છે. (હસાહસ). એ સભામાં ઠરાવો પસાર કરવામાં આવ્યા હતા.

ધારાશાહીઓએ શું મત

આપ્યું હતું ?

મી. લાર્ડેસે અત્રે આ ઠરાવો “વાંચા સંબંધી સલાહોમાં ત્રસડીઓ કાંઈ કરી વેળાએ તેવણે જવાવ્યું કે આ ઠરાવો ધરમ સંબંધી મોટી ઉચ્ચપાઠલ કરનારા છે. આ ઠરાવોમાં મોમેદ વરગ ને ફરમાવવામાં આવ્યું હતું કે તેઓ એ જુદાંદીન બાળકોને સુદરે કસતી પહેરાવવી નહીં.

મી. જસડીસ દાવર-એ ઠરાવો શું એકમતે ચલાવેલો હતો ?

મી. એંગેલેન-હા, નામદાર.

મી. લાર્ડેસે આગળ ચાલતાં જવાવ્યું કે વટલેલને પ્રતીવાદીઓ હસતકના ધરમના ખાતાઓનો લાભ મળવો જોઈ એ કે નહીં તેના સંબંધમાં ધારાશાહીઓના મતો લેવામાં આવ્યા હતાં, તે માં જે ધારાશાહીઓએ એક તરફ અને એક બીજી તરફ મત આપ્યું હતું. આટલું જતાં પ્રતીવાદીઓએ

મત બાપાદવારે પ્રમટ કરાવ્યાં હતાં, અને તેમનું આ કામ જોઈએ તેવું પ્રમાણીક હતું નહીં. વળી કાઉનસીલો સનમુખ પણ જે બીના રજૂ કરવામાં આવી હતી તે પણ બધી અધૂરી હતી. જાહેર સભાએ કરેલા ઠરાવોમાં ‘પારસી’ અને ‘જરથોસ્તી’ સબટે આવે છે તે ના અરથ નહીં કરવા બાંધે પણ ધારાશાહીઓએ વીરુદ્ધ મત આપ્યું હતું. ત્રસડીઓને ધરમના સલાહોમાં વચે

પડવાનો હક નથી.

મી. લાર્ડેસે અત્રે એ અભીપ્રાયો વાંચી સંબંધી સલાહોમાં ત્રસડીઓ કાંઈ કરી શકે કે ? તેના સંબંધમાં ધારાશાહીઓ ખુદલે ખુદલું મત આપ્યું હતું કે ત્રસડીઓએ તેવા સલાહોમાં વચે પડવું જોઈએ નહીં અને જોકે આ અભીપ્રાય ત્રસડના નાણાંમાંથી અરથ કરીને માંગવામાં આવ્યો હતો જતાં જાહેર કામની જાણ માટે તેઓએ આ બીના પ્રમટ કરી હતી નહીં. ત્રાડીઓને તેઓ ના સેક્રેટરીએ આવી રીતે એક મેંદા નાં રોળાં માફક દોરવવા હતા.

મી. જસડીસ દાવર-શું તમે એમ કહેવા માંગો છો કે ત્રસડીઓએ કોમને લગતા જાહેર સલાહોમાં બીજાકુત ભાગ લેવો નહીં પણ પોતાના હસતકનાં ફંદ નીજ વ્યવસાય કરવી ?

મી. લાર્ડેસે ઉપલા સલાહના જવાબમાં ત્રસડ દીકમાંને એક ફકરો વાંચી સંબંધી સલાહોમાં જવાવ્યું કે કુદલે જરથોસ્તીઓ માટેના ફંદને તેઓને વહીવટ કરવાનો છે.

મી. લાર્ડેસે આગળ ચાલતાં જવાવ્યું કે આ જાહેર સભાએ મજબૂર ઠરાવો પસાર કરવા પછી મારાં કુલે તા. ૧૦ મી મેને દીને પ્રતીવાદીઓ ઉપર એક બંધાણ પત્ર લખ્યો હતો, અને તેના જવાબ છેક એક આખો મહીના ઉપર રહીને યા તા. ૧૬ મી જુનને દીને બહોળ દંડી રીતે વાળવામાં આવ્યો હતો. અમે એ અમારા કામગીરીમાં હવે નહીં ચાલવાની મક્કસદી પ્રતીવાદીઓ પાસથી ખુલાસો માંગ્યો હો

અને અમર ને અમોને જોઈતો બોલાસો
મળતે તો ઘણો મોડવની અમોને ફર
જ પડતે નહીં.

ત્રસટ હીડો રજુ કરવાની હકત.

ત્રસટી પંચાયત તરફથી નેમાતા હતા
અને પ્રાણથી તેઓ પોતે પોતાને પં
ચાયત લેખવા લાગ્યા. આગલા વખત
માં એક વરતમાનપત્રે તેમજ મીં મંત્રે
રજુ કાવસથ લંગરાનાએ ત્રસટ હીડો ર
જુ કરવાની જુકર લીધી હતી પણ તે
આજ સુધી સહેલાઈથી દેખાડવામાં આ
વ્યાં હતાં નહીં. ત્રસટીઓ પોતાને કામ
ના જોખંડો તરીકે લેખવા માંજે છે અ
ને તે અનજુમતી સમામાં સર જસશેદ
જીએ જણાવેલા વીચારેથી પુરવાર
થાય છે.

સર જસશેદજી ત્યાં એવું બોલેલા જા
હેર કરવામાં આવ્યા છે કે ત્રસટીઓને
તમામ આખી પ્રાંતસી કામના રોકા છે
અને તેઓ કામના આપવાઓ છે.

મીં બાઉનકસી જણાવ્યું કે મારા
કુલે કબોલો કામજા બરા પણ ચુકસો
ઉત્પન્ન કરનારો છે કે તે તમે નામદારો
એ બેવાવું છે.

ત્રસટીઓને સત્તા કોણે આપી ?

મીં બાઉનકસી આગળ ચાલતાં જણા
વ્યું કે એ જુને પ્રતીકાસ કહી સંજા
વ્યો છે તે બતાવી આપે છે કે સામ
જા વખતમાં પંચાયત કેવો ફેબજો બો
ગવતી હતી. પંચાયતની કાર્યાલય કેમ થઈ,
તે કેમ ખીલવા માંજે અને ત્રસટીઓએ
તે પોતાની કેવી રીતે કરી લીધી અને
તે પછી ધરમ સંબંધી તકરારમાં તેણે
કેવી રીતે ભાગ લીધો તે એ ઉપલા
પ્રશ્નફત્વાર ઉપરથી બતાવી આપ્યું છે.
તેઓએ જે સત્તા અપ્રતયાર કરી છે
તે મોતે પોતાની જેને અલગ કરી લીધી
છે અને તેવી સત્તાના ઉપયોગ તેઓએ
પ્રમાણથી જુલસામાં કર્યો છે.

હવે તેઓ કેવી ભૂતની શીલકતાના
સંબંધમાં વહીવટ જલાવે છે તે માલક
તેના ત્રસટ સંબંધી હું બોલીશ. સથા
સર શીલકતાના પાંચ દેખાતા ત્રણ સગ
હી છે ત્રસટીઓ અને કાંટ મ

જીની મોઢવડા અમચારી છે. એ
અમચારી મામડયાની અમચારીને ના
મે પણ જોળખાય છે. એ સથાવર શી
લકત ઉપરાંત ત્રસટીઓના હાથમાં કુલે
જરથોસતીઓનું ફર છે. એ શીલકતો
જુલ જુલ વરગનાં વહેંચાઈ ગયલી છે.
કેટલીક માલકતોના સંબંધમાં કશા અ
સલ હસતાવેળે નથી. તેન લગતી જે
અમર મલી છે તે થોડેક માંજે તેના
વપરાસથી અને થોડે માંજે તેના સથાપ
કના હેતુની પરપુછથી મલી છે. એ શી
લકતોના ખીળે એક વરગ એવો છે કે
જેના સંબંધમાં હસતાવેળે પુરાવાઓ છે
અને તે અસલ હસતાવેળે નથી પણ
તેની નકલ છે. એ વહેવાર હસતાવેળે
પ્રતીવાદીઓના કબજામાં છે અને તે
એક ચોપડીના આકારમાં રાખવામાં આ
વ્યા છે. તેના પુઠા ઉપર 'અસલ હસતા
વેળ નહી પણ નકલ' એ એવું મથાણું
કરવામાં આવ્યું છે, અને અસલ હસતા
વેળ વાડ્યાછ પાસે છે એવી નાંખી કર
વામાં આવી છે. પ્રતીવાદીઓ હવે કહે
છે કે અસલ હસતાવેળે મળતા નથી.

મીં જસટીસ હાવર-કયા વાડ્યાછ
ના હસતકમાં તેઓ જણાવે છે ?

મીં બાઉનકસી-તે તેઓ કહેતા નથી

મીં ઇનવેરાસીટી-મીં તરસોઈ વાડ્યા.

મીં જસટીસ હાવર-મીં સોરામજી
વાડ્યાના બાવા કે ?

મીં ઇનવેરાસીટી હા.

ત્રસટ હીડો તપાસવાની જુકર.

મીં બાઉનકસી આગળ ચાલતાં જણા
વ્યું કે એ હસતાવેળેના સંબંધમાં પ્રતી
વાદીઓ હવે એવી જુકર લઈ તપાસ
વા દેવાની ના પાડે છે કે તે "સ્ટેટ
યુટ ઓફ ફેડ" તા કાવદાની રૂએ ત
પાસવા અપાય તહીં કરજીકે તેમના
સામે કોનો પુરવાર થવો જાય.

મીં ઇનવેરાસીટીએ જણાવ્યું કે બે
તેના પુરાવા તરીકે ઉપયોગ કરવામાં
નહીં આવે તો તે રજુ કરવાને હું ત
ખીાર છું.

મીં બાઉનકસી-હું એવું દેખાડવા
માંજું છું કે "સ્ટેટયુટ ઓફ ફેડ" તે
ને લાંબું પડે નહીં.

એ પછી મીં. લાઉનડસે આમજ આજ્ઞા જણાવ્યું કે મોટી હીરજી વાચ છે એ ઉક ૧૬૭૦ ના સાલમાં પહેલીજ વખત સુબંધમાં ચોપારી મધે એક દો ખમું સગરી અને મોટીખાના ઉપર દરે હમેદર ખંધાવ્યાં હતાં. અને તે જરથો સતીઓ માટે વાપરવા ખુદશાં સુખમાં આવ્યાં હતાં. આ બીના ધણી અમતય ની એરી રીતે છે કે તે એક તો તારી ખ દરજાએ છે અને બીજું તો સમાપ કની ધરમની તીક્ષ્ણ જાગ્યી દેખાડે છે. દરેકમેદરનું મહાન જરથોસતીના વ પરામ માટે બાંધ્યું હતું.

મીં. જસટીસ દાવર-આ થું પહેલવ પહેલું દોખમું હતું ?

મીં. લાઉનડસ-છતીકાસ પ્રમાણે તે પહેલુંજ હતું.

મીં. લાઉનડસે આમજ આજ્ઞા જણા વ્યું કે બીજું દોખમું માણેજી શેઠના માણુ છે.

મીં. જમટીસ દાવર-પહેલાં દોખમા ના સંબંધમાં “પારસી પ્રકાશ”માં કાંઈ વધુ અજગણ નાખવામાં આવ્યું છે કે ?

મીં. લાઉનડસ-નહી. પણ હાલના ત્ર સટીઓના કમળમાં જે હસતાવેળે છે તે ખરેખરી નકલ છે એમ તેનાપર નો ધ લેવામાં આવી છે.

મીં. જસટીસ દાવર-મારા ધારણ પ્ર મણે અસલ હસતાવેળે કુદુંઓ પસે ર હંતા હતા અને તેની નકલે. “પારસી પ્ર કાશ”માં લેવામાં આવી છે. કેટલાક કા ખલાઓમાં ખુદશું નાંકી બતાવ્યું છે કે અસલ હસતાવેળ કાણુની પાસે છે અને કાણુની પાસે તેની નકલ લેવામાં આવી હતી.

“પારસી-પ્રકાશ” ની અમતયતા.

મીં. લાઉનડસે જણાવ્યું કે “પાર સી-પ્રકાશ” છતીકાસીક બીનાઓ માટે એક ધણું કીમતી પુસ્તક છે. મીં. જ હમનજ પટેલ સામા પક્ષના એક સાક્ષી છે જે અને તેઓ પોતે એ હસતાવેળે ના સંબંધમાં વધુ અજગણ પાડશે એ માં કાંઈ સંદેહ નથી.

માણેજી શેઠનાના દોખમાને લગતા સતાવેજ ઉપરથી ખુદશું જણાવ આવે

છે કે જરથોસતી વસતીના હક થું હ તો. જે લોકો જરથોસતી ધરમ પાળતા હોય તેમના હક તેમાં ખુદશી જણાવ વામાં આવે છે.

મીં. જસટીસ દાવર-“પારસી-પ્રકાશ” માં એને લગતી કાંઈ નોંધ છે કે ?

મીં. તાલધારખાન-હા નામદાર. સને ૧૭૪૮ ના વીચમાં એ વીચે ઇસારો હ રવાની નોંધ છે. હખમું સને ૧૭૫૬ માં બંધાયું હતું.

મીં. લાઉનડસે આમજ આજ્ઞા જણાવ્યું કે ત્રીજું દોખમું અનજુમનનું છે અને તે સને ૧૭૭૮ માં બંધાયું હતું. એ ત્રણ દોખમાને લગતા હસતાવેળે લખા જુજ છે. ચોથું દોખમું ફગા મજ કાવસજ બનાજીરાણું છે અને તે ને લગતા હસતાવેળે આ અજગણ પા ડનારા છે.

ત્રસટીઓની દોખમા ઉપર સતા.

મીં. દરામજ પંચામતના એક અધી કારી હતા. તેણે ૧૮૩૧ મીં. બાઈ બચુઆઈ ઉપર એક કામળ લખી હખ મા માટે જમીન લેવાની માંમણી કરી હ તી. એ હસતાવેળની નકલ ઉપર લખ વામાં આવ્યું છે કે અસલ હસતાવેળ ઉપરથી તેની નકલ કરવામાં આવી હ તી અને તે સરખાવવા માં આવી હતી. એ હસતાવેળમાં “જરથોસતી કામની લોક માટે” એવા ખુદશા લખદો દરજાવવા છે. એની અસલ નકલ પણ વાડખાજ પા સે છે એમ તેપર નોંધ લેવામાં આવી છે. એ કામળના જગણ બાઈ બચુઆઈએ એવો આપયો હતો કે અનજુમનના કા મ માટે એ જમીન આપવામાં આવે છે કે જે ઉપર તમે દોખમું બાંધવા માંગો છે. એ જવાબમાં પણ એણે ખુદશું જણાવ્યું છે કે મજલીયસના ધરમ પાલ નારાઓનાજ વપરાસ માટે એ જમયા આપવામાં આવી છે. એ જગણ મળવા પછી મીં. બનાજીએ પોતાની બેટી હી નખાઈના હિમજીમાં બીજે પત્ર વાંચયો હતો જે અનજુમનને લખવામાં આવયો હતો અને તેમાં જણાવ્યું હતું કે મા જહાવસતી ધરમ પાળનારાઓ માટે એ જમા ઉપર દોખમું બાંધવામાં આવેલ,

એ પત્ર દેખાડી આરે છે કે સખાવત
કુનારની નેમ દેખાના કબજે ત્રસી
એને આપવાનો નહીં પણ અનગુપત
ને આપવાનો છે ત્રસીઓ તો માત્ર
તેના રખેવાણ છે. એપરથી પુરવાર થા
ય છે કે ધરમખાતાઓ ઉર આખી અ
નગુપતનો હક પુરે છે અને હાલના ત્ર
સીઓ એવું કહેવા માંડે છે કે અનગુ
પત તેવો હક ધરાવતી નથી.

આદ વધુ તપાસ સુચતી રહી હતી.

પારસી પંચાયતવાલો મુકદ્દમો.

ગઈ કાલની તપાસનો હેવાલ.

મીં લાઉનડસનું ફરયાદ
પક્ષ તરફનું ભા. ધુ.

અસલ દસતાવેળે રજુ કરવા
ના ફરજ સંબંધી હતીલ.

દોખમાઓને લગતાં ઓચર
યાંઓ રજુ કરવાના મારમનાં
અડચણો.

દોખમાઓનો ઉપયોગ કરવા
ના હક સંબંધી તકરાર.

પારસી સખાવત જાહેર કર
વાનો રાખેતાનો રીવાજ.

(અખબારે સોદાગર, તા. ૧૧ મી
ફેબ્રુઆરી ૧૯૦૮.)

સર દીનશાહ માણેજી પીટીટ આરો
નેટ, હર જહાંગીર કાવસજી જહાંગીર
મીં રસતમજ નાનાખાઈ એકરામજી જી
જમાઈ, મીં રસતજી જમશેદજી તાતા,

મીં આપજી સોરામજી પટેલ, મીં રતન
જી દાદાખાઈ તાતા અને તા. નાનાખા
ઈ નવરોજી કાવસજી મુખમજી પરની પં
ચાયતના ત્રસીઓ સર જમશેદજી જી
ભાઈ આર્ટ મીં હો મુખજી એલજી
આલજીસ, મીં અમીરજી ખાનજીજી
મશેદજી, મીં મેહરાનજી મતચેરજી કાના
અને મીં અમતજી દી. શાહ પટીટ ના
મે મંધાચેલા દવાની વધુ હુતાવળી મુક
કાલે હાઈકોર્ટમાં નામદાર જડજી મીં
દીનશાહ ધનજી હાદવાર અને આ. મીં
જસદીમ ખાંમત સનમુખ નીકલો હતી.
વાદાઓ તરફથી મેશ્વરસ અરેશ્વર હાંમ
જી, દીનશાહ અને કંપનીની ફરમાલથી
મીં લાઉનડસ, મીં ફરદુજી સોરામજી
તાલીયારખાન મીં બાલશહ અને મીં
એફ. વી. તાલીયારખાન અને પ્રતીવાડી
ઓ તરફથી સેલ્સીસીટના મેશ્વરસ કેમો,
લીંચ અને ઓનાનજી દાસથી માંડી
બેરાણી, મીં રેલસ, એમમન અને
મીં જે. આ. ગંગા હાંમર થયા હતા.

મીં લાઉનડસનું બાશણ.

મીં લાઉનડસે પોતાનું બાશણ આ
ગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે હમા કટકાને
લગતો કાપદો જે સ્ટેટસ્ટ એક ફોને
નામે ગણખાય છે તે કાયદા સંથે ની
સત્ત ધરાવતી નથી તકરાર હું લગાર
કાંખાણથી તથા પાંખતવર રજુ કરવા
ના ખાદ્ય રાખું છું એક સખાવત ક
રનારના તે સખાવતને લખતા અસલ
દસતાવેળેના નાશ કરવાનાં આવે અથ
વા તે ગુપ્ત થઈ જાય અ અનગુપત
છે. દસતાવેળેની નકલો રજુ કરી શકાય
નહીં અને અસલ દસતાવેળેના રજુ કર
વા જોએ એના દસલ જાવેદાનના સ
ખાવતને કહી પણ લાગુ પડી શકે નહીં
મારા વીદવાન મીં જ્યાં સુધી હું જા
ણું છું ત્યાં કુધી એવી દસલ રજુ ક
રે છે કે દસતાવેળેની નકલો રજુ કરી
શકાય નહીં. આ કારણના સ્પષ્ટ હું
આ બાબદમાં લગાર પામતવાગે તકરારમાં
ઉતરવા ન હચ્ચ રાખું છું.

મીં એમમનસા જોડી નકલો ર
જુ કરી શકાય નહીં એના અમારી દ
સલ છે.

મીં ભાઉનડસે એ બાદ કેટલીક વ
ધુ સાહદતો ટાંકા બતાવેને પુરવાર કરો
આપવા માંગ્યું હતું કે કાયદામાં એવું
કાંઈ પણ બદલે કરવામાં આવ્યું નથી
કે એક ત્રસટ કાંઈ બખાણુ મા
રહેતે બહેર થવું નિષ્ક્રિય. પણ
જ્યારે તે ત્રસટ પુરવાર કંવનુ
હોય ત્યારે તે કાંઈ લખાણુથી પુ વાર
થવું નિષ્ક્રિય, ઇંગ્લેન્ડ અદાલતોએ અસ
લ હસ્તાવેજો વગર પુરવાર કરી આપવા
માં આંસ ત્રસટો બહાર રાખેલા હો
વાના કણા દાખલ.ઓ નોંધાયલા જોવા
માં આવે છે.

આચર્યાઓ રજુ કરવાની ફરજ.

મીં ભાઉનડસે એ બાદ પોતાની ફરી
લના ટેકામાં કાયદાની કેટલક વધુ સહ
દતો ટાંકા બતાવેને આચર્યાઓ રજુ
કરવાની ફરજ પાડનારા કાયદાની ૭ મી
કલમ ઉપર કણું લખાણુથી વગતવાર
વિવેચન કંયુ હતું. એ બાદ આગળ
ચલતાં મીં ભાઉનડસે જણાવ્યું કે જુ
બાંને લાંતા કાયદાની હર મી કલમ
ધ્યામાં લેતા મોહડેના જુબાની રજુ
કરી શકાય. આ સંબંધી કેટલુંક વીચ
અન કરી આગળ ચાલતાં મીં ભાઉનડ
સે આચર્યાઓને લગતી આડકતરી જુ
બાની કોન્ટ ક્યારે સંબંધી શકે તેન
લગતી સાહદતો લખાણુથી ટાંકા બતાવ
વી હતી. તે બાદ તેમણે જણાવ્યું કે
અસલ આચર્યાઓ ગુમીષ ગયા હોય
ત્યારે મુઠ્ઠામાને ટેકા આપનારાં બીજાં
જ કાંઈ આડકતરાં આચર્યામાં હસતી ધ
રાવતા હોય તે સાહદત તરીકે રજુ કરી
શકાય.

ઓં મીં જસ્ટીસ દાવરે અત્રે જ
ણાવ્યું કે મીં ભાઉનડસ વધુ સાહદતો
ટાંક તે આગમ્ય પ્રતી ગદીઓ તરફથી
હું જણવા માગું છું કે તેઓ પામે દો
ખાઓને લગતા આચર્યાઓ રજુ કર
વાના સંબંધી વાંધો લે છે કે કમ કે
કારણ કે જે એવું પુરવાર થાય કે બ
ધા દાખલાઓના માધદા ધરાવવાનો
ત્રસટીઆને હક નથી અને એક પણ
દાખલું વાપરવાનો જુદીમાને હક હો
હોય તો પછી બીજાં માર દાખલાઓ

તેઓ સામે બંધ કરવામાં આવે કે ન
હી તે બધું એકસરખું છે.

મીં એંગમેન-અમે કહીએ છીએ
કે સને ૧૮૮૪ માં કરવામાં આવેલાં ત્ર
સટ હોડ ઉપર અમે આધાર રાખ્યે છી
એ તથા બધા દાખલા અમારા સવાધી
નમાં છે એવું અમે જણાવીએ છીએ.

મીં જસ્ટીસ દાવર-પણુ સને ૧૮૮૪
નું ત્રસટ હોડ કાંઈ અસલ નથી. તેની
આગમ્ય સખાવત કરનારાઓએ ત્રસટ
હોડો કાપાં હતાં. સખાવત કરનારાઓની
શું ઇચ્છા હતી તે આપણને જણાવું
છે કાણુકે દાખલાના સથાપકો કાંઈ લા
લના ત્રસટીઓ નથી.

મીં એંગમેન-અમે જણાવીએ છી
એ કે અમે સને ૧૮૮૪ નું ત્રસટ હોડ
ધરાવ્યે છીએ, અને તે ઉપર આધાર
રાખ્યે છીએ. તે આગમ્ય કાંઈ ત્રસટ
કરવામાં આવ્યાં હોય તે પુરવાર કરવા
નું કામ રાખી પક્ષનું છે.

મીં જસ્ટીસ દાવર-સત સથાપના
કરવામાં આવ્યા પછી કણું સામે વખતે
તમેએ ત્રસટ ઉજું કાધું છે અને હવે
તમે સામી પક્ષ નેજાં આચર્યાઓ
મેળવતા નકામાં અટકવો છો.

મીં એંગમેન-અમે આજુબ કહી
એ છીએ કે ત્રસટના સંબંધમાં અસલ
સીતાય બીજી જુબાની કાયદો સચીકાર
તી નથી અને તપી જુબાની સામી પક્ષ
તરફથી રજુ કરવામાં આવે તો તે સા
મે અમે વાધો લઈએ છીએ.

મીં જસ્ટીસ દાવર-તમેએ જે પો
ઝીશન લીધું છે તે કાંઈ મન હીક લાગ
તું નથી. કરવામાં આવેલી સખાવતને
લગતાં અસલ આચર્યાઓ મેળવવાના
સામી પક્ષના મારગમાં તમે કરકત નાં
ઓ છો તથા પાંચગાના ફકત એ.જ
દાખલાના સંબંધમાં સામી પક્ષનામાં પો
તાનો મુકાબો પુ વાર કરે તો પછી બીજાના
દાખલાઓ જુદાંનો સામે બંધ કરવા
માં આવે કે નહીં, તે જુદીનો જો દો
ખાઓના ઉપયોગ કરી શકે તે જોતાં
નજીવી વાત છે. આથી મને લાગે છે કે
આચર્યાઓ મેળવવાના સામી પક્ષના
માગમાં નકામી કરકતો નાંખી તમે
ફાકમાં નકામો વખત ગુમાવો છો. અ

બળતે તમોજીએ તે રીતે મુકદ્દમો ચલાવવાને મુખતયાર છે. પણ એ ચરખાંએ મેળવવામાં સામી પક્ષને હરકત ન ખરા જેવી તમારાં કુળને સલાહ આપવામાં તમોએ ઠીક કર્યું હોય એમ મને લાગતું નથી.

મી० જોએન-જે મુળની આ મુકદ્દમામાં રજૂ કરી નહીં શકાય તે રજૂ કરતાં હતા એમો તેઓને અટકાવીએ છીએ.

મી० જસ્ટીસ હવર-પણ તમે તેઓને ફાઇનાલ જેવા દેતા નથી તથા તેઓના મારમમાં વગર જરૂરે હરકત નાંખો છો.

દોષમાઓનો ઉપયોગ કરવાનો

કેસ.

મી० લાઉનડસે જણાવ્યું કે મુખ્ય મથિના બીસનીના દોષમાને ઇજ્જવાની ફીયા કરવા આમમ્ય તે જેવા આવવા તથા જસનમાં ભાગ લેવાને જે આમત્રણ કરવામાં આવ્યું હતું તેમાં ખુલ્લેખુલ્લું જણાવવામાં આવ્યું હતું કે હીડુ સમાનના બધા સહેરના જરથોસ્તીઓને તેમાં ભાગ લેવાની છુટ છે, તથા દોષમાનો ઉપયોગ માજબીયસના ધરમ પાળનારા બધાઓ માટે રાખવામાં આવે છે. જાહેર કરવામાં આવ્યો હતો જ્યારે તસદીઓએ હાથમાં બહાર પાડ્યાં જાહેરનામાં દોષમાનો ઉપયોગ કરવાનો કે ફોત અસલ ઇરાદાઓથી ઉતરી આવેલાઓનેજ આપવામાં આવ્યો છે.

સને ૧૮૪૩ માં પહેલા સર જમશેદજીએ બહાર પાડેલા પુલતકમાં ૧૮૪૦ માં દોષમું બીસની તરફથી આપી જરથોસ્તી કેમ માટે બાંચવાની અનગ્રુમન પાસે પરવાનગી માંગવામાં આવી હતી.

મી० બનજીએ દોષમું બંધાવ્યું તેમાં પંચ જરાવલી લાશોન તેમાં નહીં સુગંધા વગેરના સંબંધમાં વધી લાંબા હતો. માણકજી સેના દોષમામાંજ જે આની લાશોને જુલ્હાનો અડક્યાં હોય તેઓને નાંખવાનું કરાવવામાં આવ્યું હતું.

હવે સગદીના સંબંધમાં કું બોલીશ. પહેલાં સાહેબની સમઠી છે. તેના સંબંધમાં ૧૮૩૦ નું એક અનગ્રુમન પત્ર જે

વામાં આવે છે. પારસીઓમાં ચેરીટી હી લેર કરવાનો રાખેતાનો રીતજ અનગ્રુમન પત્ર છે, ઉડામના આતમપરરામ નું પત્ર અનગ્રુમન પત્ર છે. આ પત્રો ઉપર કોઈની સહી હોતી નથી. ઉપરનાં અગ્રુમન પત્રમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે માજબીયસના ધરમના લોકોને વંચપરમપરા આપવે છીએ.

આદ આણું માટે તપાસ મુલતવી રાખી હતી.

મી० લાઉનડસે બપોર પછી ચોતાનું બાથખુ અમાળ ચલાવતાં સર હીનસાહ માણેકજી ખીટી પોતાના પીતના પુત્ર માટે જે સખડા બધારી હતી તેને લમ તેા દસતાવેજ વાંચી સંભળાવી જણાવ્યું કે તે ઉપરથી એટલુંજ જણાય છે કે જરથોસ્તીઓના ઉપયોગ માટે કોમને તે આપવામાં આવી હતી. ઉપરથી સખડીના દસતાવેજોના જુલ્હા જુલ્હા ભાગે વાંચી સંભળાવી તે સખડામાં સખળી જરથોસ્તી કોમના ઉપયોગ માટે આપવામાં આવી છે એન જણાવવામાં આવ્યું છે, ત્રીજી સખડા માજી શરાફને નામની છે. તે ૧૭૬૫ માં બંધારામાં આવી હતી. રતનજી હરામજી વાયજા “મુબની બહાર” માંથી માજી શરાફની સખી સંબંધમાં જે લખાયું હતું તે વાંચી સંભળાવી મી० લાઉનડસે જણાવ્યું કે તેમાં પંચ જરથોસ્તીઓના વપારાસ માટે તે આપવામાં આવ્યું છે એમ જણાવવામાં આવ્યું છે. હવે જે નસાખનાની ગલ કતમાં એક નસાખાનું કાઢ્યું છે. અને તે ૧૭૫૦ માં બાંધવામાં આવ્યું હતું. તે માણેકજી નવરોજી શહે કાસજી પટેલ એટલામાં બંધાવ્યું હતું. ૧૮૪૭ માં તે બીનમાર હાલતમાં આવી ગયું હતું એને તેથી તે પાછું બંધાવવામાં આવ્યું હતું તે પારસી પંચાયત બંધાવ્યું હતું અને તેના ખરચ તસદીઓએ નહીં પણ પારસી પંચાયતે આપવા હતો. હાલ તસદીઓ કંઈ છે તેમ પારસી જરથોસ્તીઓ માટે નહોતું પણ કુલ જરથોસ્તી કેમના ઉપયોગ માટે અસલ બંધાવવામાં આવ્યું હતું. બીજું નસાખાનું બહારકાદું છે. તે નસાખાનું પંચ જરથોસ્તી કેમના ઉપયોગ માટે બંધાવવામાં આવ્યું હતું.

ધાવવામાં આવ્યું હતું. સધાવળાના મહાનને લગતા કાંઈ દસાવેજ નથી પણ તે પારસી પંચાવતના ત્રસડીઓને સવાધીન કરવામાં આવ્યું તેને લગતો દસાવેજ કરવામાં આવ્યો હતો તેમાં જે સાલીસીટોને ફરમાસ કરવામાં આવી હતી તેટલુંજ બાબત જોવામાં છે. ૧૮૩૩ માં તેની મરામત કરવામાં આવી હતી અને ત્યાર પછી તેને લગતો ખર્ચ પારસી પંચાવતે કર્યો હતો. તેને લગતા સધળા દસાવેજ ઉપરથી એટલું જણાય છે કે જરથોસ્તી કોમના ઉપચાર માટે તે બાંધવામાં આવી હતી અને તે દસાવેજ ઉપરથી પારસીઓ અને જરથોસ્તી એ બે બે કાંઈ ફરક નહોતો. ૧૮૧૦ માં જોવાવરા અમીયારો બાંધવામાં આવી હતી તેના દસાવેજ ઉપરથી પણ જોવામાં આવે છે કે તે જરથોસ્તીઓના ઉપચાર માટે બાંધવામાં આવી હતી. પણ તે દસાવેજમાં પારસીઓના માટે તે બાંધવામાં આવી હતી એવું કાંઈ કરવામાં આવ્યું નથી વળી અમીયારો પાછી બાંધવામાં આવી તે આગમજની તખતીમાં પણ જણાવવામાં આવ્યું છે કે જરથોસ્તીઓએ ઉપરાણું કરીયાને પંચાવતના ફંદામાંથી તે બાંધવામાં આવી હતી.

મી. તાલેપારખાને જાણે તે તખતી ઉપરના ગુજરાતી લેખ વાંચી સંભળ્યો હોયો હોયો જેમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે તે “કુત્ર જરથોસ્તી બાંધામ” ના વપરાશ માટે બાંધવામાં આવી છે.

ઉપરથી સધળી ત્રસડીઓના હસ્તકની મીલકતના ત્રસડની કલમો વાંચી મી. લાઉડસે જણાવ્યું કે તેમાં પારસી એટલે કુલ જરથોસ્તી અરથ થાય છે અને પારસી અને જરથોસ્તી અનુદેમાં કાંઈ ફરક નથી. પણ તે બંનેના અરથ એકજ થાય છે, એકે કેટલે જુદી જુદી કલમોમાં પારસીઓ માટે અને તેની પાસની બીજી કલમમાં “કુલ જરથોસ્તીઓ માટે એવા કલમો છે. અને તે ખુબ દેખાડે છે કે તે અનુદે વચ્ચે કાલ ત્રસડીઓ જણાવે છે તે માટે કાંઈ ફરક નથી પણ

બંનેના અરથ એકજ છે હું જે કમીલ રજુ કરવા માંડું છું કે છેલ્લું ત્રસડી દીઠ કરવામાં આવ્યું છે તે અને તેમાં મી. જોવાવરાને તે બનાવતાં જરથોસ્તી અને માજી સનને પારસીના એક નામે વર્ણવાયા છે, પારસી અને જરથોસ્તી એ બંનેનો ૧૮૮૪ આગમજ જે અરથ થયો હતો તેમાં ફેરફાર કરવાને મી. જોવાવરાને કાંઈ કહેવામાં આવ્યું ન હતું અને ત્યાં ત્રસડ દીઠમાં તેના કાંઈ પણ ફેરફાર કરવાની તેમને ફરમાસ કરવામાં આવી ન હોવી મી. જોવાવરાને ત્રસડ દીઠ બનાવતાં જરથોસ્તી અને માજીવસનીવચ્ચે કાંઈ તફાવત નહીં જોઈ તેમણે “પારસી” કલમ ઉપરામમાં લીધી છે. હવે ૧૯૦૩ માં પારસી પંચાવતના ત્રસડીઓ ત્રસડમાં ઉપજા કલમની શુદ્ધતા લાભ લેઈ એવું કહેવામાં આવે છે કે ૧૮૮૪ ના ત્રસડીથી તેમને જે કલમે મળ્યો તેની રચના તેઓએ પાછળથી જે ફાવે કર્યો છે તે મુજબ તેઓ જે પારસી માનાપને પેટના નહીં હશે પણ પારસીનાં ખપતી હશે તે અને તેમને હસ્તકના દોષમાં વીમરેના લાભ તેઓ આપવા ફેરો નહીં. હું કહું છું કે તેઓ જે પગલું ભરના માંડે છે તે નીતાંના કાબુનની રીતે નહીં પણ કાલ પ્રમાણે તે તેઓની જેમ અપનાવી છે, પારસી પંચાવતના ત્રસડીઓને ધરમ કરનારાઓના ધરમ પ્રમાણે જે ધરમાદા સધાવવામાં આવ્યા હતા તેના ત્રસડીઓ બનાવવામાં આવ્યા છે અને ૧૯૦૩ પછી જ્યારે પારસીઓમાં જે તમારું તે વખતે જ્યારે ત્રસડીઓ ને બંને તરફ વચ્ચે સરખી પુષ્ટતા થી કામ કરવું જોઈએ ત્યારે આ ત્રસડીઓ પોતાના મત પ્રમાણેના ટેળના ટેકા આપી ઉપજા ત્રસડ દાખવી શુદ્ધતા લાભ લેવાની તખતીજ દાખ કરી છે અને પોતાની પક્ષન એ રીતે ટેકા આપવા બહાર પડી છે મી. લાઉડસે જણાવ્યું કે ત્રસડ દીઠ બનાવ્યું ત્યારે ત્રસડીઓને તેમાં કાંઈપણ ફેરફાર કરવાની સલાહ નહોતી હવે જો નામદાર કોઈ એવું કહેવું કે અસહ્ય બાબત જે ઉપરથી સધાવવામાં આવ્યાં હતાં

તેમાં જરથોસ્તીએને લાભ આપવાની મતભય હતી અને પારસી અને જરથોસ્તી શબ્દો વચ્ચે તે ધારના કરનારોએ તે વખતે કાંઈ ફરક મળતા ન હતા તે વાદીઓની હાલતી એવી દાદ છે કે તે ત્રસ્ટ દીદની કલમનો ના મહાર કારટે અરથ ઉઠાવેલો.

નામદાર મીં જસડીશ દાવર-તમારે તમાની દલીલ જેવી છે કે ત્રસ્ટીઓને જે દીદથી ત્રસ્ટીઓ નેમવામાં આવયા છે તે દીદ તો બરાબર છે પણ તેનો “પારસી” શબ્દ લખવામાં આવયો છે તે ની અને જરથોસ્તી અને માજદીયશની શબ્દો વચ્ચે કાંઈ ફરક નથી.

મીં લાઉનડસ-મારું કહેવું એવું છે કે ત્રસ્ટમાં પારસી શબ્દ છે તે અને આ સલાહસલાવેળમાં જરથોસ્તી શબ્દ છે તે બે બે કાંઈ ફરક નથી અને તે નો અન્ય ક્રેટલેજ થાય છે કે જરથોસ્તી ધરમ પાલનાર.

નામદાર મીં જસડીશ દાવર-તે કારક એમ ઠરાવે કે તે બંને શબ્દોમાં કાંઈ ફરક નથી તો તે વતનાએ ત્રસ્ટ દીદ બીજી બધી બાબદમાં બરાબર છે એમ મા રું કુળ મળે છે.

મીં લાઉનડસ-ત્રસ્ટીઓની જગ્યા પુ રતા સંબંધમાં ત્રસ્ટમાં જે જોઈવણ રા ખવમાં આવી છે તે શીવાય ત્રસ્ટ દીદ બીજી બધી બાબદમાં બરાબર છે એમ મા રું કુળ મળે છે.

નામદાર મીં જસડીશ દાવર-તમારો બીજો વાંચો ત્રસ્ટીના પંછીના ધનાર ત્રસ્ટીઓની કલમ સંબંધીનો છે.

મીં લાઉનડસ-અને તેટલા માટેજ અમે એવી દાદ આપી છે કે ત્રસ્ટ દીદમાં પારસી જે શબ્દ લખવામાં આવ્યો છે, તેના અરથ શું થાય છે તે કારટે મુક રર કરવો.

નામદાર મીં જસડીશ દાવર-તમારી દલીલનો સાર એવો આવે છે કે પ્રતીવા દીદો ત્રસ્ટ દીદમાં મીં આવન કરેલી છુત્તો લાભ લેવા માંગે છે, અને તે દાદ બનાવવામાં આવ્યું તે આગમજ ક્રેટલે ૧૮૮૪ ના આગમજ પારસી અ ને જરથોસ્તી વચ્ચે કાંઈ ફરક મળેલા

માં આવતો નહોતો અને તે બંને શબ્દ દો એક સરખી ગતે વપરાતા હતા.

મીં લાઉનડસ-હા, મારી દલીલ એવી જ છે. ત્રસ્ટ દીદ મીં આવન કર્યું છે. તેમાં તેમજ મારા વીચાર પ્રમ.જે કાંઈ છુત્ત કી હોય તો તે સવમાત્ર છે કારણ કે મીં લેખસતરે પારસીનો જે અ થ કર્યો છે તે ઉપરથી તેમને પાર સી શબ્દ દીદમાં વાપરેલો લાગે છે. અને મીં લાઉનડસ લેખસતરના શબ્દ કોશમાં થી પારસી શબ્દનો અરથ વાંચી સં જાણવો હતો.

મીં જસડીશ દાવર-પણ દાખલાઓ છે જેમાં કેટલાકો પોતાને પારસી કહે છે, પણ બુદ્ધિ ધરમ પાળે છે.

મીં લાઉનડસ-જણાવું કે આપ નામદાર કા હો તે તર છે. થોડા વ ખત ઉપર નામદાર મીં જસડીશ બેટી આગળ એવો એક મુકામો આવયો હ તો જેમાં તે નામદાર મુકાદો આર્યો છે. તેમાં એક દામાએ જુનાની આપી હતી અને તેને પુછાં જણવ્યું હતું કે તે સુસલમાન છે, તેના ચેહરો જેમાં મને લગત નવાંઈ ઉગળ હતી કારણ કે તેના ચેહરાનો ઘટ પારસી હતો. મે તેની ઉત્તરપાટ તપાન ચલાવી હતી અને આ ખરે તને કયુદ્ધ રરવું પડ્યું હતું કે અસ લદ તે પારસી હતો પણ સુસલમાન ધરમમાં તે પાછગથી વટલી ગયા હતા. આ ઠેઠાંજે કાંટન એટલુંજ નવાંઈ છે કે ૧૮૮૪ આગમજ પારસી શબ્દ કાણ ને લગાડવામાં આવતો હતો અને જર માદા કરનાર ધણીઓએ પારસી અને જરથોસ્તી શબ્દોનો અરથ શું થાય છે.

મીં જસડીશ દાવર-પારસી ઓ વટલી જઈ બુદ્ધિ ધરમ પાતે છે પણ પોતાને તો પણ પારસી કહેવાય છે અને તેમના છોકરાં પણ પોતાને પારસી કહેવાય છે. રેવરંડ ધનજીનાંઈ અને રેવરંડ રાનાજીના નામો જણી તાં છે. વળા મસ કોરનલ યા સિરામ જ પોતાને હજી પારસી કહેવાય છે.

મીં લાઉનડસ-પણ ધરમાદ કરનારો કોએ તે વખતે શબ્દ વાપરયા હતા તેનો અરથ તે વખતે શું થયો હતો અને તેણે ધરમાદ કાણ

ના લાભ માટે કર્યાં હતાં તે કોરડ
ને જોગનું છે, કોઈ પણ જગ તક ।
રી સત્યાં ધર્મનાના અસલ દસતાવે
જો જે ઉપાધી લાગનું ત્રપટ દીડ કર
વામાં આવ્યું છે તે વાંચને તો તેને
જુદો અર્થ કરી શકો નહીં.

મીં લાકિનડસે આપલ ચાવતાં જ
જીવન કે પારો કે ૧૮૪ માં ત્રપટ
દીડ કરતાં પારસી શબ્દ વાપરતામાં
મીં એવાને જીવ કરી હતી પણ તેથી
તે શબ્દનો પ્રતિપાદીઓ હાથ જેવો
અર્થ કરાવવા માંગે છે તેવો અર્થ થ
તો નથી કારણકે વીતસન મલોસરીનાં
તેમજ વેપસતર જાનકોતમાં પારસી
ના અર્થ આપતાં આવ્યો છે અને
તે ઉપ થી ખુરલુ જીવ્યુ થ છે કે પાર
સી એટલે જરથોસ્તી ધર્મ પાસનાર
એ પછી મીં લાકિનડસે આગલાં ત્રપટ
દીડો જેવાં કે ૧૮૪૬ ના સર જમશે
દજી જીમાઈ પારસી બેતાચોવંટ ધ
ન-દીચુશન, ૧૮૫૦ નું નખરવાનજી
કમ તું ધર્મખાતું અને કોલાયાતી પાં
ડે સેનેટોરીય જેને લગતું ત્રપટ દીડ
૧૮૭૫ માં થયું હતું તે વાંચી સંત
ળાતી જીવ્યાવતું કે, એ સવળા ત્રપટ
દીડોમાં પારસી શબ્દનો અર્થ જરથો
સ્તી ધર્મ પાળનાર એવો કરવામાં આ
વ્યો છે.

બાદ વધુ તપાસ મુલતરી રહી હતી.

પારસી પંચાયતનાળો મુકદ્દમો.

મીં લાકિનડસે ખતમ કરેલું
ભારીયું.

જરથોસ્તી ધર્મમાં જીહદી
નોને લેવાની તવારોખ.

મીં પેસતનજી ફરામજી ભાવ
નગરીનાં અમતયની જીખાની.

દુકાળ વખતે પારસી કુટુંબે
વેચાતાં લ.ધેલાં બાગકો.

જીહદીન બાગકો જરથોસ્તી
ધર્મ પાળી અગયા તનાં
દાખલ થવાના પુરાવા.

જીહદીનના પારસી બાઈ સાથ
થયલાં લગન.

જરથોસ્તી ધર્મમાં વટલેલો
સુરતના પારસી ગ્રહસથનો
સીધી નોકર.

જરથોસ્તી ધર્મમાં વટલો
ગયલા સુરતના દુખરાઓ.
(અખબારે સોહાગર, તાં ૧૨ મી
ફેબ્રવારી ૧૯૦૮.)

સગ દીનશાહ મારોજી પીળી બારો
નેટ, સર જવાંબીર કવસજી બહાંબીર,
મીં ફરામજી નનામાઈ એકર મજી જી
જીમાઈ, મીં રતનજી જમતાજી તાવા,

મીં બાપુજી સારાજી પહેલ, મીં રત
નજી હાલભાષતાના અને કાં નાનાભા
ષ નવરોજી કામકે મુંબધવી પારસી પં
ચાયતાના તસદીઓ સર જમરોજી છજી
ભાષ આરોનેટ, મીં દોરમસજી એકમજી
આસખલેસ, મીં જમરોજી ખરોજી જ
મરોજી, મીં મેહરવાનજી મનચેરજી કામા
અને મીં જમનજી દીનજાહ પીટીટ સા
મે નાંધાવેલા હાવાની પધુ સુનાવણી મ
ધ કાણે હાથ ફેરટમાં નાંધાર જડજ
મીં દીનજાહ ધનજીભાષ દાવર અને
આં મીં જસદીસ બીમન સનમુખ
નીકલી હતી. વાઢીઓ તરફથી ચેશરસ
અરદેશર ફેરમજી, દીનજાહ અને કંપ
નાની ફરમાવણી મીં લાઉનકમ, મીં
ફંડુનજી સારાજી તાલીયારખાન, મીં
બાહજાહ અને મીં એફ. પી. તાલીયા
રખાન અને પ્રતીવાહીઓ તરફથી સીલી
સીલેરા ચેશરસ કેમી, લીચ અને જોવ
નની ફરમાવણી મીં ઇનવેરાસીરી, મીં
રેકસ, એમમેન અને મીં જે. બી. કાં
મા હાજર થાા હતા.

મીં લાઉનકમનું બાજબી.

મીં લાઉનકસ પોતાનું મધ કામનું
અધુરું રહેલું બાજબી આમળ ચકાવતાં
જજીવણું કે કું મારી તકરાર આમળ
ચકાઈ તો આમળ મેં ઊઠી દાખવી
જે બામતો ઉપર વીવેચન કરવાની કું
ધરજા ધરાવું છું. સને ૧૮૮૪ ના ત્ર
સદીક ઉપર વીવેચન કરવાનું કું મધ
કાણે મુશી મર્યા હતો માટે આજે પહે
લાં તે બાબત કું કાણ ધરીજ. આ ત્ર
સદીક સઘાવર મીલકતને ભગવું છે.
આ ત્રસદીકમાં ફોખમાને લમતાં ત્રસદ
ના સંબંધમાં જજીવવામાં આવે છે કે
ચોપાટી ઉપરનું ફોખમું પારસી કામ
માટે વપરાશે તથા તે ફોખમાનો કેમપ
જી પારકા ધરમનો સખસ ઉપયોગ કે
રી કશે નહીં. મારા સોરક, કું તમા
ફંધવાન જેમવા માંચું છું કે આ ત્ર
સદીકમાં જેમ નથી જજીવવામાં આ
વયું કે જે સખસ પારસી નહીં હોય
તે જે વાપરી કહશે નહીં પણ તેમાં
જેમ જજીવવામાં આવયું છે કે પારકા
ધરમના લોકોને નહીં આપવું.

મીં જસદીસ દાવર-કામ માટે ન
હીં, જે કમરે નો અરથ એવોજ દોવો
જેમકે કે જુદીદીને તથા રહેવા દેવા
માં નહીં આવે.

ત્રસદ દીકામાં “પારસી” ચળકની
જેરહાજરી.

મીં લાઉનકસ પોતાનું બાજબી અ
મજ સઘાવું જજીવણું કે બીજા ફકરા
માં પણ જેવીજ મતલમનું જજીવવામાં
આવયું છે.

બીજા ફરમાં જજીવવામાં આવે છે
કે તે વખતની જરથોક્તી કામના જે
સમાહદોની પંચાયત બનેલી હોય તેજે
આ અને તે મુજબ કામ કરવું.

સને ૧૮૫૧ ના દીકમાં જજીવવામાં
આવયું છે કે મરફુ મીં પારેખનું
આંધલાં પાંમલાંઓનું ફંડ જે જરથોક્
તીઓના મઠમાં હેકમ રાખવામાં આવ
યું છે તેમાં પારસી ચમક વાપરવામાં
આવશે નથી. લીકીનના ફંડમાં પણ જ
રથોક્તીજ સળક વાપરવામાં આવેલો
જેવામાં આવે છે. હાલના ત્રસદીઓ જે
વું જજીવે છે કે તેઓને હસતકના ફં
ડનો કામ લનારાઓ પારમીઆજ હાવા
જેમકે પણ આ હીસાબ તેઓ પાર
સી જે લ વાપરે છે. જ્યારે બીજે કે
કાણે નવસરીના પારસીઓ મટેનું ફંડ
જોરા જોલો પણ વાપરવામાં આવ્યા.

બીજી મેફુસીલાં આંધળા પાંમળા
નું ફેરન માટેનું ફંડ જેવા કમદો વપ
રાયલા જેવામાં આવે છે. બીજા એક
સર જમરોજી છજીનાઇના ફંડમાં જર
થોક્તીઓ માટેનું ફંડ જેવા કમદો વા
પરવામાં આવ્યા છે.

તમેા નામદારોએ આમળ કહયું હતું
કે ત્રસદીઓને પોતાનું હીસકેશન વાપર
વાની સતા ફકત નાણું આપલે કરવાના
સંબંધમાં આપવામાં આવી છે. બાક લ
ધ જવાનાં ફંડમાં હીસકેશન વાપરવાની
સતા આપવામાં આવી છે કે નહીં
તે કું ચોક્કસપણે જજીવવી કહતો નથી.
હવે જ્યારે મેં ઉપર જજીવેલાં ફંડોમાં
ત્રસદીઓએ પોતે પોતાના હીસકેશનનો
ઉપયોગ જરથોક્તીઓ માટે કાપ્યા છે.

સંભાવત કરનારાઓની મુજ નેમો
શું હતી ?

હવે સંભાવત કરનારાઓના મુલ હેતુ સંબંધી વીવેચન કરીશ. પ્રતીવાદીઓ જણાવે છે કે જરથોસ્તરી માજ્દીયમના ન જરથોસ્તરી અનમુમન વગેરે શબ્દો જ્યાં જ્યાં વાપરવામાં આવ્યા છે ત્યાં આ સંભાવત કરનારાઓની નેમ જરથોસ્તરી ધરમ પાલવા પારસીઓ માટે અને નહીં કે જરથોસ્તરી ધરમમાં વટલાવવાની હતી કારણકે તેઓના ધર્માનમાં એવા વટલાવા સંભવો હતા નહીં.

હવે દોષમાંથી વગેરે જે મીલકતો ના ત્રસદીડો આપણને મળતાં નથી ત્યાં આસપાસના સંજોગો તપાસી તે વખતે કામ કેવા વીચારો ધરાવતી હતી તેને ભગતી જાણી ઉપર આપણે જઈશું. આ સંભાવતના સંચાલકો ધરમમાં વટલાવવાનું કામ-એક ધારમીક કામ તરીકે ગણવા હતા અને હાલમાં ત્રસદીઓ આ પણને એવું જણાવવાને બહાર આવ્યા છે કે સંસારી સમસાસર હાલના વખતમાં વટલાવવાનું ધારમીક કામ છોડી દેવું. એ ઉપરાંત ત્રસદીઓએ ખુદસે ખુદહું જાહેર કર્યું છે કે તેઓ એ મુજબ ચાલશે અને એ રીતે સંચાલકોની મુજ નેમનું તેઓ ઉત્તંબન કરશે.

પ્રતીવાદીઓને માથે પુરવાર
કરવાની જોખમદારી.

જરથોસ્તરી ધરમની અસત્તાના વખતની એક એવી માન્યતા છે કે જરથોસ્તરી ધરમમાં વટલાવવાનું કામ ધણું અગત્યનું છે. છતીહાસ ઉપરથી હું એક સ વખત સુધી એવું પુરવાર કરી આ પવાને શકતીવાન છું કે જરથોસ્તરી ધરમમાં વટલાવવાનું કામ ધણું ધારમીક ગણાવું હતું. આ તો પ્રતીવાદીઓને પુરવાર કરવાનું રહેલું છે કે આ રેવાજ હાલમાં ધરમમાંથી નીકળી ગયો છે તથા તેના હવે ઉપયોગ થતો નથી.

હવે પ્રતીવાદીઓએ ધારના હીમાયતીઓનું મત મેળાવા માટે પોતાનો મુકદ્દમો કેવી રીતે જાહેર કર્યો હતો તે સંબંધી હું વીવેચન કરીશ. પહેલપહેલાં

તેઓએ ધારના હીમાયતીઓ પાસે ગયા હતા અને તે પછી ત્રીજાનું મત લેતી વેળાએ જણાવ્યું હતું કે જરથોસ્તરી ધરમમાં વટલાવવાનું કામ સેંકડો વરસ થયાં બીલકુલ ચાલતું નથી.
મીં જસરીસ હાવર-કષ ઉમરે ?
મીં બાકિનડસ-હું તે કાંઈ જાણતો નથી.

હવે ૧૨૦ વરસની વાત ઉપર ધરાવતી મત મંજાવવામાં આવ્યું હતું. તે વેળા રેવાયત ચોપડીમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે અત્રે એવો રેવાજ ચાલે છે. જરથોસ્તરી ધરમમાં વટલાવવાના હાખલા.

પંચાયતના એક આગેવાન સભાસદ મીં ફરામજી બનાજી જણાવે છે કે જાનામના એક મુસલમાને સુદરેહ કસતી પહેર્યો હતો. તથા તેને એક પારસી ઓએ પોતાના છાતરો કરી લીધા હતા તથા તેને એક પારસી ઓ સાથે પરણાવ્યો હતો.

મીં ફરામજી તેના સંબંધમાં એટલો જ વાંધો દર્શાવે છે કે તે માટે પ્રથમ પંચાયતની બહાલી મેલવવામાં આવી હતી નહીં.

જરથોસ્ત પેગમબર પોતે વટલાવવાનું કામ ધણું મોટા પાયા ઉપર ચલાવતા હતા તથા તેવણે પોતાની આખી જીંદગી આ કામમાં જ ગુજારી હતી. વીસતાસપ રાજ્યના માનીતા થોડાના ચાર પગા તેના પેટમાં ચાલી ગયા હતા તે ફતેહમંદથી કહાડવા માટે જરથોસ્ત પેગમબરે વીસતાસપ પાસે વીસતાસપ તેની રાણી તથા પાત્ની કુંવર વટલાવવાનું વચન લીધું હતું.

એમણે એટલેવર ઉપરથી જણાવ્યું છે કે પંદરમા સદીની શરઆતમાં ધરાવતી ગુજરાતમાં આવેલા પારસીઓની સંખ્યામાં વધારો હીંદુઓ તેમના ધરમમાં વટલાવાથી થયો હતો. તેને વખતી નાં ધર્માં જણાવવામાં આવ્યું છે કે સને ૭૦૦ થી ૧૩૦૦ સુધીના વરસમાં પારસીઓ જ્યારે સંજનમાં આગાહ હાલતમાં સુખો જીંદગી ગુજારતા હતા ત્યારે

તેઓએ પોતાના ધરમમાં પણ હીંદુઓ ને વટલાવવા હતા.

એ ઉપરથી તમે નામદારો જોશો કે હીંદુઓની ચોટી સંખ્યા આગલા વખતમાં પારસી ધરમમાં વટલી હતી એ વીગત "પારસી પ્રકાશ" પત્રના અધીપતી મી. બહમનજી જેરામજી પટેલ તરફથી પણ જણાવવામાં આવે છે, વળી બીજી એક અસહના વખતની ચોપડી ઉપરથી આપણને માલમ પડે છે કે ઉમરે પુગેલા માણસોને પણ પારસીઓ પોતાના ધરમમાં વટલાવવાને કહી પણ ના પાડતા હતા નહીં, સીવાય કે તેઓ ધણી અરાખ વરતણક અથવા ચાલ્યલણના હોય. આ ચોપડી સને ૧૮૦૮ ના સાલમાં પ્રગટ કરવામાં આવી છે. આ ચોપડીમાં છોકરાઓના સંખ્યામાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે પારકા મઠકબના છોકરાઓને પાવક બનાવી પારસી ધરમમાં વટલાવવાના બનાવો ધણા આધારણ નહરે પડે છે. અરમ સતાનમાં નીચબુતી નમને એક મુસાદર પોતાની મુસાદરીની ચોપડીમાં ૧૭૬૪-૬૪ માં તેણે હીંદના લીધેલા પોતાના પ્રવાસના સંખ્યામાં જણાવે છે કે એક પારસીને અરાખ કુકરમ માટે કાંસી દેવામાં આવ્યો હતો. મને જણાવવામાં આવ્યું હતું કે તે કાંસ એક પારસી હતો નહીં પણ એક જુદીન ગુજામ હતો જેને પારસી ધરમમાં વટલાવવામાં આવ્યો હતો. પારસીઓએ પારકા ધરમના જાઓને પોતાના ધરમમાં લેવાને કહીપણ ના પાડી નથી."

ગબર લોકો કેણુ હતા ?

વળી એલીયતની હીંદની તવારીખ એ ૧૮૭૩ ના સાલમાં પ્રગટ કરવામાં આવી છે, તેમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે હીંદ તથા સીંધના કેટલાક માત્રો ગબર લોકોના છે તથા ત્યાં ધણી મુરતી પ્રજાના રાઓ રહે છે. સરહ-ઉદ્-દીન તથા બીજા તવારીખનવેરો ગબરના સંખ્યામાં લખતાં જણાવે છે કે તેઓ બધા ધરાનથી નાશી આવેલા હતા પણ મને લાગે છે કે તે બધા નાશી આવેલા ધરાનીઓજ નહીં પણ ખુદ હીંદના એ ધરમમાં વટ

લાવતનીઓ પણ હોવા જોઈએ. વળી ચોસ આદમજીને પણ વટલાવેલા હોવાની વીગત આ ચોપડી ઉપરથી માલમ પડે છે. ધુપતીરંગની કીયામાં આશરે ૧૫૦ વરસ ઉપર પ્રગટ કરવામાં આવેલી એક ફેંચ મંજુકારની ચોપડીમાં જણાવવામાં આવે છે કે એ કીયામાં વટલાવવામાં આવેલા તથા પંડીતોના નામ દેવામાં આવે છે એ પંડીતોના નામો એ ચોપડીમાં આપવામાં આવ્યાં છે.

ધરાન ખાતે ખોલાસો લેવા મયલા પારસીઓ.

રેવાયરની ચોપડીમાં જણાવવામાં આવે છે કે ૧૩૨ વરસની અગાઉ મુઝાં શી રોઝને લઈ તેના પીતા મુઝાં કાઉસ તથા બીજાઓ ધરાન ખાતે ચોક્કસ સવા ભોના જવામે મેલવવાને ગયા હતા જ યાંથી તેઓ જવામે લઈને આવ્યા હતા. આ સવાલોમાંની ૧૩ થી સત્તાજ એ હતો કે પારસીઓ હીંદુ છોકરા છોકરીઓને સઠરા કસતી પહેરાવે છે તથા તેઓના હાથનું ખાણું ખાય છે તેઓ દરવંદના છોકરાં હોવાથી તેઓને દોખમાં નાખવા દેવામાં આવતા નથી તે શું બરાબર છે કે ?

વધી ઉપલીજ ચોપડીમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે જુદીન છોકરાઓને ગાલામે તરીકે ખરીદ કરતી વેળાએ પોતાને તેઓથી કાંઈ તુજાન નહીં આય તેની સંભાળ લઈ તેઓને અવસતા શીખવી પોતાના ધરમમાં લેવાને રેવાજ પણ અસહના પારસીઓમાં સાધારણ માલમ પડતો હતો, પણ આવી રીતે ધરમમાં વટલાવેલા છોકરાંઓને હાથનું ખાણું વગેરે ખાધા પછી તેઓ મરણ પામે ત્યારે તેઓને દોખમાં નાખવા સામે હીંદના કેટલાક પારસીઓ વાંધા લે છે તે માટે અમે દબંગીર છીએ. એવા વાંધા લેવાનું તેઓનું કામ ધણું ગુનાહનરયું છે. આપણા ધરમમાં તો વટલાવવાની આ પણને માથે ફરજ નાંખવામાં આવી છે. વળી અમને જણાવવામાં આવ્યું છે કે કેટલાક પારસી દસ્તુરો તથા મોખેદો જુદીનેને અવસતા શીખવવાના મારમ

માં હરકત નાંખે છે. આ કામ અમે જણાવીએ છીએ કે ધરમથી તકત ઉલટું છે.

આ ફતવો સને ૧૭૭૩ માં આપવા માં આવ્યો હતો અને તમે નામદારો ભેદ સ્પષ્ટ કરી કે એ ફતવો તકત સત્તાવાર ગણાવો નેમ્મ.

અનુભવીઓની કમીટીનો એક આગલો અભીપ્રાય.

અનુભવીઓની કમીટી પોતાના રીપોર્ટમાં જણાવે છે કે બધી સત્તાઓ ધરા નમાં હોતાં આ સભા ફરિયાદો છે કે કોઈ પણ ઠેકાણે ધારમીક પુસ્તકોમાં જુદી ન ધરમ પાલનારાઓને પારસી ધરમમાં વટલાવવાના સંબંધમાં કઠિપણ બાધ નાંખવામાં આવ્યો નથી પણ ઉલટું ધરમમાં જુદીને વટલાવવાની ફરજ નાંખવામાં આવી છે. આ કમીટીના કમિશનરે લખા ઝેરવદ જવાબુ જમશેદજી મોદી પોતે સંકેટરી હતા, જેઓ આ મુકદમામાં સરવેથી જુસાદાર પ્રતીવાદી છે.

માટે જુદા જણાવવા પછી કું કહી સ્પષ્ટ કે પારસી ધરમમાં જુદીને વટલાવવાનો રેવાળ ફાલમાં બંધ પડ્યો છે તે પુરવાર કરવાનું કામ પ્રતીવાદીઓનું છે. હવે કું મારો જુગાનીઓ ર જુ કરીશ. અલગતે આપણને એ જોવાનું નથી કે ફાલમાં પારસીઓના અભીપ્રાય શું છે, પણ ફાલમાં જરેર સથાપવામાં આવ્યાં તે વેળા પારસીઓ કેવા ધારમીક વાંચારો ધરાવતા હતા જે આપણને જોવાનું છે, તેમજ સથાપકોની નેમ એમનાં પારસીઓના માટે હતી કે વટલેલા સુધા બધા જરેરસતીનો માટે હતી તે આપણને જોવાનું છે.

પ્રતીવાદીઓની વાંચાબરી દલીલો.

પ્રતીવાદીઓ તરફથી લેવામાં આવેલા એક વાંધામાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે સથાપકોની નેમ જમે તે હોય પણ ફાલમાં જે રેવાળ થઈ પડ્યો છે તેની ને કારણે આવવું નહીં. પણ મંગલમાં એક ત્રસટના સંબંધમાં વાંધો ઉઠતા કેટલીક સદીઓ સુધી ત્રસટના સથાપકોની નેમથી જુદી રીતે કામ લેવાનો રે

વાજ પડી ગયો હતો તે રદ કરી કારણે અસલ સથાપકોની નેમ મુજબ કામ લેવાનો હોકમ આપ્યો હતો, જ્યારે આ મુકદમાને બગલાં ત્રસટો તેા ફકત ૩૦ થી ૪૦ વરસની મુદતની અંદરના છે.

કારણની અતાનો સવાલ.

અસલનો રેવાળ ત્રસટીઓની નેમથી કને પણ લાય પડે છે. જે તેઓની નેમથી રેવાળથી ઉભી રીતે કરવામાં આવી હોય તેા તેને જમે એટલી મુદત પસાર થઈ હોય તે છતાં કારણ તે નેમથી રદ કરી કાયદેસરના ત્રસટીઓની નેમથી કરી શકે છે.

પોતાના આ જોલવાના ઠેકામાં મીં લાઉનડસે કેટલાક દાખલાઓ ટાંકી બતાવ્યા હતા. તે પછી ત્રસટ અલાવવાને બગલી બવીશયની ચોખના ધરાવાની કારણની સત્તાની તરફથી મીં લાઉનડસે વીચેચન કર્યું હતું.

મીં લાઉનડસે આમળ ચાલતાં જણાવ્યું કે ત્રસટીઓ મુદતની બાધનો આધાર લે છે પણ ઉલટી તે તેઓના ડીસકેડીટમાં નાય છે. તે સોડાનું કહેવાનું એ છે કે અપલ ત્રસટ જમે એવું જોડું હોય અને તે પુરવાર થાય તે છતાં તેઓ કહેવા માંગે છે કે અમે વરસો થયાં જોડું કામ કરતા આવતા હોવાથી હવે કારણ તે સુધારવાનું થાયું અસુર થઈ ગયું છે અને તે એમનું એમ ચાલતા દેવું નેમ્મ.

જેવા માંગવામાં આવેલું ત્રસટ દીડ.

આમળ ચાલતાં તેવજો જણાવ્યું કે કું પુરવાર કરી આપીશ કે એ ત્રસટ દીડા ફકત મહોમાહેની જોઈવજી સમાનની છે. વરતમાનપત્રોમાં એવું બતાવનારો આરટીકલો પ્રગટ થઈ છે કે ત્રસટીઓ કેવી રીતે બહીવટ ચલાવે છે તે કોઈ સમજ પડતું નથી અને ત્રસટ દીડોમાં શું જોઈવજી છે તે વીશે કામ કોઈ પણ જાણતી નથી. ૧૮૫૪ માં ત્રસટ દીડ જેવા માંગવામાં આવ્યું હતું પણ તે બતાવવામાં આવ્યું હતું નહીં.

નામદાર જડજ મીં કાવર-કોણે જેવા માંગ્યું હતું ?

મી० બાઉનડસ—જરથોસતી ધરમ અ ને કીયા ઉપર એતેકા વધારનારી મંડળીએ ત્રસટ દીડ જોવા માગયું હતું. એ પછી મી० બાઉનડસે એ બાબે માગણી કરનારો ત્રસટીઓ ઉપર મંડળીએ બંને સો કામળ અને તેનો ત્રસટીઓએ વા જોશે જવાબ વાંચી સંભળાવ્યો હતો. મી० બાઉનડસ તે પછી જોલ્યા કે ત્રસટીઓના જવાબમાં ત્રસટ દીડ બતાવવા ના પાડવામાં આવી હતી. ત્રસટીઓની પોતાના કબજામાંના સધળા દસ્તાવેજો તે જોવા માંગનામાં આવતા બતાવવાની ફરજ છે છતાં તેઓએ ત્રસટ દીડ બતાવવા ના પાડી હતી. આ ઉપરથી કાયદાની નજરે જોતાં ત્રસટીઓની જોરવરતણું કે પુરવાર થાય છે. દીડના સંબંધમાં ગંભીર સવાલ ઉઠ્યો હોય, તથા તે ત્રસટીઓની ફરજ છે કે તેઓએ એક પક્ષની તરફદારી નહીં કરતાં કોરટ સનમુખ તકરારી સવાલ હડયા માટે રજુ કરવો જોઈએ. અમેને અસલ દસ્તાવેજો મળવા પછી અમેએ કહ્યામાં ઉતરવાને બદલે કાઉનસલ સનમુખ નવો કેસ રજુ કરવા સુકદમો માંડવા આગમજ ત્રસટીઓને સુચવ્યું હતું. પણ ત્રસટીઓએ ના પાડી હતી. ૧૮૮૪ નાં ત્રસટ દીડને આધારે પ્રથમ ત્રસટીઓએ કાઉનસલનું મત મેળવ્યું હતું. પણ તે પછી અમે દોષમાઓની સથાપનાને ભગતા અસલ દસ્તાવેજો મેળવીને તપાસ્યા. તે પછી તે આધારે કાઉનસલ સનમુખ નવો મેગે કેસ રજુ કરવા અમેએ ત્રસટીઓને સુચવ્યું, અને કહ્યામાં ઉતરવાને બદલે તે કામમાં મદદ કરવા વટીક અમેએ સુચવ્યું. અમારી એ વલણ થું વાજળી નથી કે કોઈ એ કરતાં બીજી વધુ સારી વલણની અમારી પાસેથી કેવી રીતે આ કા રાખી શકે? અમેએ એવી માગણી કરનાર કામજ તા० ૫ મી આગસ્ટે બખયું હતું, જેનો તેઓએ તા० ૬ ઠી અક્ટોબરે જવાબ વાળીને તેમ કરવા ના પાડી હતી. મી० બાઉનડસે એ પછી મ જુરે પત્રવહેવાર વાંચી સંભળાવ્યો હતો.

બને પક્ષોએ ધારના હીમાયતીઓનું મત લેવાની સુચના.

આં મી० જસ્ટીસ દાવર—કાઉનસલનું મત લેતાં તેઓએ ૨ ત્રસટ દીડો જ તેની સનમુખ રજુ કરયા હતા, અને અસલ દસ્તાવેજો રજુ કરયા હતા નહીં, તે ત્રસટ દીડોને આધારે કાઉનસલે મત આપ્યું હતું. તે પછી તમેએ તેઓ પાસેથી અસલ દસ્તાવેજોની નકલો મેળવીને તપાસી હતી. તે ઉપરથી જણાયું હતું કે ધારના હીમાયતીઓનું મત જોટા આધારે લેવામાં આવ્યું હતું એમ થું તમે કહેવા માંગો છો?

મી० બાઉનડસ—હા મારા કોરટ ત્રસટીઓને અમારું કહેવાનું એવું હતું કે ઝામરીયાઓની અસલ નકલો તપાસવા પછી એવું ખુલ્લું જણાય છે કે તમે એ પાછળથી પારસી તથા જરથોસતી બોલો વચ્ચે જે ફરક બતાવવા માંડ્યો છે તેવો કાંઈ ફરક હંડોના અસલ સથા પકોએ રાખ્યો હતો નહીં. આથી એ બાબદ ઉપર બંને પક્ષે સાથે મળી ધારના હીમાયતીનું ફરી મત લેવું એવું અમેએ તેઓને સુચવ્યું હતું.

મોક્ષીલના પારસી સાક્ષીઓ.

મી० બાઉનડસ તથાબાદ જણાવ્યું કે આ મારો સુકદમો છે. હું હવે મારા સાક્ષીઓ બોલાવવા માગું છું. કેટલાક સાક્ષીઓ મોક્ષીલના પારસીઓ છે તેઓ ને હું પ્રથમ બોલાવવા માગું છું.

બાદ કોરટ દીરીને લેવા ઉઠી હતી.

મી० ભાવનગરોની જુબાની.

દીરીને પછી કોરટ પાછી એસતાં મી० પેસતનજી ફરામજી ભાવનગરીએ મી० બાઉનડસની તપાસમાં જણાવ્યું કે હું પારસી અને જરથોસતી છું. સેકેટ રીચેટમાં હું એકાઉન્ટન્ટ અને ફશીયર છું. મારા બાપ અને બપાવા સુરતમાં આવી રહ્યા હતા અને હું ત્યાં ઉધર થો હતો. પારસી ધરમના કાનુનાથી હું માહિતગાર છું અને ખાસ કરીને વટલેલ પારસીઓ સંબંધમાં મારા વીચાર પ્રમાણે પારસી ન્યાયમાં જુદાઈને પોતાના ધરમમાં લેવાનો રીવાજ છે.

સં-તમારું મત શું છે ?

આ સમજ સામે મીંડેંગમેને વાં
બી લીધો હતો અને સાક્ષીને નામદાર
કારટે બહાર જવા ફરમાવ્યું હતું.

મીંડેંગમેને જણાવ્યું કે કુડંગી
રોવાજ શું છે તે આ સાક્ષીથી કું પુ
રવાર કરવા માંડ્યું હતું. તેના કુડંગીમાં
ધણા જીંદગીનાને વટલાવવામાં આવ્યા
હતા અને તેમને સઘા જરથોસતી હ
કો આપી સેવટે દોષમાંમાં ચઢાવવામાં
આવ્યા હતા. વટલાવવામાં આવ્યા તે
ની જોકે સાક્ષીને ખબર નથી અને ન
જરે વટલાવવાનું કામ તેવણે જોયું ન
થી, તો પણ તેઓ સંજોગમાં કુડંગી
માં કેમ કરવામાં આવ્યાં હતાં તેને લ
ગતી તે જીજ્ઞાસી આપે તે પુરાવા તરી
કે ગણવી જોઈએ.

અત્રે સાક્ષીને પાછા બોલાવવામાં આ
વ્યા હતા અને સાક્ષીએ જણાવ્યું હતું
કે, પારસી નયાતમાં પરકોમનાઓને વટ
લાવવાનો રીવાજ છે.

સં-તમે જે મત આપો છો તે કાં
ઈ દાખલાએ ઉપરથી આપો છો કે ?
જં-હા. તેના દાખલા છે. જીવી, રૂપ
લી, રસતમ અને જીજ્ઞાસના દાખ
લા કું જાણ્યું હતું. મારા કુડંગીએ તે
મને દુકાળ પખતે લેવાતા લી
ધાં હતા, તે પછી તેમને પારસી ધર
મમાં વટલાવવામાં આવ્યા હતાં. તે વા
ત મને મારા માખાપે ટકી હતી. મારો
પોતાની જાણ પ્રમાણે તેઓ જરથોસ
તી ધરમ પાળતા હતાં. તેઓ અગીયા
રીમાં જતાં હતાં. જીવી રસતમ અને જી
જ્ઞાસી મા થતી હતી. જીવી મરણ પામી
ત્યારે તેણીને દોષમે ચઢવી હતી, જી
વીને સાહુકારીથી સજાવાની જાણ પ્રમાણે
દોષમે ચઢાવવામાં આવી હતી. રસતમ
અને જીજ્ઞાસના બાપ કોણ હતા તેની મ
ને ખબર નથી. સુરતમાં પાંચ છ દોષ
માં છે. જીવીને કયા દોષમાંમાં લેઈ જ
વી તે વખતે સવાલ ઉભો થયો હતો.

સાક્ષીને ફરી પૂછવામાં આવતાં તેણે
જવાબ દીધો કે બે કે ત્રણ દોષમાં સુ
રતમાં છે, કયા દોષમાંમાં જીવીને ના
ખવામાં આવી હતી તે કું જાણ્યો ન
થી, એટલા ઉપર આપખાત કરનારાઓ

ને અને કદાચ વટલેલો નાંખવામાં
આવે છે.

રસતમ પેહેલાં રૂપલીને પરણ્યો હતો.
રૂપલી પણ વટલેલ હતી. રસતમ બીજી
વાર ધનયાષ સાથે પરણ્યો હતો ધન
યાષ જરથોસતી હતી કે વટલેલી હતી
તે કું જાણ્યો નથી, ધનયાષના મરણ
પછી તે આનાયાષ સાથે પરણ્યો હ
તો. આનાયાષ પારસી હતાં, રસતમ ધ
રમી પારસી હતો. રસતમ પછે બણ
નાર ગણ્યાર હતો. તે પાંચે ગેહનો બ
ણ્યાર ગણ્યાર હતો. તે યુસત જરથો
સતી હતો રસતમને તેહેમુલજી નામે છો
કરો હતો. તેહેમુલજીને સુદરે કસતી પે
હેરાવવામાં આવ્યો હતો ત્યારે કું હાજર
હતો. તે પેહેરાવવાની કીયા અરસતા
મુજબ કરવામાં આવી હતી. રસતમ મ
રણ પામ્યો હતો અને તેની બાસ દો
ષમે ચઢાવવામાં આવી હતી. જીવી, ર
પાઈ વીઝેરે સજાની સજા હતાં. જીજ્ઞા
સાંકુઓની માફક લાલ પાકડી પેહેરતો
હતો. જીજ્ઞાસના રોવાજને પણ અમારા
કુડંગીને ખરચે દોષમે ચઢાવવામાં આ
વ્યા હતા. તેહેમુલજી ૧૮ માસ ઉપર
મરણ પામ્યો હતા. તે ભાવંદરમાં સટે
જન માસતર હતો, તે પારસી તરીકે
ખપતો હતો. વળી મારાં માખાપે પા
રસી ધરમમાં વટલાવવાના બીજા દાખ
લાઓ પણ કહ્યા હતા. એક દાખલો
સુરતમાં કેમજર નશરવાનજી ખાનસાઈ
બના નોકરનો છે, તે અસલ સીધી હ
તો એમ મને કહેવામાં આવ્યું હતું.
બીજો દાખલો ખાનબહાદુર અરદેશર
કોટવાલના ધરના નોકરનો છે. તેનું ના
મ જીવી છે અને તેણી હજી જીવે છે.
તે સીધીને પણ પારસી ધરમમાં લેવા
માં આવ્યો હતા અને તે પારસી તરી
કે પોતાને ઝાળખાવતો હતો. મેં તેને
જોયો હતો અને વાતચીત કરી હતી
અને તેણે મને કહ્યું હતું કે તે સીધી
હતો પણ તેને પારસી ધરમમાં લેવામાં
આવ્યો હતો. આવી રીતે પારસી ધર
મમાં વટલાવવાના બીજા ધણા દાખલા
ઓ મેં કાંમલ્યા છે પણ તેને ભગતી
વીમત કું જાણ્યો નથી. તેવીજ મરણ

ની વચે મેં સુરત હોયું હતું પણ હું ત્યાં ગઈ આવું છું.

ઉલટપાલટ તપાસ.

સાક્ષીએ ઉલટપાલટ તપાસમાં જણાવ્યું કે, જીવી મારા ઘરમાં રહેતી હતી. તેણી મારા બપોવાની નોકર હતી. રૂસતમ અને કીજી પણ નોકર હતા. તેમને બાપ કાણુ હતો તે હું કહી શકતો નથી. રૂસતમ અને કીજી પારસી ધરમ પાળતા હતા. હું પોતે તેમને વટલાવવાની બાબતમાં કાંઈ જાણુ તો નથી. રૂપલી મારા બપોવાના ધરમાં નોકર હતી. તે મરી ગઈ ત્યારે હું મુંબઈ હતો. તેણીના બાપ કાણુ હતો, અથવા તે કાણુ હતી અને ક્યાંથી આવી હતી તે હું જાણુતો નથી. તે નોકરો આગળ થું હતાં તે હું કાંઈ જાણુ તો નથી. કોઈ પારસી છે કે નહીં તે કીજી કહી દેવા તો તેવાને ચોતરામાં નાંખવામાં આવે છે, કીજીને ચોતરામાં નાંખવામાં આવ્યો હતો કે દોષમે ચલાવ્યો હતો તે હું જાણુતો નથી. સીધી મરણ પામ્યો છે તે ખાનસાહેબની નોકરીમાં હતો. સીધી સદરો અને કુસતી રાખતો હતો પણ પાછી ફગલી પહેરતો નહોતો. તેણે જરથોસતી ધરમ ક્યારે અખતયાર કર્યો હતો તેની મને ખબર નથી પણ સદરો કસતી રાખતો હતો, કીજી જીવી છે એમ હું ધારું છું. તેણીને છોકરાં નહોતાં. હું ધારું છું કે તેણી પરણી નહોતી. આ વાંબાઈ પારસી હતાં. એક પારસી મરદ અને જુદીન આંના છોકરાંને હું પારસી તરીકે ગણું છું તેમજ મુંબઈમાં જાયુક કે થોડો વખત રહેનાર છરાની ને પણ હું પારસી ગણું છું. જુદીન કોઈ પારસી ધરમમાં વટવાન આવે તો હું તેને પારસી કહું. એક જાહમજીને પારસી ધરમમાં વટલાવવામાં આવે તો હું તેને પણ પારસી કહું. આવબાઈ ના માબાપ હું જાણું છું ત્યાં સુધી પારસી હતાં. હું ખ્રીસતી ધરમમાં વટલી જઈતો હું પારસી કહેવાઈ નહીં. હું તેવાને પારસી ધરમમાં વટલેલો ખ્રીસતી કહું.

મીં એમને-ધારો કે હું જરથોસતી ધરમમાં વટલી જઈં તો તમે મને થું કહો? જા-તમને હું પારસી ધરમમાં વટલેલ પારસી કહું.

નામદાર જસરીસ દાવરે મીં એમને નને જણાવ્યું કે આવા સવાબથી મારી નોંધ પુરી કહેવાય નહીં. કદાચ ખ્રીવી કા ઉનસીલમાં જવું પડે અને તે મારે મારી નોંધ સંપૂર્ણ હોવી જોઈએ.

સાક્ષીએ આગળ આજ્ઞા જણાવ્યું કે પારસી એક કામ છે. જે જરથોસતી ધરમ પાળતા હોય તેજ એ કામના કહેવાયા પછી તે ગમે તે કામના હોય. આ મુકદ્દમામાં પક્ષકારો વચ્ચે થું વાંધો છે તે હું જાણું છું. હું એક ચુસત જરથોસતી છું.

કોરટના સવાલના જવાબમાં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે તેમના બપોવા વચાએ નાણા ધીરતા રહ્યા હતા. ૧૮૭૫ માં તે વણ મરણ પામ્યા હતા. તેમની વય ૬૫ વરસની હતી અને હું તે વખતે ૨૩ વરસની વયને હતો. જીવી હું સતર અઢાર વરસનો હતો ત્યારે મરણ પામી હતી. કીજી જીવી આગમજ મરણ પામ્યો હતો. મારા બપોઈ ૮૨ વરસની વયે ૬૩ વરસ ઉપર મરણ પામ્યા હતા. હું પાપદસતે નહીં ગયો હતો એકાદે ગયા હતા, રવાન ને દોષમે ક્ષેપ જવામાં આવ્યું હતું. પણ દોષમામાં નાખવામાં આવ્યું હતું કે ચોતરા ઉપર મેત્રવામાં આવ્યું હતું તે હું જાણુતો નથી. ચોતરા અને દોષમાના બંધારણમાં કાંઈ ફેર છે કે નહીં તે હું જાણુતો નથી, જીતા દોષમાને આપણા કરેલાએને મારે વાપરવામાં આવે છે. જુદીનને અકેલા રવાનને પણ ચોતરા ઉપર નાંખવામાં આવે છે. સુરતમાં ધણાં દુભરા વટલેલા છે. લોકો કહે છે કે તેમના જવાંનને ચોતરા ઉપર નાંખે છે. જીવીના છોકરાં મારા બપોવાના ધરમાં જનમયાં હતાં. રૂસતમ મારા બપોવાના ધરમાં જનમયા હતા. રૂપલી મારા બપોવાના ધરમાં જનમી નહોતી, પણ તે બોધાનથી આવી હતી, એમ કહેતાં હતાં. સુરતમાં પારસીઓ દુબરી ઓ રાખે છે એમ મેં જાનવું છે, પણ

તેઓ કાંઈ તેવી ફજરીને પોતાના જર
માં રાખતા નથી.

બાદ વધુ તપાસ મુજતબી રહી હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

સુરતની પંચાયતે વટલેલાઓ
ને તેઓની હુકયાતીમાં
આપેલો પગાર.

પંચાયતને ખરચે વટલેલાઓ
ની હોખમે ચઢાવવામાં
આવેલી લાશો.

સુરતના એક બુઝોરગ
મોખેદની જુઘાની.

ગાહમખારનાં જમણમાં
વટલેલાઓ લીધેલો ભાગ.

જુહાદોન વટલેલો દોખમે
લઢવાના પુરાવાઓ.

વટલાવવાની રૂઢી તરફ જરમ
ગુરૂની પસંદગી.

(અખખારે સોદામર, તા. ૧૫ મી
ફેબ્રુઆરી ૧૯૦૮.)

સર દીનશાહ માણેકજી પીટીટ ખારો
નેટ, હર બહાંગીર કાવસજી બહાંગીર,
મી. ૦ ફસતમજી નાનાભાઈ બેહરામજી જી
જીભાઈ, મી. ૦ રતનજી જમશેદજી તાતા,
મી. ૦ બાપુજી સોરાબજી પટેલ, મી. ૦ રતન
જી દાદાભાઈ તાતા અને ૪૦ નાનામા
છ નવરોજી કાતકે મુબઈની પારસી પં
ચાયતના તસદીઓ સર જમશેદજી જી

ભાઈ ખારોનેટ, મી. ૦ હોમસજી જીદમજી
ખાલબજીસ, મી. ૦ જમશેદજી ખરશેદજી જ
મશેદજી, મી. ૦ મેહરવાનજી મનજેરજી કાપા
અને મી. ૦ બમનજી દીનશાહ પીટીટ સા
મે નેંધાવેલા દાવાની વધુ સુનાવણી ગઈ
કાલે હાઈ કોર્ટમાં નામદાર જજ મી. ૦
દીનશાહ ધનજીભાઈ દાવર અને આ. ૦ મી. ૦
જસદીસ બીમન સનમુખ નીકલી હતી.
વાદીઓ તરફથી મેજસ્ટ્રેસ અરદેશર, હોરમ
જી, દીનશાહ અને કંપનીની ફરમાસથી
મી. ૦ લાઈડસ, મી. ૦ ફરદુનજી સોરાબજી
તાલીયારખાન, મી. ૦ બાદશાહ અને મી. ૦
એફ. પી. તાલીયારખાન અને પ્રતીવાદી
ઓ તરફથી સિલીસીટરો મેજસ્ટ્રેસ કેમી,
લીંચ અને ઓખનની ફરમાસથી મી. ૦ ઇ
રારીટી, મી. ૦ રેકસ, મી. ૦ સિંમૈન અને
મી. ૦ જે. બી. કાંગા દાવર થયા હતા.

મી. ૦ જસદીસ દાવરે માંગેલો
ખુલાસો.

આ. ૦ મી. ૦ જસદીસ દાવરે સરખાતમાં
જણાવ્યું કે મી. ૦ લાઈડસ, આ મુકદમા
માં જુઘાની આગળ લેવાનું કામ ચાલુ
કરવામાં આવે તે અમાઉ ફૂં તમારી ત
રફથી રજુ કરવામાં આવેલા મુકદમા મુ
જબ જે સત્તાલો ઉભા થવા પામયા છે
તેના સંબંધમાં તમે તરફથી ફટલોક
ખુલાસો મેળવવાની કચલો રાખું
હું તમે એવું જણાવો છો
કે સધળાં તસદો જરથોસતીઓ માટે
એટલે કે જરથોસતી ધરમ પાળનારાઓ
સધળાના લાભને માટે કરવામાં આવ્યાં
છે, પણ તેઓ પારસી બાપ તરફથી
ઉતરી આવેલા હોય અથવા નહીં પણ
હોય. વળી તમારું કહેવું એવું છે કે એ
કે પરદેશી ધરમનો અખસ જ્યારે જર
થોસતી ધરમમાં દાખલ થાય ત્યારે તેને
જરથોસતી કામને ભગતાં સધળાં તસ
દોનો લાભ મળવો જોઈએ. વળી તમે
એવું પણ જણાવો છો કે તસદીઆને
પોતાને નવા તસદીઓ નેમવાની કશી
પણ સત્તા નથી. આ શું સધળું ખરું
છે કે? ઉપરી સધળો ફલીલો ઉપરાંત ત
મારી શું બીજી પણ કાંઈ ફલીલો છે કે?
કારણ કે વધુ જુઘાની લેવાનું શરૂ કર
વામાં આવે તે આમમય તથાને ઉઠ

લેલા સવાસોના સંબંધમાં હું તમારી પાસેથી વીગતવાર ખુલાસો મેળવવાની ક્ષમણ રાખુ છું.

મીં લાઉનડસ-મારી એક બેંજ પશુ હતી છે. આ હતી જ એ છે કે સને ૧૮૫૧ ના સવાસના ત્રસટમાં ત્રસટીઓને મુનસરી વાપરવાની જે સત્તા આપવામાં આવી છે તે તેઓને મદદની જેમજ નહીં.

આં મીં જસટીસ દાવર-તમે શું આ મુકદ્દમામાં આટલાજ સવાસોના સંબંધમાં વાંધો ઉઠાવો છો કે ?

મીં લાઉનડસ-ખરા સવાસો તો એજ છે.

ત્રસટની મીલકતોનો લાભ લેવાનો

હક.

આં મીં જસટીસ દાવર-તમારે તમે જણાવી શા આધારે રજુ કરો છો ?

મીં લાઉનડસ-ત્રસટના સ્થાપકોના ધરમનો એતેકાદ શું હતો તે મેં ઇતિહાસીક શાહાદતોથી બતાવી આપ્યું છે, તે એતેકાદ તે પછી બદલાયો નથી તે બતાવવા માટે મેં જણાવી રજુ કરવાનું માથે લીધું છે તો એકે તેથી કલ ટી વાત પુરવાર કરી આપવાની જોખમ દારી ખજા જેતાં તો સામા પક્ષને માથે રહેલી છે.

આં મીં જસટીસ દાવર-મુકદ્દમાના ખરા સવાસો શું છે તે વીશે મીં સ્કેમ મેન હવે તમારા અવાજ શું છે તે હ મોને જણાવશો ?

મીં સ્કેમમેન-ખમો ત્રસટો મુજબ ચોક્કસ સથાવર તથા જંગમ મીલકતોનો કબજો ધરાવે છે છીએ તે મીલકતોના સંબંધમાં મુકદ્દમો ઉઠાવેલો છે તે મીલકતો જરથોસતીઓના લાભ માટે અરપણ કરવામાં આવેલી છે. ૧૮૫૧ ના દીકના સંબંધમાં કોરટને જે ચુકવવાનું છે તે એ છે કે નવા ત્રસટીની નેમ્બુકની સત્તા કાયદાપુરવક છે કે નહીં, અને મીલકતો જરથોસતીઓના લાભ માટે અરપણ કરવામાં આવેલી છે કે નહીં. ૧૮૮૪ ના ત્રસટના સંબંધમાં નવા ત્રસટીની નેમ્બુક કરવાની સત્તા સામે એલંજ કરવામાં

આવશે છે, અને એવું જણાવવામાં આવ્યું છે કે એ સત્તા જરથોસતી અનુમતની છે, એ ત્રસટ કાયદાપુરવક છે કે નહીં તે કારણે એવનું છે ત્રસટ જે જરકાયદેસરનું ઠરાવવામાં આવે તો ત્રસટીઓને દુર કરી નવી ચોબના ધડવાનો સવાસ વળી ઉઠો થયેલો છે. જરથોસતી માબદીયસનાન, વગેરે શબ્દોનો અરથ ઉઠાવવાનો છે. અમારો મુકદ્દમો અમારું લેખીત બચાવનામાના ૧૪ માં ફકરામાં જણાવેલો છે. અમે એવું કહી ચે છીએ કે ધરાનથી અત્રે આવતા જરથોસતી ધરમ પાળતા ધરાનીઓને અમારા કબજામાંની મીલકતોનો લાભ મેળવવાનો હક છે. અત્રે આવતા જરથોસતી ધરમ પાળતા ધરાનીઓ જરથોસતી માબાપોને પેટેજ જનમેશા હોય છે એવું માની લેવામાં આવે છે.

આં મીં જસટીસ દાવર-તમે શું એમ કહેવા માગો છો કે પાસી આપને પેટે નહીં અવતરેલા કોઈ જુદીને શું ૧૯૦૩ સુધી જરથોસતી ધરમમાં દાખલ કરવામાં નહીં આવેલો હતો ?

મીં સ્કેમમેન-હા અમે એમ કહેવા માગ્યે છીએ.

આં મીં જસટીસ દાવર-તમે કહ્યું લ કરો છો કે જરથોસતી ધરમ જુદી નો ધરમમાં લેવાની તારીફ કરવાને છે. મીં સ્કેમમેન-હા.

આં મીં જસટીસ દાવર-એવ. વટલે લ જુદીને ને ધટી રીતે ધરમમાં લેવામાં આવવા હોય તો પશુ તેઓને મીલકતોનો લાભ નહીં મળે એમ તમે કહેવા માગો છો ?

મીં સ્કેમમેન-હા. બે સખમો સર તેઓને અમારા કબજામાંની મીલકતોનો લાભ મેળવવાનો હક નથી. એક ધરમનો સખય છે. બીજો જનમનો સવાસ છે. ત્રસટીઓનું કહેવાનું એવું છે કે વટલેલા જુદીનેની લાશો ચોતરાપર ના ખરી પડે.

એમાં માણસો માટે કાંઈ જોગવાઈ કરવામાં આવી નથી. આ બીના કમનસીબ હોય એ ખનરાજો છે પશુ તેને ત્રસટીક સાથે કાંઈ લાગવલમવું નથી.

આં મીં જસટીસ દાવર-નસીસા
રા ઉપર ત્રસટી જોડી સતા હોવાથી તે
ઓ નસીસાનાં આવા જીંદોન વટલે
લાઓની લાશો ઉઠાવી બધ જાની પ
રવાનગી આપી શકે કે નહીં ?

મીં સેગમેન-તે હું કહેવાને અચ્છ
ત છું. તમે અને સવાસોની ટીપ આ
પો અને તે વીશે હું ક્રેકટરી એરવદ
જીવજીત મેદીન પુછી જોશ.

આં મીં જસટીસ દાવર-નસીસા
રા એક રીતે કામના નોકરો જેવા છે
અને તેઓ ઉપર ત્રસટીઓ સતા ધરાવે
છે. એ પાંચ દોખમાઓ સીવાય મુજ
ઇમાં બીજાં દોખમાઓ નથી. અગત્યા
રી, આતશખેહેરામ વગેરે એવાં ધરમના
ખાતાંઓનો વડીવટ એ ખાતાંઓને જ
મતા જુદા જુદા ત્રસટીઓ તરફથી તે
ઓના ત્રસટીડો મુજબ ચલાવવામાં
આવે છે. ત્રસટીઓના હાથમાં તો ફક
ત એકજ નજવી જેવી અગત્યારી છે, પ
છુ દોખમાઓ તો સધળા અસટીઓના
જ કબજામાં છે. જ્યારે આવી બાબત
માં ત્રસટીઓની તથા જુદકીઓની સધી
તી થું છે તે હું જાણવા માગું છું.
લાશો ઠેકાણે પાડવાનું સધલું કામ ત્ર
સટીઓના હાથમાં છે. વધી લાશો ઉચ
કાચનારાઓ અને દોખમાઓ ત્રસટીઓ
ના હોકમ હેઠલ અને કાળુમાં છે તે પ
છુ ધયાનમાં લેવું જોઇએ.

પરહેસોમાં લાશો ઠેકાણે પાડવાની
રૂઠી.

મીં સેગમેન-અત્રે એરવદ જીવનજી
મોઠી સાથ કેટલોક વખત મસલત ચલા
વ્યા પછી જણવવું કે મોદકીઓમાં પા
રસી કબજતાનો છે.

આં મીં જસટીસ દાવર-કેટલાંએક
ક નાના નાના શહેરોમાં દોખમાઓને જ
હસે પારસી કબજતાનો છે તથા કેટલાક
દોખમાઓમાં તો આવા કબજતાનો પણ
નથી. તેવે ઠેકાણે કામ બતતીજ અનુક
ળ પડતી જગામાં લાશ દાટવામાં આવેછ.
કેટલોક ઠેકાણે તો ખંભી જણનારા અ
ને કીપાકામ કરનારા મોમેદો પણ મળી
શકતા નથી. તેવે સમયે નાચારો ધટતાં
બહુતર અને કીપાકામ વગરજ લાશ ઠે

કાણે પાડવામાં આવે છે. હું અંને બાજુ
ના મુકામા સંબંધી વીચારો બરાબર જા
ણવા મગતો હતો કે જેથી જાની કે
ટલાક હદ સુધી અંધમેસતી છે તેનું તો
લ કરી શકાય.

મીં ભાવનગરીની વધુ જાણની.

એ છી આં મીં જસટીસ દાવર
તપાસમાં મીં ભાવનગરીએ જણા
વીયું કે હું ફરત તેમજનીજ નવજેત
વેળાજ હાવર હતો બીજાઓને વસતા
વવાની વાતના સંબંધમાં મેં જે કંઈ સાં
જણ્યું છે તે સીવાય બીજુ કાંઈ પણ
હું જાણતો નથી. હું ફકત જીવીનેજ
આટલે બેઠો હતો એવું મને યાદ છે. પા
ચદસની બાપા હું કાંઈ જાણતો નથી.
તેમજી રસતમના બેરો હતો. રસતમ
ની ધણીઆણી ધનયાઇને પેટે તે જન
મેલો હતો રસતમ ફકત પારસી નામ છે
રસતમને કોઇ બીજા નામથી હું પીછા
ણતો હતો નહીં જીવીને ધણી જરથોસ
તી ધરમમાં વટલ્યો હતો. રસતમ ગા
ડીવાળો હતો. નવજેત, લગન અને નર
જીકાપાનો ખરચ મારા કુટુંબે કરેલો હ
તો.

મીં લાઉડકની ફરી તપાસમાં સાક્ષી
એ જણાવ્યું કે એ વટેલેલો મારા બાપ
યા બપાવાના ગેરકાયદેસરનાં ફરજાંદો હ
તા એવું માનવાનું મને કારણ નથી. જી
વી અને મારા કુટુંબના માધપણ મેમ
બર વચે કોઈ પ્રકારનો ગેરકાયદેસરનો
સંબંધ હતો એવું માનવાનું મને બી
લકુલ કાંઈપણ કારણ નથી.

અત્રે મીં ભાવનગરીની જુબાની પુ
રી થઈ હતી.

મીં સોરાબજી પંચકીની જુબાની.

મીં સોરાબજી બમનજી પંચકીએ
મીં ભાઉવસની તપાસમાં જણાવ્યું કે
માની ઉમર ૬૮ વરસની છે. હું અંધયા
ર છું તથા એક અંધવાર તરોકે આજ
ધણી વરસો અ્યાં કામ કરું છું. જરથો
સતી ધરમોનાં ફરમાનોથી હું પુરતો વા
કેદગાર છું. અમારા ધરમમાં પરકામના
લોકોને જરથોસતી ધરમમાં વટલાવવાનું
ફરમાન કરવામાં આવ્યું છે અને તે ઝુ
જળ તેઓને વટલાવવામાં આવે છે, જ

રથોસની ધરમમાં વટલાવવાનો રવાજ થઈ શક્યા વખતનો ચાલનો આવયો છે. એવી રીતે વટલાવવાના ધણા દાખલા જોઈ બન્યા છે. ધણા હીંદુઓને વટલાવવામાં આવ્યા હતા. તેઓમાંના ધણાઓ મરણ પામ્યા છે તથા કેટલાકો હજીપણ જીવતા છે.

આં મીં જસટીસ દાવર-એઓ મું બધના છે કે ?

સાક્ષી-નહી, હું સુરતથી આવયો છું તથા સુરતનો રહેવાસી છું.

સાક્ષીએ આગળ ચાલતાં મીં લાઉન ડસની તપાસમાં વધુ જણાવ્યું કે જર થોસતી ધરમમાં વટલાવાના થોડાક દાખલાઓ મેં પોતે જોયા છે તથા થોડાક સાંમજોલા છે. સુરત મધિના ભાવનગરીના કુટુંબને હું સારીકાની ઓળખું છું. તે કુટુંબ સુરતમાં સારી રીતે જાણીતું થયેલું છે. તે કુટુંબમાં એવા કેટલાક દાખલાઓ બનેલા મેં પોતે જોયા છે. હું તે કુટુંબની મુલાકાતે અચારતવાર જાવ આવ કરતો હતો. હું તે કુટુંબની એક મીત્ર તરીકે નહીં, પણ એક અધ્યયાર તરીકે મુલાકાત લેતો હતો. ખરેશબે પટેલ નારના એક અધ્યયાર તે કુટુંબના અધ્યયાર તરીકે કામ કરતા હતા. તેવજુ કાલમાં મરણ પામ્યા છે. તેવજુનું મરણ મુબમમાં નીપજ્યું હતું.

જરથોસતી ધરમમાં વટલેલા

જુદીનો.

બનતજી ભાવનગરીના વખતમાં હીંદુઓને સુદરક કસતી પહેરાવવામાં આવ્યાં હતાં. આ વાત મારા વખત આગમ થઈ હતી. આ વટલેલાંઓના છોકરાંઓને મારી નજર સનમુખ સુદરક કસતી પહેરાવવામાં આવ્યા હતા. એક અધ્યયાર તરીકે આ વાત હું જાણવાને શકતીવાન થયો હતો. વટલેલાંઓમાં સરવથી મોટી ઉમરની જીવી હતી, જે ઓછી તથા જાડી હતી. બીજી વટલેલ આઓમાં રૂપાંધ તથા એક બીજી હતી, જેનું નામ મને ધ્યાન નથી. હમણાં પણ મને તે નામનું સંક ધ્યાન આવતું નથી. મુક વટલેલાંઓમાં રસતમ નામનો એ

ક શખસ હતો. એ વટલેલો સંજોમાં ખાવનગરી કુટુંબનાં હતાં. ઉપરી જુદી અને જાડી અને મેં જ્યારે જોઈ હતી ત્યાર તેણી ધણી જુદી હતી. જીણાં અને રસતમ તેણીનાજ હતા કે નહીં તે બાજે મને કશીપણ માહતી નથી. જીવી પાગસી થોડાક પડરતી હતી તથા કેસીયાઈની સેવા કરતી હતી. તેણીને જ થોસતી ધરમમાં વટલાવીને ધરમાં રાખવામાં આવી હતી. તેણીના ધરમાં ફરજોએ એક નોકર કરતાં ચઢેલા હતા નહીં. પણ તેમને કાંઈપણ પમાર આપવામાં આવતો હતો નહીં. તેણીજ આજ કુટુંબના ધરમાં રહીને તળાજ ખાનીપીતી હતી. વળી તેણી મજુરી ગણતી પણ હતી. દોસીયાઈ જમઃસણના ધણીયાણી થયાં હતાં. જીવીને વટલાવવામાં આવી હતી એવું મને મારા બાબાએ કહ્યું હતું.

ઓં મીં જસટીસ દાવર-“ મારા બાપે મને કહાણુ કહ્યું હતું ” એવી વીગત જુથાનીમાં દાખલ કરી સમાપ કે નહીં તે વીજ અમો હજી શકમંદ છીએ.

મીં લાઉનડમ- મીવી લાઉનસીએ રવાજ નહીં કરવાના સંજ ધમાં એવી રીતની જુથાનીને કાપદેસરની મણી છે. તે છતાં જો તમે નામદારને આવી જુથાનીમાં કાંઈપણ સંજ ધ ધરાવનારી વીગત નહીં લાજે તે જો તમે નામદાર કહાડી નાખશો તો તે સામે મને કશાપણ પ્રકારનો વાંધો નથી.

મીં લાઉનડસે તવારબાદ સાક્ષીની કેરી આમજ તપાસ ચલાવી હતી.

મારસીઓમાં વટલાવવાના રવાજના પુરાવાઓ.

સાક્ષીએ જણાવ્યું કે જરથોસતી ધરમમાં જુદીનોને વટલાવવાનો રવાજ છે એવી વીગત વણુક પારસી કુટુંબોનાં વટલાવવાના દાખલાઓ બનેલા મેં જોયા છે, તે ઉપરથી હું જણાવી શકું છું. કેટલાકાની નવજોતની કીયા કરવામાં આવી હતી. તે કીયા કરનારાઓમાં હું પણ સામેલ હતો, મેં વટલેલાંઓના દાખલાઓ જોયા છે તેમજ સંજોત પણ છે, જે

જુદા સખસોએ મને વડેલ સખસો
મતાવી એવું જણાવ્યું છે કે તેઓ પ
હેલા મુસલમાન હતા અથવા તેઓ પ્ર
થમ હીંદુ હતા વગેરે તથા તેઓ હાલ
માં પારસી થયા છે. વળી કેટલાક પાર
સી ધરમ પાળતા સખસો મારે મને
કેટલાકો તરફથી એવું પણ જણાવવામાં
આવ્યું હતું કે તેઓ પહેલાં દુબરાઓ
હતા, પણ પાછળથી પારસી ધરમમાં વ
ટલી ગયા છે. એવી રીતે મને ધણાઓ
ના સંબંધમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું.
મારા બાપા ધરમગુરનો ધંધો કરતા
હતા. તેમણે મને જણાવ્યું હતું કે જી
વીને વટલાવવામાં આવી હતી. રસતમ
ને સદેરા કસતી પહેરીને કરતાં કરતાં
મેં મારી નજરે જોયો હતો. રસતમ
નો ભાઈ જીજી પણ જરથોસ્તી ધરમ
પાળતો હતો એ કું જાણ્યું છું.

જીજી નામ ધણા પારસીઓના છે.
પારસીઓમાં મીં જીજીજીને જીજી કરી
ને હાંક મારવામાં આવે છે. રૂપર જો
કે વડેલ હતા તે છતાં તે પારસી પો
સાક પહેરતી હતી. જીવી મરો મધ તે
વેળા તેણીની મરણ કીયાનો સરલો ખ
રચ જામસજીએ પાતે આપયા હતા.
તેણીને દમને મધ જવામાં આવી હતી
તથા તેણીની મરણ કીયા આતશબેરા
મમાં કરાવવામાં આવી હતી.

પારસીઓમાં વટલાવવાનો રવાજ હ
તો તે પુરવાર કરી આપવા સાર કું
ખીજ બે ત્રણ હાખલાએ આપીશ. આ
હાખલાઓ કાલામાઇના કુટુંબમાં બનયા
હતા. આ વડેલો સખસો અસલ દુબ
રા હતા. કાલામાઇના બાપનું નામ મ
ને ખબર નથી. પણ તેમજીના ઊકરા
નું નામ નાદીરશાહ હતું.

મીં લાકેનાસે અત્રે જણાવ્યું કે કા
લામાઇવાળું કુટુંબ હાલમાં પણ સુરત
પાતે રહ છે.

પંચામત તરફથી વડેલોઓને

મળેલી મહદ.

મીં લાકેનાસની તપાસમાં સાક્ષીએ
આગમાં આવતાં જણાવ્યું કે તે દુબ
રાઓના નામે કાનજી, ધનજી તથા બે
જણ હતા. વળી આ કુટુંબમાં બે વટ

લેલ ઊકરાઓ પણ હતી. તેઓના નામ
કું જાણ્યો નથી તે બધાઓ
ને મેં જોયાં હતાં. તેઓ થોડાજ વખ
ત ઉપર મરણ પામ્યા હતા. કાલામાઇ
ની પદ્ધતીની સંધીતી ખરાબ મધ અપ
લી હોવાથી તે બધાઓ રખડતાં રવડ
તાં મધ ગયાં હતાં. બાપા વડેલો મર
ણ પામતાં તેઓની લાસો તે પંચામત
તરફથી કેમણે પાડવામાં આવેલે. તેઓ
ને દોખમે મહાવરામાં આવ્યા હતાં.
મરણની આમમમ સુરતની પંચામત તે
લોકોને લગાજી આપતી હતી. આજી
સરેર એ વાત જાણ્યું હતું. મંચેરજી શે
કનાના કુટુંબમાં બે સીધીઓને વટલા
વવામાં આવ્યા હતા. તેઓના અસલ
નામ પનજી, તથા બેલાલી સોઇ
હતાં.

બાદ ફરદ દીરીન મારે ઉઠી હતી.

તીરીન પછીની તપાસ.

ખપોરના ખાણ પછી સાક્ષીએ આ
ગમ જીવાની આપતાં જણાવ્યું કે રતી
પંચી અને બેલાઇલાઇને મેં જોયા હતા
તેઓ ધણા ધરમ હતા તેઓ એક કે
હાણેથી બીજા કેમણે બટકતાં હતાં. પા
રસીઓ તેમને પારસી તરીકે ગણતા હ
તા તેઓના પોસાક સીવાય તેઓ કાંઈ
પારસી જેવા દેખાતા ન હતા, પણ તે
ઓના વાળ ગુઝમાં ગુઝમાં રાજા સીધીના
જેવા હતા. તેઓ પણ કાળા હતા તે
ઓ પારસી ધરે બીજા માંમતાં હતાં અ
ને પારસીઓ તેમને કહેતા હતા કે પા
રસીઓમાં બીજા માંમવાનો રવાજ ન
થી મારા બાપાએ મને કહ્યું હતું કે તે
બનને સીધીઓએ આમળના વખતમાં
ધણા બહારીના કામે કરયાં છે આ
ને પારસીઓનું તેઓએ રક્ષક કર્યું
છે, તેઓ સુતમાં સારી રીતે જાણીતા
હતા તેઓને પારસી ધરમમાં વટલાવવા
માં આવ્યા હતા તે વાત બધાઓ જા
ણતા હતા તેઓને મહમબારમાં બેલા
વવામાં આવતા હતા મહમબારના જમ
ણનાં જે જરથોસ્તી નહો હોય તે જ
મ કહે નહી તેઓ આતશબેરામ બાંક
ઉપર બેસતા હતા અને બીજા માંમત
હતા. તેઓ આતશબેરામમાં મજબૂત ન

ના મંત્રિ તો બધ કહે પણ સુખા
મહાવવા જતાં મેં જોયા નથી. કાળામાં
મને તમાના દુખરાઓ જોએ પારસી ધ
ક્રમમાં વટલી ગયા હતા તેઓને આત્મ
મેહેરામમાં સુખા ચઢાવતા મેં જોયા છે
આ સીધીઓ પણ અંદર બધવા જવા
માંગતમ દોષ તો તેઓને કાંઈ અટકાવ
નથી. તેઓને દોષમાંમાં નાખવામાં
આવયા હતા. ખજૂરમાં ખાનસાહેબના
કુટુંબને હું જોળાયું છું. તે કુટુંબમાં
પણ પારસી ધરમમાં વટવેલ હતા. જીવે
તે કુટુંબમાં હતો. ખાનસાહેબ તેમને
પોતાના કુટુંબમાં લાવયા હતા. ખીજો
એક નવરોજી અને ત્રીજો એક જીવી
નામની ઓ હતી. જીવાજી જીવી સાથે
પરણ્યો હતો. દુકાળના વખતમાં તેમ
ને ધરના કામકાજ માટે વટલાવવામાં
આવ્યાં હતા. તે ખયાલ ગાતો હતો
અને વાહરાઓ સામે કલમોર તોરના
ખયાલ ગાવામાં ઉતરતાં વાહરાઓ તેને
તાણા મારતા કે તું તો દુખરો છે. ત્યા
રે તે કહેતા કે અને તો પારસી કામ
માં લીધેલો છે. નવરોજી રાધવાસીધરા
તુ અને બજારમાં જવાનું કામ કરતો હતો
તે પણ સુદરેહ કુમતી પડેરતો હતો
કમજરમાં ખાનસાહેબના પીતાએ એ
દુખરાઓને પપ્પા આપી લીધા હતા તે
ઓને મેં પોતે જોયલાં જીવાજી, નવરો
જી, અને જીવી ખજૂરમાંના વખત
માં મરી ગયાં હતાં. તેવજે મરણ કીયા
નો ખરચ કાપેલો, અને તેઓને દોષ
મે પેહાંચાડ્યાં હતા. હીરજીમાં કવચજી
વાહાડયાએ રતનખાઇને રાખેલી મને યા
દ છે રતનખાઇ હાલ જરથોસ્તી ધરમ
પાળે છે. તેથીનું પારસી નામ રામેહું
છે રતનખાઇ પેહેલાં જરથોસ્તી હતી નહીં.
તેથી ખારવણી હતી. તેથીના હાથપગ,
પેટ, વગેરે ભાગોપર બીજામાંના ચોખા
છે. રતનખાઇ પારસી કપડાં પહેરે છે.
હાથપર મેહોગપર તથા પગ
પર ચોખા દેખાય છે. તેથી
અસલ એક ખારવા સાથે પરણે
લી હતી. તેથીને હીરજીમાં પેટના ૩
૪ છોકરાં થયાં ત્યાં સુધી તેથી સુદરેહ
કુસતી પેહરતી હતી નહીં. ૩-૪ છોકરાં
થવા પછી તેથીએ સુદરેહ કુસતી પહે

ર્યો. મોઝેરે તેથીને સુદરેહ કુસતી
પહેરાંવ્યો. તે અસપડીયારજી અપુ ના
મના પોરખંદરનો મોઝેરે હલો. તેથી
મારા ધરમાં સુ ત્યાં એ ત્રણ વરખતી
વાતપર ઉતરી હતી, કારણકે એ છોક
રાના લગન હતા. લગનની કીયામાં તે
થીએ ભાગ લીધો હતો. લગન પુરા
થવા પછી તેથી સુતમાં આત્મમેહે
રામમાં ગઈ હતી. લગન સુરતમાં થયાં
હતાં એક છોકરી સુરતની હતી અને બીજી
રાજકોમની હતી. રતનખાઇ જમનમાં પા
રસીઓમાં બેગાતી હતી અને સિત બધ
ને ચાલતો હતો. હું એકલો નહીં પણ
બીજા સપલાઓ તેથી પારસી ધરમમાં
આવી હતી તે જાણુના હતા, નડીયાદ
માં યુવખાઇને હું જોળાયું છું, તે જ
તે સોનારજી હતી. તેથીએ સુદરેહ કસતી
પેહર્યો હતો. તે ફરામદારને ત્યાં રહે
તો હતો પણ તેની સાથે તે પરણી હ
તી કે તે તેની રાખેલી હતો તે હું જા
ણુતો નથી. સુદરેહ કસતી પડેર્યો હતો
અને તે પારસી થઈ. પારસજી જમને
વગી મોરાણી યમ (હસાહસ) દરોચ
રાખના છોકરા હોસંગજીએ મને કહ્યું
હતું કે તેથી સોનારજી હતી. તેથીને
મેં પહેલાં વડોદરે જોઈ હતી અને ફરા
મદાર સાથે રહેતી હતી તે વખતે તે
થીએ સુદરેહ કસતી પડેર્યો ન હોતો.
મેં તેથીને જોઈ એવે મને હીંદુ બા
બી અને તે ઉપરથી તેના સગાંને પુછ
યું અને તેને મને કહ્યું કે તે જાત
ની સોનારજી છે. વડોદરામાં તેથીનું
નામ થું હતું તે મેં પુછ્યું નહોતું
જ્યાં યુસબખાતોને પારસી ધરમમાં વટ
લાવેલા હું જાણુ છું એમ ના
મની ઓ દીવાંધી આતી હતી. ફ
રામજી બીખાજી રાસ તેથીને બાર્યો
હતો. એક છોકરો અને છોકરી તેથી સુ
રત આતી તયારે બારી હતી. છોકરો પાં
ચની અને છોકરો ત્રણ વરસનો હતો
આ બનાવને વીજળી બારીક વરસ થ
યાં હશે. સુરતમાં આવયા પછી છોકરાં
ઓને ઉઠવાડે સુદરેહ કુસતી પેહરાંવ્યો
હતો. ફરામદારના બાપ બીખાજીએ સુર
તમાં સુદરેહ પેહરાવના સામે વાંધો લી
ધો હતો, તેથી તેમને ઉઠવાડે

સદરાઈ પેહેરાવવામાં આવેલા હતા. બેગમ હવાઈએ મદ નહોતી. ફરામજીના આપે તેમને સુન્તમાં સદરાઈ પેહેરાવવા દીધા નહોતો કારણકે તેના આપ ફરામજી નહોતો પણ તે દીલ્લીના મુસલમાની ન શ્રેયના ઓકરાં હતાં તેમને આપ મરજી પામયા પછી બેગમને તેમને સુરત બાવી હતી. ફરામજીને ત્યાં હું કામકાજ માટે જતો હતો અને ત્યાં બેગમ સાથે મને વાતચીતો થઈ હતી. ઓકરાંઓને સદરાઈ પેહેરાવવા પછી તેમને પારસી તરીકે ગણવામાં આવતા હતાં. ફરામજીએ તે ઓકરાંને સદરાઈ પેહેરાવવા કહ્યું હતું પણ તેમના આપે મને તેમ કરવા ના પાડી હતી. પેહેલાં મારી મરજી સદરાઈ પેહેરાવવાની હતી. તે વખતે મેં તે કાણુને પેટના ઓકરાં હતાં તે માટે મેં પરજી કરી હતી. બીજા ધણીરાવવાની પણ મને એ ઓકરાંને સદરાઈ પેહેરાવવા ના પાડી હતી. ફરામજીના કુટુંબીઓ સીવાય બીજા કોઈએ મને કંઈ કહ્યું નહોતું. બીજાજીએ મને સદરાઈ પેહેરાવવાની ના કહી જણાવ્યું હતું કે તે મારા દીકરાના પેટના ઓકરાં નથી પણ તે ના મરજી પછી મને તે કરવું અને તે ઉપરથી બીજાજીના મરજી પછી હવાઈએ જ મને તે ઓકરાંને સદરાઈ પેહેરાવવામાં આવેલા હતા ને ફરામજી મારેથી શુભે થયો હતો અને તેથી મેં તેને સદરાઈ પેહેરાવવા ના પાડી હતી, પણ જો તે મારી પાસે પાછો આવતો અને મને આપવા લેવાની ગોઠવણ કરતો તો અચીત સદરાઈ પેહેરાવતો. હું શા માટે સદરાઈ નહીં પેહેરાવું? મુબતલામાં સદરાઈ પેહેરાવવામાં આવે છે અને બીજા બધે કેમકે પણ પેહેરાવવામાં આવે છે. છોકરીનું નામ કુંવારાઈ હતું તે કુંવારાઈ રાખવામાં આવ્યું હતું, અને ઓકરાનું નામ ધનજીશાહ હતું, ધનજીશાહ હતું જીવે છે. કુંવારાઈ બરચમાં પરજી હતી. તે પારસી સાથે પરજી હતી. ફરામજી આગળ સરકારી નોકરીમાં હતો પણ પાછળથી જોતપોરના હીવાન થયો હતો સુરતના સપળા ભોંકા જાણે છે કે ધનજીશાહને સદરાઈ

પેહેરાવવામાં આવેલા હતા હજી તે જ ને છે.

સંસ્કૃતવાચક જે મુસલમાન હતી અને પારસી ધરમમાં આવી હતી તે તમને ખબર છે,

સાક્ષી-હું તે બીના જાણુ છે, પણ તે સાર કુંવારાઈ છે અને તેથી તે વીશે હું બોલવા માંગતો નથી કારણ કે તેઓ મોટાં છે અને મને મરાતી પણ નાંખે.

અત્રે આ આગળ માટે મી. બ. બેન્ટન સે વધારે પુછવા માગ્યું ન હોય.

નામદાર કોરબના સવાલના જવાબમાં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે કુંવારાઈને વટલાવામાં કાંઈ શરમ બરેલું નથી અને જરથોસ્તી ધરમનું તે ફરામજી છે.

નામદાર મી. જસ્ટીસ દાવરે અત્રે સાક્ષીને જણાવ્યું કે તેને કુંવારાઈ સંબંધમાં બધું કહ્યું પડશે.

સાક્ષીએ જણાવ્યું કે કુંવારાઈ મુસલમાન હતી અને ફરામજી વટલાના કુંવારાઈ તે હતી તેથી ના કાવચશાહ, એરચશાહ અને અરદેશર ઓકરા હતા. ૫૦ વરસની વાત ઉપર તે ભત્રી આવી હતી. ફરામજી વટલા સાથે કુંવારાઈ પરજી હતી. આલીશાહ નો દાખલો હું જાણુ છું. તેણી સુરતમાં હતી ત્યારથી હું જોળાયું. વટલાનું કુંવારું પણ સુરતમાં રહેતું હતું. આલીશાહ આમલ કુસારી હતી આલીશાહ યુવા કુંવારાઈ ઓકરા સાથે છે. યુવો કાળામાઈની નોકરીમાં હતો. આલીશાહની મા કુંવારી હતી પણ તેણીને સદરાઈ પહેરેલા હતા. યુવાએ પણ સદરાઈ પહેરેલો હતો આલીશાહ હજી સુરતમાં જીવે છે. યુવો નામ પારસી છે, એક અધીયાર હતો તેનું નામ પણ યુવામાઈ હતું. યુવાના રાત્રાને દોખમાં લઈ જવામાં આવ્યું હતું યુવાને નશરવાન નામનો ઓકરા હતો તે મારા સગાની નોકરીમાં હતો. બીજા ઓકરા નામે મનચેર હતો. નશરવાન અને મનચેર સદરાઈ પહેરેલા હતા અને પારસી શેશાહ પહેરતા હતા નશરવાનને સાંપે કરકરો હતો અને તે મરજી પામ્યો ત્યારે

તને પંચાવતને ખરચે દોખમામાં ચઢા
વવામાં આવ્યો હતો નશરવાન અને યુ
યો હીંદુઓ જેવા લામતા હતા.
માઠ વધુ તપાસ મુકતવી રહી હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

એક સાક્ષીને ડારટની બહાર
મોકલવાનો સવાલ.

પારસીઓને ઓળખવાની
મેબેદ સાક્ષીએ આપેલી
સમજણ.

સુરતના દોખમાંઓ સંબંધી
વીગતવાર ખેલાસો.

જુદહીન સ્ત્રી પરણવાની
નામેશીના સંબંધમાં સાક્ષીએ
આપેલું મત.

આતશબહેરામમાં દોખલ
થમલી વટલેલ સ્ત્રી.

(અખબારે સોદાગર તા. ૧૭ મી
ફેબ્રુઆરી ૧૯૦૮.)

સર દીનશાહ માણેજી પીટીટ બારો
નેટ, સર જહાંગીર કાવસજી જહાંગીર,
મી. રસતમજી નાનાભાઈ બેહરામજી જી
જીભાઈ, મી. રતનજી જમશેદજી તાતા,
મી. બાપુજી સીરામજી પટેલ, મી. રત
નજી દાદાભાઈ તાતા અને મી. નાનાભા
ઈ નવરોજી કાચકે મુબંઈ પારસી પં
ચાયતના મસદીઓ સર જમશેદજી જી
ભાઈ બારોનેટ, મી. દોગમસજી એલેજી
આલમલેલ, મી. જમશેદજી ખરશેદજી જ
મશેદજી, મી. મેહરવાનજી મનમેરજી કામા

અને મી. જમનજી દીનશાહ પીટીટ સા
થે મેધાવેલા દાવાની વધુ સુનાવણી મધ
યમ દીને હાઈ કોર્ટમાં નાખદાર જડજ
મી. દીનશાહ ધનજીભાઈ દાવર અને
આ. મી. જસદીપ બીમન સનમુખ
જીભી હતી. વાડીઓ તરફથી મેશરસ
અરદેશર દોરમસજી, દીનશાહ અને કંપ
નીની ફરમામથી મી. લાઉનડપ, મી.
ફર્ડુનજી સીરામજી તાલીપરખાન, મી.
બાદશાહ અને પ્રતીવાદીઓ તરફથી સીલી
સીટરો મેશરસ કેમી, લીંચ અને ઓલ
નની ફરમામથી મી. ધનવેરાસીટી, મી.
રેકસ, મી. સેંગમેન અને મી. જ. બી.
કોંગા હાજર થયા હતા.

મી. સીરામજી જમનજી પંચકીની
જુબાની.

મી. સીરામજી જમનજી પંચકીએ
મી. લાઉનડસની વધુ તપાસમાં જણા
વયું કે ચોતરો યુ. છે તેના મને ખબ
ર નથી. અત્રે ચોતરાને અરથ સાક્ષીને
હીં સંબળાવતાં તેઓએ જણાવયું કે
એવો કાંઈ સુરતના દોખમાં ચોતરો
નથી. ચોતરાને અરથ પારી વગરનું
દોખમું એવો થાય છે.

મી. જસદીપ દાવર-ચોતરાઓ યુ.
દોખમાંઓની મારફત ઇજામાં આવે
છે કે ?

મી. સત્રેંગમેન- જુના દોખમાંઓ
નો ચોતરાઓ તરીકે ઉપયોગ કરવામાં
આવે છે.

સાક્ષીની ઉલટપાલટ તપાસ.

મી. સત્રેંગમેનની ઉલટપાલટ તપા
સમાં સાક્ષીએ જણાવયું કે સુરતમાં આ
ર દોખમાંઓ છે. આ સુધમાં દોખમાં
ઓ એકજ કમપાઉનમાં છે. આ દોખ
માંઓમાંનું એક દોખમું બહુ જુનું છે.

આ દોખમું આપવાત કરનારાઓ અ
થવા જુદહીન વટલેલો માટે વાપવામાં
આવે છે કે એવી મતબનના પુછવામાં
આવેલા ચલાલનો જવાબ આપતાં સા
ક્ષીએ જણાવયું કે તે દોખમું જમનજી
બીમન દાવરમાં દોવાથી તેમાં લાલા
મેલી ચઢાય નહીં. જો આવી રીતે લા
સા તે દોખમાં મેલવામાં આવે તો
કુતરાંઓ તે ખેત્રી બધા બધા એ પહુ

બનનાએમ છે સુરતમાં અમારું સાત દો
અમારો દર્તા કે નહીં તે કું જમાવી
શકતો નથી, પણ હાલનાં સુરતમાં આ
ર દોખમારો છે તે કું જાણું છું. બ
ધાં ૨૦ શીટની ઉચાઈના છે કે, નહીં
તે કું કહી શકતો નથી. બાહેંગના કોઈ
અપસા અંદરના રાહપાત જોઈ શકે ન
હીં તેટલી પુરતી ઉચાઈએ આ દોખ
માની દીવાલો છે. બધાં દોખમાંનો એ
કસરખીજ ઉચાઈના બાંધવામાં આ
વ્યાં છે.

ચાર દોખમારોમાંનું એક દોખમું
જુલું છે કે નહીં તે કું જાણતો નથી.
કું બધી બેળાએ દોખમા આમળ ગ
યો છું.

દોખમારોને લગતી બીજોતો.

સાક્ષીએ આમળ જાણતાં જણાવ્યું કે
આ ચાર દોખમારોમાંનું એક પણ દો
ખમું ખરાબ સ્થિતિમાં મે જોયું નથી.
આ ચારમાંના બે દોખમારો સાધારણ
પારસીઓની બાંધેલા માટે વપરાય છે,
ત્રીજું બીજકુલ વપરાતું નથી તથા ચો
થાનાં આપધા કરેલા અથવા જુરી ભ
રાયલા અપસાની બાંધેલા મેલવામાં આ
વે છે એ વાત ખરી નથી. આ ચાર
દોખમારોમાંનું એક દોખમું નાનામાઈ
મોઢીના દોખમાને નામે જોળખાય છે
તે દોખમામાં આપધાત કરનારાઓ કે
જેઓની લાશો ચીરવામાં આવે છે તે
ઓને નાંખવામાં આવે છે એ વાત ખ
રી થી.

જેઓની યુનયાદ વીશે શક હોય એવા
અપસાની લાશો મોઢીના દોખમામાં
નાંખવામાં આવે છે કે જેવી મતભંગના
મીંડ જોગમેને કરેલા સવાલનો જવાબ
આપતાં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે નસેસાના
રો સાથે કું કાંઈ એક દોખમાવેર જતો
નથી. કું જ્યારે પણ પાપદસન જઈ
છું ત્યારે મરનારનાં સમાવકાલાંઓ દો
ખમાની બેઠકો દુર તકાવતે ઉભા રહી
જાય છે તેટલજ દુર કું પણ ઉભો રહું
છું. નસેસાનારો લાશને કયા દોખમામાં
નાખે છે તે અમા અમારી ઉભા રહવા
ની જમયાંથી જોઈ શકાયે છીએ. સુર
તમાં કોઈ અપસા આપધાત કરેલા હોય

એવા અપસાની પાપદસતે કું બધી મે
ળાએ મયો છું. એવા અપસાની લાશ
ઉપર જુરી પણ બગાડ હતી. જુરી ભ
રાયની તથા ચીરવામાં આવેલી બધી
લાશોને દોખમે ચઢાવતાના બધા દોખ
મારો મારા ધમાનમાં છે.

દોખમારોના નામો.

આ દોખમારોમાંનું એક દોખમું
નારઢીના દોખમાને નામે જોળખાય છે
જ્યારે એક બીજું દોખમું અનજુમનના
દોખમાને નામે જોળખાય છે. ત્રીજું
દોખમું મંચેજી શેઠનાના દોખમાને ના
મે જોળખાય છે જ્યારે છેલ્લાં ચોથાં
દોખમાને કાંઈ નામ આપવામાં આવ્યું
છે કે નહીં તે કું જાણતો નથી. આપ
ધાત કરેલાઓની લાશોને અનજુમનના
તેમજ મંચેજી શેઠનાના દોખમારોમાં
નાંખવામાં આવી હતી તે વાત કું જા
ણું છું.

આને કું તમેને એક દાખલો આ
પીશ અને તે એ છે કે પેસતનજી જમ
નશાહ પરવારના એક છેલ્લાએ નહીંમાં
નખાવી દધને આપધાત કરેલા હતો અ
ને તેની લાશને મનચેરજી શેઠનાના દો
ખમામાં નાંખવામાં આવી હતી. તેની
લાશને ચીરીને તપાસવામાં આવી હતી.

જુદા જુદા દોખમારો કું તેઓના
નામથી જોળખી શકતો નથી. તેથી
અંજુમનનું દોખમું ક્યું, મોઢીનું દો
ખમું ક્યું અથવા શેઠનાનું દોખમું ક
યું તે કું જણાવી શકતો નથી. જેવી
બધી લાશોની પાપદસતે કું મયો છું
કે જેઓની યુનયાદ વીશે શક હોય.
આવી લાશોને મોઢીના દોખમામાં નાં
ખવામાં આવી હતી નહીં એવું કું કા
ંઈ પણ ચોક્કસપણે કહી શકતો નથી.
મોઢીનું દોખમું ક્યું તે પણ કું જા
ણતો નથી.

એક સાક્ષીને કોરટની બહાર

ચોક્કસવાનો સવાલ.

મીંડ લાઉનસે જન્મે જણાવ્યું કે એક
સાક્ષી કોરટમાં બેસીને જમાનીના સખે
ધમાં મીંડ જોગમેને સાથ મસબહત ચ
લાવ છે તે ઉપર કું મારા વીરવાન મીંડ
નું ધવાન જોઈયા મીંડુ છું. કાંઈ કહી

પણુ જે મહસબે આખો દીવસ કોરટમાં હાજર રહી ધારાના હિમાની સાથે જુ બાનીના સંબંધમાં મસલહત ચલાવ્યા કીધી હતી. હું અત્રે જણાવવાની જરૂર જોઉં છું કે મારા વીત્તવાન માત્રજ સાક્ષી એને બહાર કઢાવવાનો હોકમ મેળવ્યો છે.

મીં જલ્દીસ દારે જણાવ્યું કે મીં જોંગમેન સાથે મસલહત ચલાવવા સાર આ મહસબની ખાસ જરૂર છે.

મીં લાઉનડસે જણાવ્યું કે તયારે તેના સંબંધમાં મને શંકાપણ ખાસ વાંધે નથી પણુ મીં જોંગમેન તે માટે મારી પહેલાં બહાલી મેળવવી જોઈતી હતી.

મીં જોંગમેને જણાવ્યું કે જો મીં લાઉનડસે સાક્ષીને બહાર મોકલવાની હોજ લેતા હોય તો પછી તેવજુને બહાર જવાની ફરમાશ કરવાની ફરજ પડશે. પણુ જેરવડ જીવનજી મોઢી શંકા સુરતના વતની નથી અને તેથી મને ધનસત્રકંઠ કરવા સાર એવજુની હાજરીની ધણી જરૂર છે.

મીં લાઉનડસે એ ઉપરથી પોતાનો વંધિા ખેંચી લીધો હતો.

પારસી ધરમમાં વટલેલાં દુખરાઓ.

પારસી ધરમમાં વટલેલી દુખરીઓનાં મેં મઠ કાલે કાખલાઓ આપ્યા હતા, પારસીઓએ દુખરીઓ રાખેલી તરીકે રાખવાના કાખલાઓ ધણા સાધારણ છે. આવી રીતે રાખવાનું કામ આખરદાર ગણાય કે નહીં તે રાખનાર પોતે જાણે. એવી રીતે એક બી રાખવામાં જેરઆપસમાન થું છે તે હું જોઈ ચકતો નથી. એમ તો ધણા જણાઓ રાખે છે. એક મોમેદના એક છાકરાએ એક દુખરી રાખવાનો કાખલો મેં મઠ કાલે આપ્યો હતો. મોમેદે દુખરી રાખવાના કાખલાઓ હું જાણતો નથી. એવી રીતે રાખવામાં આવેલી જુ ફીન બીઓને સુઢેરકસતી પહેરાવવામાં આવે છે. તેને પટના છાકરાઓને જરૂર થાયતી ધરમમાં ઉછેરવામાં આવે છે. તમા તેઓને સુઢેરક કસતી પહેરાવવામાં આવે છે.

કુંવરમાઈ વટલવા અગાઉ મુસખમાન ધરમ પાળનરી હતી, જેને પરમી ધરમમાં લેવના કાખલો એ મઠ કાલે આપ્યો હતો. આવી રીતની જુબાની મેં ધણી નમરજીથી આપી હતી કારણ કે એક કુટુંબને ધણી નામોશી લગાડનારી બીના હતી.

મીં લાઉનડસેનો નહીં સર્વીકારા થયો વધો.

મીં જોંગમેન-કુંવરઆઇને લગતી વાતો પ્રગટ થવા નહીં પામે એવી વડીલ કુટુંબની ઇચ્છા હતી એવું હું તમે ધારો છો ?

આ સવાલ પુછવા દેવા સામે મીં લાઉનડસે વધો ઉદાર્યો હતો પણુ કોરટે તે વંધિા નહીં સર્વીકારતાં આ સવાલ પાછો પુછવામાં આવ્યો હતો.

સાક્ષીએ આ સવાલનો જવાબ આપતાં જણાવ્યું કે હા, હું તેમ ધારું છું. ભાવનગરી કુટુંબ સંબંધી ખુલાસો.

સાક્ષીએ આગળ ચારતાં જણાવ્યું કે હું ભાવનગરીના કુટુંબમાં જન્મઆવ કરતો હતો. હું જણવાગણ્યા જતો હતો, જ્યારે હું શરૂઆતમાં આ કુટુંબમાં જણાતામણ્યા જતો હતો તયારે મારી ઉંમર ૧૫ થી ૧૭ વરસ જેટલી હતી. જે વખતે હું ભાવનગરી કુટુંબમાં જવા માગતો તયારે જીવલી, રૂપતમ, રૂપજ વગેરે એજ કુટુંબમાં એજ ધરમાં રહેતાં હતાં. જે વખતે મેં તે કુટુંબમાં જવાની શરૂઆત કરી હતી તયારે જીજાની ઉંમર ૧૯ વરસ કરતાં વધુ હતી.

સાક્ષીએ જીવીની ઉંમર લગભગ ચોક્કસપણે જણાવવાની કોરટ તરફથી ફરમાશ કરવામાં આવતાં તેવજુ જણાવ્યું કે તે આશરે ૩૦ વરસની વયની હતી. રૂપતમ માડી હંફવાના ધણી કરતો હતો અને તેની ઉંમર આશરે ૩૦ વરસની હતી. રૂપજ એક યુગી બી હતી. તેથી રૂપતમ અને જીજા કરતાં વધુ ઉંમરની હતી કે નહીં તેની મને કાલમાં યાદ નથી. આ બેમાંથી મોટું કાણુ હું તે હું જણાવી ચકતો નથી. હું જે જાણુ છું તે એજ છે કે બંને બીઓ

ધણી બહી તથા ઠીંગણી હતી. આ સ
ધણી ધણી જાંબા વરસે અગાઉ બનેલી
વાત હું અને યાદ રાખી શકતો નથી.
જ્યારથી હું તેઓને જોળખવા લાગ
શો ત્યારથી તેઓ પારસીના પોશાક
પહેરતાં હતાં.

એ ચાર જણાઓ જીવી, જીણા, રૂપ
પ અને રસતમ એક એક સાથે થું
સમાપ્ત કરારે છે, એવા સવાલનો જવા
બ આપતાં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે રસત
મ અને જીણા બંને બાઇઓ થતાં હતાં.
જીવી રસતમની અથવા જીણાની કોઇ સ
મી થતી કે નહીં તેની મને ખબર ન
થી. રૂપ પછુ આ ચાર જણાઓ સાથે
થું સમાપ્ત કરાવતી હતી તે હું જાણ
તો નથી જીણા, જીવી, રસતમ અને રૂ
પ પછને મારા વખાની પછુ અગાઉ
સરે કસતી પહેરાવી હતી એવી જે વી
મત મેં મધ કહે જણાવી હતી તે ખ
રી ખીના છે. હું તેઓનાં ધરમાં જાવ
આવ કરવા લાગ્યો તેના અગાઉ તેઓ
ને સરે કસતી પહેરાવામાં આવ્યા હ
તા. આ ચારે જણાઓનો બાપ કોણ હ
તો તેનો મને કાંઈપણ ખ્યાલ નથી.
પારસી કુટુંબમાં વટલેલાં દુબરાંઓ.

સુરતમાં પારસીઓ દુબરાંઓને રાખે
છે એ ધણી સાધારણ વાત છે. અગાઉ
આ વાત ધણી સાધારણ હતી પણ હા
લમાં આવ્યા દોષભાઓ ધણી છુટછાટથી
શામ છે. જ્યારે હું એક નાના છોકરો
હતો ત્યારે આવી જુદીન આંખોને રા
ખવાના દોષભાઓ ધણી સાધારણ હ
તા. જીવંતને ભાવનગરા કુટુંબમાં રાષ્ટ્ર
એ રાખી હોય એ બની શકે એવું ન
થી અને એ જાત હું જાણતો પણ ન
થી, જીણા, રસતમ અને રૂપના બાપ
પારસી હોય એ બતાવનાર નથી કાર
ણકે તેઓ તો બુન માટે દુબરાજ હ
તા એમ મને મારા બાપાએ વાત કરી
હતી અને હું ખાતરીથી માનું છું કે
તેઓના બાપ પારસી હતા નહીં. તેઓ
ને સરે કસતી પહેરાવવામાં આવી હ
તી. મારા બાપાએ કાંઈ તેઓની નાજ
વ કીધી હતી નહીં. આ દુબરાં છોકરાં
ઓનો બાપ પારસી હોવાનું નહીં. દુબરાં

છોકરાંઓનો બાપ પારસી હોવાનું કેમ
શકે? તેઓ ચહેરામાં કાળા તથા ધણી
બદસુરત હતાં, તથા તેઓના ચહેરા ઉપ
રથી તેઓ પારસી હોય એમ લાગતું
હતું નહીં.

દોષભાઓના નામ સંબંધી
ગુચવાડો.

હું રસતમ અને જીણાની પાવડસતે
મળે હતો પણ બીજા બેની પાવડસતે
હું મળે હતો કે નહીં તેની મને યાદ
નથી. જીણા પહેલાં મરી ગયો હતો.
જીણા અને રસતમને કયા દોષભામાં
નાખવામાં આવ્યા હતા તે હું જણાવી
શકતો નથી કારણ કે દોષભાઓ ઉપર
કાંઈ નામની તખતીઓ મારેલી નથી કે
જેથી હું જણાવી શકું કે તેઓને કયા
દોષભામાં નાખવામાં આવ્યા હતા. પ
છુ હવે મને યાદ આવે છે કે અભજવ
તેઓને અનજુમનનાજ દોષભામાં ના
ખવામાં આવ્યાં હતાં.

અત્રે આવી ઉઠડાસુઠરી વીમતો જ
ણાવા માટે નામદાર જડજ મીં દાવરે
સાક્ષીને ઠપકો આપતાં તેવણને બરાબર
વીચાર કરીને જવાબો આપવાની ફરમાશ
કરી હતી.

સાક્ષીએ આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે
આ દોષભાઓના નામો હું જાણું છું
પણ કયાં દોષભાને કયું નામ આપવા
માં આવ્યું છે તે હું જણાવી શકતો ન
થી. તેઓને અનજુમનના દોષભામાં
લઈ જવામાં આવ્યા હતાં તે હું એટલા
ઉપરથી જણાવું છું કે સપજાં રવાનાને
ત્યાં લઈ જવામાં આવે છે.

મીં જસટીસ દાવર-જીણા અને રસ
તમના રવાનાને પંચાયતના દોષભામાં
લઈ જવામાં આવ્યા હતાં એ વાત ખ
રી છે કે?

સાક્ષી-હા.

મીં જસટીસ દાવર-અનજુમન
નું દોષભયું કયું અને બીજું કા
ઈ દોષભયું કયું તે તમો જોળખી શ
કો છો કે?

સાક્ષી-નહી, હું તેમ જોળખી શક
તો નથી.

સાક્ષીએ આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે

જુદાં જુદાં દોષમાઓને હું ઓળખી શકતો નથી. જીજ્ઞાસુ અને રૂઝતમની પાયા હસતે જેઓ મર્યાદા તેઓ જ્યાં શોધ્યા હતા તેની બગાડ સામેના દોષમાંમાં ગઢાવવામાં આવ્યાં હતાં પણ આ દોષમાં કયું છે તે હું જાણતો નથી. જાં પાંચસ દબીર છે તેની નામે આ રાખ્યાં છે દોષમાં છે અને આ કાના માન્ય છે જાણ્યો છે. આ બધે નામે દોષમાં આપ્યાં છે એમાં તેના બંને અહો વેરાં આપ્યાં છે.

કાળામાષના કુટુંબમાં વટલેલા

વુદ્ધીનો.

કાળામાષના કુટુંબમાં ધનજી, કાનજી તથા બેજન નમના ગુદીન મદો હતા પણ વુદ્ધીન એરતોના નામે અને બગાડ નથી. નાદશાહ કાળામાષ હજી જીવે છે તે હાલમાં કાંઈ પાસદાર નથી. તે ધણી મીઠા હાલમાં છે, પણ તે જમીન ધરાવે છે. સુતમાં તે જે વેર ધરાવે છે તે કાંઈ પણ સસ નથી. નાદશાહ મરીબ છે એણે હું ઉપરથી જણાવું છું કે તેની માનીક આક રા. ૫૦ થી રૂ. ૧૦૦ જેટલી છે. હું તેના કુટુંબમાં અધ્યયનું કામ કરતો નથી. કાળામાષના કુટુંબમાં અવારનવાર જતો હતો અને નાદશાહના વખતમાં ધણી છુટા હું જાણવા કરતો હતો. હું દર મહીને અથવા બે મહીનાને અંતર એક વખતે જતો હતો. જ્યારે હું ૨૫ થી ૩૦ વર્સની ઉંમરનો હતો ત્યારથી આ કુટુંબની મુલાકાત લેવાની મેં શરૂ કરી હતી. જ્યારે મેં કાળામાષના ઘરમાં જવ આવ કરવાની શરૂઆત કરી ત્યારે તેવ જુના કુટુંબમાં એક બે દુબરાઓ હતા. હું જ્યારે ત્યાં આગળવ કરતો હતો ત્યારે હું ત્યાં એક યુવાને જોતો હતો જે વખતે હું કાળામાષના કુટુંબમાં જવાની શરૂઆત કરતો હતો તે બળ કાનજી, મનજી તથા બેજનજી તે કુટુંબમાં ફરતા હતા. જો બેળા હું આ કુટુંબમાં જવા આવતા બાગ્યા ત્યારે મનજી, મનજી તથા બેજનજી મોટી ઉંમર યુવાને જાણતા જેના બાગ્યા હતા અને

તેઓની ઉંમર ૩૦ થી ૪૦ ની વચ્ચેની હતી. તેઓ સુરેહસની પહેરતા હતા પણ ખીજ પાંસી વિવા પોશાક પહેરતા હતા નહીં દુબરાઓ પાંસી સીઓ જે પોશાક પહેરતા હતા. હુંની માની વિમર દુબરા પોશાક પાના જેટલી જ હતી. દુકળાંએ પાંચથી નેમને કોમાં આપ્યાં હતા પણ તેઓ રીજાનાં આપ્યાં હતા કેમ તે હું કહી શકતો નથી, તેથી તેઓ આ પાંસીના લાક નહીં તે હું જણાવી શકતો નથી. તેઓ ધણી બદલુત હતા અને તેઓના અહો વેરાં પાંસીઓ જેના બીજકુત માલમ પાંસી હતા નહીં. કાનજી, ધણી તથા બેજન દાકુસા તથા દોષી પહેરતા હતા. તેના કુલકાપાત્રી તથા બધા પહેતાં મેં કહી જોનાં નથી. જુઝના કોલકાનું નામ આગામાષ હતું. કાળામાષને તયાના દુબરાઓ જ્યારે મરણ પામ્યાં ત્યારે નવા પાસને હું મર્યાદા કરતો નહીં. હું તમાને આજખ તા વચો તે આગર તેઓ બધાઓ સહેર કુવા પહેરતા હતા. તથા જાણતા ધરમ પાળતા હતા.

શેઠનાના કુટુંબમાં વટલેલાં

સીધીઓ.

મચેરજી શેઠનાના બાપનું નામ ખર શેઠજી છે કે નહીં તે હું જાણતો નથી. આજ મચેરજી શેઠનાં સુરતનું એક દોષમાં જાણવાનું છે. તેવજી બે સીધીઓને જરથોનક ધરમમાં વટલાવવા હતા. મચેરજી શેઠનાને મરણ પામ્યાને ૧૨૦ વર્સ થયા આજ્યાં છે એવી કાર જે જણાવેલી વીમતના સંબંધમાં સહી એ જણાવ્યું કે તેવજી ક્યારે જીવેરી મર્યાદા તે હું જાણતો નથી. મારા જનમની ધણી કાંઈ વખત આગમ્ય તેવજી મરણ પામ્યા હતા. મજકુર સીધીઓને મેં નાજીવીમાં જોયા હતા. જે બેળાએ મેં તેઓને જોયા હતા તે બેળાએ તેઓ ધણી યુદ્ધ થઈ મર્યાદા માજીવીમાં સુરતને એક મોહલો છે. જે બેળા મેં સીધીઓને જોયા તે બેળા મારી ઉંમર આજ ૧૫ થી ૧૭ વર્સની હતી. વળી એજ વખતે તે

ઓ મરણ પામ્યા હતા. મેં ફક્ત તે
જોને માછલીપીઠમાં જોયા હતા. બી
જે કોષપથ ઠેકણે તેજોને જોયા ન
થી. આ સીધી જોને મેં મંચેજી શેઠ
નામે ઘેરે જોયેલા હતા નહીં. માછલી
પીઠમાં મારા ઘેર નજદીક એક ચક્રો
છે અને ત્યાં મેં આ જ સીધી જોને
જોયા હતા. લોકો જ્યાં ખેસે છે તેને
ચક્રો કહેવામાં આવે છે. હું સીધી જા
ની પાવલસતે ગયો હતા નહીં.

માછલીપીઠમાં ધરમજી મકાન.

માછલીપીઠમાં આગલા વખતમાં એ
ક અગીયાની હતી પણ આતલ્યમેહર મ
જેવું ટાંપ હતું નહીં. એક અગયાતો
હાલમાં ત્યાં છે અને તે વાડયા ફ
ચ્યાની અગયારોને નામે જોળખાય
છે. આપણી અગયારી જોળી ગઈ નહતી
અને તે લાલ અગયારીને નામે જોળ
ખાતી હતી. હું જે અગયારીની વીગ
ત જણાવું છું તે માછલા પીઠમાં નહીં
પણ માછલીપીઠના પછવરે આવેલા છે.

ખાનસાહેબના કુટુંબે વટલાવેલ.

જુહાનો.

અશરમાઈ ખાનસાહેબના કુટુંબ
માં જીવજી, નવરેજી અને જીવી નામ
ના ત્રણ જુહાનો વસતા હતાં. અને અ
શરમાજીના કુટુંબમાં હતો નહીં. હું
અશરમાજીના ધરમાં કોષ કોષ વેળાએ
મુલાકાતે જતો હતો. આ વેળા મારી
ઉમર આશરે ૨૫ વરસની હતી હું
જ્યારે મુલાકાત લેતો હતો તે વેળા
કુટુંબમાં ફક્ત નવરેજી રહતો હતો જ
યારે જીવજી અને જીવી અખાતમાં ર
હતાં હતાં પણ અવારનવાર ખાનસાહેબ
ને ધરે આવ્યાં જતાં હતાં. જે વખતે
હું ખાનસાહેબના કુટુંબમાં શરૂઆતમાં
જવા લાગ્યો ત્યારે નવરેજીની ઉમર
આશરે ૨૦ વરસની હતી, અને જીવ
જીવી આશરે ૧૦ જેટલી હતી. જીવ
કેટલાં વરસની ઉમરમાં હતી તેના અ
ંતરે હું જણાવી શકતો નથી.
પણ હું ધાર છું કે તે આશરે ૨૫ વ
રસના ઉમરની હશે. તે વેળા તેઓ સ
ખળાઓ પારસી પોશાક પહેરતાં હતાં.

તેઓ સખળાઓ સુદેહ અને કસતી પ
હેરતા હતા. જીવજી જીવજી દારાશાહ
કીની યોગાવચમાં આવતો હતો નહીં.
તેઓના આપ કાણુ હતા તે હું જણ
તો નથી. તેઓના આપ પાછી હોય
કે નહીં તે હું જણાવી શકતો નથી તે
ઓના ચહેરોમાં પારસી જેવા હતા
નહીં.

મીઠ જસરીસ દાવર-તમે પારસી જે
વો ચહેરો જણાવો છો તે શું?

સાક્ષી-પારસી ચહેરાઓ ઉપર તેજ
અને રંગી હમેશાં પ્રગટી નીકળે છે.

આતલ્યમેહરામમાં જુહાનોને.

દાખલ થવાનો એકરાર.

સાક્ષી-આગળ ચાનતાં જણાવ્યું
કે હું એની પાવલસતે ગયો હતા ન
હીં. હોરજીભાઈ કાસજી વહાલ્યાએ રત
નજીને રાખતાં હતી. તેઓના લગન
થયા હતાં નહીં. રતનજીના છોકરાં
ના લગન થયા પછી તેવજી આગળ
રાખ્યા ગયાં હતાં. તેનો સગમ અ છે
કે તેવજી પતાના છોકરાંમાં પમે લગ
ડ્યા ગયાં હતાં. રતનજીના આતલ્યમેહરા
મના મકાનની અંદર ગયા હતા. તેવજી
નાય દેનારને પછલા આપ્યા હતા ત
થા મેંમેહાને આશાદાદ આપી હતી.

એક બીજાં જુહાનો લગન.

શુભજી નામની રંગારજીના દરમ
દાર સાથે લગન થયાં હતાં કે નહીં તે
હું જણતો નથી. બોદરો અને નાયા
દાં મેં તેજીને પહેલવહેલી જોષ
તી અને તે વેળા તેણી પારસી પોશાક
માં હતી. તેણીએ દીલમાં સાડી પહેરી
હતી અને તેથી અંદર સદેહકસતી હ
શે એમ હું માનું છું. મેં પોતે તેણી
ને બોદરામાં સદેહ કસતી પહેરતાં કહી
જોષ હતો નહીં પણ દરમજીના બાઈના
છોકરાએ અને જણાવ્યાં હતાં કે તેણી
ધરમાં સદેહ કસતી પહેરી હતી.

નામદાર જડજના પુજારી સાક્ષીએ
જણાવ્યું કે સાડી સાથે મેં સદેહકસ
તી પહેરી જોયો હતો. આ ઓના ડી
લપર સદેહકસતી મેં નડ્યાના જોષ
હતા. પારસી માંમેહરાં જુહાનો કીઓ

રાખવી એમજે નહીં પણ આ રેવાળ
ધણી સધારણ છે. એક મોવેલે જો
હીન જીને રાખે તો તે સંબંધમાં ટી
કા થવા પામે.

બાદ કાર્ટ ટીશીન માટે ઉઠી હતી.

બપોર પછીની તપાસ.

સાક્ષીએ બપોર પછી મીંડે જોગમેન
ની ઉઠવાપાલટ તપાસમાં જણાવ્યું કે કા
ળાભાષને તયાંના દુબરાને શેઠેનશહી તે
મજા કદમી આતશખેદરામમાં મેં જોયો
હતો. ધનજી, કાનજી અને જેજનને જો
ટલા ઉપર ખેસી બીજા માંગતા મેં જોયો
છે. જોડલો એટલે આતશખેદરામની
અંદર દાખલ થવાનો. જોડલો. કાળા
ભાષના ધરતી દુબરીજોને કુઝાર બધને
આતશખેદરામમાં જતા મેં જોયા છે.
તેને કંઈ વરસ થયાં હશે. હું પણ તે
વખતે આશીદાદ લેવા તે વખતે આત
શખેદરામમાં હતો. બહુતાર તે દુબરી
જોને આતશખેદરામમાં મેં જોયું છે.
બંને આતશખેદરામમાં મેં તેમને જોયું
છે. ફરામજીએ મારી સાથ નાણાં સં
બંધી જોડવણ કરી હોત તો હું
તેના ઊઠારને સદરો પહેરાવતો.

સં-ત્યારે તેમને કોઈ બંગીને સદ
રા પહેરાવવા કહે તો તમે તે કરો કે ?
સાક્ષી-વહી બંગીને કોઈ સદરા પહે
રાવવું હશે ? (હસાસ).

કાર્ટે સાક્ષીને સવાલનો જવાબ આ
પવા ફરમાવડું હતું અને સાક્ષીએ તે
ઉપરથી જણાવ્યું કે મને કહેવામાં આ
વે તો પણ હું બંગીને સદરા પહેરાવું
નહીં.

મીંડે જોગમેન-કોઈ ટેક આવીને કહે
કે મને ધરમમાં લો તો તમે લેશો કે ?
સાક્ષી-નહીં.

મીંડે જોગમેન-પણ તમે કહે
છો કે જરથોસતી ધરમમાં પરકામના
જોને લેવા જોમાં પુન છે.

સાક્ષી-હા, પણ તવાજોને ધરમમાં
લેવું જો શોભાભરેલું નથી.

મીંડે જોગમેન-હવે જો આજે તમા
રી પાસે એકસી દુબરા આવે ને કહે
કે મને ધરમમાં લો. અને તમારી સાથ
જે પાસા આપવાની જોડવણ કરે તો

તમે તેને તમારા ધરમમાં લો કે ?

સાક્ષી-તેમની પોતાની અરજ ઉપર
થી હું લઉં નહીં.

મીંડે જોગમેન-ત્યારે તમને કોઈ પા
રસી અરજ કરે તો તમે તેને તમારા
ધરમમાં લો ?

સાક્ષી-હા.

જુદહીનેને ધરમમાં લેવાની

હીમાયત.

સાક્ષીએ આગળ સાક્ષતાં જણાવ્યું
કોઈ પારસી આવીને મને કહે કે આ
દુબરાને પારસી ધરમમાં લો કાર
ણકે મારા ધરમાં તે મને કામ
લાગશે તો હું તેમને ધરમમાં લઉં; પ
ણ ટેકા, મદાર અને કદાર માટે મને ક
હેવામાં આવે તો હું તેમને લેવાની ના
પાડું. એક પારસી મને કહે કે તે તેને
પોતાના ધરમમાં રાખશે અને બરાબર
રીતે જરથોસતી મહજબ તે દુબરાને શી
ખવશે અને જો તે મને દરસત બાને લો
હું તેવાને ધરમમાં લઉં.

સં-પણ એક પારસી આવીને કહે
અને દુબરાં આવીને વટલાવવા કહે તે
વખતે તમે ફરક શું માટે રાખો છો ?

સાક્ષી-કારણકે પારસી તેને પોતા
ના ધરમાં રાખી મહજબ શીખવવા મ
ને કહે છે.

મીંડે જોગમેન-એક પારસી આવીને
કહે કે આ ટેકા કે જમીયાને ધરમમાં
લો અને તે કામ લાગશે તો તમે તેને
ધરમમાં લો કે ?

સાક્ષી-નહીં.

સં-શા માટે નહીં ?

સાક્ષી-શું ટેકાને, બંગીને ધરમમાં
લેવાના છે ?

મીંડે જોગમેન-પણ તમે કહે
છો કે તમારા ધરમમાં પરકામનાને લેવા
ને ફરમાવેલું છે ત્યારે શા માટે ટેકાને
લેવામાં નહીં આવે ?

સાક્ષી-શું ટેકાને લેવાનું ફરમાવવામાં
આવ્યું છે ?

મીંડે જોગમેન-હવે શું ધરમ
માં ફરમાવવામાં આવ્યું છે કે ટેકા ન
ને બંગીને નહીં લેવા ?

સાક્ષી-કહે લેવાય નહીં. તેઓ નીચ

ભાત છે.

મીં જસડીસ દાવર-હોઝો કરતાં ફુમરા ઉંચી વરખ છે ?

સક્ષી-હા, કાંચુકે તેઓ ખીજાં ઝોને ત્યાં કામ કરે છે. હીંદુઓને ત્યાં તેઓ કામ કરે છે.

મીં જસડીસ દાવર-હું તમને કહું કે મારાં લોહાવાલાને તમે ધરમમાં લો તો શું તમે તેને ધરમમાં લેશો ?

મીં જસડીસ દાવર-હું કહું કે તે કાળી છે તો તમે તેને લો કે ?

સક્ષી-જો આપ નામદાર મને કહો કે તમે તેને ધરમાં લાખશો અને તેને ધરમનું શીખવશો તો હું તેને ધરમમાં લઉંશ.

સક્ષીએ આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે ફામજીના સંબંધમાં એટલેજ મને અટકાવ હતો કે તેના બાપે સદરો પહેરાવવા મને ના પાડી હતી. મારા જેવા ખીજાએ પણ જુદીદીને સદરો પહેરાવનાર હોશે. તેમ હામ તેના નામ હું જાણુતો નથી. ફરામજી પેતાના હો કરાને ઉઠાડે આ માટે સદરો પહેરાવવા મયા તેનું કારણ હું કહી શકતો નથી. સદરોહસતી પહેરાવશે ત્યારે હું ઉઠવા કે મથો નહોતો. તેમને કયા મામેડે સદરો પહેરાવશે હોતો તેના મને ખબર નથી. ઉઠવાડે કયે ઠેકાણે સદરો પહેરાવવામાં આવશે હોતો તેના મને ખબર નથી. ઉઠવાડે સદરોહસતી પહેરાવી આવવા પછી મને ફરામજી સાથે વાતચીત થઈ નહોતી. ફરામજીના પંચકીએ મને કહ્યું હતું કે ઉઠવાડે સદરો પહેરાવવામાં આવશે હોતો. ફરામજીએ સદરો પહેરાવવા માટે મોમેન શું કહ્યું હશે તે હું કહી શકતો નથી. મેમમની હોઝરીનાં ભમન નવજોત પછી પાંચ છ વરસે થયાં હતાં. મેમમ સુરતમાં મરણ પામી નહોતી. ભમન થયા તેની અને નવજોત થઈ તેની વચે હોઝરીને મેં જોઈ હતી. મેમમનો હોઝરો ધનજીજીદ લમણા સુરતમાં નાનપુરામાં છે. ધનજીજીદને મેં બધે ઠેકાકે જોયો છે અને લમનમાં પણ મેં તેને જોયો છે. તે અગીયારી અને આવજમેહરામમાં આવે છે. બે મ

હીના ઉપર કાપીસખાઈના આઠરીયાનમાં મેં તેને જોયો હતો. ગઢબારમાં, લમનમાં, જસનમાં અને અતજમેહરામ અને આઠરીયાનમાં મેં તેને બધી વખતે જોયો હતો. છેલ્લી કદમના આવજમેહેરામની સાલમરેલ વખતે આવજમેહેરામમાં મેં તેને જોયો હતો. યુવા, આ લીખાઈ અને તેની માને હું પ્રથમ જોળખવા લાગ્યો તે આમજીજી તેમને સદરોહસતી પહેરાવેલાં હતાં. નસરવાન અને મનચેરને પણ આમજીજી સદરોહસતી પહેરાવવામાં આવશે હોતો. નસરવાનની પાયદસત મારા ધર આમજીજી મજ હતી. કયા દોખમાંમાં તેઓને ચઢાવામાં આવ્યા હતા તે હું જાણુતો નથી. ફરામજી સોરામજી અધીન હું ઝોળણું છું. આમજીજી તેણે રાખી છે.

સક્ષી-મેં સાંજળણું છે કે મોચજીને રાખી છે.

સુરતના પારસી પંચાયતના મેનેજર.

સક્ષીએ જણાવ્યું કે આં બાં બરજેરજી સરવજી વડીલને હું ઝોળણું છું. તેવજી પારસી પંચાયતના ફડા સુરતના મેનેજર છે. પંચાયતના જડા તો મીં મોડા છે અને પંચાયત તેમને ત્યાં કરાવે છે. ફરામજી અધીના કાકાનો હોઝરો મારી પાસે આવ્યો હતો અને તેને ખાનખડાદુર પાસે મને લઈ જવા કહ્યું હતું અને દાઢામાઈ પોસ્ટવાલા સાથે હું ત્યાં મથો હતો. દાઢામાઈએ ખાનસાહબને મોચજીની બાજુ દોખમે ચઢાવવા જણાવ્યું હતું.

મીં કાઉનડસે આ જુવાની સામે વાંધા લીધા હોતો અને જણાવ્યું હતું કે જો ખાનખડાદુરને સક્ષી તરીકે બોલાવવામાં આવે તો તે સામ અને વારા નથી.

મોચજી પોતે પહેરેલો સદરો.

સક્ષીએ આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે ખાનખડાદુરે રજા આપી નહોતી. મોચજીને સદરો કાંઈ મામેડે પહેરાવશે નહોતો પણ તેણીએ પોતેજ પહેરેલો હતો. ખીજી કાંઈ બાઈએ તેની રીતે સદરો પહેરેલો હું જાણુતો નથી. બપોરે દાઢામાઈ સાથે હું ખાનખડાદુરને ત્યાં

મથો હતો તયારે આ રીતે મોઝણે સ
દરો પહેરેલો હતો. એમ કું જાણ્યો ન
હોતો. તે વાતની ખચર મને તે પછી
પડી હતી.

સાક્ષીની ફરી તપાસ.

સાક્ષી ન જણાવ્યું કે ખાનગીદાર
હયત છે અને સુરતમાં વકીલોના ઘં
ધા કરે છે. પ્રીવ-દીઓએ દોષમાનો
લામ કોણને આપ્યો. તે માટે જે ફરાવ
કર્યો હતો તે મને યાદ છે. તે દરમિયાન
સુરતમાં પણ આવ્યો હતો. મોઝણે સં
બંધમાં કું ખાનગીદાર પાસે ગયો હતો.
તે આ ફરાવની આમમજ હતો કે તેની
પાછળ હતો તેની મને યાદ નથી. મોઝણે
સંબંધમાં કું ખાનગીદાર પાસે ગયા
હતો તેને આરખાય વરસ થયાં છે એ
મમ સાથે ફરામજ ન નપુરામાં ધસા વર
સ રહેલો હતો, એમના પેટનું ફરામ
જને કાંઈ કોઈકે થયું ન હોતું. એમ
ના કુવરખાઈ આ ધનજીશાહ શીવાય
ખીજા છોકરાં નહોતાં ફરામજના પંથ
કી પાનજીજીએ ઉદગડે સદરા પેહેરાયો
હતો એમ મને કહ્યું હતું. પાનજીજી
ધારસયાન મરજી પાનયા છે. સુરત કર
તાં ઉદગડા ધરમજીયા કરે. માટે વ
ધારે પાનજી સયળ જણાય છે, કરજી
કે આતશખેદરામનું તે સસત મચક
છે. ટેક કે બંગી સાથે ધરમાં રહેતા હો
ય એવો કોણપણ પાસી મારી જાણ
માં નથી. પરીત્રાઈ અને ચોખાવના સં
બંધમાં આમરો ધરમાં ખાસ ફરામજ
છે. બંગીના ધરમાં રહેતાથી ધરમાં આ
ફરામજનો મમ થાય છે. જે એમ મો
વેદ બંગીને અડકે તો તેના કપડાં કહ
કાવી નાખ્યાં તેને 'નાહન' નરરાવી પાક
કરવા જેઠવે જે એક મોવેદ દુબરાને
અડકે તો નાહન લેવાની જરૂર પડતી ન
થી. એક ધરમજીસત એડદીન બંગીને
અડકે તો તેને પણ કપડાં કહાકી નાહી
ધાઈ નાહાતું નાહતું જેઠવે જે તે ધાર
મીક માણસ હોય તો તેણે તેમ કરવું જ
જેઠવે. જે તે દુબરાને અડકે તો તે
મ કરવાની કશી જરૂર નથી. દુબરાએ
સાધારણ રીતે પારસી ધરામાં મોકરે ત
રીકે રહે છે.

યાદ નથી. તપાસ સુબતવી રહી હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

બંદગી કરવા આતશખેદરામ
માં દાખલ થયેલી જુદીન સી.

તાલીમબાજ વટલેલના ખયાલો
સંબંધી વીવેચન.

દુબરાઓને પારસી ધરમમાં
વટલાવવાને લગતી જુબાની.

પારસી કુટુંબોમાં નામગરણ
નો રેનાજ.

પારસી ધરમમાં વટલેલી સી
ની જુબાની.

આતશખેદરામોમાં દાખલ
થવાને એકદાર.

(અખબારે સોદાગર તા. ૧૮ મી
ફેબ્રુવારી ૧૯૦૮.)

સગ દીનજી માણેજી પીટીટ બારો
નેટ, સર જહાંગીર કાવસજી જહાંગીર,
મી. રસતમજી ન નાભાઈ બેદરામજી જી
જમાઈ, મી. રતનજી જમશેદજી તાતા,
મી. બાપુજી સીરાજી પટેલ, મી. રત
નજી દાદાભાઈ તાતા અને મી. નાનાભા
ઈ નરરાજી કાન્કે કુંબધી પારસી પં
ચાયતના તસદીએ સર જમશેદજી જી
ભાઈ બારોનેટ, મી. દોગમસજી એલજી
આલ્ફલેસ, મી. જમશેદજી ખરશેદજી જ
મશેદજી, મી. મેદરવાળજી મનચેરજી કામા
અને મી. બમનજી દાનજીના પ્રટીડ સા
થે મોંધાલેલા દાવાની વધુ સુનાવણી મધ
પરમ દીને હાઈ કોર્ટમાં નાનદાર જજ
મી. દાનજીશાહ ધનજીભાઈ દાવર અને
આ. મી. જસ્ટીસ બીમન સનપ્રખ
જીકથી હતી. બંદીએ વરફી મેદરસ

અરેશ્વર હેરમજી, દીનશાહ અને કંપ
નીની ફરમાનથી મીં લાઉનડમ, મીં
ફરુનજી સેરામજી તાલીમરખાન, મીં
બાદશાહ અને પ્રતીવાહ એ વરદથી સોલી
સીટરો મેશરસ કેમી, લાંચ અને એવ
નની ફરમાનથી મીં દનરાનીડી, મીં
રેકલ, નાં સેંગમેન અને મીં જ. બી.
કાં । હાજર થયા હતા.

મીં સેરામજી બમનજી પંચ

કાની વધુ બુખની.

મીં સેરામજી બજી પંચરાએ
મીં લાઉનડમના ફી તપાસના જણાવ્યું
કે કુવ બાધના બગાડરખમાં વ્યાં હતો.
હું તણીના બરથનું નામ જાણ્યું ન
થા, બનજીશાહના બગાડ થયા છે. તેની
ધણપાયા મરજી પામી છે. કુરખાધને
વરે પારસી હતો. બનજીશાહના ધણીના
ધણ પછી પારસી હતો. ફી જી રેલ
તેઓના બેગર તથા એ છોકરાઓ ધણી
સારી પામી જાયતા હતા. આ અને છા
કરાઓ પારસી સંજી મંડળોમાં ફરતાં
હરતાં હતા. જ્યારે એ મના છોકરાઓ
ના બગાડ થયાં હતાં ત્યારે મેં તેણીને
પારસી મંડળે ફરતી જોઈ હતી. મેં
તેણીને બીજાં કોઈ સરખવસરે જોઈ ન
થી. જે જે મંડળોનાં તેઓ ફરતાં હતાં ત
યાં ત્યાં સારી પેટે જણાયલું હતું કે એ
મમ આ એ છોકરાઓના ફરમજી
સાથે જાયી હતી. મેં મજ પરમ દીવ
સે જણાવ્યું હતું તેમ હું જ્યારે પુર
તના આતશખેદરામમાં આસાહાહ લેતાને
જેઠા હતો તે વળાએ કામામાનના કું
હુંબમાં વટળેલા ફરારાઓ આતશખેદરા
મમાં બાંક ઉપર બેઠેલા મેં જોયા હતા.
મોમેદાનો આવી રીતે આતશખેદરામમાં
બેસીને આસાહાહ લેવાનો રવખઓ મણો
સાધારણ છે. બીજા બીજા મોમેદા પ
છી આવીજ રીતે આતશખેદરામમાં બે
સાને આસાહાહ મેલવે છે. હારજીમાઈ
કાવસજીએ રતનબાઈને રાખેલા હતા તે
વીજત હું જાણ્યું છું. તેઓના છોકરાં
ના બગાડ થયા તે વળા કું તેઓના
સાથે આતશખેદરામમાં ગયા હતા એ
મ હું મજ પરમ દીવસે જણાવી ગયો
હતો.

પારસીઓમાં બાણીતા થયલા
સીધીઓ.

મીં લાઉનડસે એ સક્ષીને સવાલ
કર્યો કે આગળ તમે જણાવી ગયા
હતા કે આ સીધીઓને મેં અગાધારી
માં જોવા હતા તથા હાલમાં તમે જ
જાવે છો કે તેઓને મેં ચાલ્યા ઉપર
જોવા હતા ત્યારે તેમાં ખરું શું છે
તેના જવાબમાં સક્ષીએ જણાવ્યું કે
આ માંવાળાને મેં અગાધારીમાં બીજી
સખળી ધારમીક કર્યો એનાં તથા બીજી
ધણેકે સંજી જોયા હતા મેં
તેઓને વાડયાજીની અગાધારીમાં જોયા
હતા. આ સીધીઓ પુરાના પારસી
ઓનાં ધણી જણાવી હતા. આ સીધી
ઓ જમ પુરામાં પારસીઓ તે વળા
પોશા પહેતા હતા તેવોજ પોશાક તે
જા પછી પહેતા હતા. પુરતમાં એક સા
ધારણ પરથી તે વળા સદરો, કસલી, લે
ઓ આ તોપી પહેતો હતો. ફગલી બહ
યાન કે પાપડા કેજ પહેરતો હતો નહીં.
મીં સેંગમેનની ઉત્કટપાવટ તપાસ
મેં સક્ષીએ જણાવ્યું કે જોવા તાલીમ
ખાજ હતા તથા તે પોતે અયાલો જી
ડી કહાડીને માનો હતો. તેના અયાલો
ની કાંઈ ચોપડીઓ મારી પાસે નથી.
મેં પોતે તેને અયાલો માતાં સાંભળ્યો
હતો. તેના અયાલોના કાંઈ ચોપડી મ
ગડ થઈ છે કે નહીં તે હું જાણ્યો નથી.
અત્રે મીં જસડીસ દારે નાં સેંગ
મેનને અયાલો કટકે શું તેના
સગજી આપતાં જણાવ્યું કે આ અયા
લેમાં પહેલાં એક સખલ સવાલ કરે છે
જેનો સામેવાલો જવાબ આપે છે.

છણાએ જેડી કહાડેલા અયાલો.

મીં સેંગમેન જવાબે જેડી કહાડે
લો એક અયાલ કારકમાં રજી કર્યો
હતો જે સાંભળી સક્ષીએ જણાવ્યું કે
તે અયાલ સાંભળેલો મારા ધયાનમાં નથી.
મેં જવાબે તેના બીજા હરીફ સાથે બે
સીને અયાલ માતાં જોયો છે. મેં પોતે
તેને અયાલ માતાં સાંભળ્યો હતો.
અત્રે સક્ષી આગલ ચોક્કસ અયાલ
ની લીડાઓ પાંચી સંભળવાનાં આ
વી હતી.

સાક્ષીએ જણાવ્યું કે મને વાંચી સં
ભળાવવામાં આવ્યા તેની મતભવના
ખ્યાલ મારાં જીવાના વીરધીનાને મેં
સંભળ્યા હતા.

આ ખ્યાલ નીચે મુજબ છે:-

સખ પારસીની ચામડી ગોરી,
જના તેની ચામડી કુચ કાળી
તોખમમાં કુચ ફર હોળી,
તેરી મા હોળી દુધરી.

સક્ષીએ આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે
જીવાને તેના વીરધીઓને પાછો જવા
ખ આપતાં મેં સાંભળ્યો હતો. ખ્યાલ
પુરો થતાં ધણીવાર મારામરી થી
હતી. જીવાના વીરધીએ ખ્યાલમાં
એવી મતભવ કહેતા હતા કે તુ દુનગથી
હતી આવેશો છે તે તુ શું જાણે?
એના જવાબ નેચે મુજબ આપનામાં
આવતો હતો કે નહીં તે હું નહીં જાણું
જીવાની શકતો નવાં પંચ ધણીએ
નાચકી મતભવને જવાબ વાલમાં
આપતો હતો.

કાળી ચામડી સાં બેગમરી,
મેરી મા જો હમ દુધરી,
પણ તોખમેશ મેં હુ પારસી.

સક્ષીએ આગળ ચાલતાં જણાવ્યું
કે જીવો જવાબ કેવી રીતે આપતો તે
મને હાર યાદ નથી. ઉત્તરી મતભવને
પણ જવાબ હાથ કે નહીં તે હું એક
રૂપણે જણાવી શકતો નથી. મને તેનો
હવે કંઈ ખ્યાલજ રહ્યો નથી.

મીં લાઉનસ-મારા મીત્રે આ સત્ર
સો કોષ ચોપડીમાંથી પુછતા છે કે તે
હું જાણુવા માંથ હું કારણ તેમણે તે
વી મતભવને હસારો કર્યો છે.

મીં સેમમેન-નહીં, ચોપડી જેવું
કંઈ નથી

દોખમાઓ સંબંધી વીવેચન.

મીં જસદીસ કારરની ઉલટપાલટ ત
પાસમાં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે દોખમા
ખાયા પછી તેના ઉપચોગ કરવામાં
આવે તે અગાઉ તેને ઇજ્જાની કીયા
કરવામાં આવે છે. દોખમું વપરાસ મા
ટે ખુદકું મુકવામાં આવે તે અગાઉ પા
રસી લોકાને અંદર જઈને સપથું જોવા
ની પરવાનગી છે. એક વેળા દોખમું વ

પરાસમાં લેવામાં આવ્યા પછી નસીસ
કારો સીચાય બીજા કોષથી પણ અંદર
જઈ શકાય નહીં. સુરતના દોખમાઓ
મારા જનમની આમમચના ઇજ્જામાં હતાં.
જેથી તે દોખમાઓ મેં અંદરથી કહી
જેયાં નથી. બાવનગરી કુદેખમાં જ્યારે
ટેમુલજી નામ । દુધરાની નવજોત કરવા
માં આવી ચારે હુ તાં હાજર હતો.
એ સીચાય એ કુદેખમાં કોષ બીજાઓ
ની નવજોત કરવામાં આવી હોય તે વે
ળા હું હાજર હતો નહીં

નાળિતની કીયા ફક્ત એક મોએક પ
ણ કરી શકે. જેને મને તે પાંચ, દસ
કે પંદર મોએકો મોસાએ પણ એક મો
એક પણ નાળિતની કીયા કરી શકે. સુર
તમાં એક દુધરાને વટલાવા દોપ તવારે
કે છતી ખાસ પરવાનગીની જરૂર નથી.
એક મ માંદી મુનપરી ઉપરજ રહે
છે. પોરમંદર ખાતે હુ પોતે મચો હતો.
મે પોરમંદર ખાતે એક મોમદને એક
લારયો હતો અને તેને એકમાવવાનું
કારણ એ હતું કે તે ગાહમવાર વજેરે
બીજા ધારમાક કીયાઓમાં હાજર રહે.
જે વેળા રતનજીભની નવજોતની કીયા
કરવામાં આવી હતી તે વેળા હું હાજ
ર હતો નહીં. એક પારસી મરણ પામ
તાં તેની લાશને નીરમથી નવકાવીને
સાચકવામાં આવે છે. એક રવાનને એક
વખત સચક્યા પછી એક જુદીન તેને
જોઈ યા હાથ લગાડી શકે નહીં. જો
આવી રીતે કોઈ દુવંદ રવાનને જોય
અથવા હાથ લગાડે તો તે રવાનને પા
છું નીરમથી નહવકાવીને સચકવું
પડે છે.

અત્રે મીં સોરાજી બમનજી પંચ
કીની જીવાની પુરી થઈ હતી.

ખસડલાઈ નસરવાનજી ખાન

સાહેબની જીવાની.

મીં ખસડલાઈ નસરવાનજી ખાનસા
હેમે જણાવ્યું કે મારી ઉમર ૫૮ વરસ
ની છે. મારું કુદેખ સુરતમાં ધણું જ
છીવું છે, હું સુરત મયુનીસીપાલીટીને
૧૦ થી ૧૨ વરસ સુધી એક સલાસક
હતો, તથા ડીઓક્ટ બોરડને સલાસક
હતો તથા સુરતની પારસી મેન્ડીમેન

બ ઇસ્લામી એક ડીપ્ટ હું. પારસી ધરમના ફરમાનો હું જાણું છું. પણ મો બેકો માફક ધરમનાં ફરમાનો પછી રીતે જાણ્યો નથી. હું જાણું છું કે મારા ધરમ મુજબ પરકોમવાળાઓને જરથોષ્ટ્ર તી ધરમમાં લેવાનું ફરમાન છે. ધરમ માં આ ફરમાન હોય કે નહીં તે સગા બને બાળુએ મેલાં હું જાણું છું કે પરકોમવાળાઓને પારસી ધરમમાં વટ લાવવાને રૂબરૂ છે. હસતી ધરાવે છે. અમારા બપાવાના વખતમાં અમારાં કુટુંબમાં જુદીમોને વટલાવવામાં આ વધે હતા. જીવાજી મરદ અને હીરી બીના દાખલાઓ હું જાણું છું. મેં તેઓ ને જાતે જોયા હતા, હીરાજીને હીરી તરીકે બોલાવવામાં આવે છે અને એ પારસી નામ છે. જીવાજી અમારો રાખ તો હતો અને તે એક ઉસતાલ હતો. જીવાજી ક્યારે મરી ગયા હતા તે હું જાણું છું. તે ૧૮૭૬ માં મરણ પામ્યો હતો. તે વખતે મારી ઉમર આસરે ૨૨ થી ૨૩ વરસની હતી. હીરી ૧૮૭૦ માં મરણ પામી હતી. જ્યાં સુધી તેઓ મરણ પામ્યાં ત્યાં સુધી હું તેઓને ઓળખતો હતો. જીવાજી અને હીરી બંને ધરતુ કામકાજ કરવા હતા. તેઓ ને જરથોષ્ટ્ર તી ધરમમાં વટલાવવામાં આવ્યા તે વેળાએ તેઓ કયો ધરમ પાલવ્યા હતા તે હું જાણું છું નથી કારણ કે તેઓને તો મારા જનમની આગમ્ય વટલાવવામાં આવ્યા હતા પણ મારા માવાએ મને જાણાવ્યું હતું કે તેઓ ધણી હેઠળી વરજના દુબરાઓ હતા. તે ઓ મારાં કુટુંબમાં કેમ કામલ થવા પામ્યા તેને જાતી વીગતો હું જાણું છું. દુશળના વખતમાં મારા બપાવાએ તેઓને અમારા કુટુંબમાં લીધા હતા અને એ વેળા તેઓ તલન બાળકો હતાં. તેઓને પછલા આપીને વેચાતા લીધાં હતા કે કેમ તે હું જાણું છું નથી. જ વારે ૧૮૭૦ માં હીરી મરણ પામી ત્યાં રે હું સુરતમાં હાજર હતો. તેવજુની પાવલસતી કીયામાં મેં જામ લીધી હતી અને તેણીના કીયાકા મના પછલાને મેં ખરચ કર્યો હતો. હું તેણીને ઓટલે બેઠો હતો ત્યાં તે

ણીની પાવલસતે પણ મયા હતો તેણીના રવાનને સુરતના દોખમામાં ચઢાવવામાં આવ્યું હતું તે મેં જાતે જોયું હતું. સુરતમાં ત્રણ દોખમાઓ છે અને એ દોખમામાં જુદીમોને નાખવામાં આવે છે તે દોખમામાં હીરીને નાખવામાં આવી હતી, હું જુદીન શ્રવણ એવી મતલબમાં વાપરું છું કે જેઓ જુદીન હતા પણ જેઓને પારસી ધરમમાં વટલાવવામાં આવ્યા હતા એ દોખમામાં હીરી ને નાખવામાં આવી હતી તે દોખમાં કોઈ નામ પાલવામાં આવ્યું નથી. આ જ દોખમામાં મલા બલા હવર હવરો ને પણ નાખવામાં આવ્યાં હતાં.

જીવાજી રવાનના સંબંધમાં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે અમે તો સમડી આમળ ઉભા રહ્યા હતા. પછી ત્યાંથી નસીસા બારો રવાનને દોખમામાં લઈ ગયા. પછી તેઓએ તે રવાનને ક્યાં દોખમામાં નાખ્યું તે હું જાણું છું નથી. વટલેલ જુદીમોને રવાનને જુદાં દોખમામાં નાખવામાં આવે છે તે વીગત સુરતના સબળા પારસીઓ જાણે છે, આ જુદાં દોખમું ઘણી સારી હાલતમાં છે અને કોઈ પણ રીતે તે બીસમાર હાલતમાં છે અમ કહેવાય નહીં. સુરતમાં વટલેલા જુદાં દીનો ઘણા સાધારણ છે.

પારસી કુટુંબમાં નામગરજુનો રેવાજ.

જીવાજીની પાવલસતની કીયાઓને જાતી બીનાઓ હું જાણું છું અને તેના પાવલસતે હું મયા હતો. પારસીઓમાં નામગરજુનો રેવાજ સાધારણ છે. નામગરજુ એટલે એક એવી કુટુંબી ચોપડી કે જેમાં મુજ રજાઓના નામે લખવામાં આવે છે. અમારા ધરની નામગરજુની ચોપડીમાં અમારા કુટુંબના નીમકલકાલ જરથોષ્ટ્ર તી નાકરોના નામે પણ કામલ કરવામાં આવ્યાં છે પણ ખીલ પારસી કુટુંબોમાં આવો રેવાજ છે કે નહીં તે હું જાણી શકતો નથી. જણુતરામાં નામ દેતી વખતે મરનારની નામની સાથે તે ના બાપનું નામ પણ દેવામાં આવે છે. જેઓને જરથોષ્ટ્ર તી ધરમમાં નહીં વટ

ભાવવામાં આવ્યા હોય તેઓનું નામ અંદોળમાં ચેવાનું રવા નથી. મરનારને બાપ એ જુદીન બાપ હોય તો મરનારના નામની સાથે "વહમાન" બોલવા પરવામાં આવે છે. ખુદ એક જરથોસ્તીના બાપનું નામ એ ખબર નહીં હોય તે તેના નામ સાથે પણ "વહમાન" જુદા વાપરવામાં આવે છે તથા વળી નામ નહીં પાડવામાં આવેલાં એક બાળકનું નામ પણ અંદોળમાં "વહમાન" તરીકે લેવામાં આવે છે. કાષ્ટ જરથોસ્તી અક્ષમાતથી મરણ પામ્યો હોય અથવા દરવામાંથી તેની લાશ મળી આવી હોય અને એ તેના બાપનું નામ જણી નહીં સકાયું હોય તો તે વેળાએ તેના નામ સાથે "વહમાન" કહાડ વપરાય છે. જીવાજી અમે ઠીરીના સંપર્ષમાં પણ બાપના નામને ગણે "વહમાન" કહાડ વાપરવામાં આવે છે. મારાં કુટુંબમાં અસલ નામગરણ પણ જીવું હતું. હું અસલ તેમજ તેની નકલ બંને નામો સાથે બાવે છું.

કુટુંબમાં વટલેલાંઓના નામગરણની

ચોપડીમાં નામો.

અને સાક્ષીએ આ નમરજીનો નકલ તેમજ અસલ હસ્તાવેશ કોરડ સમુદાય રજુ કર્યો હતો. કુટુંબમાં વટલાવવામાં આવેલા ઉપજાએ જુદીન ઉપરાંત મહેરી તથા હીરાજી પણ હતાં. મહેરી પારસી નામ છે અને મહેરમ છને ગણે સાધારણ રીતે ધરમાં મહેરીને નામે બોલાવવામાં આવે છે. મહેરી અને હીરાજીને પણ દુકાળના વખતમાં મારા કુટુંબમાં લેવામાં આવ્યાં હતાં અને મેં તેઓને કહી જોયાં હતાં નહીં કારણકે હું જ્યારે એક નાનો બાળક હતો તે વેળાએ તેઓનાં મરણો નીપજ્યાં હતાં. હીરીના લગન હીરાજી સાથે થયાં હતાં. હીરાજીને પશ્ચાંક છેકાંઓ હતાં. તેવણ ના એક છેકાંનું રસતાઇ નામ હતું. તેનું નામ પણ અમારા કુટુંબની નામ મરજીની ચોપડીમાં છે. હીરાજીના સંબંધો છેકાંઓના નામો આ ચોપડીમાં છે. ધરમાં કરનામાં આવતી બજારોના ગાર આક્રમણ વગેરે ધરમ કીયામાં તે

ઓના નામો તેનામાં આવે છે, તેઓનાં નામો તેઓના બાપ સાથે ચેવામાં આવે છે. કાષ્ટલા તરીકે રસતાઇ બેઠીન હીરાજી. માણેકબાઈ કરીને હીરાજીને એક છેકરી પણ હતી. મેં તેણીને પણ જોઈ હતી નહીં. રસતાઇ અને માણેકબાઈને પેટે કાંઈપણ છેકરાં થયાં હતાં નહીં. રસતાઇ અને માણેકબાઈ ધરમાં નો કર તરીકે કામ કરતાં હતાં.

ભાવનગરી કુટુંબમાં વટલેલા

દુબરાઓ.

ભાવનગરી કુટુંબને હું સારાં કાળી ઓળખું છું તે કુટુંબ અમરાં મોહલામાં જ રહે છે. તેઓના કુટુંબમાં પણ દુબરાઓને વટલાવવામાં આવ્યાં હતાં. મેં આ વટલેલ દુબરાઓને મારી આંખે જોયાં હતાં. તેઓના નામો રૂપાં, જીવી, અને રસતાઇ હતાં એ મહાં જાણું છું. જીવી રસતાઇની મા હતી અને તેણી પછી જીવી હતી. જીવી ધરમાં નોકરને કામને ભોગવતી હતી અને જમાસજીના પછીયાણી ડોસીમાઈની સારવાર કરતી હતી. રસતાઇ શેઠી ગાડી લાંકવાને ધંધો કરતો હતો અને રૂપાં ધરમાં કામકાજ કરતી હતી. તેઓને વટલાવવામાં આવ્યાં હતાં. એ મ જમાજી, મારા બાપા તથા મોહલામાં વસનારા સંબંધીઓ જણાવતા હતાં જેથી તેઓને વટલાવવામાં આવ્યાં હતાં એમ હું જાણું છું. પારસી કુટુંબમાં આરી રીતે જુદી ને વટલાવવામાં આવતા હતા તે બીના જીવી રાખનામાં આવતી હતી નહીં પણ તે આખી દુનયા જાણતી હતી અને તે બીના સંબંધીઓને જણાવવામાં આવતો હતી. તેઓ ધરમાં સાધારણ પારસીઓ તરીકે જ રહતા હતા હતા અને ખુદ દરાનગાજ કરવાના કામમ મહાં કરતાં હતા જીવી મરજી પાપા તયારે તેણીને એટલે હું ગયો હતો. તેઓની પાપસતનાં કીયા એક સંધ્યા જીવી પારસીના મરણ વેળાની કીયા જોવાજ કરનામાં આવી હતી.

માં એમનાની ઉત્તરપાલટ તમાસમાં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે છુરતમાં આતં માણેકબાઈની પણ દુબરી આંખને રાખ

તા નથી. સુરત શહેરમાં દુબરોએને રા
ખેલી તરીકે રાખવાનો રેવડયો નથી, પ
ણ આસપાસના ગામના ગામડાઓ આ
વી રીતે રખે છે. સાનગઢ તથા વધારા
જેવા ગામોમાં એવું બને છે. દુબરીને
પેઠના ઊઠારોએ પારસી કામમાં પરણે
છે. હું જ્યારે ૨૦ વરસની વયને હતો
તમા સુરત શહેરમાં કાંઈ આળસદાર શ
ખસે દુબરીને રાખવાનો દાખલો મેં જો
યો હતો નહીં. ફરામજી સારામજી ગાંધી
ને હું 'ઝાળખુ' છું. તેવજી કાંઈ મરજી
પામયા છે. તેવજી કાંઈ આળસદાર માણસ
હતા નહીં. હાલમાંજ મેં સાંભળ્યું છે કે
તેવજી એક ખાલપણુ ઓને રાખી હ
તી. આ ખાલપણુ જાત પછી હમણી
તરીકે ગણાય છે.

તેવજીને હું આળસદાર શખસ તરીકે
ગણતો હતો નહીં. તેવજી અગાઉ કા
ઈ કહાડો સારા માણસ તરીકે ગણાયજા
અથવા સારા માણસની સંક્રમાં ફેલા
પણુ મેં કહી જોયા નથી. ફરામજીએ
આ સી રાખી હતી તે ઉપરાંત તેવજી
ની બીજી કાંઈ ખરાબ આલ હોય એવું
હું જાણતો નથી. જીવાજી, હીરી, મહ
રી તથા હીરાજી એકજ ઉમરના હતા ન
હીં. હીરાજી અને મેહરીને તો મેં કહી
પણુ જોયાં હતાં નહીં. હીરા જીવાજીની
સાસુ થાય અને તેણી પછી બુદી હતી.
આ બધાએના નામો કુટુંબના નામમર
જીમાં લેવામાં આવે છે. આ નામ જીવાજી
જેહ ન વહમાન તરીકે લેવામાં આવે છે.
જો એક જરથોસ્તીના બાપનું નામ
હેવા જેવું નહીં હોય તોપણુ તે હેવુજ
જોઈયે. તે હીધા વગર બીલકુલ ચાલેજ
નહીં. હું જ્યારથી જનમયો ત્યારથી તે
હીરી મરી મર ત્યાં સુધી હીરી ધરતુ
કામકાજ કરતી હતી. તેણી ધરતુ સખ
હુ કામકાજ કરતી હતી. તેણી મારા
કુટુંબની નોકર હતી. જીવાજી ધરતુ કા
મકાજ કરતો હતો. પણ પાછળથી તે
ઉસતાદ થયો અને તાલીમખાનુ કહાડ્યું
તોપણુ તે ઘેરમાં તો તે આવતો જતો
રહ્યો હતો તે મારા ઘેરમાં કામ કર
તો હતો તેની અને યાદ હતી. જીવા
જી મરી મયા પછી તેનું કામ કરવા
માટે અમારા કુટુંબમાં ગજી નોકરો

રાખવામાં આવયા છે તથા મરી મયા
પછી પણ તેણીનું કામ કરવા માટે જુ
દા નોકર રાખવામાં આવયા છે. જીવાજી
અને હીરીની પછીના નોકરોમાંના જેઓ
એ અમેને સંતોષ નહીં આપયો હતો
તેઓને રાખવામાં આવયા હતા અને
જેઓએ સંતોષ નહીં આપયો હતો તે
ઓ કહાડી મેલવામાં આવયા હતા, આ
વી રીતે ઘણા નોકરો અમારી નોકરીમાં
રહી ગયા હતા. તેઓમાંના કે બાકો
આજે જીવતા છે જ્યારે કેટલાકો મરજી
પામયા છે. આ નોકરો પારસી મુલક
માન નહીં કામના હતા.

અને કાર્ટ ડીરીન માટે ઉઠી હતી.

અપેરના ખાના પછી ચાલેજું

કામકાજ.

મીં અસરમાઈ નસરવાનજી ખાનસા
હેમે મીં એંગમેનતી ઉત્તરપાલટ તથા
સખા જણાયું કે, મારા પાસની નામ
મરજીની ટીપમાંનો ડેરજો પારસી નોકર
મરજી પામવા પછી મારા કુટુંબમાં બી
જા ઘણા પારસી નોકરો થઈ ગયા છે.
નામમરજીમાં જે નોકરોના નામો આપ
વામાં આવયા છે તે સખા પ્રમાણીક
નોકરો હતા અને ધર્મના ઊઠારો જેવાં
હતા. અને તેમના વીજવાન ઉપર ઘર
ઉપાડુ રેલી અમે ચાલી જઈએ એવા
હતા. નામમરજી શીવાયના મારા કુટુંબ
માં જે પારસી નોકરો રહી ગયા હતા
તેમાંનું કાંઈ મારા ઘરમાં મરજી પામયા
નહોતા. જીવો અને મીજી કાંઈ પમારજ
ર નોકરો ન હતા, પણ અમે તેમનું ક
રેક રીતનું પાલનુ કરતા હતા. ફરામજી
અને માલેકજીમાઈ મારા કુટુંબમાં કહેલો
વખત નોકરીમાં હતા તે હું કહી શક
તો નથી. તેમજ તેઓ કેટલી વયે મર
જી પામયા હતા તે પણ હું કહી શક
તો નથી. ફરામજી મારા બપાવાનું નામ છે
અને જીવો પેાના બપ તરીકે મારા
બપાવાનું નામ લખાવતો હતો. જીવો
ઉસતાદ હતો અને કબીની તો જ્યા
જ ગાતો હતો. વેહેરંઆ તોસવાલા
ઓ છે અને તેઓ તોસના બપામો
મતા હતા.

સાક્ષીએ આમળ માલતાં જવાનું
કે ખાસો મવાતા હતા અને મારામા
રો થતી હતી અને પોલીસે જતા હતા.
છતાં દુબરો કહ્યો અને ત્યાં સેટા
ઉબળતા હતા. આ બધી વાત સાંભળેલી
કું કું હું.

સુરતના દોખમા.

સુરતમાં આમળ સાત દો
ખમા હતાં તેમાંના ત્રણ હવે પછી
છે. જે પારસીઓને મારે અને એક વ
ટલેલાને મારે. એક અનજીમનું અને એ
ફલજી શેઠનું કહેવાય છે અને બીજું મ
નમેરજી શેઠનું કહેવાય છે. ત્રીજું નાના
ભાઈ મોદીનું કહેવાય છે. હાલ તે સાધા
રજી પારસીઓ મટે વપરાયું નથી પણ
નસીસાભારો તેમાં કાઢને નાખી આવતા
હોય તો કું થું જાણું. મારા વખતમાં
તે દોખમામાં કાંઈ પારસીને ચઢાવવામાં
આવ્યો હોય તે કું કહી શકું નહીં. આ
પ્રમાત કાંઈ હોય અને જે રવાનાની
લાજ ચીરવામાં આવી હોય તેઓને ચ
ઢાવવામાં આવતી હોય એ વાત કું જા
ણુંતો નથી. કું એટલું જ જાણું છું કે
“પરવારો” મારે તે વપરાય છે. દર
વંદ માવખાપનો હોય તેને અમે “પર
વારો” કહીએ છીએ એ બંને મા અ
ને બાપ દરવંદ હોય તે “પરવારો”
કહેવાય.

સ-એતરો એ શું છે તે તમે સ
મજો છો?

સાક્ષી-જમારે ત્યાં એતરો જેવું કાં
ઈ નથી અને એતરો શું તે કું સમજ
તો નથી.

સાક્ષીએ આમલ માલતાં જવા
નું કું જવાની પાવલસતે
કું મથો હતો, સધડી સુધી કું મથો
હતો અને ત્યાંથી નસીસાભારો તેને ક
મે દખમે ચઢાવી આવ્યા તે કું જાણું
તો નથી. રૂપાઈ અને રસતમ વીસે મેં
નજરે કાંઈ જોયું નથી. તેમના વીસે મેં
માત્ર સાંભળેલું છે. રૂપાઈને એટલે કું
મથો હતો. તેથીને કમે દોખમે ચઢાવ
વામાં આવી હતી તે કું જાણુંતો નથી.
રૂપાઈ અને રસતમના નામે ભાવનગરી
કહેવાના નામધરજીમાં છે કે નહીં તે કું

જાણતો નથી દુબરો દુબરીથી દરાજી થા
ય નહીં હતા મોરારીના તે કરો શકે.

ફરી તપાસ.

મારે ત્યાંના દુબરોનો મારા કુટુંબ
ના કાંઈ પણ માણસના ફરજંદ હતાં
એમ બોલવું એ શુનાહનરેલું છે. એવી
સુચનામાં કાંઈ પણ સમાધ નથી, કાર
ણકે મારાં કુટુંબીઓ કણ્યા ભણનાર મ
ણનાર હતાં. સુરતના પારસીઓ ખમા
રા સંબંધમાં એવું બોલવું હરામ ગરો
ખર સમજે, કારણકે સુરતમાં ખમાર
કુટુંબ કણ્ય જાણીતું છે.

સ-ધનજીશાહ દાદાભાઈએ મીં એમ
મેનને સધળો ખખર આપે છે તેને એવી
કાંઈ સુચના સુરતમાં કરી હતી?

સાક્ષી-તેવી સુચના કરવાની તે હીમ
ત પણ કરી શકે નહીં તે તો અમને સ
રખી કહે છે છતાં પોતાના બાપનું
નામ દારાશાહ લખાવતો હતો. ખમા
કે માય કે સરવે હોય તો તે વખતે
તેના કાંઈ બાપ નહીં એટલે તે દારા
શાહનું નામ લખાવતો હતો.

મીં જસટીસ દાવર-એનો બાપ નહીં
એટલે શું તેને બાપ હતોજ નહીં.

સાક્ષી-એને પણ પોતાના બાપનું
નામ ખખર નહીં અને અમે પણ તેના
બાપનું નામ જાણતા નહોતા. મારા જ
પોતાના તે ગેરકાયદેસર ફરજંદ હવે
એમ માનવાનું કાંઈ કારણ જ નથી અને
તે કું સામંદ ઉપર કહ્યું બીજાજ જે
હેઠીન કાવજી વેરના મોખેદ એવું
નામધરજીની ટીપમાં છે અને તે મારા
બાપના કાથનું જાણેલું છે. મારા બાપ
૧૮૮૦ માં મરણ પામ્યા હતા ૧૫-૧૬
વરસની વયથી કું મારા બાપનું વર
ચલાવતો આવ્યો છું. કારણ
મારા બાપ બીજાને બાપો વખતે
પડેલા હતા.

નામધર મીં જસટીસ દાવરના સવા
લના જવાબમાં સાક્ષીએ જવાબનું છે મારા
મારના દુબરોનોના નામે નામધરજી
માં છે તેમ બીજા કુટુંબમાં પણ છે કે
નહીં તે કું જાણુંતો નથી.

સુનાગાઇની જુબાની.

સુનાગાઇએ મીં બાઉનડસની તપાસ માં જણાવ્યું કે મારી વય ૨૫ વર્સની છે. હું પરણેલી છું. મારા ભરથારનું નામ બેરામજી મનચેરજી માંડવીવાળા છે. હું મારા પછી સાથ સુરતમાં રહું છું. સાત વરસ ઉપર મારાં બચન થયા હતાં. બચન આગમજી ડાહરર ધનજીજીદે મોઢાબાઇ વઢીજ અને તેમના પછીવાળી બીબાઇજી સાથ રહેતી હતી. પહેલાં તે મના સાથ હું જુનાગઢ રહેતી હતી અને પાછળથી અંભાતમાં રહેતી હતી. તે જો મને પોતાના બચાં તરીકે મજબૂત હતા હું તેમની કાંઈ રીતે સગી થતી નથી. ડાહરરના ધરમાંથી મને પાછળથી ખબર પડી હતી કે—

અમે મીં જોએને વાંધા લેતા જણાવ્યું કે જો ડાહરર ધનજીજીદેને જો આવવામાં આવે તો પુરાવા સામે મને કાંઈ વાંધા નથી.

મીં બાઉનડસ-હું તેમને મારા સાક્ષી તરીકે જોલાવવા માંગું છું અને અમે તેને તાર કર્યો છે.

નામદાર મીં જસડીસ દાવરે જણાવ્યું કે જો સાક્ષી રજુ કરવામાં નહીં આવી શકે તો જુબાની ઉપર આધાર રાખવો કે નહીં તે અમે જોઈશું.

સાક્ષીએ આમજી સાબતાં જણાવ્યું કે ડાહરર ધનજીજીદેના કુટુંબમાંથી મેં સાંભળ્યું છે કે મારા માગાપ દુરવંદ હતા અંભાતમાં મારી નવજોત થઈ હતી. ડાહરર ધનજીજીદે નવજોત કરાવી હતી. નવજોત કરનાર મોમેદ ચેરવાનજી હતા તે જ વખતે ડાહરર ધનજીજીદેને હી કરીજો વીરજાઇજી અને મેહેરજાઇની પચ્ચ સાથે નવજોત કરવામાં આવી હતી. મારા બચન પચ્ચ અંભાતમાં થયાં હતાં. મેહેરજાઇ અને નવરાજી નામના મોમેદાએ આસીરવાદ સારવા હતા. તે મોમેદાને જો મને બતાવવામાં આવે તો હું જોઈશું.

અમે મોમેદ નવરાજી કાવસજી વાલી નાને જોલાવવામાં આવ્યા હતા.

સાક્ષીએ જણાવ્યું કે આસીરવાદ સા રોસાઓમાં તેવજી એક હતા.

સ-તામદાર ભરથાર પાસેથી છે ?

સાક્ષી-હા.

સ-નાજોતની કીયા પછી તમને પારસી તરીકે જણવામાં આવ્યા છે કે નહીં ?

સાક્ષી-હા.

સ-તમારે હોકાં છે ?

સાક્ષી-મે મરજી પામ્યા છે અને મે જીવે છે. પહેલું હોકર અમદાવાદમાં પચ્ચા દીવસનું થઈ મરજી પામ્યું હતું તે બાળકને ક્યાં ચઢાવવામાં આવ્યું હતું તે હું જણતી નથી બીજું મુલેલ જનમેજી હોકર સુરતમાં જનમ્યું હતું અને તેને દોજાને ચઢાવવામાં આવ્યું હતું.

સ-સુનાગાઇ આતજમેહેરામમાં તમે મયાં હોતી ?

સાક્ષી-મોઢાં આતજમેહેરામ ને જનજી મનજી કહેવાય છે તેમાં હું મજા છું. બીજા વઢાડ્યાજીના આતજમેહેરામમાં પચ્ચ હું મજા છું, બનાજીના આતજમેહેરામમાં પચ્ચ હું મજા છું. તે પારસીઓની મોટી ધરમજાળા પાસે છે. તે પાડેની ધરમજાળા કહેવાય છે અને ત્યાં હું રહું છું.

સ-આ આતજમેહેરામોમાં તમે મજા હતાં ત્યારે કાંઈ પચ્ચ વાંધા લેવામાં આવ્યો હતો ?

સાક્ષી-નહીં.

સ-તમે તમને કેવી રીતે જોળ્યા પડ્યા ?

સાક્ષી-પારસી તરીકે.

સ-તમે પારસી ક્યારે થયાં ?

સાક્ષી-સદરા કુસતી પેહેરયા વંચારથી. સ-તમારું નામ સુનાગાઇ છે અને તે સાધારણ પારસી નામ છે ?

સાક્ષી-હા.

સ-સદરા કુસતી પેહેરયા હતા તો આગમજી તમારું નામ શું હતું ?

સાક્ષી-તે વખતે મારું નામ મેહેર હતું.

નામદાર મીં જસડીસ દાવરે સવા બના જવાબમાં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે ડાહરર ધનજીજીદેના દનાખાના આમજી હું રહેતી હતી એટલી વાત મને માલ છે પચ્ચ તે વખતે હોજી સાથ મેહેરી હતી તેની મને ખબર નથી.

ઉલટપાલટ તપાસ.

સાક્ષીએ મીંડ એમનેની ઉલટપાલટ તપાસમાં જણાવ્યું કે ધનજીશાના ધરમાં આવી ત્યારે મારી વય ત્રણ ચાર વસતી હશે. નવજોત નવ વરસની મ્મદ ત્યારે રસ્તામાં આવી હતી. નવજોતની કીયાનું હવ મને યાદ નથી. ગાકટરના બાજુ એકરીએ સાથ મારાં લગન થયાં હતાં તેની મને યાદ છે. નવજોતની કીયામાં બધા બાળુસા હાજર હતાં.

સ-ગાકટર ધનજીશા હાલ ક્યાં છે ?

સાક્ષી-હાલ તેણે અમાતમાં છે.

સાક્ષીએ અમળ આશ્વતાં જણાવ્યું કે લગન પછી હું સુરત ગઇ હતી. મારા મામાપ દુ વંદ હતાં એમ સુરતના લોકોને કહેતી નથી તેમજ હું વટલી પારસી ધરમાં આવી છું એમ પણ કહેતી નથી. આતશમેહેરામમાં જઈ છું ત્યારે હું કાકને કહેતી નથી કે હું જુદીન છું. સુરતમાં લોકો માને છે કે હું પારસી મામાપને પેટા છું.

નામદાર મીંડ જસદીસ દાવર-બીજા સાધારણ પારસી તરીકે તમને પણ લોકો પારસી ગણે છે ?

સાક્ષી-હા.

સાક્ષીએ અમળ ચાલતાં જણાવ્યું કે ગાકટર ધનજીશાહના ધરમાં રહવા માં મીંડ ત્યારથી હું પારસી પેઢરવેલ પેઢરવા માગી છું.

સ-તમારા ધણી શું કંઈ કરે છે ?

સાક્ષી-નસરવાનજી અમારને ત્યાં જ બસે છે.

સ-તેવજુને પમાર શું છે ?

સાક્ષી-તેવજુને રૂ. ૧૭ મળે છે.

સ-લગન વખતે તમારા આપતુ નામ શું આપવામાં આવ્યું હતું ?

સાક્ષી-તે હું જણતી નથી.

મીંડ જસદીસ બીમન-ગાકટર ધનજીશાહના ધરમાં રહવા ત્યાર પછી ધનજીશાહને તમે શું નામે બોલાવતા હતા ?

સાક્ષી-બાવા.

ફરી તપાસ.

સાક્ષીએ જણાવ્યું કે બીમાઇજને હું માપજ તરીકે બોલાવતી હતી. ગાકટર ધનજીશાહની દીકરી વીરબાઇજ મારે કરતાં ૧૫ દીવસ નાંદણી હશે. હું કાક

રાજી તેમજ માતા સાથે એમલાસથી રહેતી હતી.

સ-કાક દીવસ પણ એકરીએએ કે કાક એ તમને કહ્યું હતું કે ગાકટર ધનજીશાહની જેરકાવે દીકરી કે ?

સાક્ષી-કહી નહી.

મીંડ જસદીસ દાવર-તમે દુરગંદને પેટના છો એમ લોકોમાં જણીવું હતું કે નહી ?

સાક્ષી-હા.

સાક્ષીએ આગળ વધતાં જણાવ્યું કે નવજોત આગમજ જઈ અવસતા હું શીખી હતી. મને જઈ અવસતા દાશે શીખવી તે મને યાદ નથી. હું આગળ જણી હતી તે મને યાદ નથી પણ કસતી કરી ચકું છું અને ચો પડી નાંધી બધું છું. મને સમન પુમાડવામાં આવ્યો હતો તેથી પંદર દીવસ થયાં મુંબઈ આવી હતી. નવજોત થવા પછી ગાકટર ધનજીશાહ સાથે હું મુંબઈ એ ત્રણ વરસ પછી આવી હતી. ત્યારે તર વરસ ઉપર હું મુંબઈ આવી હતી ત્યારે મને આતશમેહેરામ લઇ જવામાં આવી હતી કે નહી તેની મને યાદ નથી. મુંબઈમાં આવવા પછી હું આતશમેહેરામ જઇ આવી છું. કહેનશાહી અને કદમી વચ્ચે હું ફરક સમજતી નથી. હું કદમી પ્રમાણે બધું છું.

નામદાર મીંડ જસદીસ દાવર-આ પંદર દીવસમાં તમે કા માટે ત્રણ આતશમેહેરામમાં ગયાં હતાં ?

સાક્ષી-કારણ કે હમકારાના દીવસ હતો. આતશમેહેરામમાં હું મારા ધણી સાથે ગઇ હતી. સુખક ચ દાવડું હતું, પંજે પડી હતી. ઉંચરને પંજે લાગી હતી અને આશોદાદ આપી હતી. અગીયારીમાં હું અમદાવાદમાં એક વાર ગઇ હતી. અમાતમાં પણ હું અગીયારીમાં ગઇ હતી. સુરતમાં હું અગીયારી આતશમેહેરામમાં ગઇ હોઉં તેની મને યાદ નથી. ત્યાં હું ગઇજ નથી. સુરતમાં હું પાંચ વરસ રહી હતી. અમાતમાં ત્યાર પાંચ વાર હું અગીયારીમાં ગઇ છું. સુરતમાં અગીયારી અને આતશમેહેરામ મારા ધરથી બધા દુર છે હું સુરતમાં આવી ત્યારે ચોટી મોઢે

હાની અગ્નિપારામાં મધ હતી એવી મને યાદ છે.

સ-મુ'અમમાં તમે આતશબેરામ ગયાં હતાં તે તમને કાંઈએ જાના કહ્યું હતું શું ?

જ-નહી. મુ'અમમાં હું આતશબેરામ મધ હતી કારણકે ઘડી ઘડી મુ'અમમાં કાંઈ હું આતી નથી.

અને વધુ તપાસ મુલતવી રહી હતો.

પારસી પંચાયત કેસ.

જુદ્દહીન ઓરતના બાળકને દોખમે ચઢાવવાની પાડેલી ના.

બાળકના રવાનને ડાટવાની પાડેલી ફરજ.

વટલેલ સોનો આતશબહેરામમાં હાખત થવાનો એકરાર.

ખંભાતમાં પારસીઓમાં લગ્નની સરટીફિકેટની ગેરહાજરી.

એરવદ શેહેરયારજી દાદાભાઈની જુબાની.

પરકોમના વટલેલને દોખમે ચઢાવવાનો ધરમમાં અટકાવ નહીં હોવાની જુબાની.

(અખબારે સોહાગર, તાં ૧૯ મી ફેબ્રુઆરી ૧૯૦૮.)

સર દીનશાહ માણેજી મીટિ બારો નેટ, હર બહાંગીર કાવસજી બહાંગીર, મીં રસવમજી નાનાભાઈ બેહરામજી જીભાઈ, મીં સોનજી જમશેદજી તાતા,

મીં બાપુજી સોરાબજી પટેલ, મીં રતનજી દાદાભાઈ તાતા અને મીં નાનાભાઈ નવરોજી કાન્કે મુ'અમલી પારસી પંચાયતના પ્રમુખીઓ સર જમશેદજી જીજીભાઈ બાગેરેટ મીં હોમસજી એલજીભાઈબહેસ, મીં જમશેદજી ખરશેદજી જમશેદજી, મીં બેહરામજી મનચેરજી કાના અને મીં બમનજી દીનશાહ પોટીટ સામે ગંધાવેલા હવાની વધુ સુનાવણી મધકાલે હાઈ કોર્ટમાં નામદાર જજ મીં દીનશાહ ધનજી નામદાર અને આં. મીં જસ્ટીસ બામન સનમુખ નીકમી હતી. વાદીઓ તરફથી મેજસ્ટ્રેટ અરેફશર, હારમજી, દીનશાહ અને કંપનીની ફરમાલથી મીં લાર્ડેક્સ, મીં ફરુજી સોરાબજી તાલીયારખાન મીં બાંચક અને મીં ફરુજી પસતાજી તાલીયારખાન અને પ્રતિવાદીઓ તરફથી સોલીસીટરો મેજસ્ટ્રેટ કુમી, લીંચ અને ઓરનના ફરમાલથી મીં ઇનચેરમીટી, મીં રેસ, મીં જે. મે. ન અને મીં જે. બી. કાગા હાજર થયા હતા.

જુબાની સંબંધી બંને પક્ષોની ઇચ્છા.

મીં લાર્ડેક્સે સાબ્યામાં જણાવ્યું કે મધકાલે સજે તપાસ પુરી થયા પછી જુબાની સંબંધી અમારી સમીતી બામે અમેએ પછો વીચાર ચલાવ્યો છે. હું આમાં પ્રમાણની બીજી કશી જુબાની રજુ કરવાને કામચલાવનું છું, પણ જો તમે નામદારની ઇચ્છા હથે તો આવી જુબાની હાજર વત રજુ કરવાનું હું મોટું રાખીશ કે તમે નામદારોને જણાવવાની રીત લઈ છું કે, આ ઉપરથી તમે નામદારોએ એમ પોરી લેવું નહીં કે હું આવી જુબાની રજુ કરવાને તકવાર નથી, પણ મારે આવી જુબાની હાલમાંજ રજુ કરવી કે સાત દિવસ પુબાની રજુ થયા પછી તે તાલવા નરે પણ વધુ જુબાની રજુ કરવી તે સંબંધી હું મને પોતાને કારણની મુનસરી ઉપર છોડવા માંડું છું.

મીં જે. મે. ને પશુ વળતે જણાવ્યું આપણાં જણાવ્યું કે આ બાબમાં હું

પણ મને થોડાંને કારણેના મુવસરી ઉપ
ર ઠાંભા માંડું છું.

અમે નામદાર બહોળેએ કેટલોક વખ
ત સુંધી ચસલત ચલાવવા બાદ ઝોાં
મીં બસડીસ દાવરે મીં બાઉનડસને
જણાવયું કે તમેએ કોટને બધી મુશ
કેલ તમા કદંબી સથીતીમાં બાવી મેલી
છે; કારણકે તમે કમા પ્રકારની જુબાની
રજી કરશે. તે કારણ જાણતી નથી, તેણી
કું પાર છું કે તમે કારણ પાસે તમા
રી જબાનીના સંબંધમાં મંદપણ અબી
મદદ કરવાવવા માંગતા નથી.

મીં બાઉનડસ જણાવયું કે કું જે
તમે નામદાર પાસે ખરજ કરું છું,
તે એ છે કે સમા પક્ષની જુબાનીએ
તેમના સાર જે મને વધુ જુબાની ર
જી કરવાની ફરજ પડે તો તેમ કરવાની
કારણે મને પરવાનગી આપવી.

ઝોાં મીં બસડીસ દાવરે મીં બાઉ
નડસને જણાવયું કે અતવારસુંધીમાં ત
મારો મુકદ્દમા અમે સમજવા છીએ તે
મ તમે એકસ હોઠા માટે ખરજ કરો
છો. ઉઠપાલટ તપાસ ઉપરથી મીં એ
મનેનને મુકદ્દમા થું છે તે અમે કશ
જાણી શક્યા નથી.

મીં એએમેને જણાવયું કે જબાની
સંબંધમાં અમારી સંધાતી કેવી છે તેને
જાણતો જે એકાસી હાથમાં કું કરવા
માયું તો ખખટ મણો નીકળી જશે અ
ને તેમાંથી નવા નવા સવાલો ઉઠા થ
વા પામશે. જ્યાંસુંધી અમે માનમે
છીએ ત્યાંસુંધી મુજબમાં જુદીદોને
જરથોસતી ધરમમાં વટલાવવાના કામ
હાઓ-આજ મણો હાંમે વખત થયા
બાન્યા નથી. કું કયુમ કરું છું કે જુદ
દોનેને જરથોસતી ધરમમાં વટલાવવાનું
કરમાન છે. પણ અમે જણ્યમે છીએ
ત્યાંસુંધી તો સંબંધમાં આજ મણો
હાંમે વખત થયાં આજ કામહાંમે બ
ન્યાં નથી. કદાચ સુરતમાં તેઓને ધર
મમાં સેવામાં આવ્યા હશે. કું મીં લા
ઉનાંકને મદ કારે રજી કરવામાં આવે
હા સુનાબાહના કામહાને લમતી જુબા
ની પુરી કરવાની ફરમાણ કરીશ.

મીં બાઉનડસ જણાવયું કે મારા
મીનની ખાહેશને ખાતર કું તેલી જ
બાની ખચીતજ પુરી કરાશ.

મીં બેરામજી મંચેરજી માંડે
વીવાબાની જુબાની.

મીં બેરામજી મંચેરજી માંડેવીવાબા
એ મીં તાલવારખાનવી તપાસમાં જણા
વયું કે કું બખરચીના ધંધા કરું છું,
મારી ઉમર આશરે ૩૫ વરસની છે.
મારાં લગન થયાં છે. મારાં લમન સુના
બાહ સાથે થયાં છે. આ સુનાબાહ મદ
કામે સાક્ષી આપી મયાં હતાં તેજ છે.
સુનાબાહ સાથે આશરે ૭ વરસની થાત
ઉપર મારાં લગન થયાં હતાં. મારાં લ
મન ખંખાત ખાતે થયાં હતાં. કું આ
મદાવાદમાં દાદાબાહ કરાકાને તયાં બખ
રચી તરીકે નોકરીએ હતો. તયાં મારા
બનેવી ફરદુનજી સુરતથી આવ્યા અને
મને જણાવયું કે મીં ધનજીશાહના કું
કુંબમાં એક ઊકરી છે. તેણી સારા કે
ખાખની કેળવાયલી ઊકરી છે અને તે
ણીના સંબંધમાં મારો થું વીચાર હતો
તે મને પુછયું હતું. મેં ફરદુનજીને પુ
છ્યું હતું કે તેણી મીં ધનજીશાહની
ઊકરી હતી કે અથવા તેણીને તેજણના
કુંબમાં ઉછેરીને મોટી કરવામાં આવી
હતી. ફરદુનજીએ જવાબ આપ્યો કે
આ ઊકરીના માબાપો દુરવંદ હતાં.
મેં હા પાડી હતી અને લમન કરવાની
કયુબાત આપી હતી. તેણી સદરો કસ
તી પહેરતી હતી કે નહીં તે મેં ફરદુન
જીને પુછયું હતું. ફરદુનજીએ જણાવયું
કે તેણી સદરો કસતી પહેરતી હ
તી અને મજુરા મજુવાનું પણ જાણતી
હતી. પછી કું અમદાવાદથી સુરત મેં
અને તવારબાદ મેં ખંખાત જઈને મીં
ધનજીશાહના ધરમાં સુનાબાહ સાથે લ
મન કર્યાં હતાં. મારા આશીરવાદ સાર
નાર મોખેદો ખંખાતના હતા. કું તે મો
ખેદોના નામે જાણતો નથી જે કું આ
જે તેઓને જેવું તો ઝોળયું.

અમે આશીરવાદ સારનારા એક મો
ખેદ નવરોજજી કાવસજી હાલીને સાક્ષી
સમમુખ રજી કરવામાં આવ્યા હતા. સા
ક્ષીએ આ મોખેદને થોડાના લમનના

આશીરવાદ સારનાર મોખેડ તરીકે આ
ળખાયેલો હતો.

સાક્ષીએ આગળ ગાલનાં જણાવ્યું કે
નવરોજી કાવચી લાવી આ આશીરવાદ
સા નારમના એક મોખેડ હતો. આ આ
શીરવાદ એ મોખેડે એ સરવા હતા. શ્રી
જી મોખેડ કોણ હતો તે હું જાણતો
નથી. સુનાવાણને પેટ અને છાત્રનાં ક્યાં
છે. મારા જે છોકરાંઓ મરી ગયાં છે અ
ને એ છોકરાંઓ હજી જીવતાં છે. એક
બાલક અમદાવાદનાં જનમયું હતું અને
બાળુ બાળક પટેડીને હાવસે સુરતમાં
મરણ પામેલું જનમયું હતું.

હોખમે ચઢાવવાની વડા મોખેડે
પાડેલી ના.

અમદાવાદમાં જનમેલું બાલક ૨૧ દી
વસ જીવ્યા બાદ મરણ પામ્યું હતું.
આ બાલકને હોખમે ચઢાવવામાં આવ
્યું હતું નહીં કારણ કે અમદાવાદના વડા
મોખેડે તે બાલકને હોખમે ચઢાવવાના
સમયમાં વાંધા લીધા હતા. તેના વાં
ધા એ હતા કે મારી સ્ત્રીના માથાપે
દુરવંદો હતો. તે બાળકને હોખમે ચઢા
વવામાં આવ્યું હતું નહીં પણ તેને ઠા
ટરામાં આવ્યું હતું. સુરતમાં મરણ પા
મેલા બાળકને હોખમે ચઢાવવામાં આવ
્યું હતું. હું તે બાળકની પાવદત્તે હો
ખમાં સુધી ગયો હતો. તે બાળકના ર
વાનને સાધારણ વપરાસવાળાં હોખમા
માં નાંખવામાં આવ્યું હતું. આ હોખ
મું મનચેરજી શેઠનાના હોખમાં તરીકે
ઓળખાય છે. આ બાળકનાં મરણની
ક્રિયાકામ સંધળી સુરત ખાતે કરવામાં
આવી હતી અને આ સંધળી ક્રિયાકામ
પારસી ધર્મ મુજબ કરવામાં આવી હ
તા. મારી સ્ત્રી પારસી ક્રિયાકામમાં બા
ગ લે છે. તેણી પાંચરણે બેસવા જાય
છે, અને પારસી લગ્નનાં પશુ જાય છે.
તેણી અગયારી, આત્મજનહેતામાં પશુ
જાયવા ગણવા જાય છે.

માં એ જ મેનની ઉલટપાલટ તપાસ
માં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે મારા માંય કે
વંદો હતો અને મારા બાપા પારસી હ
તા. પારસી છોકરાંઓ પશુ છે તપાસે
તેઓને રીત આપવાનો દેવાળ છે. મ

ને માં ધનજીજી તરણી ૩૦ થી ૪૦
રૂપયાની રીત મળી હતી તથા માંદરેજ
સંધળો લગનનો ખર્ચ કાળો હતો એ
કે મેં પશુ મારી ગુંજસ મુજબ ખર્ચ
કાળો હતો. હું આ રીતને મોડી રીત
તરફ ગણું છું.

મારી સ્ત્રીના માથાપ દુરવંદો છે એમ
સુરતમાં હું માને કહતો હતો નહીં. મારી
સ્ત્રી સ્ત્રી પશુ આવી રીતે કાષ્ટ આપળ
વાત કરતી હતી નહીં. જાણે મારી સ્ત્રી
ના માથાપ પારસીજી હોય એ પ્રમાણે
હું તેણીને ઝાગખારતો હતો, અને
તેણી પશુ પોતાને એરીજ રીતે ઝાળ
ખાવે છે કે તેણીના માથાપ પશુ પાર
સી હતા. જો તેણીને કાષ્ટ પુછે તો તે
ણી એમ જણાવતી હતી કે તેણીના
માથાપ પારસી હતાં. સુરતના કોઈ તો
એમજ માને છે કે તેણીના માથાપે
પારસી હતા.

જ્યાંસુધી હું જાણું છું ત્યાંસુ
ધી તો સુરતના કાષ્ટપશુ કોઈમાં કંઈ ન
થી કે તેણી દુરવંદોને પેટ હતો આવે
લા છે.

અમદાવાદના વડા મોખેડને કેવી
રીતે માલમ પડ્યું કે સુનાવાણના મા
થાપ દુરવંદો હતા એવી મતલબના પુછ
વામાં આવેલા સવાલનો જવાબ આપ
તાં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે આ વડા મો
ખેડની તાણ તે વેળા ખખટમાં હતી
અને તેથી તેણી મારી સ્ત્રીને ઝાળખ
તી હોવાથી આવી ખખટ દસદરજને
આપી હતી જેથી દસદરે અમારા બાળ
કને હોખમે ચઢાવવા દેવા સામે વાંધા
ઉઠાવ્યો હતો.

સાક્ષીએ આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે,
હું ધારું છું કે પારસી લગનમાં
કાષ્ટ પરકામવ લી સીધી જવાય નહીં.

પરોણાઓ તરીકે બોલાવવામાં આવ
તી હશે તથા બીજી મોડી બાતુઓ
ખાનગી ક્રિયા વેળાએ હાજર થઈ શકે
પશુ નીચ કુળની કુતરીઓ જેવી બીજી
કાષ્ટ સ્ત્રીને લગનની ક્રિયા વેળાએ
બીજી બાતુઓ સંગ્રાહ લેવાના દેવામાં
આવતી નથી.

વટલેલી સ્ત્રી ધરમના મકાનોમાં

દાખલ થવાનો એકરાર.

ફરત અને મુઅઝમાં મારી સ્ત્રી અમયારી તથા અતશ્ચાંદરામમાં જવા ઉપરાંત ખંભાતમાં તેણી આદરયાનમાં પણ ગઈ હતી. તેણી મુઅઝના આતશ્ચાંદરામમાં પણ ગઈ હતી. અમદાવાદના આદરયાનમાં પણ તેણી ગઈ હતી કે જે આદરયાનનો વડો મોમેદ જમશેદજી દસ્તુર હતો. જ્યારે તેણી આવી રહે તે ધરમના મકાનોમાં દાખલ થતી હતી ત્યારે કોઈને માલમ હતું નહીં કે તેણી દુરવંદ માયાપને પેટની ઉતરી આવેલી છે. અમદાવાદમાં પણ કોઈને આવી રીતની ખબર હતી નહીં. ખંભાતનાં આદરયાનમાં મારાં લગન પછી હું મારી સ્ત્રી સાથે ગયો હતો. હું આવી રહે તે ખંભાતનાં આદરયાનમાં મારી સ્ત્રીને લઈને એક જગત ગયો હતો. ખંભાતના આદરયાનનો વડો ફરતુર મારી સ્ત્રી દુરવંદ માયાપને પેટની છે કે નહીં તે જાણતો હતો કે નહીં તે હું જણાવી શકતો નથી. હું આ વડા મોમેદને જાણવતો નથી. હું આ આદરયાનના બીજા મોમેદને પણ જાણવતો નથી.

મારી મા એક રજપુત સ્ત્રી હતી. મારો જનમ માંડવીમાં થયો હતો. મને જર થોસતી ધરમમાં ઉછેરવામાં આવ્યો હતો જે વેળા મારાં બાળકના મરણની કીવાકામ કરવામાં આવી હતી તે વેળા સખળાએ એમજ ધારતા હતા કે મારી સ્ત્રી પારસી માયાપને પેટની હતી.

ફરદુનજી રસતમજી હોટલવાલાની જુવાની.

ફરદુનજી રસતમજી હોટલવાળા નામના સુરતના એક વતનીએ મીંઠ લાઉનડ સની તપાસમાં જણાવ્યું કે મારું નામ ફરદુનજી રસતમજી હોટલવાલા છે. ગઈ કાલે સુનાયાઈ નામની જે પારસી સ્ત્રી સાક્ષી આપી ગયાં હતાં તેઓને હું જાણ્યું છું. તેણી માર વરસ યાં ફરત મા માતા ધરમાં રહે છે. મારું ઘેર સુરતમાં નાનપરામાં આવેલું છે. મેં જરા એજ મંઝેજી માંડવીવાલા સાથે સુના

યાઈ સાથના લગનના સંબંધમાં વાતચીત કીધી હતી અને તે વેળા મેં તે વચ્ચેને જણાવ્યું હતું કે તેની માયા પ દુરવંદ હતા એ વાત મને ૩૦ ધનજી શાહે જણાવી હતી. ૩૦ ધનજી શાહેના ધરમાં તેણી નાનપણથીજ ઉછરી હતી. જ્યારે તેણી નાની બાળકી હતી તે વેળા મેં તેણીને ૩૦ ધનજી શાહેના ધરમાં જોઈ હતી. પહેલાં આ બાળકનું નામ સુંદર હતું અને હું પોતે પણ જાણતો હતો કે તેણીનું નામ સુંદર હતું. સુંદર કાંઈ પારસી નામ નથી. એ છોકરીના સંબંધમાં મને ૩૦ ધનજી શાહ સાથે વાતચીત થઈ હતી. ૩૦ ધનજી શાહ મને મોનાલીને કહ્યું હતું કે તમે આ છોકરી માટે એક વર શોધી કઢાડો. જે વેળાએ ૩૦ ધનજી શાહે મને ઉપર મુજબ કહ્યું હતું ત્યારે આ છોકરીને લગતી સખળા વાગત તેવણે મને જણાવી હતી. તેવણે જણાવ્યું હતું કે તેવણ આ છોકરીને જુનાગઢથી લાવ્યા હતા. મેં ૩૦ ધનજી શાહેને તે વેળા પૂછ્યું હતું કે તેણી સદરા કસતી પહેરે છે કે, જેના જવાબમાં તેવણે જણાવ્યું હતું કે હા, તેણી પહેરે છે. આથી મેં મેરાનજી સાથે તેણીના લગન કરવાને લગતી મેઠવણ કીધી. જ્યાં કે ૩૦ ધનજી શાહે મને જણાવ્યું કે આ છોકરી દુરવંદને પેટની હતી તથા તેણીને તેવણે પોતાના ધરમાં ઉછેરને મોટી કીધી હતી ત્યારે હું જરાપણ અન્યથા થયો નહીં. હું બીનકુશ અન્યથા થયો નહીં કારણકે આના તો બધા દાખલાઓ બનેલા છે.

કાકટરના ધરમાં ઉછેરેલું દુરવંદનું બાલક.

મીંઠ એગમેનની ઉચ્ચતપાસ તપાસમાં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે હું અમરયાનોના કાકા કરું છું. મારા માયનું નામ કુશ બાઈ છે. તેણી ખારવણ જાતની છે, અને તેણી હાંડુના પોશાક પહેરે છે. અને હજી તેણી મારી સાથેજ રહે છે તેણીને સદરા કસતી પહેરવામાં આવેલી નથી. માતા બાત પારસી હતા. અને મને જરથોસતી ધરમમાં ઉછેરવામાં

આવશે હતો. હું વહીવટના કુટુંબમાં રા
ત દહારો. જતો આવતો હતો અને ત
માં મેં તેણીને જોઈ હતી. ૩૦ ધનજી
શાહ અને આ વહીવટ બાપ બેટા થતા
હતા. હું વહીવટને ત્યાં બપોરની તરીકે
કામ કરતો હતો. સુનાયાઈને પ
છ ૩૦ ધનજીશાહની બીજી છોકરી
માફકજ કપડાઓમાં પહેરાવવામાં આવ
તાં હતાં. સુનાયાઈને મેં જ્યારે પહેલ
વહેલી જોઈ હતી ત્યારે તેણીની વય
આશરે ૪ વરસની હતી. મેં તેણીને પહેલ
વહેલાં વહીવટનાં કુટુંબમાં જોઈ હતી. ૩૦
ધનજીશાહ સુનાયાઈને પોતાની જ છોકરી
જેવી ગણી તેણીની સાથ વતનતા હતા.
એક વેળા હું જુનાગઢ ખાતે કામને સ
બધે ગયો હતો. જે વેળા મેં તેણીને
ખંભાતમાં જોયેલી હતી, તે વેળાએ તે
ણીને મારે એક વર શેધી કઢાવવાની
૩૦ ધનજીશાહે મને ફરમાણ કરી હતી.

તેણીના માથાપ દુરવંદ હતા એમ
૩૦ ધનજીશાહે પોતાને શું કામ જણા
વયું હતું એવી મતલબના પુછવામાં આ
વેલા સવાલનો જવાબ આપતાં સાક્ષી
એ જણાવયું કે તે તો તેવણની ખુશી.
તેમાં હું શું જાણું? હું સુરતમાં
હતો તે વેળા ૩૦ ધનજીશાહે મ
ને ખંભાત ખાસ આ છોકરીના
સંબંધમાં વાતચીત કરવા સાર બો
લાવ્યો હતો. હું કાજ કરવાનું કામ કર
તો નથી. ૩૦ ધનજીશાહ કદાચ એવું
ધારતા હતા કે મને છોકરો અથવા બા
ઈ હશે જેથી તેના લગન સુનાયાઈ સા
થ કરી શકાય. તેવણે મને પોતાને જ શું
કારણસર બોલાવ્યો તે હું જાણતો ન
થી. તેવણે જો આવડતે તો બીજા કાંઈ
ને પણ બોલાવતે.

સુરતના પારસીઓમાં પરકોમની

શ્રી રાખવાનો રવાજ.

પાછળથી સાક્ષીએ જણાવયું કે આ
વી રીતે ૩૦ ધનજીશાહે આ છોકરીના
લગન માટે મને એખલાનેજ નહીં પણ
બીજા ધણા જણાઓને ખંભાત બોલા
વ્યા હતા. જુનાગઢ હું જ્યારે ગયો હ
તો ત્યારે વહીવટના ઘરમાં ફક્ત અરધો
કે એક કલાક નહીં પણ આખો દિવસ

ચામશે હતો. ખંભાતમાં હું ૩૦ ધન
જીશાહે મથ્યો તે અગાઉ સુરતમાં મ
ને તેવણ સાથ સુઝાકાત થઈ હતી અને
તે વેળા પણ સુનાયાઈના સંબંધમાં વા
તચીત થઈ હતી. સુરતમાં આ વાતચી
ત કર્યા પછી એ વરસે હું ખંભાત ૩૦
ધનજીશાહ ખામળ ગયો હતો. મારા
બાપા પણ બપોરની સાંધા કરે છે. સુ
રતમાં પારસીઓ પરકોમની શ્રીઓને રા
ખે છે એ વાત ધણી સાધારણ છે. મારા
બાપા પણ સુરતના વતની હતા. સુ
રતમાં કાંઈ બપોરની સાંધા અથવા બીજા ગ
રીબોજ પરકોમની શ્રીઓને રાખતા ન
થી પણ ખુદ તરંગર પારસીઓ પ
ણ આવી રીતે પરકોમની શ્રીઓને
રાખે છે. પોતાની ધણીયાણીઓ દોષ તે
છતાં પણ સુરતમાં પારસીઓ પરકોમ
ની શ્રીઓને રાખે છે. મારી ઉમર હા
લમાં ૬૦ વરસની છે. આજે છેલ્લા ૪૦
વરસ થયાં હું સુરત રહું છું. તે આમ
મય હું હંદરાબાદમાં હતો.

મીં લાઉનસની તપાસમાં સાક્ષીએ
જણાવયું કે ૩૦ ધનજીશાહે મારી આ
ગળ વાત કીધી હતી કે સુનાયાઈને
માટે મારે એક વર શેધી કઢાવે ત
યારે ફક્ત તેજ વેળાએ કાંઈ એવી વાત
કીધી હતી નહીં કે તેણીના માથાપો
દુરવંદ હતાં, પણ મારી આમળ આ
મતલબની વાત તેવણે બીજા ધણીક આ
મળી વેળાએ કીધી હતી. ૩૦ ધનજી
શાહના ધણીયાણી બીખાઈ પણ સુના
યાઈ સાથ પોતાની એક દીકરી માંફકજ
વરતતાં હતાં. સુનાયાઈ ૩૦ ધનજીશા
હને પેટની છોકરી છે એવું મેં કહી
સાંભળ્યું નથી તથા તેમ માનવાનું પણ
મને કાંઈ કારણ નથી.

૩૦ ધનજીશાહના પહેલાં ધણીયાણીને
હું જાણખતો નથી. સાક્ષીએ ફરી જ
ણાવયું કે સુનાયાઈ ૩૦ ધનજીશાહને
પેટની છોકરી છે એમ માનવાને મન હ
શું કારણ મઠ્યું નથી.

નવરોજી કાવસજી લાલીનાની

જુબાની.

નવરોજી કાવસજી લાલીના નામના
એક મોખેદે માં લાઉનસની તપાસમાં

જ્યોત્સુ' કે હું પારસી થાએ છું. હું મઠ કાઢે સંનિ જુનાની આપી ગય્યાં માંહ સુનાગામને જોળ્યું છું. તેણીના લગનના મેં આશીરવાદ સારવા હતા. આ આશીરવાદ મેં ખંભાતમાં સારવા હતા. તે વેળા ખંભાતમાં હું આદરવા નમાં કામ કરતો હતો. ખંભાતમાં ફક્ત એક જ આદરવાન છે. એ આદરવાન મેં જો મોદે, જે વેળા આશીરવાદ સારવામાં આવ્યા તે વેળા હતા. બીજા માએદનું નામ શહેરવારજ છે. શહેરવારજ એ પણ આશીરવાદ સારવાની કીધ માં કામ લીધો હતો. તેણીના લગનની વેળા તેણીના માબાપ કોણ હતા તે હું જાણતો હતો. તેણીના માબાપ જુદીન હતા એમ હું જાણતો હતો. એ માંહ વટલેલી છે તથા તેણી એ સરો કસતી પહેંયા છે એ વાત હું જાણતો હતો. આમાં સંજોગો વચ્ચે આ બાદના માબાપ જુદીન હોવાથી તેણીના એક પારસી સાથે લગન થવાના સંબંધમાં અટકાવ જેવું ઠાંઠું હતું નહીં. શહેરવારજ પણ હું જે સંબંધ જાણતો હતો તે જાણતો હતા. જ્યારે હું ખંભાત ગયો ત્યારે કાંઈ ધનજીવાદ તથા શહેરવારજ બંનેએ મને જ્યોત્સુ' કે સુનાગામના માબાપ જુદીન હતા.

ખીં જો મોદેની ઉચ્છટપાલટ તપાસમાં સક્ષીએ જ્યોત્સુ' કે બધાં મળીને હું પાંચ વરસ સુધી ખંભાતમાં રહેલો હતો. હું ખંભાતમાં રહેવા પછી ૩ વરસે આ લગનની કાંચ મેં કરી હતી. ખંભાતમાં લગનનું રેજીસ્ટર જેવું કાંઈ રાખવામાં આવતું નથી. હોકરા હોકરી પરણે તે વેળા જો કાંઈ તેઓને લગનની સરટીકેટ આપતા નથી. નવાગનું રાજ્ય હોવાથી ત્યાં આવી સરટીકેટ આપતા નો રવાજ નથી.

એટલેક શહેરવારજ કાંઈકાંઈ સંસ્કારના જુનાની.

ખીં શહેરવારજ દાંતનાં કદવાએ ખીં લાઉનસની તપાસમાં જ્યોત્સુ' કે મારી ઉતર ૬૫ વરસની છે. હું પહેલવી, સસકત અને પાશ્વરના ભાક્ષાઓને અજાણી છું. મેં જરથોસ્તા ધરમને લગ

તા પ્રમતોનો ખાસ અભ્યાસ મીધો છે. હું મુઝબ યુનીવર્સીટીને જોનગરી ફેલો છું. આ યુનીવર્સીટીમાં ૧૩ વરસ થઈ આવેલો અને પહેલવી ભાક્ષાઓને પરીક્ષક છું. મેં જરથોસ્તી ધરમ ઉપર રાહનુમાયે માર્ગદર્શનના સભા તરફથી ધક્કાંક જાહેર ભાષણ આપ્યાં છે.

જુદીનોના સંબંધમાં સને ૧૯૦૩-૧૯૦૪ ના સાલમાં તપાસ કરતાં સારું નેમમાં આરેલી કમીટી બામે મને ખબર છે. હું તે કમીટીમાં એક સભાસદ હતો. અનજીમને આશરે ૨૦૦ સભાકદની એક કમીટી નેમી હતી, અને આ કમીટીએ પેતાનામાંથી ૪૦ સભાસદોની એક સમ-કમીટી નેમી હતી અને આ સમ-કમીટીએ પેતાનામાંથી ૧૦ થી ૧૨ અનુભવી સભાસદોની એક સમ-સમ-કમીટી નેમી હતી.

આ કોરટ ટીનીન માટે ઉઠી હતી.

આણું પછીની તપાસ.

અપોરના આણું પછી કોરટ પાછો બેસતાં એરવદ શેહેરીયારજ દાદાભાઈ ભડ્યાની જુનાની આગળ ચલાવવામાં આવી હતી. એરવદ શેહેરીયારજ એ ખીં લાઉનસના સવાલના જવાબમાં જ્યોત્સુ' કે, એક્ષપરટોના જુદીનોના સવાલ સંબંધમાં યું મત હતો તેનો સમાવેશ સમ-કમીટીએ જનલ-કમીટી ઉપર જે રીપોર્ટ કર્યો છે તેમાં થાય છે.

તેમાં જે બેબેજુ છે તે ઉપર સવાલને લગતું મારું મત છે. અત્રે આ રીપોર્ટ પુરાતામાં રજુ કરવામાં આવ્યો હતો જે ઉપર તા. ૨૫ મી એપ્રિલ ૧૯૦૪ ની તારીખ છે. ફક્ત નાની બાબત સીવાય બીજા સવળા સવાલો ઉપર એક્ષપરટોના એકમતી અબીપાય હતો.

સં-તમારા સાથે એક્ષપરટો એવા મત ઉપર આવ્યા હતા કે જરથોસ્તી ધરમ પર કોમનાઓને વટલવાની ના પાડતી નથી, પણ પરકોમનાઓને ધરમમાં લેવા ફરમાર છે અને સવળા જરથોસ્તીઓને પરકોમનાઓના પેતાના ધરમમાં લેવા ફરમાન કરે છે ?

સક્ષી-હા.

સં-બન તે માટે તમે સાહદતો દેશો તબવાર છો ?

સાક્ષી-હા.

સં-તમારો ધરમ મળ્યું પામેલાઓ ની ભાષના સંબંધમાં શું કહે છે ?

સાક્ષી-ધરમ એવું ફરમાવે છે કે મરણ પામેલાઓની લાશ બનતાં સુધી સુરખના તાકાત મોકલી અને દાટવી નહી.

સં-પરક્રમનાઓ જે પારસી ધરમમાં આવ્યા હોય તેમની લાશને દોખમે ચઢાવવા ધરમ શું ના પાડે છે ?

સાક્ષી-પરક્રમનાઓને દોખમે ચઢાવવા માટે ધરમમાં કાંઈ અટકાવ નથી. જેઓ એક પગપાનના જરથોસ્તી ધરમમાં આવે છે તેઓજ તે પરક્રમના કહેવાય નહી, પણ પારસી ધરમનો કહેવાય.

સં-મુળધર્મમાં પારસીઓ કે જે એક સામાન્ય ગાંડથી બંધ થતા છે તે શા ઉપરથી છે ?

સાક્ષી જ થોસતી ધરમ ઉપરથી.

સં-તે સંબંધ હીંદુસ્તાનના સવળા પારસીઓને લાગુ પડે છે ?

સાક્ષી-હીંદુસ્તાનનાજ પારસીઓનેજ નહીં પણ કબ દુનીયાના પારસીઓને તે લાગુ પડે છે.

સં-જેને જરથોસ્તી ધરમ મુજી દીધી હોય અને તમે પારસી કહો કે ?

સાક્ષી-નહી.

સં-જરથોસ્તી ધરમમાં વટજેતા જુદા દીનને તમે પારસી કહો કે ?

સાક્ષી-હા ?

સં-પારસી અને જરથોસ્તી અબદ એ કંઈ છે કે નહીં ?

સાક્ષી-તે બંને એકજ છે, એ બંને અબદો અબાજ અરથથી વપરાતા આવેલા છે અને હજી પણ આવે છે. પારસી અબદ ખોલતાં વીંધાર પ્રથમ એટલેજ ઉભો થાય છે કે તે જરથોસ્તી ધરમ પાળનાર છે.

સં-તમારામાં બહુલાઓ રવાયત જ્ઞાને રહે ?

સાક્ષી-રરમના ફરમાનના તે પુસ્તકોએ.

સં-ત ફરમાનો કેણે આપ્યાં ?

સાક્ષી-મે. હમણેરો અને જરથોસ્તી ધરમના મોટા બહેલાઓના તે ફાવા આ છે.

સં-આગળના વખાના ધરમના અગત

યના સવાલો ધરાનના હસણો અને મ જોલાઓને પુછવામાં આવતા હતા કે ?

સાક્ષી-હા.

સં-અને તેઓ તરફથી ફરી વળેલા જવાબોને હીંદુસ્તાનના પારસીઓ કેમ ગણતા આવયા છે ?

સાક્ષી-તેઓના જગરો જે અવસતા બંધાયેને મળતા હોય તો તે મુળધર્મના પારસીઓ ઉપર અંબણ કરતા ગણાય છે.

રવાયત એટલે શું ?

નામદાર મીં જમ્દીસ બીમન-જે તેમના જવાબો વાંચ્યા અને અક લખાં ન હોય તો પછી તેમને સવાલો પુછવામાં ફાવેલા શું છે ?

સાક્ષી-ધરાતથી જવાબો મંગાવવામાં આવે છે કાગજકે ધરાનના લોકો અમારો ધરમ સારી રીતે સમજતા અને ગણીએ છીએ.

નામદાર મીં જમ્દીસ દાવર-મુળધર્મના પારસીઓના કરતાં તેઓ ધરમ વધારે સારીપેઠે સમજે છે.

સાક્ષી-હા.

સં-રવાયત એટલે શું ?

સાક્ષી-રવાયત આરમી મુળમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે અને તેનો અગ્રથ ધરમને લખવું છે.

સં-મુસલમાનોમાં ફતવા જ્ઞાને કહે છે ?

સાક્ષી-મુસલમાનો જેને ફતવા કહે છે તેને પારસીઓમાં રવાયત કહે છે.

સં-પરક્રમનાઓની લાસાને ઠેકાણે પાડનાને ભગતી જાણીતી રવાયતો કંઈ છે તે તમે જાણો છો ?

સાક્ષી-તેમાં પણ રવાયતો હું જાણું છું.

સં-એરવદ તેકઝુરસપ દીનશાહ અક લેશીયાને તેવજુના ચાપાનીયામાં સંબંધમાં તમે જાણો છો કે ?

સાક્ષી-હા.

સં-તેવગ કમીડીના મેમજર હતા ?

સાક્ષી-કમીડી તમારું તે આમ જ તે વજુ મરણ પામ્યા હતા. તે રવાયતો તરજુમે ન અલગ પારસી લખાણ લાઈ મુદત્તારીરોજ લાઈએનીમાંથી સરખા પડ્યા છે અને તેનો જે યુજરાતીમાં તરજુમે કરવામાં આવ્યા છે તે બરા

બર છે.

સં-આ સ્વાયતો તમારા કોડા ઉપર બંધન કરતા છે ?

સાક્ષી-મારા મત પ્રમાણે ઉપલી ત્રણે સ્વાયતો સધળા પારસીઓ ઉપર બંધન કરતા છે.

સં-આ મહદમાના પ્રતીવાદીઓને તમે ઓળખો છો ?

સાક્ષી-હા.

સં-તેઓએ પરકામનાઓની લાશ ઠેકાણે પાડી. સંબંધમાં અને દોષમાં એ નો લાભ કાઢ્યું ને મત્રએ તે માટે જે ઠરાવ કર્યો છે તે તમે જાણો છો ?

સાક્ષી-હા.

અત્રે ઉપલો ઠરાવ પુરાણમાં રજુ કરવામાં આવ્યો હતો.

મીં બાઉનસ-તે ઠરાવ ઉપર સધળા પ્રતીવાદીઓએ સહી કરી છે ?

સાક્ષી-હા, તે હું જાણું છું.

સં-તે ઠરાવમાં જરણાસતી ધરમમાં વટલેનાંઓને પારસી ધરમખાતાંનો લાભ આપવાની મનાઇ કરે છે તે ઠરાવ તમારા ધરમથી ઉઠતા છે કે નહીં ?

સાક્ષી-હા.

સં-તે ઠરાવમાં આતશમેહરામ, આદરીયાન, ફરહમેહરે, દોષમાં અને ધરમજાળાના લાભ પારસી ધરમમાં વટલેનાંને નહીં આપવા જણાવવામાં આવ્યું છે તે તમારા ધરમના ફરમાનથી ઉઠતું છે ?

સાક્ષી-હા.

સં-તમારું કહેવું એવું છે કે, તે સધળાં ધરમ સથળે નો લાભ પારસી ધરમમાં જનમેનાંઓને તેમજ પારસી ધરમમાં વટલેનાંઓને એકસરખો મળવો જોઈએ.

સાક્ષી-હા, મારું કહેવું એવજ છે.

ઉલટપાલટ તપાસ.

મીં સેંગમેનની ઉલટપાલટ તપાસમાં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે એક વાદીના ફેર્ય મોહાંદાર અને તેની પછી વટલાવવામાં આવેલા એક સ્ત્રીના દાખલા શીવાય પારસી માળાપને પેટનાં ન હોય એવાંને પારસી ધરમમાં ચલાવવામાં આવ્યાં હોય એવા દાખલા મારી હાથપાંત્રીમાં મેં જોયા કે સાંભળ્યા નથી. પારસી માળાપને પેટના છોકરાંઓને ધરમમાં લેવાના દાખલા મેં સાંભળ્યા છે. તેઓ પા

છવથી પરણેલા છે.

સં-રાજકોટવાળી આખને ફેર્ય આ નુ પછી વટલાવવામાં આવી હતી ?

સાક્ષી-હા.

સાક્ષીએ આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે છેલ્લાં ૪૭ વરસ થયાં હું મુજબમાં રહું છું. તે દરમિયાન પારસીઓ તરફથી મુજબમાં તદ્દન જુદાં માળાપોને પેટનાંઓને ઉપલા દાખલા શીવાય ન વટલાવવાની તકવીજ કરી હોય એમ હું જાણતો નથી. કેટલાક વરસોની વાત ઉપર મહુમ ફરજી જમાસજીએ પંદર, સતરને પાસી ધરમમાં લેવા હતાં પણ હું જાણતો નથી કે તેઓ લેવા તમામ જુદાં માળાપને પેટના હતા અથવા તો તેઓ અંધા પારસી માળાપને પેટના હતા. તે વખતે હું ન વસાહીમાં રહેતો હતો. ઉપલાં ૪૭ વરસ માંથી આઠ વરસ હું નવસાહીમાં રહ્યો છું. અરબથી હું ૧૭-૧૮ વરસની વયે મુજબમાં આવ્યાં હતાં.

સં-મુજબમાં પારસી બાતુને પેટ જનમેલા પરકામના જરણાસતી આળ ને પારસી ધરમમાં ઉધરેલા કે જરણાસતી ધરમમાં લેવાના કાંઈ દાખલો તમે જાણો છો ?

સાક્ષી-નહીં.

સં-મુજબ સીવાય બીજા ઠેકાણેના કાંઈ દાખલો તમે જાણો છો ?

સાક્ષી-હું તેવો દાખલો જાણતો નથી.

દોષમાના ચોતરા ઉપર ચેલાતી

લાશો.

સં-મુજબમાં ચોતરા છે તે તો તમે જાણો છો ?

સાક્ષી-ચોતરા છે એમ મેં સાંભળ્યું છે, પણ તે વીશે હું કાંઈ જાણતો નથી. મુજબમાં ચોતરા છે એમ મેં સાંભળ્યું છે પણ બીજા કોઈ ઠેકાણે તેવું કાંઈ નથી.

સં-લાશ ચીંવામાં આવી હોય એવા કોડાને માટે ચોતરા હોય છે કારણ કે તેની લાશને પરકામનાએ અડકેલી તેથી તે અપવીત્ર થઈ કે ?

સાક્ષી-અપવીત્ર થઈ એવું હું કાંઈ જાણતો નથી. મારા માન મુજબ માર

ધરમમાં લાશ અપવીત થાય એવું કાંઈ નથી.

મીં જસદીસ દાવર-તયારે તમે મીં જોગમેન કહે છે તેમ લાશને તેની હાલતમાં અપવીત ગણતા નથી.

સાક્ષી-નહી, હું તેમ ગણતો નથી. મારા ધરમ પ્રમાણે લાશ ખુદ અપવીત છે અને તે વધુ અપવીત જ્ઞાની થાય. તેતો અપવીત છેજ.

મીં જોગમેન-તયારે તેવી લાશ અંને એક માણસને ફાંસી દેવામાં આવયો હોય તેની લાશમાં કાંઈ ફેર નથી?

સાક્ષી-અમારા ધરમ પ્રમાણે લાશ નસો છે અને તે નસોજ રહે છે અને તે બંનેમાં કાંઈ ફેરક મારા મત પ્રમાણે નથી.

સં-પણ એવી રીત તમારામાં નથી કે જેને ફાંસી દેવામાં આવયો હોય તેની લાશ સાધારણ દોખમામાં ચઢાવવી નહીં?

સાક્ષી-તેવી રીત મુબ્બમાં હોય એ મ મને ખબર નથી.

મં-શકરેલા મ આપનાઓને અથવા તેમની આલદ વીશે શક હોય તેવાને કે શણે પાડવાને મુબ્બમ શુ રીતજ છે?

સાક્ષી-તે હું જણુતો નથી.

પારસીઓ એટલે શું?

સાક્ષીએ આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે પારસી શબ્દ પારસ ઉપરથી નીકળેલો છે.

સં-પારસો વરસ ઉપર પારસીઓ અહીં આવ્યા હતા એવું ધારવામાં આવે છે ?

સાક્ષી-હા. અસલ વખતમાં પારસથી આવેલા તે પારસીઓ કહેવામાં આવતા હતા. પણ હવે તે તો અસલ અરથ જુ લાઇ ગયો છે અને પારસીનો અરથ જરથોસ્તનો ધરમ પાલનાર થાય છે, આ પણ પારસી વાડ અને મુસલમાન વાડ કહીએ છીએ, પારસી વાડ એટલે જે વાડમાં જરથોસ્તી ધરમ પાલનાર છે અને મુસલમાન વાડ એટલે જે મોહોલામાં મુસલમાન ધરમ પાલનાર છે.

નામદાર મીં જસદીસ બીમન-અને આપણે કુબારવાડ પણ કહીએ છીએ તે શું બતાવે છે ?

સાક્ષી-તેમાંતો ધંધાના અરથનો અને

નિત જાતનો અરથ સમાય છે અને તે ધંધો તે અથવા નયત જાત બતાવે છે.

મીં જસદીસ દાવર-તયારે તમે કહો તે પાસ જે આપણે પારસી શબ્દ બોલીએ છીએ તે એટલે કે તે જરથોસ્ત તો ધરમ પાલનારનો છે ?

સાક્ષી-હા.

મીં જોગમેન-તયારે આપણે હાલ મુબ્બમાં પારસી શબ્દ વાપરીએ છીએ એટલે તે જરથોસ્તી ધરમ પાલનાર થય છે ?

સાક્ષી-હા.

રેવાયતોનો રીપોર્ટ.

સં-તમે મુકતાફ તસદ કેસમાં જુ બાની આપી છે ?

સાક્ષી-હા.

સં-તમે તે વખતે કહ્યું હતું કે નહીં કે તે રેવાયત પેહેલા પ્રકારની સત્તા નથી પણ ત્રીજા પ્રકારની સત્તા છે ?

સાક્ષી-હા, તેમ મેં કહ્યું છે. હજુ પણ મારું તેવુંજ મત છે. તે ધરમના કાનુને મળણ હોય તો હું તેને પેહેલા પ્રકારની સત્તા ગણું છું, પણ જો તે ધરમના કાનુનને મળતી ન હોય તો તેને હું ત્રીજા પ્રકારની એટલે ઉતરતી સત્તા તરીકે ગણું છું.

મીં જસદીસ દાવર-ધરમના કાનુનો તે અનુસરતો ન હોય તોપણ તેને તમે એક સત્તા તરીકે ગણવા માંગો છો ?

સાક્ષી-હા.

મીં જોગમેન-અનુભવીઓની કમીટી એ પોતાના રીપોર્ટ કરવામાં આ ત્રણ રેવાયતો ઉપર આધાર લીધો નહોતો ?

સાક્ષી-નહી, તે રેવાયતોના આધાર લેવામાં આવ્યો છે.

મીં જસદીસ દાવર-ત્રણ રેવાયતોના આધાર લેવામાં આવ્યો હતો ?

સાક્ષી-હા.

મીં જોગમેન-પેહેલી જે બાબી રેવાયત છે તે જુઓ. તે ઉપર આધાર લેવામાં આવ્યો હતો કે નહીં ?

સાક્ષી-તેના આધાર લેવામાં આવ્યો હતો પણ રીપોર્ટમાં તે વીશે કાંઈ જ જણાવવામાં આવ્યું નથી.

સં-અનુભવીઓની સળ સળ મળી હતી અને તમે એમાં હાજર થયા હતા?

સક્ષી-હા.

સં-અને તમે જે મીટીંગમાં હાજર થયા હતા તેપણ તમે રહેવા માંગે છો કે તે લાંબી રીવાજતમે રીપાર્ટ ધરાવતાં આખાર લેવામાં આવશે હશે?

સક્ષી-હા.

અને વધુ તપાસ મુજબની રહી હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

એરવદ શેહેર્યારજી બર્યાની
વધુ તપાસ.

ધારાના હિમાયતીઓ વચે
તકરાર.

જુદ્દહીનોને વટલાવવાના સંખં
ધમાં એરવદ શેહેર્યારજીનો
એકરાર.

મીં બેરામગોર અંકલેશ
રીયાની જીભાની.

જુદ્દહીનોને ધરમમાં લેવાના
ફેરમાનની સાફહતો.

(અખબારે સોહાગર, તાં ૨૧ મી
ફેબ્રુવારી ૧૯૦૮.)

સર હીનશાહ માણેજી પીટીટ બારો
નેટ, સર જહાંગીર કાવસજી જહાંગીર,
મીં રસતમજી નાનાભાઈ બેહરામજી જી
જીભાઈ, મીં રતનજી જમશેજી તાતા,
મીં બાપુજી સારાજી પટેલ, મીં રત
નજી હાદાભાઈ તાતા અને મીં નાનાભા
ઈ નવરોજી કાઝકે મુજબની પારસી પં

ચાયતના પ્રમીટીઓ સર જમશેજી જી
ભાખ બારોનેટ, મીં રોગસજી એફજી
જામજી, મીં જમશેજી ખરેજી જ
મશેજી, મીં મેહરવાનજી મનચેરજી કાપા
અને મીં બમનજી હીનશાહ પીટીટ મા
મે મેંધાવેલા દાવાની વધુ સનાવણી મધ
કામ દીને હાઈ કોર્ટમાં ના દાર જડજ
મીં હીનશાહ ધનજીભાઈ દાવર અને
આં મીં જસટીસ બીમન મનમખ
નીસી હતી. વાહીઓ તરફથી મેશરસ
અરદેશર હોગમસજી, હીનશાહ અને કંપ
નીની ફરમાનથી મીં લાઉનડમ, મીં
ફ્રંડુનજી સારાજી તાલીમ રખાન, મીં
બાદશાહ અને પ્રતીબાઈ ઓ તરફથી સોલી
સીટરો મેશરસ કેમી, લીચ અને ઓલ
નની ફરમાનથી મીં મનચેરારીટી, મીં
રેકસ, મીં સ્વેંગમેન અને મીં જે. બી.
કાંગા હાજર થયા હતા.

એરવદ શેહેર્યારજી હાદાભાઈ
બર્યાની વધુ ઉડટપાલટ
તપાસ.

એરવદ શેહેર્યારજી હાદાભાઈએ મીં
સ્વેંગમેનની વધુ ઉડટપાલટ તપાસમાં જ
બુવવધુ કે કોઈ પણ જરૂરોસતી ફરન
કરી શકે અને તે મોઝેદ જી શ્રે પજી
દબતી વખતે ચોક્કસ રીતે ગોઠવેલા જે
ફરનો એક મોખેદ અથવા મોરણીએ
બનાવેલા હોય તેજ ફરની મોખેદ આ
સની કરી શકે. મોખેદ જે બરસનુમ ધ
રાવતો નહીં હોય તો તે કોઈ પણ ફર
ની આસપણી કરી શકે. બરસનુમ ધરાવ
તો મોખેદ એક મોખેદ અથવા મોર
ણીએ બનાવેલા ફરનીજ આસપણી કરી
શકે.

આં મીં જસટીસ દાવર-રવાયતમાં
૭૮ સવાલો પુછવામાં આવ્યા છે કે ?
સક્ષી-હા.

આં મીં જસટીસ દાવર-તેમાંથી
મુજબમાંના પારસીઓ તરફથી કાંઈ સ
વાલો પુછવામાં આવ્યા છે કે ?

સક્ષી-મુજબના પારસીઓ તરફથી
સવાલ જવાબો પુછવામાં આવ્યા છે કે
નહીં તે કું જણાવી શકતો નથી.

સક્ષીએ આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે
આ સવાલો આખી હીંદુસતાનમાંના પા

કે બાગે એવા રીઠા થઈ મરા હોય. તે થી હું ધારું છું કે તમે જે હમણાં એમ કહો કે પ્રતીવાદીઓ સામે તેઓ અપક્ષપાત રીતે વરતયા હતા નહીં એ વું ખોલેતાન મુકવા સીવાય ઓયરયાં આ દયાવી રાખવાનાં અથવા બીજાં કે કપણુ વધુ ખોલેવાનો તમે મુકતા ન થી તો અમે તે મુજબની નોંધ લઈશું. હું ધારું છું કે મી. સ્લેંગમેન તેટલાથી સંતોષ પામશે.

મી. સ્લેંગમેન-તમે નામદારની સુચના હું સંપાદકશું.

આ નામદાર જડજેએ ઉપર મુજબની નોંધ લીધી હતી.

પ્રતીવાદીઓએ પ્રગટ કરેલાં

ત્રસટ ડીડો.

મી. સ્લેંગમેન-જે વખતથી તમે મુખ્યમાં હતાં ત્યારથી પ્રતીવાદીઓ એ દર વરસે ત્રસટ ડીડો પ્રગટ કરયાં હતાં કે ?

સાક્ષી-હા.

મી. સ્લેંગમેન-તેની નકલો જાહેર બાઈબ્રેરીઓ તથા કોમના આગેવાનો માં વિહેંચવામાં આવી હતી ?

સાક્ષી-હા.

સાક્ષીએ આગલ ચાલતાં જણાવ્યું કે ત્રસટીના ધણાં ધરમાદા ફંડોના વહીવટ અંગત છે અને જ્યાં સુધી હું જાણું છું ત્યાં સુધી તેઓ ફંડોના વહીવટ ધણી સારી રીતે લાભકારી ચલાવે છે. ત્રસટીઓના હસગક ધરમાદા ફંડોમાં દર વરસે મોટી મોટી રકમો ધરમાદા ખાતે ભરવામાં આવે છે.

સાક્ષીની ફરી તપાસ.

એરવડ શહેરવારજીએ મી. લાઉનડસની ફરી તપાસમાં જણાવ્યું કે જે રેવાય તો ધરમના પુસતકો મુજબ છે તે પહેલાં પ્રકારની સત્તા સમાન લેખાય છે અને તે દરેક શખસ ઉપર બંધન કરતા થઈ પડે છે. જે રેવાયતો ધરમના પુસતકોથી વેગલી છતાં તેમાં બુદ્ધિરોગ અને અનુભવી શખસોની સલાહ તથા જ્ઞાન હોય તેવી રેવાયતોને હું ત્રીજા વરગની સત્તા ધરાવનારી રેવાયતો જણાવું.

ધરાની બાજામાં પ્રગટ થયેલી રેવાયતો જે અસત્ય અવસત્તા અને ઝીંદ પહેલવી બાજામાં પ્રગટ થયેલી રેવાયતોની અગત્યરજ હોય તો તે પણ સ્વઘાઓ ઉપર બંધન કરતા છે. આ રેવાયતોમાં પુછવામાં આવેલા સવાલો ફક્ત ભરૂચ અને સુરતના પારસીઓ તરફથીજ પુછવામાં આવ્યા હતા નહીં પણ હીંદુ સત્તાનના સધળા પારસીઓ તરફથી પુછવામાં આવ્યા હતા, અને તેના પુરાવામાં આ સવાલોના શરૂઆતમાં “હાં હીંદુસતનમાં” જે એમ છે તે ટાંકી બતાવવા હતા. હું પારસી ધરમ સંબંધી અનુભવી છું પણ પારસી તથા ત્રીજામાં અનુભવી હોવાનો હું કાવો કે રી શકતો નથી. એક મોખેડે જે વેળા બાસનુમમાં બેઠો હોય તે એક બેહેલીન કાથનાં પકાવેલા ખોરાકને હાથ લગાડી તથા ખાઈ શકે નહીં. બીજી કોષ વેળા એ એક બેહેલીનના કાથના પકાવેલો ખોરક તે લઈ શકે. એક મોખેડે એક બેહેલીનની છોકરીને પરણી શકે.

આ દસગુર જમાસજીનાં ચોપાનયા માંથી જરથાસતી ધરમમાં વટલવા પ્રયત્ન કરતાં કેટલાક જુદીનાએ તે વેળા પારસી પંચાયત માં ત્રસટીઓ ઉપર લખેલો પત્ર મી. લાઉનડસે રજૂ કરતાં જણાવ્યું કે આવી રીતે વટલવા પ્રયત્ન કરનારોઓની વય ૩૫ અને ૨ વરસની વયના વચ્ચેની હતી. મી. શેહરવારજીએ જણાવ્યું કે આમાના એકને ૩૫ વરસના વયે સદરો કસતી પહેરાવવામાં આવી હતી અને તેથી તે પોતાનો ૩૪ વરસ સુધીની વયમાં એક જરથાસતી તરીકે લેખી શકાય નહીં.

મી. લાઉનડસ-પારસીઓમાં સદરો કસતી પહેરાવવાનો વય શું છે.

સાક્ષી-૭ થી ૧૫ વરસની વયની અંદર.

સાક્ષીએ આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે જરથાસતી ધરમમાં વટલાવવાના સંબંધમાં નયાતબ્બતોના કાંઈ પણ ફરક નહીં રાખવાનું ફરમાન કરવામાં આવ્યું છે.

રેવાયતની નેમો સંબંધી જોલાસો.

આં મીં જસટીસ દાવરના સવાલ ના જવાબમાં સાક્ષીએ જણવ્યું કે રેવાયતના સંબંધમાં મારેર હોય તો હરેક પોતાની મરજીમાં આવે તે મત પ્રમાણે આશે. રેવાયતની જેમ ધરમના સંબંધમાં જરથોસ્તી કોમને દેરવવાની છે. ધરમ પ્રમાણે જેતાં લાશ એક નસો છે અને તેથી તે અસવચ્છ છે, આથી કે શાને અડકવાથી લાશ અસવચ્છ થાય છે એમ કહેવું જોડું છે. પારસી કોમ નો જુનો વીચાર ધરાવનારો મોટો ભાગ માને છે કે લાશ પવીત્ર છે. તેઓનું તેવું માનવું તદ્દન જુઠ્ઠામરડું છે. એ જુના વીચારના જરથોસ્તીઓ ધરમ સંબંધી બાબતોમાં પુરવીચ હોતા નથી, જેથ તેઓ એ જુઠ્ઠામરડો ખયાલ માનતા આવેલા છે. સચકાતી કંયા રવાનાના લાભ માટે નહીં પણ ખાંધીયાઓના લાભ માટે છે. એથી ખાંધીયાઓના મગજપર સારી અમર થાય છે. લાશ સચકાત પછી દુરવંદ તેને લાચ લગાડે તો તે અસવચ્છ થાય છે અને તેથી તે સાચચ કરવાની જરૂર છે, એમ પારસીઓના માટે ભાગ માને છે તે જુલમરડો છે. પારસી લાશને દુરવંદો દોખમે લઈ જઈ શકે નહીં. ધરમ દરમાન પ્રમાણે દુરવંદ લાશને અડકી શકે નહીં. પારસી લાશ દુરવંદ જોય તે સામે ધરમ સંબંધી કાંઈ બાધ નથી, પણ લાશને દુરવંદની નજર પડવા દેવાના નીતિજ નથી. ઉપલું મારે પોતાનું મત છે. બીજાનું તેવું મત છે કે નહીં તે હું જણુતો નથી.

મીં જસટીસ બીમન-તમે કહો છો કે કોઈ પણ માણસને નાતબાના ત દાવત વગર વટલાવી શકાય ?

જા-હા.

મીં જસટીસ બીમન-૧૦૦ બંગીઓને વટલાવવા કહેવામાં આવે તો તમે મોમેદને લેવી બજામજુ કરો કે ?

જા-શામાટે નહીં. પણ તેઓ બંગીનો ધધો જુદા રકી ચલાવી શકે.

મીં જસટીસ બીમન-તમે દુરવંદને વટલાવવાની કદી હામયત કરો છો ?

જા-નહીં. વળી બીજાએ વટલાવશે હોય એવું હું જણુતો નથી.

બાદ કોરટ ટીશીન માટે હા હા.

અપોર પછીની ચાલેલી તપાસ.

અપોરના ખાશા પછી એરનદ શહેરીય રજી બરયાએ કોરટના તપાસમાં જણુવ્યું કે, જેમ નસેસાબાર અને ખાંધીયાઓને આતશમેહરામમાં લેવામાં આવતા નથી તેજ રીતે મદાર જે પારસી ધરમમાં વટલશે હોય તેને પણ તેમાંજ કારણુમર આતશમેહરામમાં લેવામાં આવતા નથી.

મીં જસટીસ બીમન-પારસી ધરમમાં વટલેલ બંગીને તમે દોખમાં લઈ જવા દેશો ?

સાક્ષી-હા, મારું તેવું મત છે.

મીં જસટીસ દાવર-તમારે તમારા કહેલા પ્રમાણે એમ થાય છે કે એક બંગી વટલેલ જ્યારે જીવતો હોય ત્યારે પારસી તેમને અડકે નહીં પણ જ્યારે તે રર. જાય ત્યારે પારસી તેમની લાશ લઈ જઈ શકે ?

સાક્ષી-હા.

મીં જસટીસ દાવર-એક મદારને પારસી ધરમમાં વટલાવવામાં આવશે હોય તો તમે તેને આતશમેહરામમાં લેવો કે ?

સાક્ષી-હા.

મીં જસટીસ દાવર-ધારો કે એક બંગી પોતાના ધધો છોડી દે અને તે પારસી ધરમમાં વટલેલો હોય તો તેને તમે આતશમેહરામમાં જવા દો કે ?

સાક્ષી-હા, ત્યાર પછી તે બંગી મજાબુ નહીં.

મીં જસટીસ દાવર-આ તમારા મત સાથે બીજા કોઈ મગતા થાય છે કે ? તેવા કોઈ છે ?

સાક્ષી-હું જણુતો નથી. રાહનુમાય સભાએ મને પારસી ધરમમાં જે ખાડું હોય તે દુર કરી સુધારો કરવાના અને ચોપડી લખવાના કામ માટે રોક્યો હતા.

મીં જસટીસ દાવર-દસતુર જમાસ પછીને સદરો પકરાવવા માટે જે જુદા નોએ અરજ કરી હતી તેમાં તેઓએ

પામ્મી ખુંદના તેઓ છે એમ જણાવ્યું હતું એ તમે જાણો છો ?

સાક્ષી-હા.

મી० જસટીસ દાવર-મી० નવરે છ વહાણા અને સર દીનશાહ પીટીટ તે આપનાં તપાસ કરી હતી તે તમે જાણો છો ?

સાક્ષી-નહી.

મી० જસટીસ દાવર-પારસી ધરમમાં કોઈને પણ વટલાવવા માટે પરવાનગી લેવાની કે તપાસ કરવાની શું જરૂર નથી ?

સાક્ષી-તપાસ કરવાની હોય તો કરે પણ તે કાંઈ તે માટે બંધાવેલો નથી.

મી० બેહેરામગોહર અંડલેસ

રીઆની જુખાની.

મી० બેહેરામગોહર તેમજ અંડલેસ રયાએ મં० એક. સારખજી તાલેવાર ખાનની તપાસમાં જણાવ્યું કે, અવસતા અને પેહેનવીના અભયાન કર્યો છે અને જરથોસ્તી ધરમના થોડા ભાગના હું અભયાસી છું. પરકોમનાઓને જરથોસ્તી ધરમના લેવા માટેના સવાલ ઉપર વીચાર કરવાને અનુભવીઓની કમી ટી નેમવામાં આવી હતા તેનો હું સભાસિ હતો અને છેલ્લા ચાર વરસ થયાં તે સવાલનો મેં અભયાસ કર્યો છે.

સં-પરકોમનાઓને જરથોસ્તી ધરમના લેવાની તમારા ધરમમાં લેવાની શું છુટ છે ?

સાક્ષી-હા.

સં-જરથોસ્તી ધરમ પરકોમનાઓને તમારા ધરમમાં લેવા કરમાન કરે છે ?

સાક્ષી-હા.

સં-અને તમે સહાદતા ટાંકી બતાવશો ?

સાક્ષી-હા.

સં-તમારા અભયાસ મુજબ તમામ જુદીન માખાપને પેટનાઓને પારસી ધરમમાં લેવામાં આવેલા છે એવા દાખલા થયા છે ?

સાક્ષી-હા.

સં-અને તે માટે તમારા પાસે સહાદતા છે અને તે ટાંકી બતાવવા તમે તૈયાર છો ?

સાક્ષી-હા.

સં-“વહમાન”ના અરથ શું થાય છે ?

સાક્ષી-તે પેહેનવી શબ્દ છે અને તે નો અરથ “એવો” “ફાણા ફાણો” થાય છે.

સં-તે શબ્દ વપરાતો તમે સાંભળ્યો છે ?

સાક્ષી-તે શબ્દ મેં વાંચ્યો પણ છે અને પારસીઓમાં તે વપરાતો મેં જોયો છે. એક માણસ મરણ પામે અને તેનું નામ નહીં જણાવ્યું હોય અને તેની ધરમ ક્રીયા કરવી હોય તો તે ક્રીયામાં તેના નામ માટે વહમાન શબ્દ વપરાય છે. હવે મરનાર નો બાપનું નામ જો જણાવ્યું ન હોય તો તેના બાપના નામને ઠેકાણે વહમાન શબ્દ વાપરવામાં આવે છે. એક માણસ મરણ પામ્યો હોય અને તેના બાપ ફત્વે હોય તો ધરમ ક્રીયામાં તે નામને બદલે “વહમાન” શબ્દ વપરાય છે. એક પારસી કુટુંબમાં જરથોસ્તી ધરમમાં વસેલો નોકર હોય અને તે મરણ પામે તો બાપનું નામ જણાવ્યું ન હોય તો તેવાને તેનું નામ દેખ બેહેદીન વહમાન એવી રીતે ધરમ ક્રીયામાં બોલવામાં આવે છે.

ઉલટપાલટ તપાસ.

મી० સ્વેંગમેન-તમે કહો છો કે પારસી ધરમ વટલાવવા માટે કરમાન કરે છે; છઠા પ્રતીવાદીના ધર્મચાચી કેન્થ બાબુ અને રાજકોટની બાઈ શીરાય તદ્દન જુદીન માખાપને પેટે અતરેલાંને જરથોસ્તી ધરમમાં લેવામાં આવ્યાં હોય એવા દાખલા તમે જાણો છો ?

સાક્ષી-નહીં.

સં-પારસજી મા અને જુદીન મા પને પેટના છેકાંને જરથોસ્તી ધરમમાં ઉઠેરામાં આવ્યાં હોય એવા દાખલા કાંઈ જાણો છો ?

સાક્ષી-નહીં.

સા-પણ પારસી બાપ અને જુદી ન માને પેટને હોઠાંને જરથોસતી ધરમમાં લેવામાં આવે છે કે નહીં ?

સાક્ષી-હા.

સા-પરકોમનાઓને જરથોસતી ધરમમાં લેવા માટે મુંબઈમાં કોશેશ કાંઈ કરવામાં આવી છે એમ તમે તમારા અભ્યાસ ઉપરથી કહી શકો છો ?

સાક્ષી-નહીં.

સા-જ્યાંમુધી તમે જાણો છો ત્યાં મુધી ઉપલા બે દાખલા સંવાદ તમામ જુદીન માંબાપને પેટનાઓને જરથોસતી ધરમમાં લેવાની મુંબઈમાં કાંઈ તબવીજ કરવામાં આવી છે કે નહીં ?

સાક્ષી-નહીં.

સા-રીપોર્ટમાં એવું જણાવવામાં આવ્યું છે કે બે પંડીતોને પારસી ધરમમાં વટલાવવામાં આવ્યા હતા એ તમારા રીપોર્ટને તમે મજાત આપો છો ?

સાક્ષી-હા, એ બનાવ પારસીઓ હીંદુસ્તાનમાં આવ્યા પછી બનેલા છે, તે બનાવ નેરીયોસંગના વખતમાં બન્યા હતા. કેટલાકોના મત પ્રમાણે આ બનાવ ૧૨૦૦ વરસ ઉપર બન્યો હતો જ્યારે કેટલાકોના કહેવા પ્રમાણે તે ૫૦૦ વરસ ઉપર બનાવ બન્યો હતો.

સા-અનુમતીઓની કમીટીમાં તમે હાજરી આપી હતી ?

સાક્ષી-હું પાંચ છું કે છું બધી મીટીંગમાં હાજર હતા.

સા-તમે રીપોર્ટ કર્યો તે વખતે જુદીનોને પારસી ધરમમાં લેવાના સત્તાવ દાખલાઓ કાંઈ સાંભળ્યા હતા ?

સાક્ષી-સત્તાવ દાખલા હું જાણતો નથી, પણ તેના ધણા દાખલા બનેલા હતા એમ મેં સાંભળ્યા હતા.

સા-તે વાત તમે કમીટીમાં કહાડી હતી ?

સાક્ષી-કમીટીમાં એટલી બધી બાબદ ચર્ચા હતી કે તે વાત મેં કમીટીમાં કહી હોય એમ મને યાદ નથી.

સા-આ દાખલાઓ તમે કોઈ ચોપડીઓમાં વાંચ્યા હતા ?

સાક્ષી-નહીં.

સા-તમે જુદીનીમાં જણાવ્યું છે કે પારસીઓ હીંદુસ્તાનમાં આવ્યા ત્યાર પછી જુદીનોને પારસી ધરમમાં લેવામાં આવ્યા છે; એમ તમે શાને આધારે કહેવા માંગો છો ?

સાક્ષી-ત્રણ પંડીતોને પારસી ધરમમાં લેવામાં આવ્યા હતા તે ઉપરથી તેનજ ધરાન સવાલો ત્રણ મરતમે પુછાવવામાં આવ્યા હતા તેન લગી જુદે જુદે વખતની ત્રણ સવાલો ઉપરથી હું કહું છું. વળી બીજી જુદી સવાલોના કકરા છે તેના આધાર ઉપરથી હું કહેવાને શકતીવાન થાઉં છું કે જુદીનોના પેટનાઓને જરથોસતી ધરમમાં લેવામાં આવ્યા છે. છઠોતેર સવાલોના સવાલો સુરત અને ભરૂચના આમેવાન મેમેદા અને બેહેનોએ ધરાન એક ભરૂચ પારસી સાથે મોકલ્યા હતા. તે ધરાન મથો હતો ઉપલા સવાલોના જવાબો તે પોતાની સાથે લાવ્યો હતો.

યાદ વધુ તપાસ સુવતવી રાખવામાં આવી હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

મીં બહેરામગોર અંકલેસર
યાની વધુ જુદીની.

જુદીનોને વટલાવવાની
પારસીઓની પસંદગી.

એહોમેદન સરવેયરની જુદીની.

આગળ પારસી હોવાનો
કરેલો એકરાર.

(અખબારે સોદાગર, તા. ૨૨ મી
ફેબ્રુઆરી ૧૯૦૮.)

સર દીનશાહ માણેજી પીટીટ બારે
નેટ, સર જહાંગીર કાવસજી જહાંગીર,
મીં રસતમજી નાનાબાઈ બેહરામજી જી
જીભાઈ, મીં રતનજી જમશેદજી તાતા
મીં બાપુજી સોરામજી પટેલ, મીં રતન

છ દાદાબાઈ તાતા અને ૩૦ નાનામા
૪ નવરોછ કાત્રકે મુંબઈની પારસી પં
આયતના ત્રસટીઓ સર જમશેદજી છુછ
ભાઈ આરોનેટ, મીં હોમસજી એલજી
આલખજેસ, મીં જમશેદજી અરશેદજી જ
મશેદજી, મીં મેહરજાનજી મનચેરજી કાના
અને મીં બમનજી દીનશાહ પટ્ટીટ સા
મે મેંધાવેલા કાવાની વંતુ સુનાવણી ગઈ
કાલે હાઈ કોર્ટમાં નામદાર જડજી મીં
દીનશાહ ધનજી મહાદાસ અને આં મીં
જસડીસ બામન સનમુખ નીકલી હતી.
વાહીઓ તરફથી મેશરસ અરદેશર, હારમ
જી, દીનશાહ અને કંપનીની ફરમાસથી
મીં લાર્ડિંગસ, મીં ફરફુનજી સોરાબજી
તાલીયારખાન, મીં બાંશહ અને મીં
ફરફુનજી પેસતાજી તાલ્યારખાન અને પ્ર
તીવાહીઓ તરફથી સોનીસીટરો મેશરસ
ફૂગી, લાંચ અને ઓતનતી ફરમાસથી
મીં ઇનફરાટીટી, મીં રેંસ, મીં સેગમ
ન અને મીં જે. બી. કાંગા હાજર થ
યા હતા.

**મીં બેરામજોર તેહમુરસ અં
કલેસરીયાની વધુ ઉલટપાલટ
તપાસ.**

મીં બેરામજોર તેહમુરસ અંકલેસરી
યાએ મીં સેંમબેનની ઉલટપાલટ તપા
સમાં જુલાય કે જી એક મરણ પામે
લા હોકરાનો આપ જુલ્હીન હોય તો
બજારમાં હોકરાતુ નામ લેતાં તેના બા
પડું નામ લેતાના આવડું નથી પણ
તેના નામ સાથે વહમાન શયદ વાપર
વાનાં આવે છે, એવું મેં ગઈ કાલે
મારી જુલાનીમાં જણાવ્યું હતું પણ
તેના ટેકામાં હું કાંઈ સાહજતો ટાંઠી બ
તાલી શકતો નથી.

મારા હાથમાં મેલવામાં આવેલી રેવા
યત સને ૧૮૬૦ ના સલ પછી બખ
વામાં આવી છે અને તેમાં વહમાન શ
યદને બહો આદરદેહર શયદ વાપરતા
જરૂરિયાતમાં આવ્યું છે. આખી રેવાયત
શુજરાતી ભાષામાં લખતામાં આવી છે.
આ રેવાયત સધળા હાથની લખેલી છે.
આ રેવાયતમાં કોણે સવાલો પુછ્યા, કે
જુન પુછ્યા તથા તેના કોણે જવાબ

આપવો તે માત્રમ પડું નથી. મા આ
રેવા આપ જુલ્હીન હોય તો તે વેળા
પેકરાનો કેવી રીતે નીકાલ કરવો તેને
લખતો સવાલ કોણે પુછ્યો હતો, કોણ
પુછવો હતો તથા તેના કોણે જ
માત્ર દાંધો હતો તે કાંઈ આ રેવાયત
ઉપરથી માત્રમ પડું નથી. મેં ગઈ
કાલે જણાવ્યું હતું કે બજારમાં જુલ્હીન
નામને બહો વહમાન શયદ વાપરવામાં
આવે છે પણ તેના હું કાંઈ દાખલાઓ
આપી શકતો નથી પણ હું જણાવું છું
કે આવા રીતે નામ દેવાનો રેવાજ છે.

**મુંબઈમાં પહેલવહેલું
આતશખેહેરામ,**

મુંબઈમાં ૧૬૦૧ માં દાઈ પારસીઓ
હતા નહો. પારસીઓ મુંબઈમાં ૧૬૪૦માં
આવ્યા હતા. પહેલવહેલું આતશખેહેરા
મ મુંબઈમાં આશરે ૧૬૦૦ માં બાંવવા
માં આવ્યું હતું નહી પણ ૧૭૦૦ ના
સાલમાં બાંવવામાં આવ્યું હતું.

મેં ગઈ કાલે હારમ પુંજ્યાની રેવા
યતનો દાખલો આપ્યો હતો. આ રેવા
યત છાપેલી ચોપડા છે અને તેમાં જુ
હી જુલ્હી રેવાયતોમાં આવેલી બાજતો
નો સંગ્રહ કરવાનાં આવ્યો છે. એ સં
ગ્રહ કાંઈ સંપૂર્ણ નથી. એ રેવાયતના
સંબંધમાં જરૂરિયાતી ધરમમાં વટલેલા
જુલ્હીનોના સંબંધનાં સુરા તથા ભર
ચનાજ નહી પણ આખા હીંડુસતાનના
ખીજ ભાગોમાંના પણ ધરાન ખાતે પુ
છાવવામાં આવેલા સવાલોના જવાબો
આપવામાં આવ્યા છે. ૧૪૭૮ થી ૧૭૮૭
ધીમાં જુલ્હી જુલ્હી રેવાયતો પ્રગટ થઈ
હતી. ખંખાત, અંકલેસર, સુરત, ભર
ચ તથા હીંડના તે વખતે જણાવેલા
બીજાં મુખ્ય મથકો ખાતેથી ધરાનમાં
થી પુછાવી મંગાવવામાં આવેલા સવાલો
ના લખેલા જવાબ આપવામાં આવ્યા
છે. મેં ગઈ કાલે જણાવ્યું હતું કે જુ
લ્હીનોને જરૂરિયાતી ધરમમાં લેવામાં
આવ્યા હતા તેને લખતા સવાલો ખ
ખાત, સુરત વગેરે મથકો ખાતેથી પુછા
વવામાં આવ્યા હતા. તેના ધરાનથી મ
લેલા જવાબોમાં ચોપડા સને ૧૮૨૬

માં નવસારી ખાતે પ્રગટ કરવામાં આવી હતી. રેવાવતે ના તરજુમાઓની કોઈ પણ ચોપડી કંઈ પ્રગટ કરવામાં આવી નથી.

જુદ્દીનોને વટલાવવાની પારસીઓની પક્ષદગી.

મીં અંકલેશરીયાએ અત્રે રેવાવતમાંથી એક ફરો ટાંકી બતાવતાં જણાવ્યું કે તે ઉપરથી માલમ પડે છે કે તે વેતના પારસીઓ પરકોમવાલાઓને ધરમમાં વટલાવવાના કામ તરફ પક્ષદગી બતાવતા હતા અને એ ઉપરાંત એ રેવાવને ટેકા આપનારા બીજી બીજી રેવાવતોમાંથી ફેટલાક જાખલાઓ મીં અંકલેશરીયાએ ટાંકી બતાવ્યા હતા. તેવણે જણાવ્યું કે મેં જણાવ્યું છે કે જુદ્દીનોને જરથોસ્તી ધરમમાં લેવાનું ફરમાન કરવામાં આવ્યું છે તથા આવી રતે જુદ્દીનોને જરથોસ્તી ધરમમાં વટલાવવાનો રવાજ હિંદુસ્તાનમાં જયારથી જરથોસ્તીઓ આવ્યા તમારથી ચાલુ છે. મારા એ બેઝવાના ટેકામાં હું સામેતી એ: ટાંકી શકીશ. એ સામેતાઓ નીચે મુજબ છે:-

મઝ કાલે ઇ. ૧, ૪, ૨ તથા ઇ. ૩ તરીકે જે એકઝીખીટો હું જણાવી ગયો હતો તે,

તથા બીજી સામેતી એક્ષપરટ કમીટીના રીપોર્ટમાં ૩૩ માં પાનામાં ૩૦ તથા ૩૧ મા ફરોમાં હું રજુ કરું છું.

સાક્ષીએ આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે આ ફરોમાં એવું કંઈ નથી કે જેથી આપણે કહી શકીએ કે જુદ્દીનોને વટલાવવામાં આવ્યા હતા. ઉપલાં સીવાય મારી પાસે બીજી કંઈપણ સત્તાઓ નથી.

મીં લાઉનડસે જણાવ્યું કે કોર્ટને મને તો આવા સવાલો પૂછતાં અટકાવે હું તબ્બ કોર્ટના હાથમાં છું.

આજ આ સવાલો ઉપર સાક્ષીની ફરી ઉલટપાલટ તપાસ ચલાવવા કેવાને મીં લાઉનડસે વધે નહીં ઠોકાવવાથી આવા સવાલો પૂછવા કેવામાં આશ્ચર્ય હતા.

સાક્ષીની ફરી તપાસ.

સક્ષીએ મીં લાઉનડસની ફરી તપાસમાં જણાવ્યું કે મઝ કાલે ધુપરંગ ના નામોનો જાખલો આપયો હતો અને આપણા આ સવાલના સંબંધમાં એ ક સત્તા તરીકે કોઈ શકાય.

મીં લાઉનડસ-શું આ બાબદ સાથ સંબંધ ધરાવતી બીજી કોઈ કંઝેલ ચોપડીઓ છે કે?

સાક્ષી-ડાક્ટર ડરમંડે પ્રગટ કરેલી એક ચોપડી છે, અને એ ચોપડીમાં પારસી બોલનો બોલાસો કરવામાં આવ્યો છે. તેમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે પારસીઓ જુદ્દીનોને પોતાના ધરમમાં વટલાવે છે. આ જુદ્દીનો બેઝીન વરગમાં ગણાય છે. આ ચોપડી ૧૮૦૮ માં પ્રગટ કરવામાં આવી છે.

સાક્ષીનો ગુચવાડો.

સાક્ષીએ આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે હું તો પહેલાં ધારતો હતો કે મને અવસર પહેંચવી તથા ફારસી ભાષામાં પ્રગટ કરવામાં આવેલાં પુસ્તાકોના ધારેજ સત્તા જણાવવાના હતા. જેથી ઉલટપાલટ તપાસમાં મેં બીજી સાબંદ તો ટાંકી બતાવી હતી નહીં.

મીં લાઉનડસ-તમે કેમ નબેલ એક ટપર બેચું છે.

સક્ષી-હા.

મીં લાઉનડસ-તેમાં પણ જુદ્દીનો ના સંબંધમાં જાણી આવેલું છે કે?

સાક્ષી-હા.

સાક્ષીએ આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે કેમપબેલવાલાં બેંએ એક્ટરમાં આ નબહાદર બહમનજી બેરામજી પટેલ, તથા ખરચેદજી નશરવાનજી ચીનાન્ના હાથે પારસીઓને લગતો એક જાગ લ આવેલો છે, જેમાં જુદ્દીનોને પારસી ધરમમાં વટલાવવાને લગતી બાબદ જણાવવામાં આવી છે. આ નબહાદર બહમનજી બેરામજી પટેલ પારસી પ્રકાસનાં આધાપતી છે. એક્ટરમાંના આ હેરાન એક જુદ્દાં ચોપાનવાના આકરમાં છપાયેલો છે. તેમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે પારસીઓની સંખ્યા વધવાનો સંખ

હીદુઓને પારસી ધરમમાં વટનાવવાનો હતો. હું આ ચોપડીમાં બીજા કોષ્ટક કરાવ્યા હોયમાં સાદવતો તરોફે ટંકી બતાવી શકતો નથી. એક બીજા સાદવત એકબીજાની હીદુસતાનની તવારીખમાં આપનામાં આવી છે.

ધારના હીમાયતીઓ વચે તકરાર.

મીઃ સિંગમેને અત્રે વાંચી લેતાં જ જાણુ કે મારી સામે મારા વીદાન મીઃ ત્રે વખત લંબાવવાનો આપ મેલયો છે, પણ આવા સંક્ષોની તદ્દન નવેસર થી તપાસ કરવામાં આવતી હોય એમ માલમ પડે છે.

મીઃ જસીસ દાર-હું પણ તેવાં મત સાથે મળતો થાવું છું. આવા સ વાલ મુખ્ય તપાસ દરમ્યાન પુછાવા બેસતા હતા.

સક્ષીને આગળ ચાલતાં એલીયટની હીદુસતાનની તવારીખવાલી ચોપડીમાંથી એક ફરો ટંકી બતાવયો હતો જે ઉપરથી જણાય છે કે હીદુસતાનમાં વસતા પારસીઓ જુહીનો વીશે તેઓની રાહ રસમો ઠોડાવી તેઓને પારસી ધરમમાં લે છે. તેમા વધુ જણાવવામાં આવ્યું હતું કે શહેનશાહ અકબરના વખતમા કે રહાક બરહા પારસીઓ મોગલ રાજ ધાનીમાં ગયા હતા તથા શહેનશાહ અકબરને પારસી ધરમમાં વટલાવયો હતો, જે ઉપરથી અકબરે અણુલ શાકતને પારસીઓની રાહરસમ મુજબ એક ખાસ આતશ સળગાવવાનો તથા તે હંજાં બળતો. આણુ રાખવાનો હોકમ કર્યો હતો. એ ચોપડીમાં આપનામાં આવલી એક ટુંક નોંધ ઉપરથી જણાય છે કે શહેનશાહ અકબરે પણ પોતાના ખાન ગી મગાનમાં અવીજ રીતે આતશ રાખ્યો હતો. હીદુસતાનમાં પહેલવહેલું દોખમું બરથમાં આશરે ઇસવી સન ૧૦૦૦ માં બાંધવામાં આવ્યું હતું અમ હું ધારું છું.

હતીહાસના અભ્યાસી નહીં

હોવાનો એકરાર.

સક્ષીએ મીઃ સિંગમેનની ફરી ઉલટ પાલટ તપાસમાં જણાવ્યું કે મેં જે જે સાદવતો ટંકી બતાવી છે તે સીવાય

બીજા કોષ્ટક પણ બાકામાંની સાદવતો મારી પાસે મોજુદ નથી, હું કાંઈ ખતી હાસનો અભ્યાસી નથી. મેં અત્રે ટંકે થી સાદવતો મીઃ એલીએટની હીદુસતાનની તવારીખની સાદવત એક્ષપરટ કમીટી આગલ ટંકી બતાવી હતી. મને ફક્ત એ ટુંક વાચ્યે, બીજા કાંઈ સાદવતો ટંકી બતાવી હતી કે નહીં તે હું યાદ કરી શકતો નથી. હું એક્ષપરટ કમીટીમાં દાખલ થાય તે અગાઉ ગેઝેટપરમાંના પારસીઓને બમતી બાબત મેં વાંચી હતી નહીં. ડર મંદ એક ડાકટર હતો એટલું જ હું જાણું છું. તેને લગતી બીજા કાંઈ પણ વાગતો હું જાણતો નથી. તે કોણ હતો અને થું કરતો હતો તે પણ હું જાણતો નથી. તેની ચોપડી એક સત્તા સમાન લેખાય કે નહીં તે હું કહી શકતો નથી.

સક્ષીને પોતાને ફરી પુછવામાં આ લેખા સવાલનો જવાબ આપતાં જણાવ્યું હતું કે હું આ ચોપડીને સત્તા સમાન લેખું છું કારણકે તેમાંનાં જણાવ્યું રેવાપતને મહત્ત્વ આવે છે.

અનુભવીઓની કમીટીનાં આખા રીપોર્ટ સાથે હું મળતો થાઉં છું એમ મેં મઠ કાલે કહ્યું હતું પણ હવે મારું મત ફેરવું છું અને કહું છું કે હું તે વખત સવાત બરાબર સમજ્યો હતો નહીં અનુભવીઓની કમીટીના રીપોર્ટમા અકબર શહેનશાહને વટલાવવાની કાંઈ વાત આત્મા નથી. નીબરગણુ લખાણુ સત્તા સમાન છે કારણકે તે હીદુસતાનના આવયો હતો અને તેને લાગણું તે લખ્યું હતું.

અત્રે મીઃ સિંગમેને રમુજમાં જણાવ્યું કે, એમ તો મીઃ કેર દારડી પણ મુંગધમાં આવ્યા હતા અને તેથી તેવણુ આવી બાબતોમાં તમારા મુખ્ય સ્તાસમાન લેખાવા જોઈયે. (અત્રે કોર્ટમાં ધણી હસાહસ થઈ રહી હતી.)

સક્ષીએ આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે અનુભવીઓની કમીટીના રીપોર્ટમાં એવું જણાવવામાં આવ્યું છે કે જુહીનો નોન જરથોસતી ધરમમાં લેવાનો આગળ રેવાજ નહીં હતા અને તેવો અ

બીપ્રાય તે વખતે જે આપણે હતો.
પણ બેઠેલી સાહેબો વાંચતા પછી જે
મારો તેજા અભીપ્રાય ફરવા છે.

ખડકાટ દીરીન લેવા ઉડી હતી.

અપેરપછી ચાલેલી તપાસ.

મીં બેહેરામજોદર મીં સેંગમેન
ની ઉમટપાટ તપાસમાં આગળ ચાલ
તાં જણાવ્યું કે, ગેઝેટપરનો વજાવા
સંબંધનો ભાગ મીં બમનજી પટેલ અ
ને મીં સીરવાષ્ટને હાથે લેવાયેલો છે.
બમનજી પટેલ હાથપાત છે અને તેવજુને
બાંધાવવામાં આવનાર છે.

ફરી તપાસ.

મીં લાઉનડસની ફરી તપાસમાં શા
ક્ષીએ જણાવ્યું કે રવાયત કાંઈ પ્રાંત
ના લોકોનાજ બાથ પડે છે અથવા તેમાં
કાંઈ નથી.

ગેઝેટપરમાં જણાવવામાં આવ્યું છે
કે સુરતમાં મોટી આગ લાગવા પછી
પારસીઓનું મોટું મથક સુબષ થયું હ
વાં તે સાથે તમે મળતા ચાલો છો ?

મીં સેંગમેન તે સાંને વાંધા લી
ધો હતો.

સાક્ષીએ આગળ ચાલતાં જણાવ્યું
કે, મારી ઉમર ૪૪ વરસની છે. મારા
અભયાસ ઉપરથી હું કહું છું કે ધરાન
થી જરથોસ્તીઓ અઠવાર નાશી આ
વયા હતા. ૧૭૭૩ ની છેલ્લી રવાયત અ
નુભવીઓની કમીટીના રીપોર્ટમાંથી
પણ તે રવાયત પણ કમીટી સન
સુબ રજુ થઈ હતી અને તે રવાયત
ખરી નથી એવો કોષએ સચાલ ઉભો
કર્યો નથી કોષએ તે વખતે એવો સ
વાલ ઉભો કર્યો ન હતો કે તે રવાય
તમાં પ્રુબેન્સ સવાલો ખગ નહોતા.

અનુભવીની કમીટીના રીપોર્ટ કોષે
પડી કહાડ્યો હતો ?

સાક્ષી-મીં જવજુજી મોદીએ.

તેવજુ કમીટીમાં શું હતા ?

સાક્ષી-તેવજુ કમીટીના તેમજ સજ
કમીટીના સેક્રેટરી હતા કમીટીના ૧૭૫
સભાસદો હતા તેમાંથી જવજુજી મોદી
સેક્રેટરી હતા.

રવાયતનો ગુજરાતીમાં એક ફારો
છે તેનો અરથ બગઅર સમજવામાં આ
વેલો લાગતો નથી તેમાં જણાવ્યું છે કે
ગુલ મોના હાથના કરેલા હરને ધમ્ય
છે અને તેજાએને હાથનું રંધિલું લોહ
સાનાના સરળા જરથોસ્તીઓ આવ
છે અને પીન છે. ઉલ્લા ફકતો એવો
અરથ કાંઈ થતો નથી કે ગુજરાતમાં કરે
લા હરન અસતુમ્મતા મોએદો ચાસતી
કરવામાં લેય છે. તેનો અરથ એટલો
જ થય છે કે તેવા હરને પણ ધમ્ય
છે. વળી ૪૫ મો સચાલ જે પુછામાં
આવ્યો છે તે ઉપરથી પણ ખુલ્લું થાય
છે કે જુહાનને હાથના કરેલા હરન પર
સમજવાળો મોએદો ચાસતી કર નહીં
અને જો કરે તો તેનું નહાન ભાગે અ
ને તેને ફરી પરસતુમ લેવું જોઈએ.
૧૮૯૬ માં નાસારોવાળા હસતુર રસતમ
જી સોરામજી મેદરજી યાજ્ઞાના આડીનાં
એક ફકરા છ જેમાં જણાવવામાં આવ
્યું છે કે કોષ જુહાન જરથોસ્તી ધર
મમાં આવ્યા મોગ અને તે જરથોસ્તી
ધરમના મહજબ મુજબ ચાલે અથવા
જે તો તેજાને જરથોસ્તી ધરમના લે
વાની રવા છે. માણેજી રસતમજી ઉન
વાળાની રવાયત સંબંધમાં હું બોલી ગ
યો છું. તેવજુ હાલ ફાર-માં આવેલા
છે. તેરને કમીટીમાં જે રવાયત જુહ
રી હતી તે ઉપર બધી તપાસ ચલાવતા
માં આવી હતી, તેવજુની ચોપડા ઉપર
ના કમીટીએ બરાબર તપાસી જો
યાં હતાં અને કમીટીએ તે ઉપર એક
લખાણ માનાટ કરી હતી.

સ-તે રવાયત ખરી છે કે નહીં તે
તમે કહોશો ?

જ-હું કહી શકતો નથી કારણકે તે
માં સચાલ કરનાર કોણ છે અને જવા
બ આવનાર કોણ છે તેના નામો નથી.
તે એક હાથથી બીજે હાથ ગચેલી દ
ખાય છે અને મીં ઉત્તવાળાના હાથમાં
તે કેવી રીતે આવી તે પણ જણાવું
નથી.

સ-દર-ની ચોપડીમાં પારસીઓ વી
શે જે લખ્યું છે તે સપજી તમે વાં
ચ્યું છે ?

જ-હા.

સ-અને વટલાવવા સંબંધના સીમા
ય તેમાં જે લખાયું છે તે બરાબર છે
કે નહીં ?

જ-હા.

સ-અને તે ઉપરથી શું તમે કહી ન
થી શકતા કે વટલાવવા સંબંધમાં પણ
જે લખાનામાં આવ્યું છે તે પણ ખરું
હોવું જોઈએ.

જ-હા.

શેક અબદુલ રહેમાનની જીખાની.

શેક અબદુલ રહેમાને મીં લાઉનસ
ની તપાસમાં જણાવ્યું કે હું પારસી ન
થી પણ મુસલમાન છું અને યુની
વરસીટીને એસ સી. પ્ર. છું. જી. આઈ.
પી. ફેલોમાં દશ વર્ષ થયાં હું સર
વેયર છું.

તમે હમેશાં મરોમેદન છો ?

જ-હું પારસી જનમયો હતો.

સ-તમારું નામ તે વખતે શું
હતું ?

જ-અરહેસ નસરવાનજી યાજ્ઞેરાજા.

સ-તમે પારસી ક્યારથી થતા બંધ
થયા ?

જ-આજ બાવીસ વરસ વયાં. તે
વખતે હું ૨૬ વરસનો હતો.

સ-વસતીની ગણતરીની તમને યાદ
છે ?

જ-ખે વખતની મને યાદ છે અને
તે મને વખત હું મુસલમાન હતો.

સ-અને તે દર વખતે વસતીની ગ
ણતરીનાં તમે શું લખાવ્યું છે ?

જ-મહામેદન.

સ-તમે કોઈ પણ સંજોગ વચ્ચે
પારસી લેખાયા અંગે છો ?

જ-નહીં.

સ-શા માટે નહીં ?

જ-કારણકે તે ધરમ મેં તજી એ
હયો છે.

સ-તમે જમીનને લગતા આ કોર્ટ
માં આગેલા એક મુકદ્દમામાં થોડા વખ
ત ઉપર સાક્ષી હતા ?

જ-હા.

સ-અને મેં તમને તપાસ્યા હતા.

જ-હા.

મીં એંગમેનની ઉપરપાસટ તપાસમાં
સાક્ષીએ જણાવ્યું કે હું સુની છું.

સ-સેનસના રીપોર્ટમાં ધરમન લગતી
એક કોલમ છે ?

જ-હા.

આર. એસ. રસતમજીની જીખાની.

આર. એસ. રસતમજીએ મીં બાર્ડ
નક્સની તપાસમ જણાવ્યું કે મારી ઉ
મર ૩૭ વરસની છે. હું પારસી છું. હું
હમેશ પારસી નહોતો. સોળ વરસની
વયે મેં પારસી ધરમ તજ્યો હતો. તે
ની અગાઉ મારો નવજોત કરવામાં આવી
હતો. સોળ વરસની વયે હું ખ્રીસ્તી
થયો હતો અને છ સાત વરસ ઉપ
ર હું પાછો પારસી થયો હતો.

સ-તમે પારસી કેમ થયા ?

જ-મારો નવજોતની કીયા કરવામાં
આવી હતી.

સ-એમ આગ્રહ નવજોતની કીયા
થઈ હતી તેમજ ?

જ-હા.

સ-તે નવજોત કીયા કોણે કરી
હતી ?

જ-દસપુર કારાખ સનમનાએ ક
રી હતી.

સ-તે આગમજ તમે કાંઈ કર્યું
હતું ?

જ-તેણે ચાર વરસ સુધી મીં જી
વણજી મેં હોયે મને જઈ અવત્રતા શી
ખાડા હતા અને નવજોત આગમજ એ
ક મહાનો થોમેદે મને જણાવ્યું શાખ
વ્યું હતું.

સ-તમને ધરમમાં થેવા કોઈએ બતા
મણ કરી હતી ?

જ-સર જમશેદજી જીજીમાઈ અને
બીજાઓએ.

સ-નવજોત બીજીવાર ક્યાં કરવામાં
આવી હતા ?

જ-બાતશમેહેરામની સામેના
ધરમાં.

સાક્ષીએ આગળ ચાલતાં જણાવ્યું
કે ૧૮૯૧ અને ૧૯૦૧ માં સેનસસમ
મેં મારું નામ નોંધાવ્યું હતું તેમાં મેં

મારો ધરમ ખીસતી લખયો હતો. નવા તની કોલમમાં “ઈન્ડિયન ફિશ્ચીયન” અથવા “નેટીવ ફિશ્ચીયન” એ લખેલું હોવું જોઈએ પણ એ “પારસી” તરીકે લખ્યું નથી એવી મારા ખાતરી છે. ખીસતી ધરમ પાળતો હતો તે વખતે પારસી તરીકે એ મને જાણખાતરો હોય એવું મને યાદ નથી. જો પરીક્ષક એ લીધું અને હું ખીસતી થયો હતો.

હિલ્ટપાલટ તપાસ.

મીં એમને-તમારી જાત (રેસ) શું છે?

જ-મારી જાત શું છે તે હું જાણતો નથી (હસાહસ). હું એક ઈન્ડિયન અને પારસી છું. હિન્દુસ્તાનમાં બધા જ નમેશ્વાને હીંદી જાત હું ગણું છું. સાક્ષીએ આગળ ચાલત જણાવ્યું કે ધરાનથી નવા આવતા ધરાનીઓ પારસી કહેવાય.

મીં જસટીસ ખીમન-તમને કોણે વટ લાવ્યા હતા?

જ-નેવરડ જેમણે મેકડોનાલ્ડે.

સાક્ષીએ આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે પારસી ધરમમાં આવ્યા પછી એક પારસીબાઈ સાથે હું પરણ્યો છું.

મીં નજરવાનજી મેરવાનજીએ ૧૮૭૫ ના સાલનું ત્રસ્ટ કોર્ટમાં અત્રે રજૂ કર્યું હતું.

સર જમશેદજી ઇનસ્ટીટ્યુટના એક સેક્રેટરીએ ૯ મી જાનેવારી ૧૮૪૬ નું ત્રસ્ટહીઠ તયારખાદ રજૂ કર્યું હતું.

કામા ચેરીટીના સેક્રેટરીએ તાં ૧૬ મી જુન ૧૮૬૬ નું ત્રસ્ટહીઠ અને બીજા જુદા જુદા ત્રસ્ટહીઠો તયારખાદ રજૂ કર્યા હતા.

મીં સોરાબજી બમનજી

મુનસીની જુખાની.

મીં સોરાબજી બમનજી મુનસીએ મીં લાઉનડસની તપાસમાં જણાવ્યું કે હું પ્રેસીડેનસી એસોસીએશનનો કલારક છું. પારસી લો એસોસીએશન ૧૮૫૫ થી ૧૮૬૫ ક્રેડીના કાગલખાઓ મેં વાંચ્યાં છે. તે સમા કેમ ઉભી થઈ તેને લગતો હેવાલ પારસી પ્રકાશમાં છે. અત્રે સા

ક્ષીએ ઉપલી મંડળી ફેવી રીતે સથપા તેને લગતી વીગત અને કાગલખાં રજૂ કર્યાં હતાં.

અત્રે વધુ તપાસ મુલતવી રહી હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

ગઈ પરમ દીવસની તપાસ.

જુદાંદાન છોકરીને વટલાવનાર પારસી કાઠટરની જુખાની.

પારસી પંચાયતમાં સમાસહે ને ચુટી કાહડવાનો એકદાર.

પારસી લો એસોસીએશનની હકીકત.

(અખખારે સોદાગર, તાં ૨૪ મી ફેબ્રુવારી ૧૯૦૮.)

સર દીનશાહ માર્કેટ પીટીટ ખારો નેટ, સર બહાંગીર કાવસજી બહાંગીર, મીં ફસતમજી નાનાબાઈ મેહરામજી જીભાઈ, મીં રતનજી જમશેદજી તાતા, મીં બાપુજી સોરાબજી પટેલ, મીં રતનજી દાદાબાઈ તાતા અને ઝાં નાનાબાઈ નવરોજી કાવકે મુંબઈની પારસી પંચાયતના ત્રસ્ટીઓ સર જમશેદજી જીભાઈ ખારોનેટ, મીં હારમસજી એદસજી આબબલસ, મીં જમશેદજી ખરશેદજી જમશેદજી, મીં મેહરવાનજી મનચરજી કામા અને મીં બમનજી દીનશાહ પીટીટ સાથે મોંવાલેલા હાવાની વધુ કુનાવણી મઈ પરમ દીને હાઈ કોર્ટમાં નામદાર જડજા મીં દીનશાહ ધનજીભાઈ દાવર અને આં મીં જસટીસ ખીમન સનમુખ નીકલી હતી. વાઠીઓ તરફથી મેશરસ અરદેશર હોરમસજી, દીનશાહ અને કંપનીની ફરમાસથી મીં લાઉનડસ, મીં ફરદુનજી સોરાબજી તાલીયારખાન, મીં બાદશાહ અને પ્રતીવાદીઓ તરફથી સોલી સીટરો મેશરસ કેમ્પી, શાંચ અને આવનાની ફરમાસથી મીં ઇનવેસ્ટરીટી, મીં

રેકસ, મી૦ સ્ટ્રેંગમેન અને મી૦ જી. બી. કાંગા હાજર થયા હતા.

સરખાતમાં મી૦ બાર્ડેસે જણાવ્યું કે ડો૦ ધનજીશાહ બહાંગામખી આવયા છે તેમની જાણી અને હું રજુ કરવા ની રમ માયું છું.

ડો૦ ધનજીશાહની જાણી.

ડો૦ ધનજીશાહ મોટાભાઈ વકીલે મી૦ બાર્ડેસની તપાસમાં જણાવ્યું કે મારી ઉંમર ૫૨ વરસની છે.

સ૦—હમણું શું નોકીએ છે ?

જ૦—અંભાતમાં હોસપીટલમાં. અંભાતમાં હું ૨૬ વરસ સુધી નોકરીએ હતો અને મને ત્યાં રૂ. ૧૪૦ ના પગાર મળતો હતો અને તે વિપરાંત રહેતા હું સુરત તેમજ ગાંધીભાઈ મળ્યું હતું. જુનાગઢ ખાતે હું પાંચ વરસ સુધી નોકરીએ હતો તે વેળા હું હોસપીટલના બડો નહીં હતો, પણ આવી મદદનીશ તરીકે કામ કરતો હતો. આ સુકદમામાં જ્યાંની આપ ગયલાં ખાઇ સુનાખાઇને હું ઓળખું છું. તેણીને મારો કુટુંબમાં ઉછેરવામાં આવી હતી. તે છોકરાનાં પાંચ જુનાગઢ ખાતે એક દરદી તરીકે પોતાની છોકરીને લઈને આવ્યો હતો. તે આપ એક જાતના આવો યાને ફકીર હતો. તે વેળા તે બહોળા ખીમાર હતો અને ખાંસીથી પીડાતો હતો. તે વેળા તે છોકરીના ઉંમર ૩ થી ૪ વરસની હતી. તે વેળા તે છોકરીનું નામ સુંદર કરીને હતું. તે વેળા તે ફકીરને હોસપીટલમાં દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો. તે હોસપીટલમાં તે પછી મરણ પામ્યો. તેટલો વખત તે છોકરી તેની સાથે જ હોસપીટલમાં રહી હતી. બપોરે તે આવો હોસપીટલમાં આવ્યો ત્યારે તેણે કહ્યું કે મારામાં મારી બધી કાલેરા થી મરી ગઇ છે અને તેટલા માટે હું મદદ મેળવવા આવ્યો છું. તે બધરાં જુનાગઢ આવતાં મરણ પામી હતી.

અંભાતના લોકોને શું અબર હતી ?

મરણ વખતે તેનું કાષ્ઠી સળુંવા હમું હમણાં હતું નહીં. તે આવનાં મ

રણ પછી મને સીપામએ આવીને કહ્યું કે આવો મરણ પામ્યો છે અને તેની પાસડું બાળક નીરાધાર છે, માટે તેનું શું કરવું. મેં તે ઉપરથી એવો હુકમ તે સાંપડને આપ્યો કે કાંઈ હીંદુ જો એ બાળકને કબજે લેતો હોય તો તેને તેમ કરવા દેવું. પણ તેમ કરવાને કાંઈએથી ના પાડી. તે ઉપરથી તે બાળક પર મને ક્યા આવી અને મેં તેને મારા ઘરમાં રાખ્યું. એ પછી તેને મેં મારી બાજુ છોકરીઓની માફકજ ઉછેર્યું. તે પછી મેં તેની નવજોત કરી હતી. મારી છોકરીઓની પણ તેજ દીવસે નવજોત થઇ હતી, પણ સુંદરની જુદા ઓરડામાં કરવામાં આવી હતી. હું કહ્યો છું. નવજોત થઇ તે વેળા હું અંભાત ખાતેજ હતો. અંભાત ખાતે કાંઈ બી કદમો દસવર યા મોબેદ હતો નહીં અને તેથી મોમેદને સુરતથી બોલાવવામાં આવ્યો હતો. તેમનું નામ મદરવા નજી ફાંડુનજી કરીને હતું અને તેણે કોયા કરી હતી. એ નવજોતની કોયા કરવા અગાઉજ મેં તે મોબેદને સુરત ખાતે લખ્યું હતું કે મારે એક જુદા જાન છોકરીને સદરા પેહેરાવવા છે અને તે બાબત મેં પુરતી રીતે તેને માહિતગાર કર્યો હતો. તે વેળા અંભાતમાં પારસીઓની સારી વસતી હતી, તે વેળા નવજોતની કોયામાં સઘળા પારસી અને બોલાવવામાં આવ્યા હતા. તે વેળા અંભાતનાં લોકોને ખચોતજ એવી ખબર હતી કે એ છોકરી જુદીનજ છે અને તેના મા તેમજ આપ કાંડુ હતાં. નવજોત સામે તે વેળા કાંઈ એવો વાંધો ઉઠાવ્યો હતો નહીં નવજોત પછી તે છોકરીને સુનાખાઇ કરીને બોલાવવામાં આવી હતી. તે અગાઉ તે અમે સુંદરજ બોલાવતા હતા. સુંદર કાંડુ નામજ. નવજોત અગાઉ તે છોકરીને જરથોસ્તી બંદગીની કલમો શીખાડવામાં આવ્યા હતા, અને નવજોતની કોયા વેળા તે છોકરી તે કલમો પઢી હતી. તે છોકરી મારી છોકરીઓની ઉંમર બરાબર થઇ હતી.

નવજોત થયા પછી સુનાખાઇ દરેક રીતે બજાવાગજવા મંડી મયાં તેમજ બી

છાધારમીક કીયામાં ભાગ લેતાં હતાં, અને તેઓ મારી બેટીઓની માફજ બં દગ્ગી કરતાં હતાં. વળી ખંખાતમાં આદર યાત્રા છે ત્યાં તે મારી સાથે આવતી હતી. ત્યાં મોખેદ એક શેહેનશાહી હતો. ખંખાતમાં તે વેળા બેજ મોખેદ હતા. તે વેળા તે મોખેદોએ કરીએ વાંધા લીધા હતા નહીં. તે પછી સુનાયાઇનાં લગન કરવામાં આવ્યાં હતાં. ફરફનજી તા. ટેલવાજાને હું જોળખું છું. આ લગન કરવા સંબંધી તે માણસને ભાગવં વળગવું છે તે છોકરી જ્યારે મોટી થઇ ત્યારે મેં તેને પરજીવવાને વીચાર કર્યો. સુરતમાં તે વેળા પરકોમવાલાં બે કુટુંબ હતાં, જેમને ત્યાં પારસી બાપ અને જુદીન માને પેટના છોકરાં હતાં. મેં ફરફનજીને કહ્યું કે સુનાયાઇ ખમે માટે વર શોધી કહાડો. ફરફનજીએ મને કહ્યું કે મારો એક સગો અમદાવાદ ખાતે મીં કરાકાને ત્યાં નાકરીએ છે તેને હું મળીને કહીશ ને તેની સાથે ગોઠવી આપીશ. તે સગાનું નામ બેહરામજી હતું. બેહરામજીના બાપનું નામ મચેરજી હતું. ફરફનજીએ આખરે સુનાયાઇનાં લગન બેહરામજી સાથે કરાવી આપ્યાં. તેઓ કાલ સાથે રહે છે અને તેમને છોકરાં પણ થયાં છે. લગન થયાં અગાઉ સુનાયાઇ જુદીન હતી તે ખીના મેં બેહરામજીને કહી હતી. મેં આજે કોરટ સનમુખ જે કહ્યું છે તેજ ખીના મેં બેહરામજીને કહી હતી. લગનના આશીરવાદ સાર્યા અગાઉ મોખેદો તે છોકરીની યુન યાદ વીશે માહીતમાર હતા. આશીરવાદ એ મોખેદોએ સાર્યા હતા જેમાંના એક હું નામ નવરોજી બાલીના હતું. નવરોજી બાલી ખંખાત ખાતે પછાંથી આવે છે. લગનના આશીરવાદ સાર્યા પછી તે મોખેદ સુરત ખાતે ગયા હતા. એ છોકરી મારી પોતાની છાકરીજ છે એવી વાત તદન ખોટી છે.

સુનાયાઇનાં એક મરણ પામેલા છોકરાની કાસને ઠેકાણે પાડવા સંબંધી યાને દખમે ચકડાવવા સંબંધી વાંધા ઉઠેલા હતા તે ખરી વાત છે. અમદાવાદના દસવર નામે જમણેજીએ મને

કહ્યું કે સુનાયાઇના બાળકને દખમે ચકડાવવા બાબે મને વાંધા છે. બેહરામજીએ મને આ બાબે કાગળ લખ્યું તે ઉપરથી મેં દસવરો તેમજ એરવદ જીવજી મોડીપર કામગીરી લખ્યાં.

અત્રે એરવદ જીવજીને પ્રજાં તેઓ એ જણાવ્યું કે એવું કાંખી કાગળ મને મળ્યું હોય તેની મને યાદ નથી. પણ તે વીશે હું દસવરોમાં તપાસીશ.

શાપ્તીએ કાગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે મેં તે કાગળ “જીવજી જમણેજી મોડી, સિકેટરી, પારસી પંચાયત” એ વે સરનામે લખ્યું હતું. તે કાગળ મધિ મેં ખુલ્લું જણાવ્યું હતું કે તે બાળકના માઆપ જુદીન હતાં. વળી મેં મીં શેહેરીવારજી બચ્ચા ઉપર પણ કાગળ લખ્યું હતું.

અત્રે મીં લાઉનડસે તે કાગળ કોરટ મધિ રજી કર્યો હતો અને મીં શેહેરીવારજીના બેટા મીં શાપુરજીએ તે કાગળ પોતાના પીતાપર લખેલો કાગળ આવર્યો હતો. આ કાગળ કોરટ મધિ વાંચવાની માગણી મીં લાઉનડસે કરી હતી અને કોરટે તે બાબેની રજા આપી હતી.

આ કાગળ અત્રે વાંચી સંભળાવવામાં આવ્યું હતું, જે મધિ કોં ધનજી શાહે એમ જણાવ્યું હતું કે મારા બરમાં એક જુદીન માઆપને પેટની છોકરીને જરથોસતી રેવાજ મુજબ ઉકેરવામાં આવી છે અને તે પછી તેને વળી જરથોસતી બનેલા જુદીન પારસી સાથે પરજીવવામાં આવી છે. હવે એને પેટનાં છોકરાંને દખમે ચકડાવવાની તેમજ ખીજી માઆપમાં દસવરો તરફથી વાંધા ઉઠાવવામાં આવે છે તે બાબે તમે કાંઈ ખી ખુલ્લો કરશો. એ જુદીન છોકરીના માઆપ બીચારાં કોથેરામાં મરણ પામ્યાં અને તે વેળા તે એક નાનું બાળક હતી અને જ્યારે કોથખી હોતું તેની સંભાળ લેવાનું યા તેને ઉકેરવડને ના પાડી ત્યારે મેં પોતે દખા બાંધેલે તેને ઉકેરી હતી અને તેમાં મેં ખોટું કશું કર્યું નથી. તેટલા

માટે એને ભગતો ખલાસો જો તમે રજો તો મોટો ઉપકાર થશે.”

સક્ષીએ આમળ ચામતાં જણાવ્યું કે મેં તે કાગળમાં તેનાં માથાપ કાઢે તાથી મરણ પામ્યાં હતાં એમ જણાવ્યું હતું, પણ તે એક ભૂત છે. તેની માજ કહત કાઢેતાથી મરણ પામી હતી જ્યારે બાપ તો ખાંસીની બીમારીથી મરણ પામ્યો હતો. મીંડુ જીવજીત મોદી તરફથી મને તે કાગળને જવાબ મળ્યો હતો, પણ તે મારી પાસે નથી. પણ તે કાગળ મધે એમ જણાવવામાં આવ્યું હતું કે સરો પેઢરાવવાની દશીએ અડચણ નથી, અને તે બાપ કે એક સંભારી હોવાથી તેમાં વધારે ઉદાજ જરાની જરૂર હતી નહીં તેમજ તેમ કરવું સલાહકારક હતું નહીં.

અત્રે મીંડુ ઇનવેસ્ટીગેટીવ જણાવ્યું કે કોર્ટમાં રજુ થયેલા કાગળને ઇંગ્લેંડમાં તરજીમો કરવામાં આવે ત્યાં સુધી સક્ષીની વધુ તપાસ મુક્તિથી રાખવી. કેમકે તરજીમો થાય નહીં ત્યાં સુધી સાક્ષીની જખાની પાછળ આપણે બરાબર ચાલી શક્યે નહીં.

અત્રે સક્ષીને જવા દેવામાં આવવા હતા પણ તેમને પાછા ૩-૩૦ કલાકે હાજર થવાનો કોર્ટે હુકમ કર્યો હતો.

મીંડુ મુનશીની વધુ જખાની.

ગયા શુક્રવારની અધુરી રહી સક્ષીમાં મીંડુ સાંભળજી બહમનજી મુનશીએ મીંડુ લાઉડસની વધુ તપાસમાં ફેટાંકે એમ ર્યાંએ અને પારસી લે. એસીસી બેચન ને લગતી કેટલાક હકીકત રજુ કરી હતી અને મહાવચન તેમજ જરથોસ્તી એ બોલોના અરથ તે મધેયાં સમજાવ્યો હતો.

સાક્ષીએ વધુ એમ જણાવ્યું કે પારસીની વચાખયાનાં સંજ્ઞામાં સર જોસફ આરનહઠ આગળ ડેપ્યુટેશન મ્યું હતું તે મને યાદ છે. તે વચાખયા પારસી લે. એસીસીએશનની ૧૯ મી કલમમાં સમાયેલી હતી. ડેપ્યુટેશન તે વેળા વચાખયામાં સુધારો કરવા માંગ્યો હતો. એ સુધારો એવો હતો કે જે કોઈથી “જરથોસ્તી ધરમ” ધારણ કરે એવાજ

બદો જરથોસ્તી મહાજા માટે પુરતા છે. જરથોસ્તી ધરમ માનવો કે નહીં તે અબદો કહી નોંખવાની બલામણુ થઈ હતી.

એ પછી સાક્ષીએ એમ જણાવ્યું કે પારસી પંચાવતનાં સમાસદોને યુટી કાઉન્સિલમાં આવે છે.

અત્રે સાક્ષીએ તા. ૩૧ મી મારચ ૧૮૬૨ ના દિવસે કમીશન મનમુખ પારસી પંચાવત આવે મીંડુ નવરોજી ફરદનજીએ આપેલી જુખાનીને લખતી કેટલીક વીમતો રજુ કરી હતી, જેમાં પંચાવતને નવેસરથી રચી તેને એક પ્રભુશ્રી ય મંડળ બનાવવાની બલામણુ કરવામાં આવી હતી. અત્રે સાક્ષીએ મરફુ મ શેઠ સાહરામજી શાપુરજી બંગાલીએ હેનરી એનડરસનપર લખેલો પત્ર રજુ કર્યો હતો. એ કાગળ ૧૮૬૪ માં લખાયો હતો અને તે મધે પચાવતના બંધારણ બાબે કેટલીક બલામણુ કરવામાં આવી હતી.

સાક્ષીએ આમળ ચામતાં જણાવ્યું કે કોર્ટ મધે મેં જે જોચર્યાં રજુ કર્યાં છે તે મેં જવાબદારોની જોરીસમાં જોયાં હતાં અને તે મને જોવા દેવામાં આવ્યાં હતાં. ફું મીંડુ દીનશાહ સાલી સીટરને મદદ કરે છું. વળી મેં અનજી મનની સભા કેમ બોલાવવામાં આવે છે તેને લગતાં જહેરનામાઓ પણ વાંચ્યાં છે.

મીંડુ જસડીસ દાવર-(મીંડુ લાઉડસને) તમે અનજીમનને કોમની ઉપમા આપી શકો નહીં, કેમકે ૧૦૦ માણસોની સભા મળી હોય તો ત્યાં પણ સરનશી ન જો બાજણુ કરે તો એમ બોલે કે “અનજીમનના સાહેબો.” તેટલા માટે તેવી સભા જે ૧૦૦ ની બનેલી હોય તે કાંઈ બાખી અનજીમન થા કોમ કે હોવાય નહીં.

મીંડુ લાઉડસ-ફું અનજીમનનેજ આખી કોમ મણું છું, અને તે ફું બીજી રીતે મેલી શકતો નથી.

અત્રે કોર્ટ ટીપીન માટે ઉઠી હતી.

હાકટર ધનજીશાહ વકીલની ઉલટ

પાલટ તપાસ.

હાકટર ધનજીશાહે મીં ધનવેરાંરીટીની ઉલટપાલટ તપાસમાં જણાવયું કે મેં એ રજૂ શેહેરીયારજીને જે કાગળ લખ્યો હતો તેમાં તે છોકરી સાથે મારો શું સંબંધ હતો તે મેં આડકતરી રીતે બતાવ્યો હતો. આવો જીનાગદની આ સંપીટભગં આવ્યો અને ત્યાં છોકરીને મુઠી ગયો જેવી કંઈ મોંઘે હોવી ન જોઈએ; કારણકે છોકરી કાંઈ દરદી તરીકે આવી નહોતી. ખાવાનું નામ જળદેવ હું એવી મને યાદ નથી. આના ૧૮૮૯ કે ૧૮૯૦ માં આવ્યો હશે. ખંભાત હું ૧૮૯૧ ના સાલમાં ગયો હતો. મારા ધરમાં છોકરી આવવા પછી મારાં બન્નાં તરીકે હું તેણીને પેહેરાવતો હતો અને મારાં બન્નાં તરીકે તેણીને ગણતો હતો. મેં છોકરીને શુદ્ધરાતી શીખવ્યું હતું. જરૂરોસતી ધરમતું પણ મેં તેણીને શીખવ્યું હતું. તેણી હોંડુ હતી અને મેં તેણીને પારસી બનાવી હતી. મારાં છોકરાં અને તે છોકરીનાં પેહેરામાં ધણો તકાવત હતો તેથી છોકરાં તેણી વીચે જમને પુછતાં હતાં અને અમે તેઓને તેણીના કુળને વીજે કંઈ છુપું રાખ્યું નહોતું. મીં જીવજીજી મોઢા ઉપર મેં કાગળ લખ્યો હતો તેમાં છોકરી સાથે નો મારો શું સંબંધ હતો તે મેં દર શાવ્યો નહોતો.

અત્રે મીં જીવજીજી મોઢાએ ઉપત્રા પત્રનેા જવાબ લખ્યો હતો તેના પ્રેસ કાપી રજુ કરવામાં આવી હતી.

મીં લાઉનડસની જણાવયું કે જ્યાં સુધી મીં જીવજીજી મોઢાને મોજાવવા માં ન આવે ત્યાં સુધી તે ચુકાદામાં દાખલ કરી શકાય નહીં.

અત્રે આ હસતાવેજની મોંઘે લેવામાં આવી હતી.

સાક્ષીએ આગળ ચાલતાં જણાવયું કે જીદીનોનં સદરો કસતી પેહેરાવના રવા છે એમ મીં જીવજીજીએ મને જણાવ્યું હતું એવી મને યાદ છે. મીં જીવજીજીને હાલ જે જવાબ રજુ કરવામાં આવ્યો છે તેમાં અને મારી યાદાસત

માં ફરક છે. સુરો પેહેરાવના એ જોડું કામ મેં કર્યું હતું એમ મીં જીવજીજીએ મને જવાબમાં લખ્યું એવી મને યાદ નથી. હું રસતમજી રસતનજી વકીલનેા સંગે છું. તેજી એક મહામેદન ધણીયાણી પંચય્યા હતા એવું મેં સાં જણ્યું નથી. મારી જાણ પ્રમાણે તે પારસી એગર સાથે પંચય્યા હતા. મારી જાણ પ્રમાણે રસતમજીના ધણીયાણી પારસજી હતાં.

મીં લાઉનડસની ઉલટપાલટ તપાસમાં સાક્ષીએ જણાવયું કે રસતમજીના ધણીયાણાને મેં જ્યાં નથી. મારો બચપણમાં તે મરજી પામ્યા હતા. નનાયામ અસલ હોંડુ હતી એમાં અને કાંઈ શક નથી.

મીં સાગળજી મુનશીએ મીં ધનવેરાંરીટીની ઉલટપાલટ તપાસમાં જણાવયું કે, જે રસતાવેજી મેં તપાસ્યા હતા તે વાઢીના મુકદમાની ન જરૂર તપાસ્યા હતા.

મીં લાઉનડસની ફરી તપાસમાં સાક્ષીએ જણાવયું કે, પારસી પ્રજા એવા અગદ જવળેજ જીવામાં આવે છે.

અત્રે વધુ તસદીકો મીં લાઉનડસે રજુ કર્યાં હતાં.

મીં રતનશાહ કોહીયારની જીખાની.

મીં રતનશાહ કોહીયારે મીં લાઉનડસની તપાસમાં જણાવયું કે હું મેશર સ અરહેશર, હોરમસજી અને દીનશાહ સાત્રાંસીટરોનેા મેનેજીંગ કલારક છું. પારસી પ્રકાજીતું પહેલું વાલમ રજુ કરું છું.

પારસી પ્રકાજી રજુ કરવા સંબંધમાં કેટલીક તકરાર પછી વધુ તપાસ મુજબ વી રહી હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

“પારસી-પ્રકાશ” સત્તાવાર
ચોપડી લેખી શકાય કે ?

ધારાના હિમાયતીઓ વચે
તકરાર.

ઓચરયાંઓ રજુ કરવાની
દલીલ.

અસલ દસતાવેબે નહી હોવાનો
એકરાર.

નકલો પુરાવા તરીકે રજુ
કરવાની દલીલ.

ઓ. મી. જસટીસ હંવરે
તકરારનો આપેલો ચુકાદો.

(અખબારે સોદાગર, તા. ૨૫ મી
ફેબ્રુઆરી ૧૯૦૮.)

સર દીનશાહ માણેકજી પીટીટ બારે
નેટ, સર બહાંગીર કાવસજી બહાંગીર,
મી. રસતમજી નાનાબાઈ મેહરામજી જી
જીભાઈ, મી. રતનજી જમશેદજી તાતા
મી. બાપુજી સારાબજી પટેલ, મી. રતન
જી દાદાબાઈ તાતા અને ગાં. નાનામા
ઈ નવરોજી કાવકે મુખ્યની પારસી પં
ચાયતના ત્રસ્ટીઓ સર જમશેદજી જી
બાઈ બારોનેટ, મી. હોમસજી એલજી
આલબલેસ, મી. જમશેદજી ખરશેદજી જ
મશેદજી, મી. મેહરવાનજી મનચેરજી કામા
અને મી. બમનજી દીનશાહ પીટીટ સા
મે ગંધાવેલા દાવાની વધુ ધુનાવણી ગઈ
કાલે હાઈ કોર્ટમાં નામદાર જજ મી. ડીનશાહ
ખનજી મહાદેવ અને આ. મી. જસટીસ બીમન
સનમુખ નીકલી હતી. વાદીઓ તરફથી મેજસ્ટ્રેટ
અરદેશર, હોરમ
જી, દીનશાહ અને કંપનીની ફરમાસથી

મી. લાઉડસ, મી. ફરદુનજી સારાબજી
તાલીયારખાન, મી. બાદશાહ અને મી. ફરદુનજી
પેસતાનજી તાલ્યારખાન અને પ્ર
તીવાદીઓ તરફથી સાક્ષીસીદરો મેજસ્ટ્રેટ
ફૂગી, લીંચ અને ઓચરની ફરમાસથી
મી. ધનવેરાસીટી, મી. રેહસ, મી. સ્ત્રેંગમે
ન અને મી. જે. બી. કાંગા હાજર થ
યા હતા.

ધારાના હિમાયતીઓ વચે
તકરાર.

મધ પરમ દીને “પારસી પ્રકાશ” પુ
સતક એક સત્તા સમાન લેખી શકાય કે
તેને લગતી ચાલેલી તકરારની નામદાર
કોર્ટે લીધેલી નોંધ મી. જસટીસ હાવ
રે વાંચી સંભળાવી હતી. જે બાદ મી. લાઉડસે
જણાવ્યું કે હું મારા મીત્રને સને ૧૮૮૪ ના ત્રસ્ટ ડીમાં મુખ્યના
બીજા દોખાઓના સંબંધમાં જે જ
ણાવવામાં આવ્યું છે તે રજુ કરવાને
જણાવીશ મેં તે વીશે સામા પક્ષને
આગમ્યથી ચેતવણી પણ આપી છે.
મી. સ્ત્રેંગમેને જણાવ્યું કે મી. એ
દી ૧૫ વરસની વાત ઉપર સેક્રેટરીના
આધાર ઉપર આવવા હતા અને તે દસતા
વેબે અમેને મલી શકતા નથી.

નામદાર જજનેએ અત્રે નોંધ લીધી
હતી કે પ્રતીવાદીઓને મજબૂર દસતાવે
બે મલી શકતા નથી.

મી. લાઉડસ-હું “પારસી પ્રકાશ”
ના ૪૧માં પાનામાં જણાવેલો ફરો રજુ
કરું છું.

મી. સ્ત્રેંગમેને જણાવ્યું કે મી. લા
ઉડસ મજબૂર ફરો શા આધારે જણા
વ્યા માંજે છે તે હું બન્યુતો નથી.

“પારસી પ્રકાશ”ની અગત્યતા.

મી. લાઉડસે જણાવ્યું કે “પારસી
પ્રકાશ” એક સત્તાવર ચોપડી સમાન લે
ખવામાં આવી છે મટે આ ચોપડીમાં
યા દોખાને લગતા મુળ હકીકત હું બ
તાવી આપવા માગું છું. દોખાનું બંધ
લ થું નમ ઉપરથી સથાપનામાં આવ્યું
હતું તેને લગતી તવારીખ હું પુરવાર
કરી આપવા માગું છું.

મી. સ્ત્રેંગમેન-મારી જાણ મુજબ મી. લાઉનડસ એ ફકરા મારફતે કોઈ ત્રસટ પુરવાર કરવા માગતા નથી.

મી. લાઉનડસે જણાવ્યું કે હું પુરવાર કરી આપતા માત્ર 'હું' કે એક ત્રસટ હસતી ધરાવતું હતું.

મી. લાઉનડસની વીગતો સાથે મતફેર.

મી. મી. જસ્ટીસ દાવરે જણાવ્યું કે મી. લાઉનડસે પોતાના મુકદ્દમા ખુલ્લો કરતી વેળાએ પોતાના ભાણજીમાં ખુલ્લે ખુલ્લું જણાવ્યું હતું કે "પાર મી પ્રકાશ"ના કરતાં ખાન બહાદુર બમ નજી ભેરામજી પટેલને સામી પક્ષના એક અનુભવી સાક્ષી તરીકે જુઓની આપવા સાથે જોલાવવામાં આવનાર છે. મારે જણાવવું જોઈએ કે તે વાતને તમેજો તે વેળા કોઈપણ દનકાર કર્યો હતો નહીં.

મી. સ્ત્રેંગમેન અત્રે જણાવ્યું કે મી. લાઉનડસ પોતાને ગમે તે ધારવા ને, માનવાને અથવા વીચારવાને પ્રખત રીતે સખતપાર છે, પણ જ્યાં સુધી હું પોતે એક વાતને ખુલ્લો સ્વીકાર કરે નહીં ત્યાંસુધી તે એક ખરી વાત તરીકે માની લેવાને તેવજીને કોઈપણ કારણ નથી. હું જ્યારે મારો મુકદ્દમા ખુલ્લો કરતાં નામદાર કોર્ટ સનમુખ મારે બા શય કરીશ ત્યારે તમે નામદારો જોઈ શકશો કે મી. લાઉનડસે જણાવેલી ધણીક વીગતો સાથે હું બીજાકુલ એકમત થતો નથી.

પારસીઓને લાગુ પડતો અંગ્રેજી કાયદો.

હેવટે મી. સ્ત્રેંગમેન કેટલીક વધુ સાહદતો ટંકી બતાવી જણાવ્યું હતું કે પારસીઓને અંગ્રેજી કાયદો લાગુ પડે છે, તેમાં કોઈપણ શંક નથી. અંગ્રેજી કાયદો સને ૧૭૨૬ માં ફક્ત કલકત્તાનેજ નહીં પણ મુંબઈને પણ કાયદા પાડવામાં આવ્યો હતો.

ત્રસટીઓની આ મુકદ્દમામાં સથીતી.

તે બાદ જોઅરયાંઓ રજુ કરવાને લગતાં કાયદાના સંબંધમાં મી. લાઉન

ડસ લીધેલી તકરારને મી. સ્ત્રેંગમેન લંબાવ્યું રહ્યો આપવાનું શરૂ કર્યું હતું.

આ. મી. જસ્ટીસ દાવરે મી. સ્ત્રેંગમેનને જણાવ્યું કે તમે એ બાબત ઉપર યોલો તે અગાઉ હાલના મુકદ્દમામાં તમારી સથીતી થું છે તેના સંબંધમાં તમે તરફથી કામ જોલાસો થયલો જોવાની અમે ઇચ્છા રાખ્યે છાએ. આટલી વાત તો તમે કુચુલ રાખો છો કે સને ૧૮૮૪ ના સાલમાં ત્રસટ દીડ બનાવવામાં આવ્યું હતું. એટલે કે તમે જે મીલકતો ધરાવો છો તેને લગતાં ત્રસટદીડા હસતીમાં છે તથા તમે તે મીલકતોના ત્રસટીઓ છો.

મી. સ્ત્રેંગમેન જણાવ્યું કે એ ત્રસટદીડ બનાવવામાં આવ્યું તે વેળા તેના ત્રસટીઓ હતા.

આ. મી. જસ્ટીસ દાવરે-અને તે જો પછીના આવનારાઓ તરીકે તમે છો કે ?

મી. સ્ત્રેંગમેન કરેલો જોલાસો.

મી. સ્ત્રેંગમેન-તમે નામદારો જોશે કે સથીતી લગાર કહીડી છે. સને ૧૮૮૪ ના સાલમાં તે વેળાના ત્રસટીઓના હાથમાં કેટલીક મીલકતો હતી જેમાંની કેટલીક મીલકતોના ત્રસટો હતાં તથા કેટલીક મીલકતોના નહીં હતાં. ધણીખરાં અમે ધાર્યે છીએ કે મુંબઈમાં બાંધવામાં આવેલાં હોખમાં વગેરે મીલકતોના નહીં હતાં. આવા સંજોગો વચ્ચે જુદી જુદી મીલકતોના સંબંધમાં નવાં ત્રસટો બનાવવાનું કામ ધણું ખરચાણુ સમ પડવાને સંભવ હતો. આથી તે વેળાના ત્રસટીઓએ એક નવુંજ ત્રસટદીડ બનાવ્યું અને તે નવાં ત્રસટદીડની રૂયે સખલી મીલકતો પોતાને કબજે લીધી. આ રીતે કાયદાની નજરે જોતાં હાલના ત્રસટીઓ કોઈપણ ત્રસટને આધારે મીલકત ધરાવતા નથી. પણ તેઓને તેઓની આમળા ત્રસટીઓ તરફથી ત્રસટનો વારસો મળ્યો છે, જે ત્રસટમાં જણાવેલી સરતો મુજબ બદા કરવાની તેઓ પોતાની ફરજ સમજે છે. આ ત્રસટનો વહીવટ કરવામાં ત્રસટીઓને પો

તાને કાંઈ અંમત લાભ નથી. હાલના ત્રસટીઓ સધળા સને ૧૮૮૪ ના સાબતું ત્રસટીઠી ધરાવનારા ત્રસટીઓની પછીના આવનારાઓ છે. અને ૧૮૮૪ નું ત્રસટીઠી પોતા માટે બનાવનારા ત્રસટીઓનાં કાંઈ પણ ત્રસટી હાલમાં હયાત નથી.

ત્રસટીઓની ફરજ શું છે ?

આથી હાલના ત્રસટીઓને પોને જે મીલકત ધરાવે છે તેનું ત્રસટ છે કે નહીં તેની સાથે કાંઈ કામ નથી. તેઓ ને તો ફક્ત પોતાની આગત યજ્ઞ અથવા ત્રસટીઓ તરફથી ચોક્કસ વારસો મળ્યો છે જેના પોતાથી બની શકતી સરસ રીતે તેને વહીવટ કરવાની તેઓ પોતાની અંમત ફરજ સમજે છે. ત્રસટીઠીમાં બુલો પુરવાર કરવાની હલીલ.

આમ મીં જસટીસ દાવર-મીં લાઉ નક્કસ જે તકરાર લે છે તે એજ છે કે તમારી આગમના ત્રસટીઓએ જે ત્રસટ ઠીક બનાવ્યું છે તે તદ્દન ચેરક યદેસરનું છે તથા તે ત્રસટીઠીમાં કરવામાં આવેલા બુલો મીં લાઉનક્કસ ચોક્કસ હસતાવેળે તથા સાહદતો ટાંકી બતાવીને પુરવાર કરી આવવા માંજે છે. તમે તેઓને આવી રીતે બુલો પુરવાર કરવામાં કેવી રીતે અટકાવ નાખી શકશો?

મીં સ્કેંગમેન-સામીપક્ષ તરફથી જણાવવામાં આવે છે કે સને ૧૮૮૪ ના સાબતું ત્રસટીઠી બનાવવામાં આવ્યું તે આગમન ધણીક ત્રસટો હસતી ભોગવતાં હતાં. આથી અમે કહીએ છીએ કે તે તમે પુરવાર કરી આપો. તેઓએ આ મળ ત્રસટો હસતી ભોગવતા હતા. તે પુરવાર કરવા માટે ચોક્કસ ઓચરયાંઓ રજૂ કર્યાં છે પણ અમે જણાવીએ છીએ કે તે ઓચરયાંઓમાં આગલાં ત્રસટોની હસતી પુરવાર થતી નથી.

વીગતો પણ રજૂ કરવાની ફરજ.

ઓમ મીં જસટીસ દાવર-સને ૧૮૮૪ ના ત્રસટીઠીની આગમન ત્રસટો હતા એટલુંજ સામી પક્ષની પુરવાર કરવાની ફરજ તમે સમજેછો કે તેની વીગતો

પણ તેઓએ પુરવાર કરવી જોઈએ એવું તમે કહેવા માંગો છો.

મીં સ્કેંગમેન-તેઓએ વીગતો પણ પુરવાર કરવી જોઈએ. હું તે વીશે આજ્ઞા પછી બપોરે કોરટ પાછી બેસતાં લંચાણથી કાપઠાની સાહદતો ટાંકી બતાવવાની ધમકી રાખ્યું. એમ જણાવવા માગ્યું કે જ્યારે હું બધી વીગતો ફરીને જાહેર વાપરણ તથા ફરેક અગતની વીગતો એવું જણાવવાની મારી મતજાય છે.

તે બાદ મીં સ્કેંગમેન ફરજયાત ઓચરયાંઓ રજૂ કરવાને ભગતી મીં લાઉનક્કસની તકરાર તોડવાના સંબંધમાં વધુ સાહદતો રજૂ કરવા માંડી હતી.

અસલ હસતાવેળેની નકલો સર્વી કારવાને લગતો કાયદો.

અસલ હસતાવેળેની નકલો પણ પુરાવા તરીકે રજૂ કરી શકાય એવી મીં લાઉનક્કસે કરેલી ફલીલને જવાબ આપતાં મીં સ્કેંગમેન જણાવ્યું કે મીં લાઉનક્કસની ફલીલ મુજબ ધંબલમાં અસલ હસતાવેળેની નકલો પુરાવા ઓ તરકે સર્વીકારવામાં આવી છે. તેના સંબંધમાં મીં લાઉનક્કસે જે મુકદ્દમાઓ ટાંકી બતાવ્યા હતા તે મકદ્દમા ઓ મધેના ત્રસટો ફરજયાત ઓચરયાંઓ રજૂ કરાવવા માટેના કાયદો હસતીમાં આવશે તેની આગમન સથાપન થયેલાં હતાં. એ કાયદો પસાર કરવામાં આવ્યા પછી સથાપનામાં આવેલાં ત્રસટો પુરવાર કરવા માટે ઓચરયાંઓનાં નામે સર્વીકારવામાં આવ્યા હાય એવો કાંઈ પણ મુકદ્દમો જોવામાં આવતો નથી.

બાદ કોરટ ટીરીન માટે ઉઠી હતી.

બપોર પછીની તપાસ.

બપોરના આજ્ઞા પછી મીં સ્કેંગમેન પોતાની ફલીલ આગળ ચલાવી હતી અને કાયદાને ભગતી સાહદતો ટાંકી બતાવી હતી.

મીં લાઉનક્કસે જવાબ તપાસતાં જણાવ્યું કે “સ્ટેચ્યુ ઓફ કોડ”ની ૭ મી કલમ લાગુ પાડવા માંજે છે પણ તે કાયદો રીતે અત્યાર સુધી લીડમતામાં બા

શુ પાછવામાં આવી નથી. તે કલમ મા
ત્ર કામકાજ લેવાની રીતી બતાવે છે અ
ને બ્યારે પુરાવાના કાયદો અસલ દસ
તાવેજ ગુમ થયો હોય તો બીજી રીતે
તે પુરવાર કરવાનું જણાવે છે ત્યારે
અસલ ત્રસ્ટો જે હાલ હસતી ધરાવતાં
નથી તે બીજા પુરાવાથી સામેત શા મા
ટે નહીં કરવામાં આવે તે જોઈ શકાયું
નથી. ધારો કે સવામે સદી ઉપર એક
જાહેર ધરમાદા ચાલતું હતું અને અત
તાર સુધી લોકો તે જાણતા હતાં. પા
છળથી તે ધરમાદાને લગતું ત્રસ્ટ આ
ગમાં બળી ગયું તો શું તે ત્રસ્ટ
જે વીશે સવામે સદી સુધી લોકો
જાણતાં હતાં તે બીજી રીતે પુરવાર થ
ઈ શકે નહીં અને ત્રસ્ટ તદન રદ બા
તેમ થઈ જાય એવું તે કહી બની શ
કેજ નહીં.

સહજા જરથોસતીઓ માટે

કરવામાં આવેલાં ત્રસ્ટો.

નામદાર મીં જસદીસ દાવરે મીં
સેંગમેનને જણાવ્યું કે ધારો કે એક
ત્રસ્ટ વરસો સુધી શહેનશાહીઓને અને
કદમીઓને બંનેને લાગુ પડતું હતું. વ
ખતના લેહેવાથી તે ત્રસ્ટના ત્રસ્ટીઓ
એ ફક્ત શહેનશાહીઓના લાભનું જ છે
એમ જાહેર કરી તે મુજબ તે ત્રસ્ટનું
કામ ચલાવવા માંડ્યું તો તે ત્રસ્ટ કર
નારના અસલ ધરાદા મુજબનું નથી એમ
શું સામી પક્ષ બતાવી શકે નહીં? અ
થવા ધારો કે એક ત્રસ્ટ આગળ દસ
હજાર માણસોને લાભ મળે તેમ કરવા
માં આવ્યું હોય અને પાછળથી ફક્ત તે
નો લાભ ૫૦૦૦ નેજ મળી શકે એમ
પાછલા ત્રસ્ટીઓ જાહેર કરે તો પા
છલા ત્રસ્ટીઓએ જાહેર કરે
શું ત્રસ્ટ અસલ ત્રસ્ટ કરનાર
ના ધરાદાને મળતું નથી એમ શું
સામી પક્ષ દેખાડી શકે નહીં? મીં લા
ઉનકસની દલીલ એવી છે કે અસલ ત્ર
સ્ટો જે કરવામાં આવ્યાં હતાં તે સહ
જા જરથોસતીઓ માટે કરવામાં આવ
્યાં હતાં અને ૧૮૮૮ ના ત્રસ્ટ પ્રતીવા
દીઓએ પારસી મા બાપના પેટના જ
રથોસતીઓનાજ લાભના જાહેર કર્યા છે,

તો મીં લાઉનકસ પાછલું ત્રસ્ટ અસ
લ નેમથી ઉલટું કરવામાં આવ્યું છે
એવું સંકેતી પુરાવાથી શું પુરવાર ક
રી નહીં શકે?

મીં સેંગમેન-નજી, મટેચ્યુ ઓફ કો
ડ તેમ કરતાં આડે આવે છે.

ઓં મીં જસદીસ દાવરને.

તકરારનો ચુકાદો.

કેટલીક વધુ તકરાર પછી નામદાર
મીં જસદીસ દારે તકરારી સલાહનો
ચુકાદો આપતાં જણાવ્યું કે આ સલા
હો ઉપર લખાયું ચુકાદો અમે અમારા
ચુકાદામાં પાછળથી આમેજ કરશું પ
છુ હાલ અમે કરાવીએ છીએ કે મીં
લાઉનકસ જે દસગણેને રજુ કરવા માં
જે છે તે સંકેતી પુરાવાથી તેમજ કાય
દા પ્રમાણે રજુ કરી શકે.

મીં લાવનગરીની વધુ તપાસ.

મીં પેસતનજી કરામજી લાવનગરાએ
મીં સેંગમેનની તપાસમાં જણાવ્યું કે
નામગરણની ચોપડી હતી. રસતનું ના
મ રસતમ બેહેદીન સોરાયજી લેવાતું હ
તું. જીવીતું જીવી બેહેદીન સોરાયજી ના
મ લેવાતું હતું. ધનબાહજી નામ ધનબા
હ બેહેદીન રસતમજી અને રાપતનું ના
મ રાપાહ બેહેદીન રસતમજી લેવાતું હતું.
બેહેદીન બે મરદ નામો વચ્ચે વાપરવામાં
આવે ત્યારે પેહેડું નામ બીજાને ઓક
રે અને મરદ અને ઝોરતા નામો વ
ચ્ચે વપરાય ત્યારે ઝોરત તે મરદના વ
ણાયાથી મણાય પણ તેઓ બેહેદીનો
હોવા બદલ. સોરાય જીવીના વણી થ
તો હતો. સોરાય તાડીતું પાડું માલતો
હતો તેને પારખી ધરમમાં લવા પછી
જીવી સાથે પરણ્યો હતો એમ મારા કા
કાએ અને કહ્યું હતું. હાલનાં પેસત
નજી જમાસપનાએ તેને વટલાવ્યો હતો.

અત્રે વધુ તપાસ સુલતવી રહી હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

મધ કાલે ચાલેલી વધુ તપાસ.

મીં લાઉનડસે “પારસી પ્રકાશ”માંથી રજુ કરેલા ફરિયાઓ.

“પારસી પ્રકાશ”ની સત્તા સંબંધી ખોલાસો.

જુદાં જુદાં દોખખાઓના સંબંધમાં વીવેચન.

(અખબારે સોદાગર, તાં ૨૬ મી ફેબ્રુવારી ૧૯૦૮.)

સર દીનશાહ મણેકજી પીટીટ આરો નેટ, સર જહાંગીર કાવસજી જહાંગીર, મીં રસતમજી નાનામાષ એદરામજી જી જીભાષ, મીં રતનજી જમશેદજી તાતા, મીં બાપુજી સૌરાયજી પટેલ, મીં રતનજી દાદામાષ તાતા અને ડાં નાનામાષ નવરોજી કાતકે મુ'જબની પારસી પંચાયતના ત્રસદીઓ સર જમશેદજી જી જીભાષ એરોનેટ, મીં હોરમસજી એદબજી આમખલેસ, મીં જમશેદજી ખરશેદજી જમશેદજી, મીં મેહરવાનજી મનચેરજી કા મા અને મીં બમનજી દીનશાહ પીટીટ સામે નેંધાવેલા દાવાની વધુ સુનાવણી મધ કાલ દીને હાલ કોર્ટમાં નામદાર જજ મીં દીનશાહ બનજીમાષ દાવર બને આં મીં જસ્ટીસ બીમન સનમુખ નીકલી હતી. વાગીઓ તરફથી મેશરસ અરદેશર હોરમસજી દીનશાહ અને કંપનીની ફરમાસથી માં લાઉનડસ, મીં ફેરફરજી સૌરાયજી તાલીયારખાન, મીં બાદશાહ અને પ્રતીવાદીઓ તરફથી સો લીસાંટરો મેશરસ કેંગી, વીંચ અને ઓવનની ફરમાસથી માં ઇનવેસ્ટીગેટી, મીં રેકસ, મીં સેંગમેન અને મીં એ. બી. કાંગા હાજર થયા હતા.

કોર્ટ જેસતાં મીં રતનશાહ આર. કાલીયારને સાક્ષીના પીંજરામાં ખોલાવવામાં આવ્યા હતા.

મીં લાઉનડસે જણાવ્યું કે મીં ભાવનગરીએ મધ કાલે જણાવ્યું હતું કે મારું કુટુંબ અથોરનાન છે. મારા કુટુંબની નામગરજીની ચોપડીમાં મારા કાષ કુટુંબીના નામ સાથે “મેહરીન” શબ્દ નહીં પણ “અથોરનાન” શબ્દ વાપરવામાં આવે છે. તમે નામદારોએ આ બાબેની નોંધ લીધી છે કે નહીં તે હું જાણવાની ઇચ્છા રાખું છું.

ઓં મીં જસ્ટીસ દાવરે જણાવ્યું કે તેના પ્રકારની અમેએ નોંધ લીધી છે.

મીં લાઉનડસે રજુ કરેલી એકઝીબીટો.

મીં લાઉનડસે “પારસી-પ્રકાશ” ના ૪૧ માં પાનાના બીજી દોખખામાં વાંચવાના સંબંધમાં આવેલો ફરિયા રજુ કરવામાં આવ્યો હતો. મીં લાઉનડસ આ ફરિયા સાંભળતર રજુ કરવા ઇચ્છે છે તે મીં સેંગમેને જણાવ્યામાં માર્ગમાં મીં લાઉનડસે જણાવ્યું કે એ દોખખામાં કયા સંજોગો વચે બાંધવામાં આવ્યું હતું તે પુરવાર કરવા માટે હું આ ફરિયા રજુ કરું છું.

મીં સેંગમેને આ ફરિયા રજુ કરવાના સંબંધમાં વાંધો લીધો હતો.

કેટલીક વધુ તકરાર બાદ ઓં મીં જસ્ટીસ દાવર આ ફરિયા રજુ કરવા ઇચ્છે હતા.

મીં લાઉનડસે જણાવ્યું કે ૧૮૮૪ ના ત્રસદ દીઠ બનાવવાના સંબંધમાં સોલ્ડીસીટરોને કરવામાં આવેલી સુચનાને લગતો ફરિયા હું રજુ કરું છું. ત્રસદોની જીદી જીદી મીલકતો વીશે ૧૮૮૪ નું ત્રસદ તકરાર કરવામાં આવ્યું તે આગમજી સામી પક્ષવાળાઓ થી જણાવતા હતા તે એ ઉતારાઓ બતાવી આપે છે.

મીં રતનશાહે મીં લાઉનડસની તપાસમાં જણાવ્યું કે “પારસી-પ્રકાશ” ના ૧૭ માં પાના ઉપરનો ફરિયા હું રજુ કરું છું.

મીં લાઉનડસે જણાવ્યું કે એ ફરિયામાં પડેલા દોખખા વીશે હમારો કર

વામાં આવ્યો છે. તેમાં એ દોષમું જરથોસ્ત્રીઓ માટે બાંધવામાં આવેલું જણાવવામાં આવે છે જ્યારે ત્રસ્ટ દીડ માં તેના સંબંધમાં “પારસી” શબ્દ વાપરવામાં આવ્યો છે.

મીંડ શ્રેંગમેને ઉપરોક્ત કરે રજુ કરવા દેવા સામે વાંધા લીધા હતા.

ઓં મીંડ જસટીસ દાવરે જણાવ્યું કે “પારસી-પ્રકાશ” દોશાબાઈ ફરામજી ની પારસી તવારીખવાલી ચોપડી કરતાં વધારે સારી સત્તાવાલી ચોપડી તરીકે લેખી શકાયે. શોધખોળને આધારે રચવામાં આવેલી એ એક સત્તાવાર ચોપડી છે.

નામદાર જડનેએ એ પછી મીંડ લાઉનસને “પારસી-પ્રકાશ” માંનો મજકુર કરે રજુ કરવાની રજા આપી હતી.

દોષમા ઉપરની તખતી.

મીંડ લાઉનસે જણાવ્યું કે હવે હું ત્રીજું અથવા અનજીમના દોષમાં ઉપર મારવામાં આવેલી તખતીને “પારસી-પ્રકાશ” માં આનેલા કરાવે. હું ગ્રેજી તરજીમે રજુ કરીશ. આજ દોષ માને લગતો પારસી પ્રકાશમાં ૧ લા પુસ્તકમાં ૨૫૬ માં પાના ઉપર આવેલો કરે પછી રજુ કરવા માંયું છું, કે જે કરે આ બાબ ઉપર ધણું અજવાળું નાખશે. જેમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે આખી જરથોસ્ત્રી કામના પદસામાંથી આ દોષમું બંધાવવામાં આવ્યું છે.

એ પછી મીંડ લાઉનસે જણાવ્યું કે ચોથા એટલે ફરામજી કાવસજી બનાવના દોષમાના સંબંધમાં મીંડ ફરામજી કાવસજીએ તાં ૫ મી મે ૧૮૩૧ ને દીને લખેલા બે ગુજરાતી પત્રો જે પારસી પ્રકાશમાં ૧ લા પુસ્તકમાં ૧૦૦ મે સર્કે આપવામાં આવ્યા છે તેનો તરજીમે હું રજુ કરજી. તેમાં બચુબાઈ પાસે દોષમા માટે જગ્યા માગવામાં આવી છે જેમ કરતાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે જરથોસ્ત્રીઓ માટે આ જગ્યા બેઠયે છે. એ પત્રનો અંગ્રેજી તરજીમે અત્રે રજુ કરવામાં આવ્યો છે.

મીંડ લાઉનસે અત્રે જણાવ્યું કે ત્ર સદીઓએ પુરા પાડેલા ચોપડાઓની ત

પાસ કરતાં અમને માલમ પડ્યું છે કે એ કાગલ ધરાવનારો ચોપડો અસલ નથી પણ અસલ ચોપડામાંથી તેની નકલો કરી છે. ચોપડાના પુર્કા ઉપર અસલ લખાણની નકલ એવી ચીકા ચોટાડવામાં આવી છે એ ચોપડામાં ૪ થા પાનામાં ૨ જ મારચ ૧૮૫૮ માં એદલજી મેહતાએ અસલ સાથે તપાસવા આપી છે. તાં ૧ લીધી ૧૧ મી એપ્રેલ સુધી તપાસ લેવામાં આવી હતી એવી તેમાં નોંધ છે. હસ્તાવેજને મથાળે ગુજરાતીમાં નોંધ કીધી છે કે આની અસલ નકલ વાહયાળના ચોપડામાં છે. તે વહયાળ મીંડ નવરોજી જમશેદજી વહયાળ છે એમ જણાવવામાં આવે છે મીંડ નવરોજી જમશેદજી વહયાળ પત્ર આચતા એક સમાસદ હતા.

ઓં મીંડ જસટીસ દાવરે આ ચોપડાની તપાસ લખને જણાવ્યું કે ચોપડાના પુર્કાની ઉપરની ચીકીમાં કાંઈ લખેલું છે પણ તે ઉકેલે તેમ નથી હમણા અક્ષરો વચ્ચે ચકાતા નથી.

મીંડ લાઉનસે જણાવ્યું કે એ લેખ બની સર્ટીફિકેટ નકલનો તરજીમે ત્રાન સલેક્ટરની ઓફીસમાં થાય છે.

દોષમા માટે જગ્યા આપવાની નેમ.

મીંડ રતનશાહ આર. કોઠીવારે જણાવ્યું કે મને બતાવવામાં આવતા ચોપડામાં ૧૯૪ માં પાના ઉપર મથાળે ગુજરાતીમાં એક નોંધ છે તે તેની નીચે ઉતારવામાં આવેલી ઓચરયાંની નકલને લગતી છે. આ પાનામાં ફરામજી કાવસજી બનાવજીએ બચુબાઈ ઉપર લખેલાં પત્રની નકલ છે. ઉપલીજ ચોપડીના ૪ થા પાનામાં પેનસીલ વડે ગુજરાતીમાં એક નોંધ કરવામાં આવી છે જેમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે તાં ૨ જ મારચને દીને એદલજી મહેતાને અસલ સાથે તપાસવા માટે આપવામાં આવ્યું હતું. તથા એ જ પાનામાં લખવામાં આવેલી તાજે કલમમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે તે તપાસવાનું તાં ૧ લી એપ્રિલે શરૂ કરવામાં આવ્યું તથા તાં ૨૧ મી મેએ પુરું કીધું.

મીં લાઉંડસે મજકુર માદીનો તર
જુમે કોરટ સનયુખ એકમીથીટ તરી
કે રજુ કરયો હતો.

મીં લાઉંડસે એ પછી ખાં બાં
બહમનજી મેરામજી પટેલની “પારસી
ધર્મ સથળો” નામની ચોપડી જે ૧૮૯૬
માં પ્રગટ કરવામાં આવી છે તેના ૬૦
અને ૬૧ માં પાનામાં ફરામજી કાવસજી
ના દોખમાના સંબંધમાં ફરામજીએ લખે
લાં પત્રો વચ્ચેની નકલો રજુ કરી હતી.

તે પછી તસદના ચોપડામાં આપવા
માં આવેલો ફરામજીના પત્રનો અયુઆઇ
એ વાંચેલો જવાબનો ઉતારો રજુ કર
વામાં આવ્યો હતો. તેમાં એવું જણા
વવામાં આવ્યું હતું કે એ પત્રની અ
સલ વહાડીયાળના ચોપડામાં છે. એ પ
ત્ર પછી “પારસી ધર્મ સથળો” નામની
ચોપડીમાં પ્રગટ કરવામાં આવ્યો છે.
ફરામજી બનાજીએ અયુઆઇને લખ્યું
હતું કે દોખમા માટે જમીન જરૂરોસતી
જોના ઉપયોગ માટે જોઇએ છે. તેના
જવાબમાં અયુઆઇએ જણાવ્યું છે કે
માઝહીયસનાન ધર્મ પાળતા લોકોના ઉ
પયોગ માટે હું જમીન મુફત આપું છું.

મીં લાઉંડસે જણાવ્યું કે હવે હું
મીં ફરામજી કાવસજીએ લખેલો પત્ર જે
તાં ૬ હી જે ૧૮૩૧ ના દીવસે ઉઠમ
જાની કીયામાં વાંચવામાં આવ્યો હતો
તેની નકલને તરજુમો રજુ કરું છું.
“ધર્મ સથળ” નામની ચોપડીના ૬૦
માં પાના ઉપર એ કાગળ પ્રગટ થ
યું.

મીં રતનશાહ કોહીયાર જણાવ્યું કે
“ધર્મ સથળ” નામની મને ખતાવામાં
આવતી ચોપડીના ૬૦ માં પાનાપર ઉઠ
મજામાં વાંચવામાં આવેલો મજકુર કા
ગળ પ્રગટ થયેલો હું જોઉં છું.

મીં લાઉંડસે જણાવ્યું કે એ કાગ
ળ માંકેતે શેઠ ફરામજી કાવસજી બના
જીએ પોતાની એટી દીનયામના ઉઠમજા
વેળા એવું મહેર કીધું હતું કે મારી
એટી દીનયામનાં પુનયાગે હું માજહી
યસનાન ધર્મના લોકોના ઉપયોગ માટે
દોખમું બંધાવનાર છું જે તબ્દયાર થ
વા પછી અંજુમનની સપુરદ કરવામાં
આવશે.

અનજુમન પત્રનો ખોલાસો.

મીં લાઉંડસે એ પછી તાં ૩ જી
જે ૧૮૩૨ ના દીવસે શેઠ ફરામજી કાવ
સજી બનાજીએ વાંચેલાં અંજુમન પત્ર
ની નકલ રજુ કીધી હતી. મીં રતન
શાહ કોહીયાર જણાવ્યું કે પ્રતીવાદી
જોના રેકારડોમાંના ૮ મા નંબરવાળા
ચોપડાના પુઠાપરની લેખલમાં એવું લ
ખેલું છે કે આ ચોપડી અસલ છે.

મીં લાઉંડસે જણાવ્યું કે શેઠ ફરા
મજી કાવસજીએ વાંચેલાં અંજુમન પત્ર
ની અસલ નકલ એ ચોપડામાં નથી,
પણ તે વેળાનાં માથજીને અસલ સાર
એ ચોપડામાં છે.

મીં સેંમમેને જણાવ્યું કે એ મા
થજીપર મીં ફરામજી કાવસજી બનાજીની
સહી નથી. વળી એ ચોપડામાં મીં ફરા
મજી કાવસજી બનાજીના હાથ દસકત કે
ટકેક ઠેકાણે છે. તે અક્ષરોથી એ માથ
જીના અક્ષરો જુદા પડે છે.

મીં રતનશાહે મીં લાઉંડસે પુછે
લા સત્રામને જવાબ આપતાં “જણાવ્યું”
કે એક અંજુમન પત્ર થું છે તે હું
જણું છું. અંજુમન પત્રો એટલે જે
પત્રો અનજુમન ઉપર લખવામાં આવ
યાં હોય તે બનાજીના દોખમાં ઉપર
તખતી મારેલી છે એવું હું ધારું છું.
એ તે તખતી જોઇ છે પણ તેમાં થું
લખેલ છે તે મને હાલમાં યાદ નથી.

મીં લાઉંડસે આ તખતી ઉપરના લ
ખાજીની નકલ રજુ કરી હતી જેમાં જણા
વવામાં આવ્યું છે કે માજહીયસનાન ધર્મ
પાળનારાઓની લારો મુકવા માટે આ
દોખમું બંધવામાં આવ્યું છે. અને મા
જહીયસનાન ધર્મના ફરમાન મુજબ આ
દોખમાનો પાયો નાંખવામાં આવ્યો છે.

મીં લાઉંડસે જણાવ્યું કે તોર
મસજી બમનજી નામના એક તસડીએ
ફરામજી કાવસજી બનાજી ઉપર લખેલા
એક પત્રની નકલ હું રજુ કરું છું. આ
ચોપડીના પુઠા ઉપર લખવામાં આવ્યું છે
કે “આ ચોપડો અસલ છે.”

આં મીં જસડીસ કાવર-આ દો
ખમું શહેનશાહી કે કમી એકજ વરને
વાપરવું એવું કાંઈ જણાવવામાં આવ્યું
છે કે ?

મીં લાઉંડસ-અનબુમન પત્રમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે એ દોષ મું વાલેલી પગલાળી લાશે માટે છે.

મીં લાઉંડસ એ પછી ફરામ છ કાવસછ બનાજના દોષમાને જગતાં ફેટલાંક વધુ ઝોચરયાંઓ રજુ કર્યાં હતાં.

બાદ મીં બીસનીના દોષમાને જગતાં ઝોચરયાંઓ મીં લાઉંડસે રજુ કર્યાં હતાં.

મીં રતનશાહે મીં લાઉંડસની તપાસમાં જણાવ્યું કે ૧૫ નંબરવળી ચોપડાના ૧૪ માં પાનાપર મીં કાવસછ એ જોઈ બીસનીએ તમામ જરથોસતી અંબુમનને લખેલું કાગળ કું જોઈ છે.

મીં લાઉંડસે એ કાગળ રજુ કીધું હતું.

મીં સ્વેંગમેનને તેના સંબંધમાં કંઈ વાંધો છે કે નહીં એવું મીં લાઉંડસે પૂછતાં આં મીં જસટીય દાવર બોલયા કે અમેએ એવું કંઈવડું છે કે પ્રતીવાદીએએ રજુ કીધેલા ચોપડાઓમાંના જે ચોપડાઓ અસલ હશે, અથવા જે ચોપડાઓના સંબંધમાં એવું માનવાતું કારણ હશે કે તેમાંના લખાણો અસલ હસતાવેળે સાથે યરાયર સરખાવીને સંભાળથી કરવામાં આવેલાં છે તે ચોપડાઓમાંની નકલોને કોરટ અસલ હસતાવેળેની ખરી નકલો તરીકે માની લેશે.

મીં સ્વેંગમેન-તયારે એ દસ્તાવેજના સંબંધમાં કું કંઈ વાંધો લેતો નથી.

મીં લાઉંડસની તપાસમાં એ પછી મીં કોહીયારે મીં બીસનીનાં દોષમાને જગતા વધુ દસ્તાવેજો પ્રતીવાદીઓના ચોપડાઓમાંથી રજુ કીધાં હતાં. બાદ કોરટ દીરીન લેવા ઉઠી હતી.

બાણું પછીની તપાસ.

બપોરના બાણું પછી બનાજ તરફથી નવરાજ જમશેજી વહાણા ઉપર લખેલાં જુલાઈ ૧૮૪૪ ના એક કાગળનો તરજુમા મીં કોહીયારે રજુ કર્યો

હતો. તેમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે જેઓની લાસ ચીરવામાં આવી હોય તે મને માટે નવું દોષમું બંધાવવું અને તે સામે એક બીજા ત્રસડીએ વાંધો લીધો હતો અને જણાવ્યું હતું કે નવું દોષમું બંધવાની જરૂર નથી કારણકે તેવી લાસો અને પરગામથી દૂર વંદને અડકેલાઓની લાસો માણેકજી શેઠના દોષમામાં નાંખવામાં આવે છે અને તેવી મતલબને નસીમસારીને હુકમ કરવા. બીસનીએ તયાર પછી દોષમું બંધાવી પચાસતને સવાધીન કંચું હતું. તેના ઉપર તખતી છે અને તે પારસી પ્રકાશમાં લખવામાં આવી છે. તે તખતીમાં જણાવવામાં આવ્યું કે માજીયશનાન જરથોસતી ધરમ પાળનારાઓની લાસને ઠેકાણે પાડવા માટે બાંધવામાં આવ્યું છે.” બોલાસે પંચાયત નામની ચોપડી છે તે કું જણ્યું છે. તે ગેહલા સર જમશેજીજી બાઇએ પ્રગટ કરાવી હતી, જેવજી પંચાયતના વડા હતા છે તેમાં પારસી પંચાયતે કરેલા કામને વીગતવાર હેવાલ છે. તયાર પછી “સુબંધ સમાચાર” ના તા. ૧૯ માં એપ્રિલ ૧૮૪૪ ના અંકમાં બીસનીના દોષમાનાં ધજવાને લગતી જાહેર ખબર પ્રગટ કરેલમાં આવી હતી. વળી એ જ તારીખે “સુબંધ સમાચાર”માં એક બીજી નોટીસ આપવામાં આવી છે જેમાં હીંદુ, ખ્રિસ્તમાન અને ખ્રીસતી કોમોને તે દોષમાં તયાર થયેલું લાવાથી જેને જેવા જવાની મરજી હોય તે જાહેરને જોઈ આવે. તે નોટીસમાં પણ “પારસી” શબ્દ વાપરેલો છે અને તેમ કંઈ એમ બતાવવામાં આવ્યું છે કે તે શબ્દ અને જરથોસતીઓ એ શબ્દ વચ્ચે શંકા કરક નથી. તા. ૧ લી મે ૧૮૪૪ એક બજી નોટીસ “સુબંધ સમાચાર” માં પ્રગટ કરવામાં આવી છે જેમાં યુરોપીયન અને હીંદુ તેમજ બીજી કોમને પોતાના પારસી મેહેતા અને દોષમું ધજવાને દોરસે રજા આપવા જણાવવામાં આવ્યું છે. “સુબાંધના બહાર” માંથી માંકી

શ્રાવણી સપ્તમીને ભગતો દસતાવેજ કું
રજી કરું છું, આદરની સગડી વીરો પ્ર
તીવાદીઓએ અનજીમન પત્ર રજી કરે
છો છે. પ્રતીગાદીઓએ તે “યુ”આઇ સ
માચાર “માંથી રજી કર્યો છે. તેની
તા. ૨૫ મી માર્ચ ૧૮૩૦ ની છે. તે
સગડી ઉપર પશુ તખતી છે જેની નાં
ધ પારસી પ્રકાશમાં છે. ત્યાર પછી સર
દીનશાહ પીટીટવાળી સપ્તમી છે. ૧૮૭૧
માં તે સંબંધમાં સર દીનશાહ પીટીટ
ત્રસડીઓને એક પત્ર લખેલો છે તે કું
રજી કરું છું. ઉપલા પત્રને ત્રસડી સા
હેમોએ આપેલો જવાબ પશુ કું રજી
કરું છું. ઉપલી સપ્તમી ઉપર પશુ તખ
તી છે. કું પારું છું ત્યાં સુધી કોટના
નસાખાનાને ભગતા કાંઈ દસતાવેજો ન
થી બીજું બહાર કોટનું પટેલ નસાખા
નું છે અને તેના ઉપર તખતી છે. તા.
૩૦ મી અક્ટોબર ૧૮૭૩ નું તેને જગ
તું એક લખત કરવામાં આવેલું છે. તે
ડીકમાં પશુ તખતીને લખતો એ શા
રો કરવામાં આવ્યો છે.

અને કોટના વડુ દસતાવેજો ૨
જી કરવામાં આવ્યા હતા જે પછી કો
ટ રદ થઈ હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

ઉધરાણું કરીને બંધાવવામાં
આવેલી અમચારી.

અનજીમન રાખદનો કોરટે
કરેલો અરથ.

રજી થયેલાં વધુ ઓચર્યાઓ.
(અખબારે સોહાગર, તા. ૨૮ મી
ફેબ્રુઆરી ૧૯૦૮.)

સર દીનશાહ માણેકજી પીટીટ મારો
નેડ, સર જહાંગીર કાવજી જહાંગીર,
મી. રજીતજી નાનામાઇ બેહરામજી ઇ
છમાઇ, મી. રતનજી જમશેદજી તાતા,

મી. બાપુજી સારામજી પટેલ, મી. રતન
જી હાહમાડ તાતા અને ડા. નાનામા
ઇ નરસીજી કાવકે મુબરની પારમી પં
ચાયતના ત્રસડીઓ સર જમશેદજી જી
માઇ આરોનેડ, મી. હોરમસજી એલજી
આલખવેસ, મી. જમશેદજી ખરેજી જ
મશેદજી, મી. મેહરવાનજી મનચેરજી કામા
અને મી. અમનજી દીનશાહ પીટીટ સા
મે નાંધાવેલા ફાવાની વધુ સુનાવણી મધ
કાલે હાઇ કોરટમાં નામદાર જડજી મી.
દીનશાહ ધનજીમાડ દારર અને આ. મી.
જસડીસ બીમન સામુખ નીકરી હતી.
વાદીઓ તરફથી મેજસ્ટ્રસ અરેડેસર, હોરમ
જી, દીનશાહ અને કંપનીની રજાસથી
મી. બાર્ડેસ, મી. ફરદુનજી સેરબજી
તાતાચરખાન, મી. બાહાદુર અને ડા.
ફરદુનજી પેસલનજી તાલચારખાન અને પ્ર
તીવાદીઓ તરફથી સોલીસીટરો મેજસ્ટ્રસ
કેમ્પી, લીચ અને ઓગનના ફરમાસથી
મી. ઇનચેરાસીરી, મી. રેકસ, મી. એંગમે
ન અને મી. જે. બી. કાંગા હાજર
થયા હતા.

ઉધરાણું કરીને બંધાવવામાં
આવેલું આદરયાન.

મી. બાર્ડેસે શરૂઆતમાં ‘પારસી
પ્રકાશ’માંથી જોશવારાની અગ્રીઆરીને
ભગતો ફરો ૧૯૪ માં પાતાનો રજી
કર્યો હતો જેની માલખ ગઇ પરમદી
નનાં શાક્ષી મી. રતનશાહ કોલીવારે સ
મજવી હતી.

મી. જસડીસ હવર-એનો તરજીઓ
લખેલો છે કે ?

મી. બાર્ડેસ-હા, એની માલખ એ
છે કે મુબરના કોટમાં કાવજી પટેલ
અીટમાં જોશવારા મોથેદોના લાભ માટે
જરથોસતીઓનાં ઉધરાણું કરાવી આ
આદરયાન નાંધવામાં આવ્યું છે. એ
આદરયાન તા. ૨ જ ફેબ્રુઆરી ૧૮૨૬
ના દીવસે જનવામાં આવ્યું હતું અને
જરથોસતીઓના વપરાસ માટે ખુલ્લું
મેજનામાં આવ્યું હતું. એવું પરીત મહા
ન નાંધવા પાછળ એક ફરે ૩. ૧૦૦૬૪
નો અરથ થયો હતો, જેમાંથી ૨.૫૫૦૦
જરથોસતીઓમાંથી ઉધરાવવામાં આ
વ્યા હતા જ્યારે બાકીના પાર
સી પંચાયતે આવ્યા હતા, એ બાબ

વનો સમયે શુભરાત્રી ખુલાસા “પારસી પ્રકાશ” નાં પહેલાં પુસ્તકના ૧૯૩ થી પાને આપવામાં આવ્યો છે. શ્રી. લાઉડસે તે પછી આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે હિંદુસતાન જેવા એક મોટા અંદમાં હજારો ન્યાતબત રહે છે અને હજારો ભતતી સુખાવત થાય છે. આપણે એ પારસીઓની તવાનીય ત પાસીશુ અને પારસીઓના ગેવાળે શું છે તે બધું જ્યારે આપણે નજર પુમાડીશું તો આપણને માલમ પડશે કે જે માલમ પારસીઓને માલમતીવલગતી છે તે કોઈથી રીતે બહાર નથી.

અત્રે ધારાવા હિમાહતીઓ વગેરે ચોક્કસ ભતતનાં ચોક્કસ અને વીચીત્ર રેવાળે બાળે કેટલીક તકરાર ચાલી હતી. સેવટે કોરટે રજુ થયેલા આદરવાનને પુરાવા “પારસી પ્રકાશ” ને એક સત્તાવાર પુસ્તક તરીકે બધી તે હાખલ કર્યો હતો.

એ પછી “પારસી ધરમ સંજો” માં થી કોપલા આદરવાનને ફરો રજુ કરવામાં આવ્યો હતો. એ મધે મધુ “પારસી પ્રકાશ” અધી કરવામાં આવેલું વી લેખન પાણું બેપ્રસાં આપણું હતું.

એ આખા ફરસને હંમેશા તરજુ ચો શ્રી. લાઉડસે કહી સંભળાવ્યો હતો, અને જણાવ્યું હતું કે તે કુલ જ રેપ્રસેન્ટી આલમ માટેના વપરાસ માટે બાંધવામાં આવ્યું હતું.

પુરાવા તરીકે રજુ થયેલા હિસાબ.

એ પછી બરેષાસતીઓને અલસમ જલ પુમાડવાના ફંદોને એ વહીવટ પ્રતિબદ્ધતા હસતક થાશે છે તેને લગતી વીમતયાં શ્રી. લાઉડસે તેમના હિસાબ અંધી રજુ કરી હતી અને જણાવ્યું કે તેને ભતતી પેહેલી એપ્રિલ ૧૮૬૫ માં પ્રગટ થઈ હતી.

શ્રી. કોંગ્રેસે એ હિસાબ પુરાવા તરીકે રજુ કરવા દેવા સામે વાંધો ઉઠાવ્યો હતો.

શ્રી. લાઉડસે જણાવ્યું કે મેં પ્રથમ કરવાનામાં રજુ કરતી વેળા જણાવ્યું હતું કે જે ફંદો ચોક્કસ તકરારોને હસતક અમાં હોય તે રજુ થવાં જોઈએ કહ્યું તે પુરાવા તરીકે હાખલ થવા ઈશું હતું, અને શ્રી. કોંગ્રેસે

ના વાંધાની તોંધ બીધી હતી અને શ્રી. જસ્ટીસ હાવરે જણાવ્યું હતું કે જે શ્રી. કોંગ્રેસે એમ કહેવા માં મતા હોય કે આવાં ફંદો બહાર સખાવતને અનુસરતાં અને સદાવરતની મત લખ રાખતાં નથી તોજ તેમને વાંધો ટકી શકે, પણ હાલના હાખલામાં તેમ નથી, જળી મુકદમાને આવો તબક્કો આ પ્રવા પુરાવા હાખલ કરવા દેવાથી મુકદમા આપવાની બાબત પર શું અધર થશે તે કાંઈ સમજી શકાતું નથી.

એ પછી શ્રી. લાઉડસે “પારસી પ્રકાશ” નાં પહેલાં પુસ્તકમાંથી પાને ૧૯૩-૧૯૪ માં એ ફંદોને ભતતી નાલી સ પારસી પંચાયતના તસરીએ તરફથી પ્રગટ થયેલી રજુ કરી હતી. એ પછી એજ ફંદોને લગતા કેટલાક વધુ પુરાવા આ રજુ કરવામાં આવ્યા હતા તવારખ હી નવા તસરીઓની નેમજીક બાવેલા ફરો રજુ કરવામાં આવ્યા હતા.

શ્રી. લાઉડસે (સાક્ષીને) એ તસરી આ ઉપર જણાવેલાં ફંદોને વહીવટ અ હાખતા હતા કે ?

જ-હા. એ ફંદોને વહીવટ તેમજ અ હાખતા હતા.

એ પછી શ્રી. લાઉડસે “પારસી પ્રકાશ” ના પહેલા પુસ્તકમાંથી પ્રતે ૧૩૬ થીના ફરો રજુ કર્યો હતો, જેના મ તલખ શેઠ હાહી તકરારવાનજનાં આદરાન માં તા. ૪ થી મારચ ૧૮૫૮ ના દિવસે બળેલી પારસી અંગ્લુમનની સખાને લગતી હતી. એ સખાઅ નીચલો કરાવ પસાર કર્યો હતો; હવેથી ૧૮ જાખસી ની બનેલી પંચાયત જેમાંથી ૧૨ બેહે દિવ અને ૭ મોમેકો તેમજ પારસી કે કુબોમાં ઉઠતા વાંધાઓની પતાવત કરવાને અધીકાર આપવામાં આવે છે. જળી આ ૧૮ જાખસીએ પારસી પંચાયતમાં કામદાઓને ફરો કરવા પશુ જોયું મળવું અને અલસ માર્કે એ જાખસી નામે શેઠ જમરેદજી બમનજી વહાડયા અને શેઠ ફરોમજી નાનાબાઈ હાવરે પારસીઓ માં ઉઠતા વરવાંધાઓની મતલબ કરાવવી, પણ એ બહાર પડે તો શ્રી. લાઉડસેની પણ મદદ લેવી. જળી બધાને એવા કરાવ કરવામાં આવ્યો હતો કે પારસી

પંચાયતની રજા. વગર કોઈથી પારસી
એ બીજા બધી કરતી નહીં. મીં બાઈ
ડસે રજુ કરેલો ઉપદેશ ફરે પુરાવા ત
રીકે કોરટે હાખલ કર્યો હતો, એ પછી
મીં બાઈડસે મીં નવરોજ ફરદુનજીએ
ફરિયાદી ૧૮૫૬ માં કરેલું બાંધણુ ર
જુ કર્યું હતું, જે મધે અસલના વખ
તમાં પારસી પંચાયતના ત્રસડીઓની
નેમણુક કોમ તરફથી કેમ કરવામાં આ
વતી હતી તે બાબે વીવેચન કરવામાં
આવ્યું હતું. મીં નવરોજ ફરદુનજીએ
પેતાના તે બાંધણુ મારફતે ત્રસડીઓનું
બંધારણ સુધારવાની કેટલીક સૂચના ક
રી હતી. કોરટે મીં નવરોજ ફરદુનજીનું
એ બાંધણુ પુરાવા તરીકે હાખલ થવા
હિલું હતું. એ પછી મીં બાઈનડસે મીં
હોરમસજી બહમનજી વહાયાએ સને
૧૮૨૩ ની ૨૧ મી નવેમબરે દાવર જા
ગીરજી ફરામજી અને વાઘયાજી નવ
રોજી ખરશેજીપર બબેલો પત્ર
તેમજ જાગીર ફરામજી અને વાઘયાજી
નવરોજીપર ફરામજી ઠાવસજી બનાજી
એ તાં ૨૨ મી નવેમબર ૧૮૨૩ ના
દિવસે લખેલો પત્ર રજુ કર્યો હતો. એ
બંને પત્રો પંચાયતના ત્રસડીઓની ને
મણુક કરવા બાબેનાજ હતો.

એ બંને પત્રો પુરાવા તરીકે હાખલ
કરવામાં આવ્યા હતા.

એ પછી તાં ૧૯ મી નવેમબર સ
ને ૧૮૨૩ ના સાલમાં અનજીમનની મ
જેલી સભાને ત્રસડીઓની નેમણુક બાબે
નો હેવાલ મીં બાઈનડસે રજુ કર્યો હ
તો, જે હાખલ કરવામાં આવ્યો હતો.

એ પછી મીં બાઈડસે બીજાં કેટ
લાક પત્રો પુરાવા તરીકે રજુ કર્યા હ
તાં જે કોરટે હાખલ કર્યા હતા, એ સ
થળે પત્રો ત્રસડીઓની નેમણુક બાબે
નાં તેમજ જુદી જુદી સભાઓને લખ
તાં તેમજ ચોક્કસ સંજોગે વચે નેમણુ
ક બાબે ધારાના હિમાયતીનું મત પુછ
આ સંબંધમાં હતાં.

એ પછી કોરટ ટીશન લેવા ઉઠી હતી.

અનજીમનનો અરથ.

બપોરની બાજુ પછી કોરટ પાછી
મળતાં મીં બાઈનડસે બજાવયું કે અન
જીમનનો અરથ શું થાય છે તે બજાવવા

ની જરૂર છે. કોરટમેં વડો ઇન્ટરપ્રેટર
પારસી છે અને અનજીમન કેમણે કહે
વી તે નામદાર કોમને સારી રીતે સમ
જવી શકશે. તે ઉપરાંત જે કોરટ માંડ વ
ધુ મઠ્ઠ મારે તો કું બીજા સાક્ષીએ
બિભાવવાની તબવીબ કરી શકા.

મીં જસડીસ દાવર-અતમાર સુધી
માં જે હસતાવેળે રજુ થયા છે તે ઉપર
થી તો કું સમજી છું કે અનજીમન એટ
લે પારસી કોમ અને અનજીમનની સ
ભા એટલે કોમની સભા, પણ યાદ રા
ખવાની જરૂર છે કે તે વખતે જે સભા
મળતી હતી તેમાં કોમના વડા હાજર
થતા હતા અને તમામ કોમ માંડ બંધ
રી આપતી નહોતી.

મીં બાઈનડસ-કોરજી કે તે વખતે
હોકો તેમાં કોમ સમજતા ન હોતા.

મીં જસડીસ દાવર-હાલના વ
ખતમાં બબેલો મધ્યમ વરમ આમ
તયને છે આમળના વખતમાં અને હા
લના વખતમાં ચોરો ફરાર થયેલો જે
વામાં આવે છે.

કોરટના વડા ઇન્ટરપ્રેટરને બેસવાની
અનજીમનનો અરથ તે કું કરવા માંડે
છે તેની કોરટે નોંધ લેવાનો ઠરાવ ક
ર્યો હતો.

રજુ થયેલાં વધુ હસતાવેળે.

૧૮૩૬ ના અનજીમનમાં એક હસતા
વેળ રજુ કરવામાં આવ્યો હતો જેમાં
બજાવવામાં આવ્યું હતું કે અનજીમન
ની સભામાં બેઠાં સંખ્યા હાજર થ
તી નથી તેથી કહ ની અનજીમન હવે
પછી ચુકર કરવામાં આવે છે.

નામદાર મીં જસડીસ દાવર-ઉપર
અનજીમનના ઠરાવમાં પેહેલો ઠરાવ જુદા
દિનનો છે, પણ અંતે ચુકદમામાં જુદા
નને ધરમમાં લીધેલો છે તે વાજબી સી
તે લેવામાં આવ્યો છે કે નહીં તે વી
શેની કાંઈ જુઘાની રજુ કરવામાં આવી
નથી. મીં શેરીવારજી અને મીં અંક
લેસરીયાએ જુઘાની આપી છે, પણ એ
ક જુદાદિનને ધરમમાં લેવામાં આવ્યો છે
તે વાજબી રીતે લેવામાં આવ્યો છે કે નહીં
તે વીગે તેઓએ ધરમના પુસ્તકોની
માંડ સહાદતે ઠાંટી બતાવી નથી. તેમ
ની જુઘાની આ અખતની બામદમાં વ

દન નકામી છે. તેઓની જીભાની તો
ઝેટલીજ છે કે કોઈ પણ માણસને કો
ઈ પણ મોખે સફેદ પહેરાવી જરથોસ
તી ધરમમાં લઈ શકે પણ તે બરાબર
ધરમમાં લેવાયો છે તે માટે શું કીયા
કે કામ કરવાની જરૂર છે તે તમે હજી
ગાંધ ખતાવશું નથી.

મીં બાર્ડિનસ-આ બાબતમાં પક્ષકા
રા વચ્ચે વાંધો હોય એમ હું અત્યાર
સુધી સમજી શક્યો નથી. સફેદ કસતી
પહેરાવવામાં આવ્યો ઝેટલો તે જરથો
સતી ધરમમાં આવ્યો એમ અને ગણી
એ છીએ અને તેવી જીભાની અને ર
જી કરી છે પણ તેને બરાબર રીતે ધ
રમમાં લેવામાં આવ્યો નથી એવા સવા
લો તો ઉઠાપાલટ તપાસમાં સામી તરફ
થી પુછાયા નથી અને તેથી હું જ્યાં
સુધી સમજું છું ત્યાં સુધી એ સવાલ
સંબંધમાં પક્ષકારો વચ્ચે ગાંધ વાંધો નથી.

મીં જસ્ટીસ હાવર-જીભાની તો એ
વી પડી છે કે કોઈને પણ સફેદ પહે
રાવવાથી જરથોસતી ધરમમાં ભેષ શકા
ય અને તે સફેદ પહેરાવનાર કોઈ મો
ખેડ જોઈએ અને કોઈ પણ મોખેડ મને
તેને જરથોસતી ધરમમાં સફેદ પે
હેરાવી લઈ શકે. અત્યયનો સવાલ
તો એ છે કે એવી રીતે ધરમમાં
લેવામાં આવેલો બરાબર રીતે ધરમમાં
લેવાયેલો છે કે નહીં અને તે સવાલ અ
મારા મુકાદામાં સમાવેલો હોવો જોઈએ
આથી કેવા મોખેડ અને કેવી કીયાથી
લેવામાં આવેલા કપસને પારસી ધરમ
માં બરાબર લેવામાં આવ્યું છે તે સં
બંધમાં ધરમના ફરમાનોને પુરાવો મ
ળવો જોઈએ.

મીં બાર્ડિનસ-ફીશીયન ધરમ પ્રમા
ણે કોઈ પણ પાદરી તેવું કામ કરે તો
બરાબર રીતે તે ધરમમાં લેવાયેલો
મણાય.

મીં જસ્ટીસ હાવર-તેમ હજી પણ
પારસીઓમાં તો તદ્દન ઉઠડુંજ છે, ત
મારા ધરમના પાદરીઓ ભણે છે અને
તેઓને માથે વળી ઉપરી સગા છે પણ
પારસીઓમાં તો એક મોખેડ મોખેડ કે
કુખમાં જનનવાથીજ મોખેડ થાય છે અ
ને તેનું મોખેડ થવા માટે બીજી કાચ

કાતની જરૂર રહેતી નથી. પછી તે મને
તેવો પણ લુચો લાગે છે હોય.

મીં બાર્ડિનસ-અમારામાં પણ એક
પાદરી મને તેવો લુચો લાગે છે હોય અ
ને તે ધરમના કાતુનો મુખ્ય માથેલો નહી
હોય તોપણ તેને પોતાના ધરમમાં જોડે થી
ધા હોય કે જમન કીધો હોય તેથી તેવી
રીતે ધરમમાં લેવાતું કામ કે જમનતું
કામ ગાંધ રહ બાતેલ થતું નથી.

મીં બાર્ડિનસે આગળ વધતાં જણા
વ્યું કે જરથોસતી ધરમમાં લેવામાં આ
લેલો અને એને કહીએ છીએ કે જે
માજદીયસનાન ધરમના કાતુનો સમજે,
બધુવાન મણે અને સફેદ કસતી તેને
પહેરાવેલો હોય એવા જે જરથોસતી ધ
રમમાં બરાબર રીતે લેવામાં આવ્યા છે
એમ જો સામી પક્ષ કયુલ રખે તો પ
છી ગાંધ વાંધો જેવું રહ્યું નથી. જો
તેમ કયુલ રાખવામાં ન આવે તો બી
જી જીભાની અમને તે સંબંધમાં રજી
કરવાની જરૂર પડશે.

મીં એમ્મીન-હું તે ગાંધ કયુલ રા
ખતો નથી. અને અમારા બચાવનામા
ના ૧૪ માં ફરમાં જણાવ્યું છે તેવા
ઓનેજ અને જરથોસતી ધરમના તરોફે
કયુલ કરીએ છીએ.

નામદાર મીં જસ્ટીસ હાવર-કેપલા
ફરમાં જરથોસતી ધરમમાં બરા
બર લેવાયેલો કોણને કહેવો
એ ગાંધ તમે જણાવતા નથી.
તમે તો તેમાં ઝેટલુંજ જણાવો છો કે
ફલાણા પ્રકારનાઓને તમે ફડને બાબ
આપવા માંગો પણ આ મુકદમામાં
મુખ્ય સવાલ તો એ છે કે તદ્દન જીલ
હીન માળાપને પેટનાઓને પારસી ધરમ
માં લેવાતું ધરમતું ફરમાન એ કે નહીં
અને ફરમાન હોય તો તેને બરાબર ધ
રમમાં લેવામાં આવ્યો છે કે નહીં.

મીં એમ્મીન-પારસી ધરમમાં વટના
વવા માટે ધરમતું ફરમાન છે એ તો
અમે કયુલ કરીએ છીએ પણ એક મા
ણસને કેવી રીતે જરથોસતી ધરમમાં
લેવો તે વીશે પચાવતાના સેકેટરીએ પો
તાના રીપોર્ટમાં અનુભવીઓની કમીડી
માં વીચાર બતાવ્યા છે.

નામદાર મીં. જસદીસ દાવર-તે વી
ચાર સાથ કારતને મંદ કામ નથી. મીં
લાઉનડસ જણાવે છે કે જરથોસ્તી ધર
મનો મહજબ સમજે અને પારસી બા
ળકાને સદરા પેદરાવતાં જેટલું તેઓ
જણાવતું જણે છે તેટલું જણાવતું જ
ણતો હાય અને તેને સદરા કસતી કાંઈ
પણ મેળેડે પેદરાવશે હાય તો તેના
ને તમે જરથોસ્તી ધરમમાં દાખલ
થયેલો કમલ રાખો છો કે નહીં.

મીં એમને જણાવયું કે તે તેમ
કમલ કરતા મામતો નથી પણ તે બા
બમાં તેના કુલને પુછી હવે પછી તે
ખોલાસો કરશે.

બાદ મીં લાઉનડસે કેટલાક વધુ ઓ
ચરીયાઓ રજૂ કર્યા હતાં જે પછી વધુ
તપાસ શકતી રહી હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

રજુ થયલાં વધુ ઓચરયાંઓ.

પચીસ વરસ ઉપર જુદીનેને
વટલાવવાના સંબંધમાં
કામની લાગણી.

બાં બાં બેરામજ દાદા મા
ધનો લમનની સરદીફીડેટોના
સંબંધમાં ખોલાસો.

ધરાનમાં જનમેલા જરથોસ્તી
એ પારસી શખદોનો સમ
જાવેલો અરથ.

(અખબારે સોહાગર, તાં ૨૬ મી
ફેબ્રુઆરી ૧૯૦૮.)

સર દીનશાહ માણેકજી પીટીટ બારો
મેટ, હર જહાંગીર કાવસજી જહાંગીર,
મીં ફસતમજી નાનાબાઈ બેહરામજી જ

જબાઈ, મીં; સતનજી જમશેદજી તાતા
મીં બાપુજી સીરામજી પટેલ, મીં. સતન
જી દાદાબાઈ તાતા અને ડાં નાનામા
ઈ નવરોજી કાન્ડે મુંબઈ પારસી પં
ચાયતના તસદીઓ સર જમશેદજી જીજી
બાઈ બારોન્ટ, મીં હોમસજી એલજી
બાબબેસ, મીં જમશેદજી અરશેદજી જ
મશેદજી, મીં મેહરબાનજી મનચેરજી કામા
અને મીં અમનજી દીનશાહ પીટીટ સા
મે મેંધાવેલા દાવાની વધુ સુનાવણી મંદ
કાલે હાઈ કોર્ટમાં નામદાર જજ મીં
દીનશાહ ધનજીભાઈ દાવર અને આં મીં
જસદીસ બીમન સનમુખ નીકલી હતી.
વાહીઓ તરફથી મેજસ્ટ્રસ અરદેશ્વર, હોરમ
જી, દીનશાહ અને કંપનીની ફરમાસથી
મીં લાઉંડસ, મીં ફરદુનજી સીરામજી
તાલીયારખાન, મીં બાદશાહ અને મીં
ફરદુનજી પેસતાનજી તાલ્યારખાન અને પ્ર
તીવાહીઓ તરફથી સિદ્ધીસીદરા મેજસ્ટ્રસ
ફૂગી, લીં અને ઓવનની ફરમાસથી
માં ઇનવેસ્ટીગેટી, મીં રેકસ, મીં એમમે
ન અને મીં જે. બી. કાંગા હાજર થ
યા હતા.

રજુ થયલાં વધુ ઓચરયાં.

મીં સતનશાહ કાલીપારને સાક્ષીના પી
જરાંમા ખોલાવવામાં આવ્યા હતા.

મીં લાઉનડસે “સતપ મીન” પત્ર
માં ૧૮૮૨ ના સાબના જુદીનેને જર
થોસ્તી ધરમમાં લેવાના સંબંધમાં જે
આટીકલ પ્રગટ કરવામાં આવી હતી તે
રજુ કરતાં જણાવયું કે એ રેસાલો કમલ
બહુ જોહજો અરથ ધરાવનારો છે. એ
ક ચોપડી અને એક “ત્રીટીક” (રેસા
લો) વચ્ચે ઘણો ફરક છે.

મીં જસદીસ દાવર-મીં લાઉંડસે જ
ણાવેલા રેસાલો ૧૮૮૨ માં પણ હાલ
ના જેવીજ જુમમેસ ચાલતી હતી તે
દેખાડવાની છે અને નહીં કે તેમાં શું
સમાયલું છે તે જણી લઈ તે ઉપર તોલ
ખાંધવાનું છે.

એ પછી મીં લાઉનડસે તાં ૧૬
મી એપ્રિલ ૧૯૦૫ ના દિવસે ખોલાવવામાં
આવેલી અનુમનની સમાની નાટીસ
રજુ કરી હતી. એ સભાં જોશબેસ
બામ મધે મધે ખોલાવવામાં આવી હ
તી અને તે મધે જરથોસ્તી ધરમમાં

જુલિનીને લેવા કે નહીં તે બાબતેના આ નજીબને નેમણી કમીટીના રીપોર્ટ રજૂ કરવામાં આવશે હતા.

આ નોટીસ દાખલ કરવામાં આવી હતી.

એ પછી મી. લાઉડસે તા. ૩ જાન્યુઆરી ૧૮૭૫ ના દિવસે મેળેલી આ નજીબની સભામાં થયેલાં કામચલાવેના હેવાલ રજૂ કર્યો હતો એ કામચલાવેમાં જોડેલા જરૂરોસતી અનજીબને એ જ બંને ઉપધોન કરવામાં આવ્યો હતો તે મી. લાઉડસે દેખાડી આપ્યું હતું. કોર્ટે આ હેવાલ પુરાવામાં દાખલ કર્યો હતો.

એ પછી મી. લાઉડસે ૧૮૮૧ માં લેવાયેલી વસતીની ગણતરીના રીપોર્ટ રજૂ કર્યો હતો, અને તે મધે “પારસી” અને “જરૂરોસતી” બોલેના અરથ સમજાવ્યો હતો.

મી. જોગમેનની ઉલટપાલટ તપાસ માં સાક્ષી મી. દોહીયારે એમ જણાવ્યું કે જાતે જે જે જોયેલાં છે તે મધે મને ફક્ત એક જ વી જોઈતી અનુભવ છે. બાકી બીજાં જો વીશે કું કાંઈ તેવો અનુભવ ધરાવતો નથી. કું તસડીઓની નેમણું કરવા સંબંધી જે કાંઈ જાણું છું તે એટલું જ કે એક તસડીની ખાલી પડતી જગ્યા બીજાથી પૂરતી પૂરવામાં આવતી હતી. હાલ મારી વય ૬૬ ની છે અને મારા અનુભવ મુજબ તસડીઓની નેમણું બાબત એક જ ધોરણે કામ લેવામાં આવતું હતું નહીં.

તસડીઓની નેમણું સંબંધી બોલાસો.

મી. જોગમેનની ઉલટપાલટ તપાસ માં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે ગુજરાતી વરતમાનપત્રો વાંચું છું, પણ સંધ્યા કાંઈ કું હંમેશાં નીચમીતપણે અને દરરોજ વાંચતો નથી. નના તસડીઓની નેમણું કે સંબંધી મેં વાંચ્યું હશે, પણ તે બાબતે મેં કાંઈ ધણી અગત્યતા લાગુ પાડી હતી નહીં. વળી અનજીબની સભા બોલાવવા સાથે જે પ્રોટેસ્ટ ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો તે ઉપર મેં સહી કરી

છે. એની અગાઉના ૨૫ વરસ દરમિયાન તસડીઓની ખાલી પાતી જગ્યા ખાલી રહેલા તસડીઓ પોતેજ પૂરતા હતા. એવા રેવાજ તેની આગળ હતો નહીં. એવા રેવાજ અગાઉ હસતી ધરાવતો હતો નહીં. કું મી. ડોહીયાઈ કરામતની ચોપડીને આધારે ઉપર મુજબ જ જણાવવાને શક્તિવાન છું.

કું મેશ્વરસ અરેસર, કોરમસ જ અને દીનશાહ સોલીસીટરોને તથા મેનેજીંગ કમીટી તરીકે છું. અને આ મુદ્દામાપર જરૂરોસતી જવાન આપું છું. મારા જોવાની ફરજ દરમિયાન મેં તસડીઓ હસતીના કામચલાવેમાં તથા સંધ્યા હતા, જે મધે કેટલાક તસડીઓ હતાં તેમજ ધારાના હીમાયતીના પત્રો પણ હતાં તે તપાસીને તેની સરજે નકલ જોયેલી ઉતારી લીધી હતી. મારા સોલીસીટરોએ તસડીઓની નકલ માંગી હતી કે નહીં તે વીશે મને કાંઈ યાદ નથી. એવી રીતે નકલ માંગવા માં આવી પણ હોય, કેમકે તેની હયાલતી નહોતી તથા પૂરી પાડવામાં આવી હતી, અને તે મધે ૧૮૫૧, ૧૮૭૧ અને ૧૮૮૪ ના સાલોની તસડી ડીડોની નકલો હતી. ૧૯૦૫ ના સાલમાં વાહીઓ ના સોલીસીટરો તરીકે અમારોજ પેઢીએ કામ કર્યું હતું.

સાક્ષીએ ઉલટપાલટ તપાસમાં આમ જ ચાલતાં જણાવ્યું કે મને બતાવવા માં આવેલી જાહેર અથવા વરતમાનપત્રોમાં પ્રમટ થયેલી મારા જોવામાં આવી હતી તે વરતમાનપત્રોની કાંઈખી નકલો જાળવી રાખવા બાબતે મને કાંઈ યાદ નથી.

ખા. બા. બહેરામજી ઢાહાબાઈની જુલાની.

ખા. બા. બહેરામજી ઢાહાબાઈએ મી. તાલવારખાનની તપાસમાં જણાવ્યું કે કું પાંચી ભગને રેજીસ્ટર કરવા માટે નો રેજીસ્ટર છું. કું આ જોવાપર ૪૪ વરસ થયા છું. મારી ઉંમર ૭૭ વરસની છે. મી. આર. ડી. ટાટા અને તેવજી ના ધણીયાળી બાઈ સુનાબાઈના ભગના સરડીશીકેટ કું રજૂ કરી કહ્યાં.

અમે સાક્ષીએ માંગવામાં આવેલી સરટીરીકેટ રજુ કરી હતી.

મીં તાલ્યારખાન-આમળ સાલતાં જ જાણવું કે આ લગનની સરટીરીકેટ છે. એ અસલ સરટીરીકેટ છે. એ કાંઈ ન કલ નથી. આ સરટીરીકેટ એક લગન તરીકે મેં રજુસ્ટર કરી છે. મેં પારસી લગનના કાયદા મુજબ આ લગન રજુસ્ટર કર્યાં હતાં. આ લગન પારસી અને પારસી વચ્ચે થયાં હતાં કે કેમ તે બાબે હું કાંઈ મત બાંધી શકતો નથી.

મીં તાલ્યારખાન-સાક્ષી એક રજુસ્ટર તરીકે કામ બજાવે છે અને તેના બોધાત્મકી રૂએ લગન કરનારાઓ પારસી બોલે છે એમ તેમણે જણાવ્યું છે.

મીં જસ્ટીસ હાવર-તમારે મને તે વી રીતે સવાલ પુછો કે કાંઈ બગન માટે ત્યાં રજુસ્ટર થાય તે અગાઉ તે લગન કરનારા પક્ષ પારસીઓ જ છે કે તે નક્કી કરવા બાબે હું મારી પોતાની મુનસરી વાપરીને કામ લઉં છું.

હાર્ટે આ સરટીરીકેટ દાખલ કરવા ને ના પાડી હતી.

મીં બાઉતમ્સે જણાવ્યું કે સાક્ષી રજુસ્ટર તરીકે બાબે ૪૩ વરસ થયા એ કામ કરે છે અને તેની રહે તેઓને અલગતાં પોતાના કામની પુરતી માફીતી ફેલી જ લેખે.

મીં જસ્ટીસ હાવરે જણાવ્યું કે રજુસ્ટર કાંઈ એક એકસપરત કેડવાય ન હોય તો કે કોઈવાર સરટીરીકેટ બાબે બાંધી લે તો તેના ચુકાદા થું રજુસ્ટર બાબે ?

મીં બાઉતમ્સે-હું એ બાબે કાંઈ બીજા જાણુ કરતા માંગતો નથી. પણ તમે નામદારનું તે તરફ ધ્યાન બેસુ છું.

કેટલીક તકરાર પછી સરટીરીકેટ દાખલ કરનામાં આવી હતી.

ધરાનીઓના લગનોની સરટીરીકેટ ટોની રૂદા.

સાક્ષીએ આમળ સાલતાં મીં તાલ્યારખાનની તપાસમાં જણાવ્યું કે મેં આ બોધકી એ અહીં રજુ કરી છે તે લગનો રજુસ્ટર કરવાની છે.

આ લગન તે બધે મેં રજુસ્ટર કર્યું છે. હું તે નાંખ અહીં રજુ કરી શકીશ.

અત્રે સાક્ષીએ તે નાંખ પોતાના એ પકામાંથી રજુ કરી હતી.

સાક્ષીએ આમળ સાલતાં જણાવ્યું કે ધરાનીઓનાં લગનોની સરટીરીકેટ મારી પાસે છે મારી ફાઇલમાંથી કેટલીક સરટીરીકેટ હું રજુ કરી શકીશ ધરાની ધરાના રહેવાસીઓને કહેવામાં આવે છે.

મીં જસ્ટીસ હાવર-સાક્ષી પણ એક એકસપરત હોય તેમ તેને થું તમે તપાસવા માંગો છો કે ?

મીં તાલ્યારખાન-નહી તેમ નહી. પણ ધરાની લગન ઉપરથી જ તેવા સવાલ પુછવો હતા.

સાક્ષીએ આમળ સાલતાં જણાવ્યું કે આ ધરાનીઓ પારસી ધરમ બાબે છે. ધરાની લગનો હું પારસી લગનો તરીકે જ રજુસ્ટર કરે છું હું ધરાની લગનની સરટીરીકેટ રજુ કરી શકીશ.

અત્રે સક્ષએ એવી એક સરટીરીકેટ રજુ કરી હતી.

એ સરટીરીકેટ એક પુરાવા તરીકે દાખલ કરવાની બાબે સંબંધી અત્રે બને નામદાર જડને એ કેટલોક વીચાર ચલાવવો હતો અને તે પછી તે દાખલ કરી હતી.

સાક્ષીએ આમળ સાલતાં જણાવ્યું કે આ સરટીરીકેટ મધિના બંને પક્ષો ધરાનીઓ જ હતા. આના લગનો કુળમાં પણ સાધારણ છે, એ સધળાં લગનો કુળ કાયદા મુજબ રજુસ્ટર કરે છે. કિપલી સરટીરીકેટમાં આથી વધારે સારનારા મોખે હોય ધરાનીઓ જ હતા.

સાક્ષીએ તે પછી મીં એમનેની ઉલટપાલટ તપાસમાં જણાવ્યું કે હું કુળમાંના રહેવાસી છું અને મારી જીંદગી કુળમાં જ પસાર થઈ છે. આ મેં કાંઈ બીજા લગન રજુસ્ટર કર્યાં નથી આજ પહેલે જાનાવ છે કે જ્યાં મેં જન્મ મીં તાલ્યારખાન સાથેના લગન રજુસ્ટર કર્યાં છે. કુળમાં કે નય સેડા સાથે પારસી એકસપરત લગન લગાવે આ પહેલપહેલે જાનાવ છે.

સાક્ષીએ ઉઘટપાલટ તપાસમાં વધુ એમ જણાવ્યું કે ભગનની ક્રીયા ખતમ થતા પછી ચોખેદો સરદારીકેટ લઇને આવ્યા હતા.

આદ કોરટ આજ્ઞાં માટે ઉઠી હતી.

આજ્ઞા પછીની તપાસ.

અપોરના આજ્ઞાં પછી ખાં ખાં બિરામજી દાદાભાઈ રેજીસ્ટ્રારે મીં સેંગ મેનની ઉઘટપાલટ તપાસમાં જણાવ્યું કે જુદીનેને દસટર જામાસપજીએ સુદરે પહેરાવયો હતો અને તેને લગતું ચોપા નયું તેમણે પગટ કરાવ્યું હતું. તેમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે તે જુદી નો પારસી બાપને પેટના હતા. દસટર જામાસપજીએ તે ચોપાનયામાં જણાવ્યું છે તે અરૂં હોયું જોઈએ.

મીં બહેરામ જોદર તેહમુરસપ અંક સેશરીયાએ મીં લાઉનડસની તપાસમાં જણાવ્યું કે હું કહી મયો છું કે જર થોસતી ધરમ જુદીનેને જરથોસતી ધરમમાં સેવાતું કરમાવે છે. કેવા જુદી નેને ધરમમાં સેવા તેને માટે અમારા ધરમ પુસ્તકમાં લખાયું છે.

સ-તેવાને લાપકાત માટે થું જો છએ છે ?

જ-તેણે પોતાના અસલ ધરમ હો ડી દેવા જોઈએ અને તેને અદુરમજી ના માનનારાઓને ઇજા નહીં કરે એવું વચન આપ્યું.

સ-અને તે વીશે ઇશારો કવા ધર મ પુસ્તકમાં છે ?

જ-વચનના આરમા હા માં તે હા ના છેલ્લા ભાગમાં જે સ્પષ્ટ છે તે કે સતીના બજુતરમાં સમાવવામાં આવ્યો છે. જરથોસતી ધરમમાં જુદીનેને લેવા માટે કવી ક્રીયા કરવી જોઈએ તે માટે ધરમ પુસ્તકમાં કાંઈ ફરમાન નથી. ધરમ પુસ્તકના વખતથી જરથોસતી ધરમમાં હાખલ થવાની નીજાની કુસતી છે, તેને ભગતો ઇશારો વંદીદાદના ૧૮ મા પ્રદરજમાં છે. અમલના વખતથી જરથોસતી ધરમમાં નીજાની સુદરે અને કુસતી છે. વંદીદાદ ઇસ ૬૪૬માં અગાઉ ૧૫૦૦ વરસના હ અને માથા વંદીદાદની પજુ આમળના મજુા છે પણ માથામાં તેને વીશે કાંઈ લખવામાં આવ્યું નથી. મા

મા અવસતા ભાજામાં લખાયલા છે. નીરંમીસતાનમાં કીયાને લગતો સમાવેશ કરવામાં આવેલો છે. તે પ્રથમ અવસતા ભાજામાં લખાયલી હતી અને તેનો પેઢે ભવી તરજુમો થયો છે, પણ અંગ્રેજીમાં તેનો હજી સુધી તરજુમો થયો નથી. જુદીનેને જરથોસતી ધરમમાં લેવા માટે કવી ક્રીયાએ કરવી તે જણાવવામાં આવ્યું નથી. અનુભવીઓની કમીડીએ જે રીપોર્ટ કર્યો છે તેમાં જે જુદી નેને ધરમમાં લેવાને લખતી ક્રીયા સંબંધમાં જુદી મીનીટ કરો છે. મારા વીચાર પ્રમાણે જરથોસતી માળકાને જે રીતે પારસી ધરમમાં લેવાની ક્રીયા કરવામાં આવે છે તે કરતાં બીજી ક્રીયાએ જુદીનેને ધરમમાં લેવા માટે જરૂરની નથી. મીં બેહેરામ શેહેરીયારની

જુવાની.

દાદીશેઠ અગીયારીના ચોખેદ મીં બેહેરામ શેહેરીયારે મીં લાઉનડસની તપાસમાં જણાવ્યું કે હું ધરાનમાં જન મયો હતો. મારા બાપ અને બપાવા મુબ્દમાં આવ્યા હતા પણ બે તજુ વરસ રહી તેઓ પાછા ધરાન ગયા હતા. મને ધરાન હોવાને આજે હ વરસ થયાં છે. તે વખતમાં હું એકવાર ધરાન જઈ આવ્યો હતો. હું જરથોસતી છું. ધરાનમાં ઘણા જરથોસતીઓ છે હું ધરાનમાં હોઉં ને મારા ધરમવાળા ને જાળખાવવા હોય તો પારસી જરથોસતી, કયાની કહીએ બીજી. ધરાનના મહામેદના અમને કયાની કહે છે બપારે બીજીએ જરથોસતી અને પારસી કહે છે. ધરાનમાં પારસી જનદ પણ સાધારણ વપરાસમાં છે.

સ-પારસીને અરજ થું.

જ-જરથોસતી પારસીઓ સીવાય બીજીઓ પણ અમારા સોદાને વીશે પારસી જનદ વાપરે છે.

મીં સેંગમેનની ઉઘટપાલટ તપાસમાં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે મારા બાપ બપાવા જરથોસતી ધરમના હતા. કયાની બે લ વાપરવામાં આવે છે ત્યારે તેના અરથ એવો પણ મજુવામાં આવે છે કે અસલ કુલમાંથી ઉતરી આવેલા છે. પારસ જુદાં કહેર છે.

વધુ હસતાવેએ.

હોરમસજી બમનજી વહાડયાના આત
જીએહોરામને બગડુ તાં ૧૮ મીં સપટે
મખર ૧૮૬૨ તું તસદીક મીં લાઉનક
સે રજુ કર્યું હતું.

મીં વીથવનાથ વધદયની જીબાની.

મીં વીથિયથ જુરામ વહદયએએ
મીં લાઉનકસની તપ સમાં જજીવયુ' કે
કું આ કેરમ: બાતીવરતું કામ કે
રે કું કું પોત્યનદરમાં જનમેલો કું.
આતપાના કેજીને કહે છે તે કું જન
છું કું. બાવાજાને જમતો કુંક મુકદમે
હતો તેમાં મને સાક્ષી તરીકે બોલાવવા
માં આવ્યો હતો. આતપ બાવાઓમાં કે
ટલાક પરજી છે બાવાઓમાં પરજીવું થ
જું સાધાણ છે.

અત્રે વધુ તપાસ મુલતવી રહી હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

અવસતા પહેલવીના અભયા
સીની જીબાની.

પારસી શબેહનો તેવજી સમ
જાવેલો અરથ.

હાઈ કોરટના વડા દુભાશીયા
અને ત્રાનસલેટરની જીબાની.

મીં જીમમેને શરૂ કરેલું
ભાણુ.

(અખબારે સોહાગર, તાં ૨ જી
મારચ ૧૯૦૮.)

સર દીનશાહ માણેકજી પીટીટ બારો
નેડ, સર જહાંગીર કાવસજી જહાંગીર,
મીં રસતમજી નાનાભાઈ બેહરામજી જી
જીભાઈ, મીં રતનજી જમશેદજી તાતા,
મીં બાપુજી સીરામજી પટેલ, મીં રત

નજી દાદાભાઈ તાતા અને કાં નાનાભા
ઈ નવરોજી કાન્દે મુ'બની પારસી પં
ચાયતના તસદીઓ સર જમશેદજી જીજી
ભાઈ બેરોનેડ, મીં હોરમસજી એલજી
આબબલેર, મીં જમશેદજી ખરશેદજી જ
મશેદજી, મીં મેહરવાનજી મનચેરજી કા
મા અને મીં બમનજી દીનશાહ પીટીટ
સામે નિંધાવેલા હાવાની વધુ સુનાવણી
ગઈ પરમ દીને હાઈ કોરટમાં નામદાર જ
કજી મીં દીનશાહ ધનજીભાઈ દાવર અ
ને આ. મીં જમશેદીસ બીમન સનમ
અ નીકલી હતી. વાદાંતો તરફથી મેલ
રસ અરહેસર, હોરમસજી દીનશાહ અને
કંપનીના ફરમાસથી માં લાઉનકમ, મીં
પેસતનજી ફરદુનજી તામ્બારખાન, મીં
ફરદુનજી સીરામજી તાલીવારખાન, મીં
બાલ્શાહ અને પ્રતીવાદીઓ તરફથી સી
લીસીટરો મેથરસ કેગી, સી'અ અને
ઓવનની ફરમાસથી માં ઇનવેસ્ટીગેટી,
મીં રેકસ, મીં જીમમેને અને મીં
જી. બી. કાંગા હાજર થયા હતા.

મીં જમશેદજી નાદીરશાહની
જીબાની.

મીં જમશેદજી નાદીરશાહે મીં લા
ઉનકસની તપાસમાં જજીવયુ' કે કું અવ
સતા પહેલવીના અભયાસી કું. તેમાં
ખસુસ કરીને જરથોસતીઓના પ્રતીકો
સના મેં અભયાસ કર્યો છે, વળી મેં
ઇરાનની ખીલારોહી ભાલાનો અભયા
સ કર્યો છે. કું ઇરાન જમ આવ્યો કું.
એસીરીઅન રેકોરડસમાં પારસી બોલ
આવે છે, એ જગદ વે દેશને તેમજ
ત્યાંના રહેવાસીઓને બાથ પડે છે. એ
ખીલારોહી કોતરેલું બખાણુ ઇસુખી
સતના સપ્તકાની ૮૫૪ થી ૮૫૮ વરસ
આગમજીવું બખાણુ છે. એ જોખમાં
ઉપમાં ચાર સાલનો પ્રતીકાસ બાપવામાં
આવ્યો છે. એ જોખોને બગડું બખાણુ
બેબાલોનયન ઓટોમનટલ રેકોરડના મ
થાળાં લખના મ સીક એ. પાતવામાં પ્રમ
ટ કરવામાં આવે છે. એ ઓપાનવા લં
કન મધે પ્રગટ કરવામાં આવ્યાં છે. પર
સી અથવા પરસીયા જગદ આમલ એક
આખા પ્રાંતને બાથ પડતો હતો. એવો
ખીજો જોખલો ઇસુખા અથવા સી'હુસા

ન તે સીધે ઉપરથી ઉપભવવામાં આવ
 થો છે. એક ધરાની મધ બખનારે અર
 બી ભાક્ષમાં સને ૧૦૮૦ માં બખાણ
 કાઢ્યા હતાં, તેનું નામ આબમેરની છે.
 તેણે પારસના જરથોસ્તીઓને 'અબકે
 ડ' કહ્યા છે. વળી કેટલાંક પહેલવી પુસ્ત
 તકામાં પારસીઓ માટે એરા અબદ વા
 પરમાર્માં આવથો છે, તે એવી રીતે કે
 મહદેબરદ શેહેરીઆરને. એરા અથવા
 સાલ એ જમાનાને મચ્ચુસીયેહ જમાના
 તરફે એળખાવવામાં આવે છે. મચ્ચુ
 સીયેહમાં અરથ તથા જરથોસ્તી તરીકે
 વાપરવામાં આવથો છે. મચ્ચુસીયેહ અ
 ને પારસી વચે કાંઈ ફરક નથી. અરદાવ
 વીરાધ નામની ચોપડીને ૬૦૦ હેમ અને
 ફસલુર હોસંગલએ ઇંગ્રેજીમાં તર
 જુઓ કાઢ્યા છે. આ ચોપડી પહેલાં ઇ
 રાનમાં પ્રગટ થઇ હતી, તેમાં 'પારસી
 વરસ' ફલાણુ કરીને અબદ આવેલો છે.
 એ વરસ બખનારને હીંદુસતાન સાથ
 કથું સામવું નથી. યુરદાને કાટે નામ
 ની ચોપડી હીંદુસતાનમાં પ્રગટ થઇ છે.
 તેમાં જરથોસ્તીઓને 'મેધ' 'માકધ'
 'મચ્ચુસ' 'આતશપરસત' 'ગ'ર' 'મવર'
 'પારસી' તથા 'ફારસ' એવે નામે એળ
 ખાવવામાં આવ્યા છે. પહેલા પશુ અથ
 ફે એકજ અબદ મચ્ચુસ એટલે જરથોસ
 તી ઉપરથી નીકળ્યા છે. આ બોલે કાં
 ઇ. પશુ તદાવત વચર જરથોસ્તી બોલ
 માટે વાપરવામાં આવ્યા છે. આ ચોપ
 ડી બધી જુની છે. તે કયા સાલમાં પ્ર
 ગટ થઇ તે પણ તેમાં જણાવવામાં આ
 વડું નથી.

યુરદાની ચોપડીમાં પારસી શબ્દકોનો
 અરથ.

સમીએ આજળ ચાલતાં જણાવયું
 કે એક બીજી ચોપડી 'મીનેશ ખેરદ'
 નામની છે, તે પહેલવી ભાક્ષમાં બખા
 થઈ છે; તેને પ્રાચીન ભાક્ષમાં તરજુ
 ઓ મચલો છે. એ ચોપડી બધી જુની
 યાને ૫૦૦ થા ૬૦૦ વરસ આગમજની
 છે, તેમાં પણ પારસી બોલ પારસી
 સાથ જલથાવથ વાપરવામાં આવથો છે
 તેમાં પારસી સંવત ૮૬૦ વચ્છેબરદી

એવા બોલો આવે છે. તે ચોપડીમાં
 પારસીના અરથ જરથોસ્તી થાય છે.

જરથોસ્તી શબ્દ એટલે શું ?

મી. સિંગમેનની ઉઘટપણદ તપાસ
 માં સંક્ષીએ જણાવયું કે 'પારસી' શબ્દ
 કેટલે તેમજ તેની સ્થપતને લાગુ પાડ
 વામાં આવથો છે. શરઆતમાં તે દેશને
 લાગુ પાડવામાં આવથો હતો અને તે
 પછી તે ત્યાંના રહીશોને લાગુ પાડ
 વામાં આવથો હતો. કેટલીક પહેલવી
 ચોપડીઓમાં પારસી સને એલ એરા
 એકીયન સને તરીકે વપરાયલો છે. પા
 રસી સંવત વચ્છેબરદીના મરજુથી કહ
 થયો હતો. આ વરસ ૪૦ સં ૬૫૧
 ના વરસથી કહ થયું છે. જરથોસ્ત વે
 ગમખર ઇસુખ્રીસતીની બધી આગમજ
 ના વખતમાં થઇ ગયા હતા. ૪૦ સં ૬૫૧
 ના વરસ આગમજ ધરાનમાં થ
 ણ્યા જરથોસ્તી રાજાઓ રાજ કરી ગ
 યા છે. જરથોસ્તી સાલ વચ્છેબરદીના
 જમાનાથી કહ થયો છે. જરથોસ્તી વ
 રસ બોલ કું 'મચ્ચુસીયેહ' સાલને કહું
 છું. અસલ એપડીઓમાં જરથોસ્તી
 બોલ બીલકુલ વાપરવામાં આવથો
 નથી, પણ મચ્ચુસીયેહ અબદ વાપર
 વામાં આવથો છે. પહેલવી ચોપડીઓ
 માં 'પારસી' સંવત બતાવવા માટે
 પારસી અબદ વાપરવામાં આવથો છે.
 યુરદાને કાટે નામની અબદ કોશની ચો
 પડીઓમાં જરથોસ્તી અબદ બીલકુલ
 વાપરવામાં આવથો નથી. પણ પારસી
 અબદ વાપરવામાં આવથો છે. યુરદાને
 કાટે અબદ કોશનું ધુસતક છે. હું કહે
 કહું છું કે પારસી બોલને અરથ એ અ
 બદ કોશમાં નથી, એ અબદ કોશમાં એ
 રેકેકીયન બોલ પણ નથી. એ અથ
 હ કોશમાં ફેખાર એવના તહેવારને અમ
 તી વીગતાનું વરજુન આપવામાં આ
 વયું છે અને તે દીવસે જજન ફરવા
 માં આવે તે વરજુઅમ 'પારસી' બો
 લ વાપરવામાં આવથો છે એ ચોપડી
 ચોમલ એકેનકાહ જહાંગીરના વખ
 ત પછી પ્રગટ થયેલી જણાય છે. તે
 કયા એકજ સાલમાં કપાઈ તે હું કહી
 શકતો નથી. હું અંખની મચ્ચુસી

પાસીમાં બામળાં લોકનીએ હતો. એ
 હતાં તથા અરવરમાં થયાં જે નોકરી
 છોડી છે. મેટ્રીક્યુલેશનની પરીક્ષામાં જે
 ફારસી ભાષા પસાર કરી હતી. મધુની
 સીપાઈનીમાં નોકરીએ રહ્યા બાદ મારી
 પુરુષે જે ફારસી, અરબી તેમજ પહેલ
 વી ભાષાઓને અભ્યાસ કરતો હતો.
 મારો જન્મ કુળમાં થયો હતો. મારી
 કિમર ભગમમ ૬૦ વરસની છે. જે
 જે હસતાવેળપર મારી સહી કરી હોય
 તેમાંનાં બધાણુ સાથે જે મળતો થાકે
 હું. તેમાં એવી મતભગમ બધાણુ આ
 વડું છે કે તસદીઓમાંના કોઈની જગા
 ખાલી પડે તો તે જગા તેઓ પોતે પુ
 રે છે અને એ નીચમ વરસો થયાં આ
 ભતે આરેલો છે એવું કમીટીમાં અક
 ચારાણુ હતું. તા. ૨૦ મી અક્ટોબર
 ૧૯૦૪ ના કમીટીના એ રીપોર્ટપર જે
 સહી કરી છે. જુના તસદીઓ શુબર પા
 મવાના હાખલા મને ખબર છે અને
 તેમની જગા પુરવામાં આવેલી પણ મ
 ને યાદ છે. પણ તે નેમણુક કોણુ કર
 વું હતું તે હું જાણતો નહોતો. એ
 ખાલી જગા તસદીઓ પોતે પુરતા હ
 તા, એવું જુદીન અરજા ભગ
 વા પછી હું જાણવા પામ્યો હતો. તે
 ઝો પોતાના કારોબાર ફેડળના ફોરોને
 રીપોર્ટ વરસોવરસ બાહેર પાડે છે તે
 કાંઈ હું વાંચતો નથી. હું જરથોસતી
 ધરમમાં શોધખોળ કરનારા મંડળોના સ
 ભાસક હું. એ મંડળીએ ચોક્કસ કરતે
 પંચાવતને ૩૬-૪ હજાર આપ્યા હતા.
 પારસી શબ્દ જરથોસતીઓ શબ્દ
 ને જહલે વાખરવાનો એકરાર.

સાક્ષીએ ફરી તપાસમાં બજાવડું કે
 તે વેળાએ એવવદ જીવનજી મંડળીના હ
 પ-મુખ હતા કે નહીં તે મને યાદ
 નથી. પણ આગમાં વરસોમા તેવા ઝો
 ઘો ભોમવથો હતો. કમલ કોશમાં 'પા
 રસી' કમલ જરથોસતીને બહે વાપરવા
 માં આવ્યો છે મજુસીધેકનો અરથ જ
 રથોસતી થાય છે. એ અરબી બોલ છે.
 ઝોરોએસ્ટીયન બોલ શુધ અંગ્રેજી છે,
 તે કોઈપણ બીજી ભાષામાંથી મળી આ
 વતી નથી. અવસતામાં એ બોલ જર

થોસતી તથા અરબીમાં મજુસીધેક એ
 લખ્ય છે. લેખમાં પારસી સાથે ૫૨૬ થ
 અવામાં આવેલું છે, તે મજુસીધેક અલ
 છે. મજુસીધેક ૬૧૮ થું વરસ તે ૫૦
 સ. ૧૨૬૬ ની લખખમ નજીક અલ
 ને છે.

મી. જે. મેનની ફરી હસલપત્ત લ
 પાસમાં સાક્ષીએ બજાવડું કે અમલક
 જ મોલનો અરથ જરથોસતી વરસે
 આલીબીરનીએ વાપરથો નથી.

મી. ડો. સા. સા. ડો. જનજી મે
 તીવાલાની જીભાની.

મી. ડો. સા. સા. ડો. જનજી મે. કી. સા. સા.
 એ મી. લાકીસની તપાસમાં બજાવ
 વડું કે હું હાથ ફારટનો પડો ફાલા
 થો અને ગાનસમેટર હું. અંગુમન
 બોલ અમે આખી પારસી કોમને
 બાહુ પારથે છોયે પણ કમલ કોશમાં
 તેની મતભગ સમા વગેરે કવચમાં
 આવ્યો છે. એ કમલ જુબરાતીમાં વ
 પરાય છે, પણ પરથમ ફારસી કમલ
 છે. નાની મોટી અંગુમન કમલ આ
 રી જાણમાં આવ્યો હતો. પારસી
 ઝો તેની મતભગ એવી કરે છે કે જ
 વાન બુદાઓની એવી અનજુમન મને
 દેખાડવામાં આવતા હસતાવેળમાં નાની
 મોટી અનજુમન કમલ વાપરવામાં અ
 વ્યો છે અને તેમાં બજાવવામાં આ
 વડું છે કે નાનીમોટી અનજુમન બો
 લાવવા વગર પંચાવતના તસદીઓ ને
 મવામાં આવ્યા છે તેના અરથ નાની
 અથવા મોટી અનજુમન એવો હું કર
 હું. પારસી પ્રકાશમાં નાની મોટી અન
 જુમન મલીને એવા મોલો વાપરવામાં
 આવ્યા છે તેના અરથ હું પારસી કો
 મના સંધળાઓ જવાનો તેમજ બુદાઓ
 એવો હું કરું છું.

અને મી. જસડીસ બીમને સમ્રાલ
 કર્યો હતો કે છોડરાએ પણ તેમાં સ
 માય કે ?

મી. મોતીવાલાએ તેના જવાબ આ
 પતાં બજાવડું કે, જશનની કોયાના સં
 નંધમાં એવા કમલ વપરાયેલો હોય
 સમજણમાં આવેલા છોડરાઓને પણ અન
 જુમનમાં ગણ્યું. અત્યારેનો કંધો કર

નારી પારસી સ્ત્રીઓને અમીવારીઓ તથા આત્મચેદરામમાં કામચલાવમાં આકાવવાના સંબંધમાં આશ્ચર્યજનકતામાં ચલા બોલાવવામાં આવી રતા. તેના દેવાલ આપનાઈ ચોપાનીયું ત્રસટીઓ તરફથી બાહર પાડવામાં આવ્યું હતું. તેમાં આવેલી નાનીમેટી જરથોસ્ટી અનજુમન બોલાવવામાં આવી હતા એવા જે એસો આવયા છે તેના અરથ હું જવાનયાઓ તેમજ યુરેગોની મેલેલી આખી પારસી અનજુમન હરે હું. આ અનજુમનમાં હોકરાઓ આવી શકે નહીં. હરે ઉમરે યુરેગો જવાનયા ઓજ આવી શકે.

અનજુમન એટલે સામાન્ય કામ.

સાક્ષીએ ઉલટપાલટ તપાસમાં જણાવ્યું કે અનજુમનને અરથ સામાન્ય રીતે કામ તરીકે થાય છે ઉઠમજાની કીયામાં ઉઠમજામાં મલકા લોકોને અનજુમનના પ્રતીની ધીઓ તરીકે મજાવામાં આવે છે. તેમજ ઉઠમજાની મંડળીને અનજુમન તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. તેમાં હાજર રહેલાઓની સંખ્યા ઓછી હોય કે વધતી હોય તે છતાં તેને અનજુમન તરીકે પીઠાનવામાં આવે છે. એવિદો ઉઠમજાની મીજલસને અનજુમન તરીકે ઓળખાવે છે. એવા ક્યદે વાપરનારો એવિદો જે ફારસી જાણતો હોય તો એમ બોલવામાં તેની યુગ મતલબ મંડળી કે સના હોય કે જે ફારસી બોલ અનજુમનના માલમ ઉઠમજાની કીયામાં સજારત જાહર કરતા વેળા મંડળીન અ જુમન તરીકે બોલાવે છે. તે વેળા તેના અરથ એવિદો પારસી અનજુમનના પ્રતીની ધીઓ તરીકે કરવો હોય. મારી ઉમર ૫૯ વરસની છે. મારો જનમ યુગ્મમાં થયો હતો અને યુગ્મ છત્રો રહેવાતા હું. પ્રતીવાદીઓ હોખમા તથા બીજાં ધર્મખાતાઓના ત્રસટીઓ છે, તે વાત મને ખબર છે. તેમનાં આ મળ થઇ મલકા ત્રસટીઓ તેમજ હાલના પશુ હીસામે બહાર પાડતા હતા. હર વરસે હીસામ બહાર પાડતા હતા, કે નહીં તે હું જાણતો નથી. પશુ હીસામ બહાર પાડતા આવયા છે. હું પોતે તો તેમના હીસામથી સંતોષ પામતો છું, પશુ

આખી કામ માટે હું મારું મત આપી શકતો નથી. હું જાણું છું તપાસધી કામના કોઈ પશુ સમાસદે કરી વાધો હજી સુધી ઉઠાવ્યો નથી.

મીં જસટીસ દાવરે સવાલ કર્યો કે એ બધી બીજની શું જરૂર છે તે હું સમજી શકતો નથી. સવાલ એટલેજ છે કે તેઓ કાયદેસર નેમાયા છે કે નહીં? સામી પક્ષ માત્ર એટલીજ જાણત ચલાવે છે કે તેઓની નેમજુક કાયદેસરની ન હતી.

મીં સેંગમેને જણાવ્યું કે તેમના સામે જરૂરકાયદેસરની જરૂરતણુક ચલાવવાનો આરોપ છે.

મીં જસટીસ દાવરે જણાવ્યું કે તેમાં હીસામની બાબત સમાવવામાં આવી નથી.

મીં સેંગમેને જણાવ્યું કે, ધારો કે કાંઈક સંજોગ વચ્ચે તમે નામદાર એવું ઠરાવો કે આ ત્રસટીઓ કાંઈ કાયદેસર ચુકી કહાયા નથી, તો સવાલ એ ઉભો થશે કે કોણ નેમાવા બેઠયે.

મીં જસટીસ દાવરે જણાવ્યું કે, કોણ નેમાવા બેઠયે અને વળી કોણે નેમવા બેઠયે? ધારો કે તેઓ કાયદેસર નેમાયા નથી એવું હરે તો પશુ મીં જા ઉઠસ કહે છે કે તેઓ આખરદાર અને સારાં માણસ છે સીવાય કે એકસ બાબતમાં આડે મારને દોરવાયા છે, તે સીવાય તેમની સામે બીજી કંઈ નથી.

મીં સેંગમેને જણાવ્યું કે, મેં એવા ક્યદો મારા માત્રના મોહાનાંથી કે હી સાંજળયા નથી.

મીં જાડડસે જણાવ્યું કે મને એવી સલાહ મળી છે કે સજળા પ્રતીવાદીઓ આખરદાર અને જલા માણસો છે. હજી ગીરીમરયું માત્ર એટલુંજ છે કે તેઓ એ જુગથાપ આધી છે.

મીં જસટીસ દાવરે જણાવ્યું કે, વાદીઓની ફરીબાદ એવી છે કે ત્રસટીઓ વાજમાં રીતે વરતતા નથી. તેઓ પોતાના ઓષા માટે નાખાય છે યા એવાં બીજાં કસાં વારોપશુ જમાવવામાં આયાં નથી.

આમળ આમતાં મીં સેંગમેને જણાવ્યું કે, મારા મીત્રે જે વાક્યો ઓચરયા

હે તે મારી યાદ પ્રમાણે પ્રતીવાદીઓ તેમના સંકેટરીથી દોરવાયા છે.

મીં જસદીસ દાવર-પણ્ય એક પણ્ય રૂપીઓ આટે મારજે ખરચયો છે એવું કાંઈ બોલાયું નથી.

મીં લાઉંડસ-જે મેં તેવું કાંઈ પણ્ય કહ્યું હોય કે હીસાબમાં બોટું છે, વગેરે તો તે સખળું હું પાછું ખેંચી લઉં છું. એ કે મેં તેવું કહી કહ્યું નથી.

મીં જોંગમેન-આગળ વધીને તમે એવું કહ્યું છે કે ધારાશાહીઓ સનમુ ખ બોટું કહ્યું છે.

મીં લાઉંડસ-હું કહી નથી બોલ્યો.

મીં જોંગમેન-તું કા અક્ષર બખનાર ની નાંખ મોચુ છે.

યાદ કારંટ દીશીન લેવા ઉઠ હતી.

અપોર પછીની તપાસ.

મીં ડોસાભાઈ બેજનજી મોતીવાલા જે અપોરના ખાણ પછી મીં જોંગમે નની ઉલટપાલટ તપાસમાં જણાવ્યું કે, હસતાલેજે મારા હાથમાં આવયા છે તે ઉપરથી ફં નજી છું કે ત્રપટીઓ ખાલી પડતી જમા પુરતા નયછે, તેને દશ પંદર વરસ થયાં હશે.

નામદાર મીં જસદીસ દાવરના સખા લના જવાબમાં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે જ શનની મીજબસમાં બાલવા ઉઠનાર અન જુમનના સાહેબો કે મીજબસના સાહેબો ફરી બોલે છે.

અત્રે મીં લાઉંડસે પોતાનો મુકદ્દમા પુરો કરલો જણાવ્યો હતા.

મીં જોંગમેનનું બારાણુ.

મીં જોંગમેન પડેલી જુગાની ઉપર બોલતાં જણાવ્યું કે આ મુકદ્દમાને ત્રણ અઠવાડીયા થયાં છે. વાઢીઓનું કહેવું એવું છે કે ત્રસટીઆ કાયદા પ્રમાણે ને માયા નથી. ત્રસટીઓ નેમવાનો હક અ નજુમનને છે. લાયક ત્રસટીઓની કારંટે નેમણુક કરી. વાઢીઓ ૧૮૫૧ ના ડીક ઉપર ત્રસટીઓની નેમણુક સંજઘી વાં ધી ઉઠાવે છે જ્યારે ૧૮૮૪ ના ડીક સામે બે રીતના વાધો લેવા માંડે છે. કે રૂમાલનામાં ત્રસટીઓને ખસેડવા માટે એકજ કારણુ બતાવવામાં આવ્યું છે અ ને એ છે કે તેઓને કાયદાપુરવક નેમ

વામાં આવયા નથી. હાલના ત્રસટીઓ એ ૧૮૫૪ અને ૧૮૮૪ ના ત્રમરો કહ્યુ જ રાખ્યાં છે અને ત્રસટ નેઓએ કહ્યુ જ રાખ્યાં છે તેના દરેક રીતે તેઓ ખ માવ કરવા તકવાર રહેવા જોઈએ. હાલ તેઓને બચવ કરવાની ફરજ પડી છે કારણુ કે કોમમાં બે તડ પડેલાં છે અને સામી 'ક્ષરા વીચારો છે તે કારંટની સ નમુખ રચુ કરવાની તેમની ફરજ છે. હાલની અરજની સામે થનાર મોરો ભાગ છે અને ત્રસટીઓએ જે ઠાવ કર્યા છે તે ઉપરથી તે પુરવાર થાય છે. અમ રી સામે જોવા આરાપ મેનવામાં આવયો છે કે અમે બને પક્ષ વચે રાસની કાથે વરતતા નથી પણ આ ઠેકાણે યાદ રાખવું જોઈએ છે કે પક્ષકારો વચ્ચે તર્ક પડે લાં છે. વાઢીઓ છાનું પ્રતીવાદીઓ સામે કાંઈ આલ મેલતા નથી, પણ મીં લાઉંડસે એવું જણાવ્યું કે કાયદની નમરે જોતાં પ્રતીવાદીઓ જરવરજણુક માટે જવાબદાર છે. તેવા મીં લાઉંડસના બોલવાને વતમાનપત્રમાં જાહેરાત આપવામાં આવી છે અને તેમાં એવું જણાવવામાં આવ્યું છે કે ત્રસટીઓ નજીતા હતા તે વાત છુપારી પોતાની મતમબને અરથ ઉઠાવવા માટે ધારાના કામાચીઓ માટે સલાહ લેવા ગયા હતા. ઉપલા આરજો ખેચી લેવા માં આવયા નથી. વલી ત્રસટીઓએ એ કલ વાતો પોતાની જણુનાં હતાં એ છુપારી છે અવા પણ આરાપ મેલ્યા છે પણ ત્રસટીઆમે તેવું કાં જ છુપાવ્યું નથી. વગ જુદીદીનેત ધરમમાં લેવાની બાબદ નેઓએ છુપારી હતી એમ પણ કહેવાના આવ્યું છે પણ વાઢીના સાક્ષીઓથી થું પુરવાર થાય છે. તેઓ મા ત્ર એટલુંજ કહ્યું છે કે સેંકડો વરસોના વાત ઉપર ત્રણ પંડીતોને ધરમમાં લેવામાં આવયા હતા, પણ તે બીનાને તો સેંકડો વરસો થઈ ગયાં છે. એકપણ વાઢીના સાક્ષી જણાવી શકતો નથી કે ઉપલા સીતાય બીજા કાષપણ જુદી ન માબાપના પેટનાત પારસી ધરનમાં લેવામાં આવયો હોય એવો તો એકપણ દાખલો મુંજબમાં જણાવલોજ નથી. વલી એવું કહેવામાં આવ્યું છે કે પંચ

પહે ઠરાવ પ્રમટ કરાવશે તમારે એવો
કે-જનરલનું જે મત લેવામાં આવ્યું
હતું તે ત્રસડીઓએ છુપાવ્યું હતું.
બીજા નીચે મુજબ હતી:-પ્રથમ તે
એ એક પારસી કાઉનસલ પાસે ગયા
હતા અને એકસ મત મેળવ્યું હતું ત
ચારપાછી તેઓએ બીજા કાઉનસલનું
મત લીધું હતું અને તે ઉત્તરું હતું.
પોતાની કામના કાઉનસલે જે મત આ
પ્યું હતું તે મુજબ ચાલવાને બદલે ને
એ ત્રીજા કાઉનસલ પાસે ગયા હતા
અને તે કાઉનસલે પોતાની કામના કા
ઉનસલના મતને મળવું મત આપ્યું
હતું અને પછી ત્રસડીઓ તે ત્રીજા કા
ઉનસલના મત મુજબ ચાલ્યા હતા. હવે
તે મત જામાટે જાહેર લોકોમાં કરવા
માં ન આવ્યું હતું? તે કાંઈ છુપાવવા
માં આવ્યું નહોતું પણ તેમના ધારાના
હિમાયતીઓ તે છુપાવવાની ના પાડી
હતી. તથાપછી અનજ્ઞમનની સભા
મળી હતી અને તેમાં ઠરાવ પસાર કર
વામાં આવશે હતા. હવે વાઠીઓ એ
વું આજ કુદે છે કે સભામાં ઠરાવ પસા
ર કરવામાં આવશે તમારે અમે એ કા
ઉનસલોના તથા જુદાં જુદાં મતો પ્રમટ
કરાવવામાં ન હોતાં. અમે તેમ કર્યું હતું,
કારણકે શું ઠરાવ પસાર કરવા તે મારે
કાઉનસલે મત આપ્યું હતું અને તે મ
ત મુજબ અનજ્ઞમને ઠરાવો પસાર કરા
વ્યા હતા. અમે એકસ ત્રસડો સ્વીકારે
લાં છે અને તે ત્રસડોના કાયદાપુરવક રી
તે બચાવ કરવા માટે બનવું કરવાની
અમારી ફરજ છે. અમે એકસ ત્રસડો
કયુલ રાખેલાં છે અને તે એકસ ત્રસડ
હીએને આધારે કયુલ રાખેલાં છે અને
તેના દરેક કાયદાપુરવક રીતે બચાવ ક
રવા અમે તક્યાર છીએ. વાઠીઓ ધારા
ના હિમાયતીઓના મત છુપાવવાનો આ
રોપ મેલે છે પણ તે મત શું તેની તેમને
દાવો માંડવા આગમજની ખબર મળી
ચુકા છે આથી અમારું કહેવું એવું
છે કે વાઠીઓ દાંડ આલે છે કે ત્રસડી
ઓને ખસેડવા બેઠાં કારણકે તેઓ
એ એકસ બાબતો મત લેતાં છુપાવી
હતી તે વાત તો તદ્દન પુરવાર થઈ નથી.

નામદાર મી. જસડીસ દાવર-મી.
કાઉનસલ જે બાલકુ કર્યું છે તે ઉપર
થી એકલું તે માંમે છે કે ત્રસડીઓને
તેમના જોવા ઉપરથી ખસેડવા બેઠાં
એ કારણકે તેઓ કાયદાપુરવક ને
માયસા નથી.

મી. જે. મેને-તમારે મતો છુપાવવા
નો આરોપ મેલવાની કાંઈ જરૂર ન
હોતી અને તે આજ વાઠી તરફથી જે
ચી લેવામાં આવ્યાં નથી. આ આજો પ્રમટ
યમાં છે અને એ તે જે ચી લેવામાં ન
આવે તો કું તે સંબંધમાં સક્ષીઓ
બેલાવવા માંડ્યું કું કારણકે વાઠી પક્ષ
તરફથી તે પ્રમટ કરાવવામાં આવ્યા છે.

મી. જસડીસ દાવર-મી. કાઉનસલ તમે
હસતાવેજ છુપાવવાના અને ત્રીજા ધારા
ના હિમાયતીનું મત લેતાં ત્રસડીઓની
બાબતમાં જે વાત હતી તે છુપાવી મત
લેવા ગયા તે આજો મારે શું કહેવા
માંજો છે?

મી. કાઉનસલ-કું એકલું જ કહેવા
માંડ્યું કું અને એટલેજ આજ મેલું
કું કે, ત્રસડીઓ આ બાબત અપક્ષ
પાત રીતે વરતયા નથી. તે શીવાયના
હસતાવેજ છુપાવવાના જેવા મેં કાંઈ
આજ મેલ્યા નથી અને તેવું જો કું
બેલાયો હોઈ તો તે કું જે ચી લેઈ કું
મારું કહે તું એકલું જ છે કે ત્રસડીઓ
કાયદા પ્રમાણે નેમાયા નથી અને તેથી
તેમને ખસેડવા.

નામદાર જજે ઉપમા બનાવની નોંધ
લીધી હતી.

મી. જે. મેને આમજ માલતાં બધા
વયું કે, ૧૮૫૧ ના વરસ પછી તે વ
ખતના ત્રસડીઓને બીજા કંડો સમજા
યા હતાં અને ૧૮૭૧ સુધીયાં મેડી
સંખ્યાના કંડો ઉભા થઈ હતાં. ૧૮૭૧
માં જે કાંઈ બનાવવામાં આવ્યું હતું તે
માં આમજા ત્રસડીઓને કયુલ સંખ્યા
માં આવ્યા હતા અને ૧૮૫૧ થી
૧૮૭૧ સુધીમાં જે કંડો થયાં હતાં તે
તેઓએ લાધાં હતાં. ૧૮૭૧ પછી ત્રસ
ડીઓને બીજા કંડો ઉભા કર્યા છે પ
ણ તેને બનવું કાંઈ અસંકોચ નથી. પ
રીજીમ એ આવ્યું છે કે ૧૫૦૬ થી
૧૮૫૧ ના કાંઈના પંદર કંડો રૂપિયા

સાદા છે બાખના ક્યાં હતાં જ્યારે બી
જ હડો જેતાળીસ બાખના ક્યાં હતાં.
હવે જેતાળીસ બાખના સંબંધમાં હડો
૧૮૫૧ પછીના ઉભાં કરવામાં આવેલાં છે.
અને વધુ તપાસ મંગળવાર ઉપર
મુદતવી રહી હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

મી० જસદીસ દાવરે સમજુતી
કરવાને કરેલી મુચના.

કેરટને સમજુતીને લમતી
જહેર કરેલી શરતો.

લસદીઓની નેમજુક સંબંધી
કેરટનો અભીપ્રાય.

મી० જસદીસ બીમને
બતાવેલી આશા.

નામદાર વડા જડજે વચે
પડવાની બતાવેલી ખાહેશ.
(અખબારે સોદામર, તા० ૪ થી
મારચ ૧૯૦૮.)

સર દીનશાહ અલ્લેજી પીટીટ બારે
નેક, સર જહાંગીર અવજી જહાંગીર,
મી० રસતમજી નાનાભાઈ મેકરામજી જી
જીભાઈ, મી० રતનજી જમશેદજી તાતા,
મી० બાપુજી સીરામજી પટેલ, મી० રત
નજી દાદાભાઈ તાતા અને ઘાંઘા નાનાભા
ઈ નવરોજી કમરકે મુખમંત્રી પારસી પં
ચાયતના તસદીઓ સર જમશેદજી જી
ભાઈ બારોનેક, મી० દારમસજી એકસજી
આકમલસ, મી० જમશેદજી અરશેદજી જ
મશેદજી, મી० મેકરામજી મનચેરજી કામા
અને મી० અમનજી દીનશાહ પીટીટ સા
થે જોખમેલા દાખાની વધુ જીનમણી મધ

કાલ દીમે હાઈ કેરટમાં નામદાર જડજ
મી० દીનશાહ ધનજીભાઈ દાવર અને
આ० મી० જસદીસ બીમન સનમ્રખ
નીકલી હતી. વાઠીઓ તરફથી મેક્કરસ
અરદેશર દેરમસજી, દીનશાહ અને કંપ
નીની ફરમાસથી મી० લાઉનડસ, મી०
ફરદુનજી સીરામજી તાલીમરખાન, મી०
પેસતનજી એફ. તલવારખાન અને મી०
બાદશાહ અને પ્રતીવાહીઓ તરફથી સીલી
સીટરો મેક્કરસ કેમ્પી, લીચ અને જોવ
નની ફરમાસથી માં. દનવેરાસીટી, મી०
રેકસ, માં. કોંગમેન અને મી० જે. બી.
કાંગા હાજર થયા હતા.

સમજુતી કરવાની કેરટની મુચના.

સરખ તમાં વાઠીઓ તરફના ધારાના
લીખાયતી મી० લાઉનડસને મેક્કરસ
જેમ મી० જસદીસ દાવરે પુછ્યું હવે
કે મી० લાઉનડસ ક્યાં ગયા છે ?

મી० તાલમારખાને જણાવ્યું કે તે
ઓ નાશક ખાતે ગયા છે અને અત્રે
કેરટમાં બાર વાગે આવી પુરે એવી
વધી છે.

ઓ० મી० જસદીસ બીમને તે પછી
જણાવ્યું કે મી० કોંગમેન પોતાનો મુ
દ્દમે આમળ ચલાવે તે અગાઉ કેરટ
માં મુકદ્દમાનાં સંબંધમાં એવું મત ધ
રાવે છે કે સવળી મતદેરી દૂર કરી હા
લના તસદીઓને જીંદગી સુધી પોતાના
આધાર ચાલુ રાખવા, પણ તેમના
પછી કોણને નેમવા તે માટે એક જુ
દી ચોખવા કમીશન મારફતે બહી કે
હાડવી.

ઓ० મી० જસદીસ દાવરે જણાવ્યું
કે વડા જડજ સર લોરેનસ જેનકીનસ
ની એવી ખાહેશ છે કે આ મુકદ્દમે હ
વે વધારે વાર લંબાવેલો નહીં. અને હા
લના તસદીઓને તેમના આધાર ચા
લુ રાખવા. પછી જુદીનીને જરથોસ
તી ધરમમાં દાખલ કરવા સંબંધી તસ
દીઓ જે કાયદા બહી કહાડે તે સવળા
હવે પછીના વખતને લાગુ પડે એમ
અમે ફેરવા માંગ્યે છીએ. વધી જે
નાની મતદેરાઓ હસતી ધરાવે છે તે
પણ દૂર કરી નાખવાની વડા જડજની
મંજૂરી છે.

મીં તાલપારખાન-આ મુકદ્દમો મા રાથી વડા મીં બાઉનડસે ચલાવયો છે. માટે તેઓ પાછા ફરે ત્યાં સુધી મીં સેંગમેનને પોતાનો કેસ આગળ ચલાવવા દેવો.

અચાવ પક્ષ તરફથી પોતાનો મુકદ્દમો રજુ કરતાં મીં સેંગમેને વધુ એમ જ જણાવ્યું કે હાલના ત્રસડીઓ પોતાને ફોર્મપલો મીલકતોના વહીવટ પુરસં તે શકારક રીતે ચલાવયો છે અને તેટલા માટે નવા ત્રસડીઓની નેમણીક કરવાને તેમને પુરતો હક છે. બીજા જે ત્રસડીઓને હસતક માલકતો ફોર્મપલો છે તેના સંબંધમાં કોંઈની નવી માલના મધ ચકરો નહીં.

રજુ થયેલા મીલકતોના નકશાઓ.

અત્રે મીં સેંગમેને ત્રસડીઓને જુદા જુદા જરૂરોસીઓએ જે જે માલકતો સોંપી હતી તેને બગતો નકશો નામદાર બડને સનમુખ રજુ કર્યો હતો અને તેને બગતી હરીકા વીગતવારે સમજાવી હતી. મીં સેંગમેને આગળ જાણતાં પોતાનાં બાગણ મધે જણાવ્યું કે મીં બાઉનડસે પોતાનો મુકદ્દમો જુદો કરતી વેળા ત્રસડીઓ સામે કેટલાક ખુદલા આરોપો મેલ્યા છે અને કોરટનાં મન પર અરાય અસર ઠંસાવવા માંગી છે. હાંમે વખત થયાં ત્રસડીઓ નેમાતા આવયા હતા અને તેમને હસતક મીલકતો સોંપાતી આવેલી છે અને તેમની સામે હાલ સવાલ ઉઠાવવામાં આવે છે.

જસડીસ મીં દાવર-પણ વાહીઓની કોમના બધા આગેવાન છે અને તેઓથી બહુ લાગવમવાલા પ્રહસથી અને કોમનો સારો વીશ્વાસ ધરાવે છે અને તેઓની એવી ઇચ્છા છે કે ત્રસડીઓની નેમણીકનાં સંબંધમાં કોંઈ નવી ફાયદાકારક ચોજના ધડી કહાડવામાં આવે તો આખી કોમને ફાવેલા થાય.

અત્રે મીં લાઉનડસે કોરટમાં આવી પહોંચ્યા હતા. અને મીં જસડીસ દાવરે તેમને કોરટના વીચારો કહી સંજોગવાયા હતા.

એ પછી મીં સેંગમેને આગળ બેઠાં એમ જણાવ્યું કે ત્રસડીઓએ કોઈ ખર્ચી રીતે પોતાને ફોર્મપલો કામને રજવીવટ કર્યો નથી અને તેથી નવા ત્રસડીઓની નેમણીક માટે નવી જુડી ચોજના ધડી કહાડવામાં આવે તે સમજી શકાતું નથી.

મીં જસડીસ દાવર-હાલના ત્રસડીઓનાં પ્રત્યક્ષપણા, તેમની જ્ઞાનતા, અચાવ તો તેમની સચાઈ સમે કોંઈની સખુત હક જવાની વાદીઓની મતલબ નથી, પણ તેના કાત જે કહેવા માગે છે તે એટલું જ કે હવે પછીના ત્રસડીઓની નેમણીક વખતે આખી કોમના સધળા પ્રતિનાંધીઓનું તત્તવ વધારે બે હાં પ્રમાણમાં આવેલા થાય.

મીં સેંગમેન-આ મુકદ્દમો બાળે આગળ ચલાવવો કે નહીં તે બાબેની મુનસરી કું કોરટને સોંપુ કું.

મીં જસડીસ દાવર-તે બીના કું બને પક્ષોની જ મુનસરી પર છોડું કું કું એમ કહેવા માગું કું કે કેસ જવારે ની વેડાપર આવવાની અણીપર આવે છે તવારે તેને જે તે વેળા આગળ ચલાવવા દેવામાં આવે છે તો તેના સંજોગો વચે બંને પક્ષોની બાગણી દુખાવાને સંભવ રહે છે. તેટલા માટે કોરટ એમ જોવા ઇચ્છે છે કે બંને પક્ષોને જે કોઈ ખર્ચી વાંધો ન હોય તો કેસ આગળ ચલાવેલા બંધ કરેલો.

મીં સેંગમેન-નહી, નહી, તેવી અમારી મતલબ છે જ નહી, હાલનો મુકદ્દમો આગળ ચલાવવા કોમનીથી લાગણીઓ અમે દુખવીશું નહી. વાદીઓએ આ મુકદ્દમો સારી જ નામદારી માંગ્યો છે એમ અમે માની લાંબે છીએ અને તેટલા માટે કું મારો મુકદ્દમો આગળ રજુ કરતી વેળા કોમનીથી લાગણી દુખાવે એવું કોઈ નહી.

મીં સેંગમેને આગળ ચલાવેલો મુકદ્દમો.

આ ઉપરથી મુકદ્દમો આગળ ચલાવવાની કોરટે રજા આપી હતી.

મીં સેંગમેને તે પછી આગળ બેઠાં જણાવ્યું કે મેં આગળ એમ જ

જાવયું હતું કે ૧૮૨૩ માં ત્રસ્ટીઓનાં હાથમાં ફક્ત રૂ.૮૦ હજાર જેટલું ફંડ હતું.

ફેબ્રુ ૧૮૫૩ માં એ ફંડ ૩૧૫૪૦૦૦ ની રકમે પોલયયું હતું અને તે આખા ફંડને તે વેળા જાહા જુદા ત્રેમાં વહેંચી નાંખવામાં આવ્યું હતું. પાગસી કોમે ૧૮૫૧ પછી આ ફંડ ખતે અવારો નવાર રકમે ૦ રથા ઠની હતી, અને તે સમયથી ફંડમાં ઉમેરા થતો હતો. એવી રીતે ફંડમાં વધારો થવાનું મુખ્ય કારણ ત્રસ્ટીઓપર વીજવાસ રાખીને તેમને જુદી જુદી રકમે સાંપાડું હતું. ફેબ્રુ પછી જે જે જ્યાની રજુ કરીશ તે ઉપરથી હું તમો નામદારની ખાત્રી કરી આપીશ કે જ્યારેથી ત્રસ્ટીઓની જગ્યા ખાલી પડતી હતી ત્યારે ખાત્રીના ત્રસ્ટીઓજ નવા ત્રસ્ટીઓ ચૂંટી કઢાડતા હતા. એ નાં સંબંધમાં ૧૮૫૪ નાં સાબના “રા સત જૈદતાર” માં એક આરટીકલ આ રહેતો એક જખાણ પ્રગટ થયું છે.

મી. જસ્ટીસ દાવર-તેને સને ૧૮૫૧ સાથે બાળવૃદ્ધમવું છે?

અને મી. લાઉનડસે મજકુર જખાણ સામે વાંધો ઉઠાવી એમ જણાવ્યું કે કોરટે અત્યાર અમાડિતું એમ કહેવું છે કે આરટીકલો આ કેસમાં જ્યાની તરીકે રજુ કરી શકાય નહીં.

મી. દાવર-અન્યતાં એ આરટીકલ જ્યાની તરીકે કરી શકશે નહીં.

એ પછી મી. જોંગમેને ૧૮૭૬ નાં સાબની “સાચ મીત્ર” ની એક આરટીકલ અને વાંચી સંભળાવી હતી, જે મધે એમ જણાવવામાં આવ્યું હતું કે કોષ્ટ ખી ત્રસ્ટીની ખાલી પડતી જગ્યા ખાત્રીનાં વધેલા ત્રસ્ટીઓ પોતેજ પુરતા હતા અને તે ખાત્રીના હેવાન વરતમાન પત્રોમાં આવતો હતો.

આ ખીના આખી કોમને રાજન હતી અને આખી કોમ એમ જણુતી હતી કે નવા ત્રસ્ટીની નેમણુક ખાત્રીનાં ત્રસ્ટીઓજ કરતા હતા. જળી તે સામે આખી પરસી કોમે કહીખી વાંધો ઉઠાવેલા નથી. જળી મા. લાઉનડસે પોતે પશુ જણાવ્યું છે કે નવા ત્રસ્ટીના નેમણુક કરવાની સત્તા અનજુમનને છે. વ

ળી મી. લાઉનડસે બાર વેધીને જણાવ્યું છે કે મી. વાહાડયાએ પંચ વતને પોતના ત્રસ્ટી તરીકેના જોધાનું ગણનામું આપ્યું હતું, અને તેના સંબંધમાં મી. દરામજી કાવસજીએ જણાવ્યું હતું કે મી. વાહાડયાએ પોતાના ત્રસ્ટી તરીકેના જોધાનું ગણનામું અને જુમનને નહીં પણ પંચાયતના ત્રસ્ટીઓને જ આપ્યું છે.

નવા ત્રસ્ટીઓ નેમવાની સુચના.

મી. જોંગમેને આગળ અનતાં જણાવ્યું કે મી. લાઉનડસે પોતાની તકરાર દરમયાન એમ જણાવ્યું છે કે નવા ત્રસ્ટીઓને નેમવાની સત્તા આખી અનજુમનને છે, પણ લોકો જ્યારે ત્રસ્ટીના જુદા જુદા ફંડોમાં નાણાની રકમે ભરતા હતા ત્યારે તેઓને પુરતી રીતે ખબર હતી કે નવા ત્રસ્ટીઓને નેમવાની સત્તા ખાત્રીના ત્રસ્ટીઓ ધરાવે છે.

મી. જસ્ટીસ દાવર-૧૮૫૧ નાં સાલમાં જે ત્રસ્ટીઓ હાજર હતા તેમને નવા ત્રસ્ટીઓ નેમવાના કાંઈ હકો મળ્યા હતા કે?

મી. જોંગમેને-અન્યતાં તેવા હકો તેઓ ધરાવતા હતા અને તે ખાત્રીની ખબર આખી કોમને હતી અને તેની માહિતી સાથેજ તેઓ ત્રસ્ટીઓના ફંડોમાં નાણાંની રકમે કઢાડી આપતા હતા ત્રસ્ટીઓને ૧૮૫૧ માં જે રકમે મળી હતી તેમાં હાલ મોટો વધારો થયો છે અને અત્યાર વૃદ્ધકમાં તેમની સંધીતી ઘણી સધર ખની છે. એ સંબંધ કોમને તેમની ઉપર વીજવાસ હોવા વગર કહીખી અને નહીં.

એ પછી મી. જોંગમેને જુદાં જુદાં ફંડો ખાત્રીની સમજ કોરટને આપી હતી અને સર હીનજી પીટીટ તેમજ સર જમશેદજી જીજીભાઈના કુટુંબો તરફથી કટલી કેટલી ચોટી રકમે મળી હતી તે દેખાડી આપ્યું હતું અને જણાવ્યું હતું કે ત્રસ્ટીઓને પોતામાથી ત્રસ્ટીઓની નેમણુક કરવાનો કંઈક બધો હક રહે છે.

મી. જસ્ટીસ દાવર-પશુ કાંઈખી નહીં ચોના કરવામાં આવે તો ત્રસ્ટીઓની નેમણુક જેઓએ નાણાં ભર્યા હાવ

પણ પાછળથી ખસી ગયા હોય તેમના કુટુંબના પ્રતી-ધીઓનુંથી તત્તવ જલ વાળ-એરી રીતે થઈ શકે.

મી. જોંગમેન-મારી તપાસ દુકાન એ મળે છે માટે આપવાની છે કે લેવા જે મ નાણાં રકમે કહાડી આપતા હોય તેમ મુજબ ત્રસડીઓના કુટુંબ ન-દૂધી મોટી રકમે મલાઈ રહી હતી અને એ સમયોત્તરજ તેઓ નવા ત્રસડી માની નેમણુક કરવાની સત્તા ધરાવતા હતા.

મી. જસદીસ દાવર-૧૮૫૧ આગમ અ ત્રસડીઓને કોણે નેમવા હતા ?

મી. જોંગમેન-આમલ ચાલતાં તે હું જણાતીશ.

મી. જોંગમેન આમલ ચાલતાં જણ વધુ કે ત્રસડીના પોતાને હસતક જમી ન અને ફાંડે ઉપરના જે સચાવર મીલ કતો મતાવે છે તે બીના તેા મારા વી દવાન મીત્રે કોટને જણાતીજ નથી. આવી સચાવર મીલકતોમાંથી કેટલાકના ત્રસડીઓ છે જ્યારે કેટલાકના નથી પણ પાછળથી ત્રસડીઓએ પોતાને હસ તકની સધલી સચાવર મીલકતોનું એક જ ત્રસડીક બતાવવાનો ઠાર કર્યો હ તેા કે જેથી જુદા જુદા ત્રસડીઓ મા ટે જુદા જુદા ત્રસડીઓની નેમણુક કર વાની મહત્તમમાંથી તેજા બચી જાય. તેમાં ત્રસડીઓમાં ત્રસડીઓની પોતાની શરતો દાખલ કરવામાં આવે છે.

બાદ નાટ દીશીન માટે ની હતી.

અપેલ પછીની તપાસ.

મી. જોંગમેન દીશીન બાદ કોરટ ખેસતાં હસતાવેજ પુરાવા ઉપર બોલતાં જણાવયું કે કેટલાક ત્રસડીઓમાં ત્રસ ડીઓને નીમવાની સત્તા આપવામાં આ વી અને એવા ફાંડમાંથી આવજાજીની જે મીલકતો ખરીદવામાં આવી છે તે ઉપર પણ ત્રસડીઓનીજ તેવીજ સત્તા રહે છે.

મી. જસદીસ દાવર-જે મીલકતના તમે કાયદેસરના ત્રસડી નેમાયા હોય તે બાબદમાં કોરટ તમને કાયમ રાખ પણ જેમાં ત્રસડીઓની નેમણુક કાયદેસર ન હોય તેમાંથી ત્રસડીઓને ખસેડી કોરટ નથી ચોળના માટે શા માટે દુકમ ન કે, દાખલ તરીકે દોષમાની આજીવા.

જીની જમણ માટે ખસેડીઓની નેમણુ ક કાયદેસરની નથી.

મી. જોંગમેન જણાવયું કે, તેમને શા માટે ખસેડવા જોઈએ. તેઓ તેા તે હક અજ અધી સુધી બોલવતા આવયા છે.

બાદ કોટ ઉતાં નામદાર મી. જસ ડીસ બીમને જણાવ્યું કે સપરના કોર ટ ચોક્કસ પુરાવાનો કર્ત છે અને તે ઉપર પક્ષકાર પુરવાં ધરાવ બજારી એ વી દારક ઉમેરે રખે છે. પુરાવા પ્રમા ણે ને નહી ચાલવામાં આવે તેા અમે એટલુંજ કહીશું કે તેમ કરનારને સારી સત્તાક મળી નથી.

બાદ વધુ તપાસ પ્રભતરી રહી હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

વાલીઓએ કે રટની સુચનાએ કબુલ રાખવાનો બતાવેડી ખુશી.

ત્રસડીઓએ આ સુચનાઓ કબુલ કરવાને પાડેડી ના.

મતીવાદીઓ તરફનો અમળ ચાલેડો મુકદ્દમા.

નામદાર વડા જડને સમજુતી માટે ફરી બતાવેડી ખાહેશ.

(અખબારે સોદાગર, વાં ૬ ડી મારચ ૧૯૦૮.)

સર હીતશાહ માણેકજી પીટીટ બારો નેટ, સર જહાંગીર કાવસજી જહાંગીર, મી. ફસતમજી નાનાબાઈ ખેડરામજી જીભાઈ, મી. રતનજી જમશેદજી તાતા, મી. બાપુજી સારામજી પટેલ, મી. રતન જી દાદાબાઈ તાતા અને ડા. નાનામ

મનવરોજી કાગડે મુખપત્રની પાસે પાંચ માપના ત્રસડીઓ સર જમશેદજી જીજી બ્રાધ બારોનેટ, મીં હોમસજી એડલજી આલબેસ, મીં જમશેદજી અરશેદજી જમશેદજી, મીં ચેકરવાનજી મનચેરજી કામા અને મીં બમનજી દીનશાહ પીટીટ સામે મેંધાવેલા હાવાની વધુ સુનાવણી મધ્ય કાલે હાથ કોરડમાં નામદાર જડજી મીં દીનશાહ ધનજીમાધ હાથર અને આં મીં જસડીસ બામન સનમુખ નીકલી હતી. વાઢાઓ તરફથી મેજરસ અરેશર, હોમજી, દીનશાહ અને કંપનીની ફરમાસથી મીં લાઉડસ, મીં ફરડુનજી સોરાબજી તાલીયારખાન મીં બાડસ અને મીં ફરડુનજી પસતાનજી તાંબારખાન અને પ્રતિવાદીઓ તરફથી સોલીસીટરો મેજરસ કેમી, ક્રીચ અને ઓમનના ફરમાસથી માં ધનપ્રસાદીટી, મીં રેસ, મીં જોમમે ન અને મીં જો. બી. કાંગા હાથર થયા હતા.

ત્રસડીઓએ નામુલ રાખેલી સુચનાઓ.

કોર્ટ એસ્ટાં માં લાઉડસે જણાવ્યું કે ક્રેકલા સુનાવણી મેળા તમા નામ હોના મેલામમાંથી જે સુચનાઓ નીકળી હતી, તે ચાકસ નાના ફેરફાર સાથે સર્વીકારવાને મારાં કુળો તબયાર છે એમ કું તમા નામદારોને જણાવવાની રજા બકે છે.

મીં જોમમેન જણાવ્યું કે મારાં કું હો તેમજ અમે પણ આ સુચનાઓ ઉપર પછીજ ધીરજથી ચીચાર ચલાવ્યો છે અને મને ફલગીરી સાથે જણાવવું મટે છે કે જેઓ તે સુચનાઓ કે પુલ કંતા નથી.

આં મીં જસડીસ હાથર-તમારી તો તપાસ આપજી ચલાવવા વખર યાજો છલાજ નથી.

મીં જોમમેન-અમે સમજીએ છીએ કે નામદાર વચ્ચે જડજી વચે પડવા મંજો છે, એટલે માસ કુળો ત હાં બુલાસીએ નામદાર સનમુખ થવો જોઈએ, તેઓ આ માટે સુચનાઓ સર્વીકારવાની ના ખડે છે.

આં મીં જસડીસ હાથર-અમારી સધીતી જોવી છે કે અમે આ કુલમા

નુ સેવટ આગેલું જોવાને આપર છીએ. હાલની સધીતીએ સમાજાની મારે જાજ બી પાચો રચાયરો કહેવાય. અસતતાં પક્ષકારો ધચાજતા હોય તેવા ફેરફાર માટે છુટછટ મુકવી જોઈએ. સમાજાની કરવાડુ કામ કાંઈ અમારું નથી, પણ પક્ષકારાનું છે. કુલમાનું છેવટ ચાવવા વધુ તકરાર ચલાવવી હાય તો તે તમારી અને મીં લાઉડસની વચે થવી જોઈએ, પછી તે બાબદ અમારે હાથ ધરવી જોઈએ.

મીં લાઉડસ-ચોક્કસ ફેરફાર સાથે કું નામદાર કોર્ટ તરફની સુચનાઓ સર્વીકારવાને તબયાર છું.

મીં જોમમેન-મારા કુળો સર્વીકારી શકે તેમ નથી.

મીં જસડીસ હાથર-અને અમતના મુ ઉપર ?

મીં જોમમેન-હા, નામદાર અને મુ હાઓ દેવ.

મીં જસડીસ હાથર-તમારી ખાલી પડતી જમા પુવાના સવાન ઉપર વાહીઓએ પણ વીચાર કરવાના છે.

મીં જોમમેન-મને એ તાલ્ય છે કે કો ઠની સુચના નહીં સર્વીકારવાની અને સારી સમજ વાપરી નથી. જોવા બધા લખેતાં જશે.

આં મીં જસડીસ હાથર-તમારી પાસે જણાજ મજબુત કારણ હોનાં જોઈએ તે અમાસથી ના પગશે વહી. અમે તમારો આખો કુલમા સમજવા નથી અને હવે પછી કુલમા કેવી વલણ લેશે તે જણાવતા નહીં હાવાથી અમારા મન પર ખોટો છાપ બેઠો હાય, મને વધુ મુદ્દાં હાલથી કહેવા દો કે આ કુલમા માં ચોક્કસ સમજો જણાજ અમતવતા ધરાવનારો છે. જો સંચાલિત કુલમાનું મેલામા આવશે તો તેમા અમે જે ડાકેરેશન કર્યું તે કામને ક્રિક અધન કરતાં ચાપ પડશે. તેનાં જુલનને મટે ચાવવાની સંજોગનાં આશુમને કરેલા ઠરાવો પણ સંજોગના કુલમાના દરજા વી શકે. વાઢાઓ આજે ડાકેરેશન મેળવવાને બધાયજા છે. તમસા કુલો જણુ કામનો સાલ જળીરકાને મેલાથી બનવું કરે છે અને એ ઠરાવો સદમા અજ

વાપલા રહેલા જોવાને ધણા આતુર છે. સમતીનું કુકમનામું કામ ઉપર બંધન ક્રાંતિ હોય કે નહીં હોય પણ કામ જીવન નોને પારસી ધરમમાં લેવાના સંબંધમાં આંકોશ મુકનાનો હક ધરાવે છે તે કો ઇથી ના પાડી શકાવતું નથી. તેઓને એના સંબંધમાં કાયદા કાનુનો કરવાનો હક છે. એવા કાનુનો કામને લાગતા વળગતા છે અને નહીં કે એકાદ આસા મીને.

મીં જોંગમેન-એ એકલી આગત પર આમારે વીચાર કરવાનો નથી. ધર મ આવાઓના સંબંધમાં પણ અમારી હકત છે.

મીં જોંગમેન-દાવર-અમારી પક્ષી આત્રા છે કે અમારી સુચનાઓ નહીં સરીકારવામાં તમારી પાસે ધણામજબુત કારણો છે. જો આપણે અને મીં જોંગમેન એવા મતપર આવશે કે મતફેર ની બાબતો ઉપર આપણે તકરારમાં ઉતરવું ધણું ઉપયોગી થઈ પડશે અને તે મ કરી મુકનાનો નીવેડો લાવી શકાયે તો નામદાર વડા જજને મેળેનતમાં શા માટે લાવવા તેની મને સમજણ પડતી નથી. તે નામદારનો વખત ધણો કીમતી છે અને હવે કુંડ વખતમાં તે નામદાર જવાના છે.

મીં જોંગમેન-સમજીતીપર આવવા માં કાંઈ પણ મદદ મળતી હોય તો અમે ખુશ થઈશું અને આપણે એમજર માં બેસી મારા કુળો વરફેને ખુલાસા નામદાર વડા જજ પણ સાંભળશે તો લાભજ થશે. વળા બીજી સુચનાઓ બા કાર આગળની વક્ષી રખાય છે.

મીં જોંગમેન-મીમન-હવે નામદાર વડા જજ સનમુખ તકરારમાં ઉતરવા માટે વખત કામલ પડતો હોય એમ મને લાગતું નથી.

મીં જોંગમેન-તયાં માત્ર ઇનફોરમશ કામ મજબૂરમાં આવશે. એવા કામથી યું સારું પરીણામ નાપળત શકાયે તે જાણતું છે.

મીં જોંગમેન-દાવર-તમારે પક્ષકારો, સીલીસારા, કાઉનસીલો અને જે ચ સા ધ નામદાર વડા જજ સાથે આપણે કાલે એમજરમાં બેસા મળશે અને જે

કુકમનામું લેવામાં આવે તેની કસ્ટોપર વીચાર ચલાવશે!

મીં જોંગમેન-અમને લાગેવળગે છે તયાં સુધી અમે અમારી સધીતા તયાં સમજાવીશું અને પછી જે સુચનાઓ થાય તે ભરી અને સારી થઈ પડશે. અમારી સધીતી શું ચલાવશી છે.

મીં જોંગમેન-દાવર-કેટલો વખત લાગશે?

મીં જોંગમેન-ધણેક વખત નીકળી જશે નેધે.

મીં જોંગમેન-મીમન-એમ તમે તમારી સધીતા રજુ કરો. નેમ તેને ફરી વળવા સામી પક્ષને પણ વખત નેધે. પણ તેનું સેવટ સારું આવે કે નરસું તે બીજી વાત છે.

મીં જોંગમેન-અગીત તેવી આમ મચેતી કરતી અશક્ય છે. મને મારો મુદ્દમો રજુ કરવા દેવો અને પછી તે ઉપરથી જુઓ કે અમારી સધીતી શું છે.

મીં જોંગમેન-દાવર-તમે પોતે અને મીં જોંગમેન મસબત ચલાવી જુઓ અને કાંઈ સેવટ પર આત્રી શકાય તેમ લાગે છે કે નહીં તેની તપાસ કરી કાર ટને જણાવજો. કાલ તો તમારો મુકદ્દમા રજુ કરો.

અને મીં જોંગમેન-દાવર જણાવ્યું કે તસડીઓ કારેકમાં કાબર થયા છે તે આ ધણા રોકાણવાળા આસામીઓ છે. અને તેઓ કારેક છોડી જવા માંગતા હોય તો જાવ.

આ ઉપરથી મીં જોંગમેન પીટીટ, મીં જોંગમેન ખરેદેજ જમરેદેજ અને મીં જોંગમેન મનચેરેજ કામા કાર ટ છોડી ગયા હતા.

મીં જોંગમેને આગળ બહાવેલો મુકદ્દમા.

મીં જોંગમેન અ પછી પોતાનો મુકદ્દમા રજુ કરતાં જણાવ્યું કે ૧૮૫૧ માં તસડીઓ કલતક જાન હોડા આ વયાં હતા. હવે અ ૧૫ ફેડના તસડી તરફ તેના વાજની રીત નેનાયા હતા તે સવાલમાં ઉતરવાનું છે. અ તસડીઓને ૧.૪૫ લાખના રકમ મળ્યા છે. અને તેમની સધીતી કામાડેજ મજાક

હતી નથી. વળી ત્રસડીઓના કુટુંબોએ નાજાની યોગી રકમો સંખ્યાવર્તમાં કઢાડી એ ત્રસડીઓને સોંપી છે. સર જમજેદ છ પીટીટ તેમજ આનખસેસ કુટુંબોએ મળી રૂ. ૧૩ લાખ કઢાડી આપ્યા છે. મારા મીઠા મીઠા લાઉનડન જણાવે છે કે ૧૮૨૩ ના ત્રસડીઓની રૂએ નેમાયત ત્રસડીઓના વરસ તરીકે એ ગણવા જોઈએ અને અને ત્રસડી ગણવાનો કોઈ હક નથી, પણ ૧૮૯૬ ન ત્રસડીઓના પાછલા વરસમાં મળેલી સંખ્યા વત જણાવવામાં આવી છે તો પછી ૧૮૦૩ ના ત્રસડીઓની રૂએ અને વાર સમાં ઉતરેલા કેમ ગણાઈએ. પાછળના ત્રસડીઓની રૂએ અને ત્રસડીઓ ને માયલા ગણવા જોઈએ. ૧૮૮૪ નું ત્રસડીક તેજ વરસમાં રજીસ્ટર કરવામાં આવ્યું હતું. એની રૂએ અને મીલકતો નો કમળે લીધા હતા. તે વળા પાંધા લેવાને જોઈતા હતા. તેમ થયું નથી અને છેક ૧૯૦૫ માં હાલના વાહીઓ તે સામે પાંધા ઉઠાવવા નીકળ્યા છે આથી વાહીઓના હાવાને મુદતની આવક લાગે છે.

પારસી તવારીખ સંબંધી બીવેચન.

હવે હું પારસી તવારીખ ઉપર આવીશ. મીઠા ડાહ્યાભાઈ કરાકાની 'પારસી ઓની તવારીખ' ને લગતી ચોપડીમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે પંચાયત કે રહતી અદાલત જેવી હતી, પણ તેની સત્તા પાછલા વખતમાં નામની થઈ પડી હતી. ૧૭૭૮ માં પંચાયતે પોતાની સત્તા પાછી મેલણ કરવાની અરજ સરકારને કરી હતી. એ વળા મોમદો અને બેહીનો વચ્ચે મગડો જમગો હતો. સરકારે ઠરાવ બહાર પાડી જણાવ્યું હતું કે પારસીઓએ પોતાની કેમનાંથી ૨૪ જણનાં નામ મુચવવાં, તેનાંમાં સરકાર ૧૨ ન પસંદ કરશે. આવી રીતે સરકારે ૧૨ જણના પંચાયત નેમી હતી. તા. ૪ થી મારચ ૧૮૧૮ ને દીને અનજીમ ને ૧૮ જણાઓની પંચાયત નેમી હતી અને તેમાં ખાલી પડતી જગ્યા પંચાયત પોતે પુરતી આવી હતી. અનજીમનો

અરજ આખી કામ કે કામના થોડા બાગનો થાય છે તે કારણે નહીં કરવાનું છે. નવસરીમાં કોઈ વખત એને અરજ દેશામજા અને હમતુગ અને કોઈ વખતે આખી પારસી કામ કરવામાં આવે છે. ૧૮૧૮ વાળી અંજીમન આખી પારસી કામની કે થોડાઓની હતી તે કહી શકાતું નથી, તા. ૨ છ નું છે ૧૮૧૮ માં પંચાયતે પેતે ખાલી પડેલી જગ્યા પુરવાનો હાખલો મળી આવે છે.

મીઠા લાઉનડન-મીઠા ડાહ્યાભાઈ કરાકાએ પોતાની ચોપડીમાં ૧૮૧૮ ની સંખ્યા નોંધે લખતાં અનજીમન તથા પંચાયત એકજ બોલો હેય એવી રીતે વાપર્યા છે. એ ઉપરથી બુલબુલ જણાય છે કે મીઠા એમને પંચાયત તરીકે સંખ્યા જણાવે છે તે અંજીમનની સંખ્યા છે.

ખાલી પડતી જગ્યા પુરવાની રહી.

મીઠા એમને આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે ખોલાય પંચાયતમાં પંચાયતના ત્રસડીઓની ખાલી પડતી જગ્યા કેવી રીતે પુરવામાં આવતી હતી, તેના હેવાલ છે. એ પરથી જણાય છે કે હમયાન રહેતા પંચાયતના ત્રસડીઓ બાકીના ત્રસડીઓની નેમણુક કરી તે માટે પાછળથી અંજીમનનાં બહારી મેજરતા હતા અને તે પછી હાલ રમાં તેવી નેધિ લેતા હતા. ૧૮૧૮ માં પંચાયતના પહેલા ૧૮ ખાલી કારીઓની નેમણુક કરવામાં આવી હતી ૧૮૨૩ માં બે ત્રસડીઓની ખાલી પડેલી જગ્યા એજ રીતે પુરવામાં આવેલી લાગે છે. ૧૭૮૭ માં સરકારે ૧૨ ત્રસડીઓની પંચાયત નેમી હતી, તે ક્યાં સુધી ચાલુ રહી તે કહેવું મુશ્કેલ છે. કોઈથી રીતે તેના ૧૮૧૮ પેઢાં અંત આવ્યો હતો. એ વરસમાં ૧૮ જણાઓની પંચાયત બનેલી જણાય છે.

હવે હું ત્રસડીઓ ઉપર આવું છું. ૧૮૨૩ના નવેમ્બર માસમાં વહાડયામ અંજીમન ઉપર એક પત્ર લખી જણાવ્યું હતું કે મારી પાસ પંચાયતના નાણાં વધાને અનામત મુકાં છે, તે હું બહુવાર રાખવા માંગતો નથી. તમે એ

હેરમાની કરી એ નાણાં મારી પાસેથી લઈ લમારે ગમે ત્યાં વ્યાજે મુકા. બીજે સ્તાવેજ તાં ૧૯ મી નવેમ્બર ૧૮૨૩ ના છે અને તેની તારીખમાં છુલ છે. એમ બીજા દસ્તાવેજે ઉપરથી જણાય છે. ખરું જોતાં એપર તાં ૨૮ મી નવેમ્બર ૧૮૨૩ ની જોડ્યે. મીં તકાડયાના પત્ર ઉપરથી ચાર આ સામીજોએ કાયદેસર નાણાં મેળવ્યાં હતાં અને તે મેજરસ રેગાંમટન અને ક રાફરડને ત્યાં મુકવામાં આવ્યાં હતાં. જોના સંબંધમાં ચાલેજો પત્રવહેવાર મીં જોમ્બેને વાંચી સંભળાવયો હતો. એ નાણાં વચાજે અનામત મુકવાની રસીદ તે વખતના ૪ તસદીઓને મળી હતી.

અત્રે કોરટ દીશીન લેવા ઉઠી હતી.

અનજીતીની ફરી જુલનાં.

ખપોરના ખાણા પછી કોરટ પાછી મળતાં નામદાર મીં જસદીસ બીમને મી લાઉંસયી જણ્યા માગયું હું કે, પ્રતાપાદીઓ પુઠીનને જટનારવા ર અંધમાં સમજીતીની ખામતમાં છુટકાટ રજવા તપ્પર થાય તો વાડા પક્ષ તસદીઓની નેમજીકના સંબંધમાં તેજ મુજબ છુટકાટ મેલવા તપ્પર છે કે નહીં.

મીં લાઉંસયી જણ્યાયું કે મારાં કુળ અહીં નથી તેથી હું કાંઈ કહી શકતો નથી પણ નામદાર કોરટ કાંતપણુ વાજબી સુચનાઓ કરે તે મુજબ તેઓ માલવા તપ્પર છે.

મીં જોમ્બેને જણાવયું કે મારા કુળને મુકદમા શું છે તે હું ચાહા બોલોનાં રજુ કરી શકીશ પણ હું તે જાહેર કોરટમાં બેસવા માંગતો નથી.

મીં જસદીસ કાવર જણાવયું કે મીં જસદીસને આ ખામતમાં અજીં કામે છે. તમને હાલની જેમ આ મુકદમા સાંભળવા નેમી હતી ત્યારે મીં પાદશાહના કહેવા પ્રમાણે સાત દીવસ અને મીં જોમ્બેનના કહેવા પ્રમાણે દસ દીવસ મુકદમા ચાલશે એમ એ તે નામદારને જણાવ્યું હતું અને તે ઉપરથી તે નામદાર હાલની જેમ આ મુકદમા સાંભળવા નેમી હતી. હવે મીં પાદશાહના અને મીં જોમ્બેનના બોલનામાં

છુટકાટ મેલીએ તો મુકદમા ખંદર હીન સ કે તેથી ચાહા વધુ દીવસમાં પુરો થવા જોઈતો હતો. તોપણ આ મુકદમા શું સેવટ બાંધો વખત સુધીનાં આવે એવું કાલ જે રીતે મુકદમા ચાલે છે તે ઉપરથી હું જોઈ શકતો નથી આ જેમ બાંધો વખત રહેશે કે નહીં તે હું કહી શકતો નથી, કારણ કે મીં જસદીસ બીમન પ આસની રજા ઉપર જનાર છે. આથી ઓરીજનલ સાધના કામકાજને લખી અચવક પડે છે. તમે જણો છો તેમ તકરારી એમખરો બાખડ મને મારા રજના દીવસોમાં અને કોરટ ઉઠવા બેસવા અમારું આટકપણી પડે છે તેમજ મીં જસદીસ બીમનને પણ કરવું પડે છે. આ અમારી અંમત અચવતી અમે કાંઈ ફરીમાદ કરતા નથી પણ તેથી ઓરીજનલ સાધનું કામકાજ કાંઈ ચપ્પ શકવું નથી. કારણ કે બીજી કોરટમાં નામદાર મીં જસદીસ રસલ એક બાંધા મુકદમામાં રાકાષ પડે બા છે.

આ પછી નામદાર જડજો, પક્ષકારો તેમના ધારાના હીનાયતી અને આથી સાટરો નામદાર મીં જસદીસ કાવરની એમખરસમાં મસલત કરવા પુત ઉઠવા હતા પણ કોરટ ઉઠતાં સુધી પાછા ફરી શકતા નહોતા.

પારસી પંચાયત કેસ.

નામદાર જડજની ચેમ્બરમાં
આલેલી મસલહત.

કેસમાં પહેલવહેલીવાર હાજર
થયલા પક્ષકારો.

મુકદ્દમનો સમજાવીથી છેડો
આવવાની રખાતી વડી.

આવતી તા. ૧૬ મી ઉપર
મુકદ્દમની રહેલો મુકદ્દમો.

(અમદાવાદ સોહાગર, તા. ૭ મી
માર્ચ ૧૯૦૮.)

સર દીનશાહ માણજી પીટીટ બારો
નેટ, સર જહાંગીર કાવસજી જહાંગીર,
મી. રસતમજી નાનાભાઈ બેહરામજી જી
જીભાઈ, મી. રતનજી જમશેદજી તાતા,
મી. બાપુજી સારાબજી પટેલ, મી. રત
નજી હાશભાઈ તાતા અને મી. નાનાભા
ઈ નવરોજી કાવડે મુબઈની પારસી પં
ચાયતના મસલીઓ સર જમશેદજી જી
જીભાઈ બારોનેટ, મી. હાનસજી મહંમદજી
આબજલસ, મી. જમશેદજી ખરતજી જ
મશેદજી, મી. મેહરવાળજી મનચરજી કામા
અને મી. બમનજી હાનશાહ પીટીટ સા
થે મોંઘાવેલા હાવાની વધુ સુનાવણી મંજ
કાલ દીને હાઈ કોર્ટમાં નામદાર જડજ
મી. હાનશાહ ધનજીભાઈ હાવર અને
મી. મી. જસદીસ ખીમન સનમુખ
નાકલી હતી. વાહીઓ તરફથી મેજસ્ટ
રસરહેર, હોરમસજી, દીનશાહ અને કંપ
નીની ફરમાસથી મી. લાઉન્ડસ, મી.
ફરદુનજી સારાબજી તાલીયારખાન, મી.
પેસતાનજી અંહ. તાલીયારખાન અને મી.
બાદશાહ અને પ્રતિવાદીઓ તરફથી સોલી
સીટરો મેજસ્ટ્રેટ કેપ્ટી, લી. ચ અને ઓવ
નની ફરમાસથી મી. ઇનવેરારીડી, મી.
રેકસ, મી. એ. એમ. અને મી. જ. બી.
કોમ્પ હાજર થયા હતા.

પારસી પંચાયતને લગતાં બરજાસત
કોમમાં બારે ચરયા ફેલાવી રહેલા ઉપ
લા મુકદ્દમાની ૧૬ મી સુનાવણીને
દીવસ મંજ કાલે હતો અને મંજ પરમદીને
સાંજે નામદાર જડજની ચેમ્બરમાં બં
ને પક્ષકારો વચ્ચે આલેલી મસલહતમાં
પરીણામે મંજ કાલે બપોરે ૧૨મી વાગ
તે ચેમ્બરમાં ઉપર મુકદ્દમા સંબંધી
સમજાવી માટે વધુ મસલહતરૂપી તપાસ
ચાલી હતી.

આ ક્ષતિ ધણાક વાહીઓ (સર
દીનશાહ માણજી પીટીટ બારોનેટ, સર
જહાંગીર કાવસજી જહાંગીર, મી. રસ
તમજી બેરામજી જીજીભાઈ, વીજેર)
પહેલીબવાર મંજ કાલે કોર્ટમાં હા
જર હતા. તેઓ અને હાજર રહેલા
પ્રતિવાદીઓ તેમજ બંને પક્ષના ધારા
ના હીમાયતીઓ ચેમ્બરમાં ઉપરે વખ
તે હાજર થયા હતા પણ તે પછી કો
ર્ટની સુનાવાને અનુસરી પ્રતિવાદીઓ
પોતાના ધારાના હીમાયતીઓ સથ
પાછા ચેમ્બરની બહાર આવ્યા હતા,
એ પછી ચેમ્બરમાં વાહી પક્ષની કેટલી
ક મસલહત અને વીગત રજુ કરી હતી
આ મસલહત અરજી કલાક સુધી ચાલી
હતી. જે પછી તેઓ ચેમ્બરમાંથી
(વાહી પક્ષ અને તેઓના ધારાના હી
માયતીઓ) બહાર પડ્યા હતા, જે
પછી પ્રતિવાદીઓ (સર જમશેદજી બા
રોનેટ જે.) અને તેઓના ધારાના
હીમાયતીઓ ચેમ્બરમાં ફરલાક મસલહત
અને વીગત રજુ કરવા માટે અમલ
હતા.

પા કલાક ઉપર પ્રતિવાદી પક્ષની મ
સલહત ચાલી હતી, જે પછી નામદાર
જડજનીના મુકદ્દમથી પંચાયતના સેક્રેટરી
એરવડ જીવજી જમશેદજી મોહાને કેટ
લાક ખુલાસા માટે ચેમ્બરમાં બોલાવ
વામાં આવવા હતા.

એ પછી થોડો વખત રહી વાહી પ
ક્ષના ધારાના હીમાયતી મી. લાઉન્ડસ
પણ ચેમ્બરમાં હાજર થયા હતા અને
આ મુકદ્દમા સંબંધમાં વધુ મસલહત
૨૫ વાગતા સુધી ચાલી રહી હતી, જે
પછી કોર્ટ દીરીન માટે ઉઠી હતી. મંજ
તા છુટાબહ બંને પક્ષ તરફથી મેજસ્ટ્રેટ

આ મુકદ્દમાને છેડો સમજીનીધી આવ
શે એવી સપત્રે વહી નાખવામાં આવે છે.

મુલતવી રહેલી તપાસ.

તીશીન બાદ કોર્ટ પછી મલી નહોતી
પણ એમઅરમાં પક્ષકારો વચ્ચે થયે
લી મતલબત રહે કેરટ તરફથી કરવામાં
આવેલી સુચના ઉપર પારસી કોમના
વીચારો જાણવાનું બની આવે તે માટે
મુકદ્દમની વધુ તપાસ આવતી તા. ૧૬
મી ઉપર મુલતવી રાખવામાં આ
વી હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

મધ કાલે પાછી ચાલેલી
તપાસ.

પ્રતીવાદીઓએ મુકદ્દમો
આમળ અક્ષારવાની બતાવેલી
ખાહેશ.

મી. જિંગમેને આગળ
ચલાવેલું ભાશણ.

ત્રસટીઓની નેમણુક કાયદેસર
હોવાની દલીલો.

ગરમીની રજા સુધીમાં મુક
દ્દમો પુરો કરવાની મી. ૦
જિંગમેનની કળુલાત.
(અખબારે શ્રોદાગર, તા. ૨૦ મી
માસચ ૧૯૦૮.)

સર દીનશાહ માણેકજી પીટીટ ખારો
નેટ, સર જહાંગીર કાચ. જહાંગીર,
મી. ૦ રસતમજી નાનાગાંધી બેદરામજી જી
જામણ, મી. ૦ રતનજી જમશેદજી તાતા,

મી. ૦ બાપુજી સૌરામજી પટેલ, મી. ૦ રતન
જી દાદાબાપ તાતા અને ડા. ૦ નાનામા
ઈ નરરાજી દારકે મુખબરી પારમી પં
ચાયતના ત્રપડીઓ સર જમશેદજી જી
જામણ બારેનેટ, મી. ૦ હોરમસજી જોદલજી
જામણવેસ, મી. ૦ જમશેજી ખગેરીજી જ
મશેદજી, મી. ૦ ચેદરવાનજી મનચેરજી કામા
અને મી. ૦ બમનજી દીનશાહ પીટીટ સા
મે મેંધાત્રેજી દાવાની વધુ સુનાવણી મધ
કાલે હાઈ કોર્ટમાં નામદાર જજ મી. ૦
દીનશાહ પનજીભા-દાવર અને આ. ૦ મી. ૦
જસડીસ બીમન સમુખ નીકલી હતી.
વાદીઓ તરફથી જેજરસ અરદેશર, હોરમ
જી, દીનશાહ અને કંપનીની દરમાશયી
મી. ૦ બાર્ડેસ, મી. ૦ ફરદુનજી સૌરામજી
તાલીયારખાન, મી. ૦ બાદશાહ અને મી. ૦
ફરદુનજી પેસતનજી તાલ્યારખાન અને પ્ર
તીવાદીઓ તરફથી સોલીસીટરો જેજરસ
કેમ્પી, લી. ૦ અને ઓવનની દરમાસથી
મી. ૦ ધનવેરાસીટી, મી. ૦ રેકસ, મી. ૦ જોંગમે
ન અને મી. ૦ જે. બી. કામા હાજર
થયા હતા.

પ્રતીવાદીઓની મુકદ્દમો આમળ
ચલાવવાની ખાહેશ.

કોર્ટ બેસતાં મી. ૦ ધનવેરાસીટીએ જ
જાણવું હતું કે પારસી અનજીમનની સ
મા મળી હતી અને તેના શું અભીપ્રાય-
મી. ૦ લાઉનડન-મારા નાત જ કોઈ
કહે તેના સંબંધમાં હું વધી હતું છું.
તેવણે તો કોર્ટને અટકું જ જણાવવું
જોઈએ કે તેઓ મુકદ્દમો આગળ ચલા
વવા માંગે છે કે નહીં.

ઓ. ૦ મી. ૦ જસડીસ દાવર-સભામાં
થયલા કામકાજ સાથે અમોને કશું પ
ણ લાગવળગવું નથી. અત્રે સવાલ
ઝેટહોજ છે કે મુકદ્દમો આમળ ચલાવ
વામાં આવનાર છે ના નહીં.

મી. ૦ ધનવેરાસીટી-તપાસે અમો અમા
રા મુકદ્દમો આમળ ચલાવથે છીએ.

મી. ૦ જોંગમેને એ પછી ત્રસટીઓનો
મુકદ્દમો આમળ ચલાવતાં જણાવવું કે
સને ૧૭૭૭ ના સાલમાં બગાડ પંચાય
તની મંજૂરી પારસી કોમોના આમવાના
ના બનેલી એક મંડલી હતી. અત્રે ને
ના હાથમાં મુખબર સર આવયા પછી

પહેલી પંચાયત કચાપરામાં આવી હતી જેટલે કે તે પારસીઓનું નકુ મથક બનવા પામ્યું હતું. મુબઈની પંચાયતની સલાહ બીજાં મામોના પારસીઓ લેતા આવવા હતા, જે કે ધર ના કામકાજે માં તે નવસારી પોતાને આજેવાનમાં અપાવવાને હાથે કરતું હતું. મીં કરા કામ પ્રગટ કરેલી ચોપડી ઉપરથી જ હાથ છે કે મુબઈની પંચાયત ચુકાદા એ અપનારી એ અદાલત જેવી હતી. મુબઈની પંચાયત કોઈની પશ્ચ કરકાર કયા વીના ચુકાદાઓ આ પતી હતી અને આ મુકદમાઓ પશ્ચકારો બધી બુધીથી સતીકરતા હતા. મુબઈની પારસી પંચાયતની આ પી સતા ૧૮ મી સદી સુધી રહેવા પા મી હતી. જે મુદત પછી સરકારે નવી પંચાયત ૧૨ શખસોની બનાવી હતી. એક ત્રસડીએ પારસી પંચાયતના કંઠના સંબંધમાં તાં ૪ મી ડીસેમ્બર ૧૮૨૩ ને હાને એક પત્ર લખ્યો હતો. આ પત્ર લખનાર મીં કરામજી કાવસજી બ નાજી હતા. જે પત્ર ઉપરથી માલમ પ કે છે કે ૩ ૧૮૦૦૦ ઉપરાંત ૩ ૨૦૦૦ વધવા હતા જેટલે કે ત્રસડીઓના હાથ માં તે વખતે ૩ ૨૦૦૦૦ થી સહેજ વ ધુ નાણાં હતાં:-

અત્રે મીં જેમને ઉપલો પત્ર નાં મી સંબળાવ્યો હતો.

આં મીં જસડીસ ઘવર-પહેલી ચુ ટણી ક્યારે થઈ હતી ?

મીં જેમને-૧૮૧૮ માં.

પહેલી પંચાયતની સથાપના.

અનુચિતને ચોક્કસ સંખ્યા ચુટી કે હાઠી હતા અને તેમાંથી સરકારે થાઠી સખવા પસંદ કરી હતી. મીં લાઉનઃ એ જણાવતું હતું કે સર જમશેદજીએ ૧૮૪૪ માં પત્ર લખ્યો તે આમમજ પંચાયતના સભાકક્ષેના ચુટણી અનુચ મન તરફથી થતી હતા અને સર જમ શેદજીના પખતવા એ રૂઢી બંધ થઈ મ ધ હતી. સરકારે ૨૪ શખસોના મો મામ્યાં હતાં અને તેનાના ૧૨ શખસો ને સરકાર પસંદ કરવા હતા. આ આ જમા કામે માંથી કરવાયાં અમલમાં

શિકરામાં આવી હતી. આ ચુટી કદાચ લા શખસો કોમના આજેવાને હતા. સરતથી ચુટી એ રૂઢી ૧૮૧૮ માં અ મલમાં આવી હતી અને તે ૧૮૨૩ સુધી ચાલી હતી. ૧૮૨૩ સુધી કથું પ આ રૂઢી યુથું કરવાના તબીબ કરવામાં આવી હતી નથી. ૩. ૧૮૦૦૦ જેટલી રકમ એક શખસ પાસે વખાજે મુકવામાં આવી હતી. આના સંબંધમાં સર જમશેદજી ચુ કહેવા માંજે છે તે આપણે જોઈશું. આ બાબત વીશે તેા ફરો બુદાસે પંચાયત નામની ચોપડી માં આપવામાં આવ્યો છે. તે ફરોમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે પારસીઓને મુબઈમાં આવી વસવાને ૧૦૦ વરસ થ વા આવ્યાં છે. તેઓમાં ધણા તરબરો છે અને આ ખરસામાં ધણી મોટી મો ટી રકમો સખાવતમાં આપવામાં આવી છે તેવીજ રીતે મોટી રકમો ખરચાઈ પશુ છે. આ ખરચેના હીલાખ રાખવા માં જેમને તેવી સંભાળ લેવામાં આવ તી નથી. તેથી મુદતી છે કે આવી જે ફરકોના સખમે કોમ વધુ સખાવત કે રવાને બાળખી રીતે આનાકાની બતાવે છે. આથી હવે આ સવાબ પંચાયતે હંમકા લેવા જેમને છે. મીં વહાયા જી હોરમજી બમનજી તાં ૧૨ મી મા રમ ૧૮૨૬ ને હાને શુભરી ગયા હતા અને તેવજીના હીકારાને પંચાયતના સભા સદો તરોકે પંચાયતે નેમયા હતા. તેવ જી પોતાના પીતાની જગ્યા સતીકારી હ તી એમાં તેા કશો ફક નથી. પશુ તે વજીને હથાત ત્રસડીઓને નેમયા કે કોઈ બીજાઓએ નેમયા તે માલમ પક ટું નથી. તાં ૫ મી મે ૧૮૨૬ ને હા ને એના સંબંધમાં હસતાવેજ લખવામાં આયો છે. જે હસતાવેજ ધણા બુધવા ઝા રવા છે. મીં વાડયાજી નવરોજ ત્ર સડી હતા અને મીં જેહાંબીર ફાતમજી દાર પંચાયતના સમસદ હતા એમ આ હસતાવેજમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું. ૧૮૨૬ થી ૧૮૩૫ સુધીનો ક શો પશુ હસતાવેજ કાથ લાગતો નથી, પશુ તાં ૮ મી જુન ૧૮૩૬ નો પત્ર કાથ લાગ્યો છે. મીં વહાયા જી નવરોજીએ પારસી પંચાયતના સભા

સરો ઉપર એ પત્ર લખાયો હતો, પણ દેહા મીં ફરામજી મવજી બનાજી બખાવુ છે, અને મેરો મારયો છે. એ ક સમાસદનું રાજીનામું હોય એવી મત લખના એ પત્ર મ લખ પડે છે અને તે માં પાતાની જમયાએ એક નવા સમા સદની નેમણુક કરવાનું સુચવવામાં આવ્યું છે. ઉપરા શેરામાં જે વીગતો જણાવવામાં આવી છે તેપરથી મલમ પડે છે કે, પંચાયત માત્ર સંસારી બામ તો માટે હતી અને તરી કે ધરમખાતાં આ માટે. એ પત્રમાં વધુ જણાવવામાં આવ્યું છે કે પંચાયતનું સંસારી કામ તેના સમાસદોને માથે નાંખવાને બદલે બહારકોટના પારસીઓને બમણું કામ બહારકોટના આસામીઓને તથા કોટનું કામ કોટના આસામીઓને માથે નાખવું જોઈયે. મીં બનાજી પંચાયતને માટે અંજીમન અમલ વાપરે છે. પંચાયતની તા. ૨૩ માં જીન ૧૮૩૬ ને દીને મ જોશી સભામાં નવા સમાસદોની નેમણુક કરવામાં આવી હતી. તે ઉપરાંત બીજા સવાઈ હાથ ધરવામાં આવ્યા હતા. તે માંને એક રાખેલી આજીના ઊકરાંઓ ને સદરો પહેરાવનાર મોખેદના સંબંધ માં તેને પંચાયતના હોકમ વમર સદના પહેરાવવા માટે ટપકો આપવાને તથા ના બાન લીધા વગર તેને મોખેદીન કામ કરવા નહીં દેવાને ઠરાવ પસર કરવામાં આવ્યો હતો. મીં નવરાંજી વાડયા અને મીં ફરામજી બનાજીએ જણાવ્યું હતું કે પંચાયતના સમાસદો બરાબર કામ કરતા નથી. આથી ઉપર જણાવ્યા મુજબ પંચાયતે ઠગ સમાસદોની નેમણુક કરી હતી. પણ તે માટે પાછળથી અનજીમનની બહલી લેવામાં આવી હતી કે નહીં તે કાંઈ માલમ પડતું નથી.

સર જમશેદજી જીજીભાઈ પારસી બેની બેકાટ ઇનસ્ટીટ્યુશન માટે રૂપયા ત્રણ લાખ જેટલી રકમ સને ૧૮૪૨ માં આપવામાં આવી હતી, પણ તેના સંબંધમાં ત્રસ્ટદહીક છેક ૧૮૪૬ ના સાલ માં બનાવવામાં આવ્યું હતું. તા. ૧૫ માં જીન ૧૮૪૪ ને દીને પોતાને સરને ખેતાબ આપવામાં આવ્યો તે માટે તે મને પારસી કામ તરફથી સુબારકબાદી

મળી હતી, તેના બનામમાં સર જમશેદજીએ પારસીઓ માટે શાળાઓ સથાપવા સાથે રૂ. ૨૫૨૦૦૦ ની રકમ કઢાડી આપી હતી.

આ. મીં જસડીસ દાવર-તમે જણાવી ગયા છે, કે ૧૮૫૧ ના સાલ માં રૂપયા દોઢ લાખ જેટલી મીલકત હતી, તે સર જમશેદજીશાંથી ઉપત્રી રકમથી અલગ હતી કે?

મીં એંગેલેન-સને ૧૮૫૧ ના ત્રસ્ટ દીમાં ફક્ત ૧૪ ફીટોજ લાખલ કરવા માં આવ્યાં હતાં, જેની એકંદર રકમ રૂ. ૫૫૫ દોઢ લાખ જેટલી થવા મળી હતી.

આગળ પંચાયતના સમાસદોની કેમ નેમણુક થતી હતી ?

મીં એંગેલેન આગલ ચાલતાં જણાવ્યું કે ખોશાસી પંચાયતમાં જણાવવા માં આવ્યું છે કે ૧૮૪૩ માં ૧૮ સમાસદોમાંનાં ૧૩ હાથાત તો અને પાંચ જમયા ખાલી પડી હતી, જે અનજીમન તરફથી રેવાજ કુદરત પુરવામાં આવી હતી નહીં. એ ઉપરા જણાશે કે ૧૮૧૮ પછી પંચાયતે પોતાના એક સમાસદની ને છુક કરી તે માટેની અનજીમની બહાવા મેળાવાની રકમ પડી હતા તે ૧૮૪૩ આમમય બધ પડી હતી. સર જમશેદજી જીજીભાઈ પારસી બેની બેકાટ ઇનસ્ટીટ્યુશનનું ત્રસ્ટ દીસને ૧૮૪૬ માં બનાવવામાં આવ્યું હતું, જેના ત્રસ્ટીઓની નેમણુક બામેદી મોઠાણુ કરવામાં આવી હતી તથા ત્રસ્ટીઓની સંખ્યા ૧૨ ની ઠરાવના સાથ ત્રણ વરસે દર વરસે જણાએ રાજીનામું આપી પાછા ગયું. કહતાંની મોઠાણુ રાખતામાં આના હતો અને સર જમશેદજી ને તેમાં જીગી સુધી ત્રસ્ટી નેમવામાં આવ્યા હતા ૪ ત્રસ્ટીઓ દર ત્રણ વરસે રાજીનામું આપવાની જમાબંધીના ત્રસ્ટીઓએ બીજા ત્રણની નેમણુક કરી પ્રવાસી હતા, તથા અઠને સરકાર નેમવાનો હતો. તા. ૧૨ માં જીન ૧૮૫૦ ને દીને એક યાદો બહાર પડવામાં આવી હતી. તેપર મારા મીઠે બધું વળત મેળ્યું છે, પણ તે વખત પંચાયતનો અરથ સર જમશેદજી ઇનસ્ટીટ્યુશન

ઘુશનનીજ પંચાવત હતી એવો અરથ કરવામાં આવ્યો હતો. એને પારસી કોન્ટ્રી અજીમન સાથે લાગતું નજમતું ન હતું. સને ૧૮૫૬ માં મી. નરોજી હરદુનજીએ કીચિલાં બાજુમાં પશુ જીવવામાં આવ્યું હતું કે તે વખતે પંચાવત સર જમશેદજી હાદભાઈ ઇન સ્ટી ટ્યુશન વાળો હતો. તા. ૧૨ મી ફેબ્રુઆરી ૧૮૫૧ ને હીને કરામજી કાવસજી બનજી મરજી પાયા હતા એ જ વરસની તા. ૨૨ મી અક્ટોબર બીજી એક યાત્રી ફેરવવામાં આવી હતી. તેમાં જહાંગીરમાં આવ્યું હતું. કે તા. ૪ થી ડીસેમ્બર ૧૮૫૧ વાળું ત્રસદ ડીક બનાવવામાં આવ્યું હતું, એમાં ૧૫ ફૂટો સમાવવામાં આવ્યાં હતાં. એમાં જ એક મરીમ પારસીઓને ઇનસાર અપાવવા માટેના હાથમાં એળ ખાતું ફંક તે વખતે રૂ ૧૦ હજાર જે ટકું હતું. તે વધીને હાલ રૂ ૩૨ હજાર ઉપર મળ્યું છે. આ ફંક પહેલાં હીંદુ તથા પારસીઓ માટેનું એવી હતું એવું ફંક હતું, જેમાંથી બંને કોમોએ પોતા પોતાનો હિસસો છુટો કરી લીધો હતો.

આ. મી. જસ્ટીસ હાનર-એ રૂપી આ થું પારસીઓ સુકરે. લઠવા મા ત્રે તેમને આપવાના છે ?

મી. એનમેન-નહી. કોઈ મરીમ પારસી ઉપર કોઈ ફેબ્રુઆરી આ રોપ મેકાયો હોય અથવા કોઈ સંજોગ વચ્ચે ઇનસાર મેળવવા માટે તેને મદદ કરવા સારું અરથ કરવાનું એ ફંક હતું.

સને ૨૮૨૩ માં ફક્ત એક સામાન્ય સંજાવત માટેનું ફંક હતું. તેમાંથી બધી સખાતો કરવામાં આવતી હતી. તેમાં ધંધારમાં જમણુ વગર પશુ કરવામાં આવતાં હતાં. હાલ મા જે મોટું ફંક જમા થયલું છે, તેને સખાત ત્રસદીઓએ પોતા નાટી રક મો કઠોડી આપવાનો છે. પારસી બેનીબોલંટ ઇનસ્ટીટ્યુશન ૩ રા લા અ અઠ અલાહદ ખાતા તરીકે આપવામાં આવ્યાં હતાં તે હતા ૧૮૫૧ માં ફંક રૂ ૧૫ લાખનું થયું હતું. તા. ૧

લી જુન ૧૮૨૬ ને હીને હાથની જોશ વરા અગીવારી જ્યાં આંધવામાં આવી છે તે માટેની જમા ત્રસદીઓને સવા ધીન કરવામાં આવી હતી અને મી. એનમેન સામાન્ય ફંકમાંથી ખરેખરા માં આવેલી કેટલીક માલકોનાં જે ત્રસદીક કરવામાં આવ્યાં હતાં, તે ખુદ એકલા ત્રસદીઓનાજ નામ ઉપર અથવા તે ત્રસદીઓ અને બીજા સખાતો ના ભેગાં નામ ઉપર કરવામાં આવ્યાં હતા તથા તેમાં ત્રસદીઓને ખાલી પડેલા જમા પુરવાનો કંઈ આપવામાં આવ્યો હતો, તેના હાથમાં આપવા હતા. હીસાત પ્રમટ કરવાની રીતના સંબંધમાં હું જણાવીશ કે ૧૮૪૬ સુધી 'મુનબ સનાયાર'માં તે દર વરસ પ્રમટ થતા હતાં, તે પછી અત્યાર સુધી તે દર વરસે એક ચોપડીના આકારમાં જ હાર પાયામાં આવે છે. એ ચોપડી ૫૦૦ જેટલી હાપવામાં આવે છે અને તે લાહોરોઓ, આગેરાન આસામીઓ વચ્ચે વહેંચવામાં આવે છે. ૧૮૫૬ માં મી. નરોજી હરદુનજીએ એક જાહેર સભામાં જણાવ્યું હતું કે પંચાવતના બીજા સમાસદો મરજી પામેલા હોવાથી ફક્ત ચારજ સમાસદો રહ્યા હતા, તે માતા પશુ બેએ રાજનામાં ચેકલાવી આપ્યાં હતાં, તે છતાં એ જગાએ પુરવામાં આવી નથી. તેઓએ બીજી ફરી આદ એ કરી હતી કે સને ૧૮૫૧ ના ત્રસદીકના ત્રસદીઓ તરીકે જે ચાર જણા કામ કરતા હતા તેઓને પંચાવતે તે સુદી કઠોડેલા હતા નહીં પણ તે છતાં તેઓ પંચાવતના ત્રસદીઓ તરીકે ઓળખાતા હતા. આ ત્રસદીઓ કોણ હતા તે હું જણાવું છું. તેઓ દર જ મગજી હાદભાઈ પારસી બેલાલંટ ઇનસ્ટીટ્યુશનના ત્રસદીઓને સુદી કઠોડવાની જેમાં ૫૦૦ અઠા બેળા બરે અથવા જેઓ વારસીક રૂ ૨ નો લાભ જમા આપતા રહે તેઓને સુદી કઠોડવાની ત્રસદીકમાં સત્તા આપવામાં આવી હતી, તેઓ તરફથી સુદી કઠોડવામાં આવ્યા હતા. આ ત્રસદીબાના સુદી કોઈ પારસી અનજીમન તરફથી કરવામાં આવતી હતી નહીં.

અને કારક ડીરીમ માટે હારી હતી.

આણી પછી ડી તપાસ.

અપોગના ખાતા પછી કારક એસતા નામદાર મી. જસદીસ બીમને ત્રસડીઓ ની નેમણુક બાબતો સગાઈ વીજે મી. એમમેન થું કહેતા માંજે છે તે બાબત આગળું વડું.

મી. એમમેને જણાવયું કે જુનાં જુ હાંકે છે અને તેની સંખ્યા વધી પેહી છે, જેમ દરેક હાંક ઉપર હું આ વલો જણાવે તેમ તે ઉપર હું વીજેમન કરેતો જણાવ અને તે ઉપરથી આપ નામદાર જેમ કહેશે કે સખગા હાંકના ત્રસડીઓની નેમણુક બરાબર કરનામાં આણી છે અને તે ત્રસડીઓનેજ પોતા ની જગ્યા ખાલી પડતાં પુરવાનો અધી કાર છે.

નામદાર મી. જસદીસ બીમને જણાવયું કે તે ઉપરથી હાંક બચાઈ પુગતો નથી.

નામદાર મી. જસદીસ હાવરે જણાવયું કે મુકદ્દમે કેટલો લાંબો ચાલ્યો તે બેવાની બહાર છે. બનવા જેમ છે કે હાલની બેચ એસતી કાઠપણુ વખતે બંધ થાય અને પછી જો એક જબ તે નહીં કાંમમે તો પછી કાંમમા વખત મુકતવી રહી જાય.

મી. એમમેને જણાવયું કે ૧૮૫૧ પછી જે ફાંકો ત્રસડીઓના હાયમાં આવ્યા છે અત્રે જેનો એક વહીવટ કરતા આવયા છે અને પોતાની ખાલી પડતી જગ્યા તેઓ પોતેજ પુરતા આવ્યા છે તે ફાંકો ઉપરનો પોતાનો ફક જો મી. બાઉનડસે છાંડી દે તો ગર મીસી રજા મુખીમાં તે પોતાના મુકદ્દમે પુરા કરી શકશે.

મી. બાઉનડસે જણાવયું કે ૧૮૫૧ પછીના ફાંક સંખ્યામાં ત્રસડીઓની નેમણુક સંખ્યામાં હું હાંક હાવે કરતો નથી માંજે તકરાર તો એવી છે કે ૧૮૫૧ ના ત્રસડીઓ ત્રસડીઓ જે રીતે જગ્યા પુરતા આવયા છે તે પુરવાને તેમને હક નથી.

અત્રે મી. એમમેને પોતાનું બોલવું આગળ ચલાવયું હતું. ૧૮૫૮ માં સર જમરાઈ જનસીટ્યુટના સભાસભા જ

મક્ક પુગ્યા એકાસરસુબર મહાર પાછી નાણા બરનરઓની સભા મેલાવવામાં આવી હતી. તેમાં હાંક આખી કામને નેમણુકમાં આવી નહોતી. ૧૮૫૧ આ ગમજ પંચાયતને નાણા સંખ્યામાં હાંક અખતયાર નહોતો, જે જ વરસમાં ત્રસડીઓ નેમણુક સંખ્યામાં ટીકા વત માન પત્રોમાં પ્રમટ થયા હતા અને ૧૮૬૦ માં તે સંખ્યામાં પંચાયત તર ફરી ખોલાસો પ્રમટ કરાવવામાં આવ્યા હતા. ત્રસડીઓએ ખુલાસો કરતાં જણાવયું હતું કે પંચાયત ફક્ત સંસારી મુકદ્દમા સંખ્યામાં ફર્યો કરે છે. પંચાયત સંસારી મુકદ્દમાની ફરી રીત ફર્યો કરતી હતી. તેનો હાખરો આણું છું. એક માણસ પોતાની છોકરીના મન કરનાર હતા પરજુનાર છોકરા પોડો આરથો અને બાપે દીકરીને બીજા સાથે પરચારી દીધી. આમાં પંચાયતે તે કહે અને નવા બાહેર મલયું હતું અને તે માં મરણ નીપજતાં પંચાયતે ફાંક લેઈ રવાનને દેખમે ચલાવવાનો ફકમ આ પથો હતા.

નામદાર મી. જસદીસ હાવર-પણુ તેને ત્રસડીઓની નેમણુક સાથે સંખ્યા નથી. મી. એમમેને આગળ ચાલતા જણાવું કે ૧૮૫૧ પછી ત્રસડીઓ પોતાની ખાલી પડતી જગ્યા પુરતા આવયા છે અને જો રીતજ પારસી કામને સારો રીતે જણાવે છે. ત્રસડીઓ જે ફાંકો વહીવટ કરતા આવયા હતા તેનો તેએ હીસાબ છપાવતા હતા આ ત્રસડીઓની નેમણુક કરવામાં આવતી હતી તેને લગતી બરાબર પણ આપવામાં આવતી હતી. ૧૮૮૪ માં જ્યાર ત્રસડ ૨ ઇસટ કરવામાં આવ્યું હતું ત્યારે જ હેર નોટીસ આપવામાં આવી હતી. ૧૮૫૧ પછી ત્રસડીઓને હાય ૧૫ ફાંક હતા અને તે ફાંકો ઉપર વધી છાંકા ખની થઈ હતી એ પછી બીજા ૨૫૦ ફાંકો ઉમાં કરવામાં આવ્યા હતા. ૧૮૬૫ થી ફાંકોના વહીવટ ત્રસડીઓના હાયમાં રહેશે છે અને તેએ તે વખતથી પોતાની ખાલી પડતી જગ્યા પુરતા આવ્યા છે. ૧૮૭૬ માં ૫૨ ત્રસડીઓના હાયમાં ફર્યો ત્રસડીઓ કામને આવવાને હતા.

પણ તેમને કાંઈ કામે ચુકી કાઢવા ન
હોતા. એવી રીતે ત્રસડીઓ ૧૯૧૮
સુધી ચાલુ રહ્યા હતા. ૧૯૧૮ થી
૧૯૨૩ સુધી ફક્ત ત્રસડીઓના કાપનાં
હતાં તેઓને કામે ચુકી કાઢવા હતા
પણ તે પછી ૧૯૫૧ સુધીનાં જે ત્રસ
ડીઓ થયા તેઓ કાંઈ કામથી ચુકી ક
ઢાવા નહોતા.

અને વધુ તપાસ મુતવડી રહી હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

ગંધ કાલેની તપાસનો હેવાત.

મીંડ્રેંગમેને આગળ ચઢ્યા
વેલું ભાણલુ.

ત્રસડીઓને નવા ત્રસડીઓની
નેમણુક કરવાનો હક.

મુઢરો કેસતી પહેરાવયા વગર
ના બાળકને હોખમે ચઢાવવા
ના સંબંધમાં હઠીલ.

વાહીઓનો દાવો તહન ખરાબ
હોવાનો મીંડ્રેંગમેનનો
એકરાર.

(અખબારે સોદાગર, તાં ૨૧ મી
મારચ ૧૯૦૮.)

સર દીનશાહ અલેકઝાંદ પીટીઠ ખારો
નેહ, સર જહાંગીર દારસજી જહાંગીર,
મીંડ્રેંગમેનના નાનામાઈ બેહરામજી જી
જીભાઈ, મીંડ્રેંગમેનજી બમશેરજી તાતા,
મીંડ્રેંગમેનજી સીરામજી પટેલ, મીંડ્રેંગમેન
જી દાદામાઈ તાતા અને માં નાનામા
ઈ નરોજી કાવડ મુખજીની પારસી પં
ચાયતના ત્રસડીઓ સર બમશેરજી જી
જીભાઈ બેરાનેટ, મીંડ્રેંગમેનજી એલજી
આમરજી, મીંડ્રેંગમેનજી ખરોદજી બ
મશેરજી, મીંડ્રેંગમેનજી મન્જેરજી કા

મા અને મીંડ્રેંગમેનજી દીનશાહ પીટીઠ
સામે નાંખાવેલા દારાવી વધુ સુનારી
ગંધ કાલે દીને કાંઈ કામમાં નાનદાર બ
કમ મીંડ્રેંગમેનજી દીનશાહ પંચાયતનાં દારર બ
ને આં મીંડ્રેંગમેનજી બીમન સનમ
બ નીકલી હતી. વારીઓ તરફથી મેજ
રસ અરહેજર, હોરમસજી દીનશાહ, અને
કંપનીની ફરમાસથી મીંડ્રેંગમેનજી મીંડ્રેંગમેન
પેસતનજી ફરફનજી તાતમારખાન, મીંડ્રેંગમેન
ફરફનજી સીરામજી તાલીમારખાન, મીંડ્રેંગમેન
બાલશાહ અને પતીલજી તરફથી સી
લીસાંઢરો મેથરસ કેમી, પીંચ અને
એવનની ફરમાસથી મીંડ્રેંગમેનજી મનવેરાસીટી,
મીંડ્રેંગમેનજી રેકસ, મીંડ્રેંગમેનજી એંગમેન અને મીંડ્રેંગમેન
જી. પી. કાંગા હામર થયા હતા
નવા ત્રસડીઓની નેમણુક કરવાનો
હક.

કોરડ બેસતાં મીંડ્રેંગમેનજી રોતાવું
અધુર ભાણલુ આમળ ચલાવતાં બહુ
વધુ કે ગંધ કાલે તેમો નહમદારે બહુ
માંગણું હતું કે ૧૯૨૩ ના પહેલાંનાં ફ
રોના સંબંધમાં કાંઈ ફસતાવેજી પુનાવો
જી કે જે મેં કહ્યું હતું કે તેવો કાંઈ પુ
રાવો નથી, પણ પાછળથી માલમ પડા
આવ્યું જ કે વાલકયાળના કબજામાં
એક ચોપડી હતી, તેની નકલ છે, જે
સામે પછે તપાસી હતી. એ નકલ ઉપ
રથી બહુાય છે કે છેક ૧૯૧૨ ના સા
લમાં ૩૫૮૬ જમા હતા, એ ચોપડી
વલકયાળના કબજામાં હતી અને તે
ફક્ત ૧૯૨૬ માં વધીને ૩૧૦૦૦૦ જે
ટકું થયું હતું. એ વખતે સામાન્ય ફક
અને બખાર ફકત હસતીમા હતા હવે
૧૯૫૧ ના ફરોની વીનતમાં ઉતવાની
બર છે અને તે અંદલા માટે કે ૧૯૨૬
પછી થયા કયા ફરો સથાપવામાં આવ્યાં
હતા, તે બહુઈ આવે. વળી ૧૯૬૬ પ
હેલાં જે નાણા અપાયા હતાં, તે અખબારે
નાણાં આપનારાઓ એવું બુલકું બહુતા
હતા કે ગવા ત્રસડીઓ નેમણુક કર
વાના સવા હજવાત ત્રસડીઓને હતી.
એવી સુચના કરવામાં આવી છે કે અ
મે પંચાયતના પારસી જેવા જીવે.
૧૯૬૨ સુધી પંચાયતની હસતી ચાલ
આવી હતી, પણ ત્રસડીઓ નેમણુ
કે તો ૧૯૫૧ ના ત્રસડી કાંઈ ફક

સ્વામાં આપતી હતી. આ પ્રમંત્રે પ
આ ત તદન જુદુ કામ કરતી હતી. ત
ચો નામદારે સનાત ઉદાર્યો હતો કે ને
મથુરના સંબંધમાં કોરટ જા માટે ચો
જના પડી પડાડે નહો. જ્યારે જમન
સપ્તમી સથાવર તેમજ જંગમ મીલકતો
ના અને હકદાર ત્રસડીઓ છીયે તપારે
માત્ર થોડા કામ માટે જા માટે ચોજના
પડી કહાડી નવા ત્રસડીઓ ઉભા કરવા
જોઈયે. ત્રસડીઓ હાન જે રીતે વડીલ
અભાવવામાં આવે છે તેથી સરસ વડીલ
કે કરવા માટે શું ચેજના હાથ તે સં
મજી કહાડું નથી. અને મીંડ જોંગમેન
ચોતાની કહાડના રીકામાં ઇંગલંડના ઓ
કરમાની સાહસ દાંડી બતાવી જણાવવું
કે ત્રસડીઓમાં ખાલી પડતી જગ્યા હપ
યાત ત્રસડીઓએ જ કરી જોઈયે એવા
ચુકાદાઓ અવારનવાર અપાયલા છે.

મીંડ જસ્ટીસ દાવરની કહીલ.

મીંડ જોંગમેન આગળ આગતાં જણા
વયું કે ઇંગલંડના સકદમાઓ જોશો તો
જણાશે કે ત્યાં સપ્તમી સખાવતનાં ત્ર
સડીનાં ત્રસડીઓના ખાલી પડતી જ
ગા પુરવાના સા છે. કોરટના રવજ્યા
પરથી જ કાયદામાં તેવું પગલું ભરવામાં
આવેલું હાવું જોઈયે.

આં મીંડ જસ્ટીસ દાવર-ઇંગલંડમાં
તો ધરમખાતાંઓ માટે ખાસ કમીશન
રો છે. અહીં તેના સથપાપલા કમીશન
રો નથી. અલગતાં અને ઓડેવોક્ટ-જ
નરસ ધરમખાતાંઓપર નજર રાખનાર
એક અમલદાર છે.

મીંડ જોંગમેન-ધારો કે કોરટ આ
મદદાર માથુસીને તેવી નેમથુક કરવા
ની સતા આપે તો વખતના વહેતો સા
થ નહીં ઇંગલંડના જમાનામાં આં
દર આવે, તે પસંદ કરા જોગ નથી
હા. ત્રસડીઓ કાંઈ જેરતથુક અલાવે
તો તેમને ખસડી કાઢાય.

આં મીંડ જસ્ટીસ દાવર-સા વર
સ કુધી એ સખાવતનું ખાતું હસતી
માં હાથ અને સખાવત કરનારનાં કુટું
બના પ્રતીનિધીનો અવજ તેમાં નહીં
હોય તેમજ હપયાત ત્રસડીઓએ કશી
પણ જેરતથુક અલાવી નહીં હે.પ તો

તેવા ત્રસડીઓ શું ઇંગલંડના નથી
એમ નહીં જાણ પડે ?

મીંડ જોંગમેન સર જમન દાવરના કુટું
બના દાખલો લેઓ. પહેલા સર જમન
દાવરને મીલકત ત્રસડીઓના નાનપર અ
હાવી આપી તે વેળાએ તેઓએ જોડી
શરત નાખી આપી છે કે હપયાત ત્રસ
ડીઓના ખાલી પડતી જગ્યા પુરે. ધા
રો કે ૧૦૦ વરપે સખાવત કરનારના
કુટુંબનો સમાવેશ ત્રસડીઓ સાથ સાથે
જ નહીં હોય તો તેવું કુટુંબ કાંઈ કરી
પાડ કરી શકે નહીં. એ નીચમ સખાર
તેમજ જંગમ મીલકતને લાગુ પડે.

આં મીંડ જસ્ટીસ દાવર-ધારો કે
એક ત્રસડી મરી જાય તો તેના કુટુંબ
નો કાંઈ અજાજ રહેતો નથી કે કુટું
બના કહાડા પથુને નમો ?

મીંડ જોંગમેન-એમ તો હાથ આજ
બલેસ, જીજમલ તેમજ પીટી કુટુંબ
ના પ્રતીનિધીઓ છે અને હવે મીંડ જ
દાંડીર કોલસા ૨૪ લાખની રકમ સ
ખાવતમાં આપે, મીંડ તાતા મોટી દોલ
ત કહાડી આપે અને પાતાનો હક પ્ર
તીનિધી દાવર કરવાનો રાખ્યા માટે
તો સંખ્યા બહુ વધી જાય તથા કરો
છો તેમ તેમને કાંઈ આપી જીંદગી
હક મળે નહીં.

આં મીંડ જસ્ટીસ દાવર-અમે એ
મ કહ્યું જ નથી.

મીંડ જોંગમેન-નીચમ વરસો થયાં
આશતો આવશે છે. તે તોડવાની શું
જરૂર છે. કેટલાક અસંતોષી આવી તે
નીચમ ઉલટાવવા માંગે તે આશે નહીં.
ખીજાં ખાસ કારણેસર કોરટ કોઈ પ
ણ ચોજનાં પડી કહાડી શકે. પણ અ
હી તેવું કશું કારણ મળ્યું નથી. વા
દીખાનો દાવા તદન ખરાબ છે, અને
કું કહુ છું કે કોઈ પણ ચોજના પા
વાની જરૂર નથી.

ધરમખાતાઓનો ઉપયોગ કરવાનો

હક.

મીંડ જોંગમેન અ પછી આમળ આ
ભતાં જણાવવું કે વારીયા તરફથી એ
વી દાદ આહવામાં આવી છે કે દોલ
માઓ, સમીયા, નતાખાતાઓ અને

જોડાવરા અગીઆનીને જરથોસ્ત્રી
ધર્મ પાળનાના સંપળાએ ઉપાગ
કરવાનો હક ધરવે છે. આ અગત આ
મુકદ્દમાના ધક્કો અગત ધારે છે. છ
વીએ આ મુકદ્દમા બાંધ્યા છે અને
તેઓ ત્રસ્ટીઓ હસતકની મીલક
તો ૧ લાખ ધરાવવાને હરેક રીતે ૬
કાર છે અને તેઓના હક કરી
ના પાડવામાં આવ્યા નથી. એ હક
જેઓ પારસી કોમના નહીં હોય તેમ
નેજ ના પાડવામાં આવ્યો છે. એ વ
રમમાં વાદીઓ આવતા નથી. એમ
છે તો તેઓ જે વરમના નહીં હોય તે
વરમને ગેરધનસાદ કરવામાં આવે છે
એવું જણાવી તેઓ આ મુકદ્દમા માંડ
વાને કેમ બાધક મણાયાં જે કોષ પશુ
મુકદ્દમા માંડી શકે તો તે જે વરમના
સવીકારવાને ના પાડવામાં આવી હોય
તે મુકદ્દમા માંડી શકે. ત્રસ્ટીનો લાભ
લોભવગને ભમતા જે અખસોના હક
ના પાડવામાં આવ્યા નહીં હોય તેઓ
અથરા તેઓ તરફથી એડવોકેટ-જનરલ
ત્રસ્ટના કારોબારમાં ફેરાર કરવા માટે
નો હાથ માંડી શકે નહીં. હાના કે તમે
નામનાર વાદીઓની વીરુધ્ધ મુકદ્દમા આપો
તો માસીસ તાતા અને રબુપુત આ
તો તે મુકદ્દમા કોષ પશુ રીતે બધા
વળાં મણારો નહીં, અને તેઓ પોતા ત
રફથી પાઠા મુકદ્દમા બાવી શકશે.

આ. મી. જસડીસ બીમન-આ મુ
કદ્દમા કોઈસ નીયમ નહીં કરાવાની મ
તલબથી બાવવામાં આવ્યો છે.

મા. એમમેન-ખરી હકીકત તો એ
છે કે આ મુકદ્દમા માત્ર માસીસ તાતા
ના લાભ માટે બાવવામાં આવ્યો છે.

આ. મી. જસડીસ બીમન-પશુ આ
મુકદ્દમાથી એક ચોક્કસ નીયમ તો નહીં
થશે?

મા. એમમેન-માર કહેવું એવું છે
કે આ મુકદ્દમા જે વરમને ત્રસ્ટના બા
ભાઈ બાતલ રાખવામાં આવ્યો છે,
તે તરફની નહીં પશુ જે તે વરમના ન
હીં મણાય તેના તરફથી બાવવામાં આ
વ્યો છે. જે વરમને બાતલ રાખવામાં
આવ્યો છે, તે વરમને લાભ અપવાનો
નીયમ નહીં કરવા માગતા હોય તો તે

વા વરમના આસામીએ આ કારમાં આ
વડું જોડવું હતું. હામના પક્ષનારો કાં
મ એમ નહીં કરી શકે કે અમને ત્રસ
ટના કોઈસ લભમાંથી બાતલ રાખા
માં આવ્યા છે, જે લાભ અમને મળવા
જોઈએ. હવે હું જરથોસ્ત્રી માજીયસ
ની, પારસી વગેરે જુદા જુદા ધોના
સંબંધમાં જોવીશ. એ રામદો સને
૧૮૨૬ થી ૧૮૭૭ સુધીનાં સામાન્ય
રીતે વપરાતા માલમ પડ્યા છે. આથી
એ અખદો વાપરતી વખતે તે અખદ વા
પરનારાઓના ધવાનમાં પારસી સીરામ
ખીએ કોષ અરથ હતો કે તે આપણુ
ને જોવાનું છે. મી. જસડીસે જણાવ્યું
છે કે માજીયસની તથા જરથોસ્ત્રી
જોતનો અરથ પારસી જરથોસ્ત્રીજ
નહીં પણ પારસી હોય કે નહીં
હોય પણ જે અખસ જરથોસ્ત્રી ધર
મ પાળતો હોય તેને તે બાધુ પડે. પ
સ ૧૮૨૬ થી ૧૮૭૭ સુધીનાં આ મો
લો વપરાતા હતા, તે લેખા તેના એવો
અરથ કરી રીતે થઈ શકે તે હું સમજ
શકતો નથી. એ વખતે મુજબના કોષ
જુદીને પારસી ધરમમાં વડતાવાતા
ખતા કોષએ જોયો હતો નહીં એવવા
તો કોષએ સાંમળ્યો હતો નહીં, હવે
તે વખતના પંચાયત ફરના ત્રસ્ટીઓ
પોતે પશુ જુદીને વડતાવા સામે
જબરી મુમ વડતાવા હોવાનો એક હા
ખલો મળી આવે છે. એક ત્રસ્ટી ફરા
મજ બનાજ બીજ એક ત્રસ્ટી ઉપર
પત્ર લખતાં જણાવે છે કે એક જુદી
નન સુદરા પરનાવામાં આવ્યો હતો,
પશુ તેને થોડાજ કલાકમાં તેની સામે
દરજાવામાં આવેલી વીરુધ્ધાને બીજ ક
હાડી નાખવો પડ્યો હતો, હવે ફરન
મદ્દ કરનાર એક ત્રસ્ટી પોતે આમનાં
ત્રસ્ટીઓમાં પારસી તથા જરથોસ્ત્રી બા
લો મમે તેમ વપરાતા હતા તેને જાદ
કેમે પારસી તથા ધરન જરથોસ્ત્રી અવા
તથાત દેખાડના સને ૧૮૮૪ નુ ત્રસ
ટના બનાવતાં સામેલ હતા. તેમાં
૧૮૭૭ માં પારસી કોમને એ
ક સમડા બનાવા બાધી હતા. ૧૮૮૪
ના ત્રસ્ટીઓમાં આ સહી સગા
ઈ બાધ છે, કે જે ત્રસ્ટીઓમાં ફરે

ને જો કોને પાસી તથા ધરને જરથો
સતી હોય તેઓને તેના લાભ મળી શ
કે પણ જો ફેરટ એવા ઠાંત ઉપર આ
વે કે જરથોસતી તથા માજદાયસની
બાલને અરથ જરથોસતી ધરમ પાળ
નાર કાંઈ પણ અખસ એવો થાય છે
તોપણ ફેરટ એટલું જ કરી શકે કે ૧૮૮૪
ના ત્રસ્ટદીડમાં તે મળ્યો નો ફેરફાર કર
વાને ફેરમાવે અને તે પછી જો વરગ
માં આવનાર અખસ અથવા અખસો
ત્રસ્ટનો લાભ મેળવ નો દાવો માગી શ
કે પણ હાલના વાદીઓ એવો દાવો
લાવવાનો કાંઈ હક ધરાવતા નથી કારણ
કે તેઓ તે વરગના નથી.

અને ફેરટ દીક્ષીન માટે ઉઠી હતી.

દીક્ષીન પછીની તપાસ.

બેરોરના આના પછી મીં સ્ક્રોમને
પોતાનું ભાગ્ય આગળ મલાવતાં જણા
વડું કે, જ્યારે મુઠા ઉઠા કરાવવામાં આ
વ્યા ત્યારે મીં જસડીશ હાવે દીના અર
થ ઉઠાડા સંબંધમાં મળ્યું નાંધી લીધા
હતા અને આજે કુ ખુશી છું કે તેને
લગતો મુઠો ઉઠા કરવામાં આવ્યો હ
તો. પહેલો સવાન નામદાર ફોરડને આ
મુઠામાં તપાસવાને છે તે જો છે કે
૧૮૮૪ નું ત્રસ્ટ ખોટી રીતે જાહેર કર
વામાં આવ્યું હતું કે નહીં? હવે ત્રસ્ટ
ને મીલકત સંબંધમાં જાહેર કરવામાં
આવે છે તો તે મીલકત શું છે? તે
પાંચ દોખમાં અને તેના હમપાઉડમાં
આપલી ત્રણ સગડીઓ છે. બીજી બીજ
કત સગડીવાળાનું મકાન છે અને તેને
લગતું ત્રસ્ટ ૧૮૬૦ નું છે હવે જો બ
ને માલકોના ત્રસ્ટ દીડમાં પારસીના
વપરાશ માટે લખદો લખવામાં આવ્યા
છે તે પારસી તે કેણું. તે પારસી કે જે
ને સદેશ કસતી પડતાવના પછા જરથો
સતી ધરમનાં સ્વામાં આવે છે તે.

બાળકને દોખમે ચઢવવાની

દલીલ.

નામદાર મીં જસડીશ ફોર-જો સ
દેશ કસતી પહેરાવવા પછી જરથોસતી
ધરમનાં લીધેલા અણપ તો એક પાર
સીના બાળકને સદેશ પહેરાવવામાં આવ
્યા હોય તેને દોખમે લેઈ નજવાય કારણ

કાળમાગ કહેતા મુજબ તે જરથોસતી
બન્યા નથી.

મીં સ્ક્રોમને જણાવ્યું કે મને કે
હેવામાં આવે છે કે જેવી રીત મરથુ
પામેલાં પારસી બાલકને જરથોસતી ધર
મનાં લીધેલા છે એમ અણપ માટે સુદ
દેશ કસતી પહેરાવવામાં આવે છે.

મીં સ્ક્રોમને નાગળ વધતાં જણા
વ્યું કે ૧૮૮૪ માં જે ત્રસ્ટ દીડ કરા
માં આવ્યું છે તેમાં અસમ ત્ર-ટ દીડ
થી કાંઈ ફેરફાર કરવામાં આવ્યો છે કે
નહી, મીં જોવને તે ત્રસ્ટ દીડ પડેલું
છે અને હવે મીં લાઉનડસ એમ કહેતા
માર્ગે છે તેમાં પારસી જરથોસતીઓને
બદલે નોંધ અથવા ૧૮૮૪ ના ત્રસ્ટ દી
ડમાં ત્રસ્ટીઓએ હાખત કરાવ્યો છે. હ
વે ૧૮૮૪ ના ત્રસ્ટ દીડમાં કાંઈપણ ફેર
ફાર કરવાની જરૂર નથી કારણકે
૧૮૭૧ માં સર દીનશાહ માણેકજી પીડી
ટ પારસી પંચાયતના ફંડના એક ત્રસ્ટી
છે અને ૧૮૭૩ માં તેવણ એક સગડી
જરથોસતીઓને વપરાશ માટે ત્રસ્ટીઓ
ને સવાધીન કરે છે અને તેમ સવાધીન
કરવા પછી જ્યાં નવું ત્ર-ટ દીડ તપ
થાર કરવામાં આવે છે ત્યારે પણ તેવણ
પારસી પંચાયત ફંડના એક ત્રસ્ટી તરી
કે ચાલુજ રહે છે. આથી માજદાયસની
મન અને જરથોસતી અથવા જે
કેણે વાપરવામાં આવે છે તે
નો અરથ જરથોસતી મહાજન પાલનાર
થાય છે. મજદાયસનેનો અરથ એક બો
દાને માનનાર અને બહુ હામ કરનાર થા
ય છે. સર દીનશાહ ધણી હામેલ માણ
સ હતા અને જ્યારે તેમને સગડી બં
ધાવી જરથોસતી રામના વપરાશ માટે
આપી ત્યારે તેમને તે જરથોસતી ધર
મ પાલનાર મજદાયસનેનો માટે આપલી
હોતી જાહેર અને બીજા માટે નહી.

મીં જસડીશ ફોર-જો તમ એમ
કહેતા મારો છે કે સર દીનશાહે તે ત્ર
સ્ટદીડ પાવું હતું.

મીં સ્ક્રોમને નહી, પણ તેમને તે
વાંચ્યું હતું અને તેમના પત્ર જણાવે
છે કે તેમને સગડી પારસી રામના વપ
રાસ માટે આપી ત્યારે તેમને તેન લ
મટ ત્રસ્ટદીડ બરાબર આપી તે સગડી

હવાલે કરી હતી. કહી એક બારગી ધારીએ કે બીજા ત્રણ દીદાના સંબંધમાં તેવજ સંભળ બરેબા નહોતા, પણ આ સગી તો તેમને પેતે બંધારી હતી અને બપોરે તેમને ડામના વપકાશ માટે આપી ત્યારે તે કાચના વપકાશ માટે આપી હોય એ સમજવું સહેલું છે. મજદીયજની એટલે એક મોઢને માન નાર અને તે જાન બરથોસના સાહેબ પેલા થયા તે આગમજને વપરાતા આ વથો છે.

નામદાર મી. જસડીસ દાવર-મેડેબાઈ કરી તમે કેહેશે કે બરથોસના ક્યારે બનમયા હતા ?

મી. જોમમેન--તે તો હું કહી શકું તો નથી.

મી. જસડીસ દાવર--અને બીજાઓ પણ કહી શકયા નથી. બરથોસના બનમને લગતી જુદા જુદાઓ જુદા જુદા વખત ખતાવી ગયા છે.

મોઢીવાલું હોખમું.

મી. જોમમેન આગળ માલતાં બધા વધુ કે, પેહેલું હોખમું મોઢીવાલું હોખમું છે અને તેને વીશે બધીવો મુકાર પોતની મુસાફરીની ચોપડીમાં છેક ૧૮૬૮ માં મનબાર હીલ ઉપરની પારસી શેર તરીકે વરજીવી ગયો છે. વધી તેને લખતો 'મુકારો પારસી પ્રકાશમાં પણ છે જે ૧૮૪૮ માં પ્રગટ થયું હતું. આ હોખમા સંબંધમાં બીજો કાંઈ હસતાવેજ અત્યાર સુધી હાથ લાગે નથી. બીજું હોખમું માણેકજી શેઠજી છે તેમને તે બહેર ઉપરાણાથી બંધાવયું હતું? હવે બહેર ઉપરાણું તો કોણ આપનાર. અલખતાં પારસી કોમ વતી કાંઈ એવું તો સ્વયવવામાં આવયું નથી કે તેવન જુદા હીન હતા. તેવન પારસી હતા અને પારસી કોમના વપરાશ માટે તેમને તે હોખમું બંધાવયું હતું. આગળા તેમજ હાલના આ માણેકજી રેડના હોખમા સંબંધમાં કાઠર આવરસ પોતાની મુસાફરીની ચોપડીમાં મુકારો કરી ગયો છે. આ બીજા હોખમાને અગતા હસતાવેજ નથી. હવે ત્રીજું હોખમું નાજીનું છે અને ચોથું બીસની હોખમું છે અને એ બંને હોખમા વીશે એ

હજી અમતનું છે કે તેમાં માજદીયજની અને બરથોસની ધરમના જથહો વાપરવામાં આવયા છે અને તેનો પરથ પોતાની કોમના લોકો થયા છે.

અને બધું તપાસ મુલતવી રહી હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

વધુ ચાલેલી તપાસના હવાલ.

મી. જોમમેનનું બાશાજી.

બરથોસની હીનમાં દાખલ થયેલા જુદાહીન ઓઝો.

(અખબારે સોઢગર, તા. ૨૪ મી મારચ ૧૯૦૮.)

સર હીનશાહ માણેકજી પીટીદ બારો નેટ, સર બહાંગીર કાવસજી બહાંગીર, મી. રસતમજી નાનાભાઈ બેહરામજી જીભાઈ, મી. રતનજી બમશેજી તાતા, મી. બાપુજી સોરામજી પટેલ, મી. રતનજી દાદાભાઈ તાતા અને ડા. નાનાભાઈ નવરોજી કાવકે મુખબની પારસી પંચાયતના પ્રસીડીઓ સર બમશેજી જીભાઈ બેરાનેટ, મી. હોરમસજી એલેક્ઝાન્ડર, મી. બમશેજી ખરશેજી બમશેજી, મી. મેહરવાનજી મનચેરજી કામા અને મી. બમનજી હીનશાહ પીટીદ સમમે મોંધાવેલા હાવાની વધુ સુનાવણી ગયા શનીવારે હાઈ કોર્ટમાં નામદાર જજ મી. હીનશાહ ખનજીભાઈ દાવર અને આ. મી. જસડીસ બીમન સનમુખ નીકલી હતી. વાઢીઓ તરફથી મેક્સ સરરેકર, હોરમસજી હીનશાહ અને કંપનીની હરમાસથી મી. બાઉનક્સ, મી. પેસતાનજી ફરડુનજી તાતેવારખાન, મી. ફરડુનજી સોરામજી તાલીવારખાન, મી. બાલ્શાહ અને પ્રતીવાહીઓ તરફથી સોલીસીટરો મેક્સરસ કેંગી, લીન્ડ અને ઓવનની હરમાસથી મી. ઇનવેસ્ટીટી, મી. રેકસ, મી. જોમમેન અને મી. જે. બી. કામા હાજર થયા હતા.

મીં સેમને પોતાનું બાપણ આ
ગળ ચલાવતાં જણાવ્યું કે દોખનાઓ
બાપે હું આગળ જોતો ગયોયું. હ
વે નસાખાનાઓમાં બાહેરકાટનાં નસા
ખાના માટે એક ખત મળે છે. તેમાં
જણાવવા મુજબ તે “જરથોશ્તી અ
શુમન”ના ઉપયોગ માટે બંધાયું હતું.
સમઠીવાળાં મકાનના સંબંધમાં કાંઈ ખ
ત થા તખતી મળતી નથી. જોદારનાની
અગીયારી પેઢલા સર જમશેજીએ નવે
સરખી બંધાવી ૧૮૭૬ માં તે “અંગુ
મન”ને સવાધીન કીધી હતી. એ અસ
લ ૧૮૨૬ માં બંધાઈ હતી. ઉપથી વી
મતો મુજબ ત્રણ પેઢલાં દોખમાં, જુ
ની સમઠી, નસાખાનું તથા સમઠીના
મકાનના સંબંધમાં કાંઈ ફસતાવેએ યા
લેખો મળતા નથી. જે મકાનનાં અસ
લ ખત નથી, તેના સંબંધમાં સામી પ
ક્ષને માથે જવાબદારી છે કે પ્રતીવાદી
આ તેના ખોટી રીતે નેમાયલા ત્રસ્ટી
ઓ છે એમ પુરવાર કરવું. એ મકાનો
તેઓ જણાવે છે તેમ ખતી ખોઢળા વ
રગના વપરાસમાં હતાજ નહીં કારણકે
પ્રતીવાદીઓ કહેતા આવયા છે કે જુદ
દીનેને આગળ જરથોશ્તી દીનમાં લેવા
માં આવ્યાજ નથી. જુદા જુદા લેખો
અને જુદી જુદી તખતીઓપર “પાર
સી,” “જરથોશ્તી” અને “મજ્દયસ
ની” એવા જે શબ્દો વપરાયા છે તે સ
ધળા વંશે પારસીઓ માટેજ છે કારણ
કે આગળ જુદદીનો જરથોશ્તી ધરમમાં
આવેલાજ નથી. હાલ એ શબ્દોના કે
વો અરથ થાય છે, તે આપણને જોવાનું
નથી પણ ૧૮૨૬ થી ૧૮૭૬ સુધી જે
શબ્દો કંવી મતલબે વપરાયા હતા તે
જોવાનું છે. ધરમમાં પરદીનવાળાઓને
લેવાનું ફરમાન છે, પણ હીંદુસતાન આ
વયા પછી પારસીઓએ એ ફરમાન કે
હી અમલમાં મુક્યું નથી. અનુભવીઓ
ની કમાટીના જે રીપોરટપર એરવડ બર
આ અને મીં બેહરામજોર અંકલેશ્વરા
યાએ સહી મુકેલાં, તેમાં જણાવવા મ
ુજબ એ ફરમાનપર હીંદુસતાનના પારસી
ઓ અમલ કરતા ન હતા અને તેમના
જણાવવા મુજબ ફક્ત એટલુંજ કે જે
મથુ દેહવાતા પંઠીતોને વટળાવવા હતા.

પણ જો બનાવ કેમ અને કયારે બન્યો
તે બાપે ધણો મતફર છે. કોઈ હસે
વરણપર તો કોઈ બારસે વરણપર અ
બનાવ બનેલો જણાવે છે. વળી આગ
ળા વખતના લેખો વાંચતાં માલુમ પડે
છે કે પારસી ઓઢાદના જુદદીનેને પ
ણ જરથોશ્તી ધરમના સધળા સરખા
હકો આપવા સામે ચીઠ લાગણી હતી.
વાદી પક્ષના એક સાક્ષી મીં ખાનસાહે
બે આપણને જણાવ્યું છે કે એવા જુદ
દીનેની લાશને જુદાં દોખમાં મુકવા
માં આવે છે. પારસીઓમાં આગળ જુ
દદીનેને જરથોશ્તી દીનમાં લેવાને ર
વાજ હતો તે દેખાડવા વાદી પક્ષે પ્રાં
ચીન પ્રવાસીઓનાં વરણપનાં ફકરા કે
ટલીક વાર તગર આધાર દાંકયા છે, જે
ઓમાંના ધણકે તજરે જીયલી નહીં પ
ણ સાંભળેલી વાત જણાવી છે. મીં લા
હંસે વારંવાર ખાં બાં બહમનજી
પટેલને શાહેં તરીકે જોલાવવાને ધસા
રા કીધો હતો, પણ તેઓએ ખરેખર
તેમ કીધું નથી, એ અજબ છે. એ
પછી મીં સેમને વાદી પક્ષે દાંકેલા
પ્રવાસીઓના જુદા જુદા ફકરા લખ, તે
પરથી જુદદીનો જરથોશ્તી ધરમમાં
આવેલા પુરવાર થતા નથી અને તેવાં
અનુમાનો માત્ર લેખકોએ બાંધ્યાં હતાં
એમ જણાવવા માગ્યું. અને બાર મુઠી
જણાવ્યું કે આગળ હીંદુસતાનમાં જુદ
દીનેને જરથોશ્તી ધરમમાં લીધાંજ ન
હતાં જુનામદવાળા બાપ સુનાયાઈને
દાખલો વાદી પક્ષના સાક્ષી રજુ કરી
તેને સુદરેક કુશતી પેઢરાવલો જણાવે
છે, પણ અમદાવાદમાં મરણ પામેલાં તે
નાં બાળકને દોખમે ચલાવવા સામે તો
સખત વાંધો લીધામાં આવ્યો હતો અ
ને તેથી તે કાટવું પડ્યું હતું યાને તે
ને વંશે પારસી જોવાના હક મળવા ન
હતો. સુનાયાઈને સધળાં પારસી સમજ
તા, પણ જો કોઈ જણુતે કે તે બાપે
પારસી નથી તો કોઈ તેને અગીયારી
માં જવા દેતો નહીં. મોમદ સાહરાયજી
એ રજુ કીધેલા બીજા દાખલાઓ ઓ
ગા સમાન છે, અને તે સંબંધી કાંઈ
બી પાધરું તે પોતે જણુતો નથી. એ
પછી મીં સેમને મોબેદની જુનાની

અને ઉલટપાલટ તપાસ વચ્ચેનો હેરફેર બાબતથી દેખાડી આપ્યો. વળી સાક્ષીએ રેસ આનંદાનનાં નામ સાથે ધણી અણમટતી છુટ લીધી છે. અમારી પસાના દસતાનેજ પુરાવા મુજબ બીખાજ એલાનીયાએપ્રીલ ૧૮૬૮ માં મરણ પામ્યા હતા અને તેમનાં ઉકમજાની સખા વત સંબંધી નોંધ જાહેર દફતરે છે. વળી જે ઊકમ ધનજીજ્ઞાહની નવજોત ખામે તેણે વધો લીધેલો જણાવવામાં આવે છે, તેનાં લગનની રૂતાવારે સરડી પ્રીકેટપરથી માણુમ પડે છે કે લગન બીખાજનાં મરણ પછી ૨૫ વરષ થયાં હતાં અને તે વળા ધનજીજ્ઞાહ ભગમગ ૧૮ વરષનો હતો અને મોટા બાવાના મરણ પછી ૭ વરસે તે જનમયો હતો, છતાં આ સાક્ષી આ જનમેલા ઊકરાની નવજોતપર તેના મોટા બાવાને વધો લેતો જુદી રીતે ચીતારે છે. એ દેખાડે કે મોમેદ સાહરાજી જુદી જુદાની આપી ગયો છે. તેણે જેમને “રેસ” તરોકે એ જાણવાયા છે તેઓજ દસતાને જમાં જણાવેલા “એલાવીયા” છે એમાં સંદેહ નથી? અને મીં બાઉંડમે એ ખામે ખાત્રી કરવાને સાક્ષીને પાછો યોલાવી રજુ કરવાની પોતાની મરજ જણાવી. મીં સ્નેગમેને તેની ખાસ અગત્ય ના પાડી અને જાહેદની સંખી જુદાની બીનઅમતવની કોખી. એ પછી વીદતાન મોનીયર વીલ્યમસ, પ્રેફેસર મેક્સમુલર વીજેરની કીતાબોના ફકરા ઢાંકા મીં સ્નેગમેને દેખાડ્યા માગ્યું. કે એમના જણાવવા પ્રમાણે પાસીઓમાં વટજેલ ન હતા. કોઈને વટજાવવામાં આવતા ન હતા અને વચે ઉતરેલા સીવાય કોઈને પારસી જણાવવામાં આવતા ન હતા. અને નામદાર જજે મીં સ્નેગમેને યાદ આપી કે તેઓએ આમ જ સર્વીકારેલું છે કે જરથોશ્તી ધરમ જુદીનેને લેવાની મના કરતો નથી. મીં સ્નેગમેને જણાવ્યું કે પ્રતનાહીઓ અનુભવી નથી. અને તેઓનું કહેવું એવું છે કે અનુભવીની કમીડાનું એવું કહેવું ખરું હશે, પણ કમીડીએ હાલની સંપુરણ શોધમેળને આધારે એ અબી પ્રાય આપ્યો છે. આગળ (૧સટો થયા

તયારે) એવો અબીપ્રાય લોકોમાં ન હશે અને તે મેક્સમુલરનાં જણાવવાપરથી મળે છે, જેમાં જણાવવા મુજબ જરથોશ્તી ધરમમાં વટજાવવાનાં કામને ઉતેજ ન આપવામાં આવ્યું નથી.

અપેર પછી મીં સ્નેગમેને પોતાનું બાજણ આગળ ગાલુ મખ્યું હતું. તે એએ જનક ક્યારકોશોમાંથી “પારસી” જાણના અરથો સમજાવ્યા જે ખામે કે ટલોક વાદવીવાદ આલયો હતો. બાદ સતરમી તથા અઢારમી સદીમાં હપાયલાં લો, થોમસ હ્યારટ વીલ્યમ હેજસ, એલીગટન મેટડેલસી, હેમીલટન, એડવર્ડ આઈવન, કેપટન બીટલ, જેવરનીયરસ, આઉસલે, લેલેશીયા, ફાર્થસ, માલકમ, ખીમસ, વીજેરેના પુસતકના ઉતારાઓ ૨ જુ કરી મીં સ્નેગમેને એવું દેખાડના માગ્યું કે આ લેખકો પોતાના પ્રવાસનાં પુસતકોમાં પારસી ધરમ ખામે ધણીક વીગત આપે છે, પણ તેમાં જુદીનેને વટજાવવા ખામે કાંઈ નથી, તેમજ “પારસી”ના અરથ ધરાનથી આવેલા અસલ જરથોશ્તીઓનાજ કરવામાં આવ્યો છે. હેમીલટનનાં પુસતકમાં જણાવવા મુજબ પારસીઓ તે વખત સુધી કહી પરકોમમાં પરજુતા ન હતા. અને તેમની જુદી સવચ્છ કોમ હતી જે પરકોમ સાથે કહી લેવાતી ન હતી. આગલા લેખકોની આ સખળી સાહતો અસલ “પારસી” જાણના અરથ થું થતો, તસટો બનાવયાં તયારે તેનો અરથ કેવો હોવો જોઈયે તે સમજાયે છે અને તેજ અરથ કોરડ ને ધયાનમાં લેવાનો છે. મીં બાઉંડસ ટોળો માત્ર ધરમથી બંધાયેલો જણાવે છે પણ એ તો એક આખી કોમ છે એમ પુરવાર થાય છે કે જે કોમ માલકમસના ધરમ પાળનારી એકત્ર કોમ છે. એજ કારણે એ ધરમમાંથી વટલી જના ૨ ટોળામાંના એક કહી લેખાતો નથી. જે જરથોશ્તી ન રહે, તે જોકે પારસી કોમનો છતાં વધુ વાર “પારસી” લેખાતો નથી અને તે જે પાછગથી ગીરદેશ હાલતાં આવે અને મુકેસ પારસી ઝોનાં ફડનો બામ મામતો આવે તો તે નીરાશીત ફડનો બામ લઈ શકે નહીં, પણ જે તે પાછો પારસી થાય તો

અલખતે એક જરથોસ્તી અને એક પારસી તરીકે એને. એ હંડાપર હક રહેલા જોધે અને કાયદા મુજબ તે રહે છે. એ પછી મીં. સેંગમેને સર જમશેદજી જીભાઈ પારસી બેનીવોલન્ટ ઇન્સ્ટીટ્યુશનનું સાથે ૧૮૪૯ નું ત્રસ્ટ ઠીક રચી કરી તેમાંના અનેક ફકરા વાંચી તેમાં “પારસી” શબ્દ કોમને માટે “પારસી ધીક” એવી રીતે વપરાયેલા જણાવેલા. એક જગાએ “જરથોસ્તી ધરમ પાળનારાઓ માટે” એમ જણાવ્યું છે તેની ખરી મતલબ એ કે તે જમાંના માં કેટલાક પારસીઓ ખ્રીસતી થયા હતા અને બીજા ખ્રીસતી થયા નીકળ્યા હતા તેમને બાકત રાખવાની હતી અને જુહીનાને લાગુ પડે એવાં તે તેમને અગત્ય ન હતો અને જો સર જમશેદજી આજે હયાત હોતે તો તેમના શ્રમ ફોનો અરથ આવી રીતે ઉપલાઈ જતો. જો જરૂર આવજી થતે. ડોક્ટર વીલસન પારસી જવાનોને ખ્રીસતી થાને બહાવતો હતો તે બાંધેના ખીયાત પહેલાં સર જમશેદજીનાં મનમાં હતો. એ પછી મીં. સેંગમેને નસરવાનજી મનચેરજી કોમાંના ધરમખાતાનું ૧૮૫૯ નું ત્રસ્ટ ઠીક રચી કીધું, જમાં પણ “જરથોસ્તી ધરમ પાળનાર પારસી” બાંધે એવીજ મતલબ સમજાવેલી હતી. એમાં બીજી બાધ હતી તે પારસી ધરમ માંથી પરધરમમાં બદલાનારાઓ માટે હતી. એજ મુજબ ધરાની જરથોસ્તીઓની હાલત સુધારનારી મંડળીનું ત્રસ્ટ ઠીક રચી કરી મીં. સેંગમેને તેમાંથી “પારસી” શબ્દનો આપેલો અરથ સમજાવેલો હતો અને તે “પારસી કોમ” માટે વપરાયેલા જણાવેલો હતો, એ મુજબ ધરાનીઓને પણ “પારસી કોમ” માં ગણવા હતા. વાડાયાજીનાં અત્તજો હેરામના ૧૮૫૧ ના ત્રસ્ટ ઠીકમાં પણ “પારસી કોમ”ના ઉચ્ચારો હતા. એ સંબંધમાં “હીડો”માં “પારસી” અને “જરથોસ્તી” શબ્દો “પારસી કોમ” માટે ભેળસેળ વપરાયા હતા.

એ બાદ મીં. સેંગમેનનું બાંધણું અધરું રાખી કોરટ હી મંદ હતો.

મધ કાલની તપાસ.

મધ કાલે મુકદમાની સુનાવણી નીકળતાં મીં. સેંગમેને પોતાનું અધરું બાંધણું આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે જુહીનાને જરથોસ્તી ધરમમાં લેવાના સંબંધમાં જે ફસતાવેલો આગમના વખતમાં જણાવ્યો હતો, તે ઉપર હું આવું છું. પડો ફસતાવેજ તા. ૧૦ મી આગસ્ટ ૧૮૨૬ નો છે તેમાં શરાની સગડી બાંધનારા તથા માઈઓ તરફથી વહાડીના જ નધરાજી જમશેદજી અને તેમના પંચાયતના ગોઠવાઓ ઉપર લખેલો હતો. એ પત્રમાં જણાવ્યું હતું કે પારસી બેરામજી કાવસજી બનાજીએ એક ફરોન સદરા પહેરાવી પોતાના મકાનમાં રાખી છે. તેની ઉપર એક પત્ર લખી જણાવવામાં આવ્યું છે કે તેણીને સદરા ફહાડી નાખવો. પાલખીવાળા નામના એક પારસીએ પણ એક અધરોને સદરા પહેરાવી રાખી છે. એ બંને જણાને બોલાવી તેઓના કનસાફ કરવા માટે આપણે સાથે ભેગા મળીશું. બાંધે પત્ર તા. ૧૦ મી ડીસેમ્બર ૧૮૨૮ નો છે. એ મત્રમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે કેટલાક પારસીઓ પરમતની આજ્ઞાને રાખી તેઓને પાછળથી સદરા પહેરાવે છે તથા તેઓને પેટે છોકરાંનો શાવ છે, તેમને પારસી કોમમાં ગમે તેમ લે છે, તેમજ ધારની મરેડો બીજી સ્ત્રીઓ કરે છે, તેને ત્રસડીઓ અલકાવવા નથી. કોઈ પણ પારસી જુહીના આ સાથે સંબંધ રાખે તેને તોત બહાર ફહાડવો જોઈએ છે તથા તેને કોમમાંમાં પગ નાખવો જોઈએ નહીં. એ પછી અંજુમને સાત કાલે પસાર કીધા હતા. જે સુને ૧૮૩૧ માં પસાર કરવામાં આવ્યા હતા. રાખેલી સ્ત્રીમાંનાં છોકરાંઓને સદરા પહેરાવી આપણા ધરમમાં લેવાના રીતજ પડી ગયો છે. અત્યાર સુધીમાં લેવામાં આવેલી છોકરાંઓને ધરમમાં લેવાં, પણ હું એ પછી અટકાવ નાખવો, કારણ કે તેમાં આપણા ધરમને પણ મુકસાન થાય છે. રાખેલી સ્ત્રીઓને પેટે ચપલું ફરવું હોય ધરમમાં લેવા અટકાવ તથા તેઓની બાંધેને કોમમાંમાં નાખવા દે

વી નહી. રાખેલી જુદીન ઓઝોના છે
કરોને હને પછી કેથે પણ સરો પડેગ
વવામાં આવશે. હોય તેઓને જરથોસ્તી
તરીકે સંપીકારવા નહી તથા સરો પડેગવ
નાર મોખેદને મોખેદીનું કામ કરતો અગ્રકા
વેવો. બહારગામથી જે કાંઈ જુદીન ઓ
રતને લાવી પોતાના મકાનમાં રાખે તેને
નયાત બહાર મુકવો તથા તેને જમણ
વગેરેના તેડાં કરવા નહી. એ ઠરાવો ઉપ
ર ફરામજી કાચસજી ખતાઈ અને ખીજ
ઓએ સહી કરેલી છે. ૧૮૩૨ માં ખના
જીએ પોતે દોખમું બાંધવાનું જાહેર કર
યું હતું. તેઓ પારસી બાપ અને જુદ
દીન માને પેટના ઓકરાને દોખનામાં ના
ખવાની બહુ મોટી સુગ ધરાવતા, તથા
રે એક સંવતર જુદીનને દોખનામાં ના
ખવાનો વીચર તેઓએ કરી પણ રાખ
ચોહોષકેતે કોરટે જોવાનું છે. તા. ૨૯
મી જુલાઈ ૧૮૩૫ ને દીને પંચાયતની
સભામાં પાચનજી નામના એક બરમા પા
રસી પોતાની રાખેલી ઓના ઓકરાને સ
રો પડરાવી આવજીમેહેરામમાં બધ ગ
યા હતો, તે ઉપરથી આવજીમેહેરામ પા
ક કરવાની કીયા કરાવા તેમજ સરો
પડેગનાર મોખેદને મોખેદીનું કામ કર
તાં અટકાવવાનો ઠરાવ કરવામાં આવ્યો
હતો. જુદીન મને પેટના ઓકરાઓ પા
રસી ધરમના મકાનના. આ છે તે સા
મે આવી સુગ હતી તો ખનાજી, ખીસ
ની વગેરે તરફથી દોખમાં બાંધવામાં આ
વયા તે વેળાં તેઓ પશુ જુદીનને દો
ખમે નાખવા સામે કેટલી બધી સુગ ધરાવતા
હતા તે એટલા ઉપરથી જણાઈ આવ
છે. તા. ૮ મી જુન ૧૮૪૬ ને દીને
નવરોજી વાઠકયાએ પંચાયતના સભા
સહ તરોનું પંચાયત ઉપર એક પત્ર લ
ખી પોતાનું રાજીનામું આપ્યું હતું અને
તેમાં એવું કારણ દર્શાવ્યું હતું કે પા
રસી કોમમાં તે વખતે બહુક બહીઓ
દાખલ થઈ હતી, જે સામે તેઓ મેટી
સુગ ધરાવતા હતા. ફરામજી કાચસજી
એ રાજીનામા ઉપર શેરો માર્યો છે કે
પારસી કોમમાં બહુક બહીઓ દાખલ
થવા પાત્રી છે. જે અટકાવવાને હાલની
પંચાયતે શકતી તાત ન હોવાથી બહાર
કાઢ તથા કાઢના કામે જુદા પાત્રી તે

આટોપવા માટે ખાસ જુદી જુદી કમી
દીઓ નેમત્રી જેમણે. નવરોજી વાઠક
યાએ બખેલો ઉપલા પત્રને લીધે ઉપલા
ઠરાવો અનુમતિને પસાર કીધા હતા.
એક જાત નામનો મહોમેદવ ધરાવી હ
તો, તે સરો પડેરો એક પારસી એક
રી સાથે પરજુયો હતો, જે આવા દાખ
લા બને તો અનુમતિ કામ કેમ
ચાશે, એવા દાખલા ઉપલા પત્રમાં
જણાવ્યા હતા કે આવા દાખલાને
કશે ધનાજ લેવામાં આવે નહી તો પા
રસી કોમનું શું થાય મારા મીત્ર મી
લાઉડસે આ દાખલાપર બાર મુક્યો
હતો કે મુખ્યમાં જુદીનને જરથોસ્
તી ધરમમાં લેવાનો આ એક દાખલો
હતો. મારું કહેવું એ છે કે એ દાખ
સને કાંઈએ પણ સરો પડેરાયો ન
હતો. તેણે પોતે પડેરી લીધા હતા.
અને પોતાને પારસી ધરાવીમાં અપાત્રી
પારસી ઓ સાથે પરજુયો હતો. તે
આવી છુટી રીતે પારસી ધરમમાં આવ્યો
હતો. તે ઉપરથી જુદીનોને આમલા
વખતમાં જરથોસ્તી ધરમમાં લેવામાં
આવ્યા હતા એમ કેમ કહી શકાય?
આ દાખલા ઉપર તથા પારસી ઓએ
માનારી તરીકે કામ કરતી હોય ની
ફરીનાજી જામવાધી અનુમતિ મેં ઉ
પર કહેતા ઠરાવો પસાર કીધા હતા
એ ઉપરથી ખુદલું થાય છે કે આજ
લા વખતે પારસી કોમ જુદીનોને
જરથોસ્તી ધરમમાં લેવાની તીવ્ર, મ
જબુત જામજી ધરાવતી હતી અને કામ
માં જે કાંઈ બહી દાખલ થવા પામી
હતી, તેને બેવીશમાં અટકાવ કરવાનો
ધનાજ કરવામાં આવ્યો હતો. તા. ૨૦
૨૮ મી જુન ૧૮૪૬ ને દીને પંચાય
તની મળેલી સભામાં આ બરજીમે
દાર તથા સોરાખ દારજી એક પારસી
એ રાખેલી ઓના ઓકરાઓને સરો
પડરાયો તે માટે તેમને માત્ર બહાર
મુકારો. ઠરાવ કરવામાં આવ્યો હતો.
આ બીજા જસદીસ દાર-સુત આ
હાર મુકવાથી અસર શું થતા હતા,
તેમને શું શું હકોવાથી આવજી કરવામાં
આવતા હતા.
મીં એમને-તેમને ધરમના સરવે

મકાનો આત્મચેહેરાનો અગીયારીઓ વચ્ચેમાં જતાં અટકાવવામાં આવતા, તે મજ તેમને જાતી જમણુ વખતે ઇજન કરવામાં આવતું નહીં તથા તેમના રવા નાને દોખમે અટકાવવામાં આવતાં નહીં યાને તેઓને કોમથી દરેક રીતે અલગ રાખવામાં આવતા હતા.

મીં બાઉન્ડસ-હું આવી ટીકાની નાં ધ લેવાવા સામે વાંધા બઉં છું. મારા મીત્ર બહેને જળાનીથી પુરાવો રજુ કરે, પણ પોતાને મહોરથી તેવું કશું કહી શકે નહીં.

આં મીં જસટીસ હાવર-હું નાંધ લેતો નથી. પણ માત્ર જમણુના માગતો હતો.

મીં જોમમેને આમળ ચાલતાં જણા વયું કે આ બાબદમાં નીચે મુજબ સુચ વું છું કે વાઢીઓ સધળા જરથોસતીઓ છે અને પારસી છે, અને તેમના હકો સ્વીકારવાને કહી ના પાડવામાં આવી ન થી, માટે પકડ મીં કલમ પ્રમાણે તેમ ના દાવો ટકી શકતો નથી, યાને તેઓ ને દાવો માંડવાના હક નથી. વાઢીઓ જણાવે છે કે ૧૮૮૪ ના ત્રસટીડમાં અમે પ્રતીવાદીઓએ ખાલી જરથોસતી અમને બાંહે ધરમે જરથોસતી અને બાપહાદે પારસી એવા વધારાના અગ્રહો દાખલ કરો હીધા છે, તે ગેરકાયદેસર છે અને તેટલા માટે ત્રસટમાં ફેરફાર કરવા ની જરૂર છે અમારું કહેવું એ છે કે એ અગ્રહો એટલા માટે ઉમેરવામાં આ વયા છે કે આટલાં ત્રસટીડમાં માઝહી અસની ધરમના ભોઠા તથા જરથોસતી ધરમના ભોઠા એવા ને અગ્રહો આ વયા છે, તે અગ્રહો વાપરવાની અસલ મતલબ ધરમે જરથોસતી અને બા પહાદે પારસી એવા ભોઠા માટે વાપરવામાં આવયા છે. જે કોરટ અમા ના આ કહેવા સાથ મળતી નહીં થયા તો કોરટ કહ તે મુજબનેા ફેરફાર કર વાને તકયાર હીથે, પણ તેજ વેળા જે ઓને ત્રસટનેા લાભ લેવા ના પાડવામાં આયો હોય અને લાભ લેવા માંગતા હોય તેવાઓએજ તે પ્રત્યાર કરવું જો ઇચે છે. મારા મીત્ર મીત્ર મીં બાઉન્ડસ કહે છે કે અમે પ્રવેશ કરી ત્રસટી બ

નયા હીથે.

મીં બાઉન્ડસ-મેં તેવું સુચવયું નથી.

મીં જોમમેને-એવા અગ્રહો બોલયા નથી, પણ તેના સાર એજ આવે છે. મીં બાઉન્ડસ કહે છે કે અમને મીલકત ઉપર કશો હક નથી, તેમજ ત્રસટી હો વાનેા પણ હક નથી.

મીં જોમમેને આમળ ચાલતાં જણા વયું કે ૧૮૫૧ અને ૧૮૮૪ માં ત્રસટ હીડો થયાં તે વચેના હીંગામમાં ત્રસટી ઓની ખાલી પડતી જમા ખાઢીના હ ધયાત ત્રસટીઓ પુરતા આવયા હતા અને ૧૮૮૪ ના ત્રસટીડમાં ખાલી પ ડતી જમા પુરવાની સત્તા હધયાત ત્રસટી ઓમાં જણાવી છે તેવીજ ચ.લુ રહેવી જોઇયે. તમેા નામદારોના સુકાદો દોખ માઓ, કોટવું નસાખાતું.....ને લાચ પકવો જોઇયે.

મીં જસટીસ હાવર-જે મીલકતના અસલ દસ્તાવેજ હોય તેને ?

મીં જોમમેને-જે દોખમા, એક અ ગીઆરી, અને બહારકોટના નસાખાના ને અને તેજ કારણુપર ૧૮૮૪ ના ત્રસ ટીડમાં આવેલી સધળી મીલકતને મારા મીત્ર મીં બાઉન્ડસ કહે છે કે ત્રસટી ઓની નેમણુક કરવાની સત્તા સુબધના જરથોસતીમાં છે, અને પ્રતીવાદીઓને કાંઈ અંગુમને નેમયા નથી, પણ ૧૮૮૪ વું ખુદલું છે, અને આમલા વહીવટ પ્ર માણે ત્રસટીઓનાં એ સત્તા સામે વાંધા ઉઠાવી શકા નહીં. જે કોરટ નેમણુકે સંબંધી યોજના બહી કહાડવા માંગતા હોય તો કોરટે એટલું તો ઠરાવવુંજ જો ઇચે કે અમે કાયદેસર નેમયા નથી, અને તેટલા માટે અમને ખસીવામાં આવે છે.

ઔરવહ જીવણુજ મોહીની જળાની.

ઔરવહ જીવનજ જમશેજી મોહીએ મીં જોમમેનેની તપાસમાં જણાવયું કે હું પારસી પંચાપતના ફેરો તથા સથા વર મીલકતોના ત્રસટીઓનો સંકેટર છું. હું એ ઓધા ઉપર ૧૮૫૭ ના સા બપર આવયો હતો, તે પહેલાં મીં ન સરવાનજ બેરામજી સંકેટરી હતા. ત્રસ

ટીએ ચોક્કસ સચાવર મીલકતોના ધરાવે છે, તેમાંની કેટલીક માટે અસત્ત્વ હસતાવેળ નથી. તા. ૧લી જુન ૧૮૨૬ ના દીવસ નું સરવથી જીવું ગુજરાતી જામન જોવા વરા અગીયારોના સંપંદના છે ૧૮૨૩ થી અત્યાર સુધી ત્રસડીઓએ જે કાંઈ હિસાબ રાખ્યો હોય તેથી હું ગરામર વાકેફાર બન્યો છું. તે પરથી હું ક હા શકું છું કે ત્રસડીઓ છે. ૧૮૨૩ ના સાલથી ચોક્કસ સચાવર મીલકતોના કબજો ધરાવતા આવ્યા છે.

સ-તમારા અનુભવથી તમો કહેો છો કે ૧૮૨૩ માં કાંઈ મીલકત હતી?

મી. બાર્ડેનસે એ સવાલ પુછવા દેવા સામે વાંધો લેતાં જણાવ્યું કે સાક્ષીને કશો જાતી અનુભવ નથી, અસત્ત્વ હસતાવેળ હોય તો જીડી વાત છે.

આ. મી. જસડીસ દાવર-અભયાસ ઉપરથી કહી શકે.

મી. લાઉનડસ-કાયદાની કબજે તેવી સત્તા અપાતી નથી. જેની હસતીજ ન હોતો કેમ પુરાવો આવે.

મી. એંગમેન-હું તો માત્ર કોરટની સગવડ માટે સવાલ પુછું છું જે કોરટ ના પાડે તો હું આગળ ચલાવું.

મી. જસડીસ પીમન-શું ખાસ સવાલ છે?

મી. એંગમેન-તમારા અભયાસ ઉપરથી કહી શકશો કે ૧૮૨૩ ના સાલમાં ત્રસડીઓના કબજામાં શું ધરખાદા મીલકતા હતી.

કોરટે આ સવાલ પુછવા દેવાની પ રવાનગી આપી હતી, પણ વખત થવાથી કોરટ ટીરીન માટે ઉઠી હતી.

એરવડ જીવણજી જમશેદજી મોદીએ અપેરના ખાણ પછી મી. એંગમેનની તપાસમાં જણાવ્યું કે ૧૮૨૩ ના સાલમાં પારસી પંચાયતના હાથમાં દોખખાવાલી જમા અને તે ઉપર મોદી હું માણેકજી શેઠનું દોખમુ અને અનજી મનનું દોખમુ હતું, વળી તેમાં ખાકા શરાદની શપડો પણ હતા વળી હું નકશો રજુ કરું છું જે ઉપરથી જાવામાં આવશે કે કોઈનું નસાખાવું અને શપડીવાળાનું ધર પણ દરજાવેલું છે.

મી. બાર્ડેનસે 'જણાવ્યું' કે પતીવારી ઝોના કબજામાં જે ચોપડીઓ છે તે ઉપરથી હું કબુલ રાખું છું કે ૧૮૨૩ થી તેમના હાથમાંની મીલકતમાંથી આવક અને ખર્ચ કરવામાં આવતો હતો અને તેને લગતી નોંધ તે ચોપડીઓના છે.

મી. મોદીએ જણાવ્યું કે, ૧૮૨૩ ના સાલથી પંચાયતના દફતરમાં જીલ્લા જીલ્લા ખાતાં પાડાનાં આવ્યાં છે. ખા. રફાતુ નસાખાવું અને જોવાનાં અગીયારી પણ ત્રસડીઓના હસતકમાં છે. ચોક્કસ ધર પાછળ ખર્ચ કરી અગીયારી કરવામાં આવી હતી તે માટેના નોંધોનો ચોડો ખાગ જાહેર નાણું ઉધરાવીને લેવામાં આવ્યો હતો, જાહેર ઉધગણ પારસી કોમ તરફથી હતું.

અત્રે વધુ તપાસ મુલતવી રહી હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

મઘ કાલે ચલેલી તપાસનો હેવાલ.

એરવડ જીવણજી મોદીની જીબાની.

(અખબારે મોહાગર, તા. ૨૫ મી માર્ચ ૧૮૦૮.)

સર દીનશાહ માણેકજી પીટીટ મારો નેટ, સર જહાંગીર કાવસજી જહાંગીર, મી. રસતમજી નાનાભાઈ ખેડરામજી જીભાઈ, મી. રતનજી જમશેદજી તાતા, મી. બાપુજી સોરામજી પટેલ, મી. રતનજી દાદાભાઈ તાતા અને ડા. નાનાભાઈ નવરોજી કાત્રકે મુબતની પારસી પંચાયતના ત્રસડીઓ સર જમશેદજી જીભાઈ બારોનેટ, મી. હારમસજી એલજી આલબેસ, મી. જમશેદજી ખરશેદજી જમશેદજી, મી. મેહરવાનજી મનચેરજી કામા અને મી. બમનજી દીનશાહ પીટીટ સાથે નોંધાવેલા હવાની વધુ સુનાવણી મઘ કાલે હાઈ કોરટમાં નામદાર જડજ મી. દીનશાહ મનજીભાઈ દાવર અને આ. મી.

જસ્ટીસ બીમન સનમુખ નીકળી હતી. વાહીએ તન્દરથી ચેજરસ અરદેશર, હોરમ છ, દીનશાહ અને કંપનીની કરમાશથી મીં બાર્ડિસ, મીં ફરદુનજી સોરાબજી તાલીયારખાન, મીં બાદશાહ અને મીં ફરદુનજી પેસતનજી તાલયારખાન અને પ્ર તીવાહીએ તરફથી સોલીસીટરો ચેજરસ કેમી, લીચ અને ઝોવનની ફરમાસથી મીં ઇનવેરારીટી, મીં રેકસ, મીં જેંગમે અને મીં જે. બી. કાંગા હાજર પાડ્યા હતા.

મીં લાર્ડિસે શરૂઆતમાં જણાવ્યું કે તાં ૨૨ મી જુન ૧૮૭૪ નું બખત કાયદેસર નથી એમ કું કહ્યું. કારણ કે એકઝીક્યુટરોમાનો એક ૧૮૬૨ મા મરજી પામયો હતો જે પછી છેક ૧૨ વરસે યાને ૧૮૭૪ માં હાયાત ત્રસટી ઝોએ તકરારી મીલકત પંચાયતના અધીકારીએને નામે કાઢી આપી તે બેળા તેમાં તે અધીકારીએને આલી પડતી જમા પોતે પ્રવાની સતા છે, તે કાયદા વીરુધ્ધ અપાયલી છે.

મીં જેંગમેને જણાવ્યું કે જુદા જુદા ત્રસટીડોની રૂએ મારા કુસો કાયદે સરના ત્રસટીએ નમાયા છે એવું પુરવાર કરવાની જણાવ્યેસે અમારે શીર છે, પણ મારા મીત્ર જયારે અમારો આજતો આવેલો હક સવીકારવાની નાખડે છે કે એમો કાયદેસરના ત્રસટીએ નથી તો તે પુરવાર કરવાનું કામ તેમનું પોતાનું છે. જે તેઓ તેમ પુરવાર કરે નહીં તો તેમને કાલો રક થવો જોઈયે.

આં મીં જસ્ટીસ હાજર-ઉલટપાલક તપાસથી તેવું પુરવાર કરવાનું કામ મીં બાર્ડિસને શીર રહ છે.

મીં બાર્ડિસ-ગઈ કાલે રજી ચમલા હસતાવેએ તપાસખાને મને પુરતો વખત મલયો નથી. કું જે કાંઈ તપાસી શકયાઈ તે ઉપરથી કહી શકુ છું કે હાલના ત્રસટીએને ત્રસટીમાં જણાવનામાં આવેલી મીલકતોના પહીવટ કરવા માટે કાંઈ સતા આપવામાં આવી નથી એમ કું જે હસતાવેને ઉપરથી જોઈ શકાયો છું. વળી જ્યાં સતા આપવામાં આવી છે, ત્યાં તે

વી સતા આપનારને તેમ કરવાનો હક ન હતો. હાખલા તરીકે જોડાવરા અગી આવીતા સંબંધમાં જણાય છે કે અસલ ત્રસટીડોમાં અરજીવાદીએ મીલકત કાંઈ ત્રસટીએને સંપાદીન કાઢી ન હતી, પણ ૧૮૭૨ માં સર જમશદજીએ તે સંપાદવા પછી ત્રસટીએના નામ પર કરી આપી હતી. અત્રે એટલું યાદ રાખવું જોઈયે કે તે પંચાયતના નામ ઉપર નહી પણ કકત ત્રસટીએના નામ પર કરી અપવામાં આવી છે.

એરવહ જીવણજી મોહીની જીખાની.

સમશુલ્કએલમા એરવહ જીવણજી બોલીએ એ પછી મીં જેંગમેનેની તપાસમાં જણાવ્યું કે તાં ૨૩ મી એપ્રિલ ૧૮૫૫ ને દીને એક કાય ઉપર બમનજી હોરમસજી અને એક બીજો અને બીજા કાય ઉપર સર જમશદજી જીભાઈ અને બીજાઓ (તે પંચાયતના ત્રસટીએ) વચ્ચે નામે ચકવવાનું (ઇનવેઅનસ) બખત થયું છે. એ બખત બાબુલનાયના મંદીરની પાસેની જમાને જગતું છે. એ મીલકતનો અરમ પારસી પંચાયતને લગતાં જનરલ ફંડ માંથી કરવામાં આવ્યો છે. હીસાબના ચોપાના મથાળો છે. ૧૮૨૩ ના સાલમાં આજ સુધી બખતમાં આવ્યાં છે. પારસી પંચાયતનો સંવત ૧૬૧૧ ના સાલનો મેલ રજી ફર કું. તેમાં એ મીલકત અરજીવા પાછળ ક. ૫૭૦૦ અરએલા જણાવ્યા છે, જેની ઇચ્છેજી તાં ૬ મી જુન ૧૮૫૫ ની છે.

અત્રે મીં લાર્ડિસે જણાવ્યું કે મધ સાંજે મારા કાયમાં હસતાવેએને જથા મુકનામાં આવ્યો છે. જે મેં તપાસયા નથી અને મને તપાસખાને વખત પણ મળયો નથી.

મીં જેંગમેને તરફથી રજી કરવામાં આવતા મુકદમાના સંબંધમાં કું કાંઈ હરકત કરવા માંમતો નથી. પણ આ બધાં હસતાવેએ રજી કરવાના સંબંધમાં સામી પક્ષે પોતાનાં સીઅંદાશમાં કાંઈ પણ જણાવ્યું કું. નહીં અને હમણાં એકાદ સંખ્યાબંધ જો અરજીઓ રજી કરવામાં આવે છે, જેની

જાનતસર તપાસ લેવાનું અમારે માટે અશક્ય છે. આવી રીતે મુકાબો બે રજુ કરવામાં આવે તો એ દસ્તાવેજો અમને તપાસવાનું બને તે માટે મુકાબો આ તો મુકાબી રાખવાને અથવા તો આ બધાં જોગવાઈનાં સામે વાંધો લેવો પડશે. સામંતનામાં જણાવ્યા ઉપરાંત અરસાક દબન જોગવાઈ રજુ કરવામાં આવે તો તે જુદા વાત છે પણ આની રીતે અમારાં જોગવાઈઓ રજુ કરવામાં આવે તો તો અતેડાં થાયું.

આં મીં જસડીસ બીમન-તમે જણાવી મુકાબો છે કે સને ૧૮૫૧ ની આમનજતી ફરોના સાબાધમાં ત્રસડીઓની ખાલી પડતી જમયા પુરવાના સાબાધમાં કાંઈ હક આપવામાં આવેલો તમે બતાવી શકતા નથી પણ તે પછી પારસી કોમ ખુલ્લી રીતે જણાવી આવી છે કે નમેન તેવો હક હતો અને તેવી જણાવી ફરમાં જુદા જુદા આસા મીઓએ નાણાં મર્યાં હતાં.

મીં જેમમેન-હા.

આં મીં જસડીસ કાવર-તમે અત્રે દસ્તાવેજો રજુ કરવા માગો છો તે એવી નતબજા ક નાણાં તમને અથવા તમારો આમળના ત્રસડીઓને તેનો વહીવટ કરવાની સત્તા આપે મળ્યાં હતાં ?

મીં જેમમેન-હા, અમને કેવી રીતે ફરો મળ્યાં હતાં તે વગેરે કું એ દસ્તાવેજો સાબિત કરવા મશુરું.

આં મીં જસડીસ કાવર-તમે તરફથી રજુ કરતામાં અવાં પત્રોમાં ત્રસડીઓની નેમજુક કરવાની પણ સત્તા આપવામાં આવી છે ?

મીં જેમમેન-એ પત્રોમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે અમે નાણુ તમેને તથા તમારા પછી આવનાર ત્રસડીઓના કાયમાં સાંપડે છીએ.

મીં જેમમેન તે બાદ જણાવ્યું કે સને ૧૮૫૧ ના વરત પછી જુદાં જુદાં બહીસા ફરો યવમાં જોગમાં આવે છે. આ ફરો ફરોને લગતું પહેલું પત્ર તથા ચોપલામાં કરવામાં આવેલાં પહેલી નોંધ કું રજુ કરવા માગુ છું.

ફરો ફરો માટે જુદાં ત્રસડાં અમલુ છે તથા એ ફરમાં નાણુ ત્રસડીઓને પોતાની ખાલી પડતી જમયા પુરવાનો હક છે એવું જણાવી પછી પારસી કોમ તરફથી આપવામાં આવ્યું છે.

આં મીં જસડીસ બીમન-એવું તમે અનુમાન બેજો છો. એકમારની પારસી કોમ સામાન્ય જણીતો હોય કે તમને ખાલી પડતી ત્રસડીઓની જમયા પુરવાનો હક છે તે છતાં એ હક તબન ખાલી હોય તે બનવા જોમ છે. મીં જેમમેન-દસ્તાવેજો રજુ કરી અમે એ અમારી દબાવ પુરવાર કરવા માંગીએ છીએ.

આં મીં જસડીસ બીમન-પણ પારસી કોમની સામાન્ય માન્યતા વગેરેને કમતી તમારી તકરાર સામે કું ધા રું છું કે સામી પણ તરફથી વાંધો લેવામાં આવતો નથી તમાર તે પુરવાર કરવાની જરૂર શું છે ?

મીં જેમમેન-અમે વધી ફરો સચીતમાં મુકાબા રીએ વહીઓ પોતાના ફરોનામાં ખુલ્લી રીતે આરોપ મુકાબો છે કે ત્રસડાં તરફની અમલું નેમજુક કાયદેસર થઇ નથી. પણ તેજ વખતે અમારા કોમને નીં માન્યતા ફરો પકડેલી છે તે અમારા કોમમાં કેવી રીતે આવનાં પાવી અને આ માટે આવીં તે તેઓ કાંઈ જણાવતાં નથી. એ પુરવાર કરનારો એજમલાતો મીં કાઉંસને મોજે મજાવીં નોંધએ. પણ તેવું તે કાંઈ જણાવ્યું નથી તમારે માટે એ બધીં વીમતો આપવી પડશે.

આં મીં જસડીસ બીમન-પણ એ બધીં વીમતોમાં પારીકીયાં ઉતરવાથી શું કામ થનાર છે ?

મીં કાઉંસ-કું સુચના ફરો કે રજુ કરવાના આપમાં દસ્તાવેજોમાં બને પણ સામાન્ય રીતે એક દબન જોગવાઈ નહીં તરફ કુંડી ફરો હવાં અને તેલમાં દસ્તાવેજોને વળગી રહી બને પછી તરફરે મનાવ્યાં.

મીં જેમમેન-હા છે. કું એ સુચના કાયદેસરની ફરો પાછળથી જણાવ આપીએ.

એક ફરો મોડીએ એ પછી આમળ

અન્યથા જણાવ્યું કે તા. ૨૨ મી જુન ૧૮૭૪ નું લખતું છે, જે બાપુજીના યતી નજીકની જગ્યાને લખતું છે. એ લખતમાં ખાલી પડતી જગ્યા પુરવાની હયાત ત્રસ્ટીઓને સતા આપવામાં આવી છે. એ મીલકત પચાપત ના એકબાના વપસલ માટે છે. સર જ મશેદાએ એ કનવેનન કરી આપ્યું છે. એ લખતમાં સર જ મશેદાએ ત્રસ્ટીઓની ખાલી પડતી જગ્યા પૂરતે તે મજ હયાત ત્રસ્ટીઓને પુરવાની સતા છે. એ મીલકત જનરલ કંડમાંથી અગ્રીવામાં અડધી છે અને જ રત કંડમાં જે હયાત ત્રસ્ટીઓને ખાલી પડતી જગ્યા પુરવામાં હક હોય તે પછી આ વકરારી જગ્યાના સંબંધમાં જણ તે બો. હક મળેલો છે.

તા. ૨૨ મી જુન ૧૮૭૪ નું લખતું છે તે એ હસતાવેજ ઉપર આધાર રાખવા નથી.

મી. એ.એન. નંદીજી.

મી. મોદીએ જણાવ્યું કે તા. ૯ મી નવેમ્બર ૧૮૫૫ ને દિન ૩. ૫૭૫૫ જમા થયા છે, તેમાં એવું જણાવવામાં આવ્યું છે કે એ રકમ જનરલ કંડની છે. તા. ૨૨ મી જુન ૧૮૭૪ ના દિવસે એક ફેરો મારવામાં આવ્યો છે, જેની રકમ તે વખતના હયાત ત્રસ્ટીઓ સર જ મશેદા, મી. હીરજીભાઈ શેઠા, મી. પાંડે, મી. પાંડે અને મી. પીટીટ જેઓ તે વખતના ત્રસ્ટીઓ હતા, તેમને ખાલી જગ્યા પુરવાની સતા આપવામાં આવી છે, નકશામાં જે આંક અને નવમી મીલકત દર્શાવી છે, તે માટે આ હસતાવેજ ઉપર આધાર રહેલો છે. એના સંબંધમાં પહેલાં હસતાવેજ તા. ૨૬ મી મે ૧૮૫૫ ના દિવસનો છે. આંકની અને નવમી મીલકત નકશામાં 'બ' અને 'ગ્રી' તરીકે દર્શાવી છે. તા. ૨૬ મી મે ૧૮૫૫ ના કનવેનનમાં ત્રસ્ટી જાહેર કે રેલુ જણાવ્યું નથી, તેમજ નેમલુક સંબંધી સતા આપવામાં આવી નથી. રોકડ રકમમાં એ જમીનની કિંમત રૂ. ૬૦૦ ની જણાવી નોંધ લેવામાં આવી છે. એ રકમ એકરેક એકરેકમાં જમા

કરી જનરલ કંડમાં તેનો ખરજ ઉધાર વામાં આવ્યો છે. એ જ મીલકતના સંબંધમાં તા. ૨૬ મી એપ્રિલ ૧૮૭૪ ના દિવસે એક ફેરો કરવામાં આવ્યો છે કે જે હીરજીભાઈ હોરમસજીએ કર્યું હતું એ પછી તા. ૨૨ મી જુન ૧૮૭૪ નું કનવેનન લખતું છે, જે એક હાયપર સર જ મશેદા અને જી. જી. હાયપર હીરજીભાઈ હોરમસજી વચ્ચે થયું છે, જે નકશામાં જણાવેલી 'બ' અને 'ગ્રી' મીલકતને લખતું છે.

અને કોર્ટ રીશન માટે ઉઠી હતી. રીશન બાદ કોર્ટ પાછી ખેસતાં મી. એ.એન. જાવાલીયા કે. કે. રોડ નજીકની ફેરોમાં જમાની જમાના ૧૮૭૪ નું ત્રસ્ટીની રજુ કર્યું હતું અને જણાવ્યું હતું કે તે ત્રસ્ટીઓમાં ત્રસ્ટીઓની ખાલી પડતી જગ્યા હયાત ત્રસ્ટીઓ પુરે એવું જણાવવામાં આવ્યું છે.

મી. જી.જી. મોદીએ જણાવ્યું કે ત્રસ્ટીઓની ૧૨ મી મીલકતનો હસતાવેજ ૧૮૭૪ માં અને ૧૩ મી મીલકતનો હસતાવેજ તે જ વરસના ડિસેમ્બર માસમાં કરવામાં આવ્યો હતો. ૧૫ મી મીલકત ચરતવાડીનું નસીખાનું છે તેને લખત લખત ૧૮૫૨ માં કરવામાં આવ્યું હતું અને તેમાં પછી હયાત ત્રસ્ટીઓને ખાલી પડતી જગ્યા પુરવાનો હક આપ્યો છે.

મી. એ.એન. તપરમાર કે. કે. કે. વડું હસતાવેજે રજુ કર્યા હતા, એ પછી જી. જી. તપરસ મુલતવી રહી હતી.

પરસી પંચાયત કેસ.

(અખબારે સોદામર, તાં ૨૭ મી

માર્ચ ૧૯૦૮.)

સગ દીનશાહ માણેકજી પીટીટ બારો નેટ, સર જહાંગીર કાવસજી જહાંગીર, મીં રસતમજી નાનાભાઈ જેઠરામજી જી જીભાઈ, મીં રતનજી જમશેદજી તાતા, નીં બાપુજી સીરામજી પટેલ, મીં રત નજી દાદાભાઈ તાતા અને અં નાનાભા ઇ નવરોજી કાચકે કુંબઝની પારસી પં માયતાના તસડીઓ સર જમશેદજી જી આજ બારોનેટ, મીં ડોરમસજી જેલજી આમબલેસ, મીં જમશેદજી ખરશેદજી જ મશેદજી, મીં મેહરવાનજી મનચેરજી કામા અને મીં બમનજી દીનશાહ પીટીટ સા મે નોંધાવેલા હાવાની વધુ સુનાવણી મધ કાલ દીને હાઇ કોર્ટમાં નામદાર જડજ મીં દીનશાહ ધનજીભાઈ દાવર અને આં મીં જસ્ટીસ બીમન સનમુખ નીકળી હતી. વાઢીઓ તરફથી મેશરસ અરફેશર, કોરમસજી, દીનશાહ અને કંઈ િની દરમાસથી મીં લાઉનડસ, મીં દરફનજી સીરામજી તાલીયારખાન, મીં પેસતનજી એફ. તાલીયારખાન અને મીં બાલ્શાહ અને ક્તીયાહીઓ તરફથી સાથી સીટરો મેશરસ કેમ્પી, લીચ અને ઓવ નની દરમાસથી મીં ધનવેરારીડી, મીં રેકસ, માં એમમેન અને મીં જે. બી. કાંગા હાજર થયા હતા.

એરવહ મોહીની વધુ જખાની.

એરવહ જખનજી જમશેદજી મોહી એ મીં એમમેનની વધુ તપાસમાં જ લુકાઈ કે ૧૬ માં માલકતને લખતું લખત તાં ૫ મી ફેબ્રવારી ૧૮૬૬ ને દીમે એક હાથપર, જીભાઈ પેસતનજી અને બીજા હાથપર સર જમશેદજી જી જીભાઈ (બીજા બારોનેટ) અને બીજા ઓ વચે થયું હતું. એજ એ લખન પસ તાં ૨૬ મી એપ્રિલ ૧૮૭૩ ને દી ને એક હાથપર હીરજીભાઈ કોરમસ જી ફેક અને બીજાઓ, બીજા હાથપર

સર જમશેદજી જીભાઈ અને બીજા હાથપર સર જમશેદજી જીભાઈ ને બીજાઓ વચે એનરેલિસમેન્ટ થયું હતું. એ લખત આમબલે કંઈયાત તસ ડીઓએ નવા તસડીઓની સાથે જોતા ના નામપર અહમવધુ હતું. સગરમી મીલકતવતું લખત તાં ૧૮ મી માર્ચ ૧૮૪૫ ને દીને એક હાથપર જમશેદજી લીધવા અને બીજા હાથપર સર જમ દજી જીભાઈ અને બીજા મલુના વચે થયું હતું. એ વેળા મારજ તસ ડીઓ હતા. એ મીલકતને લખતી ફેટ લીક જમીન જનરલ ફંડના નાણામાં થી વધુ ખરીદવામાં આવી હતી. એ લખતમાં તસડીની આથી પકતી જમા કંઈયાત તસડીઓએ પુગવાની સતા આ પવામાં આવી હતી. જનરલ ફંડમાંથી નાણાં ખરચવાની નોંધ ૧૮૪૫ ના અ કટોનર માસની તાં ૨૭ મીએ કરવા માં આવી છે.

આં મીં જસ્ટીસ બીમન-જનરલ ફંડમાંથી ખરીદવામાં આવેલી સપ્તમી મી લકતોની ટીપ રજુ કરવામાં આવે તો મદનત બચે અને વખત નકામો જન નહીં.

મીં એમમેન-માર ફેટુ ઓવું છે કે જે મીલકતો જનરલ ફંડમાંથી ખરીદ વમાં આવી હોય તે જનરલ ફંડની સ થીતીપરજ સુકાવલી છે.

આં મીં જસ્ટીસ દાવર-એ તમેા એક પત્રક બનાસી તેમાં જણાવેા કે ફ લાણી ફલાણી મીલકતો જનરલ ફંડમાં થી ખરીદવામાં આવી છે તે ફલાણી વ ખસે ખરીદવામાં આવી છે અને ફલાણી ફલાણી મીલકતોના સંબંધમાં આથી પ કતી તસડીઓની જમા પુરવાની કંઈયાં ત તસડીઓની સતા છે એમ ફલાણીમાં નથી એવું પત્રક રજુ કરશે. તો મફ નતોના ઉગારો થશે.

મીં લાઉનડસ-મે એક તેવું પત્રક અતવાર આમબલવું બનાવવું છે અને તેના માન મીજ ઉપયોગ કરવા મામતા હોય તો હું તે આપવી તથ્યાર છું.

મીં એમમેન-જનરલ ફંડમાંથી ખ રીદવામાં આવેલી બીજી મીલકત હવે મણી થોડી છે, છતાં તેવું પત્રક બના

વાવીલ. તેથી મીલકત હવે ધુસી થવા આવી છે.

મી. કોંગ્રેસે આગળ આસતાં જ જાણવું કે કપલાં જમ-પર તા. ૨૬ માં કોંગ્રેસે ૧૮૭૩ ને દી. જે એનરે રમથેડ કરવાનું આનયુ છે તેમાં હવે થત તસરીએ એ પે ના આપ ના તમ દીએને સાથે કરવામાં આવ્યા છે.

એરંદ મોદીએ આગળ આસતાં જ જાણવું કે ૧૮ મી મીલકતને લગતું કે નવેબનને તા. ૩૩ મી મે ૧૮૭૩ ને દીને એક કાયદા પર મુજબનાં ન બહાં પીર નસરવાનજી પોલીસનાં વીધવા, બીજા કાયદા પર નવગળજી પોલીસનાં વીધવા અને બીજા આન ત્રીજા કાયદા પર સર જમથેડજી જીજીનાં અને બીજાએ વચ્ચે થયું છે. એ મીલકત પ્રથમ ૧૮૩૬ માં મસદીએને બહુજી દાખલ મળી હતી. ૧૮૩૮ માં જહાંગીર નસરવાનજી વહાલયાન મોપાટીપર દોખાસુ પાધવા એક ફંદ કર્યું હતું, તેમાંથી એ મીલકત ખરીદવામાં આવી હતી, અને પછી તે તસરીએને ફરજ કરવામાં આવી હતી. ૧૮૩૬ માં એ જમીન બહોલ કરવામાં આવી વમારે તેને લખવા થયલા હસાવેજમાં તસરીએને ખાલી પડતા જગા પૂરવાની સવા આપવામાં આવી હતી. આમણીસમી મીલકતને લગતું કે નવેબનને દી. તા. ૨૫ મી એપ્રિલ ૧૮૭૮ ને દીને થયું હતું તે એક હાથ પર સરકવલીનાં અને બીજાએ આ ને બીજા કાયદા પર સર જમથેડજી જીજીનાં અને બીજાએ વચ્ચે થયું હતું. એ મીલકત રૂ ૪૫૮૦ ના બદલામાં મળી હતી. એ મીલકત દોખાસુએ અને તેની આસપાસની જગાએના કારણે સારું ખરબના ફંદમાંથી ખરીદવામાં આવી હતી. એ ફંદ તા. ૪ થી આગસ્ટ ૧૮૭૫ ને દીને સથાપવામાં આવ્યું હતું. એ મીલકતના ખરીદીને લગતી નોંધ તા. ૨૬ માં એપ્રિલ ૧૮૭૮ ને દીને રોકડ મેળના મોપડમાં અગ્ર પાટી કરવામાં આવી છે. આ ફંદમાંથી બાજી કેટલીક મીલકતો પુણ ખરીદવામાં આવી છે.

આ. મી. જમદીમ દાવર- આ ફંદ અંધી બીજી કેટલી મીલકતો ખરીદવામાં આવી છે.

મી. કોંગ્રેસે આ ફંદમાંથી ચાર મીલકતો ખરીદવામાં આવી છે.

અ. મી. જમદીમ દાવર- તે સખળી મીલકતો અત્રે બહુ ઓછાં.

મી. કોંગ્રેસે- ફંદ એક પછી એક તે રચુ કરે, મને તે રચુ કરવાં હાં છ વીતન નહીં જાગે.

મી. કાલિદાસ- તેમ કરવા સામે મને કશો વાંત નથી.

આ. મ. જમદીમ દાવર- તમે કહો છો કે વીતન નહીં જાગે, પણ ફંદ કે ફંદ કે દીવસો જાગે.

મી. કોંગ્રેસ- માર્ટ ખાણી માટે ઉઠે તે પહેલાં ફંદ તે પુરી કરે.

એરંદ મોદીએ એ પછી બહુનયુ કે વીસમી મીલકતને લગતું દી. તા. ૧૦ માં અક્ટોબર ૧૮૮૨ ને દીને થયું છે, જે મીલકત પાછળથી પચીસમી બહુવવામાં આવનારી મીલકતના બદલામાં આવી રવામાં આવી હતી. એ મીલકતને લગતું કનવેઅનનું લખાણ તા. ૨૪ મી આગસ્ટ ૧૮૮૩ ને દીને કરવામાં આવ્યું છે. એ મીલકત પછી આમણીસમી મીલકતવાળાં ફંદમાંથી ખરીદવામાં આવી છે. એ મીલકત કવસજી સોરાબજી સેદ્વારે લેખી હતી. એ મીલકતની ખરીદીના અરથ મેળમાં તા. ૮ માં નવેમ્બર ૧૮૮૨ ને દીને પાડવામાં આવ્યો છે. એ મીલકત રૂ ૨૦૦૦૦ માં ખરીદવામાં આવી હતી. એકવીસ અને બારીસમી મીલકતોને લગતું કનવેઅનનું દી. તા. ૨૩ મી ડિસેમ્બર ૧૮૮૨ ને દીને થયું હતું. એ લખાણ એક કાયદા પર મુજબનાં અને બીજાએ અને બીજા કાયદા પર સર જમથેડજી અને બીજાએ (તસરીએ) વચ્ચે થયું હતું. એ પાછળ રૂ ૩૫૦૦ નો અરથ થયો હતો, જે પછી કપલાં ફંદમાંથી આપવામાં આવ્યો હતો. રૂ ૩૫૦૦ અરથ તા. ૨૦ મી ડિસેમ્બર ૧૮૮૨ ને દીને પાડવામાં આવ્યો હતો. રૂ પીઆ ૪૦૦ બાના પેટે એજ ફંદમાંથી આગળ આપવામાં આવ્યા હતા.

તેગીસમી મીલાતનું જન્મ તા. ૧૮ મી
એપ્રિલ ૧૮૮૩ ને દીને એક હાથપર
કરમતી હાથજી અને બીજા હાથપર
સર જમણેજી અને બીજાજી (ત્રસડી
ઓ) વચે થયું હતું. એ મીતકત
૩. ૧૫૦૦૦ માં ઉપલાંજ કંડમાંથી ખ
રીફવા આવી હતી. એને જમતો ખ
રબ તા. ૧૮ મી એપ્રિલ ૧૮૮૩ ને દી
ને ચેળમાં પાડવામાં આવી છે. ચોરી
સની મીલકતનું જન્મ અને ત્રસડ દીક
તા. ૧૫ મી નવેમ્બર ૧૮૮૩ ને દીને
એક હાથપર આ હાથના બીજા વાડી
જાંઘીર હાથસજી જાંઘીર અને બીજા
હાથપર સર જમણેજી અને બીજાજી
(ત્રસડીઓ) વચે થયું હતું.

આ. મી. જસડીસ હાવર-એ બીજા
વાડીએ આપી છે ?

મી. જોમ્બેન-હા નામદાર, અને હ
ને તેજણ પાછા લઈ લેવા માંગે છે
(હસાહસ).

આ. મી. જસડીસ હાવર-તેમાં ત્ર
સડીઓની નેમણુકની સત્તા આપવામાં
આવી છે ?

મી. જોમ્બેન-હા.

એ જન્મતમાં જન્માવવામાં આવ્યું હ
તું કે એ મીલકત પારસી કોમના વપરા
સ માટે હંમેશા સાર આપવામાં આવે
છે. એ વખતે ત્રસડીઓ સમાન્ય
ત્રસડીક બનાવી તેમાં સપલી મીલક
તો સમાવવાને વીચાર અજાતતા હ
તા અને તેવી યોજના અમલમાં મુકવા
માં આવે તો તેમાં આ મીલકત પણ સ
માવવાને સત્તા આપવામાં આવી હતી.
ત્રસડીઓને તે ઉપરાંત મીલકતના સંબં
ધમાં ત્રસડમાં જન્માવવામાં આવેલા સા
માન્ય નીચમને અનુસરી કાંઈ થતા માં
જેક મુકવાની જરૂર જણાય તો તે મુક
વાની સત્તા આપવામાં આવી છે.

એરવડ મોદીએ આમળ ચાલતાં જ
જન્મકું કે પચીસમી મીલકતને જન્મકું લ
ખત તારીખ ૧૬ મી ડીસેમ્બર ૧૮૮૩
ને દીને એક હાથપર જમણેજી નજરવા
નજી દાદી અને બીજા હાથપર સર જમ
ણેજી અને બીજાજી (ત્રસડીઓ) વચે
થયું હતું. છવીસમી મીલકતનું જન્મ
તા. ૧૪ મી જાન્યુઆરી ૧૮૮૪ ને દીને

એક હાથપર જમણેજી જમણજી જમણ
અને બીજા હાથપર સર જમણેજી અને
બીજાજી (ત્રસડીઓ) વચે થયું છે.
એ જમીન ધરમના કામે માટે આપવા
માં આવી છે, અને ઉપરોક્ત અથવા સ
તા ઉપર અંકિશ મુકવા અથવા તેમાં
વપસલ ખહેર કરવાની ત્રસડીઓને સત્તા
આપવામાં આવી છે.

અને કુરટ દીરીવ માટે ઉડી હતી.

ખરેખા ખાના પછી કારટ પછી
એસાં મા. જોમ્બેને જન્માયું કે,
૧૮૮૪ સુધીના ત્રસડ દીકને જાતી
જુલાની મેં રજુ કરી છે પણ હું જ
જાત માયું છું કે તે પછીના ત્રસડ
દીકની રફ, ત્રસડીઓ નેમાતા અ. ૦. ૧૬
કે તે મારા માત્ર કમુલ રાખે છે કે
નથી.

મી. લાઉનસ-હું તે કમુલ માયું છું.

એરવડ જાણજી જમણેજી મો. ૧. ૧
આમળ ચાલતાં જન્માવ્યું કે ૧૮૮૪
પછી બીજા દસાનેજોની રફ ત્રસડીઓ
ને હસાક બીજી મીલકતો આવી છે.
તેમાં એક મીલકત વાંદરાતુ નસાખનું છે.

મી. લાઉનસે જન્માયું કે આ મી
લકત કોઠની હતી ખહેર છે અને તે
મીલકતને આ મુકામા સાથે લાખડું
વલખડું નથી.

મી. જોમ્બેને જન્માયું કે તે જ
મયાના જન્મ ઉપરથી હું એટલું જ દેખા
કવા માયું છું કે પારસી પંચાયતના ત્રસડી
ઓ ત્રસડીઓ તરીકે જોજાખતા
આવ્યા છે.

મી. જસડીસ બીમન-મી. જોમ્બેન
તમે તે પુત્રના તરીકે કેરી રીતે રજુ ક
રવા માંગો છો.

મી. જોમ્બેન-૧૮૮૪ ના સાલ પ
છી પારસી કોમના લોકો પ્રતીવાદીઓને
ત્રસડીઓ તરીકે જોજાખતા આવ્યા છે.

મી. જસડીસ હાવર-તે જન્મતના એ
ક બનાવનાર મી. હાલનાઈ મુકાદમે તે
મ કમુલ રાખેલાં છે કે ?

મી. જોમ્બેન-એક કરતાં વધુમે તે
મ કમુલ રાખેલું છે.

કેલીક તકરાર પછી તે દસાનેજ
પુરાવામાં હાખત કરવા દેવાની નાનદાર
જરૂરને રખ આપી હતી.

મીં જીવણ મીઠીએ આમજ આજ
તાં જીવણુ' કે ૧૮૬૭ માં જાંબીખાના
ને લમતી મીલકત કોષ્ટ ખારફતે વસડી
જોએ મેલવી પતી.

મીં જસડીસ બીમન-તમે મીં જે
અમેન તે કેવી રીતે પુરાવામાં રજુ કર
વા માંગો છો ?

મીં જેઅમેન-તે મીલકત વસડીએ
ને કેવી રીતે મળી હતી તે ઉપરાંત હસ
તાવે ઉપરથી જણાય છે.

નમદર જળેએ ઉપરો હસતાવેજ
પણ પુરાવા તરીકે હાથ કરવા કેવાની
રજી આપી હતી.

જેરુદ મીં જેડીએ આમજ વધતાં
જીવણુ' કે, ૬૬૬ નસાખાવું
૧૮૬૮ માં મસડીએને જોએ મળ્યું
હવે. ૧૯૦૬ માં મીં બમનજી
દીનજી પીટી પારસી બનરજ આસ
પીટીએ માટે પોતાની અબાલા હીલ કપ
રતી બમીન પારસા પંચાયતના મસડી
એને નામે અઢાવી આપી હતી અને
તેને બમનું એક હીલ કર્યું હવે. ૧૮૦૪
થી ૧૮૬૩ સુધી વકાલતી હોરમજી
બમનજી પાસે પંચાયતના જે નાણું હ
તાં તેને બમતા હીસાબની ચોપડી હાથ
મળી આવે છે.

મીં લાઉનડસે તે ચોપડી પુરાવા ત
રીકે રજુ થવા કેવા સામે વાંધો ઉઠાવ
તો હતા.

મીં જેઅમેન જીવણુ' કે, વહાડ
યાજી હોરમજી બમનજી થયા વરસો
ઉપર મરજી પામયા છે અને તેમની ચો
પડી કોપરથી આ નકલ કરવામાં આ
વી છે.

નામદર જળેએ કેટલીક વધુ તકરાર
પછી ઉપરો હસતાવેજ પુરાવા તરીકે
હાથ કરવાની રજી આપી હતી જે
આદ પ્રધુ તાં પાસે મુલતવી રહી હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

(અખબારે સોહાગર, તાં ૨૮ મી
મારચ ૧૯૦૮.)

સર દીનજી માણેજી પીટી ખારો
ને, સર જહાંગીર કામજી જહાંગીર,
મીં રૂપતમજી નાનામાન બેરમજી જી
જીભાઈ, મીં રતનજી જમશેદજી તાતા,
મીં બાપુજી સોરામજી પટેલ, મીં રત
નજી દાનભાઈ તાતા અને ડા. નાનામા
ઈ નવરોજી કાનકે મુખજી પારસી પં
ચાયતના વતનીઓ સર જમશેદજી જીજી
ભાઈ બારોને, મીં હોમસજી એલજી
આલબજેસ, મીં જમશેદજી ખરશેદજી જ
મશેદજી, મીં મેહરજી મનચેરજી કાપા
અને મીં બમનજી દીનજી પીટી સા
મે મેંધાવેલા કાવાની વધુ સુનાવણી મં
કાલે હાઈ કોર્ટમાં નામદાર જજ મીં
દીનજી ધનજી માઈલાવર અને આં મીં
જસડીસ બીમન સનમુખ નીકળી હતી.
વાડીએ તરફથી મેશરસ અરદેશર, હોરમ
જી, દીનજી અને કંપનીની ફરમાસથી
મીં લાઉન્ડસ, મીં ફરફુનજી સોરામજી
તાલીયારખાન, મીં પેસતાનજી ફરફુનજી
તાલ્યારખાન અને મીં બાલજી અને
પ્રતીવાદીએ તરફથી સાલીસીદરા મેશરસ
કેમી, લીચ અને જોવાનની ફરમાસથી
મીં ધનવેરાપીટી, મીં રેકસ, મીં જે
અમેન અને મીં જે. બી. કાંગા હાજ
ર થયા હતા.

કોર્ટ બેસતાં આં મીં જસડીસ
કાવરે જીવણુ' કે જે આ મુકદ્દમા બર
મીની રજી પહેલાં પુરો ન થાય એમ
હોય તો આ મુકદ્દમાના ધારાના હીમાય
તીઓને જે અમલક પડે છે તે થયાન
માં લઈ કુ. જેમળજી કામ એક દીવસ
નહી ભેતાં જેમળરને લગતા કામ વાટે
આમજી રહી અખતવાર કરવા માથુ છું.
મારા જોડયા મીં બીમન લાંબી રજીપર
બનાર છે, તેઓ તાં ૧૮ મીના મેલમાં
ઉપડી બનાર છે. તો તાં ૧૭ મી સુધી
મુકદ્દમા ચાંમળીયું.

મીં લાઉન્ડસ-જે આં મીં જસ
ડીસ બીમન એક અઢાવણુ' ચોપડી હાં

મહાં બપ અને રત્નાના દીવસો કોરડ
એસ અને મુકમો પુરો થાય તે બે
કાને હું ખુશી છું. બે મુકમો પુરો કર
વામાં ન આવે તો છેક નવેમ્બર સુધી
તે મુલાવી રાખવો પડે અને તે થજી
અગવડમય થઈ પડશે. અનજીનન
આગલ સગલ લઈ જવાથી બે દીવ
થવાની હતી, તે સવાલ સાથે હું
પણ આનાકાનીથી મલતો થયો હતો.
બે મારા મીત્ર મારી સુચના પસંદ કરે
તો એમણે તારી કહાડેલા હસતાવેળે
રજી કરવાનો વખત રોકારો નહી વળી
હું લખીજ અમતયની બાબતો ઉપરજ
ઉલટપાટલ તપાસ લઇશ.

આં મીં બસડીસ દાર-સામી પણ
ને પોતાના મુકમો અને એટલો દુકમાં
રજી કરવાની અમે અરજ કરી શક્યે
પણ આવા અગતના મુકમાંથી તો તે
વા આંકાશ ચેલવાનું બરા પણ વાજબી
મણાય નહી.

મીં એ મેને-હું પણ આ મુકમો
બનતી ઉતાવળે પુરો કરવાને ખુશી થઈ
શ પણ મીં લાઉં હસતી સુચના હું એ
ઠલીજ સર્વીકારી શુકું કે સને ૧૮૭૧
પછીના વરસો માટેના સપ્તજા હસતાવે
બે ઉપર ધમાન લેવાનું ક્યાણ નહી
કરતાં તેમાંનાં ચુટી કહાડેલા ઝનેક હ
હસતાવેળે ઉપરજ મહાર બાંધવાને તકમા
ર મળે. આ વરસ આમજના સપ્તજા
હસતાવેળે રજી થયા બેઠાએ.

આં મીં બસડીસ દાર-તે ઉપરાં
ત બીજી બજાની રજી કરશેની ?

મીં એ મેને-તે વરો હું મસલત
મલાવવા પછી જવામ આપીશ.

સેવકે આં મીં બસડીસ દારે બ
જાવયું કે આ મુકમો મહીનાઓ સુ
ધી મુલાવી રાખવા નહી પડે તે મટે
ના મહાર બસજ મીં બીજન એક બંદ
વાયુ મોલ ડમકડ જવાને અથવા
તો પોતાની રજામાં ફેરફાર કરાવવાને
ખુશી થશે. એ બામે વગ બસજ સાથે
મસલત મલાવી કાંઈ મોઠવણ થશે કે
તે બાજબી બેઠા થયું.

એરમક મેહીનકી વધુ બજામનકી

એ પછી એરવક છવનજી બમશેલ
મોલકે મીં એ મેનેની વધુ વખતમાં

બજાવયું કે વહાયાજી હોરમસજ બમ
નજીમે રાખેલા હીસાબની ચોપડીમાં બે
બાજી કહાડવામાં આવી છે, તે તાં ૧
થી હીસમખર ૧૮૨૭ ને દીને માર જ
સડીએ વહાયાજી હોરમસજ બમનજી
ફરામજી કારસજ બનાજી, વહાયાજી ન
વરોબજી બમશેલ અને બમશેલ જી
જમાઇએ તે પોતાના બબજામાં બેતાં
વાં વરસથી તેને બમતો ભેગા હીસાબ
ના ચોપડામાં મારજમાં આપ્યો છે. એ
પછી તાં ૩૧ મી હીસમખરે એ મારે
વસડીએ એ પંચામતના રૂ ૧૮૦૫૨ ના
જી રંગામકન અને કાફરકાં તથા વખા
બે અનામત મુકમાં હતાં તેની રસીકની
નકલ ખેલાસી પંચામતમાં બજા
વી છે, તે હું રજી કરું છું.
પહેરી નોંધ બુક સંવત ૧૮૮૦ થી
૧૮૮૯ ના સાલ સુધીની છે. પણ
તેમાં ૩૩ વરસ માટેનું મમાણું છે.
બીજી નોંધ બુક સંવત ૧૮૮૩ થી
૧૯૦૭ સુધીની છે, પણ તેમાં જ વર
સનું જીડું મમાણું છે. સંવત ૧૮૮૦ નું
સાલ ૪૦ સં ૧૮૨૩ ના અગ્ટેમરથી
શર થાય છે. સંવત ૧૮૮૦ ના સાલની
ખાતાવહી હું રજી કરું છું, બે ફસમજી
કાવજી બનાજીના અખતખરમાં હતી.
સંવત ૧૮૮૯ સુધી જ સાલના મહાજી
એકસરમાં હતાં, પણ સંવત ૧૮૪૦ થી
તેમાં સેફર ફેરફાર કરવામાં આવ્યો હ
તો. એ મમાણાનું ફેરફાર સંવત ૧૯૦૦
સુધી ચાલુ રહ્યું હતું. સંવત ૧૯૦૧
થી સંવત ૧૯૦૭ સુધી ખાતાવહીનું મ
માણું જ વરસો આમજો માફજ ચાલુ
રહ્યું હતું. સંવત ૧૯૦૬ સુધી મેળ
બેવું કાંઈ ન હતું, પણ સંવત ૧૯૦૭
થી મેળ રાખવામાં આવવા હતો. સંવ
ત ૧૯૦૬ થી માત્ર ખાતીર ૧ રાખવા
માં આવી હતી. સંવત ૧૯૦૭ થી
આજના દીવસ સુધી ત્રણ બુકો સ
ખામાં આવે છે, તેના નામ નોંધ,
ખાતાવહી અને મેળ. સંવત ૧૯૦૭
ના સાલમાં મેળનું મમાણું એજ સાલ
ની નોંધમાંના મમાજાને બરાબર મળવું
આવે છે.

આં મીં બસડીસ દાર-એ મ
કામે રજી કરાવવાની મતલબા શું ?

મીં જોગમેન—મારા મીં મીં બા ઉંડસ કહે છે કે ચોપડા પંચાયતના છે અને ત્રસડીઓના નથી. હું એ મથાળાં બોલે પાછી રેખાડવા મથુ છું કે એ ચોપડા ત્રસડીઓ રાખતા હતા અને તે તેમના હતા. હું કહું છું કે મીં લાઉ નકસનું કહેવું ખોટું છે.

મીં લાઉનકસ—હું કહું છું કે ત્રસડી એ એક વખતે પંચાયતનાં મેમબરો હતા અને તેઓ હાલ તેમ છે.

જોગમેન મોઢીએ આગળ અસતાં જ જુવયું કે સવત ૧૯૦૪ થી સવત ૧૯૩૧ સુધીની ચોપડીઓનાં મથાળાં પણ ઉપલા ચોપડાઓની માફક તે વખતના ત્રસડીઓનાં નામથી શરૂ કરવામાં આવ્યાં છે અને તેમને પારસી પંચાયતના ત્રસડીઓ તરીકે તેમાં લેખવા મંજૂર આવ્યાં છે અને કેટલાકમાં તે તેઓને પારસી પંચાયતનાં કહેના ત્રસડી તરીકે લેખવામાં આવ્યા છે. સવત ૧૯૩૧ થી આજના દિવસ સુધીના ચોપડાઓને મથાળાં બીજાકુવ આવવામાં આવ્યાં નથી. બોલાસા પંચાયતમાં એવું જણાવયું છે કે ત્રસડીઓ હયાતતામાં આ વખતનાં સુધી નાણાં ભેગા કરવાની કોઠાએ મેજેસ્ટ્રેટ કાબી નક્કી. સને ૧૮૫૧નાં ત્રસડીઓથી હું મોઢીતમાર છું. એ દીડમાં ૧૫ કહે જણાવ્યા છે, તેણે શીયુલ કમાં તારવી કહાકયું છે જેમાં એ ૧૫ કહેનાં વીગત કરાવી છે. એ શીયુલ અફ છે અને મીં મોઢીએ શીયુલ કે વા આશરમાં તબદાર કર્યું છે, તેને લ મતી કહીકત જણાવી હતી. ૧૮૫૦ થી દીડ થયુ તમારથી તા. ૩૧ મી ડીસેમ્બર ૧૯૦૬ સુધીનાં કંઠનાં નાણાનાં લેણાં મોઢી ઉછાળો થયો છે, તા. ૩૧ મી ડીસેમ્બર ૧૯૦૬ સુધીનાં લેણાં નકકી કરવામાં આવ્યો છે, ધણીક બહે કો મલી છે, નાણાંની રકમો મળી છે અને વચાંજ વધકુ છે એમ કહે કહે મો ડી રકમનાં થવા પામ્યાં છે.

અને કોઠા દીક્ષીત મારે ઉઠી હતી.

બોરોમ. ખાણુ પછી તમામ આમળ માલતાં એરડ છવણુ જમકેદણ મોઢીએ મીં જોગમેનનાં તમામમાં જણાવ્યું કે, ૧૯૫૦ માં એ ત્રસડ દીડ પકજ

માં આવ્યું છે તેમાં પંદર જુદાં જુદાં કહે છે. એ કહેને બગતો એક બાંબે દસતાનેજ છે જે આગસ્ટ ૧૮૫૯ માં કરવાં આવ્યો છે. તે એક અમલ દસતાને જ છે અને કાગળ ઉઠમણમાં વાંચવામાં આવ્યો હતો તેના જણાવવામાં આવ્યું હતું કે મીં પારખે કે ૨૦૦૦ ની રકમ ત્રસડીઓને તેના વચાજ ખરચના મારે પેશાના ધણીઆનીના પુન ખરચે સવા ધીન કરવા હતા.

મીં જોગમેન દાવર—આવી મતલબના બીજા કહેવા દસતાનેજ છે ?

મીં જોગમેન—જાણે છે.

મીં જોગમેન દાવર—મને બીજા બા કોના કહેના કહેવા દસતાનેજ છે ?

મીં જોગમેન—ચાહો છે.

મીં જોગમેન તમાર પછી અસલ કામગીરી અને તેને બગતી ચોપડામાં લેવાયી મોઢી રજુ કરી હતી.

ના. મોઢીએ આગળ માલતાં જણાવ્યું કે પંદરમા નંબરનાળું કંઈ સામાન્ય ધરમનાળું છે અને તેનાં સ દાવર મીલકતોના નહીં ઉમેરવામાં આવ્યો છે. બીજા કહે છે તેના મોઢી કામ અસલ બહેસો અને તેના વચાજ ના બનેલાં છે. ૧૮૭૧ સુધીનાં એવાં બીજા ૨૩ કહે વધવા હતા અને તેને બગતી વાગતો ૧૮૭૧ ના ત્રસડીમાં સમાવવામાં આવ્યા છે. આ કહેના બગતો એક શીયુલ તબદાર કરવામાં આવ્યું છે જેના પંચમા કોઠામાં કંઈ સચાવવાની નેમ બતાવી છે.

મીં જોગમેન તે રજુ કરવા માંગવાં હતાં જે સામે મીં લાઉનકસે વાં મો લીધો હતો. આ દસતાવળેના તરજુના થવા નહોતા જેથી તે રજુ કરવાનું કાણુ કરવામાં આવ્યું નહોતું.

મીં મો.એ અમળ અલગ જણાવ્યું કે ત્રસડીઓએ અને તેમના સમાં જોએ વખતોવખત નાણાંની મોઢી રકમો ત્રસડીઓને સોંપી હતી. સર જમ શેઠ, પાટીલ અને આલખલેસે કુકુમે લમગ ર. ૧૩ માખ જેટલી રકમ કાઢી આપી છે. ૧૮૨૩ થી ત્રસડીઓની નેમણું કયાં આવી તમારથી તેને લ મતો કોઠામ મુજબ સમાચારમાં મ

મટ થતો. આવશે છે. હું સિકેટરી ને માથે તપાસથી હીમાળને લગતી ૫૦૦ ચોપડીઓ જપાવવામાં આવે છે જેમાં ફોટો લેવાનો વીમતવા હોવાથી આપ વામાં આવે છે. ત્રસડીઓની નેમલ્યુકના સંબંધમાં વરતમાનપત્રોમાં વખતો વખત ખબર પ્રગટ થતી હતી.

અત્રે વખત થઈ જનાથી કોરટ ઉઠી હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

(અખબારે સોદાગર, તા. ૩૦ મી

મારચ ૧૯૦૮.)

સર દીનશાહ માણેજી પીટીટ બારો નેટ, સર જહાંગીર કાવસજી જહાંગીર, મી. રસતમજી નાનાભાઈ જોદરામજી જીભાઈ, મી. રતનજી જમશેદજી તાતા, મી. બાપુજી સારાજી પટેલ, મી. રતનજી દાદાભાઈ તાતા અને મી. નાનાભાઈ નવરોજી કાન્ક મુબ્બની પારસી પંચાયતના ત્રસડીઓ સર જમશેદજી જીભાઈ બારોનેટ, મી. હોરમસજી એડજી આબ્યસેસ, મી. જમશેદજી ખરવેદજી જમશેદજી, મી. મહેરવાનજી મનચેરજી કામા અને મી. બમનજી દીનશાહ પીટીટ સામે નોંધાવેલા દાવાની વધુ સુનાવણી મઈ ખરમ દીને કોર્ટ કોરટમાં નામદાર જડજ મી. દીનશાહ ધનજીભાઈ દાવર અને આ. મી. જસડીસ બીમન સનમુખ નીકળી હતી. વાહીઓ તરફથી મેજસ્ટ્રસ અરહેસર, હોરમસજી, દીનશાહ અને પંચનીની ફરમાસથી મી. લાઉડસ, મી. ફરદુનજી સારાજી તાલીયારખાન, મી. પેસાનજી એફ. તાલીયારખાન અને મી. બાહ્યાહ અને પ્રતીવાદીઓ તરફથી સોલી સીટરો મેજસ્ટ્રસ કેમ્પી, લી. અને જોવ નવી ફરમાસથી મી. ઇનવેસ્ટરીટી, મી. રેકસ, મી. એમ્બેન અને મી. જ. બી. કામા હાજર થયા હતા.

ફરમાતમાં મી. એમ્બેન તા. ૪ થી સપ્ટેમ્બર ૧૮૫૯ નું 'રાસત જો સ્તાર' પત્ર રજુ કર્યું હતું, તેમાં એ નું જણાવવામાં આવ્યું હતું કે એક ત્ર

સડીની ખાલી પડેલી જગ્યા લેવાને મી. પટેલને હોવામાં આવ્યું હતું. તેવળે ના પાડતાથી મી. હાદીશેઠને અરજ કરવામાં આવી હતી અને તેવળે પણ ના પાડવાથી મી. પાંડેને આપવામાં આવી હતી તેમાં વળી તે વખતના પાંચે ત્રસડીઓના નામે આપવામાં આવ્યા છે. ત્રસડ દીડની રૂયે ખાલી પડેલી એ જ આ હકયાત ત્રસડીઓએ પુરી હતી ના ને મી. પાંડેની ત્રસડી તરીકે નેમલ્યુક થઈ હતી. આ પત્ર ઉપરથી જણાય છે કે તે વખતે ત્રસડીની પ્રગટ કરવાને ત્રસડીઓને આમલ કરવામાં આવશે હતો. એ પ્રસંગે કામ એ નું માનતી હતી કે ૧૮૫૧ ના ત્રસડીની રૂયે ત્રસડીઓને ખાલી પડેલી જ આ પુરવાનો હક છે અને તે પુરવાર કરવા હું આ પત્ર રજુ કરવા મંજુ છું.

મી. લાઉડસ-પંચાયતના ફડમાં નાણા ભરનારાઓમાને એક પણ શખ સ આ પત્રને ધરાક હતો કે તે પુરવાર કરવાને મારા માત્ર તપ્પાર છે?

મી. એમ્બેન-એ એક અઠવાડીક મુજરાતી પત્ર છે અને તે પારસીઓમાં મોટી સંખ્યા વાંચે છે.

એવલ મોદીની જબાની.

એવલ મોદીએ મી. એમ્બેનની તપાસમાં એ પછી જણાવ્યું કે 'રાસત જો સ્તાર' પત્ર પારસીઓની મોટી સંખ્યા વાંચે છે. 'સત્ય મીત્ર' નામનું એક બીજું અઠવાડીક પત્ર પ્રગટ થતું હતું તે આઠ કે દસ વરસ થયાં પ્રગટ થતું જાવ થયું છે. તેના પણ પ્રચાર પારસીઓ ધરાક હતા.

સ-તે પારસીઓમાં સારી પેઠે જાણીતું હતું?

મી. લાઉડસ-તે મી. મોદી કેવલ હી શકે? મારી કામના કેટલા 'દાખ સ એફ ઈડયા' વાંચે છે અને કેટલા યોમને એડેટ વાંચે છે તે હું કમ કમી શકું.

આ. મી. જસડીસ દાવર-એક પત્ર બીજા કરતાં વધુ જોણું વંચાય છે એટલું તો કહી શકા?

મી. લાઉડસ-હા.

૧૧ આં મીં જસડીસ દાવર-ઝેરવદ મો
હીનો જવામ પયુ ઝેજ પ્રમારનો છે.
મીં જોગમેને જશાયુ' કે રાસવ
ઝોકતા પતના ઉપલા લખાણની તર
ફેણ કરતાં 'સતય મીત્ર' પયુ જશાય
યુ' હવ' કે તસડીઓની ખાલી જગાપર
નેમણુક કરવાની સતા અંજુમનને છે,
અને હસતી ધરાવતી રૂઢી ઇચ્છવાળેજ
નથી.

ઝેરવદ મોહીએ આગળ ચાલતાં જ
જાણયુ' કે 'મુ'બજ સમાચાર' રોડુંડુ પ
ત છે તેનીપયુ સારી જેવી સંખ્યા આગ
લાવખતમાં પારસી કામમાં ખપતી હ
તી. હાલ પયુ તે પારસી કામમાં સાર
વંચામ છે.

તાં ૧૭ મી ડીસેમ્બર ૧૮૮૮ ના
'મુ'બજ સમાચાર' ના અકમાં આવેલું
એક લખાણ મીં જોગમેને અત્રે હાખ
લ કરાવવા માગયું હવ', પયુ તેના સ
તાવાર તરજુમો કરવામાં આવેલો નહીં
હોવાથી મીં લાઉંડસે વાંધો હોતાં તે
પુરાવા તરીકે સુરીકારનામાં આવયું ન
હોવું.

ઝેરવદ જીવનજી મોએ એ પછી
જાણાયુ' કે પ્રગટ કરવામાં આવેલા હી
સાખમાં સને ૧૮૫૧ ના તસદ્દીડને લ
ગતો ઇશારો આવયો છે. સંવત ૧૯૪૧
ના પ્રગટ કરવામાં આવેલા પંચામતના
હીસાખના રીપોરટમાં સને ૧૮૮૪ ના
તસદ્દીડ વીશે ઇશારો આવ્યો છે, તે
માં જાણવામાં આવયું છે કે ડુંબરગાડી
ની મીલકત વગેરે મળી ૨૩ મીલકતોના
અંબંધમાં મેશરસ કેગી, લીં પ અને ઝો
વન સોલીસીટરો પાસે સામાન્ય તસદ્દી
ડીડ કરાવવામાં આવયું છે. પંચામત
૧૮૬૨ સુધી ચાલુ રહી હતી. ૧૮૬૦
ના સાલમાં પંચામતને એક ચોપાનીકે
પ્રગટ કરાવી તેમાં પોતે કીધેલાં કામો
નો રહ્યો આપ્યો હતો.

મીં જોગમેને એ ચોપાનનાના પ્રસ
તાવના તેમજ પેડેમાં આઠ પાના પુરાવા
તરીકે રજુ કરા માંગવા હતાં.

આં મીં જસડીસ દાવર-એમાં ત
મારી મતલબ થી છે?

મીં જોગમેને-અમે એવું કેજાણવા
માંગ્યે છીએ કે પંચામત કે વખતે પા

રસીએ વગેરે હિમા થતા સંસારી સુદ્ધ
માઓ વગેરેનું કામ લખાઈ તરીકે કરતી
હતી, તેને તસદ્દીડના વડીવદ સાથે
સેહેજ પયુ નીસખત નહોતી.

ઝેરવદ મોહીએ એ પછી જાણાયુ' કે
૧૮૪૯ ના વરસમાં સર જમશેદજી ઇનસ
ડીકયુશન સથાપનામાં આવયું તવારથી
એ ખાતાના બાર તસડીઓ પંચામતના
તસડીઓ તરીકે કામ કરતા હતા એમ
મીં લાઉંડસે કહયુ છે તે ખરું છે. એ
ખાતાના તસડીઓ પંચામતના સમા
સદો તરીકે ઓળખાવવામાં આવ્યા છે.
૧૮૪૯ થી ૧૮૬૨ સુધી એ ખાતાના
જે તસડીઓ તરીકે કામ કરતા હતા,
સ-હસતાવેળેની તપાસ ઉપરથી ત
મો કહી શકે છે કે ૧૮૪૯ થી ૧૮૬૨
સુધી સર જમશેદજી ઇનસડીકયુશનના
જે તસડીઓ હતા, તેઓજ પંચામત
ના તસડીઓ હતા?

મીં લાઉંડસે એ હવાલ સામે વાં
ધો લેતાં જાણાયુ' કે ચોક્કસ હસતાવે
એ રજુ કરીને તે ઉપરજ સાક્ષીને સ
વાલ પુછી શકાય.

મીં જોગમેને ઉપલો સત્તામ પુછવા
નું હિમાયુ કરયું ન હવ'.

ઝેરવદ મોહીએ આગળ ચાલતાં જ
જાણયુ' કે મારા હાથમાં સુદવામાં આ
વેલા હસતાવેજપર તાં ૧૦ મી અક
રોખર ૧૮૮૫ ને હીને શેરો મારવામાં
આવ્યો છે, તેમાં જાણવામાં આવયું
છે કે રૂ ૫૦૦૦ ની રકમ તસડીઓના
હાથમાં આ તસદ્દીડની રૂએ આપના
માં આવી છે.

મીં લાઉંડસ-એખીત ખચાવનામાં
માં જાણવામાં આવયું છે કે તસડી
ઓના હાથમાં લાખો રૂપીઆની જામ
મીલકત છે, જે સરવે તેઓ ૧૮૫૧ ના
તસદ્દીડની રૂએ ધરાવે છે અને જે
મારા મીત્ર તલન નવુંજ તસદ્દીડ
રજુ કરે છે, કે કે જેમાંના રૂ ૫૦૦૦
સને ૧૮૫૨ ના તસદ્દીડની રૂએ ન
હી પયુ તલન અનાદ્દાં હીડી રૂએ
ધરાવે છે.

મીં જોગમેને-તપાસ કરતાં થોડાજ
દિવસપર આ હસતાવેજ મળી આવ્યો
છે, જેની નકલ અમે મુક કાઢે છીએ

પ્રજાને આપી છે કે ત્રસટ હેઠળના વહી
વટ ચલાવવા માટે કોરટ હાઇ કોર્ટ
માં બંધી કઠાડવાનું સલાહકારિક ધા
રૂં છે તો કોરટને મદદ મળે એવી મતલબ
બંધી બંધી પાસેના સપ્તી દસતાવેળે
કોરટ સનમુખ રજુ કરવા માંગુ છું.
જો કોરટ ધારે કે આ દસતાવેળ આ
મને બિયટો નથી તો હું તે બેંચી
બંધીશ.

મી. લાર્ડસ-આ હીઠ ૧૮૫૧ થી
તદન ઉલટું છે. તેને લગતી રકમ
તદન અલાહેદી છે, માટે જો તે પુગ
વા તરીકે મારા મીત્રો રજુ કરવા માંગે
તો લેખીત બચાવનામાં તેઓ સુધા
રૂં કરે.

અત્રે કોરટની સુચનાથી બચાવનામાં
માં એવો સુધારો કરવામાં આવ્યો હ
તો કે એક અલાહેદા ત્રસટ હીઠ
ની રૂએ ત્રસટીઓને રૂ ૫૦૦૦ મલયા
છે, તે સીવાયની સપ્તી મીલકતો તેમ
ને ૧૮૫૧ ના હીઠની રૂએ મળી છે.

એરવઢ મોડીએ આખલ ચાલતાં જ
જીવણું કે રૂ ૫૦૦ થી વધુ રકમ મોક
લનારાઓ તે સાથે સામાન્ય રીતે એક
પત્ર મોકલે છે. જે ત્રસટીઓના નામે
ધણ કરીને મોકલવામાં આવે છે.

અત્રે મી. જોર્જમેને એક ઓચરયાં
ના સમયમાં સાક્ષીને એક સવાલ પુ
છતાં તે મામે મી. લાર્ડસે વાંધો લી
ધો હતો અને આખરે કેટલીક તકરાર
પછી એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે
મી. જોર્જમેને પોતે કંઈ જાતના ઓચ
રયાંઓ રજુ કરવા માત્ર છે તે એક
દમ જાહેર કરવું તથા તેમાંથી નમુના
તરીકે મી. જોર્જમેને ૬ ઓચરયાંઓ સુ
દી કઠાડવા, મી. લાર્ડસને જો એ
ઓચરયાં સામે વાંધો મહી હોય તો તે
જ ઉપરજ તકરાર ચલાવી અને મહી
તે મી. લાર્ડસ પોતા તરફના બીજા
જ સુદી કઠાડે અને તે ૧૨ ઉપર તક
રાર ચલાવવી. આ જોડવણ સોમવારે
ખનતાં સુધી અમલમાં મુકવાનું ઠરાવવા
માં આવ્યું હતું.

મી. જોર્જમેને પુછેલા સવાલના જ
વાખમાં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે પંચાયત
ના હિસાબના રીપોર્ટ પ્રગટ કરવામાં

આવે છે તેમાં દરેક હિસાબની વીમતઃ
આપવામાં આવે છે.

મી. જોર્જમેને જણાવ્યું કે હવે હું
મારા મુકદમાની બીજા મુદ્દા ઉપરે એટલે
વટચેલા જુદીતો ધરમખાતાંઓના લાંબ
આપવાનો ઉકાલવામાં આવેલા સવાલ
ઉપર આવું છું.

તે બાદ મી. જોર્જમેને એ બાબતને
લગતા કેટલાક ઓચરયાંઓ રજુ કર્યાં
હતા, તેટલાં બખત થઈ જવાથી કોરટ
ખાણાં માટે ઉઠી હતી.

જુદીન સવાલ પર એરવઢ

જીવન જ મોદી.

મી. જીવજી મોદીએ કેટલાક વધુ
દસતાવેળે બપોર પછી રજુ કર્યા હતા.
૧૮૩૫ માં વહાડયાજીના ધરમાં મળેલી
પંચાયતની સમાની એક ઠરાવ મી. મો
દીએ રજુ કર્યો હતો. તેમાં પંચાયતે
એક ઠરાવ કરી એક મોમેદનું બરજનું
ભાંજેલું જાહેર રજુ હતું અને જુદીન
પેટના બાળકની એક સરાવનાર બે પાર
સીઓને નયાત બાહેર મુકવામાં આવ્યા
હતા.

મી. લાર્ડસે જણાવ્યું કે જે બે
પદમાંથી ઉપલેા ઉતારો લેવામાં આવ્યો
છે તે અમને જતાવવામાં આવ્યો નથી.
તેજ મુજબ ૧૮૩૬ ની પંચાયત રી સ
ભામાં જુદીન બાંબકોની નવજોત કરના
ર બે મોમેદાને નયાત બહાર કાઢવાના
પંચાયતને ઠરાવ થયું બતાવવામાં આ
વ્યો નથી.

મી. મોદીએ આખલ ચાલતાં જણા
વ્યું કે છઠા મીત્રાદીના ધણી બાણી અ
ને એક બીજા દાખલા શીવાય જુદીન
ને પારસી ધરમમાં લેવામાં આવ્યા હોય
એમ મુજબમાં બનેલા દાખલા હું જાણ
તો નથી. અનુભવીઓની કમીટીમાં હું
હતો અને તેમાં જે વીચારો દરજાવવા
માં આવ્યા છે તેથી હું જુદો પડતો
નથી. મેં પારસી ધરમના અમલાસ ક
ર્યો છે અને તે ઉપરથી હું કહું છું
કે પારસીઓ હિંદુસતાનમાં આવ્યા તથા
રથી તેઓમાં વટચાલવાનું હામ ચાલ્યું
નથી.

મીં લાઉંડસ-ખરી બીનાના સંખં
ધમાં સામીના અનુમાનની જુવાની બે
વામ નહીં.

સાક્ષીએ આમજ ચાલતાં જણાવયું
કે અનુભવીઓની કમીટીના રીપોર્ટમાં
બહેલા પંડિતોની બાબદ જણાવવામાં
આવી છે. તેના સંખંધમાં હું પુલાસા
કરેશ. જેમ મુલાં બોલ પારસીઓમાં
વપરાય છે તેમ બનના જેમ છે કે તે
પંડિતો બહેલા હોય અને પારસીઓ
હોય તોપણ તેઓ પંડિતો કહેવાયા
હોય. મે જ્યારે રીપોર્ટ ઉપર સહી કરી
ત્યારે હું એકમત ધરાવતો હતો કે
આ પારસી ધરમમાં વટલાવવામાં આવે
ના હશે પણ પ્રેક્ટિસર બંડારકર સાથે
તે સંખંધમાં વાત ચીત કરતાં તેમજ
તે બાબદના મારા વધુ અભવાસ ઉપ
રથી હાલ હું કહું છું કે તેઓ પારસી
હોવા જોઈએ પણ બહેલા તેથી તેઓ
પંડિત કહેવાતા હતા અને તેજ પ્રમાણે
પારસીઓમાં બહેલાઓને મુલાં પ્રી અટ
કથી જોળખવામાં આવે છે. શીરદુશી
વૃથીનું નામ મહજુમા બોલાય છે. તે
મણે પારસીઓની સારી સેવા બજાવી
હતી તેથી તે નામ દેવાય છે પણ તે
મને પારસી ધરમમાં લેવામાં આવ્યા ન
હોતા તેમજ તે પંડિતોએ બજાવેલી
સેવાને લીધે તેમના નામે પણ નામ
મહજુમાં લેવામાં હશે પણ તે ઉપરથી
કાંઈ એમ થવું નથી કે તેઓ વટના
વત્તામાં આવ્યા હોય.

મીં જસદીસ બીમન-તેઓ ક્યારે
મહ મથેલા હોવા જોઈએ ?

સાક્ષી-મારસો વરસ ઉપર.

મીં જસદીસ બીમન-જે વખતે પા
રસીઓ પેહેલા હીંદુસતાનમાં આવ્યા હ
તા ત્યારે ?

સાક્ષી-હા.

મીં જસદીસ બીમન-પણ તે
વખતે પારસીઓને તેના પંડિતો ઉભા
કરવાની જરૂર નહોતી કારણ કે તેઓ
નો તેજ વખતે હીંદુસતાનમાં આવ્યા
હતા.

સાક્ષી-નેરીઓસંગ તે વખતમાં સર
વથી બહેલા ગણાતા હતા અને તેમણે
રાજ્યોને સંસકોત શીખવ્યું હતું.

મીં મોહીએ આમજ ચાલતાં જણા
વયું કે ૧૮૪૯ પછીના ચોપડાઓની મે
તપાસ લીધી છે અને તે ઉપરથી કહું
છું કે તે વખત પછીના ત્રસડીઓ પાર
સી પંચાયતનાં સભાસદોજ હતા પો
તાના બોજવાના ટેકામાં મીં મોહીએ
પોતાના સોલીસીટરને લખેલો પત્ર મીં
જેંગમેને રજુ કરી તે ઉપરથી માહાસત
તાજ કરવા મીં જનજને આપ્યો
હતો.

મીં લાઉંડસ તે સામે વાંધો લીધો
હતો આ તે ઉપરથી નામદાર કોરરે
ત્રસડીઓને એવો હુકમ કર્યો હતો કે
તેઓએ સામવાર સુધીમાં પંચાયતની
આશીસમાં જે દસતાબજે ઉપર તેઓ
આધાર નમના માંગતા હોય તે સવળા
ખતાવવા.

મીં લાઉંડસ પી ઉલટપાલટ તપાસમાં
સાક્ષીએ જણાવયું કે પંડિતોના સંખં
ધમાં મે મારો વીચાર ફેરવ્યો છે. અ
નુભવીઓની કમીટીના રીપોર્ટ પછી મીં
શાપૂરજ કાવસજ હોડીાળએ જે જે
અંગ્રેજ પત્રો લખ્યાં હતાં તે ઉપરથી
મે મારું મત ફેરવ્યું છે.

સ-મીજ શોધ તમે શું કરી છે કે
જે ઉપરથી તમે તમારું મત ફેરવ્યું છે ?
જ-શીરદુશી વૃથીનું નામ મહજુમાં
લેવામાં આવેલું જોઈએ.

સ-તે શામા છે ?

જ-મીં રમતમજ ઉનાલા પાસે
જુના પુસતકો છે તેમાંનાં એક પુસત
કમાંથી.

સ-તે ચોપડી તમારો પાસે છે ?

જ-સામવારે હું તે લઈ આવીશ.

સ-તે હસત લેખનો બનાવનાર
કોણ છે ?

જ-તેનો કરતા બખેસો નથી અને
તે કોણને હાથે લખાયેલી છે તે હું જા
ણતો નથી. એરી બધી ચોપડીઓમાં ક
રતાનું નામ આવતું નથી.

સ-એક ચોપડી જેનો કરતા ન હોય
અને જે કાંઈ બીજને હાથે લખાયેલી
હોય તો બહેલા માણસ તરોકે તમે તેને
સારો સતા લેખો છો ?

જ-આ બાબમાં હું તેને સારો સ
તા લેખું છું.

સં-ધુપતીરંગ જેમાં પંડીતોના નામ આવે છે તેની ધણી નકલો છે ?

જા-તેવી ધણી થોડી ચોપડી મારી બધામાં છે.

સં-અને શીરદોશીનું નામ જોયું છે તેની તો એક જ ચોપડી છે ?

જા-હા, પણ તેમાં શીરદોશીનું નામ વચમાં આવે છે.

મીં જસદીસ દાવર-તેમાં તે નામ કેવી રીતે આવે છે ?

સક્ષી-શીરદોશી પુથી એદરીયાદખાદ ર વા તે રવાની.

મીં લાઉનડસ-એ નામ આ દાવો માં ક્યા આમળ તમારા વાંચવામાં આવ્યું નહોતું ?

સક્ષી-સાત વરસ ઉપર મેદરજીરાણી ની આબમાં તપાસ કરતાં મેં વાંચ્યું, હું અને આ દાવો મંડાતા આમળ તે મેં સાંભળ્યું હતું.

મીં લાઉનડસ-પારસીઓના ચોટા બામ ધારે છે કે તે એક પારસી હોય ?

સક્ષી-નહી, પણ તે પારસી ધર્મ માટે તેને લાગણી હતી.

સં-તમે કોઈ પારસી પંડીત હોય એવું તમે તમારા અભવાસ દરમિયાન જોયું છે ?

જા-બહેલો હોય તેને પંડીત તરીકે કહેવામાં આવે છે.

સં-મુદલાં એ તો સુધ પારસી ક્યા છે ?

જા-હું કહું છું કે તે આરબી ભાશાના છે પણ ફારસીમાં ઉપયોગમાં લેવામાં આવે છે.

સં-તમે ધણી મંથો રચ્યા છે ?

જા-હા, મારી કાકતી મુજબ મેં લખ્યાં છે.

સં-અને તે વીલ્લાન મંડોને પુરાં પાડેલાં છે ?

જા-હા.

સં-તમે એનથરોપોલોજીકલ સાસાપટી માટે ધણી લખાણો કર્યાં છે.

જા-હા.

સં-અને રાયલ એશીયાટીક સાસા પટીનાં પણ તમે ધણું લખેલું છે ?

જા-હા.

સં-અને તમે જુદી જુદી સાહિત્ય

ની ખાખમાં જુદાં જુદાં ભાષણો આપ્યાં છે ?

જા-હા.

ખાદ મુકદ્દો મુક્તરી રહ્યો હતો.

પારસી પંચાયત કેસ.

(અખબરે સોદાગર, તા. ૩૧ મી માર્ચ ૧૯૦૮.)

સર દીનશાહ માણેજી પીટીટ મારો નેટ, મર જહાંગીર કાવસજી જહાંગીર, મીં રસતમજી નાનામાધ બેદરામજી જીમાધ, મીં રતનજી જમશેદજી તાતા, મીં બાપુજી સોરામજી પટેલ, મીં રતનજી દાદામાધ તાતા અને ડા. નાનામાધ નવરોજી કાન્કે મુંબઈની પારસી પંચાયતના ત્રસડીઓ સર જમશેદજી જીમાધ બારોનેટ, મીં દારમસજી એલજી આલમપેસ, મીં જમશેજી ખરોદેજી જમશેદજી, મીં મેદરવાનજી મનચેરજી કામા અને મીં બમનજી દીનશાહ પીટીટ સા મે નોંધાવેલા દાવાની વધુ સુનાવણી મધ કાલે હાઈ કોર્ટમાં નામદાર જજ મીં દીનશાહ ધનજીમાન દાર અને આ. મીં જસદીસ બીમન સમુખ નીકળી હતી. વાહીઓ તરફથી મેજસ્ટ્રેટ અરદેશર, હોરમજી, દીનશાહ અને કંપનીની દરમાસથી મીં લાઉડસ, મીં ફરદુનજી સોરામજી તાલીયારખાન, મીં બાદશાહ અને મીં ફરદુનજી પેસતનજી તાલયારખાન અને પ્રતીવાહીઓ તરફથી સોલીસીટરો મેજસ્ટ્રેટ કેપ્ટી, લી. એ અને ઓરનની દરમાસથી મીં ધનવેરાસીટી, મીં રેક્સ, મીં જોંગમે અને મીં જે. બી. કામા હાજર થયા હતા.

કોર્ટ એસતાં આ. મીં જસદીસ દીનશાહ દારે જણાવ્યું કે આ કુલ દોઝો આવતી કાલથી આખો દિવસ સાંભળવાની આપણે ગોઠવણ કરીશું. તેથી એમઅરુનું કામ હું રાખેતા મુજબ ૧૨૧૧ વાગે હાથ નહીં થરતાં ૦૧૧ કાલ વહેલું વાને ૧૧ વાગે હાથ ધરી શ અને તે ૧૧૧૧ વાગે સુધામાં પુરું નહીં થશે તો હું સાંજના ૫૧૧ વાગે

પછી હાથ પરીચ. એવી જાણવણી પડીત તે કૃષ્ણ પડીતને આ મુદ્દાને ૧૧૧ નામાથી પા વાગા છે. એવો તે સાબળ પડીતને ઠાકરો એવા જે નામે આવે છે તે ધરાની નામે નથી, પણ કદાચ તે પારસી ના મો હોય માથો કૃષ્ણ તથા સાબળ એવા પારસી નામે જે કડી સંબંધમાં નથી.

એરવહ મોદીને મીં બાઉંડસની

મુંચેની.

એ પછી મીં બાઉંડસે સમશુભ જોતમ એરવહ જીવજીત જમશેદ મોદીને જણાવ્યું કે હું તમેને ઉત્તર પાલટ તપાસવા માગું છું. તેથી તમે કોઈ રીતના લખાણ પુલાસામાં બન તાં સુધી ઉતરવા વગર મારા સવાલોના બરાબર જવાબ આપશો. હું જે સવાલો ઉઠાવું તે સાથે જ તમે મળતા નહીં થાવો તો ટુંકમાં તેમ કહેશો. પણ લખાણ પુલાસા અથવા તકરારમાં બનતાં સુધી ઉતરશો નહીં અને મારા સવાલને વળગી રહીનેજ તેના બરાબર જવાબ આપશો.

એરવહ જીવનજી મોદીની

ઉલટપાલટ તપાસ.

પંચામતના સેકેટરી સમશુભ જોતમ એરવહ જીવજીત જમશેદ મોદીએ મીં બાઉંડસની ઉલટપાલટ તપાસમાં એ પછી જણાવ્યું કે હું પરચુટલુ લખાણોની એક ચોપડી રજુ કરું છું. તે અવસતા માથામાં લખેલી છે. એક બીજી પણ ચોપડી હું રજુ કરું છું. એ ચોપડીમાં માં નામજરણ્ય શ્રીરદોશી ટુસીતું નામ છે. બીજી એક ચોપડી હું રજુ કરું છું જેમાં પંડીત અને શાસ્ત્રી તરીકે એક જ રજાસતી ફસ્ટરને જોળખાવેલા છે. એ ચોપડી “પારસી મરતચુક” નામની ગુજરાતી ચોપડી છે. તેમાં ફસ્ટર એકજી દોરામજી સંજનાને પંડીત તથા શાસ્ત્રી તરીકે જોળખાવેલા છે. એ ચોપડી ખાંડા બંધનજી બેહેરામજી પટેલે પ્રગટ કરાવેલી છે. એ ચોપડીમાંના મજકુર ફકરો “જામે જમશેદ” ની ૬૦ વરસ ઉપર લખાયેલી એક આરટીકબમાંથી ઉતારી લીધેલા છે. મજકુર ફકરામાં એ ફસ્ટરને પહેલવી તથા અવસતા બાકામાં પંડીત તરીકે જોળખાવેલા છે, એ આરટીકબની તાલીમ ૫ મી સપ્ટેમ્બર ૧૮૪૭ ની છે.

આં મીં બાઉંડસે ફાવરના પુઠવથી સાક્ષીએ જણાવ્યું કે પારસીઓ હીંડુ નામે વાપરે છે. માલિકજી જીવનજી એવા પારસીઓના નામે હીંડુ નામે છે.

મીં બાઉંડસની વધુ તપાસમાં સાક્ષી જોલયા કે આ હીંડુઓના નામે છે એવું આપણે માની લઈએ તો બીજા હીંડુઓને જરથોસ્તી ધરમમાં વટલાવ માં આવે તો તેઓ પણ પોતાના આ મના હીંડુ નામે જરથોસ્તી ધરમમાં વટલાવ છતાં પણ વખતે કદાચ રાખે.

સાક્ષીએ ફોરટવું માગેલું રક્ષણ.

અત્રે મીં બાઉંડસે એરવહ મોદીને જણાવ્યું કે તમેએ મારા સવાલને ફકત હા કે ના કરીને જવાબ આપવો અને કોઈ રીતની તકરાર અથવા પુલાસામાં ઉતરવું નહીં.

આ ઉપરથી એરવહ જીવનજી મોદીએ ફોરટવું રક્ષણ માંગતાં જણાવ્યું કે મારા ભોર હું અને પોતાને તદ્દન ફોરટના હાથમાં મૂકું છું. મીં બાઉંડસે કે જે છે કે મારા સવાલને તમેએ ફકત હા કે ના જવાબ આપવો પણ આ બાબદ કાંઈ એવી નથી કે એવી રીતનેજ જવાબ વાળીને હું સંતોષ પકડી શકું. મારી સમીતી વીચીત્ર પ્રકારની છે, અને મને મારા જવાબનાં સંબંધમાં જરૂર જણાતાં ફોરટે પડેલા પુલાસા કરવાની રજા આપવાની મેહેરબાની કરવી. નહીં તો મારી સમીતી કદાચી થઈ પડશે, અને હું કદાચી હાથ તમાં મુકાઈશ.

શ્રીરદોશીની હંકીકલ.

એ પછી મીં બાઉંડસની વધુ તપાસમાં એરવહ મોદી જોલયા કે શ્રીરદોશી નાં શાહનામની પ્રસતાવનામાં તેણે એવું લખ્યું છે કે હું ૩૦ વરસ ધરાંમાં રહ્યો છું. શાહનામમાં શ્રીરદોશીએ ચોતે લખેલી કવીતા છે. શાહનામમાં

મોહતના દીઆઆવાળી ચોપડી એ પછી
મીં લાઉડસે રળુ કરી સાક્ષીને તેના
સખધમાં સવાસો પુછતાં એરવડ મોહી
એ બજાવયું કે એ ચોપડી મુળજ શીર
બીદોશી જરથોસ્તીઓ સાથે ધણા મ
ગયા હતા અને તેમની રીતો તથા રા
વાળે તેવણે અખતયાર છીધા હતા તે
આધારે તેવણને કેટલાકોએ જરથોસ્તી
તરીકે લેખવા પણુ હોય. પણુ એ કેટ
લાક લખનારાઓએ શીરદોશીનું નામ ધુ
પ નીરમમાં દાખલ છીધું હોય એમ
હું કહેવા માંગતો નથી. શીરદોશી તુશી
આશરે ૧૦૦૦ વરસ ઉપર ચલ્ય ગયો છે.
નામકાર જરજની સાક્ષીને સલાહ.

આં મીં જસટીસ દાવરે અત્રે એ
રવડ મોહીને બજાવયું કે તમેએ
મીં લાઉડસના સવાસોને વળગી રહીને
જ તેના જવાબો વાળવા તમેએ તમા
રા બારીસદરપર મીં એંગમેનપર વીજ
વાસ અને આધાર રાખવો. તમારે મો
હોડેથી કાંઈ ખુલાસો કહડાવવાની જરૂર
હશે તો મીં એંગમેન તેમ કરશે.

મીં લાઉડસના પુછવાથી એરવડ મો
હી બોલ્યા કે હું એક ધારમીક માણસ
હું. દુનીયાઈ બાંબદો અને ધરમની બા
બદો જ્યારે એકમેક સાથે અધડામણ
માં આવે ત્યારે હું અબખતાં ધરમની
બાબદોને સરસાઈ આપું.

મીં લાઉડસે અત્રે એવો સવાલ પુ
છ્યો કે ધરમ જો એક ચીજ કરવા કે
હે અને કામને અવાજ બીજી ચીજ કે
રવા કહે તો તમે શું કહો ?

સાક્ષી-મારા હોરડ આ સવાલનો જ
વાખ આપવાને હું બધાયસો છું કે ?

આં મીં જસટીસ દાવરે-હા.

સાક્ષી-ધરમના "સપીરીટ" પ્રમાણે
હું માણું.

સ-તમારો ધરમ કયો છે ?

જ-જરથોસ્તી.

મીં લાઉડસની વધુ તપાસમાં સા
ક્ષી બોલ્યા કે મારો ધરમ બેદાપરનો
એતેકાદ, બવીચની હાંમીનો એતેકાદ
અને આ દુનીયાનાં કામોની માણસની
બેખમદારીનો એતેકાદ ધીખવે છે.

સ-જરથોસ્તી ધરમનું એ સામાન
ય શીક્ષણ અને માનવતા છે કે ?

જ-એકલા જરથોસ્તી ધરમની જ ન
હી પણ બીજા બધા ધરમોની પણ એ
વી સામાન્ય માનવતા છે.

આં મીં જસટીસ બીખત-જરથો
સ્તી ધરમનું ખાસ સવરૂં શું છે ?

એરવડ મોહી-જરથોસ્તી મેં દરજા
વેશ આ તથા એતેકાદોના સખધમાં
જે કાંઈ શીક્ષણ આપેલું છે તે સુજ્ય
દરેક જરથોસ્તીએ ચાલવું બેધયે અ
ને જે કોઈ તેવી રીતે ચાલે તે જરથો
સ્તી કહેવાય સુદરે અને કુસતી એક
માણસને જરથોસ્તી ધરમમાં દાખલ
કરવા માટેનાં સવીકરાયમાં ચીનહો છે.
અમેરીકામાં જરથોસ્તી ધરમ
પાળતો ટોળો.

આગળ માલતાં મીં લાઉડસની ત
પાસમાં સાક્ષી બોલ્યા કે માબદીયસ્તી
ધરમ માનતા કોઈ જુમસે સુદરેક કુસતી
નહી પહેર્યો હોય તો તેને હું જરથો
સ્તી તરીકે ગણું. પણ હું વેસ સરીક
ક નહી. હું તેને પારસી કામનો મેમ
બર ગણું નહી.

મીં લાઉડસ-તમે એ રીતના જના
ઓ આપો છો. તમારો ખરો જાણ
શું છે તે જણાવશો ? તમે જવાબ આ
પતાં મહુ વખત લેવો છો.

સાક્ષી-હું તેને જરથોસ્તી કામનો મે
મબર લેખું નહી.

સાક્ષીએ વધુ બજાવયું કે કોઈ પા
રકા આદમીએ સુદરેક કુસતી પહેર્યો
હોય અને તે જરથોસ્તી ધરમ માનવો
હોય તોપણ હું તેને જરથોસ્તી કામનો
મેમબર માણું નહી. જરથોસ્તીઓને બાં
ધનારો સામાન્ય ગાંઠ ધરમ ઉપરાંત કા
મનો છે. કેટલાક એવા જરથોસ્તીઓ
છે કે જેઓ જરથોસ્તી કામના મેમબ
રો તરીકે ગણાય નહી. જરથોસ્તી ધર
મ પાળતી જણાયેલી બે જુદીની સ્ત્રીઓ.

ઉપરાંત અમેરીકામાં જરથોસ્તી ધરમ પા
ળતો ટોળો છે એવું મેં વાંચ્યું છે. પ
ણ તે ટોળાના સખસો જરથોસ્તી કા
મના મેમબરો ગણાય નહી. તેઓને હું
જરથોસ્તીઓ તરીકે માનું છું, પણ તે
ઓને હું જરથોસ્તી કામના મેમબરો ત
રીકે લેખતો નથી.

સાક્ષીએ આગળ માલતાં જણાવ્યું

કે જે ક્રમ સંબંધી છે કે અમેરીકામાં ચોક્કસ લોકો જરથોસ્તી ધરમ પાળે છે. પણ તેઓ શું કરતાને માને છે તથા પાળે છે તે જ્યાં સુધી હું જાણું નહીં. વ્યાસુધી હું તેઓને જરથોસ્તી તરીકે માત્ર હું એમ કહેવાને હું તક્યાર નથી. જરથોસ્તી ધરમમાં દાખલ થવાની બે અમેરીકનોની ખાહેશ.

મી. લાઉડસ-ત્યારે જે લોકો વીશે તમે કાંઈ જાણતા નથી તેઓ આ જુએ મુકા અને કહો કે તમે કાંઈ એવા અમસીને જાણો છો કે જેઓ જરથોસ્તી ધરમ પાળે છે પણ જેઓ જરથોસ્તી કાના એમબરો નથી.

સાક્ષી-હું જાણું છું. પણ તેઓના નામ મને હમણાં યાદ નથી. હું બપોરના મારી નોટમાં જોઈને તેઓના નામ રજુ કરીશ થોડાંક વરસની વાત ઉપર જે અમેરીકન ત્રસથોએ મને બખ યુ. ઇ. ૧૮૫૩ માં તેઓએ બખ યુ. ઇ. અને પોતાને જરથોસ્તી ધરમના એમબરો બનાવવાની અને એકતમાસ કાંધી હતી.

એરબ મોઢીએ ઓરયાંઓ જોઈ જણાવ્યું કે એક અહસથનું નામ મારટીન મોહોની અને બીજા અહસથનું નામ રીઅરડ એલસો વપોનરોય છે, તેઓ બંને એ અલાહાં કાગળો લખ્યાં હતાં બંને એ એકજ વરસમાં કાગળો લખ્યાં હતાં એ પત્રોની તારીખો ૨૨ મી અક્ટોબર ૧૮૫૩ અને તા. ૩૦ મી નવેમ્બર ૧૮૫૩ છે ૧૮૫૩ ના વરસમાં ચીકાગોમાં જુદા જુદા ધર્મોના પ્રતીનીધી માની કા નક્કેસ મળી હતી. તેમાં જરથોસ્તી ધરમ પર રેસાંમાં લખવામાં આવ્યો હતો. તે ઉપરથી આ બે અમેરીકનોએ જરથોસ્તી ધરમમાં દાખલ થવાની ખાએ જ નતાવી હતી.

આ. મી. જસ્ટીસ બીમનના પુછવાથી સાક્ષી બોલ્યા કે આ બે અહસથો તરફથી છુટાં છુટાં કાગળો મળ્યાં હતાં.

મી. લાઉડસની તપાસમાં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે એક ત્રીજા અહસથ વીશે પણ હું જાણું છું. તેણે પણ મને લખ્યું હતું તેવજુદું નામ નથી તેમણે કયારે લખ્યું. હવે તે મને યાદ ન

થી. પણ હું ધારું છું કે ઉપલાં બે કાગળો મળવા પછી કેટલેક વખતે તેવજુ મને લખ્યું હતું. હું જાણું છું ત્યાં સુધી એ ત્રણ અહસથો ઉપરાંત બીજાઓ હોય તે હું જાણતો નથી કે જેઓ ધર્મે જરથોસ્તી હોય પણ જેઓ જરથોસ્તી કામના એમબરો નહીં હોય.

ઉત્તર અધ્યાનીસતાનમાં જરથોસ્તી ધરમ પાળતો ટોળો.

ઉત્તર અધ્યાનીસતાનમાં એક ટોળો જરથોસ્તી ધરમ પાળતો હતો એવું જે સંબંધી છે. જરથોસ્તના વખતથી ૧૮૫૩ સુધી અધ્યાનીસતાનના એ ટોળાને બાજુએ મુકતાં બીજા એવા કાંઈ અમસ વીશે હું જાણતો નથી કે જે ધર્મે જરથોસ્તી હોય પણ જરથોસ્તી કામના એમબર નહીં હોય. પેલી બે અમેરીકનોએ તથા ત્રીજા અમસ સુદરેક કુસતી પહેર્યો નહીં હતો. અધ્યાનીસતાનના પેટ્રો ટોળો પણ હું જાણું છું ત્યાં સુધી સુદરેક કુસતી પહેરતો નહીં હતો.

ફ્રેંચ બાહુની નવજોતની કથા.

આ મુકામાં જણાવેલી બંને બાહુઓએ યાને ફ્રેંચ તથા રજુત બાહુ અ સુદરેક કુસતી પહેર્યો છે. વાહીઓ મોહોના એકની ફ્રેંચ મોહોરવારને સુબના એક મુખ્ય સ્વરૂપે સુદરેક કુસતી પહેરાવ્યો હતો એ વાત યાદ છે. પણ તેણીને પુરગલીરાઇ સાથની કાંઈ કીવાથી સુદરેક કુસતી પહેરાવવામાં આવ્યો હતો એનું હું માનતો નથી. તેણીની નવજોત વેળા સાદા મોહોવાર પારસીઓની મોટી સંખ્યા હાજર હતી નહીં. ફ્રેંચ બાહુ જણા હાજર હશે. હું કદાચ ખોટો પણ હોઉં આપણા માણ વડા જાજ સર હોરેનસ જેનકીનસ પણ હાજર હતા. મોહોની મોટી સંખ્યા તે વેળા હાજર હતી કે નહીં તે હું કહી શકતો નથી. મોહોની સંખ્યા કેટલી હતી તે હું કહી શકતો નથી પણ તેઓની સંખ્યા સારી હતી, પુનાના વડા સ્વરૂપ પણ હાજર હતા. હું પોતે તે વેળા હાજર હોતો નહીં પણ એ વાત જાહેરમાં સ્પષ્ટ રીતે જાણીતી થયેલી છે તેણીની નવજોત

પુર જઈને સોપની પહેલાં કીયાઓ સા
થે કરવામાં આવી હતી નહીં કારણ કે
કીયા કરનારા વડા દસતુર એવું માનતા
હતા કે સપ્તમી કીયા કરવામાં આવી હ
તી નહીં. પરંતુ મની કીયા અને બીજી
નવજોતની કીયા કરવામાં આવી હતી ન
હી. ખુદ વડા દસતુર પોતે એમ કહ્યું
હતું. નવજોતની કીયા કરનારા વડા દસા
તુરને અત્રે સાક્ષી તરીકે બોલાવવાને
અમારા પક્ષને ધરાડો નથી. સુદેહ કુ
સતી પેહેરાવવાની કીયા નવજોત કહેવાય છે.

બરજનુમનો સવાલ.

નવજોતની એવી કીયાના કું પચા
દાખલા બાબતે કું કે બચાર બરજનુમની
કીયા કરવામાં આવી હતી. પારસી બાપ
અને જુદીન માતાને પેટમાં બાળકોના
સંબંધમાં બરજનુમની કીયા નવજોત
પછી કરવામાં આવી છે. એવા કાંઈ
પચ પ્રસંગે કું કહી પચુ હાજર હતો
નહીં મજાગમ ખાતે જે અરથ જુદી
નાને સુદેહ કુસતી પહેરાવવામાં આવ
શે હતો તેઓ સરવેને બરજનુમ આ
પવામાં આવ્યું હતું તે વીશે કું તદ્દન
ખાત્રીપુરવક કું. વહીલામાં બરજનુમની
કીયાના સંબંધમાં જણાવેલું છે. બરજો
સતી ધરમ મુજબ એવી નવજોત પછી
બરજનુમ આપવાની જરૂર છે. વહીલા
ના નવખા પ્રકરણમાં બરજનુમ વીશે જ
ણાવેલું છે. તેમાંથી ખુદલા અપદોમાં
કાંઈ કરમાવી બતાવી શકાય તેમ નથી.
પચુ એ પ્રકરણને સાર એ નીકળે છે
કે એવા અરથ જુદીનો નવજોત કી
યા પછી તેઓને બરજનુમ આપવું જો
ઈએ. મીં દારમસરેટર જણાવે છે કે
પંદર વરસની ઉંમરની ઉપરના દરેક પા
રસીની નવજોત કરવા પછી બરજનુમની
કીયા કરવી જોઈએ. સાત વરસની ઉંમ
રના બાળકને બરજનુમ આપવાની જરૂર
નથી.

મજામમાં વટલાવવાનું કીયા.

મજામમાં ૧૮૮૨ માં વટલાવવાની
કીયા થઈ હતી.

મીં એમનેન-વટલાવવાની નહીં પ
ચુ દીનમાં લેવાની.

સાક્ષીએ મીં બાઈદસની વપાસમાં

વધુ જણાવેલું કે તે દાખલાએ બનવા
પછી દસતુર પેશોતને એક ચોપાનીયુ
પ્રગટ કર્યું હતું. દસતુર જમાસપછ એ
વચ્ચે તેઓને ધરમમાં લેવાની કીયા કી
ધી હતી તેવજના સંબંધમાં દસતુર પે
શોતને પોતાનાં ચોપાનીયામાં એવા કસુ
ર કાઢ્યો છે કે બરજનુમની કીયા પહેલાં
કરવામાં આવી હતી નહીં.

આં મીં જસડીસ હાવર-ચોપાની
યાં ઉપરથી જણાવેલું કે દસતુર પેશોતને
એવા કસુર કાઢે છે કે દીનમાં લેતી ન
ખતે પહેલાં બરજનુમ આપવામાં આવ
યું હતું નહીં.

સાક્ષી-હા તેમજ છે.

આં મીં જસડીસ હાવર-તમે એ
મ કહો છો કે તમે ખાત્રીપુરવક છે
કે તે વેળા બરજનુમ આપવામાં આવ
યું હતું ?

સક્ષી-હા. કારણ કે મેં ચોપાની ક
રી ખાત્રી કીધી છે. દસતુર પેશોતને
દરીઆએ એવી છે કે પહેલાં રીમન બર
જનમ આપવું જોઈતું હતું. તે પછી
નવજોત કરવા જોઈતી હતી, અને તે
પછી મોડું બરજનુમ આપવું જોઈતું
હતું. દસતુર જમાસપછ એ નવજોતનું
મોડું બરજનુમ તેઓને આપ્યું હતું.
દસતુર પેશોતને ચોપાનીયાના જવાબ
માં દસતુર જમાસપછ એ ચોપાનીયુ
બાહેર પાડ્યું હતું. એ ચોપાનીયામાં દ
સતુર જમાસપછ જણાવેલું છે કે રીમન
બરજનુમની જરૂર નથી. દસતુર જમાસ
પછનાં ચોપાનીયામાં એવું બતાવનાર
કાંઈ છે કે નહીં કે મોડું બરજનુમ આ
પવામાં આવ્યું હતું નહીં તે કહેવાને
એ આખું ચોપાનીયુ વાંચ્યા વગર કું
તપ્યાર નથી.

એ પછી કોરટ દીરીન લેવા લી
હતી.

ખાણા પછીની તપાસ.

બપોરના ખાણા પછી મીં જવજી
મોડીએ આમળ ચાલે જણાવ્યું કે દ
સતુર જમાસપછના ચોપાનીયામાં એવું
કાંઈ પચુ નથી કે મોડું બરજનુમ આ
પવામાં આવ્યું હતું. પચુ તેમાં એવું
છે કે મોડું બરજનુમ આપવું જોઈએ.

બીજા લોકોએ જે કહ્યું છે તે આપણે તેમજ દસપર જામાસપણના ચોપા નીચામાં છે તે આધારે કું કહું છું કે, ખરસતુમ આપવામાં આવ્યું હતું.

સં-તમારા ધરમ પુત્રતામાં એકજ પ્રકારનું બરજનુમ જણાવેલું છે ?

જા-નહીં.

સં-દરેક નવજોતમાં નાન હોમ છે ?

જા-હા.

સં-વંદીદારની ફરજમાં નવરાતનું બરજનુમ છે તે થીવાયનું બીજું બરજનુમ શામાં છે ?

જા-આવતી કાલે તપાસ કરી કું કહીશ.

સં-નવજોતની કીયા જરથોસ્તી ધરમમાં હાખમ થવાની એમ કહે છે તથા જે પેલી બે બાનુઓની નવજોતની કીયા કરવામાં આવી હતી કે નહીં ?

બીં એમને તે સામે વાંધા થીધા હતા.

નામદાર જાએએ જવાબ આપવાનું ફરમાવવાથી બીં ચોદીએ જણાવ્યું કે નવજોતની કીયા કોઈ પણ ચોખેદ કરી શકે, ધરાની જરથોસ્તીઓમાં પણ સુદરા કુસતી પેદરાવનાની આવીજ કીયા કરવામાં આવે છે, એવી રીતે સુદરા કુસતી પેદરાવના તે જરથોસ્તી ધરમમાં હાખમ કરવાની બહારની નીશાની છે પણ ધરાની પારસીને કે, હીકુસતાનના પારસીને તે પેદરાવેલો હોવા જોઈએ, એક બાળકને સુદરા કુસતી પેદરાવવામાં આવથો તવારથી તે જરથોસ્તી ધરમમાં હાખમ થયેલો કહેવાય. મામગરના મંથને દસપર દારામ પેથોતને તરજુમા કર્યો છે. તેના પ૮ મેં પાને બીજા ફરમામાં સુદરા કુસતી પેદરાવના માટે જે લખ્યું છે તે સાચું મળતો થાઉં છું. જરથોસ્તી ઇસુ ખ્રીસત પુરવે ૭૦૦ વરસ ઉપર થઈ ગયા હતા એમ કું કે કું છું. માફ કરેવું એવું છે કે જરથોસ્તી કોમ શંક એકજ નથી દરેક દેશની જરથોસ્તી કોમ છે જેમ કે ધરાની જરથોસ્તી કોમ, ધરાની જરથોસ્તી કોમ, ગ્રીનની જરથોસ્તી કોમ, વીએરે, મંમલાંડની જરથોસ્તી કોમનો કોઈ મું જાણમાં આવે અસે તે મુંબાની જરથો

સ્તી કોમના રહા-રીવાજ અજાણ માણવા ન માંડે તો તેને મુંબાની જરથોસ્તી કોમ પોતાના એક સમાસદ તરીકે જાણવા ના પાડે તેમાં તેઓ વાજબી છે. બીં દાદાબાઈ નવરાજી સાથીસ વરસ મંમલાંડમાં રહ્યા હતા તે દરમયાન તેઓ મુંબાની જરથોસ્તી કોમના ચેમબર લેખાવા જોઈએ.

સં-પેલી બે બાનુ કહ જરથોસ્તી કોમની તમે કહેશો ?

જા-કું કેમ હોડીને મુંબાની કેમ જરથોસ્તી કોમની અને રબપુતાનીને મુંબાની જરથોસ્તી રબપુતાની કોમની કહું પણ તેમને કવી રીતે કહેવા તે કું કહી શકતો નથી.

નામદાર બીં જસડીસ દાવર-તમે કે હો છો કે મંમલાંડનો જરથોસ્તી મુંબામાં આવે અને મુંબાના જરથોસ્તીઓના મહા રીવાજ પ્રમાણે ચાલે નહીં તો મુંબાના જરથોસ્તીઓ તેને પોતાની કોમનો સમાસદ મણવા વાજબી રીતે ના પાડે. ધારો કે મંમલાંડનો એક જરથોસ્તી મુંબામાં આવે અને ઉપાડે માથે ફરે તો તમે તેને મુંબાની જરથોસ્તી કોમનો નહીં કહેશો ?

બીં ચોડી-તે નહીવી બાબદ છે.

બીં જસડીસ દાવર-ધારો કે તે મોલમાં બીડી લેતો બેસે ?

બીં ચોડી-એ પણ નાની બીના છે, બીં બાઉનકસ-ધરમમાં વરસાવનાઈ ફરમાન છે ?

જા-મારો ધરમ વરસાવનાઈ રૂબ આપે છે. ધરમમાં તેવું ફરમાન છે પણ તે ફરમાન એવી રીતનું છે કે તેણે જરથોસ્તી કોમને હામ નહીં થાય, અને વધુ તપાસ સુલતથી રહી હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

એરવઢ મોહી સામે મીં
જસટીસ બીમનના ટીકા.

એરવઢ મોહીની મુશકેલી.

આં મીં જસટીસ હાવરે
સાક્ષીને આપેલો ધીરજ.

મીં લાઉંડસ અને મીં મોહી
વથે ઉઠેલો અથડો.

એરવઢ મોહીએ કોરટનું
માંગેલું દક્ષણ.

આં મીં જસટીસ હાવરે
ઠરાવેલી સમાધાની.

(અખબારે સોદાગર, તાં ૧ થી
એપ્રેલ ૧૯૦૮.)

સર દીનશાહ માણેજી પીટીટ બારો
નેટ, સર જહાંગીર કામસજી જહાંગીર,
મીં હુસતમજી નાનાભાઈ બેદરામજી જી
જીભાઈ, મીં રાનજી જમશેજી તાતા,
મીં બાપુજી સોરામજી પટેલ, મીં રત
નજી હાલભાઈ તાતા અને ડાં નાનાભા
ઈ નવરોજી કાનકે મુળબની પારસી પં
ચાયતના તસદીઓ સર જમશેજી જી
જીભાઈ બારોનેટ, મીં હોરમસજી એકબજી
આલમલેસ, મીં જમશેજી ખરજી
જમશેજી, મીં એરવઢ નજી મનજીજી
કામી અને મીં બહમનજી દીનશાહ પી
ટીટ સામે નોંધાવેલા હવાની વધુ સુના
વણી મધ્ય કાલ દીને હાઈ કોરટના નાન
કાં જજ મીં દીનશાહ ધનજીભાઈ દા
વડ અને આં મીં જસટીસ બીમન
સુનમુખ નીળી હાલ વાહીએ તરફથી
પ્રેક્ષક અરદેશર, હોરમસજી, દીનશાહ
બની પનીની ફરમાણથી મીં લાઉંડ

સ, મીં ફરુનજી સોરામજી તાલીયાર
ખાન, મીં પેસનમજી એફ. તાલ્યારખાન
અને મીં પાદશાહ અને પ્રતીવાદીએ
તરફથી સાક્ષીસીટરો મેશરસ કેપ્ટી, લી
અ અને આપની ફરમાણથી મીં ધન
વેરાની, મીં રેકસ, મીં એંગલેન
અને મીં જી. બી. કાંગા હાજર થયા
હતા.

એરવઢ મોહીની વધુ ઉઠટપાલટ
તપાસ.

એરવઢ જીવનજી જમશેજી મોહીએ
મીં લાઉંડસની વધુ ઉઠટપાલટ તપાસ
માં જણાવ્યું કે કોમને નુકસાન નહી
થાય તેવા દાખલાઓમાં જુહીનોત
વટલાવવાનાં સંબંધમાં મારાં ધરમપુત્ર
તકોમાં બીજી કોઈ સાહાઈ શોધી કહા
ક્યા માટે મેં મારાં સાંજ પછી જોયું
નથી. જરથોસ્તના માધા અવસતાનો
એક સઉં નામીયો ભાગ છે. યસન
કે તેમાંના સરવથી સરસ જણાયેલો
ભાગ છે. તેમાં જુદા પેગમબર પોતે
બોલે છે. પ્રોફેસર જેક્સનમાં યનીન કે
ના ત્રીજી ક્લીના તરજુમા ઉપરથી જ
જાય છે કે અમારા પેગમબર જુહીનોત
ને વટલાવવાના સંબંધમાં કંઈ બાંધ
મુકતા નથી. પ્રોફેસર જેક્સન અવસતાના
એક નામીયા સહોદર છે. પછી પ્રોફેસર
જેક્સનના તરજુમા પી હું જુદો છું.
એ ફકરામાં જુહીનોત વટલાવવાનાં ન
ત નથી. સહોદરો અવસતાનો તરજુમા
ફરવામાં વારંવાર જુહા પડે છે. એ ફક
રાનો હું જુહી રીતે તરજુમા કહું છું.
વહીશનાં ૮ માં પ્રકરણના ૯૭ થી
૧૦૩ સુધીના ફકરાઓમાં રીમન બરજનુ
મના સંબંધમાં જણાવેલું છે, એક અ
રથ જુહીનોત દીનમાં લેવા આગમબ રી
મન બરજનુમની જરૂર છે એવું માફ કે
હેતુ એ ફકરાઓ ઉપરથી વાજબી ઠરે
છે. એ આખા પ્રકરણમાં રીમનની ફર
ના સંબંધમાં જણાવેલું છે. રીમન અગ
દને "રમેડીકમ" અગદ સાથે સંબંધ છે.
કારતી વબરકરે દીનીમાં આવેલાં લખા
ણુપરથી આ પ્રકરણમાં જણાવેલી રીમન
હીવાને જુહીનોત ધરમમાં વટલાવવાની
કોવા સાથે સંબંધ છે.

આં મીં જસડીસ ખીમને

સાક્ષીને દીધેલો ઠપકો.

મીં લાઉંડસ-એ કાંઈ તમારું ધરમ
તું પુસતક નથી એ ખરું કે?

સાક્ષી-પણ એ.....

મીં લાઉંડસ-તમે ખુલાસો આપવા
ના મંદી જાવો. હું જે સવાલો પૂછું
તેના સીધા જવાબો આપો.

આં મીં જસડીસ ખીમને-મીં મો
હી હું ધણો દલગીર છું કે તમે કોરટ
ના ધણો વખત નકામો બરબાદ કરો
હો. તમે ખુલાસો ના કરો, પણ સી
ધા જવાબો આપો.

સાક્ષી-કોરટ જો એમ ધારતી હોય કે
હું વખત બરબાદ કરું છું તો હું દલ
ગીર છું. પણ ધરમની બાબદમાં એક
લખાણુનો ખીજાં લખાણુ સાધનો સં
બંધ મારે ખુલાસાવાર બતાવી આપવો
જોઈયે. કારણકે આવી બાબદમાં મારા
જવાબો ખુદલા પ્રકારના બતાવવાની હું
જરૂર વીચારું છું.

આં મીં જસડીસ દાવર-પણ અ
મો તમેને કહી ચુક્યા છીએ કે તમારા
બારીસ્ટર અને બેઠેલા છે, અને તેવજ
તમારા મોહોડામાંથી જે કાંઈ ખુલાસો
કહાવવાના જરૂર હશે તે કહાવવાની
ખતીતજ સંજાળ રાખશે.

એરવડ મોહી-પણ મીં લાઉંડસ જો
મારી ઉત્તરપાલટ તપાસ હમણા થોડા
વખતમાં પુરી કરી નાંખે, અને તે પ
છી તુરતજ અમારા ધારાના હિમાયતી
મારે ફરી તપાસ શરૂ કરે, તો મારે
મોહોડેથી કયા ખુલાસાઓ કહેવાવવા તે
જાણી લેવાની તેવજુને વક મળશે નહી
અને તેથી મારે મોહોડેથી જોઈતો ખુ
લાસો કહેવાવવાને તેવજ અશકત થઈ
પડશે.

આં મીં જસડીસ દાવર-મીં મો
હી હું તમેને કહ્યુલાત આપું છું કે કો
રટ તમેને જોઈતો ખુલાસો કરવાની
દરેક પ્રકારની પુરેપૂરી તક આપશે. મા
ટે તમે હાલ દુરત તો મીં લાઉંડસ
ના સવાલોના સીધા જવાબો આપીનેજ
સંતોષ પકરી, અને કોઈ સવાલના સં
બંધમાં તમે ખુલાસો કરવા માંગતા

હોવો તો તે વીશે તમારા પાસે કામજ
ના એક દુપડો રાખીને તેની ઉપર મોં
ધ કરતા જાઓ.

એરવડ મોહી-તમે નામદાર આપે
લી કહ્યુલાત માટે હું કોરટનો ઉપકાર
માનું છું.

મીં લાઉંડસ-સાક્ષીને ખુલાસો કર
વાની તક કોરટ જો આપવા માંગતી
હોય તો તેમાં મને સહેજ પણ વાંધો
નથી.

મીં લાઉંડસ અને મીં
એરવડ મોહી વચ્ચે ઉઠેલા

ઝઘડો.

મીં લાઉંડસ-વંદીદાદનાં નવમાં પ્રકર
જુમાં જણાવેલાં નવરાતનાં બરજનુમ મા
ટેના કાનુનોમાં અસમી જમાના કરતાં
આજના જમાનામાં પછી છુટ મુકામાં
આવી છે એ વાત ખરો છે કે નહીં?

સાક્ષી-તમારો સવાલ હું સમજી શક
તો નથી. અને તેનો હું જવાબ આ
પી શકતો નથી. “બરજનુમના કાનુનો”
એ જાગદો બોલીને તમે શું કહેવા માં
જો છો તે હું સમજી શકતો નથી. લે
શી તમે જો મને તમારો સવાલ ખુલા
સો આપીને સમજાવો તો હું તેનો જ
વાબ આપી શકું. બરજનુમના કાનુનો
એટલે શું? બરજનુમની કીયાણી દરમયા
ન પાળવામાં આવતા રીવાજો એમ ત
મે કહેવા માંગો છો?

મીં લાઉંડસ-(નામદાર જાહેરને)
તમે નામદારો મીં મોહીને જવાબ
નાંધી લેશો. એવજ કહ છે કે તમારો
સવાલ હું સમજી શકતો નથી, અને તે
નો જવાબ હું આપી શકતો નથી. મારે
કહેવું જોઈયે કે તેવજુને એ જવાબ
પ્રમાણીક નથી.

એરવડ મોહી-(નામદાર જાહેરને)
હું પ્રોટેસ્ટ ઉઠાવું છું, કે હું કોરટનું ર
ક્ષણ માગું છું. મીં લાઉંડસ કહ છે
કે મારો જવાબ પ્રમાણીક નથી. તેવ
જુના એ જાગદો સામે હું પ્રોટેસ્ટ ઉ
ઠાવું છું.

આં મીં જસડીસ દાવર-(મીં લા
ઉંડસ) તમે પુછો છો કે બરજનુમ

ના કાનુનેમાં છુટ મુકા છે કે નહીં ?
 મી० મોદી કહે છે કે નહીં. તમે જો
 જેમ પુછવા માગતા હોવો કે બરજનુમ
 ની ક્રિયા આગલા વખત કરતાં હમણું
 ઝોઝી વારંવાર કરવામાં આવે છે કે
 કેમ તો મી० મોદી તેનો જવાબ આ
 પશે. મી० મોદીનો જવાબ અપ્રમાણીક
 બીજાકુલ હતો નહીં.

મી० લાઉન્ડસના પુછવાથી મી० મો
 દી જોડયા કે અસલી જમાનાની જેટ
 લી મધી વારંવાર હમણું બરજનુમની
 મા અમલમાં મુકવામાં આવતી નથી. આ
 જ જેટલા દાખલાઓમાં બરજનુમ લેવા
 માં આવતું હતું તેટલા બધાં દાખલાઓ
 માં બરજનુમ લેવાની હવે જરૂર લેખવા
 માં આવતી નથી. આમલા વખતમાં ફરે
 કે પારસીને જીંદગીમાં એક વખત પશુ
 બરજનુમ લેવાની ફરજ નહીં હતી સદ્દાર
 અમારી ધરમની એક ચોપડી છે જે બ
 ણું લખાણો કીધાં છે.

આનરેબલ મી० બ્રસ્ટીસ દાર-તમે
 એ ધરમ સંબંધી બાબદોપર બધું લખા
 ણું કીધાં છે ?

સાક્ષી-હા મારા ભોરડ.

મી० લાઉન્ડસ- તમારાં કોઇપણ લ
 ખાણમાં સદ્દાર ચોપડીમાંની કોઇપણ બા
 બદ સાથે તમે ઠીક પશુ શકે બતાવ્યો
 છે કે ?

ઝેરવદ મોદી-મને હમણા તે યાદ ન
 થી હું કામે ચોપડીએ જોઇને કહ્યું.

મી० લાઉન્ડસ-મી० મોદીની આખી
 લાઇબ્રેરી હમણા તેવજુની સાથે પડેલી
 હું તો જોઈ છું.

મી० લાઉન્ડસની તપાસમાં ઝેરવદ
 મોદી એ પછી જોડયા કે મુકતાલ કે
 સમાં મેં સાક્ષી આપી હતી. તે વેલા
 મેં સદ્દારમાં ફરિયાદ કર્યા હતા.

સ-તે વેળા તમેએ તેને સત્તાદાર પુ
 સતક તરીકે મજાવવું હતું ?

જ-મેં મારી જબ્બાનીમાં મને જે કાં
 ધ પુછવામાં આવ્યું હતું તે જવાબવું
 હતું. એ પુસતક સાથે બધીજ રીતે મા
 રે મળતા થવું જોઇએ એવું કાંઈ નથી.

સ-મુકતાલ કેસ મયાં ચોમાસામાં આ
 બધો હતો તે તમને યાદ છે કે ?

જ-હા.

મી० લાઉન્ડસ-અને તે છતાં ફક્ત મ
 યા ચોમાસામાં અનેથી વાત તમને યાદ
 નથી તેથી હું અજબ થાઈ છું.

જીવંદાનને વટલાવવાનો
 સવાલ.

ઝેરવદ મોદીએ મી० લાઉન્ડસની વ
 ધુ તપાસમાં જણાવ્યું કે મારો ધરમ
 મોખેદને કાંઈને વટલાવાની જો તાકીદ
 ફરમાવતો હોય તોપણ હું મોખેદને કો
 ઈને વટલાવતાં અટકાવું કારણ કે હું
 એવું માનું છું કે બદલાયલા ફેસમ
 ફરવાયલા વખામાં અને બદલાયલા
 સંજોગોમાં ખુદ જરથોસતે પોતે પ
 યુ તેમજ કીધું હતું. હું જેમ કહીશ
 કે જીવંદીનાને પારસી જરથોસતી કોમ
 માં વટલાવતાં હું મોખેદને અટકાવું. કો
 ઈપણ કાંઈને જરથોસતી બનતો અટકા
 વી શકે નહીં. સંસારી તથા બીજા સખ
 બોસર લોકોને પોતાના ધરમના ફરમાનો
 પાલતાં અટકાવવામાં કોમ તદ્દન બાજબી
 છે. બદલાયલા સંજોગોમાં સંસારી તથા
 બીજા સખબોસર અમારા ધરમના ફે
 લાંક ફરમાનો બાજુએ મુકતાં પડે અને
 એવી રીતે તે બાજુએ મુકવામાં આવ
 યાં છે તેના હું દાખલા આપી શકીશ.
 બદલાયલા વખત અને સંજોગો વચ્ચે ગ
 મે તેવા સંજોગોમાં પશુ અમારા ધરમ
 માં જીવંદીનાને લેવું હું ફરિયાદ ધારતો
 નથી કારણકે જીવંદીનાને બદલાયલા સં
 જોગો વચ્ચે અમારા ધરમમાં લેવાથી અ
 મારો કોમને બધું મોડું નુકસાન થશે એ
 મ હું માનું છું.

સ-તમે યુ જેમ ધારો છો કે કોઈ
 સામા માણસો તમારા ધરમમાં આવવા
 માંજે તો તેઓને ધરમમાં લેવાનું સલા
 હકારક છે ?

જ-હાલના બદલાયલા સંજોગોને લી
 ધે કોઇપણ જીવંદીનાને કોઇપણ સખબોસ
 ર અમારા જરથોસતી ધરમમાં લેવાનું
 હું ફરિયાદ ધારતો નથી.

સ-અનુભવીઓની કમીટીના જે રીતે
 ૨૮ ૨જી મમે છે તેમાં એવું જણાવવ
 માં આવ્યું છે કે કોઈ પસંદ કરનારો
 ગ જીવંદીન સાચાં દીવથી જરથોસતી દી
 નમાં દાખલ થવા માંજે તો તેને ધરમ

માં લેવા સલાહકારક છે. એ રીપોર્ટને
ખરડા તમે પોતે ધડી કઢાડ્યો હતો કે ?

જ-હા.

સ-એ રીપોર્ટ પર તમે સહી કીધી કે
કે ?

જ-હા.

સ-અને હવે થું તમે તમારો વીચાર
ફેરવ્યો છે ?

જ-મારો વીચાર એવો છે કે કોમને
નુકસાન નહીં થવું હોય તો જ જુદીનને
દીનમાં લેવો. હાથ સંજોગો બદલાઈ ગ
યા છે. પારસી કોમની હાલની નાણાં સ
ખંધી, સંસારી, વગેરે હાલન જોતાં કોઈ
પણ સંજોગ વચે કોઈપણ જુદીનને જ
રથોસતી ધરમમાં લેવાનું કું હવે સલા
હકારક લેખતા નથી.

સ-ત્યારે મજબૂર રીપોર્ટ બહાર પ
ડ્યા પછી તમેએ તમારો વીચાર થું
ફેરવ્યો છે ?

જ-હા, અને મારો વીચાર ફેરવવાને
સમય તમેએ પોતેજ આ મુકદ્દમામાં
રજુ કીધેલી જખાનીપત્રી મળ્યો છે.

સ-તે કઈ જખાની ?

જ-પેલા સુરતનાળા અને એવા બી
જા તથા સાક્ષીઓની જખાની.

એરવદ મોદીએ એ પછી ખુલાસો
કીધો કે અનુભવીઓના રીપોર્ટ ફક્ત
ધરમ સંબંધી બાબદો ઉપરજ ધ્યાન
આપીને તપ્યાર કરવામાં આવ્યો હતો.
તે કમીટીએ સંસારી બાબદોપર ધ્યાન
આપ્યું હતું નહીં.

સ-મજબૂર રીપોર્ટ બાહેર પડ્યા પ
છી તમેએ તમારો વીચાર ફેરવ્યો તે
બાત પણ તમેએ બાહેર પાડી હતી કે ?

જ-નહીં.

સં-કોઠના પુછવાથી પોતાનાં કુળો
સાથે મસલત ચલાવ્યા પછી મીંં જો
મને કારદને એવું જણાયું હતું કે
ચોક્કસ કોયાઓ કરવા પછી જુદીનને
જરથોસતી ધરમમાં લેવાના સંબંધમાં ધ
રમ સંબંધી અનુભવીઓની કમીટીના
રીપોર્ટ સવીકારવા અમે તપ્યાર છીએ.
મીંં જોમને એ મસલત ચલાવી ત્યા
ફેતવો હાજર હતા કે ?

જ-હા.

એરવદ મોદીએ મીંં લાઉડસની ત

પાસમાં વધુ જણાયું કે એ મસલત
ચલાવવામાં આવી તે આગમજ રો
મારો વીચાર ફેરવ્યો હતો. એવું મેં
કોઈ મીંં જોમનેન જણાયું હતું
નહીં. ચુકવાડો ચતો અટકાવો કું જ
ણાવવા માગું છું કે કમીટી એ રીપો
ર્ટ કરતી વેળા ધરમનીજ બાજુ ધ્યાન
માં લીધી હતી જ્યારે મેં સંસારી બા
જુ પણ ધ્યાનમાં લઈ મારો વીચાર જ
દલ્યો છે.

અત્રે મીંં જોમને ખુલાસો કરવા
ઉઠવાથી સાક્ષીને બાહેર જવા જણાવવા
માં આવ્યું હતું.

મીંં જોમને ખુલાસો કીધો કે
જુદીનને એ જરથોસતી ધરમમાં લે
વામાં આવે, તો કેટી કોયા કરવા પછી
તેને જરથોસતી ધરમમાં જ સ્થાય તે
વીશે કારર માગે અગ્રીપાય માંગ્યો હ
તો. તેના જવાબમાં મારાં કુળો સાથે
મસલત ચલાવ્યા પછી મેં જણાવ્યું
હતું કે ધરમ સંબંધી કમીટીએ કીધેલા
રીપોર્ટ મુજબ ચાલવાને અમે તપ્યાર
ચકથું.

મીંં લાઉડસ બોલ્યા કે જુદીનને
દીનમાં લેવા માટે ચોક્કસ કોયા કીધેલી
જોવાને મીંં જોમને તપ્યાર થયા તે
ખતાવે છે કે તેઓએ ચોક્કસ સંજો
ગો વચે જુદીનને દીનમાં લેવા સાથે
વાંધો હતો નહીં. પણ હવે એરવદ મો
દી કહે છે કે તેવણ કોઈપણ સંજો
ગ વચે એક જુદીનને જરથોસતી દીન
માં લેવા માંગતા નથી; ધરમ સંબં
ધી કમીટીએ જુદીનને દીનમાં લે
વા ચોક્કસ કોયા કરવાની જરૂર ખતા
વી છે. તે સાથે સાક્ષી મળતા થયા
હતા. પણ હવે તેવણ પોતાના વી
ચાર ફેરવ્યો છે. તેવણ કહે છે કે
તેવણ હવે કોઈપણ સંજોગ વચે
જુદીનને જરથોસતી દીનમાં લેવા
માગતા નથી.

નામદાર જજને એ બંને પક્ષોના ધા
રાના હીમાયતીઓના ખુલાસાની નાજ
લીધી હતી.

જુદ્દીને વરલાવવાના સવા હની ધરમ સંબંધી અને સંસારી બાળુ.

મી. લાઉડસના વધુ તપાનમાં એર
વડોતી બોલવા કે ધરમ સંબંધી ન
જે મને પુછવામાં આવે તો હું કહું
જે જુદ્દીને દીનમાં લેવામાં નુકસાન
નથી. પણ સંસારી નજરે જોતાં હું જુ
દ્દીને દીનમાં લેવાનું દરસત નથી એ
વા વીચાર ઉપર હું આપ્યો છું. પાર
સી સંસાર મંડળને જો નુકસાન થતું ન
હી હોય તો એક જુદ્દીને દીનમાં લે
વામાં વાંધો નથી એવા મારો હથ પ
ણ અભીપ્રાય છે. સંસારી નજરે જોતાં
મેં મારો અભીપ્રાય બદલ્યો છે. મેં
મી. જોગેનેને તથા મારા તસડીઓ
તે આ મુદ્દાના પ્રતીપક્ષીઓને તેઓ
સમજતી મસલત લેખા એમ કહ્યું હતું
નહી કે મેં મારો વીચાર બદલ્યો છે.
તેઓ મારો એવો વીચાર ગ્રહણતા હ
તા કે જુદ્દીને ધરમમાં લેવાનું નુકસા
નનારક છે.

આ. મી. જસડીસ દાવરના પુછવા
થી મી. મોહી બોલવા કે મારા તસડી
ઓ તથા મી. જોગેનેને મસલત આ
હી હતી નહી. પણ તસડીઓની સલામ
ળી હતી અને તેઓનાં ઠરાવથી મારા
ધારાના હિમાયતીને વાકેફ કરવામાં આવ
્યા હતા.

આ. મી. જસડીસ દાવર-તપારે તમે
હમથ્યાં એમ કેમ કહ્યું કે મસલત ચ
લાવી હતી ?

સાક્ષી- મેં એમ કહ્યું હોય તો તે
શુભ હોવી જોઈએ.

આ. મી. જસડીસ દાવર-તમે સવા
હના બરાબર જવાબ આપતા નથી, અને
પછી ફરવાદ કરો છો.

એરવડ મોહી મી. લાઉડસના પુછ
વાથી વધુ બોલવા કે આ સવાહતી સ
સારી બાળુના સંબંધમાં લોકો જુદા પ
ડે એ બનવાજોમ છે એ સવાહતી ધર
મ સંબંધી અનુભવીઓની કમીટીના રો
બારડ એકમતે કરવામાં આવ્યો હતો.
તે પછી એક સળ કમીટી એ સવાહતી
સમજતી બાળુપર વીચાર ચલાવવા બેઠી

તે કમીટીના હું સંકેટી હતો હું સમજી
કમીટીને રો સંકેટી હતા સળ. કમીટીમાં
બને આ જો નવ નવ મતો આપ્યાં હ
તા બીજાઓએ મત આપ્યાં હતાં નહી.

આ. મી. જસડીસ દાવર-તમે ધર
મમાં દાખલ કરવાની તરફેણમાં અને
કોમપણ સંજોગ વચે ધરમમાં દાખલ ન
હી કરવાની તરફેણમાં મત આપ્યા હતાં ?
સાક્ષી-હા મારા દોરડ.

આ. મી. જસડીસ બીમન-તમે એ
મત આપ્યું હતું કે ?

સાક્ષી-મેં મત આપ્યું હતું નહી.

જુદ્દીનેની લાશો દોખમે

ચહકાવવાનો સવાહ.

સાક્ષીએ મી. લાઉડસના વધુ પુછવા
માં જણાવ્યું કે દીનમાં લેવાની હિમાય
ત કરનારા હ જણા હતા એમ જો ધર
મ અને તેઓ જે જુદ્દીને દીનમાં
લે, તો પણ મારા અભીપ્રાય મુજબ તે
ઓના ખેડીઓને તેઓની જાસો દોખ
માં મુકાવે હક નથી. ફક્ત વન જ
ણ તરફેણમાં મત આપે તેથી કંઈ એ
ઓને એવો હક મળે નહી એમ હું કે
ડવા મળ્યું છું. મારી કોમના મેમબરો
ની લાશો દોખમાંમાં ખુદશી કુઠવી એ
મારા ધરમ મુજબ એક કુખ્ય અમત
હોય એમ જો ચાની લખ્યે તો તેઓની
લાશો ઠેકાણે પાડવા માટે કેમે તેઓનાં
ખેડીઓને તેઓને પોતાના દોખમાં
ઓ પુરાં પાડવા જણાવ્યું જોઈએ પારો
કે એક સખસ મુખ્યમાં આવે અને તે
એકદમ મરો જાય તો તને માટે કોણ
દોખમું પુર પાડવું એ સવાહતો જવા
બ હું બાપી શકતો નથી. તેણે પોતા
માટે આગમજ્યા સાવચેતીથી જોઈવું કે
રો રાખવી જોઈએ.

મી. મોહીએ મી. લાઉડસની તમા
સમાં આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે મી.
બમનજો મેરામજી પટેલ અને મી. હો
ડીવાળા ૭૮ રેવાયતો સાથે સહ સેક
જાય છે. મુખ્યમાં વડેલ જુદ્દીનેની
લાશ ઠેકાણે પાડવા માટે દોખમાંજોના
સંબંધમાં સવાહ હોવામાં આવ્યો છે
તે ચોવામ કમીટી એક પછી લેખમું ન
હી. પછી જુદ્દીનેની બારે એક જણ

અમીયારી કે આનકમિદેરામ હસતી ધરા
વડું નથી. તેઓને જોઈએ તો તેઓ
જુદાં આતકમેદરામ અને જુદી અમી
યારા ઉભી કરે. મારા ધરમ પુરુષમાં જ
જાણેયું છે કે એક લાસ દોખમાં ન
હી મુકવી એ માફ નહીં કરાય એવો
કુનાઈ છે. પણ મારા વીચાર પ્રમાણે તે
ફરમાન સખળા સંજોગોને અને સખળા
જમાનાઓ મારે નથી. મારા વીચાર પ્ર
માણે તે કાલના જમાનાને લાગુ
પડ્યું નથી. વંદીલાલના જમાનામાં
ધરાની જરૂરસતી કોમે પોતાની કોમને
લખતા, નહીં હોય એવા જરૂરસતીઓને
પોતાના દોખમાં નાંખવા દીધા હોતે
કે નહીં તે કું સામંત ઉપર કહેવા તબ
યાર નથી. વંદીલાલના જમાનામાં જુ
હીને નવટલાવવામાં આવતા હતા તો
પણ તેવા નવટલોની લાસ અસલ
જરૂરસતીઓના દોખમાં નાંખવા કે
વામાં આવી હતા નહીં. તેવું કહેવાના
ટકામાં વંદીલાલમાંથી કું કાં ફરો બ
તાવી શકતો નથી. જયારથી પારસીઓ
હીંદુસતાનમાં આવ્યા ત્યારથી જુહીને
ને પારસી ધરમમાં લેવાતું નહીં બની
શકે એવું થઈ પડ્યું છે. અને સને
૧૮૮૨ માં હસપુર પેશાવને મજમામના
દાખલામાં જે ચોપાનીઈ હપાવ્યું છે તે
માં તેમને જુહીન કબજા વાપરેલો છે
પણ તેમાં તેવન અરથા જુહીન મારે
જોઈ છે, જુહીનમાં અને પારસી આપ
ના પેટના છોકરાંને સદરા પહેરાવવા આ
મજબૂ કું જુહીન કહું જુહીનનો અ
રથ જુહો ધરમ પાળનાર માપ છે કું
તેને મારા ધરમનો છે એમ કહું નહીં.

સૌ-ત્યારે તેવાને સદરા પહેરાવી જ
રૂરસતી ધરમમાં લેવામાં આવે તો દેમ
ને વટેલાલેલાં કહેવાય.

જૌ-હીનમાં નવટલાવવા કરતાં હીનમાં
લેવા તરીકે લેયું.

સૌ-મજમામવાળામાં એકતો પાંત્રી
શ વરસનો હતો.

જૌ-હી.

સૌ-અને તે જુહીન હતો.

જૌ-ચોપાનીયામાં ઉપરથી કહું છું
કે સે પારસી ધરમ માનતો હતો.

જૌ-તેણે આનક મલકામાં જવા

વ્યું કે, મજમામના દાખલાઓમાં જે
સંજોગોના આપને સદરા પહેરાવવામાં આ
વશે નહોતો અને પારસી કોમને તે
કાંઈ સલાસ નરોતો કું તે આપને પા
રસી કહું જે તેના આપ પારસી હોય તો
તેને દોખમાં લઈ જવો જોઈએ નહીં
કારણ કે તે જ યોગ્યતી ધરમ
પાળનાર પારસી નહોતો. નસા એ મારા
ધરમ પ્રમાણે અપરીત ગીજ છે. લાસ
એ નસા છે અને તેને નહીં અકબના
ની ધણી તાલીફ કરવામાં આવી છે. લાં
સને અકબના મારે નસાલાંરોને મોજા
પહેરાવવામાં આવે છે. વંદીલાલ પ્રમાણે
કાંઈ પણ લાસને જમીનમાં કાટરાથી જ
મીનને ખરાબ કરવાતું છે. જમીનમાં
આમળ વટલાવવામાં આવતા હતા તે
વીથે અને કાંઈ શક નથી પણ તેવા ન
ટલેલાઓ મારે તેઓનું જુદું દોખ
હોય જે બનવાજોમ છે. અકબરને સૌ
દરા પહેરાવવામાં આવેલો હતો એવું
પુરવાર કરવા મારે મેં કાંઈ ચોપડી લ
ખી નથી. કું કહું છું કે અકબરને સૌ
દરા પહેરાવવામાં આવેલો નહોતો.

અત્રે વધુ તપાસ મુલતવી રહી હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

એરવદ જીવનજી મોદીએ
અરશનુમ સામે ચલાવેલી
લડત.

પાછળથી અરશનુમ લેવાની
તેવણને પડેલી ફરજ.

દીનમાં જીવદીને લેવાનો
તેવણનો સખત વાંધો.

શહેનશાહ અકબરની દરખા
રમાં પારસીઓ.

પંચાયત બંધ પડવાની
લેખાન સહાદતો.

(અખબારે સોદાગર, તા. ૩ જી
એપ્રિલ ૧૯૦૮.)

સર દીનશાહ માણેજી પીટીટ બારો
નેટ, સર જહાંગીર કાયસજી જહાંગીર,
મી. રસતમજી નાનામાન બેકરામજી જી
જીભાઈ, મી. રતનજી જમશેદજી તાતા,
મી. બાપુજી સોરાબજી પટેલ, મી. રત
નજી દાદાભાઈ તાતા અને ૩૦ નાનામા
ઈ નવરોજી કાતકે મુખ્યતરી પારસી પં
ચાયતના ત્રસ્ટીઓ સર જમશેદજી જીજી
ભાઈ બારોનેટ, મી. હોમસજી એલજી
બાલબશ્વેસ, મી. જમશેદજી અરશદજી જ
મશેદજી, મી. મેહરવાનજી મનચેરજી કામા
અને મી. અમનજી દીનશાહ પીટીટ સા
મે નંધાવેલા દાવાની વધુ સુનાવણી મધ
કાલે હાથ કોરડમાં નામદાર જજ મી. ૦
દીનશાહ ધનજીભાઈ દાવર અને આ. ૦ મી. ૦
જસદીસ બામન સનમુખ નીકલી હતી.
વાદાઓ તરફથી મેજસ્ટ્રસ અરદેશર, હારમ
જી, દીનશાહ અને કંપનીની ફરમાસથી
મી. લાઉડસ, મી. ફરફુનજી સોરાબજી

તાલીયારખાન, મી. રસતમજી ફરફુનજી
તાલીયારખાન અને મી. બાલશ્વેસ અને
પ્રતીવાદીઓ તરફથી સોશીસીટરો મેજસ્ટ્રસ
કેમી, લી. ૩ અને જોવાનતી ફરમાસથી
મી. ઇનવેરોડી, મી. રેકસ, મી. સે
ગમેન અને મી. જી. બી. કાંગા હાજ
ર થયા હતા.

એરવદ જીવનજી મોદીની વધુ

ઉલટપાલટ તપાસ.

પંચાયતના સેક્રેટરી સમશુવઓલમાં
એરવદ જીવનજી જમશેદજી મોદીએ મી. ૦
લાઉડસની વધુ ઉલટપાલટ તપાસમાં જ
જીવનજી કે આર. એસ. રસતમજી જીવનજી
અને સાક્ષી આપી ગયા છે તેવણને હું
પાછાણું છું. તેવણ ખ્રીસતી ધરમમાં
આવી ગયા હતા. તેવણને પાછળથી
ખ્રીસતી ધરમમાંથી જરથોસ્તી ધરમમાં
વટનાવવામાં આરયા હતા. મેં તેવણને
કાંઈ થીખાયું હતું નહીં. તેવણ મારી
આગમ આપ્યા, અને મારી સત્તા હું
છી કે જરથોસ્તી ધરમને કમતી કેમ
જોપડીઓ અમારા ધરમમાં અન્યાસ
કરે. નાટ તેવણે નાચારી જોઈએ કરે
કે ખ્રીસતી ધરમ ઉપરનો તેવણનો એ
તેકાઈ દાખાડોળ બનયો હતો તેવણે જો
એમ કહ્યું હોય કે તેવણે ત્રણ નાસ
સુધી માતા હાથ હેડોળ જરથોસ્તી ધર
મના અન્યાસ કર્યા હતા તો તે બાત
ખોટી છે. અમારા ધારાના હાંમયાતી
મી. સેગમેન જ્યારે તેવણની ઉલટપા
લટ તપાસ કરી ત્યારે હું મી. ૦ સેગ
મેન આગળ બેઠેલા હતા. પણ મેં
મી. ૦ સેગમેનને એમ કહ્યું હતું નહીં
કે તેવણ કહેલી વાત ખોટી હતી.
મેં તેવણની રાહગરી કરી હતી તથ તે
વણને મદદ આપી હતી. તેથી તેવણ
એમ કહેવામાં સલામત લેખાવ કે તે
ણે મારા હાથ હેડોળ અમલ કાઢ્યા હ
તા. તેવણને ફસતુર દાંગમે જરથોસ્તી
દીનમાં દાખલ કાંધા હતા. મજમામતા
દાખલાઓ સંબંધી ૧૮૮૨ નું ચોપાનયું
બાહર પડનાતા ફસતુર પસોતનના ફસતુ
ર દારાજ ખેટા છે ફસતુર દાંગમે અનુમ
વીની કમીટીના રીપોર્ટર સહી કાઢેલા
છે, અને તેથી હું કહું છું કે તેવણ વ

દલાવવાના સવાલના સંબંધમાં મારા વી
આરોને મળતા વીચારો ધરાવે છે. હું
ધારું છું કે તેવજી અહીં મને ટેકો આ
પવા આનંદ છે. હું એમ કહેતો નથી
કે તેવજી મારા વીચારોને ટેકો આપવા
આવનાર છે, પણ હું એમ કહું છું કે
તેવજી અત્રે સાક્ષી આપવા આવનાર છે.
અનુભવોએની કમીટીના રીપોર્ટ જોતાં
હું વધારામાં છું કે તેવજી મારા વીચારો
ને ટેકો આપશે. આર. એસ. રસતમજીને
વટલાવવાના દાખલાના સંબંધમાં નવરા
તના બરજનુમની જરૂર હતી એમ હસ
પુર દારાએ સુચવ્યું હતું કે નહીં તે હું
જાણતો નથી. હસપુર દારાએ તેવજીને
એકસ કીયાઓમાંથી પસાર કીધા હતા પ
ણ તે કીયાઓ શું હતી તે હું જાણતો ન
થી. આર. એસ. રસતમજીની નવજો
તા વખતે તેવજીનાં બચન થયાં હતાં એ
મ હું ધારું છું. તેવજીના બચનની કો
યા મેં કીધી હતી. તેવજી બરજનુમ
લીધું હતું કે નહીં તે વીશે મેં તપાસ
કીધી હતી નહીં. કારણકે કીયા વડા
હસપુરે કીધી હતી. મેં એવી વધી રા
ખી હતી કે હસપુર દારાએ ઘટતી કીયા
ઓ કીધી હતી.

**એરવહ જીવનજી મોહીને બર
જનુમ આપવાનો ઉલો થયેલો
સવાલ.**

હું અમેરિકા ગયા હતા નહીં. હું યુ
રોપ ગયા હતા. હું યુરોપમાં પાછો ફ
ર્યો ત્યારે જે અગીયારી સાથે મને સં
બંધ હતો તે અગીયારીના ત્રસડીઓ
એ મને બરજનુમ લેવા કહ્યું હતું અ
ને મેં તે લીધું હતું. મજકુર અગીયા
રીના ત્રસડીઓ ધરમ સંબંધી બાબતો
ના જનુનવાઓ નથી. મેં બરજનુમ લે
વા અમમજ તે સામ સખત વાંધા
લીધા હતા અને મેં તેઓને કહ્યું હ
તું કે બરજનુમ લેવાની જરૂર હતી નહીં.
હું હજી પણ તેમ માનું છું. મેં રાજી
નાથું આપ્યું હતું. આ ઉપરથી મેં
જીવ ત્રસડીઓ અને જજાલપું કે બરજ
નુમ લેવાની જરૂર નથી તો બસે પણ ત
મેં તે લેશો તો ચાહું કુદું જ ખુશ થ
શે કારણકે તમે મારા કુદુંબને ત્યાંની

ધરમકીયાઓ કરો છો. મને બરજનુમ
લેવા સમજાવવામાં આવ્યો હતો. બર
જનુમ હું ચાહું તો લઈ શકું. તેમાં કાંઈ
ખોટું હતું નહીં. મારા મિત્રોએ પણ મ
ને બરજનુમ લેવા સમજાવ્યો હતો. હસ
પુર દારાએ પેશોતને કાંઈ ગાંધગરની મા
યામાં બરજોસતીવાલી ચોપડીમાં તરજી
ઓ કીધેલો છે. તેવજી હસપુર પેશોતન
ના બેટા છે અને તેવજી અ
ત્રે જમાની આપવા આવનાર છે.
૧૮૬૭ માં ત્રસડીઓની મદદથી
એ તરજીઓ બાર પાડવામાં આવ્યો
હતો. એ તરજીઓમાં કેથે કેથે નાટ કી
ધેલા છે પણ તે તરજીઓ કરનારા કી
નાટ છે કે અસલ મંચકારની નાટ છે
તે હું કહી શકતો નથી. જુહીનેના
દીનમાં લેવાના રીવાજ સંકટો વરસો
થયાં નાણુદ થયેલો હોવા છતાં એ તરજી
ઓમાં જુહીનેના દીનમાં લેવાની પવીત્ર
દરજા એવા ફકરા હસપુર દારાએ કથી પ
ણ નોંધ કીધા વગર આ માટે પસાર
થવા કીધા તેના ખુલાસો હું આપી
શકતો નથી.

છઠા વાદીની બાધડીની નવજોત.

છઠા વાદીની બાધડીની નવજોત કર
વામાં આવી તે આગમજ તેના સંબં
ધમાં મારી સજાદ પુછારામાં આવી હ
તી નહીં મને જતાવવામાં આવતું કામ
જ મેં લખ્યું હતું. તે મજકુર બાધ
ડીની નવજોત કરવામાં આવી તેની ક-૪
કલાક આગમજ લખારમાં આવ્યું હતું
મીં બાઉંડસે મજકુર કામળી કોરડ સ
નચુખ રજી કીધું હતું.

એવહ મોહી મીં બાઉંડસની તપા
સમાં વધુ જોતયા કે એ કામળામાંના
મારા વીચારો “જાએ જમશેદ” માં પ્રમ
ટ થઈ ગયા છે. મીં આર. ડી. તાના
મને નોતરું કરવા આવયા ત્યારે મેં
તેવજીને કહ્યું હતું કે મારી સનધુખ
કરવામાં આવના સંજોગો જોતાં કાંઈને
પણ દીનમાં લઈ શકાય નહીં એ કામ
ળ લખવામાં આવ્યું ત્યારે મારો એ
વો અબીપ્રાય હતો કે કેંઈ પણ જાને
ઓ વડે જુહીનેના દીનમાં લેસનું દરજ
ત હતું નહીં. કેંઈ પણ સંજોગો તે સં
સારો સંજોગો એવું માટે કહેવું હતું.

ધરમ સંબંધી નબરે જીવદીનને દીનમાં લેવા સામે મને વાંધો હતો નહીં. મેં એ કામળ લખ્યું તે વેળા મારો એવો અભીપ્રાય હતો કે કામને જે કાંઈ નુકસાન થતું નહીં હોય તો ધટતા આંકો કો સાથે જીવદીનને દીનમાં લેવામાં કાંઈ વાંધો નથી. જીવદીનને દીનમાં લેવા ના ફરક હાખજાથી કામને નુકસાન થાય એવો મારો અભીપ્રાય હતો. માં ૩ સતમજી ડોસાભાઈ શેઠાને એ આગ્રહ સર મેં કામળ લખ્યું હતું. મને ખતાવવામાં આવતું કામળ તેજ છે તેની તારીખ ૨૨ મી ફેબ્રુઆરી ૧૯૦૩ ની છે.

મીં લાઉંડસે એ કામળ કોરટ સન મુખ રજુ કર્યું હતું.

એક કરતાં વધુ બાયડીઓ કરવાની મરહુમ મીં મનમુખની હીમાયત.

મીં મોડીએ મીં લાઉંડસની તપાસમાં વધુ જણાવ્યું કે મારી મુખ્ય જ બાની દરમયાન મીં એમને "રાસત જોડતાર" તથા "સતય મીત્ર" ની નકલો રજુ કરી હતી. "રાસત જોડતાર" આગળ વધેલા નવા વીઆરો ધરાવનારાં પક્ષતું વાજીત્ર હતું. "સતય મીત્ર" પોતાના વીઆરો બધા કરતું હતું. મીં મનમુખ એક વેળા તે પત્રના અધીપતી હતા તે પત્રના અધીપતીએ એક વેળા એક કરતાં વધુ બાયડીઓ કરવાની હીમાયત કરી હતી. મીં મનમુખ ધણી "ઓ રથોડોક્ષ" પારસી હતા. તેવજી આઈશ વરસની વાતપર મરજી પામ્યા હતા. ૧૮૮૨ માં "સતય મીત્ર" માં જીવદીનને વટલાવવાના સરાજના સંબંધમાં આરટીકલ પ્રગટ થયેલી છે એમ મને ખતાવવામાં આવેલી હા ઇશ ઉપરથી હું જોઈ છું. એ આરટીકલ વાંચતાં મને એ વું લાગે છે કે લખનારની એવું કહેવાની મનમુખ છે કે હીંદુસતાનમાં જીવદીનને લેવાનો રીવાજ સેંકડો વરસો થયાં નાથુદ થયેલો છે, પણ લખનાર પારસીઓને ધરાની પાસાં હોના અસલી

જમાનાપર પાછો જવા મુકવે છે. પારસીઓ હીંદુસતાનમાં આવ્યા પછી કોઈ પણ જીવદીનને જરથોસ્તી દીનમાં વટલાવવામાં આવ્યા નથી. "સેંકડો બુકસ ઓફ ધી ઇસ્ટ" એક સત્રાદાર પુખત છે. તેના ૨૪ માં વોલ્યુમનાં ૧૭૧ પાનાપરના ૧૭ માં ફરમાં હીંદુઓને વટલાવવાનો પ્રકારો છે પણ તે તો પારસીઓ હીંદુસતાન નાસી આવ્યા તે આગમજીની વાત છે પારસીઓ હીંદુસતાન નાસી આવ્યા તે આગમજી હીંદુઓને વટલાવવામાં આવતા હતા તે વીશે કાંઈ પણ શક નથી જીવી જીવી ચોપડીઓમાં હીંદુઓને વટલાવાના અનેક પ્રકારો આ છે, પણ તે પારસીઓ હીંદુસતાન નાસી આવ્યા તે આગમજીના હાખ લાગે છે.

અકબરની દરબારમાં પારસીઓ.

"અકબરની દરબારમાં પારસીઓ" એ નામની ચોપડી મેં બજેલી છે.

મીં લાઉંડસે મજબૂર ચોપડીનાં ૮૩ માં પાનાપરના એક ફરમાં વાંચી સંભળાવ્યો હતો.

બપોરના ખાણ પછી મીં મોડીએ મીં લાઉંડસની ઉલટપાલક તપાસમ જણાવ્યું કે. જાજ નામનો એક ધરાની જે આગળ મહામેદન હતો તેણે અનજીમનને જણાવ્યા વગર સદરો કસ્ટી પેદરથો હતો નના સંબંધમાં હું જણાવીશ કે જાજ નામ પારસી છે અને તે મહામેદન થયો હશે પણ પાછો તેને જરથોસ્તી ધરમ અખતયાર કરી કરી હશે મીં ઇનવેસ્ટીગેટીવ ઇનજીન આપની વખતે કાઠર ઇનજીનકાં ને ત્યાંની સુનાગાઈ છેકરીના હાખલા વીશે હું જણ્યો. નહોતો ઇનસ્ટરકશન આપના વખતે તે હાખલો મારા ધ્યાનમાં હતો. જે તે હાખલો મારા ધ્યાનમાં હોતો તો પાચસો વરસ સુધીમાં મુખ્યમાં વટલાવવાના હાખલા બન્યા ન હોતા એવું હું ઇનસ્ટરકશન આપતે નહીં ઉપરો તેમજ બીજા હાખલા શકમ પ્રકારના છે. તે કામમાં જણાવેલી વીગત જોડી હતી એમ મારા જવાબમાં મેં ઇનજીનકાંને જણાવ્યું ન હતું. કાઠર ઇનજીનકાંની ચાલવજણ વીશે

જાક શેષ જવાનું પડતું થઈ પડે નહીં. ખંભાતની પંચાયતના કુટુંબ મેસમરો સાથે મને પત્રવેવાર ચાલ્યો હતો. તે પત્રવેવાર ઉપરથી મને એવું માનવાનું કારણ મળ્યું છે કે તેમાં જણાવવામાં આવેલી વીગતો ખોટી હતી. જણાવવામાં આવેલી વીગતો ખોટી હતી એવું ખંભાતનારો તે પત્રવેવારની અંદર દાંડ પશુ નહોતું પશુ મારા કાગલમાં પુરેલા સવાસના તેમાં એ બનાવ જવાબ આપતા નથી. તેએ એ જવાબો ઉઘાડ્યા છે. એક સવાસના હજી જવાબ આવ્યો નથી. આ ઉપરથી મને માનવાનું કારણ મળ્યું છે. કે તેમાં જણાવેલા વીગતો ખરા નહોતી. મને જણાવવામાં આવ્યું છે કે એક મેસમરે અહીં છે અને એક મેસમર ત્યાં છે. સુરતના સીધીઆના દાખલા વીથે મેં કહી સાંભળ્યું નથી અને તે સાંભળવા પછી તે સંબંધમાં મેં તલાવ કરી નથી. અઢાર માં સદામાં પારસીઓ એકજ બાવડી પરણ્યા હતા એ વાત દેખાતી ખોટી નથી. દાખલું બાંધનાર માણેકજી શેઠ એ વીધવા મ્હો ગયા હતા. અઢારમી સદીના પાછલા કાગળમાં પરકે મતાં સ્ત્રી સાથે સંબંધ રખનાર પારસીઓને મોતની સજા કરવાના આચતી હતી એ વાત ખરી છે એમ હું કહી શકતો નથી. તે જમાનામાં લાશ હવા લખેરો દાખલા સુધી લેઈ જતા હતા તે વાત દેખાતી ખોટી છે. દાખલે મેં દાંડું સુ લુ માણસ જીવે હતા તેને મારી નાખવામાં આવે છે અને જો તે પાછો બહાર આવે તો ફુકાળી, મરદાથી વહેરે સઠો આવી પડે છે એવો વેલે મા જવાલ દોમમાં બની છે પણ એ વાત ખોટી છે. એવો એક પણ દાખલો મારા જણમાં આવ્યો નથી એ બે રાસસની ચોપડીમાં એવું જણાવ્યું છે દાખલામાં આગલ દાંડી છે જેમાં લાસને નવાવાડામાં આવે છે આગલ જમાનામાં કદાચ એમ બનતું હશે પણ હવે જાણે એવું બનતું નથી કાકર આચતી દાખલામાં અંદરના એવા દેખાવનું સ્ત્રી આપે છે તે કલ્પિત છે, પારસી શબને કપડાસ સાધારણ રીતે ધરમ તેમજ વર

સના સંબંધ દેખાડે છે. જરથોસ્તી શબ દીંદુસતાનમાં કેમી અરથ ધરાવે છે તેના દીંદુસતાનમાં એવો અરથ થાય છે કે તે માં પારસી અને ધરમે જરથોસ્તી. મીંડો આપને તેના શું અરથ કરતા હતા તે હું જાણતો નથી એ રાઆત્રી યાત્રીમનો દીંદુસતાનમાં એવો અરથ થાય છે કે પારસીઓ જરથોસ્તી ધામ પાકે છે પારસીઓના ધરમપુસ્તક એટલે પારસીઓની જંદ અવસ્થા ખીલ પારસીઓને હું મારા ધરમનું લેખું છું. પારસી માતા એટલે પારસી મામાપને પેટે જનમેલી સ્ત્રી એ બાળકની માતા થતી હેય. પારસી માતા અને જરથોસ્તી માતા એ શબ્દો વચ્ચે સાધારણ રીતે કાંઈ ફેર નથી. તેમજ પારસી માં હોદ્દાર અને જરથોસ્તી મોહદાર વચ્ચે પણ ફેર નથી. અકબર સંબંધી મારા ચોપડીમાં મેં તે શબ્દ પારસીઓ સંબંધમાં વાપર્યો છે તેના અરથ હું એવો કરું છું કે કેમે પારસી અને ધરમે જરથોસ્તી સીવાય ખીલ પણ કાપરવરશીયરો છે, પ્રોફેસર જેક્સન જરથોસ્તી ધરમની બાવડમાં મોટી સગા લેખાય છે તે સુ બધના પારસીઓ અથવા હાતના જ માતાના જરથોસ્તીઓ એવા શબ્દો પોતાના અંદર વાપરે છે, એક શાખા જરથોસ્તી તરીકે વાપરે છે ત્યારે તે પોતાના લોકોની નજરમાં એક પારસી લેખાતો બંધ પડે છે એવું મીંડો એંગ મેને કહ્યું છે તે સાથે હું મનતો થાઉં છું, ગ્રસ્ટ દાંડાં જે રેકરડા વાંચી લખ્યું છે તે રેકરડા શું હતા તે હું કહી શકતો નથી. બાજી અને ખીસ નીના દાખલા સંબંધમાં મેં તપાસ કરી હતી. અસતી ઓચરયાંઓમાંના જરથોસ્તી શબ્દને દાંડાં પારસી તરીકે શા આધારે તરખુમે કરવામાં આવ્યો છે તે બતાવનાર મારી પાસ કાંઈ જોય રીયાં નથી. પારસી મેત્ર મોનીયલ આક્ટ હસતીમાં આવ્યા પછી પારસી પંચાયત બંધ પડા અને મરણ પામી આક્ટોવર ૧૮૮૮ ની સવય માત્રમાં બાર મેનબરોની કમીટી જણાવવામાં આવી છે તે પારસી બેાવાબ

૮ ઇનસ્ટીટ્યુશનની કમીટી હતી. ૧૮૬૨ માં પંચાયત બંધ પડી એવું બતાવનારી મારી પાસ લેખીત શકાદતો છે. છેલ્લી સદીની શરૂઆતમાં પંચાયત શબ્દ આખી અનુમતિ મટે વપરાતો નહોતો. એમ મારા અભ્યાસ ઉપરથી હું કહું છું. પંચાયતના મેનેજરોનો અર્થ હું પચાયાના મેમ્બરો તરીકેના ૧૩૦ છું. બાદ વધુ તપાસ મતતરી રહી હતી

પારસી પંચાયત કેસ.

એરવદ જીવનજી મોદીની
વધુ જીભાની.

નીશાળાઓની ચોટે ભાગે અને
હી સભાએ જોવા માગેલું
ત્રસ્ટ દીડ.

ત્રસ્ટીઓએ તે બતાવવાને
કેમ ના પાડી?

ફ્રેન્ચ બાનુની નવજોતમાં હા
જર થવા માટે થયેલું દબાણ.

જીહદીને ને વડલાવાથી કેમને
થન રાં તુકશાન વીશે ખુલાસો.
(અખબરે સોદાગર, તા. ૪ થી
એપ્રિલ ૧૯૦૮.)

સર હીનશાહ માણેજી પીટીદ બારો
નંદ, સર જહાંગીર કાવસજી જહાંગીર,
મી. રસતમજી નાનાભાઈ બેહરામજી જી
જીભાઈ, મી. રતનજી જમશેદજી તાતા,
મી. બાપુજી સીરાજી પટેલ, મી. રત
નજી હાદાભાઈ તાતા અને મી. નાનાભા
ઈ નવરોજી કાન્હે સુબાઈની પારસી પં
ચાયતના ત્રસ્ટીઓ સર જમશેદજી જી
માઈ બારોનંદ, મી. હોરમસજી એદમજી
આબનલેસ, મી. જમશેદજી ખરશેદજી જ
મશેદજી, મી. મેહરવાનજી મનચેરજી કામા

અને મી. અમનજી હીનશાહ પીટીદ સા
થે નોંધાવેલા હાવાની વધુ સુનાવણી મંદ
કાલ દીને હાઈ કોર્ટમાં નામદાર જજ
મી. હીનશાહ ધનજીભાઈ દાવર અને
બા. મી. જસ્ટીસ બીમન સનમુખ
નીકલી હતી. વાઠીઓ તરફથી મેશરસ
અરદેશર, હોરમસજી, હીનશાહ અને કંપ
નીની ફરમાનથી મી. લાઉનડમ, મી.
ફરડુનજી સીરાજી તાલીયરખાન, મી.
પેસલનજી એફ. તાલેવારખાન અને મી.
બાદશાહ અને પ્રતીવાદીઓ તરફથી સાલી
સીટરો મેશરસ કેમી, લીચ અને બોવ
નની ફરમાનથી મી. ઇનવેસ્ટીગેટર, મી.
રેકસ, મી. એંગલેન્ડ અને મી. જી. બી.
કાંગા હાજર થયા હતા.

પંચાયતના સેક્રેટરી સમથલબોધમા
એરવદ જીવજી જમશેદજી માટે મી.
લાઉડસની વધુ ઉચ્ચપાલટ તપાસમાં જ
બુનુયું કે પ્રે ફ્રેન્ચ જેમસ હારમસ્ટેડર
જરથોસતી બાગદોના એક જણીત સ
વાદાર આસામી છે. ૧૮૮૭ માં તેણે
સુબાઈમાં “પારસી ઇઝમ” એ વીશ્ય ઉ
પર એક જાહેર બાજીશુ આપ્યું હતું
“પારસી ઇઝમ” એટલે પારસીઓના ધ
રમ. અકબરને લગતો અપાલ મંદ કાસે
મેં રજુ કાઢ્યા હતા. તેમાંથી એક લી
ટી એવી હતી કે “બાદશાહ અકબર સુ
દરેક પહેતા” હમણા મારા હાથમાં
“અકબર રોજ” નામની જે ચોપડી
તમે અ મુકી છે તેમાં એવી બાબત છે
કે “શાહ અકબરકુ સુદરેક પહેતાયા.”
એ ચોપડીમાં એ અવ. બને જુના અયા
લ તરીકે જણાવેલો છે. એક પારસીએ
અકબરની ઘોરની સુનાહાન લીધી તેવું
અવ. અપાતાં તેણે નીચે સુબાઈ અ
અયાલ આપેલો છે એમ અ ચોપડીપર
થી જણાય છે:-

મેહરજીરાજી ગરાજી અયાજી,

પુરા બંદા સાહેબકા.

શાહ અકબરકુ સુદરેક પહેતાયા,

દેખો મોજેજી મંજબકા.

એરવદ મોદીએ વધુ જણાવ્યું કે મ
મંદ કાસે મેં રજુ કાઢેલા અપાલમાં “ત
માશા” શબ્દ હતો, જ્યારે આજે તમે
એ રજુ કાઢેલા અપાલમાં તેને અલ્લે
બોલોજી” શબ્દ છે.

પંચાયત કોટલે શું ?

૧૮૧૮ માં પંચાયતના ૧૮ સભાસ દાને નેમવામાં આવ્યા હતા એ વાત કું જાણું છું. બ્રીકસની પારસીઓની તવારોજીયા એ ૧૮ જિમખરોની નેમણું કને કમતો ઠરાવ રાંકવામાં આવેલો કું જોઉં છું. પણ તે અસબ ઠરાવ છે કે કેમ તે કું કહી શકતો નથી. શેઠ ડાસાભાઈ ફરમજીની ચોપડીના પેઢલા વોલયુમનાં ૨૨૨ માં પાનાપર પંચાયત અથવા પારસીઓની સામાન્ય મંડળી એમ જણાવેલું છે પણ “સામાન્ય મંડળી” એ ટકે અજુબન એમ કું ધારતો નથી. કું ધારું છું કે મંચકતા ૧૨ અધીકારીઓ વીશે ઇશારો કરે છે.

એ પછી મીં બાર્ડેસે કેટલાંક સરકારી ઓફિસરોની તથા સરકારી ઠરાવની સત્તાવાર સરટીફિકેટ નકલો ફોર્ટ સનમુખ રજુ કરી હતી. મીં બાર્ડેસે જણાવ્યું કે હો કમીશનના રીપોર્ટની સાથે એ ઓફિસરોની નકલો જોઈ છે, પણ મેં તેની સત્તાવાર સરટીફિકેટ નકલો મેળવવાનું હસત ખાર્યું છે કે જેથી કોઈ રીતને વાંધો ઉઠે નહીં એ દ સત્તાવેળે તાં ૧૫ મી મે ૧૭૮૬, તાં ૧૭ મી મે ૧૭૮૬, તાં ૨૦ મી મે ૧૭૮૬ ની તારીખના હતાં ત્રસટીઠીઠ જતાવવાની ત્રસટીઓએ પાડેલી ના.

એરવદ મોહીએ આમળે આમતાં જણાવ્યું કે ૧૮૬૪ મ કું સેક્રેટરી હતો. તે વેળા ત્રસટીઠ જોવાની માગણી કરનારો પત્ર ત્રસટીઓપર લખવામાં આવેલો હતો, અને તેના જવાબમાં ત્રસટીઠ જતાવવા ના પાડવામાં આવી હતી.

મીં બાર્ડેસ-મીં મોહી, ત્રસટીઠ નહીં જતાવવા ની અને તેની તપાસ નહીં લેવા દેવાની સલાહ ત્રસટીઓને તમે આપી હતી કે ?

સાક્ષી-મારા ત્રસટીઓને મેં કહી પણ સલાહ આપી નથી મારા ત્રસટીઓના ફરમસખી મેં સાક્ષીસીટરોની સલાહ લીધી હતી.

આં મીં બસટીસ બીમન-સાક્ષીસીટરોના કપ પહોડીની સલાહ લીધી હતી ?

એરવદ મોહી-મેજસ્ટ્રસ કેમી, લીમ અને ઓપનની પેહોડીની સલાહ લીધી હતી.

મીં બાર્ડેસ-ત્રસટીઓ તરફના જવાબમાં એવું જણાવેલું છે કે ચોક્કસ કારણો એ જણાવવાની જરૂર નથી તે સાથે ત્રસટીઠ જતાવવા ના પાડવામાં આવે છે. તે ચોક્કસ કારણો તે શું ?

સાક્ષી-સાક્ષીસીટરોની સલાહ વીશે એ ઇશારો કરવામાં આવેલો છે.

મીં બાર્ડેસ-જવાબમાં વધુ એવું જણાવેલું છે કે કોમના લાભને ખાતર ત્રસટીઠ જતાવવાનું સલાહકારક નથી. કોમના તે લાભ કયા ?

સાક્ષી-સાક્ષીસીટરોએ સલાહ આપી હતી કે ત્રસટીઠ જોવા માંગના લીમચાન સારી નીકટાથી કરવામાં આવી હતી નહીં. એ સભામાં ત્રસટીઠની માંગણી કરવામાં આવી હતી તે મોટે ભાગે ની જાળયાઓની બનેલી હતી.

મીં બાર્ડેસ-તમે તે સભામાં હાજર હતા કે ?

સાક્ષી-નહીં.

મીં બાર્ડેસ-તમારે તમે શા આધારે કહ્યો છે કે તે સભામાં મોટે ભાગે નીજાળીયાઓ હાજર હતા ? એ સભામાં તમે હાજર હતા નહીં તેના સખું ધમાં તમેએ આવી રીતે વખર આધારની વાત કરવી જોઈતી નથી.

સાક્ષી-મે વરતમાનપત્રોમાં એવું વાંચ્યું હતું. વરતમાન પત્રોના રીપોર્ટપરથી કું એમ કહું છું.

ફરી તપાસ.

એરવદ મોહીએ મીં એમ્મેનની ફરી તપાસમાં જણાવ્યું કે ત્રસટીઠ જતાવવા ના પાડવામાં આવી હતી, પણ તે વડે વરસ આવવામાં આવ્યું હતું. વરસ આવવાની મતલબ એ કે તેઓ રજીસ્ટ્રારની આશીસમાં જઈને ગમે તો ત્રસટીઠ જાય. મારા કામળમાં મેં ત્રસટીઓ તરફથી ત્રસટીઠ જતાવવા ના પાડી હતી.

સ-ત્રસટીઓએ ત્રસટીઠની તપાસ લેવા દેવા શા માટે ના પાડી હતી ? ત્રસટીઓએ ના પાડી તેવું કારણ શું હતું ?

મીં બાઉંસે એ સવાલ પુછવા સા
ચે વાંધા હોવા હતા. તેણે જણાવ્યું
કે એ બાપેનો પુત્રાપો મેળવના માટે
મીં એ મમેનને એકએ તો તે વેળાના
કાંઈ તસડીને શાહીના પીંજરામાં બો
લાવના.

નામદાર જાએ એ સવાલ પુછવા
હોવા હતા નહીં.

મીં એ મમેન જણાવ્યું કે એ પત્ર
લખવા પછી હાલના સવાળા તસડીએ
એવા ઉપર આવવા હતા. તેથી હું તે
વેળાના મુવેલા તસડીએને એ બાએ
પ્રતિષ્ઠા કરવા બોલાવી શકતો નથી.
તેથી મને એ સવાલ પુછવા દેવા જોઈ
ચે કારણકે હું કંઈકી સધીતીમાં આવી
પડ્યો છું.

આં મીં જસડીસ દાર-તે વેળા
ના તસડીએમાંથી કાંઈ પોતે આવીને
પ્રતિષ્ઠા કરશે એવું મારી લખને મીં
એ મમેનને એ સવાલ પુછવા નહીં દેવા
નો મુકાદો અમેએ આપવા હતા.

મીં બાઉંનસ-હું એ સવાલ પુછવા
દેવા સામે ફક્ત વાંધા હઈ હું. હું ત
કારમાં ઉતરના માંગતો નથી. તમે ના
સદાર જે કાંઈ કહેવો છો તે હું કબજ
કરું છું. તમે નામદારો એ બાબતસર
તમારી મરજીમાં આવે તેવો હુકમ ફર
માવવાને મુખતબાર છો.

મીં એ મમેન-હું એ સવાલ માટે
હવે કબજ કરવા માંગતો નથી. કારણ
કે મારી પાસે તસડીએની અસલ મા
નીટ સરકયુલર સાથે મોજુદ છે. હાલ
ના સર જનશેઝના મરડમ આઈ તે
ત્રીજા સર જનશેઝ જીજાઈ બારોને
ટે નોંધ મળેલી છે. તે સરકયુલર તથા
મીનીટ હું તમા નામદારોને જવા આ
પું છું.

ના દાર જાએ તે જોવા પછી
મીં એ મમેન મજકુર સરકયુલર તે ઉ
પર તસડીએની મીનીટ સાથે કોર્ટ
સમમુખ રજુ કર્યું હતું.

પડીતો વાંચે વધુ પ્રતિષ્ઠા.

મીં એ મમેનની ફરિ તપાસમાં એર
વડ મોહાએ વધુ જણાવ્યું કે તકરારી
મંડીવાના સંબંધમાં વધુ તપાસ કરતાં
મને એવું બતાવનારી કેટલીક એવી બા

તીપુરવડ સાહતો મળી છે કે તેઓને
વરલાવવા આપવા હતા નહીં. તેઓ
કાંઈ જરથોસતી ધરમમાં વરલાવવા નહી
હતા એવી મારી બ ત્રી થઈ છે. આંકે
ટીકા કુપે ની જરથોસત તથા કંઈ અવ
સતાન લખતાં ચોપડીમાંથી મને હાંકુસ
તાનના જે નામીયા નરોનાં નામ, કુપ
નીરગમાં વાદ કરવામાં આવતાં છે તે
ઓરી ટીપ મળી છે. એ પડીતો એ
વરથેલા હતા તો તેઓનાં નામ બાગળ
બેહેડીન શખડ મુકામાં આવ્યો હતો.
એ પડીતોનાં નામો એ ટીપમાં છે, પ
થુ તે નામો સાથે બેહેડીન, એરવડ અ
થા મોમેડ એમાંના કાંઈપણ શખડ વા
પરવામાં આવ્યો નથી. એ જણદોમાંના
એકાદ શખડ એક જરથોસતીનાં નામ
સાથે વાપરવામાં આવે છે. તેથી હું કે
હું છું કે એ પડીતો વરથેલા હતા ન
હીં. એ પડીતોનાં નામ લખવા કુપ
નીરગમાં વાદ કરવામાં આવતાં નથી. કુપ
નીરગમાં વાદ કરવામાં આવતા નામોની
ટીપને લગતી આં બાં બનનજ પટે
બની ૧૮૯૭ ની ચોપડી હું રજુ કરું
છું, જેમાં એ નામો નથી. એ એક
સત્તાત ચોપડી છે.

ફીરદોશી જરથોસતી હતા નહીં.

એરવડ મોહાએ મીં એ મમેનની વ
ધુ તપાસમાં જણાવ્યું કે ફીરદોશી જર
થોસતી નહીં હતા, પણ મોહામેદન હ
તા. તેનું કારણ એ છે કે તેની જીંદગી
નું વરજન લખનાસએ એવું કહે છે
કે તેને એક કબરમાં દાટવામાં આવ્યો
હતો. તે પોતે શાહનામાના પોતાના હી
બાયામાં હજરત મહમદના તથા તેવજુ
નો ધરમ પાળનારા બીજા નરોના વખા
ણ કર છે.

સાક્ષી ઉપર ચલાવવામાં આવેલું
દબાણ.

મીં અરશેદજી કાના છઠા વાહી તર
ફથી તેવજુનાં મોહારદાની વવજતમી
કીવામાં હાજર થવાને મને નોતરફ કર
વા આવવા હતા, પણ મેં ના પાડા હ
તા. બાજે હીવસે મીં રતબ હી. તાતા
ની ફરમાલથી મીં ફરફનજ કાંમા મા
રી આગળ આવવા હતા, મેં પાછી
ના પાછી હતી.

તે પછી નવજીતના દીવસે એ મીત્રો મારે ઘેર આવ્યા હતા મીંડરુનજી માર્કેજી કાંમો નવજીતના દીવસે બે પોરના મારે ઘેર આવ્યા હતા, અને મારી ઉપર હાજર થવા માટે દયાણુ કીધું હતું. મારાં કુટુંબ તથા વાદીનાં કુટુંબ નવેની દુરના સગાંબંધો સમય રજુ કરી તેવણે મારી ઉપર હાજર થવા માટે દયાણુ કીધું હતું, પણ મેં ના પાડી હતી. ખાં ખાં દારૂશા ચી અગરે મારાં મેરોરદારને અને નવજીત માં હાજર થવાને સમજવવા કહ્યું. એ વી રીતે ખાં ખાં ચીઅગરે મારાં ધણીઆણી મારફતે પણ મારી ઉપર હા અવગ. ચલાવવાની કોશિશ કરી.

જુદહીનોને વટલાવવાથી થનારું નુકશાન.

પણ નવજીત ને દરવામાં આવે અ ને વટલાવવાનું કામ થાય તો કામને નુકશાન થાય. કારણ કે એવો બનવા આગળ કહી પણ બન્યો હતો નહીં, તે થી મેં હાજર થવા ના પાડી. ધરમ સોસાયટીનાં બધાં નાટે હસતી ધરાવે છે. મેં સંસ્કારી સભ્યસરના પાડી હતી. તેઓએ તે બાદ મને કહ્યું કે સંસ્કારી સભ્યો આજુએ મુકતાં ધરમની નજરે માસાસ તાતાની નવજીત કરવા સાંમે નાંધો નહીં હોય તો માર તે મુજબ મારો અભીપ્રાય આપવા. આ ઉપરથી મીંડરુ કાઉન્સિલ રજુ કાઢેલું. મારું કાગળ મેં લખ્યું હતું. વટલાવવાનો પહેલોજ દાખલા બતાવે છે કે તે સારી નાશદા નો દાખલો હતો નહીં. પારસી મરદો જુદહીન છોકરીઓને પરણી લાવે છે, અને એવા દાખલા વધી પડે તો પારસી છોકરીઓને પરણ્યા વગર રહી જવું પડે તેથી હું વટલાવવાની સામે થાઉં છું.

ખાં મીંડરુસીસ બીમન-તમે શું એમ ધારો છો કે પરકોનના છોકરીઓ પારસી કાનની છોકરીઓ સાથે કરીશ કે કરશે ?

અરવંદ મોતી-હું કરીશકની નાત કે રતો નથી.

અરવંદ જીવજી મોતીએ આમળ મા

લતાં જણાવ્યું કે વધી અમારા ધરમે પ રણેલી જીંદગી ગુમરવાની તાકીદ હાંમાં વેલી છે. તે તાકીદ સખત પ્રકારની છે, પરણેલી જીંદગી કોમનું નીતીના સખમાં બંધુ કરે છે. તેથી પારસી બાનુઓ ને પરણ્યા વગર રહી જાય તો કામ ની નીતી ઉપર માફી અસર થવાનો ભય ઉભો થાય છે. અરસપરસના એવાં ભગનથી લોહી સવચક રહે નહીં. એમાં હોંઠામાંહેના જુદહીન જરૂરોસતી લગને તું પરણ્યા એ આવશે કે કામને મોટા નુકશાનમાં ઉતરવું પડશે. એક બીજે સખબ એ છે કે અમારા ધરમખાતાંમાં તથા ધરમના ફોડો તેઓના સચાઈકોએ ચોકસ સવચક લોહીના પારસીઓને ભાગ આપવાની ધારણાથી સધાપયાં હતા. જુદહીનોને ને વટલાવવામાં આવે તો એ ફોડો અરે ધરમ ખાતાંઓનો લાભ લેવાને હલકી વરણના લોકો તુડી પડશે અને તેથી અમારા ધરમખાતાંમાં તથા સખાવતના ફોડોને નુકશાન પોરોયશે. સામાન્ય રીતે બોલતાં પારસીઓમાં બી ખારીઓ નથી. જણા મરીમ પારસીઓ ને ત્રસડીઓના કાચમાના ફોડોમાંથી મદદ આપવામાં આવે છે. હું જાણું છું તાંમુધી પારસી બી ખારીઓની સખબા બધી નજીવી છે.

ખાં મીંડરુસીસ હાવર-બીખારી એટલે કોણ ? રસતે કરીને બીખ મામ તા માણસ કે પંચાયતના હલતનાં ફોડોમાં પોતાને પુરતી મદદ મળતી નથી એવી ધરેધર ફરયાદ કરતાં લોકો ? (હસાહસ)

ખાં એંગમેન-એઓ રસતે કરીને અવીમારીપણે બીખ મામે તે તેઓ વી શે હું બોલું છું.

અરવંદ જીવજી મોતી વધુ બોલવા કે અમે હાંદગાંની બીજી બાઈબલ કોમો સાથે સુલેહસપથી રહેવા માગ્યો છીએ. જુદહીનોને ને વટલાવવામાં આવે તો બાઈબલ કોમોની લાગણી દુખાવ, કોમ કોમો નવે રૂવાસ ગરવા થાય, અને તે માંથી કદાચ કુત્રક પણ થાય.

મીંડરુસીસ-વટલાવવાના સવાલના સખબમાં કોમની સામાન્ય લાગણી શું છે ?

મી० બાઉન્ડસે એ સવાલ સામે વાંધો ઉઠાવ્યો હતો.

મી० મી० જમ્લીસ દાવર-તપાસે શા ક્ષીને પારસી અન્યુમનની સમાને અલમ રખીને સવાલ પુછો. તમે સમા નો સવાલ રજુ કર્યો નો તેમાંથી બીજી જાનાથ તકરાર જનમ પામશે અને બીજા નવા નવા સવ હો ઉઠવા પામશે.

મી० જોમમેન-તપારે કું એવો સવાલ કુછુ છું કે પારસી કોમના મોટા ભાગના જુદોનોને વટલાવવા ના સવાલ ના સંબંધમાં શું જામણી છે?

મી० બાઉન્ડસે એ સવાલ પુછવા સામે પણ વાંધો ઉઠાવ્યો હતો, અને જણાવ્યું હતું કે મારી ઉમટપામટ તપાસ ઉપરથી એ સવાલ મુદ્દા ઉભો થતો નથી.

નામદાર જજને એ વાંધાનો મુકાદો બપોરના આપરા જણાવ્યું હતું. બાદ કોર્ટ ટીશીન લેવા ઉઠી હતી. ટીશીન બાદ કોર્ટ પાછી બેસતાં મી० જોમમેનના સવાલ સામે મી० બાઉન્ડસે ઉઠાવેલા વાંધાનો મુકાદો આપતાં આ મી० જસ્ટીસ દાવરે જણાવ્યું કે સામ દી રીતે લેતાં બંને એ સવાલ પુછી શકાય તેમ લેખએ છીએ.

બાદ એરવડ મોદીએ મજબૂર સવાલ નો જવાબ આપતા જણાવ્યું કે કોઈ મોટે ભાગે જુદોનોને વટલાવવાની વીધ છે.

એરવડ મોદીએ એ પછી મી० જોમમેનની વધુ ફરી તપાસમાં જણાવ્યું કે મી० માસમર અલ્લી ધરાની અનેના સુધારાને લગતી પોતાની ક્તામમાં કુસલી ના સંબંધમાં બોલે છે તવાર તેવું જ સદી ધરાનીએ વીધે જણારો કરે છે કે આ વક્રમાં બે દોષના બાના સંબંધમાં સવાલ ઉઠ્યો છે તે ઉપરાંત સંબંધના બીજા બે ખાતગી દોષમાં છે. તે દાદીશેઠ તથા રેડીમની કુટુંબોને લગતા છે. તે કુટુંબો પારસી જરથોસ્તી કુટુંબો છે. બીજા વાદી રેડીમની કુટુંબ ના વડા છે. આર० એસ० રસતમજીને જરથોસ્તી ધરમમાં પાછો લીધો તવારે તેને હજુર દારાએ સવળી કીયાકોમાંથી પકારે કીધો હતો. આરો એવો અબીપા

ય છે કે અકબર જરથોસ્તી ધરમમાં વટલાવો હતો નથી. અકબરને હજુરે કું સતી પેરેગવરામાં આવ્યો હતો એમ કું મારી શોધબોળ ઉપરથી માનતો નથી. બાકનીના બે ફરાર વીધે પ્રાદેશર વીજમન ધરાઓ કરે છે તે બે કહે બોલે છે. એ બાબદના સંબંધમાં બહાઉની ના બે તજુમા મેં બોલ્યા છે. જુદોનોને જરથોસ્તના ધરમમાં વટલાવામાં આવ્યા હતા એવું બહાઉનીના તરજુમામાં કાંઈ પશ્ય નથી. ખ્યાતગી અનુમનના તસીખા સાથે મને બે પત્રવહેવાર ચાલ્યો હતો તે કું રજુ કરું છું.

આ મી० જમ્લીસ દાવરે જણાવ્યું કે તે પત્રવહેવાર રજુ કરવાની કાંઈ જ રર નથી. મી० મોદીએ જણાવ્યું છે કે ખ્યાતગી અનુમનના તસીખાએ તે વણના મોકલ સવાલોના જવાબો આપ્યા નથી, અને જવાબો ઉઠાવ્યા છે તેથી તેમણે આપા પ્રકારનો અબીપાય બાંધ્યો છે. એ જુબાની ઉપરથી પછર તોલ કરવાતું કામ અમારું છે.

મી० જોમમેન-તપારે તમે નામદારને ફકત એવી નોંધ લરીશો કે મી० જોમમેને પત્રવહેવાર રજુ કીધો હતો, પણ કોર્ટે એવું જણાવ્યું હતું કે તે રજુ કરવાની કાંઈ જરૂર નથી, તો કું સત્તાશ પકડીશ.

આ ઉપરથી નામદાર જજને તે મુજબ ની નોંધી લીધી હતી.

એરવડ મોદીએ મી० જોમમેનની વધુ તપાસમાં જણાવ્યું કે હરમદની મોપ કીમાંનો વટલાવાને લગતો ફરારે રવાબ તનાનો ઉતારો છે. એક અખસ જરથોસ્તી લેખાતો જગ પડે છે તવારે તે પોતાના લોકોની નજરમાં પારસી લેખાતો જગ પડે છે એવું મી० જોમમેને કહ્યું છે. તે સાથે કું મળતો વાકે છું એવું મેં જવારે મહ કાલે કહ્યું તવારે મી० જોમમેને વારેલા “એક અખસ” અબદોને મેં “એક પારસી” તરીકે લેખ્યા હતા.

મી० જોમમેને એ પછી જણાવ્યું કે મેં મારી ફરી તપાસ હવે પુરી કીધી છે. કું હવે કવલી મોકલણ મુજબ જુદા જુદા રમં ફરોના સંબંધમાં તસ

ડીએલે ૧૯૫૭ થી લખવામાં આવેલાં કાગળોમાંથી ૬ ચુટી કઢાડેલાં કાગળો "પ્રનસતદ્વેષ" તરીકે રજૂ કરે છે.

મી. બાઉડસ-એ કાગળોને "પ્રનસતદ્વેષ" તરીકે રજૂ કરવામાં આવે તો તેખર સરેમપ મારવો જોઈએ. સરેમપ ચુટીનો ખરચ રૂ. ૧ લાખનો થવા જઈ.

મી. જોગમેન-મારા મીત્ર કરમખા તાંત્ર લોએ સરકારની મેહેસુલ વધારવા માગતા હોય તો જાણે.

મી. બાઉડસ-મારું કહેવું એવું છે કે જો કાગળો "પ્રનસતદ્વેષ" નથી.

મી. જોગમેન-અમે અમાની સચીતી ઉપર વીચાર કરીશું.

આ. મી. જસડીસ દાવર-મી. બાઉડસ જમો જો કાગળો ખાસ ચુટી કઢાડવામાં આવેલાં કાગળો તરીકે સચીતરો છે કે ?

મી. બાઉડસ-અમે જો કાગળો લખી તપાસમાં નથી. આવતી કાલે સવારે કોરડ પછી જોશે તે આમમજબ હું જો કાગળો તપાસી લઉં.

મી. જોગમેન-હું તે કમલાં રજૂ કરું છું. માસ મીત્રને તે તપાસવાની તક આપવામાં આવશે. જો કાગળોના સંખ્યામાં મી. મોહીને હું કમલાં કંટાળા સવાલો પુછી લેવા માંડું છું.

મી. બાઉડસ-એ કાગળો ઉપર સટા પ મારેલો નથી. તેના સંખ્યામાં સવાલો પુછવા દેવા સામે હું વાંધો લઉં છું. મારા મીત્ર જો જો કાગળો "પ્રનસતદ્વેષ" તરીકે વાપરવા નહીં માગતા હોય તો તેના સંખ્યામાં તેમજ સવાલો પુછી તે સામે મને વાંધો નથી. પણ તે પણ જો તે "પ્રનસતદ્વેષ" તરીકે વાપરવામાં હોય તો સરેમપનો સવાલ ન કરી કામ તેટલાં કાલ ઉપર જો બાબત સારા મીત્રને સવાલો પુછવા દેવા નહીં. માફા મીત્ર જો સરેમપના સંખ્યામાં પોતાની સચીતી ઉપર પ્રથમ વીચાર થવાવો જોઈએ. તેથી સરેમપના સવાલ નો નહીં. કમલાં વાપર તેટલાં જો બાબત સચીતી તાપતી.

આ. મી. જસડીસ દાવર-પણ જો કાગળો કસતી ધરાવે છે એટલું પુરવાર

કરનારા સવાલો કાલ ઉપર પુછવામાં વાંધો નથી.

મી. બાઉડસ-એ કાગળોમાં શું બાબતો સમાવેલી છે તેના સંખ્યામાં સવાલો પુછવા દેવા સામે મને વાંધો છે.

મી. જોગમેન-પણ મારા મીત્ર મારું કહેવું સમજતા નથી, અને અમવાજ વાંધો ઉઠાવે છે. હું જો કાગળોમાં સમજાવી બાબતો વીશે સવાલો પુછવા માંગતો નથી.

જો પછી મજબૂર કાગળોની કસતી બતાવવા માટે મી. જોગમેન કંટાળા સવાલો પુછવા હતા, જેના કોરવડ મોહીને જવાબો વાળવા હતા.

જો પછી આ. મી. જસડીસ દાવરે કોરવડ મોહીને નીચલા સવાલો પુછવા હતા, જેના તેમજ નીચે મુજબ જવાબો વાલ્યા હતા:-

સં-જરથોસતે પોતાનો પ્રથમ ફેરા વચો તે આમમજબ કયા ધરમે કસતી ધરાવતા હતા ?

જ-હું તે જાણતો નથી. અને ના મજબૂર નથી. પણ તે આમમજબના સંખ્યા ધરમે ફેરવણના મજબૂત હતા.

સં-તે વેળા કોનું ધરમ કસતી ધરાવતો હતો ?

જ-કસતી ધરાવતો હોવો જોઈએ.

સં-સીરાનમાં ?

જ-નહી પણ એક કરતાં વધુ ધરમે કસતી ધરાવતા હતા. બીજા ધરમે બીજા ફેરામાં કસતી ધરાવતા હતા એવું બતાવનારી કાઠાંતો કસતી ધરાવે છે. તે ધરમેના માનનારાઓ કદાચ ધરમમાં પણ હોય, હું તે કહી શકતો નથી. ફેરવણના ધરમે તે જરથોસતી ધરમ સીવાય બીજા સંખ્યા ધરમે.

સમજાવ્યોએકમા દસપુર દાસ્ય પરી તન સંખ્યામાં મી. જોગમેનની તપાસમાં જવાબ છે, હું મુજબના વકાઈના જતા બાબતોએકસમનો વડો દસપુર છું. મુજબમાં માર વગ પારસી દસપુર છે. તેઓમાંના જે કદમી ટોળાના અને જે ફેરવણની ટોળાના છે.

આ. મી. જસડીસ દાવર-બીજા જો કાગળો દસપુર દાસ્ય મારી સમજાવ્યું હોવાની આપી કદમી તપરે ફેરવે તો

મંદ ઉપર કહ્યું હતું કે મુંબઈમાં જે વ
ગા ફક્ત છે, અને હવે તેવયુ કહે છે
કે આર જ્યાં દસપુર છે.

દસપુર દારાજ-મેં જે કહેનજાહી દસ
પુરો બીજે કહ્યું હતું.

મીં કોમમેનની તપાસમાં દસપુર દા
રામે વધુ જણાવ્યું હતું કે હું રોહેનજા
હી ટોળામે એક વડો દસપુર છું. મુંબ
ઈની સર જમજેદજી મહેસાનો હું પ્રીન
સીપાલ છું. એ મહેસા અવસતા, પેહે
લવી અને અસલી ફારસી ભાષા શીખ
વનાર આણ છે. હું અગુભરીઓની કે
મીટીંગ જેમખર હતો. મેં તે કમીટીની
કેટલીક સભાઓમાં કાબજી આપી હતી.
તેના રીપોર્ટ ઉપર મેં સહી કીધી હ
તી. મને બતાવવામાં આવતા ફરરા રી
પોર્ટમાં ફતા એવું મને યાદ છે. તે ફ
રરા મારો અબીપ્રાય દરજામે છે. મારો
ઉમર ૫૦ વરસની છે. મારા બાપ બપા
વા મુંબઈના રોહેનજાહી વડા દસપુરો હતા.
મુંબઈમાં કોઈને વટલાવવામાં આવ્યા
હોય એમ મેં સાંભળ્યું નથી. પારસી
ઓ જ્યારથી હીંદુસતાનમાં આવ્યા
ત્યારથી હીંદુસતાનમાં તબન જુદીનને
વટલાવવામાં આવ્યા હોય એવા દાખ
લા મેં સાંભળ્યા નથી. પ્રથમ તો હીંદુ
સતાનમાં અમે આવ્યા ત્યારે સભામત
આજારમાં મોટી મુશ્કેલી પડી હતી પણ
જુલમતના જાદવ રાજાએ એકસ આશ
રો આપ્યો હતો. એવી રીતે હીંદુસતાન
માં આવ્યા પછી અમને ધરમ લાવ
વામાં અટકાવ નહોતો હતો.

અમે જા કારણથી વટલાવવાનું કામ
પારસીઓ ચલાવી શક્યા નહોતા તેના
કારણો પુછતાં દસપુર દારામે જવાબો
એવા આપ્યા હતા કે નામદાર મીં જ
સરીસ દાખરને તેમને ચેતવવાની ફરજ
પડી હતી કે એવી રીતમાં જવાબો આ
પવા કે જેથી તેમની મોંઘ ઉપરના આ
ખા વાક્યને સાર નીકળી શકે.

દસપુર-દારાજ તેમ કહી શક્યા ન
હોતા એકલે થોડાંવારે મીં લાઉંદસે
કમટરમેદાની મદદ લેવા જણાવ્યું હતું.
નામદાર જાહે ના પાડી જણાવ્યું કે
તેમ ફરતાની જરૂર નથી. બાદ દસપુર-
દારાજને જો નામદારે કહ્યું કે તમે તમા

રા કમટોમાં જો ખુલાસો કરાવો મુંબઈ
હોય તે કહે.

દસપુર દારાજે જણાવ્યું કે પ્ર
થમ તો પારસીઓ હીંદુસતાનમાં આ
વવા પછી તેમને આજરો લેવામાં વધુ
વીપરી પડી હતી. જ્યારે જાહે રાજા
એ આજરો આપ્યો ત્યારે તેમને જો
કસ સરતો કરી હતી. આથી પારસી
ઓને પોતાની ધરમ કોઈમાં પડી આ
જ્યુ પડી હતી કારણકે જાહે રાજાએ
ધરમ પુસ્તકોનો સંસક્રીતમાં તરજુમે
કરવા ફરમાવ્યું હતું. વળી પારસીઓને
પોતાને આજરાનું ઠેકાણું નહોતું તેથી
તેઓ પોતાની કામનાઓને પારકા ધર
મમાં જતાં અટકાવવાનું કામ મુશ્કેલ
હતું અને તેવે વખતે ઉપલાં કારણોથી
પારસીઓને જરૂરપાશની ધરમ ફક્તવા
માં મુશ્કેલી હતી. જુના વીચારનો એ
પારસી પોતાના ધરમાં ધરમની કીયા
ચક્તિ હોય તો કાંઈ જુદાઈને જોવાના
ધરમાં આવવા દેવ નહીં એવું જુદી
નને અડકેલા પાણીને તે ઉપરોપ કરે
નહીં.

અમે વધુ તપાસ મુલતવી રહી હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

હસતુર દારાખ સંજનાની
આમળ ચાલતી જુમાની.

ખીડી પીનાર અને ઉંઘાડે માથે
ફરનાર પારસીઓ માટે તેવણે
આપેલો અલીખામ.

જુહીનેને વટલાવવા ખાખે
યેગમખર જરથોસતે ફકત
કરેલી આડકત્રી સલામણ.

હાલના વખતમાં જુહીનેને
નહી વટલાવવાના તેવણે રજુ
કરેલાં કારણો.

મીં રતન તાતા ઉપર તેવણે
લખેલો પત્ર.

હસતુર દારાખે પોતા સંખંધી
કરેલો અંગત ખુલાસો.

મીં આર. એસ. રસતમજની
નવજાત ખાખે ખુલાસો.

(અખખારે સોદાગર, તાં ૬ ઠી
એપ્રિલ ૧૯૦૮.)

સર હીનજાહ માણેકજી પીટીટ બારો
નેહ, સર જહાંગીર કાવસજી જહાંગીર,
મીં રસતમજ નાનાભાઈ જેહરામજી જી
જીભાઈ, મીં રતનજી જમશેદજી તાતા,
મીં બાપુજી સૌરાખજી પરેજ, મીં રત
નજી દાદાભાઈ તાતા અને ડાં નાનાભા
ઈ નવરોજી કાન્કે કુંજબની પારસી પં
ચાયતના તસલીઓ સર જમશેદજી જી
ભાઈ ખેરનેહ, મીં હોરમસજી એલજી

આબખલેસ, મીં જમશેદજી ખરશેદજી જ
મશેદજી, મીં મેહરવાનજી મનજેરજી કા
મા અને મીં જમનજી હીનજાહ પીટીટ
સાથે ગંધાવેળા દાવાની વધુ સુનાવણી
મયા થીતારે હાથ કાગઠમાં નામદાર જ
કમ મીં હીનજાહ ધનજીભાઈ દાવર બ
ને આ. મીં જમ્હીસ બીમન સનમુ
ખ નીકલી હતી. વાઢીઓ તરફથી મેહ
રસ અન્દેશજી, હોરમસજી હીનજાહ અને
કંપનીની ફરમાસથી મીં લાકીનકસ, મીં
પેસતનજી ફરદુનજી તાતખારખાન, મીં
ફરદુનજી સૌરાખજી તાલીમારખાન, મીં
બાદજાહ અને પ્રતીપાદીઓ તરફથી સો
લીસીટરો મેશરસ કેગી, લી.અ અને
ઓવનની ફરમાસથી મીં ઇનવેસારીટી,
મીં રેકસ, મીં સેંગમેન અને મીં
જે. પી. ડાંગા હાજર થયા હતા.

હસતુર દારાખ સંજનાની
જુમાની.

કમશુલ્લઓનમા હસતુર દારાખ પે
શાતન સંજનાએ મીં સેંગમેનની તપા
સમાં જણાવ્યું કે જેઓ જરથોસતી ધ
રમ પાળતા નથી તેઓને અગ્નીમારી
અતશખહેરામમાં દાખલ થવા દેવામાં
આવતા નથી તેમજ તેઓને દોખમા
આમળ પણ જવા દેવામાં આવતા નથી.
એક તદ્દન જુહીનેને જે વટલાવવામાં
આવેલો દોખ તે તેને અગ્નીમારી આ
તશમેહરામમાં દાખલ કરવા સામે તેમ
જ તેને દોખમા આમળ જવા દેવા
સામે અમારાં લોકો ખચીતજ વધી હ
કાવે. મરદુમ ડાં વીલસને તથા બીજા
ઓએ કુંજખમાં પારસીઓને ખ્રીસતી
ધરમમાં વટલાવવાની કોશિશ કર્યા હ
તા પરસીઓને ખ્રીસતી ધરમમાં વટલા
વવાના દાખલા ફૂં પોતે જાણું છું પા
રસીઓ તેથી ધડા નાખુસ થયા હતા.
અને તેવા વટલેલાને પોતાની કેમમાં
પાછા લેવાની કોશિશ કરીથી હતી.

ઉલટપાલટ તપાસ.

મીં બાઉડસે ઉલટપાલટ તપાસ કર
તા હસતુર દારાખને એલો સવાલ પુછ
યો હતો કે હું પાર્સી છું કે તમે પા
રસીક માણસ છો ?

મીં સેંગમેન-એ સવાલ પુછ્યા

ની જરૂર થું છે ? સાક્ષી કોમના વડા દસપુર છે. તેથી તેવજુ ધારમીક માણસ હોવાજ નોંધવે.

આં મીં જસડીસ દાવર-સાક્ષી કોમના વડા દસપુર છે. એટલે તેવજુ ધારમીક માણસ હોવાજ નોંધવે.

મીં લાઉંડસ-મેં કાંઈ સાક્ષીને અપમાન કરવાની ધારજાપી એ સવાલ પુછવો નથી. સાક્ષીને કું ફેરવીને એ વો સવાલ પુછું છું કે મારે એવું માની લેવું કે તમે ધારમીક માણસ છો ?

દસપુર દારાખ-હા.

મીં લાઉંડસની વજુ તપાસમાં દસપુર દારામે જજીવયું કે ધરમની અંને ફનીયાઈ બાબદો અરસપરસ અચામચ માં આવે તો કું ધરમની બાબદોને અમત આપુ. તે વીશે કાંઈ શક હોયજ નહી. ધરમની બાબદોને પહેલી અમત મલકીજ નોંધવે. જુદીનેને વટલાવવા ની અમારા ધરમે બહામજુ કીધી છે જુદીનેને વટલાવવાનું કામ અમારા ધરમના મુળતત્ત્વોને બંધબેસતું છે. દરેક ધારમીક જરથોસતીને ચોક્કસ સંજોગે વચે એવો અબીપ્રાય હોવો નોંધવે. જુદીનેને વટલાવવાનું કામ અમારા ધરમના મુળ તત્ત્વોને બંધબેસતું છે એવો મારો અબીપ્રાય છે. કું મારા વીચાર વીશેજ બોલું છું. કાં માછરની કૃતા બના મેં કીધેલાં તરજુમાને જે ફરો મારી સનમુખ હમજા વાંચવામાં આવે છે તેમાં દરજાદેલા વીચારો સાથે કું તદન મળતો થતો નથી. એ પુસતક મેં મારા નામ સાથે બાહર પાડ્યું છે તસ કીઓએ એ ચોપડીની કેટલાએક નક મેં ખરીડી હતી. મને જાણે છે કે મારી સનમુખ વાંચવામાં આવેલા ફરો માં સંગ્રાત કરવામાં આવી છે. મેં મારા બાહર પાડેલા પુસતકોમાં એ વું કહી પજુ જજીવયું છે કે નહીં એ ફરોમાંના વીચારો સાથે કું મળતો થતો નથી તે મને યાદ નથી. મેં મારા તરજુમાંનાં જ્યાં સરેક કરવાની જરૂર હતા ત્યાં સરેક કીધી છે. જ્યાં હં કાંઈ ઉત્તરવાની જરૂર હતી નહીં ત્યાં મેં સરેક કીધી નથી. મેં એવી સરેક કીધી

નથી કે એ ફરો કરાકમાત બરેલો છે જે પહેલાં વોહુમના ટીખાચામાં બનેલું છે કે અંધકરતાના વીચારો મારે કું ને ખમદાર નથી. આ ફરોમાં સરાકમા ત કીધેલી છે તે બતાવવા મારે ઉંઠાજુ શોધબોળમાં ઉતરવું નોંધવે. કાંઈ પજુ સંજોગે વચે વટલેલ જુદીનેને અમારા ધરમમાં હવે કાખત કરી સકાય નહીં એવા એરવડ જીવનજી જમશેદજી ચોડીના વીચાર સાથે એ સવાલ તેવી સધળી જાણુએથી તપાસતાં કું મળતો હોતો છું. મેં એવો અબીપ્રાય પેટેલ વચેલો આ મુકદ્દમામાં ચોક્કસ સાક્ષી પી જીબાની વાંચવા પછી ખાંચ્યો તમાં સુધી થતા આકાશો કાથે જુદીનેને દીનમાં વટલાવી સકાય એવો માં અબીપ્રાય હતો. એ આગમજ કોમના ચોક્કસ ધારમીક માણસોએ મને કહ્યું કે તું કે કાંઈ પજુ સંજોગે વચે હમજા જુદીનેને દીનમાં કાખત કરી સકાય નહીં.

મીં લાઉંડસ-તે માણસો કાજુ હતાં ?

દસપુર દારાખ-અનેક.

મીં લાઉંડસ-પજુ તે કાજુ ?

આં મીં જસડીસ બીમન-નામ આપો.

દસપુર દારાખ-મીં હોરમસજી નવરો જજી લોરડ, કાં જહાંગીર ખરોડજી હજી, અને કાં નાદરજાહ હોરમસજી એદરજી સુખીયા.

દસપુર દારામે આગળ મામતાં જજી વયું કે પહેલાં મહસય માથેરાનમાં હોટે લના માથેક છે. પજુ તેવજુ ધરમનો અભવાસ કીધેલો છે. કાં સુખીયા કાર પોરેજનમાં મોટી ચરચા ચલતે છે કે કેમ તે કું જાણતો નથી. એ મહસયો તદન અજાન નથી. તેઓ ધરમ પુસતકો ના ઇએજીમાં તરજુમા વાંચી શકે. અવસતા પેહેલવી તેઓ જાણે છે કે નહીં તે કું કહી શકતો નથી. કાં સુખીયાને અજવા એ તજુ માંહેલા કાંઈ પજુ મહસયો ને કું ધરમ સનવી બાબદોના અનુભવ વરીક લેજું નહીં. ખોરદેક અવસતામાંને ખોરદેકની નીબાંચમાને મને ખવાવવા

મી આવતો દરેક પાસે બાકામાં બધા
યજ્ઞ છે. એ દરેક સંકેતો પારસીઓ દર
રેખ બધે છે. “હું સધળાં જીવતાં માણ
સોને વટવાવું” એવા માયામાંના પેગમ
બરના જમદો વરસો થયાં દરેક સંકેતો
પારસીઓ બધે છે. કારણ કે એ જમદો
બીજા સાધરણ બધાંતરોમાં પણ આવે
છે. ૩૦ મી જસના તરજીમે હું જાણું
છું. તે મતાવાર તરજીમે નથી. પ્રે ક્રિસ્ત
જેકસનનો તરજીમે પણ હું સત્તાદર સ
અને નથી. જરથેસતી ધરમ મનનારે
કાંઈ જરથોમની ધરમમાં વટવેરો નહી
દેદેશ. ધણા યુરોપીયને જરથેસતી ધ
રમ મને છે તેથી કાંઈ તેઓ જરથો
સતી ધરમમાં વટવેલા નહી કહેવાય.

મીં લાઉડસ-તમારા આ સાત પાંચ
વીનાં જ્ઞાન કરતાં તમારે ઇંગ્લેન્ડ બા
જનું જ્ઞાન કમળી લાગે છે, કારણ કે
એકજ અર્થ ધરાવનાર અંગ્રેજી થયદો
ના તમે જુદા જુદા અર્થ કરો છો.
હસતુર દારાખ-વધુ જણાવ્યું કે કાંઈ
પણ એવો તરજીમે નથી કે જેને હું
સત્તાદર તરીકે સતીકારી શકું જુદીને
ને વટવાવવાને લગતાં પુસ્તકોમાંના
પેગમબરના શબ્દોને હું પેગમબરના હક
નો તમા કરમાનો તરીકે લેખતો નથી,
પણ તેને પેગમબરની આકતરી આએ
થ અને અકતરી બહામણ તરીકે
લેખું છું. આજના જમાનામાં આ
લાયલા સંજોગો વચ્ચે એ લામણોપર
અમલ થઈ શકે નહી. બીડી પીડી ને
હું અમારા ધરમ પ્રાણે અચીતજ
એક પાપ લેખું છું. જરથોસતી ધરમ
પાળતો પાસો ઉધાડે માથે મળે તે
પાપ છે. ધરમ સંબંધી નજરે જોતાં
એક પારસી જરથોસતી ઉધાડે
માથે દરે તે પાપ છે. છતાં દરેક
જ સંકેતો પારસીઓ એ અને પાપો
કરે છે. તેઓને હું સારા પારસીઓ લે
ખું નહી. અનુભવીઓની કમીટીના રી
પોર્ટપર મેં સહી કીધી છે. એ રીપોર
ટમાંના “દરમન” જમદનો અર્થ હું બ
લામણ, આડેશ અથવા કમ કં.

મીં લાઉડસે સગલ પુછ્યો કે દર
માન જોડે આકતરી બહામણ એવા
અર્થ કઈ દિક્ષનમાંથી મળે છે? દર

માનને રીપોર્ટસનની આ દરસી ડીક્ષ
નરીમાં શું અર્થ કીધો છે તે તમે
કોર્ટ સનમુખ મોટેથી વાંચશો?

હસતુર દારાખ-પણ રીપોર્ટસન એક
ઈંગ્લેન્ડ છે.

મીં લાઉડસ-તેનું કાંઈ નહી, પણ
તમે મોટેથી વાંચો.

આ ઉપરથી હસતુર દારાખે મજકુર
જમદના અર્થો રીપોર્ટસનની ડીક્ષનરી
માથી વાંચી સંભળાવવા હતા, અને જ
ણાવ્યું હતું કે અનુભવીઓની કમી
ટીના રીપોર્ટમાંના “અવદે દરમાન”
શરોધર માને નજર પડી હતી નહી.
તેથી તે અનુભવી રીપોર્ટપર સહી
કીધી હતી.

જુદીને નહી વટવાવવાના

કારણો.

મીં લાઉડસ-પેગમબરની આકતરી
બહામણોપર હમણા શા માટે અમલ
થઈ નહી શકે તેનાં તમર કારણો
શું છે?

હસતુર દારાખ-હમણા સંજોગો બદ
લાઈ ગયા છે. આજે પારસી કાપ જે મુક
કેલ સંજોગોમાં મુકાયથી છે તે સંજોગોને
વાંધા. માં બીજો સળગ લોહીની લે
ળસેળ થવાનો છે. વળી પરદેશી સી
ઓના કામમાં મોટો ધસારો થશે. જ
જરથોસતી છોકરીઓ જમન કરવાના
સંબંધમાં મુશ્કેલીમાં આવી પડશે. વંદી
દાદી ૪ થી પરમરદમાં એવું દર
માન છે કે એક જરથોસતીએ ઉમ
રે પુગતાં પરજીવું જોઈયે. વળી
દીનના કલમાંમાં વધુ એવું જણાવું
છે કે કામને કાંઈ પણ રીતે નુકસાન
થાય તેવું કાંઈ પણ જરથોસતીઓએ
પસાર થવા દેવું જોઈએ નહીં. પારસી
ઓ યુરોપીયન ઓઓ સાથે પરજીશે,
તેથી બીડીશ સરકાર ઉપર વહી અપ
કાર દરવા જેવું થશે કામ હમણા જે
મુશ્કેલ સંજોગોમાં મુકાયથી છે તે સં
જો ૧૦ કરતાં વધુ વંસથી વાપર
શર થયા હું માનું છું ઇંગ્લેન્ડ સી
ઓ સાથે લગતન લાઈ અમારી બા
નુઓ ૪૫ વરસે કુંવારો દાવતમાં મર
ણ પામી છે. યુરોપીયન અઓને પરજી

નારા શખશો જે બહાં પરજુયા હોતે
તો અમારી કોમની કંઈ અથવા વધતી
જોઈ વચતી આનજો. આવી દો મળ
યા હોતે અને તેઓએ પરજુયા જીંદગી
નું સુખ ભોગવ્યું હોતે. લોકોની ભેલમ
ભેલથી અમારી "કરેકર" ઉપર માડી અ
સર થાય. જુદીન માના અને પારસી
આપને પેટનાં બાળકોને ધરમમાં લેવાની
અજીમને હવે ઠરાવ કરીને મનાઈ ફર
માતી છે. જેમાં ૧૦૦-૨૫માં કોમમાં
લોકોની ભેળસેળ ચલતી હું જાણુ તો ન
થી. જુદીન માના અને પારસી આપ
ને પેટનાં બાળકોને પારસી કોમમાં દા
ખા કરવાનાં આચાર્ય છે અને પારસી
તરિકે લેખવામાં આવ્યાં છે એવું મે
સાંજળયું છે. એવી રીતે વટલાવવાના દ
રખાજા જે ખુદશા મુકામાં આવે તો
સંખ્યામાં પરદેશી સ્ત્રીઓ કોમમાં ધ
સી આવવા તક્યાર ઉઠેલી છે એમ હું
કહું છું. મેં એવું સાંજળયું છે કે જુ
દીનને વટલાવવાની જે છૂટ મુકામાં
આવે તો મારી કોમનાં પાંચ સાત જવાને
ધરમમાં જઈ જાય છે. એઓ પારસી બાર
વા તક્યારે. પછે જાય છે તેઓ સાથે
પરજુયા ધરમમાં પારસી જવાનો ના
જાં સંબંધી સમીતી તથા સુખી સંજો
જો. એમ તેઓ સાથે પરજુયા અને તે
ઓને જરૂરસતી ધરમ અખત્યાર કર
વાને તક્યાર થાય. દરખાજા બધ હોય
છતાં પણ પારસીઓ પરદેશી આપડી
ઓ પારસી બાવયા છે. તેવા ઘણા દાખ
દાખમાં બધકે લગન સખળા દાખલા
ઓનાં તેમ જાણડીઓનાં બાળકોને જુદ
દીન તરિકે ઉધારવામાં આવયા છે. કાવા
જાણડીને એ આપડીએ ને જો દીનમાં
લેવામાં આવે તો તેઓનાં બાળકો કોમ
ની અંદર જન્મ અને તેથી ધરમનું
મહું થાય એમ હું માનતો નથી કાર
ણ કે કોમમાં કોમ પરજુયા હોતી જાય.
કોમનાં વરજુની જુદીન બાવલાને લાં
ફસતાનમાં જરૂરસતીઓ પરજુલા હો
વાના દાખલા બન્યા છે. પારસીઓ
કોમનાં વરજુની જુદીન આરવોને પર
જુલા બાવલા હોવાના દાખલા મારી જુદ
ઓમાં બનેલા હું જાણુ છું. પણ હું
નામો આપી શકતો નથી. કારણ કે

સાંજળેલી વાતોને આધારે બધર આપ
છું. વંદીદાદમાં જરૂરસતીઓને ઉમરે
પુગનાં પરજુવાનો જે કુદમ દાખાવે
મેં જણાવ્યો છે તેને હું આજેની જ
લામણ કોણુ છું. હું હરે કહું છું કે
તે કાંઈ આજેની જામણ નથી, પણ
તે તો ફરમાન છે. ૨ માનમાં હોય
ત્યારે જનને ગાંઠ બધાય છે. કોમો
ને પણ બાયક ઉમરે પરજુવાનું ફર
માન છે.

આં મીં જસદીસ ખીમન-પણ છે
કરીએ. રતાં છે. આ જો હોય તો ?
હસતુ દારામ-પણ જોડાની મેડરના
નીવી જોડા જોડીઓનું પ્રમાણ એક
સરખા રહે એમ હું મનું છું.

મીં લાઉડસ-આગળ એક કરતા વ
ધુ બાળકો તમારી કોમના શખસા પ
રજુતા હતા તે તમે જાણો કે ?

સાફી-હું તેમ દાખલા જાણુ છું.
દીનના કલમમાં એવું જણાવેલું છે કે
જરૂરસતીઓએ કોમને નુકસાન થાય
તેવું કાંઈ પણ થવા દેવું જોઈએ નહીં.

મીં લાઉડસ-હું તમાને "સેકે" બુ
કત એક થી ઇસ્ટ"નું લખાણ આપુ
છું તેમાંથી એક ફરમાન બતાવી આપશો ?
હસતુ દારામે મજબૂર ચોપડીમાંથી
એ ફરમા વાંચીને જણાવ્યું કે એ તર
જુમા સાથે હું મજબૂર થતો નથી.

મીં લાઉડસ-તમે જે ફરમા બતા
વો છે તે સખળા શું એવું બતાવી આ
પે છે કે ૨૦ મી સદીમાં તમારાથી જુ
દીને વટલાવી શકાય નહીં ?

હસતુ દારામ-ખચીતજ.

મીં લાઉડસ-એક મહને પણ ત
મે તેની પરજુલી આરવ સાથે વટલા
વો તો સખળી મુશ્કેલી ફર ચક જાય ?

હસતુ દારામ-હાલના સંજોએ વધે
હું તો નહીં વટલાઉં.

હસતુ દારામે વધ જણાવ્યું કે જે
ડાન કરતાં વધુ ચોપડીઓ બખી છે.
તે ચોપડીઓમાં જુદીને વટલાવવાના
સંબંધમાં મારા દાખના વીચારો મં કે
થે પણ દરસાવ્યા છે કે નહીં તે મને
પાક નથી.

આં મીં જસદીસ - હાવર-પણ ત
મારા વટલાવવાના સખળ સંબંધી તમે

એ આજે દરજાએના વીચારો તો તમે એ એક જગ્યા આંધવા છે એમ તમે એ જણાવ્યું છે. તે જોતાં તમોને થક નથી એ તમારો જવાબ કાંઈ બરાબર જામ નથી.

આ. મી. જસ્ટીસ બીમન-તમે એ આજે કહ્યું કે આ મુદ્દામાં પડેલી જુદાની વાંચવા પછી તમેએ વટવા વગાની સવાબના સંબંધમાં આજે દરજાએના વીચારો આંધવા હતા. એટલે કે વટવાવવાના સવાબ સંબંધી તમારા કાલના વીચારો તો તમેએ મયા ફેરવારી પછી આંધવા હતા. તે જોતાં તમારી ચોપડીઓમાં તમેએ તે વીશે કાંઈ જણાવેલું હોવું નહીં જોઈએ. તેમ હોય તો તમેએ તેમ જુદા કહેવું જોઈએ.

દસપુર દારાએ મી. રતન તાતાપર લખેલું કામજ.

દસપુર દારાએ વધુ જણાવ્યું કે મી. રતન તાતાની આપડીની નવજોત ના હોવસે મેં મી. તાતાને કામજ બંધ કરવું. એવું હવે મને થાક આવે છે. અરે તા. હાઉંસે આપેલી મજૂર કામજની નહીં દસપુર દારાએ વાંચી સંબંધાવી હતી જેમાં તેવણે પોતાને જણાવ્યું હતું કે મી. રતન તાતાની આપડીની નવજોતમાં કામજ થક કીડ નહીં મેં મારી વાપજમાં મારા અભીપ્રાય આપેલા છે, અને એક મુદ્દા અથવા જોરત બરા એટલાકાથી દીનમાં આવે તો તેને અથવા તેણીને લેવામાં વાધા નથી એમ જણાવ્યું છે.

દસપુર દારાએ વધુ જણાવ્યું કે મારા કહેવું અવું હતું કે એક જગ્યા સારા એટલાકાથી અને બરા દીકરી દીનમાં આવવા થયે તો તેને લેવા સાથે વાંધા નથી, પણ વટવાવવામાં નાણાં સંબંધી કાલજ અથવા અવી બીજા દારા દારા સમાવેલી હેવી જોઈએ નહીં.

આર. એસ. રસતમજીની નવજોત

આર. એસ. રસતમજીની નવજોત કીયા મેં કાંધી હતી. તે આમજ તે આત તી હતી, પણ ખીસતી ધરમનો સાથે

સરક તે હતો નહીં એમ કું મારું જ. તે કીયા વટવાવવાની યા એક ધરમમાં થી બીજા ધરમમાં લેવાની હતી, પણ તાન જુદીનેને અથવા અરધ જુદીનેને વટવાવવાની કીયાથી તે કીયા જુદા પ્રકારની હતી. પારસી આત અને અમે રીકન બાપને પેટનાં બળને કું તલન જુદીને લેણું. મારા અભીપ્રાય મુજબ કાલના સંબંધોમાં એક તલન જુદીનેને જણાવ અરધ જુદીનેને વટવારી કાલ નહીં. કું એ આ અભીપ્રાયનાં જોરો હોઈ તો પણ એકની મારફત બીજાને દીનમાં લખાઈ કરી શકાય નહીં કારણકે અરધા જુદીને પારસી બાપના બુદ્ધિ દરબંદ હોય છે. આર. એસ. રસતમજીને મેં નવરાતનાં અરધ નુમમાંથી પસાર કીધા કીયા નહીં, પણ મેં તેને રીમન બંધ નુમ આપ્યું હતું. તેને આર નાકાન આપ્યાં હતાં નાકાન જુદા જુદા અનેક પકારનાં છે, ૮ મી પરમરમાં, ૯ મી પરમરમાં, અને રેવા યતોનાં જુદાં જુદાં નાકાને વીશે જણાવેલું છે. મારા પીતાના ચોપાનમાં પણ જણાવેલું છે તયાં તેવણું કહે છે કે અરધનુમ જુદા જુદા પ્રકારનાં છે. કાંઈ પણ દસપુર નાકાનની કીયા કરતો નથી. નાકાન જુદા જુદા પ્રકારનાં છે એમ કું કહું છું. નવરાતનાં અરધનુમની કીયા જણાવતાં છે. તે નવ રાત આલુ રહે છે. આર. એસ. રસતમજીને નાકાન આપવાની કીયા એ મોખેદોની કાજરી મા કરવામાં આવી હતી. એક વખત નીરંમ પાક ૩૦ વખત નીરંમ થી તેવણું આંગ પાક કરવામાં આપ્યું હતું. સાધારણ નાકાનથી આ નાકાન જુદું છે.

દસપુર દારાએ કરેલી અંતર ખુલાસા.

કું એરવદ જીવનજી જમશેદજી મોદી તથા જસ્ટીઓના મોટા ઉપકારમાં નાણાં સંબંધી બાબદમાં પાંચ વરસની વાતપર હતો. તે વાત દુનીયાને જણ્યતી છે. તેઓએ મારે મારે ઉપકાર કરાવ્યું હતું. પડેલા વાદો સર દીનજીએ પણ મને મદદ કાંધી હતી. સંકટો લોકો

એ મદદ કીધી હતી. પાંચમાંના ૪ પ્રતી વાહીઓએ અને મદદ કીધી હતી. તાતા કુટુંબના નરોએ અને મદદ કીધી હતી નહીં, તેઓ પાસે મદદ માંગવામાં આવી હતી, પણ તેઓએ ના પાડી હતી એવું મને યાદ નથી. કારણ કે ઉપરાજાની દીપ મારા કેપ્ટન ક્રીસ્ટોપર મોક્લનામાં આવી હતી, અને તેઓએ તે ઘોડામાં ફરવી હતી. તેઓએ તે તાતા કુટુંબના નરોપર મોકલી હતી કે નહીં તે હું જાણતો નથી.

ફરી તપાસ.

મીં જોંગમેનની ફરી તપાસમાં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે હાલના સર દીનશા પીટીટ, મીં મેરવાનજી મનજેરજી કામા તે જોશા પ્રતીવાહી એરવડ જીવનજી જ મરોજી મોહા, અને મીં દીનશા ફરફનજી મુલ્લાએ મારા ચાર મીત્રોએ મારે માટેની ઉપરાજાની દીપપર સહી કીધી હતી, અને તેઓએ તે દીપ બાહર ફરવી હતી. તાતા કુટુંબના નરોએ પણ સા નહીં ભરયા તેથી અહીં આવીને હું જુદું બોલું છું એ વાતમાં કાંઈ પણ સમાધ નથી.

બપોર પછીની તપાસ.

એરવડ જીવનજી મોહીએ મીં જોંગમેનની ફરી તપાસમાં જણાવ્યું કે, દીન કરજી દશમું વોલ્યુમ મેં આલુ વરસના જાનેવારી માસમાં પ્રગટ કર્યું છે તેની ૨૦ નકલ મરફુમ મીં તાતાએ આજ મળ્યી ખરાલી હતી.

નામદાર મીં જસદીસ દાવરના સવા લાન જવાબમાં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે જરજોસતામે જાનમ ઓઝામાં ઓઝો ધસુ પ્રીપત પહેલાં ૧૦૦૦ અને વધતા મા વધતા ૬૦૦૦ વરસ ઉપર થયો હતો.

મીં જોંગમેન અને જુદાં જુદાં ફંડ ના ૧૮૫૧ પછીના સાત કાગળો રજૂ કરવા માંગ્યા હતાં.

મીં લાઉનડસે જણાવ્યું કે પડેલાં એ પત્રો મારે અને વાંધા નથી પણ બાહીનાઓ જે રજૂ કરવા દેવામાં આવે તો તે ઉપર સહી સંબંધી હું વાંધા નહિ છું. મીં જોંગમેન જે પત્રો

રજૂ કરવા માગે છે તે નમુના જેવાં નથી કારણ કે જે મીં જોંગમેન ચુકી કહેયા છે તેમાં “ત્રસ્ટીઓ અને તેના પછી આવનારાઓ” એવા સમૂહો છે જ્યારે અમારા વીચાર પ્રમાણે મોટા ભાગમાં તે સમૂહો નથી પણ બીજાનું સમૂહો છે જે મીં જોંગમેનના પત્રો નમુના જેવા કોરટ ગણવા માગે તો મને પણ મારી પક્ષ તરફથી મને ગમે તે ચાર પત્રો કોરટમાં રજૂ કરવા દેવા છુટ મળતી જોઈએ અને તે સરતે મીં જોંગમેન જે પત્રો રજૂ કરવા માગે છે તે સામે મને વાંધા નથી. ૧૮૫૧ પછીના જે પત્રો છે તે ૭૫૦ પાનાના છે અને મેં તે બધા કાંઈ વાંચી જોયા નથી.

મીં જસદીસ દાવર-એ તમે બંને સમજીતી ઉપર આવો તો તમને ગમે તે સાત પત્રો હું રજૂ કરવા દેઉં અને મીં લાઉનડસને પસંદ પડે તેવાં સાત પત્રો તેમને રજૂ કરવા દઉં અને તે નમુના તરીકેના છે તેના કાંઈ વાંધા ઉઠાવેલાં નહીં. તે સમજીતી અહિં પત્રો હું બાતર વાંચીશ અને મારા બહેલા ભાઈજાને તેના સાર સમજાવીશ.

મીં લાઉનડસ-જો એમ નહીં તો હું એવી સુચના કરું કે સમજીતી કામગીરી કાગળમાં કાપી કરવાં અને તેમાંથી જો કસ પાનાઓના એકસ પત્રો રજૂ કરવાં.

મીં જસદીસ દાવર-એમ કરવા દેવામાં આવે તો તેમાં સત્તાના અંશ કોરટ કામગીરી કરે છે એમ કહેવાય.

મીં લાઉનડસ-હા અને હું જાણું છું કે તેમ કરવા કોરટ રજા આપશે નહીં.

આ બાતરમાં કાંઈ સમજીતી નહીં થતાં મીં લાઉનડસે તે કાગળો રજૂ થવાં સામે પોતા તરફના વાંધા રજૂ કરતાં જણાવ્યું કે ફક્ત ત્રસ્ટીઓને કાગળ જાખવાથી તસદ કરવામાં આવ્યું એમ ગણાય નહીં. પોતે ત્રસ્ટીઓ છે અને તેમના પાછળ આવનારા ત્રસ્ટીઓ ના નેમજૂ કરવાને તેમને હક છે એમ જાણવાવા ખાતર એટલે કે બીજા સમૂહમાં બોલીએ તો પોતાની આજર

જાળવવા પાતર પ્રતીવાદીઓ ઉપલાં કા
ગળા કારમાં રજા કરવા માટે અને
તેમ કાળમાં મી. સિંગમેન થઈ પો જ
જાણે છે કે ગમે તે સર્ગપત્રો આપવા
તે જમના મુળ પ્રમાણ કંડમાંથી બરવા
તપ્પાર છે. મી. સિંગમેન મકમલો સર્ગ
પત્રી ડયરી બરવા તપ્પાર થયા છે જે
અમલ ડયરીથી દશ પછી વધારે છે એ
ટમે તે લાખો ડયરીની થયા જાય અને
તે જામાંથી પ્રતીવાદીઓ આપના તપ્પાર
ર થયા છે. ત્રમટના નાજામાંથી પત્ર તે
મ કરતાં તેઓએ જાણવું જોઈએ કે તે
કારમાં મારા ફલને લાભ અમાપ્યો છે
અને તે આપવા સાથે અમે તપ્પાર લેવ
જો તેમાં અમે હક ધરાવીએ છીએ. સ
વટે મી. લાઈડે જાણવું કે તે ત્રસટો
નથી અને સ્ટેટમેન્ટો છે અને તે રજુ
કરવા જરૂર પડે તો અમે તે સામે તપ્પાર
લેવ ને ફરજી જાણીએ છીએ.

મી. સિંગમેને જાણવું કે એક વ
ખને મારા કુળ પોતાની આપડ માટે
હડતા નથી મારા કુળના હાથમાં જે ત્ર
સટો જુદે જુદે વખતે સમાવત કરના
રાજો મેલી ગયા છે તેના તેઓ ત્ર
સટીઓ છે અને તે પુનઃવર કરવા માટે
તેઓ હડે તે અમે ત્રસટો કમુલ રા
ખ્યા છે અને અમે ત્રસટીઓ થયા છી
એ તથા સુધી અમે તે મતીથીમાં આવે
લા છીએ અને એવી રીતે અમે તે
સતીથીમાં ગેલાથા છીએ તે શું અમે
પુનઃવર કરવામાં પછાત રહીએ. મી.
લાઈડેસ કહેવા માગે છે કે અમે અમા
રી આપડને આતર જડવા બહાર પડ્યા
છીએ પણ તે બોલવું ઘણું અજાયબી
ઉપજવનાર છે. ન માર કારટે તેવો
સુધનો અચાલ પોતાના મનમાંથી દુર ક
રવો એવી મારી અરજ છે. મી. લાઈડે
સે મારા કુળ સમે ફસત વેળે છુપા
ધવા અને બીજા ધણા ગંભીર આપડો
મેલ્યા છે પણ કું કહું છું કે એ સવ
ળા આરોપ શેખી બરેલા છે.

ધારાના હીમાયતીઓની તપ્પાર સામ
ળી લેષ મી. જસીમ બીમને જાણ
વું કે, હમણા અમે જેવા અભીપ્રાય
ઉપર આવ્યા છીએ કે તે ત્રસટ કનરા
દનસદુરમેટો નથી.

મી. સિંગમેન-તમેએ તે કામગી
એ તથા જેવી સંતે સવીખરવા કે તે
ત્રસટ ઉમા કનરા દનપરમેટસ છે એ
પું તમે તમારા ચુકાદામાં કનવો તો
છી અમારે એટલે ડયરી બરવી.

મી. લાઈડેસ જાણવું કે કારટ
ગમે તેવી રીતે હવે પણ તે મારી સં
મતીથી તેમ કરવેલું ગણવું નહીં.

નામદર જડવોએ તપ્પાર બાદ કેટલોક
વાર અસ ત કરી મી. જસીમ બીમ
ને જાણવું કે વડે વીચાર કરતા અમે
જેવા કનવ ઉપર આવ્યા છીએ કે તક
રાઈ કાગળો દનપરમેટ નહીં જેવો
અમારો હમણા અભીપ્રાય છે પણ મી.
સિંગમેન એ તમે એ કાગળો દનપરમે
ટ તરીકે રજુ કરતા હો તો પછી તમા
રે સર્ગ ડયરી બરવી જોઈએ.

મી. સિંગમેન તથા કું પાછ
ળથી સર્ગ ડયરીના કંડ બર
એવી સંતોએ હાલ તુરત મને કામ
જો રજુ કરવા દેવાં. મારા કેસ માટે
તે કાગળો રજુ કરવાની કું મેરી બર
ર જોડે છું. પ્રાવારીઓને તેમાના મા
રગમાં મુશ્કેલી નડે તે માટે આ સમાલ
મી. લાઈડેસ ઉભો કરેલો છે તે કું
બરાબર સમજુ છું. તમે નામદરો સ
વટે મજદૂર કાગળોને દનપરમેટ તરી
કે ચુકાદા કનવશે તો અમે ડયરી બ
રવા તપ્પાર છીએ.

મી. લાઈડેસ જાણવું કે મી. સિંગ
મેન મુશ્કેલીમાં મેતવાનું જણાવે છે
પણ તેમને અમે “સ્ટેટ્યુટ ઓફ કોર્ટ”
ની તકરારમાં દતારવા છે તે જોવજુ છું
હી જાય છે.

નામદર જડવોએ તપ્પાર બાદ સધ
ળાં કાગળોનું બંડલ મંગડું હતું અને
તે વાંચ્યા બાદ સમાચારને દીવસે સેવ
તો ચુકાદો આપવા જાણવું હતું.

બાદ મુકદ્દમે મુતતવી રહ્યા હતા.

પારસી પંચાયત કેસ.

લસદીઓને સટેમપ ડ્યુટીમાં
થી મુક્ત કરવામાં આવ્યા.

એરવદ જીવજી મોડીને જસ
ટીસ ખોમને પુછેલા સવાલો.

લેડી જેહાંગીરનાં લાશણ વીશે
ખુલાસો.

વધુ સાક્ષીઓની જુમાની.
(અખબારે સોદાગર, તા. ૭ મી
એપ્રિલ ૧૯૦૮.)

સર ઇનચાર્જ માણેજી પીટીર બારો
મેટ, સર જજનાર કામલજી જહાંગીર,
મી. ફસલમજી નાનામાઝ એટનામજી જી
જીભાઈ, મી. રાનજી જમશેદજી તાતા,
મી. બાપુજી સોમનજી પટેલ, મી. રત
નજી દાદાભાઈ તાતા અને ડા. નાનામા
ઝ નારોજી કાન્કે મુખ્યની પારસી પં
ચાયતના ત્રસદીઓ સર જમશેદજી જી
ભાઈ બારોમેટ, મી. હોરમજી એવલજી
આલખલેસ, મી. જમશેદજી ખરતદજી
જમશેદજી, મી. મેહંવાનજી મનચેરજી
કામા અને મી. બહમનજી દીનશાહ પી
ટીટ સામે નોંધાવેલા દવની વધુ સુના
વધુ મુદ્દાલ દીને હાઈ કોર્ટનાં નામ
દાર જજ મી. દીનશાહ ધનજીભાઈ દા
વર અને આ. મી. જસદીસ ખીમન
સનમુખ નીઝી હતી. વાદીઓ તરફથી
મેથરસ અરદેશર, હોરમસજી, દીનશાહ
અને કંપનીની દરખાશથી ની. લાઉડ
સ, મી. ફરુનજી સોામજી તાતીયાર
ખાન, મી. પસતનજી રૂફ. તાતયારખાન
અને મી. પાશાહ અને પ્રતાવાદીના
તરફથી સાક્ષીસાદરા મેથરસ કેળી, લી.
અ અને આનની દરખાશથી મી. ઇવ
વેરાડીટી, મી. રેક્સ, મી. સિંગમેન
અને મી. જે. બી. કાંગા હાજર થયા
હતા.

પ્રતીવાદીઓ સટેમપ ડ્યુટી
માંથી મુક્ત થયા.

મી. સર્વેનને રજુ કરેલાં કાગળો
ના સંબંધમાં સટેમપ ડ્યુટી ભરવાની
જે સવાલ મી. લાઉડે ઉઠાવેલો હતો તે
સવાલનો ચુકવેલો આ તા. ૧૦
મી. જસદીસ ના રે જણાવ્યું કે મારો
એવો અભીપ્રાય છે કે આ કાગળો
“જનસટમેન્ટ” અથવા “ત્રપ્ટ ઉઠાવે
કરના” જનસટમેન્ટ પર નથી. ઉઠાવેલા
કાગળોના દીવસે યાને ત્રીજા દીવસની કો
યાના પ્રમંત્રે પારસીઓમાં સમાવત ક
રવાના તીનજી જાહેર છે. એ કાગળો
વેળા તંદરોમતી બજવામાં આવ્યા પછી
મરનારના એકાં થયા સગા આ તથ
મીતરો સનમુખ મરના ના પુત્ર માટે
કાગળો આવેલી સમાવત જાહેર ક
રવામાં આવે છે. તેમજ તે સમાવત
કાગળો કાપે મટે કરવામાં આવી છે તે
પણ કેટલીક વેળા દુરના જાહેર કરવામાં
આવે છે. જ્યારે કટલીક વેળા તે પછા
ડેલા જાહેર કરવામાં આવે છે. તકરારી
કાગળોમાં મેટે ભાગે વરતમાનપત્રોનાં
આમળના જાહેર ચલણ વીગતો છે. એ
કાગળો કાપણપુરવકે ફસતાવેજી સરખા
નથી. અને કું તેઓને “સેટલમેન્ટ અ
વત્રા ત્રસટ જાહેર કરનાર જનસટમેન્ટ”
લેખતો નથી. તેથી તેઓ માટે સટેમપ
ડ્યુટી ભરવાની જરૂર નથી. સટેમપની
રી ભરવા જરૂર એ કાગળો કેસ સન
મુખ રજુ કરી શકાશે અથવા કું ઠરાવું કું.
આ. મી. જસદીસ ખીમન આ.
મી. જસદીસ દારના ઉપલા ચુકાદા
સાથે મળતા થયા હતા.

આ. મી. જસદીસ ખીમને પુછેલા
સવાલો.

શમશુભઓજના એરવદ જીવજી જ
મશેદજી મોડીને એ પછી આ. મી.
જસદીસ ખીમને સક્ષી તા પીજરામાં પા
છા આનાયા હતા તવચુને આ. મી.
ખીમને કટાસ સવાલો પુછ્યા હતા, જે
ના તેવણે સંચા ઉપર નાચે મુજબ જ
વાના વાળ્યા હતા:-

દારાવત જરથોસ્તી રાખ હતો કે કે
મ તે નથી ચુકું નથી. પણ કું આદરું

હકી શક્તિ કે તેઓ માનવીયસનાન-રા
ભર્યા હતા. તે ધરાની ઊકરીઓ પર
જીરો હતો. તેઓનાં બાળકોને અસલી
ધરનીઓના ધરમમાં ઉધારમાં હતાં.
ધરાની ઊકરીઓ પારકાઓને પર
ણી તે છતાં તેઓ ધરાની લેખાતી હ
તી. તેઓના બાળકોને જરથોસ્તી ત
રીકે ઉધારમાં નહીં હતી એમ કહેવા
કુ તબ્યાર નથી. હીરોડોટસ કહે છે કે
તેઓને જરથોસ્તી બાળકો તરીકે ઉધા
રવામાં આવ્યા હતા. સંઘેન હીંદને
રાજા હતો. તે હીંદુ હતો. તેની એક
પુત્રસુરત ઊકરી હતી. તે તેણીને ધ
રાન ભષ ગયો હતો. તેણીને પાક કર
વાની કીયામાંથી પસાર કરવામાં આવી
હતી. હું તે કીયાને નાહાન કહું છું.
કારણકે પાક કરવાની સખળી કીયાઓ
નાહાન તરીકે ઓળખાય છે. નાહાનનું
સંસ્કૃત સ્વરૂપ સનાન છે. આદ્ય
રાસપ નામનું ધરાનમાં નામીયું આતશ
બેદરામ હતું. એ આતશબેદરામમાં
તેણીને એ કીયામાંથી પસાર કીધી હ
તી કીયા કરનાર મોખેદ હતો. તેણી
રાજા બેદરામજોર સાથે પરણી હતી
નાથીરવાન આદિલ વીરો મેં સાંભળ્યું
છે. તે ધરાની રાજા હતો તે ધણી બા
મકીઓને પરણ્યો હતો તે એક પ્રા
સતી જોરતને પરણ્યો હતો. તેણી રમ
ના રાજાની બેડી હતી. તેણીના બેટાને
પ્રાસતી તરીકે ઉધારવામાં આવ્યો હતો.
તેણીનાં બીજાં ફજદોને કયા ધરમમાં
ઉધારવામાં આવ્યા હતાં તે હું કહી
શકતો નથી. ખુશરૂ પરવીઝ એ રાજા
નો પત્ર હતો. તે એક રોમન શાહ
ભઠી સાથે પરણ્યો હતો. તે
એના બેટાનું નામ શીરૂષ હતું. તે
ઓના બેટાનું નામ. કાબાદ હતું
એવું મને યાદ નથી શીરૂષએ
ચોતાના બાપને મારી નાખ્યો હતો
એટલું હું જાણું છું. શીરૂષ ચોતે ધરા
નનો રાજા થયો હતો કે નહીં તે હું
કહી શકતો નથી. કેમશરૂ કાબરાજન
તથા તેજ્યુનાં કુટુંબને હું ઓળખું છું
તેવજના કાકા બાક પેસતનજ કાબરા
જને હું ઓળખતો નથી. પંજમ મધિ
હીસાર માટે રહેતા પેસતનજ કાબરાજ

યા તેવજનાં ધણીઆણીને હું પીછાજતો
નથી. કેમશરૂ કાબરાજના બાકનું નામ
બહમનજ કાબરાજ છે. શાહનામાની સુ
દરીઓ અને શાહનામાના દ્વપતાનો ના
મની ચોપડીઓ મેં પ્રગટ કીધી છે.
શાહનામાની સુદરીઓ નામની ચોપડી
ઓ મેં શાહાક મહીના ઉપર પ્રગટ કરી
હતી તે ચોપડીમાં તમેએ જણાવેલા
સખળા દાખલાઓ નથી. કહીમ ધરાની
નામની ચોપડી મેં પ્રગટ કરી છે. સેહી
જહાંગીર કાવસજીએ આપેલું બાશજુ મા
રા કાયમાં મુકેલાં “મોમે જમશેદ”
માં પ્રગટ થયેલું છે. તે બાશજુ
માટેની વીગતો મેં પુરા પાડી હતી.
બળી તેમણે તે બાશજુ કર્યું તે આગ
મજ મેં તે રીવાજ કીધું હતું.

તકરારી કાગળો ઉપર વધુ ચુથણું.
મી. જેંગમેને એ પછી મજકુર ૭
કાગળો રજુ કીધાં હતાં. તેવણે જણા
વ્યું કે નાં લોકોસ કહે છે કે એ કાગ
ળો “ટીપીકલ” નથી.

આં મીં જસટીસ હાવર-એ ૭
કામળોને મેં તમેએ રજુ કીધેલાં
“ટીપીકલ” કાગળો તરીકે દાખલ કર્યે
છીએ.

મીં સતરંગમેને જણાવ્યું કે એરવ
દ મોહીને હું એરી મતલના સવાય
પુછવા માયું છું કે આ પતરા બીજા
પતરાના નમુના જેવાંજ છે કે નહીં? હું
તે ઉપરાંત તેવજને સવાયો પુછી
એવું બતલાવવા માયું છું કે ફંડ
માં નાણાં બરનારાઓએ તમકીઓને
નાણાં સોંપતી વેળા એવું જણાવ્યું
હતું કે અમા તમને તથા તમારી પછી
આવનારાઓને નાણાં સોંપ્યે છીએ.
તે વેળા તેઓના ધયાનમાં એવું હતું
કે આથી પહેલાં જગા પુરાની જસટી
ઓને સતા હતા એવું મારું કહેવું છે.

એરવદ જવજજ મોહીને એ પછી
સાક્ષીના પીજરાંમાં પાછા બિલાવાવામાં
આવ્યા હતા. મીં સતરંગમેનેની તપા
સમાં તેવજે જણાવ્યું કે ૧૮૫૧ પછી
સથાપનામાં આવેલાં ફોના સંબંધમાં
તેઓની સથાપના વીરો જખવામાં આ
વેલાં પહેલાં કામળો મળે છે. પછી કેટ
લાંક ફોના જહેરમાં મોગણી કરી ઉ

રાવ્યાં હતાં. તેને લગતાં કામજો નથી. ક્યાં ફરિયાં હેતુ કામજોમાં ગસ્ટ એ તથા તેમની પછી આવનારાઓના સંબંધમાં જ્યુવેનું છે તથા ક્યાં કામજોમાં નથી જ્યુવયું તેની ટીપ મેં તબયાર કની છે.

મીં લાઉંડસનો વાંધો.

મીં લાઉંડસે જ્યુવયું કે આ કામજો મુકદમાને બંધમેસતાં નથી. પોતાને કામજોપુલક સતા આપનાં હસતાવેળે જોખનાવાડીએ કરાવતા હોય તે તે "બનસટમેટસ" લેખાય અને તેવા હસતાવેળે મુકદમાને બંધમેસતા થઇ પડે પણ તે "બનસટમેટસ" હોય તો પછી સટેમપ ક્યુડી ભરતી પડે તમેએ ફરાવયું છે કે એ કામજો "બનસટમેટસ" નથી તેથી તે મુકદમાને બંધમેસતાં નથી.

સોરામજી પંથકીની ઉઘટપાલટ તપાસ.

આગળ સાક્ષી આપી ગયલા મોમેક સોરામજી બનનજી પંથકીને એ પછી સાક્ષીનાં પીંજરામાં પાછો બોલાવવામાં આ ગયા હતા તેવજી મીં સોમમેનના વધુ ઉઘટપાલટ તપાસનાં જ્યુવયું કે બીખાજી રોસના ઘાકરા ફરામજીને દેટઘાકરે એ બાવયા તરીકે પણ ઓળખાતા હતા. પણ મેટે બામે તે રોસ તરીકે ઓળખાતા હતા બીખાજીનાં આદરજી નામને એક બાને છાકો હતો તેઓવું ધરના નપુરામાં હતું. બીખાજી તાં ૧૪ મીં અપ્રિલ ૧૮૬૮ ન દીસે મરી ગયા એ મ કુ જાણતા નહીં તેવજીને ગુજરાને ૪૦ વરસ થયાં એમ કું જાણતા નથી તેવજી દેટઘાકરા વરસ થયા મરીયાં તે કું જાણતા નથી તેવજી થોડા વરસ થયાં મરી ગયાં એમ કું કહતા નથી તેવજીને ધણું વરસ મરી ગયાને થયલાં હોવાં જોઈએ બીખાજીના મરજી વખતે તેવજીના ઘાકરાઆજ ઉમજીમાં ૩૧૦ ભર્યા હતા તેને લગતા મને બતાવવામાં આવતી રસીટ કું કાંઈ વાંચી શકતાં નથી કું અજમા સાથે બાવરો નથી બતાવતા હસતા જો પરજી એમ પુરવાર કરવામાં આવે છે કે તેવજી તાં ૧૪ મીં અપ્રિલ ૧૮૬૮ ને

દીસે મરી ગયા તેને જોઈએ એ ૩ હોવાં જોઈએ. કું જાણું તો કું કહ્યું બ કહું કે બીખાજી એ દીસે મરી ગયા. મારી પાસે કાંઈ તેના હોખીય પુ ગાવો નથી તેવજી ગુજરી ગયા તવારે મારી ઉમર કેરલાં વરસની હતી તે મેં કું જાણી નાખી છે કે બીખાજી ગુજરી ગયા અને તેવજી સુરતમાં ગુજરી ગયા એક કું મને યાદ છે. મારી ઉમર હમજી ૬૮ વરસની છે, બીખાજી મરી ગયા તે વેળા મારી ઉમર ૩૦ વરસની અંદર હોય એ બંનેવાળેમ છે. બીખાજી મરી ગયા તવારે કું ૩૦ વરસના ૨૫ વરસના અથવા ૪૦ વરસની ઉમરના હતા તેમને કાંઈ યાદ નથી ફરામજી ૧૮૦૧ના સામમાં ૭ વરસ થયાં ગુજર ગયા. તે ક્યા વરસમાં ગુજરી ગયા તે મને યાદ નથી તેને ગુજરી ગયાને ૭ વરસ થયાં કે હસ તે મને યાદ નથી તે ગુજરી ગયાને ૧૦ થી વધુ વરસ પણ થયાં હોય પણ ૨૦ થી વધુ વરસ થયલાં હોય નહીં. ફરામજીના છાકરા ધનજીશાહનાં લગન થયાં હતાં. પણ તે લગન ૧૮૫૩ નાં થયાં હતાં તે કું જાણુતો નથી. જો ધનજીશાહને વરસાવયો હતો તે નાં લગન ૧૫ વરસની વાતપર થયાં હોય એ બંનેવાળેમ છે. તેની ઉમર તે વેળા ૧૮ અથવા ૨૦ વરસની હતી. તે ધનજીશાહ પેસતનજી સાથે પાંચમે એમ કું જાણુતો નથી. તેના લગન નાનપુરામાં એક પારસીને તથા થયાં એકકું, કું જાણું કું. ફરામજીના તેની પરચીરન પેટની છાકરી હતી. તેની ધણીનાણી પારસજી હતી. પણ ફરામજીનાં તેની પરચીરન પેટનો છાકરો હતો નહીં, મને બતાવવામાં આવતી સરદીશીકેટ ધનજીશાહની લગનની સરદીશીકેટ છે.

આં માં ૫સડીસ દવર-હવે સક્ષી અજમા વગર ચાંચી શકે છે (હસાહસ).

સક્ષીએ મીં સોમમેનના પુજારી વધુ જ્યુવયું કે મેં એમ કહ્યું છે કે ધનજીશાહ એમના મુકદમાને ધણીને પેટનો છાકરો હતો. પણ ધનજીશાહ પરચીર તવારે પછી તેને ફરામજીના છાકરા તરીકે ઓળખાવવામાં આવ્યો. ૫

નજીક પોતાનો ઘોડો એવું ફગમજ
ના નવાં તે ખૂં તેને પંચવગો.
કે છે પડ્યો એટલે વળી પોતાનો ડો
કરો કીરા બરાબર.

મીંડ મીંડ જપટીમ દારે સાક્ષીને
એતવણી આપી કે તોંએ ચુપ રહેવું
સ્વાસ્થ સમઠવો. અને તેના પાપરો બ
રાખર સાધો બધા આપો તમે સ
વલ પુરો પાપરો સાંભળ્યા વગ બ બ
વામ આપવા મંડી જાઓ છો.

સાક્ષીને જણાવ્યું કે ફગમજ સુગત
માં ધાંજણાકને પોતાના ડોડરા તીકે
ગણાતો હતો. ધનજીસ હના બનપતી
૯-૮ વરસ અમાઉ બીખાજી મી ગયો
હતો. હું જાની આપી ગયા તપારે મેં
જીમ રીધી હતી. અંદાજને બદલે મેં
બીખાજી નામ આપ્યું હતું હું સુગત
પામે ફર્યો તપારે મારી જીવ નને મા
લમ પડા. ધનજીસ અને તેની બેહે
કુવંબાઈ નાંજેત નીમચમાં નહીં થ
ઈ હતી એમ હું સાગંદપર કેમ કહી શ
કું ? કોઈએ મને કહ્યું હતું કે તેના
ના નવજેત ઉલાડે થઈ હતી. હું અહીં
સક્ષી આપી પાછા સુરત ગયા તપારે
મને એવી ખબર પડી હતી નહીં કે તે
જોની નાંજેત ઉલાડે નહીં પણ નીમ
ચ ખાતે થઈ હતી. એક મોમેદ મને
કહ્યું હતું કે એ ડોડરાંજોની નાંજેત
ઉલાડે થઈ હતી. તે મોમેદનું નામ મ
ને મદ નથી એ વાત બધા વરસની છે.
તે મોમેદના ડોડરાંજોના નામ હું જા
ણું છું. જ મોમેદ સાનારજીને રાખી
હતા તે મોમેદ પહેલે મરી ગયો, અને
તે પછી સાનારજી મરી ગઈ. મોમેદ મ
રી ગયો તપારે તેના સ્વાસ્થ આગળ સે.
નારજીને જવા દેવામાં નહીં આવી તે હું
જણ્યો નથી. તેથીએ દુદેહ પહેરવા
હતો આ તેથીને થા માટે જના દેવા
માં નહીં જાવે ? સાનારજી નડીયાદમાં મ
રી ગઈ હતી. એટલા નડીયાદમાં થોડે
દુર છે, નડીયાદમાં સડધી નગરીકરું દા
ખુ પડાદા કમનું દેખાયું છે. તે
દોખમાના તસદીઓએ એ સાનારજી
સ્વાસ્થ દોખમામાં સડધીવા સામે વાંચો
લીધો હતો એ વાત હું જણ્યો નથી

સાનારજીને નડીયાદમાં દાટવામાં આવી
હતી.

મીંડ એમ. તાજવારખાનની કે
ની તપાસમાં સક્ષીને જણાવ્યું કે નડી
યાદમાં દોખમ નથી. પારસીઓને નડી
યાદમાં દાટવામાં આવ્યા. જ એમ મેં
સંભળ્યું છે. એવું કહેવામાં આવે
છે કે નડીયાદમાં પારસીઓને દાટવા
અગાઉ જમા રાખેલી છે. હું પોતે
નડીયાદ ગયો હતો નહીં.

મીંડ શાપુજી જીજીની સાક્ષી.

મીંડ શપુજી જીજીએ મીંડ એ
ગમેનની તપાસમાં જણાવ્યું કે હું પા
રસી છું. મારી ઉમર ૬૮ વરસના છે.
હું મનપ્રેમ રહીશ છું. મેં આખા
જીવન મનપ્રેમમાં કાઢી છે. હું સુખ
દની પાસી ચીર મોતમોતવાય કેર
ના કે મેં છું. હું જ્યાં જુદાં પાસી
ધરમખત આના નાંડી છું. અનેક
અગીયારીએ તો હું નાંડી છું. હું મા
ની માલકા ઉપ ગુજારો કર છું. હું
સુખ શહે નો સુલેહના અમલદાર છું.
મીતીસ તાતાના દાખમાં આમમજ છું
ખમમાં કોઈ તરફ જુદીને બરથોસી
ધરમમાં વાંચાવવામાં આવેલો હોવાનો
દાખલો હું જણ્યો નથી બરથોસી અમ
દ પાસીમાં બરથોસીનો ધરમ પાળ
નાર અને પારસી આખાપોને પેટે જન
મેલો એ અરથમાં વરસ્ય છે. પારસી
એટલે પારસી આખાપને પેટે જનમેલો
અને બરથોસી ધરમ પાળનારો મા
ખાપ બને પારસી હોતાં જોઈએ.

મીંડ એગમેન-હું બરથોસી થાઉં
તો તમે મને પારસી કહો કે ?

સાક્ષી-હું તમને પારસી નહીં કહું
હું તમને ધંધલીય પારસી કહું.
(હસાહસ).

મીંડ એગમેનની વધુ તપાસમાં સા
ક્ષી બોલ્યા કે મારાં મ આપ, બાપદાદા
જવા પારસી હતા. પારસી આખાપને
પેટે કેમ જનમેલો હોય પણ તે બર
થોસી ધરમ પાળે નહીં તો તે પાર
સી કહેવાય નહીં. તેમજ કોઈ બરથો
સી ધરમ પાળતો હોય પણ પારસી
આખાપને પેટે જનમેલો નહીં હોય તો

તે પછી પારસી કહેવાય નથી' એ ૩.૧૬ થી ૨૦ હજાર ધરમ ખાતે આપ્યા છે. એક તસી મરણ પામે છે તે તો જગા બાકીના હમયાત તસીઓ પુરે છે એમ હું જાણું છું ૩. ૧૮૬૦ થી હું જાણું છું કે એ ૩ઠી ચાવી આવી છે. એ ફક્ત જરથોસ્તીઓના ઉપયોગ મટે ફક્ત નાચાં ભર્યાં હતાં. પારસી બાપ અને જુદીન માતાને પેટનાં આળકાને આગળ પારસી જરથોસ્તી કામ તથા ધરમમાં લેવામાં આવ્યાં હતાં, પણ ૧૯૦૫ ના અંગ્રમનના ઠરાવ પછી તેઓને તેથી રીતે લેવાની ખાતરી કરવામાં આવેલી છે. ૧૯૦૫ આ મમજ બચારે તેઓને સાબત કરવામાં આવતાં હતાં તથા તેઓને સાધારણ પારસી તરફ લેખવામાં આવતાં હતાં.

મી. એ. એ. એસ. તાલપાખાને એ સવાલ પુછ્યા હતા સામે જાણી લીધી હતી.

મી. એ. એ. એસ. તાલપાખાને એ સવાલ પુછ્યા હતા સામે જાણી લીધી હતી.

નામદાર જાઓએ એ સવાલ નોંધી જઈ તે પુછ્યા હતા ના પાડી હતી, પણ તેટલાં સક્ષીઓએ સવાલનો "નહી" કરી જવાબ આપી દીધો હતો.

ઉલટપાલટ તપાસ.

મી. એ. એ. એસ. તાલપાખાને ની ઉલટપાલટ તપાસમાં સક્ષીઓ જણાવ્યું કે હું ખાતરી કરું છું કે પારસી સત્તા આગમજ તદ્દન જુદીનને જરથોસ્તી ધરમમાં વટવાવાના દાખલા મેં સાબળ્યા નથી. હીંદુ, ખ્રીસ્તા, અથવા મહામેનને જરથોસ્તી ધરમમાં લેવામાં આવ્યા હોય એવા દાખલા મને મળ્યા નથી. મઝમાના દાખલાઓ હું જાણું છું. તે વેળા હું યુવકનાં હતાં. તે સધળા પારસી બાપને પેટ જન મેલા હતા તે વેળા જે સધળા મરણો રતેને વટવાવામાં આવ્યા હતા તેઓ સધળાં પારસી બાપને પેટ જન મેલાં હતાં એમ તે વેળા કહેવામાં આવતું હતું. તેમજ તેઓ પોતે પણ તેમ કહેતાં હતાં અને તે દાખલાઓની કાંઈ અંગત માહિતી નથી. હું જાણું છું કે થોડાક

પારસી શ્રીધાઓને તેઓને વટવાવામાં બાકી લીધી હતી. એ કાંઈ બાપ લીધી નહોતી. "પારસી" શબ્દના મમજ "જરથોસ્તી" શબ્દના "ધીયલો" ના મેં કાંઈ અન્યાસ થયે નથી. હું કાંઈ રોગ નથી. મટે મને એમ કહેતા જોઈતા નથી. પારસી તથા જરથોસ્તી જણો ના મેં જે ખુશ હોઈ આવ્યો છે તે કામમાં અમાનસ રીતે સમજવામાં આવતો ખસાયો છે. "પારસી" અથવા "જરથોસ્તી" શબ્દનો અરથ શું થાય છે તે વીશે કાંઈ સમામાં ભેળી મળી અભીરાય દર્શાવ્યો નથી. સમામાં ભેળા મળ્યા વગર પણ કાંઈ કાંઈ બીજી રીતે મરી જાય મુજબ ખબરીયાય દર્શાવી નથી. ધર્માઓને હું અલગતાં પારસી કહું છું. પારસી બાપ અને જુદીન માતાને પેટનાં આળકાં હું આગળ પારસી લેખતો હતા પણ હવે મને ૧૯૦૫ ના ઠરાવ પછી હું તેઓને પારસી લેખતો નથી. કારણ કે આગળ તેઓને સુદરેકુસતી પહેરાવવામાં આવતા હતા, અને તેઓની નામો થયા પછી હું તેઓને પારસી લેખતો હતો. પણ હવે અંગ્રમનના ઠરાવ નારદને તેઓને સુદરેકુસતી પહેરવેલા ખાંધી ફરમવેશી હોવાથી હું તેઓને પારસી લેખતો નથી. હવે કાંઈ મે. એ. એ. એસ. તેઓને સુદરેકુસતી પહેરાવે નહીં. પણ કાંઈ મે. એ. એ. એસ. મનના ઠરાવની ઉપર વારો થઈ મારી વાજી ને તેમાં બાળકને સુદરેકુસતી પહેરાવે તો હું તેને પારસી લેખું નર જનશીલ જીજમા ધન પારસી મેતાલોવંદ ધનવટીટ, સના હું તસી નથી. પણ હવે જનશીલ જીજમા પારસી એટલી ફક્ત હું તસી છું. તે ફક્ત તસી હોય છે. એ એટલી ફક્ત જુદી જુદી તરીકેનાં ખુદ જુદાં કાંડો છે. સર જ શીજી જીજમા પારસી બેટીવાલદ ધનવટીટુથાનાં તસીટીનાં પારસી સના જ બાંધ આપવામાં આવેલા તે તમાએ મને વાંધા સંજળા થો છે તે અરથ સાથે હું થોડેક દરજ્જે મળતો થાઉં છું. જે ફક્ત હું તસી છું તે ફક્ત નાં તસી હોવામાં પારસી શબ્દનો અરથ

આપનામાં આવશે એ કે કમ તે મને
માફ નથી. મેં આરેલાં નાણાં ફક્ત જ
જરોયાસતીએ માટે આપ્યાં હતાં, યાને
વઢવાણ માટે મેં આપ્યાં હતાં નહીં.
મેં તે વેળા તેવી આદેશ બતાવી હતી
નહીં મારકે તેમ મરુ પડશે એવું
સરપને પણ અપાલમાં હતું નહીં, અને
કદી સાંમજવામાં પણ આવ્યું હતું ન
હીં. પણ થોડુંક પર જ્યારે
સરામ ઉઠ્યો તથા મેં મારી
તેવી આદેશ બતાવી હતી, તે ફર
પાસી જરોયાસતીએ માટે જ છે. તે
વેળા હું જે કાંઈ જાણતો હતો તે ફ
ક્ત એટલું જ હતું કે મારાં નાણાં જે
કો કામમાં ફરે તેઓ માટે જ વપરા
શે, જુદાકામ માતા અને પારસી બાપ
ના બાળકોને તે વેળા કામમાં હોવામાં
આવતાં હતાં. પણ એ તેઓને ભેગામાં
આવતાં નહીં હોવાથી તેઓને મેં આ
પેલા નાણાંને લાન હું આપતા મંજૂરો
નહીં અને એમ કહેવામાં હું મને પ્રતા
ને તકન ખરો પાર હું.

આં મીં જસડીસ દારના પુછા
થી સાક્ષીએ જણાવ્યું કે તમા તલટીની
નેમણુંક કંવાની હાલતી રહી સંતોશ
કાંઈ છે, તે વરસો યયાં વગર મુકકે
લીએ લીલસીલાખુધ ચાલી આવી છે.
હું તે પસંદ કરું છું. ફરમાં નાણાં બ
રતી વખતે કમગ તથા નાણાં તસડી
ઓ પર આમનજની કથીપણ મમલ
વ વગર પાકલી આપનામાં આવે છે.
મીં એકં એસં તાલેવારખાનના
પુછાથી સાક્ષીએ જણાવ્યું કે હું
સર જમચેઈના કુટુંબનો એક મ
મજર છું.

માફકોટ દીરીન લેવા ઉડી હતી.

બપેરે આજી પછી કેરટ પાછી બેસ
તાં મીં જમ-ઈ જલમનજ વાહવા
એ મીં એમનેની તપાસમાં જણાવ
છું કે હું પારસી છું મારી ઉપર બાલક
વસન્ની છે હું પારસી સ્પીક મેચીએની
અલ કો-ટરો ટેલીમેટ છું હું સર જમ
ચેઈ જામલ પ્રારસા બેનવોલક જન
ક્રીડી જાનનો તસડી છું. હું મંતા શે
કે હારમજી જલમનજ વાહવાના આ
વક મુકરામનો પછી તસડી છું હું મા

રી મીલકત ઉપર મારું યુજરાન કરું છું.
હું કાંઈ નાકરી કરતો નથી, જરોયાસતી
જાહેર હું જાણું છું. જે જરોયાસતી
ધરમ પાળતો હોય તે જરોયાસતી કહે
વાય "પારસી" ધરાનથી નાસી આવે
લા લેવાના વચ્ચેના માટે વપરાય છે.
કુમ જરોયાસતી ફરમાં મેં ૧૮૭૭માં ના
ણાં બંધાં હતાં. નાણાં તે વેળાના તસ
ડીએ ઉપર એક કાગજ બાપી મેં બ
રમા હતા તસડીએમ. વખતો વખત
જમા ખાલી પડેલા હજી છું. તે જ
માએ હજીવાત તસડીએ ન પુરી છે.
સુવારે ત્રીમ વરસ થયાં એ રહી આવ
તાં મારેલી હું જાણું છું. આ રહી
મેં નાણાં બંધાં હતાં તયરે ચાલુ હ
તી ત્રીમ હું જાણું છું. મીં એ
મમેન-તમે ૧૮૭૭ માં જરેલાં નાણાં
સંખ્યધમાં નવા તસડીએ નેમવાની ધ
ચકા રાખે છે ?

મીં લાડનાસે આ સવાલ સામે
વાંધે લીધો હતો જે પછી ન મહાર
જાને તે સવાલ પુછવા દીધો હ
તો નહીં.

મીં એમનેની વધુ તપાસમાં સા
ક્ષીએ જણાવ્યું કે કુમ જરોયાસતી એક
લે બધા જરોયાસતી.

મ-જરોયાસતી એટલે શું જરોયા
સતી ધરન પાલનર કાંઈ પણ આલ
મીં જ- નહીં.

મીં લાડનાસે વાંધે લીધો હતો તે
અમારે સાક્ષીએ જવાબ આપી દીધો
હતો.

મ-પારો કે મને જરોયાસતી ધરમમાં
લેવામાં આવે તો મને જરોયાસતી મ
જવામાં આવે કે ?

મીં લાડનાસે એ સવાલ સામે વાં
ધે લીધો હતો.

નામદાર જજ મીં દાર-આમલા
એક સાક્ષીને એ પુછવામાં આપતાં વાં
ધે લેવાવા હતો નહીં અને તેણે એ
ને જવાબ આપ્યો છે.

નામદાર જજે એ સવાલ પુછવા
દીધો હતો. સાક્ષીને મીં એમનેન
તો જરોયાસતી લખા ના પડી હતી
અને જણાવ્યું કે તમે ધરાનથી નાથી
આવેલા વંશજવાના નથી.

સં-મીસીસ તાતા અગાઉ કોઈ પર જાવને વડાબવાનો હાથલો તમે જાણો છો? જ-નહી.

મી-લાઉનડસની ઉલટપાલટ તપાસ માં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે મી-મેદીની જખની લેવાઈ ત્યારે હું કોર્ટમાં હાજર હતો.

સં-તમારા અભીપ્રાય મુજબ “પારસી” નો અરથ “જરથોસ્તી” કરી કહી ન થયે?

જ-હા કોઈ કોઈવાર થાય.

સં-પારસી ખેત કોઈવાર જાત તરફ ધસારો કર્યા વગર વાપરી શકાય કે? જ-હા.

અહમ્મર ધારમીક રીતે પારસી હતા એમ એરવડ જીવજીની ચોપડીમાં તે નો અરથ હું એમ કરું છું કે તે જરથોસ્તી ધરમ પાળતો હતો. તે વખતે “પારસી” એક જાત માટે વપરાયેલો નથી. સર જમશેદજી બેનીવાલેટ નનમ્દી ટ્રયુશનનું ડીડ બતાવવામાં આવતાં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે તેમાં “પારસી” એક ધારમીક મતભાગ માટેજ વપરાયેલો છે.

સં-તમે કોઈ આ બાબતમાં અનુભવી નથી? જ-નહી. હું તો સારી રીતે કેળવાયેલો છું.

અતર મી-લાઉનડસે ઉલટપાલટ તપાસ પુરી કરી હતી એ સાથે સાક્ષીનો જખાની પુરી થઈ હતી.

ખા-સાં રતનજી સરવેયરની જખાની.

ખા-સાં રતનજી હાલમાઈ સરવેયર મી-એમ્બેનની તપાસમાં જણાવ્યું કે હું પારસી છું. મારી ઉંમર ૭૪ વરસની છે. હું સરારી પેનશન મેળવું છું. હું પહેલાં જહર બાંધકામ ખાતામાં હતો અને પછીથી પોસ્ટ ત્રસ્ટના હતો. હું મુન્શી છું. મારે જનમ મુન્શીમાં થયો હતો. મારો આખી જીંદગી મે મુન્શીમાં મુજારો છે કે જે વખત હું સોનમાં હતો. હું દેલાલી સે નીટરીયમનો એન્ટરી રહેતો છું.

મે ત્રસ્ટીએને (હાલના પ્રતિવાદીનો) એપ્રિલ ૧૯૦૪ માં પાંચસો રૂપયાની સહકારી લેન આપી છે. નાણાં જરથોસ્તી ખસો અવધનજીલ પહેલાંવાસના

કાંડમાં બરખાં છે. તે નાણાં સાથે મે એક કામગીર પશુ ત્રસ્ટીએ ઉપર મોકલ્યો હતો. તે ત્રસ્ટીએ સર જમશેદજી, બમનજી પીટીટ, મેરવાનજી કામા, હોર મસજી કામા, જમશેદજી ખરશેદજી, અને એક બીજા મહસબ.

નામદાર જહજ મી-હાવર-મી-મ એ હેથનું નામ?

જ-મી આલબલેસ.

સં-તમા જાણો કે ત્યાં અવારનવાર જમા ખાતા પડે છે? જ-હા.

સં-તે ખાતી જમા કોણ પુરે છે?

જ-ખાતીના ચાર ત્રસ્ટીઓ.

સં-તમે તેઓને ૧૮૦ વરસ થયે જોળખો છો? જ-૧૮૫૬ થી હું તેઓને જોળખું છું.

સં-તમે ત્રસ્ટીઓને બહાવા ધન છા ધરાવો છો?

નામદાર જહજ મી-હાવર-વાર્વાર એ સવાલ મુકી કહ્યો નાખવામાં મત લગ્યું?

મી-સન્નેતમ્બેન સાક્ષીને-“જરથોસ્તી” શબ્દના અરથ તમે શું કરા છો?

નામદાર જહજ મી-હાવર-એનો અનુભવી નથી અનુભવીઓની જખાની લેવાઈ મુકી છે.

પછી એ સવાલ તમે શા માટે છો છો?

મી-સન્નેતમ્બેન-હું એમ બતાવવા માંગું છું કે એઓ એ વાપરે છે તે ન શકે તેમજ વાપાતા નથી.

સક્ષીએ આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે મેં કાંડમાં જ્યારે નાણાં બરખાં હતાં ત્યારે મારો એવી છ છા હતી કે એ નાણાંના લાભ ફક્ત પારસી જરથોસ્તીઓએ લે અને તેનો લાભ વડેલાઓને મળે નહીં.

સં-પરસી એ એટલે શું?

જ-પારસી માયાપને પેટ જનમેમાં એ

મી-લાઉનડસ-એ એમ કહેવમાં આ કે એ મહસબ એક અનુભવી નથી તો હું ઉલટપાલટ તપાસ કરીશ નહીં.

મી-એમ્બેન-એવા અનુભવી નથી એ પછી કોર્ટ મી-સરવેયરને જખાની રતન આપી હતી.

હસપુર દારાબની ફરી તપાસ.

નામદાર જજ મીં બીમનની તપાસ માં હસપુર દારાબે જણાવ્યું કે વાહયાજી ના આત્મકથામને પડે. ધન્યુર છું. ૧૮૮૧ ના વનચી કું તેની પાસે રહેનો હતો. મેં લાંબુ નાલા કુંડે બીજા સમયે છે પણ કું તે કુંડે બને જોળાવતો નથી.

સ-તમેએ તેઓના ધરમાં કાંઈ કો મા કી છે?

જ-ને શક છે ત્યાંસુધી નહી.

સ-તે કુંડે બના કાંઈ સમાવડે ત મારા આત્મકથામ સાથે સંબંધ હતો?

જ-નહી.

અતરે નામદાર જજેએ કટલીક વાર મસજીત કરી હતી. જે પછી નામદાર જજ મીં બીમને હસપુર દારાબને જવા કહ્યું હતું.

મીં બાપુજી વાહાડયાની જખાની.

મીં બાપુજી પેસતનજી વાહાડયાએ મીં સત્રેનમનની તપાસમાં જણાવ્યું કે કું પારસી છું. મારો ઉમર છપ્પ વરસની છે.

કું ઝોડીઠર અને ઝોકાઉટંટ છું. કું કુંકાલી ઝોકાઉટંટ નથી. મેં ૧૮૭૯ માં પંચાયતમાં પાંચસો રૂપયા ભર્યા છે. તે ભરથાસતી રવાનોન અવલમ જજ પેહલાડવાના ફડમાં ભરયા છે. વખતોવખત ત્રસટીઓની જગ્યા ખાલી પડે છે. તે જગ્યા કેમ પુરવામાં આવે છે તે કું જાણું છું. તે બાકા ના ચાર ત્રસટીઓ પુરે છે. કું આ રીતે મારા બચપણથી જાણું છું. મારા સમાગમમાં જેવો આત્મ છે તેઓ પણ એ વાત જાણે છે. મેં નાણાં ભર્યા તયારે ત્રસટીઓ ઉપર તે લેખાએ મેં કામજ લખથો હતો, મેં તે બધાઓના નામો કામજમાં લખયા હતા. મેં નાણાં ભરયા તયારે મારી ધરયા ફકત પારસી ભરથાસતીઓના બાબ માટે વાપડવા બાપબની નહતી.

નામદાર જજ મીં બીમન જોખખા પારસી ?

જ-હા.

સાક્ષીએ આગમ ચાત્રતો જણાવ્યું કે કું તેમાં ધરાનીઓને પણ જાણું છું. સ-મીસોસ તાતા અગઉ કોઇને ભર થાસતી ધરમમાં વટખાનેલું તમે જાણો છો ?

જ-નહી.

મીં વાહનકચની ઉમટપાનટ તપાસ માં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે કું લેખી થા પચાવા કંપનીઓનો હીસામ તપાસું છું. મેં પારસી પંચાયતમાં હીસામ કદી પણ તપાસ્યો નથી. કું તે માટે ખાતરી આપું છું.

સ-પારસી જોલ કોઇવાર ધારમીક નમથો વપરાય છે ?

જ-હા.

સ-"અકબર ધારમીક કામે પારસી હતો" એનો અરથ શું તે ધરાની વંશનો હતો ?

જ-હા. અમારામાં જેવી માન્યતા છે કે કોઈ હસપુરે તેને સદો પેહરા વથો હતો.

સ-કોઈ એમ તો નહીજ કહેશે કે અકબર ધરાનથી નાસી આવેલાઓના વંશનો હતો ?

જ-નહી.

સ-"ચેનોસીએસટીક પારસી હીંડુ ધરેન" નો અરથ શું ?

જ-કું સમજતો નથી.

સ-"પારસી" ધારમીક નમથો બધી વાર વપરાય છે ?

જ-હા, બધીવાર.

અત્રે સાક્ષીની તપાસ અતમ થઈ હતી.

મીં ડોસાભાઈ દાહાભાઈ

આલમલેસની જખાની.

મીં ડોસાભાઈ દાહાભાઈ આલમલેસે એ એગમેનની તપાસમાં જણાવ્યું કે કું પારસી છું. મારી ઉમર છપ્પ વરસ ના છે. કું હમણા મુનખમાં રુંડું છું. કું બીજા પ્રવાદીને બનીએ થાઉં છું. કું ધરાન દેશના ગરીબ ભરથાસતીઓની હાલત સુધારવાના ફડનો ત્રસટી છું. કું સર જમશેદજી હજીમજી બેનેવાનટ ધનસટીટીવિજનનો ઝોડીઠર છું. કું આલમલેસ બાગનો ત્રસટી છું. બાગનું મકાન પારસીઓની જાહેર સભા ઓ, લમનો વગેરે માટે વપરાય છે.

૧૮૮૪ માં મેં મારા કુટુંબ બેગમાં પાંચ હજાર રૂપયા પચાસતના ત્રસડીઓને આપવા હતા. તે સાથે મેં કામજાર પણ બખચો હતો. મેં કામજારી તેઓ નાં નામ પણ બખચાં હતાં. તે વખતે મારા કાકા ત્રસડી હતા કે નહીં તે માટે હું ચોક્કસ નથી. મને તે ગતિયર યાદ નથી. ત્રસડીઓની જગા વારંવાર ખાલી પડે છે. તે જગ્યા ખાલીના ચાર ત્રસડીઓ ભરે છે. હું જાણો વખત થયો એ વાત જાણ્યું છું. આ રીતે મારા સમાજમાં આવનારા ખીલઓ પણ જાણે છે. મેં તે રૂપયા ક્યા ક્યા ફંડમાં ભર્યા છે તે મને હાલ યાદ નથી.

શક્ષીએ મીં બાર્ડિસની ઉત્કૃષ્ટપાત્ર તપાસમાં જણાવ્યું કે મારા કાકાની ઉંમર ૭૯ વરસની છે.

સં-તેઓ પછી તમે તે જમ્યા ઉપર આવશો?

જ-હું તે જાણતો નથી.

સં-તમારા કરતાં તમારા કુટુંબના કોઈ સારા દાવાદાર છે કે?

મીં-સેગમેને તે સવાલ સામે વાંધો લીધો હતો.

મીં બાર્ડિસ-મે તમારા કુટુંબમાંથી ચુંટવો પડે તો તમારા કરતાં વધારે સારો દાવો કોમતો છે કે?

મીં-સેગમેને આ સવાલ સામે પણ વાંધો લીધો હતો.

નામદાર જાણે આ સવાલ પુછવા દીધો હતો.

શક્ષીએ જવાબ આપ્યો કે હું તે શું જાણ્યું તે ત્રસડીઓ જાણે.

નામદાર જજ મીં દાવરે તેઓને ગુજરાતીમાં પ્રતિષ્ઠા કરી પુછ્યું હતું.

શક્ષી-મારા કુટુંબમાં વગાં વડો તેઓ પછી હું જ છું.

સં-તમે દરેક પારસી મરણ વેળાએ ઓટલે જાઓ છો? તમે જાણ હાજર રહો છો? જ-તેઓને હું જાણ્યું છું તેઓને તયાંજ હું જાઉં છું.

સં-તમે મથી વેળા ઓટલે ગયા છો? જ-હા.

સં-મે એક દુરવંદને સદરો વડો સુવર પેદરાવે ને તે મરી જાય તો

તમે શું સુમના કરો? જ-તેને દોષ મેં નહીં ચઢાવ્યું અનન્યુમન કરે તે થાય.

સં-તેટલા ખોટી તો થયાય નહ તમારે તેનું શું થાય? જ-દખમાના ત્રસડીઓએ જે ઠરાવ કર્યો હોય તે થાય.

સં-દખમાનાં નાખતાને ઠગવ નહીં હોય તો શું કરો? જ-તેનાં સગાંવાલે જા તે માટે જોઈતાં પગલાં લે.

સં-મે તેવું કોઈ સચું નહીં હોય તો? જ-તેમ કેમ નહીં બને.

સં-એક અમેરીકન હતો તે પારસી થવા માગતો હતો તેને લેને નેતે મરી જ તે તો શું કરતે તમે ત્રસડી હોતો તો શું કરતે જ-જે ઠરાવ થયા છે તે મુજબ આ બધું જ જોઈએ.

સં-પછી તમે ધારમીક માણસ જ-હા.

સં-ત્રાસને બાળી દાઢવી તે ગુના બરેલું છે એમ ધરમમાં છેની? જ-હા. પણ હું કાંઈ ધરમ કોટરો બહુલો નથી.

સં-જે કામ પાપી છે તેમ તમે જાણો તે ત્રસડીઓ તે કર્યા કરેકે? જ-નહી.

નામદાર જજ મીં દાવરે- તમે બે કોમ તે સમજો? શક્ષી-ત્રસડીઓને કહું કે આ કામ ગુનાહ બરેલું છે ને હું તો ઠરાવ મુજબ આજવા કહું.

સં-જે ત્રસડીઓ કામ બાળે કે હાટે તો ધણ ગુનાહ બરેલું કામ કરેલું કેલ વાય કે? જ-નહી.

સં-મે તેઓ જોખમદાર હોય તો તેઓ ગુનેહગાર કેલવાય કે? જ-હા.

સં-તમારે બાળ દોખમા વતલેલ માટે છે કે? જ-નહી.

મીં, સત્રેનમમેને ફરી તપાસ કરવા ના પાડી હતી જે પછી કોરટ છઠી હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

ત્રસદીઓના હાથમાંના ફડોના
કારો બાર સંબંધી ચોખના.

ફડોમાં નાણાં ભરતી વેળાએ
નાણાં ભરનારાઓના ખયાલો.

મતી હીઓનો પુરો થયેલો
મુકદ્દમો.

મીં કોંગમેને શરૂ કરેલું
જા રાણુ

પારસી પંચાયતની પહેલપહેલી
સના.

પંચાયતના સભા સદાનો
કોમમાં મરતબો.

(અખબરે સોદાગર, તાં ૮ મી
ઓપ્રીલ ૧૯૦૮.)

સર દીનશાહ માણેકજી પીટીટ બારો
મેટ, સર જહાંગીર કાલગજી બહાદુર,
મીં રસતમજી નાનાભાઈ બેહરામજી જી
જીભાઈ, મીં રતનજી જમશેદજી તાતા,
મીં બાપુજી સીરાખજી પટેલ, મીં રતન
જી હાદાભાઈ તાતા અને ડાં નાનાભા
ઈ નરરાજી કારકે મુખ્યમંત્રી પારસી પં
ચાયતના ત્રસદીઓ સર જમશેદજી જી
ભાઈ બારેમેટ, મીં દારમસજી એલજી
આલખમેસ, મીં જમરાજી ખરોદજી જ
મશેદજી, મીં મેહરવાનજી મન્ગેરજી ક.મા
અને મીં બમનજી દીનશાહ પીટીટ સા
મે નોંધાવેલા ઘવાની વધુ સુનાવણી મંદ
કામે હાઈ કોર્ટમાં તામકાર જડજા મીં
દીનશાહ બનજીનાં દાર અને આં મીં
જસદીસ બીમન સનમુખ નીકવી હતી.
વાહીઓ તરફથી મેજસ્ટ્રસ અરેન્ડેર, હોરમ
જી, દીનશાહ અને કંપનીની દરમાજથી

મીં ભાઈંસ, મીં ફરુનજી સીરાખજી
તાલીયારખાન, મીં બાદશાહ અને મીં
ફરુનજી પેસનજી તાલિયારખાન અને પ્ર
તીવંદીઓ તરફથી સીલીસીટંગ મેજસ્ટ્રસ
કેમી, લોચ અને જોખનની દરમાજથી
મીં મનગરાસીડી, મીં રેક્સ, મીં કોંગમે
ને અને મીં જે. બી. કાંગા હાજર
થયા હતા.

કોર્ટ બરાબર ૧૧-૪૦ કલાકે બેસતાં
મીં સરેમમેને જલાવધુ કે બીજી કાંઈ
બી વધુ જવાની જી ક્રવા અમાઉ કું
એક બાબદ વીરો ખાતવા મંચુ કું અને
તે એ છે કે ત્રસદીઓનાં હાથમાંના ફડો
ના કારોબારને સમતી કાંઈમાં ચોખના
રચના હોય તો તે ૧૮૮૪ નાં ત્રસદીક
ની કલાને જનુસરતી રચી.

અત્રે મીં કોંગમેને પોતાના બોલવા
ના ટેામાં હીદનાં માત્રતી રીતેને ભગતો
કારો ટકી બતાવેલો હતો.

ડાં મીં જલ્દીન દાર-પણ એવી
કાંઈખી ચોખના ત્રસદીકરી થા નહીં તે
બાં કોર્ટે કાંઈખી નકી અબીયાર ખાં
ધાં થી અને તેટલા ટે ન ચોખના
ફવી રાન નકી તે બાં કાંઈખી રીતે
ઉડાણુમ ઉતરવું એ કવનતવુજ અણીશે
જે વળા માંટ એવી કાંઈ ચોખના થક
વાના તમકકાએ આવે તપારે તમે એ
બારે બોલો.

મી. કાવજીજી હાદાભાઈ દુબાશની
જખાની.

મીં કાવજીજી હાદાભાઈ દુબાશે મીં
કોંગમેનની તપાસમાં એમ જણાવધું કે
કું એક પારસી કું.

સ-તમે પારસી બીર મેત્રીમોનીયજ
કોર્ટના ડેવીજેટ છો કે ?

જ-હા.

સ-તમારાં ધણીયાણી કપારે કુખરયાં?

જ-૧૮૯૭ માં.

સ-તે વેળા તમે કાંઈ બહેસ કરી હ
તી કે ?

જ-હા, મેં પારસી પંચાયતનાં બસ

દીઓને રૂ ૧૦૦૦ આપવા હતા.

સ-તમેને તેની રસીદ મળી હતી કે
જ-હા.

સ-કાલમાં તે તમારી પાસે છે કે ?

જ-અહીંયા નથી.

સ-તે ઉપર કેને સહી કરી હતી?

જ-તે મને માફ નથી.

સ-વસતીઓની ખાલી જગ્યા કેમ પુરવામાં આવે છે?

જ-હવે તાર વસતીઓ તરફથી પુરવા માં આવે છે.

સ-એ મીના તમે ક્યાંથી જાણો છો?

જ-છેલ્લાં રમ વરસ ક્યાં હું જાણું છું.

સ-બીજા બધા પારસીઓ એમ જાણે છે કે?

જ-હા, સામાન્ય રીતે બધા પારસીઓ એમ જાણે છે.

ઝોં મીં જસતીસ બીમન-તે તમે શું બધા જરથોસ્તીઓને પુકો છો કે તમે એ વાત જાણો છો કે?

જ-નહી, તેમ નહીં, પણ સામાન્ય રીતે ખબર પડે છે.

સ-પારસી બોલેના અસ્થ શું કરેડો?

જ-પારસી એટલે પારસી માખાવને પેટે જનમ લીધો ત્યારે તે અને જરથોસ્તી ધરમ મુજબ ચાલેના હાય.

સ-પારસી પાપ અને ગુહાન માગાને પેટના હોકરાને પણ ફેંડના બાન મળેલા જોઈએ કે?

જ-મેં જ્યારે ધરમખાતામાં ફાળીઆ આપવા હતા ત્યારે મને કાંઈ એવો વીચાર થયો હતો નહીં.

ઉલટપાલટ તપાસ.

મીં લાકેંકતની ઉલટપાલટ તપાસમાં શાક્ષીએ જણાવ્યું કે મને આપવામાં આવેલા દસતારજ ઉપર મેં સહી કરી છે.

સ-એની અંદર જે વીગતો કમારનામાં આવી છે તેની સાથે તમે હજીર મક્કતા થાવો છો કે? જ-નહા.

સ-ત્યાર તમે શા સબખથી વીચાર ફેરવ્યો છે?

જ-નનગુનની મહાઓ મોતવાવા સાથે વધી જવાના આશ્ચર્ય હતો તેને જાણતી આ મામલો છે અને તે ઉપર મેં સહી મેલી છે.

સ-પણ તમે તમારો વીચાર ક્યારથી ફેરવ્યો?

જ-મેં મારો વીચાર જ્યારે એ બાબતની ચકાવવા જામતી હતી તે દરમિયાન ફેરવ્યો હતો.

સ-પણ તમે શું કામ ફેરવ્યો હતો?

જ-તેના કાંઈખી ખાસ ચોક્કસ સબખ નથી.

સ-તમે જ્યારે નાજાની રકમ અને જુમનને આપી ત્યારે તમે વટલાવવાનો સવાલ જવાનમાં લીધો હતો કે?

જ-નહી.

સ-ત્યારે વસતીઓ એમ પોતાની સમજ પ્રમાણે ફેંડના ઉપયોગ કરે એમ જાણીને તમે નાણાંની રકમ આપી હતી કે?

જ-હા.

શાક્ષીએ મીં એમનેની તપાસમાં એક જણાવ્યું કે મીસીસ ટટા સીવાય મુંબઈમાં સદતર ગુહાનીને વટલાવવાનો ખનામ અગાઉ બન્યો નથી.

ઝોં મીં જસતીસ દાવર-મીસીસ ટટા અને ત્યારે જરથોસ્તી ધરમમાં લેવામાં આવ્યાં ત્યારે તમારે પાંચ શું અસર થયું?

જ-હું તેની ધરમ અજબ થયો.

સ-નામિતમાં તમે ગયેલા હો કે?

જ-તેની, પણ મને ઇજન થયું હતું.

ડોં સુખીઆની જગ્યાની.

એ છી ડોં નાતીઆહ તા મસજી એદસજી સુખી તમે મીં એમનેની તપાસમાં જણાવ્યું કે હું પારસી છું.

સ-તમારી ઉંમર કેટલા છે?

જ-આસરે ૪૮ ની.

સ-તમ મુંબઈમાં જનમવા હતા કે?

જ-હા.

સ-તમે તબીબી માસુસ છો કે?

જ-હા, અને હું જુરો જુરો ડીમો

ઓ ધરાવું છું.

સ-૧૮૬૭ માં તમારા એક બાઈ મરણ પામવા હતા કે?

જ-હા.

સ-અને તમેએ તેની નજરતે પારસી પંચાવતનાં વસતીઓને રૂ. ૫૦૦ ની રકમ ૧૮૬૭ માં આપી હતી કે?

જ-હા.

સ-તે રકમ ક્યાં ફેંડમાં આપી હતી?

જ-લુગાં લાંમડાઓના ફેંડમાં.

સ-(સક્ષીને એક કાગળ આપીને) આ કાગળ તમે પંચાવતનાં વસતીઓ પર અખડું કરું કે?

જ-હા.

સ-ત્રસડીઓની ખાલી પડતી જગ્યા કેમ પૂરવામાં આવે છે ?

જ-હયાત ત્રસડીઓ પુરે છે, અને તે રેવાજ આજે ૨૦ વરસ થતાં મારી જાય છે.

સ-તમે કપડા આપ્યા તે વેળા તમે જીંદગીનો કાંઈ વીચાર કર્યો કે ?

જ-નહીં, પણ તે પાંચસીઓની જ વખતમાં રહે એવા દરારો હતા.

સ-પારખી એટલે શું ?

જ-હયાતનાં વંશજોના ઉારી આવેલા અને જરથોસ્તી ધર્મ જે પાળતા હોય તે પારખી કહેવાય.

સ-મીલીસ ટાંગ સીવાય ક્રાંત્યમાં કોઈ ખબી જીંદગીને જ થોડાંતી ધરખમાં જટલાવામાં આવ્યાં હોય એના દાખલા તમે જણાવો છો કે ?

જ-નહીં.

ઉલટપાલટ તપાસ.

મીં લાઉંડસી ઉલટપાલટ તપાસમાં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે હું ઇંગ્લેંડ ગયો નથી.

સ-તમે જીંદગીન ચક્રવાતની બાંધમાં બહુજ સખત બાગલાંધો છે કે નહીં ?

જ-સખત નહીં પણ તંદુરસ્ત બાગલાંધો.

સ-સાક્ષીને એક ચોપડી દેખાડીને આ ચોપડી તમે બતાવી છે કે ?

જ-હા.

સ-એમાં જીંદગીન બાંધેના તમારો વીચાર દરજ્યાવરો છે કે ?

જ-હા.

સ-૧૮૬૭ માં જ્યાર તમે નાણાની રકમ પંચાયતના ત્રસડીઓને આપી તમારે તમે જીંદગીનો વીશે કાંઈ ખ્યાલ રાખ્યો હતો કે ?

જ-નહીં.

સ-જીવણી મોડીપર એ અમેરીકન ચાસ થોના કામળ આવ્યો હતો તે તમને ખબર છે કે ?

જ-હા.

સ-તે તમોએ આપરથી જાણ્યું ?

જ-વરતમાનપત્રો ઉપરથી.

સ-૧૮૬૭ માં તમોએ જ્યારે નાણાની રકમ આપી તમારે તમે એમ તો

નહીં જાણ્યું હતું કે તમે જે અમેરીકન ચક્રવર્તી જરથોસ્તી ધર્મને તમારા નાણાંના ઉપયોગમાં બાંધ લેશો નહીં ?

જ-અલબત્ત તમે વીચાર અને હતો જ નહીં.

સ-પણ તમે ત્રસડીઓને તે તમારો વીચાર જણાવ્યો હતો કે ?

જ-નહીં.

સ-તે એ અમેરીકન ચક્રવર્તી જરથોસ્તી મહાજનમાં આવે તે સામે તમે વાંધો નાં ઉઠાવ્યો હતો ?

જ-કેમકે મારા જીંદગીને કામમાં દાખલ કરવા સામે મને મજબૂત વાંધો હતો.

સ-ત્રસડીઓની ખાલી જગ્યા હયાત ત્રસડીઓ તરફથી પૂરવામાં આવે તે સામે ઘણાં વાંધો હતા કે ?

મીં જોગમેન આ સવાલ સામે વાંધો ઉઠાવ્યો હતો. મીં લાઉંડસી જણાવ્યું કે મારા સવાલની ક્રમશઃ મતભજ સાક્ષીને એટલુંજ પૂછવાની છે કે વરતમાનપત્રોમાં એવી કાંઈ વાતો આવી હતી કે ?

ટેટીક તકરાર પછી કાર્ટે એ સવાલ પૂછવા દીધો હતો નહીં.

મીં લાઉંડસી-(કાર્ટને) ગઈ કાલે મીં આપરજી જીવાણની જગ્યાની વેળા એક ચાકસ સવાલ તમો નામદારે પૂછવા દીધો હતો નહીં, પણ પાછલથી તેજ સવાલ તમે પૂછ્યો હતો. તેટલા માટે હા બતાવવામાંથી તમે તેમ કર્યો તો મને મદદ મળશે.

મીં હોરમસજી મંચેરજી કામાની જણાવી.

અત્રે બીજા સાક્ષી તરીકે મીં હોરમસજી મંચેરજી સામે બોલાવવામાં આવ્યા એઓ સાક્ષીનાં પીંજરામાં આવ્યા એટલામાં એાં મીં જસડીસ બીમને જાણવા માંગ્યું કે હજી કેટલા સાક્ષીઓ બાકી છે ?

મીં જોગમેન-હું થોડા વખતમાં હું પૂરું કરી નાંખીશ.

મીં જોગમેનની તપાસમાં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે હું પારસી છું.

સિંસ-તમે આ મુકદ્દમાના ચોથા પ્રતીના
હીના બાઈ થાઓ છો કે?

જ-હા.

સ-તમારો વસવાટ કયાં છે ?

જ-મુંબઈમાં.

સ-તમારો કેટલો મીલકત છે ?

જ-પણી છે. મુંબઈમાં એક સીંગલ
સપળ મયુનીસીપલ વારડોમાં હું મીલકત
ત ધરાવું છું.

સ-તમેએ કાંઈ ચોક્કસ મીલકતો પં
ચાપતને ચાંપી છે ?

જ-હા. મેં અને મારા બાઈએ મળી
ને ચોક્કસ મીલકતો આપી છે.

સ-કયારે ?

જ-૧૮૬૫ થી.

સ-તસદીઓની ખાલી પડતી જમયા
કાણુ પૂરે છે ?

જ-હાથાત ત્રમટીઓ.

સ-તમે એ કેટલો વખત થયો જ
છો છો ?

જ-૩૦ થી ૩૫ વરસ થયાં.

સ-સામાન્ય રીતે પારસીઓ એ બી
ના જાણે છે કે ?

જ-હા, પારસી કામમાં એ બીના પુ
રતો રીતે જાણીતી થયેલી છે.

અત્રે મીં સેંગમેને મુંબઈમાં એક
વરતમાનપત્રમાં ત્રસદીઓની નેમજીક આ
ખદમાં પ્રગટ થયેલા હેવાલોની તારીખો
કોરમાં રજુ કરી હતી. મીં લારંડસે
તે સાને વધી ઉઠવી એમ જણાવ્યું
કે ખાસ તારીખો આપનાથી કાંઈ જળ
યું નહીં. હું કાંઈ તે પત્રને જોઈખતો
નથી ને તેમાં શું છે તે કોરટ જાણુ
તો નથી.

ઓં મીં જસદીસ દાવા-દેમ કરવું
ધણું મુકદ્દલ થત પહે માટે તમારા સો
લીસીટરો માનવાંથી જોઈ લેશો તો હી
કે થત પડશે.

ઉલટપાલટ તપાસ.

મીં લારંડસે ઉલટપાલટ તપાસમાં
સાક્ષીએ જણાવ્યું કે મીં મેહેરવાનજી
કામા મારા બાઈ થાય છે.

સ-તમારા બાઈને તયા કાંઈ કાકરા
છે કે ?

જ-નહીં.

સ-તમેને છે કે ?

જ-હા છોકરા અને છોકરીઓ.

સ-તમે બેજ બાઈઓ છો કે ?

જ-હા.

મીં સેંગમેને તે પછી ત્રસદ અને
ધારખ ખાતાંઓને ગતી ચોજના થાવા
ના સંબંધમાં હાન કોરટમાં ફેરી રૂઠી
આવે છે તે બતાવના માટે હાન કોરટમાં
આમવા મુકદ્દમામાં અખાયાર કરતામાં
આવેલી રકોના કેટલાક દાખલા આ ટાં
કી દેખાડ્યા હતા.

તા. ૧ લી જુન ૧૮૫૦ માં પંચા
યતની મળેલી સંમતી કામકાજનો હેવા
લ આપમાં આવ્યો છે તે મધિ એમ
જણાવનામાં આવ્યું હતું કે કોરટ પૂરેલા ના
મના પારસીઓ રાખે પી બુદ્ધીન જોરતને
પેટના આગકાને સદરે કુસતી પેહે
રાવ્યો હતો, આ સદરે કુસતી પેહેરાખ
નાર મોપેદને પંચાયતે ધારખીક
કામકાજ કરેલા અટકાવ્યો હતો.

એ પછી મજમામ ખાતે વટનાવવા
માં આવેલા બુદ્ધીનોની આપલું હાનુર
જમાસ જીવું ચોપાનયું બહાર પડ્યું હ
તું તે કોરટમાં રજુ કર્યું હતું.

મીં સેંગમેને તે પછી જોદાવરાની
અગીયાપર મારવામાં આવેલી તખતી
પરતો લેખ રજુ કર્યો હતા.

અત્રે મીં સેંગમેને પ્રતીપતીઓ તરફ
નો મુકદ્દમા પૂરો કર્યો હતો.

મીં લારંડસે જણાવ્યું કે મીં સેંગ
મેને એમ જણાવ્યું કે રોમ કુદંબનાં
માનસો બુદ્ધીન જ નહીં. પછુ તઓ,
બુદ્ધીન હતાં એવું પુરતાર કરવા માટે
અમે શાક્ષી રજુ કર્યું કે જે તેમને
અંગત રાતે જોઈખતા હતા.

આ અક્ષી કોરટમાં બાજર હતો નપી
તે ઉત્તથી તાં લારંડસે જણાવ્યું કે
કમનસીમે તે શાક્ષી હમણું કોરટમાં હા
જર નથી, માટે તે બામે હું હમગીર છું
કે કાંઈમાં કરી શકતો નથી.

મીં સેંગમેનેતું બાથાણુ.

એ પછી તાં સેંગમેને પાતાનું બા
થાણુ કરતાં એમ જણાવ્યું કે આ મુકદ્દ
મા બે વરસથી માંડવામાં આવ્યો છે. પે
હેલા બીના એ છે કે તાંઓ તરફથી એમ
હહેવાળા આવે છે કે હામના ત્રસદીઓની
નેમજીક ખરી અને કાપદાપુરવક લીધે કરવા

માં આવી નથી તેઓ એમ જણાવે છે કે તે નેમણુંક કામ તરફથી થઇ નથી પણ કોરડા જે એવા મત ઉપર આવે કે એ નેમણુંક કામ સરની થઇ નથી તેા તેણે એમ બંરેર કરવું જોઇયે કે એ નેમણુંક આ જ વ સૌથી થતી આવી છે અને તે સંબંધ કામની પુરેપુરી આકાશી મલી છે. મીંડા સાંપ કાંઈ જાણે પોતાની ચોપડીમાં પાને ૨૭૦ માં એમ જણાવ્યું છે કે પેહેલી પારસી પંચાયત કામનાં લખાજ આગેવાન અને જાગવગવાના માણસોની બનેલા હતી અને તેની સલાહથી કાંઈ કામની થતું હતું નહીં. તે પોતાની સલાહ જાણીયાઓ બનાવેર આ પતી હતી અને કામને સારે રસતેજ દોરવતી હતી.

હવે મારા હોરડ, આનાં કરતાં વધારે સરસ લખાણ અને સામેતી કષ્ટ હોય. વળી મારા મિત્ર મીંડા કાંઈકેસે પોતે ૨ જી કહેલા પુરાવાઓમાં પેહેલા પુરાવા એજ ચોપડીમાંથી લીધેલો હોય.

મીંડા એમને તે પછી તેજ ચોપડીમાંથી પાને ૨૮૦ માંનું લખાણ જે પંચાયતને લગતું જ હતું તે વચી મંજ જાણ્યું અને જણાવ્યું કે આ ઉપરથી તમે નામદારને માન્ય પડશે કે પંચાયતના સભાસદો સરળા લખાજ મરતબો કરાવનારા હતા. મીંડા કાંઈકેસે પોતે ૨ જી કહેલા એક પુરાવા ના ચા સરારી કાંઈ જાણે તેમણે કરે છે પારસી જાતની શી ખુલાસો કરનામાં આવશે છે. પણ તે ઉપરથી તે કામ એમ દેખાય છે કે તે હોડો પોતે પંચાયતને સલાહદોતી નેમણુંકની જામદામ લખાજ સંજાગ રાખતા હતા, અને જેમ અને તેમ માનવાં અને કામના વીજવાન કરાવવાં. કામની પસંદગી તેમ કરતા હતા.

બીજા એક સરદારી કાંઈ પાને ૨૦ માં મ ૧૭૬૩ ના દાવસ છે જે મ ૧૭૬૩ પારસી પંચાયતના નેમણુંક આમે સતોડ અને વખાણ દેખાડવામાં આવ્યાં છે, અને કુબંધતી પારસી પંચાયતને લઈ જાગવગવાથી મળવામાં આવી છે. એ ઉપરથી તમે નામદાર એક કહેશે કે પંચાયતના ૨૪ આકા

બરોની નેમણુંક કામના વડાઓ અને આગેવાનો તરફથી થતી હતી અને તે બામે ઘણી તારીફવાપક સંજાગ હોવા માં આવી હતી.

હવે આજે રેવાજ ૧૮૧૮ સુધી આ હુ હતો અને ત્યાર પછી અમજીમન તરફથી પંચાયત નેમાવા જાગી ૧૮૨૩ માં એવી રીતે પેહેલી પંચાયતની સ્થાપના થઇ હતી. ૧૮૪૩ માં સરજમ શેઠજીએ જણાવ્યું કે આ રીતે પરી બાં ગી છે તે માટે કાંઈ નવીની સથાપના કાંઈ જોઈયે. ૧૮૪૩ થી તેટલા માટે અમજીમન કાંઈ પંચાયતની નેમણુંક કરતી હતી નહીં. હવે ૧૮૩૮ સુધી સલાહ કાંઈ એ પંચાયતના કામ માં હતાં. હવે સલાહ મીલકતો અજીમનના કામમાં હતી તે દેખાડવાને કરવા પક્ષ તરફથી સરેજીમ જમાતી પડી નહીં. એ સલાહ મીલકતો ફક્ત પંચાયતને હસતક હતી અને અનજીમનને પાને કામને તેની સાથે કાંઈમાં લાગતું વળગતું હતું નહીં.

મીંડા એમને આમળ ચારતાં એમ જણાવ્યું કે “કામના જાગવાના” એ જાણ કાંઈ જાણે અરથ દેખાડનારા નથી. તેટલા માટે સથાપર અને અજમ માલગેનાં તેમ જીલ્લા જીલ્લા કહેના ૨ ખેલાસો તરીકે માણુને નેમા અને તેઓ કેમ માણસો હોવા જોઈયે તે કોરડે વી ચારવાતું છે.

૧૮૨૩ માં પંચાયત તરફથી ચાર ન સડીમાંની નેમણુંક થતી હતી. આ ત્રસડીમાં પોતાને હસતક નાણું રાખતા હતા અને ચાપા પોતાસલા હતા તેમજ બીજે સલાહ કારોવાર જાગવાતા હતા. એ ત્રસડીના ન પોતાનાં સાં કાજાર થી માલકતો ચલાવતા હતા. તેઓ પોતાનાં લીલાજ કામ છપાવી પ્રમટ કરતા હતા. વળી પંચાયત એક રીત ત્રસડીઓનાં કાજારનાં આડે આવતી હતી અથવા તે કાંઈથી ચોક્કસ બાબમાં વચે પડતી હતી એમ સંજેન પણ દેખાડવામાં આવ્યું નથી. ફરક રીતે ત્રસડીના પોતાનું કામ આહોશીથી ચલાવતા હતા અને તેથીજ પંચાયત વચે પડતી હતી નહીં. તેટલા

માટે મારા કહેવાની મતભલ્ય એ છે કે આ ત્રસડીઓ સઘળી મીલકતોનાં ત્રસડીઓ હતા એવા અનુમાન ઉપરજ કોરટ આવશે.

હવે પંચાપત પડી ભાંગી તે અગાઉ ત્રસડીઓ કાંઈ પંચાપતના સમાસદો હતા નહીં. ૧૮૫૧ થી ત્રસડીઓ પોતા વચ્ચે ખાલી પડતી જગ્યાઓ પુરતા આવ્યા છે. ૧૮૨૩ માં એવો દેવાજ હતા કે આપ જે મરી જાય તો તેનો છોકરો તેની જમ્યાએ આવતો હતો. પણ ૧૮૫૧ થી એ રૂઢીમાં ફેરફાર થયો અને ત્રસડીઓ પોતેજ ખાલી પડતી જગ્યાઓ પુરવા લાગ્યા. ૧૮૫૧ માં એ કે ત્રસડી ફરામજી કાવસજી મરણ પામ્યા તો પછી એવી રીતની નેમજીકને લગતું એક ઠીક ધડી કહાડવામાં આવ્યું હતું. એ ઠીક થયા પછી હમણા સુધી ત્રસડીઓજ ખાલી પડતી જમ્યાએ પુરે છે. વરતમાનપત્રોમાંના હેરાસો જે મેં આજે રજુ કર્યા છે તે મધે પણ એમજ જણાવવામાં આવ્યું છે. વળી તમે ના મદાર કોરટ અત્રે રજુ થયેલી જુનાની બી જુઓ. જુનાનીમાં ખુદલે ખુદલો રીતે એમ પુરવાર કરવામાં આવ્યું છે કે આ બીના યાને હથાત ત્રસડીઓજ ખાલી જમ્યા પુરતા હતા, અને તેવી રીતે પુરવાનો હક ધરાવતા હતા તે બીના આખી કામને ખમર હતી. ૧૮૮૪ માં ચોકસ ઠીડો ચોકસ આસા મીઓને એવા દેવામાં આવ્યાં હતાં નહીં એ ખરી વાત પણ તેમાં વજીહાર સખઓ ત્રસડીઓ પાસે હતા. ૧૮૫૧ થી ફડો કેટલાં બધાં વધી ગયાં છે તે પણ કોરટે તપાસવાનું છે અને વળી સચાવર મીલકતોની પહેલાં હતી તે કરતાં હમણાં એવડી થઈ છે ૧૮૫૧ માં ફડની શરૂઆત ધણીજ નાની રકમથી કરવામાં આવી હતી. જે રકમ આજે લાખોના બાંશાહી આંકડો રજુ કરે છે.

અત્રે વખત થઈ જવાથી કોરટ ડીશન માટે ઉઠી હતી.

ખાણાં પછીની તપાસ.

મી. સેંગમેને બપોરના ખાણા પછી બાંસજી આગળ મલાવતાં જણાવ્યું કે ૧૮૫૨ પછી ત્રસડીઓ જે નેમજીક

રતા આવ્યા હતા તે તરફ કોને પોતાની પસંદગી બતાવી હતી અને ત્યાર પછી ફડમાં ધણી મોટી રકમો પારસીઓએ ખરી હતી અને તેજ બતાવી આપે છે કે પારસીઓ ત્રસડીઓના કામને પસંદગી આપતા હતા. હવે જ્યારે આ રીતે સમાધાનીથી કામ ચાલતું હોય અને ત્રસડીઓ પોતાની પછી આવનાર નેમતા આવ્યા હોય અને તેને કામની પસંદગી મળી સુડી હોય તો હું જણુવા માગું છું કે કોરટે તેની વચ્ચે પડવાની શું જરૂર છે અને શા ઉપરથી કોરટને વચ્ચે પડવાની અરજ કરવામાં આવે છે. પ્રતીવાદીઓ જેઓ મુંબઈમાં છે અને જેઓ સાક્ષીના પાંજરામાં જવાની હીમત કરતા નથી તેવાના કહેવાથી શું કોરટ વચ્ચે પડશે. ત્રસડીને લખતી મીલકતોના વહીવટ ધણી સરસ રીતે ચાલતો આવ્યો છે અને તેમાં કોઈ રીતની ઝેરવચાસપા થઈ નથી અને તે છતાં કોરટ શા માટે વચ્ચે પડે. ત્રસડીઓ જે નેમજીક કરતા આવતા છે તે કરવાને તેઓને કાયદામાં સત્તા આપવામાં આવી છે અને તે સત્તાના તેઓ શા માટે ઉપયોગ નહીં કરે. જે વાડીઓ કહે છે તે પ્રમાણે કરવામાં આવે તો કોઈપણ ત્રસડ હસતા ધરાવી શકે નહીં ૧૮૫૧ પછી શોકો જણુતા આવ્યા છે કે ચોકસ ત્રસડીઓ છે અને તે ત્રસડીઓ પોતાની ખાલી જગ્યા પુરતા આવ્યા છે. હવે તે જણી તેમના હાથમા જેઓએ નાણાં મેક્યા હોય તેઓએ તેમને જણુ હું હોતુંજ જોઈએ કે ત્રસડીઓને તેમના પછી આવનારાઓની નેમજીક કરવાની સત્તા છે. હવે તે બાબદના ત્રસડ ઠીડો નામદાર કોરટ જોશે તો તે ખુલ્લી રીતે દેખાશે કે સચાવત કરનારાઓએ ત્રસડીઓ પોતાની ખાલી પડતી જગ્યા પુરતા આવ્યા છે તેઓ જણુતા હતા અને તે જણી તેમને નાણા ખરયા હતા, કડી એકબારગી એમ પણ ધારીએ કે મુંબઈના લોકો અનજીમનને ત્રસડીઓ નેમવાનો હક હતો એમ સમજતા હતા પણ ફડમાં મદારમાઓ થી રકમો મોકલી આપવામાં આવેલી છે અને તેઓ કેવી રીતે એમ સમજ

કે કે ત્રસ્ટીઓ નેમવાનો હક અનન્યુમનને છે. કારણે જેવાનું એટલું છે કે જે સંખ્યાત કરનારાઓએ નાણાની રકમે કાઢી આપી છે તે શું સમજથી કાઢી આપી છે? એટલીજ સમજથી તેઓએ તે રકમે ત્રસ્ટીઓને સંવાધીત રૂગ જે કે ત્રસ્ટીઓ પોતાના પછી આવનારા ત્રસ્ટીઓ પોતાને નેમતા આવ્યા છે. આ શીવાય તે સંવાધનો બીજો કોઈ પણ જવાબ નીકળી શકે નહીં. ત્રસ્ટીઓએ તે સમજથી સંખ્યાત કરનારા પોતાના પોતાના હસનકે લીધાં છે અને તેમાં પોતાના હકમાં બીજા કોઈનો ભાગ નહીં પડે તે જેવાને હકદાર છે, જે પ્રતિવાદીઓ જે તેમ બીજા દોષને તેમના કામમાં ભાગ લેવા રૂપ તો તેઓએ પોતાની કરજતો ઘાટ કરેલા કહેવાય કારણ કે નાણાં ભરનારાઓએ તેમના પાછળ આવનારી ત્રસ્ટીઓની નેમણી કરવાની ત્રસ્ટીઓની સત્તા છે એમ જણીનેજ નાણાં આપેલા છે. ૧૮૫૧ આગમજ ત્રસ્ટીઓને પોતા પાછળ આવનાર ત્રસ્ટીઓને નેમણી કરવાની સત્તા હતી કે નહીં તે ખાત્રીપુરવક કહેવું મુશ્કેલ છે, પણ હું કહું છું કે ફક્ત શોડા ભાગ માટે ત્રસ્ટીઓને તેવી સત્તા હતી અને શોડા ભાગ માટે તેવી સત્તા નહોતી પણ ૧૮૫૧ પછી તે તત્વાર સુધીમાં ત્રસ્ટીઓ પોતાની ખાત્રી પડેલી જગ્યા ઉપર નેમણી કરતા આવ્યા છે અને તેમની તેવી સત્તાને કાંઈ શક રહેતોજ નથી. આગળ ત્રસ્ટીઓના સંખ્યામાં જે ફક્ત આવતી આવતો હતો તેને ૧૮૫૧ પછી કોમ તરફની પસંદગી મળેલી જોવામાં આવે છે અને તેથી કાંઈ પણ કારણને માત્ર ગોઠવણ ખસેલા ની જરૂર નથી, અને મીં સ્ટ્રેંગમેનને કે કેવીક સહાઈને સહારતો ટાંકી બતાવી હતી જે પછી મુકદ્દમાની વધુ તપાસ આવતી કાલ ઉપર મુલાવી રહી હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

મીં સ્ટ્રેંગમેનનું ભાશણ.

મીં લાઉંડસે ત્રસ્ટીઓ સામે કહેલાં બે હતાનો.

જુદદીનોને વટલાવવાનો સવાલ.

ફરેનચ તથા રજપુત બાનુઓએ ફરીઆહ કરી નથી.

વાદીઓએ મીં લાઉંડસને મહોડે તરેહવાર વાતો કરાવી છે,

મીં લાઉંડસનું ભાશણ.

(અખબારે સોદાગર, તાં ૧૦ મી એપ્રિલ ૧૯૦૮.)

સર દીનશાહ માણેકજી પીટીટ બારો મેટ, સર બહાંગીર કવસજી બહાંગીર, મીં રસમજી નાનાભાઈ મેહરમજી જીભાઈ, મીં રતનજી જમશેદજી તાતા, મીં બાપુજી સોરાબજી પટેલ, મીં રતનજી દાદાભાઈ તાતા અને મીં નાનાભાઈ નવરોજી કાચકે મુંબઈ પીં પારસી પંચાયતના ત્રસ્ટીઓ સર જમશેદજી જીજી તાઈ બારોમેટ, મીં હોમસજી એફજી આલમલેસ, મીં જમશેદજી ખરશેદજી જમશેદજી, મીં મેહરવાનજી મનચેરજી કામા અને મીં અમનજી દીનશાહ પીટીટ સામે મોંઘાવેલા દાવાની વધુ સુનાવણી મુકદ્દમા કાલ દીને હાઈ કોર્ટમાં નામદાર જજ મીં દીનશાહ ધનજીભાઈ દાવર અને મીં મીં જસ્ટીસ બીમન સનમજી નીકલી હતી. વાદીઓ તરફથી મેશરસ અરદેશર, હોમસજી, દીનશાહ અને કંપનીની ફરમાસથી મીં લાઉંડસ, મીં

ફરફુનજી સોરાબજી તાલીયારખાન, મીં
પેસતાનજી એફ. તાલીયારખાન અને મીં
બાદશાહ અને પ્રતીવાદીઓ તરફથી સોલી
સીટરો મેશરસ કેમ્પી, લીચ અને એવ
નની ફરમાસથી મીં છનરેરાલીટી, મીં
રેકસ, મીં એંગમેન અને મીં જે. બી.
કાંગા હાજર થયા હતા.

મીં એંગમેને પોતાનું બાથબુ આ
ગળ ચલાવતાં મરહુમ શેઠ ખરશીજી
ફરફુનજી પારખા બાદગીરીનાં ફકતે
ભગવાં ઓચરયાં વાંચી સંભળાવી જ
ણાવ્યું કે આ ઓચરયાં બતાવી આ
પે છે કે લોકો ત્રસ્ટીઓ વીશે શું ધા
રતાં હતાં. લોકોએ ફકત લેચું કરીને
ત્રસ્ટીઓ ઉપર મોકલી આપ્યું હતું.
તે લેખા તેઓ જાણતાં હતાં કે ત્રસ્ટી
ઓ ખાલી પડતી જગા પુરે છે.
એ પછી મીં એંગમેને જુદા જુદા
મીલકતોને લગતી વીજના રજુ કરી જ
ણાવ્યું કે ૨૪ મી મીલકતના સંબંધ
માં ખાલી પડેલી જગાપર નેમણુંક કર
વાની ત્રસ્ટીઓ સતા ધરાવે છે એમ
જુલું જણાવ આવે છે. કોર્ટ એ એ
વું ઠરાવે કે જનરલ ફકતના સંબંધમાં
અમા કાયદાપુરવક રીતે નેમણતા ત્ર
સ્ટીઓ છીય તો તકરારી મીલકતોના
સંબંધમાં પણ અમે ધટ્ટી રીતે નેમા
યતા કાયદાપુરવક ત્રસ્ટીઓ છીયે, એ
મ કોર્ટે ઠરાવ્યું જાહેર. એકસ ફકતના
સંબંધમાં અમે એકબારગી ધટ્ટી રીતે
નેમાયતા ત્રસ્ટીઓ નથી એમ માની
લઈએ તો પણ ૧૮૫૧ પછી જે લાં
બી મુદત પામ થઈ છે તે ધરાનમાં લેતા
ની છે, તેમજ આ પણ વાદ રાખવા
નું છે કે એટલી બધી લાખી મુદત
દરમયાન હસતી ધરાવતી ગાંઠવણુ કામ
ની જાણમાં હતી અને તેના પસંદગી
પાખીને તે ટકી રહેવા પાખી છે. કોર્ટ
કામ પણ રીતે યોજના ધડી આપવાને
બંધ થયેલી નથી. કોર્ટને તો પેતાન મુ
નસરીના ઉપયોગ કરવાનો છે. આગળ
આ સવાલ ઉઠ્યા હો તો કોર્ટે ૧૮૮૪
નાં દીઠ મુજબનાજ યોજના ધડી કાઢા
ડી હોતે, અને તેમાં પ્રતીવાદીઓને જે
સતા આપવામાં આવેલી છે તેજ સતા
તેણે તેઓને આપી હોતે. હવે સમીતી

જુદી છે. ૧૮૮૪ નાં દીઠની હમતી સા
થે પક્ષકારો કોર્ટ સનમુખ આવેલા છે.
તયારે પછી યોજના ધડવાની જરૂર શું
રહી? એ પછી મીં એંગમેન કાયદાની
સાધાર્ણતા ટાંકાને બોલ્યા કે પ્રતીવાદી
ઓ ધટ્ટી રીતે નેમાયતા નથી એવું
જણાવવાને કોર્ટને યોજના ધડી કાઢા
વા મુજબનામાં આવ્યું છે પણ કોર્ટ યો
જના ધડી કાઢાવાને કાંમ બંધાયેલી ન
થી. કોર્ટને પોતાની મુનસરીનો ઉપયો
ગ કરવાનો છે. કોર્ટ વાજબી રીતે એ
વું ઠરાવી શકે કે ૬૦ વરસો થયાં એક
ફકત હમતી ધરાવતી આવી છે. તે કો
ઈ પણ રીતની હરકત અથવા મુશ્કેલી
વખર સીલસીલામાં આગળ આવી છે
તેમાં ફરદાર કરવાનો પ્રસંગ ઉભો થયો
નથી. તેથી અમે ૧૮૮૪ના દીઠમાંની જો
કાય જાહેલ રાખીએ છીએ. એકસ મી
લકતોના સંબંધમાં ત્રસ્ટીઓ કાયદાપુર
વક નેમાયતા નથી એવું જે કોર્ટે ઠરા
વે તોપણ કોર્ટે જોવાનું છે કે યોજના
ધડી કાઢાવાની જરૂર છે કે અને તેવું
પણ કામના લાભનું થઈ પાછું કે ?
કોર્ટે એ એવું ઠરાવે કે એકકલ મીલ
કતના સંબંધમાં ત્રસ્ટીઓ ધડા રીતે
નેમાયતા કાયદાપુરવક ત્રસ્ટીઓ નથી
તો યોજના ધડવાના સવ બ ઉપર વીચાર
ર ચલાવવાનું કોર્ટની મુનસરી ઉપર છે
પણ તેવા સંજોગ વચે કોર્ટે ૧૮૮૪ના
દીઠની ગાંઠવણુ જાહેલ રાખીને પ્રાંવા
દીઓની ત્રસ્ટીઓ તરીકે નેમણુંક કરી
શકે અને તેઓને ખાલી પડેલી જગા
પુરવાની સતા આપી શકે. એમ કહીને
હું કાંઈ કોર્ટને કાંઈ પણ અસહ્યારણ
પ્રકારનું કામ કરવા કહેતા નથી, ધારો
કે મીલકતોના એક ભાગના સંબંધમાં
અમે કાયદાપુરવક નેમાયતા ત્રસ્ટીઓ
નથી એમ કોર્ટે ઠરાવે તો પ
છી તેવા સંજોગ વચે એક યોજનાની
જરૂર છે કે નહીં તે સતા
ઉપર કોર્ટને વીચાર ચલાવવાનો છે, અ
ને તેમ કરતાં પોતાની મુનસરીનો ઉપયો
ગ કરવાનો છે. હું કહું છું કે તેવા સં
જોગ વચે પણ એક યોજના ધડવાની
મીલકલ કાંઈપણ જરૂર નથી જે ગાંઠવ
ણુ હસતી ધરાવતી જણાય છે તે ફતે

હમને નીવડેલી માલમ પડી છે. તેના સંબંધમાં કાંઈપણ ફરીઆદ હી નથી. મુકદ્દમાનો આ ભાગ ખરચ સીકકે હહાડી નાંખતો જોઈએ એમ હું કહું છું. મુકદ્દમાનો ભાગ ખરચ સીકકે હહાડી નાખવામાં આંચો તોપણ ત્રસટી માલ કતને મોટા ખરચમાં ઉતરવું પડશે જે ખરચમાં કાંઈપણ ઘટગા સગળ વગર ત્રસટની માલકતને ઉતારવામાં આવી છે. વાદીઓ માંહેલો કાંઈપણ સાક્ષીના પીંજરમાં આવ્યો નથી તેઓએ કોરટના મકાનથી સલામત છોટ રહીને સધળી વાતો કાઢી છે. મારા કુળોએ પોતાને માથે ચાકસ ત્રસટો સંચાકારીને તેઓને લમતી જોખમદારો ઉઠાવી છે. તે ત્રસટોના સંબંધમાં પોતાને જે સત્તા આપવામાં આવી છે તેના બચાવ કરવાની તેઓ પોતાની ફરજ સમજે છે તેમ કરવામાં તેઓ થું રીતની હદ ઝાળંગી મયા છે. વાદીઓએ મીં બાઉડસને મહોડે તરફવાર વાતો કરાવી છે. પણ તે માંની એક પણ વાતને તેઓએ સાક્ષીના પીંજરામાં આવીને ટેકો આપ્યો નથી. એવું કહેવામાં આવ્યું છે કે પ્રતિવાદીઓ તકરારી સત્તા પોતાના હાથમાં જળવવાને ધણા આગર છે અને કામતી તેઓને કાંઈ ફરકાર નથી. પણ પોતાને સાંપવામાં આવેલા ત્રસટો સાથે પોતાને આપવામાં આવેલા સત્તાને બચાવ કરવાની ત્રસટીઓના થું ફરજ નથી? પ્રતિવાદીઓ પોતાના હાથમાં તકરારી સત્તા જળવતી રાખવાને ધણા આગર છે અને તેઓને કામતી કાંઈ ફરકાર નથી એવી કરવામાં આવતી વાત તદ્દન બલત છે. શેક બહુ મનજી હીનજી પીટીટ પ્રતિવાદીઓ માં હેલા એક છે. તેવણે પોતાના કોમને ખાતર પારસી જનરલ આસપીટલ સાથે પોતાની માલિકાનો જમીનનો એક જંગી મોટો કામતી ટુકડો બહેસ આપી હાથે છે અને તે ઉપરાંત એ આસપીટલ માટે રૂ. ૫૦ હજારની રોકડ રકમ હહાડી આપી છે. છતાં આવા માણસોને કામતી કાંઈ ફરકાર નથી એવી વાત કરવામાં આવે છે. પ્રતિવાદીઓને સામાપક્ષ તરફથી મનભાવનું અપમાન કરવામાં આવ્યું છે અને મનભાવતી માળો માંડવા

માં આવી છે. પ્રતિવાદીઓ સામે મુકદ્દમામાં આવેલા બહોતનો વરતમાનપત્રોમાં પ્રગટ કરવામાં આવ્યાં છે. તે પાછળથી પાછા જેવી લેવામાં આવેલા તે વાછતાં વાદીઓ તરફથી તે માટે ફલગીરી બતાવનારો એક પણ દંદાર અબહ મીં બાઉડસે ઉચારવાની ફરકાર કાઢી નથી. ત્રસટીઓ સામેના બહોતનો પાછળથી વાદીઓના ધારના હીમાયતી મીં બાઉડસે પાછા જેવી લાંબાં હતાં, પણ તે વીશે વરતમાનપત્રોમાં એક અબહ પણ પ્રગટ થયો નથી. પ્રતિવાદીઓએ વગર કાંસલે વરસો થયાં ત્રસટનો વહોવટ નમુનેદાર રીતે ચલાવીને એક જાતની જાહેર સવાળમવી છે. મીં બાઉડસના શરૂઆતના બાણથુ સુધીનો હેવાત “ટાઇમસ એફ ઇંડયા”માં પ્રગટ થયો છે. પણ તે પછીનો હેવાત જાહેર પાડ્યો નથી. એ રીતે ત્રસટીઓ સામે મેળાયલાં બોલતાને બોહાળી જાહેરાત મળવા પામી છે. પણ તે બોહાળા મીં બાઉડસ તરફથી પાછાં જેવી લેવામાં આવ્યાં તે વાત જાહેરમાં આવી નથી. અમેએ સમજુતીની સુચવતામાં આવેલાં શરૂતોના સંપુરણ પ્રુબાસોં જાહેર પાડ્યો હોતો અને તે શરૂતો સવીકારવી કે નહીં તેના સંબંધમાં કોમનેદ અભીપ્રાય જળવવા અંજુમનની સમા બોલાવી હતી. અંજુમનની તે સમા સનમુખ તે શરૂતો તેઓને લગતા સંપુરણ પ્રુબાસોં સાથે રજુ કરવામાં આવી હતી અને સમાએ તે નહીં સવીકારવાનો ફરજ કાઢી હતો.

આં મીં જસટીસ દાવર-સભામાં તે કરતાં કાંઈક વધુ જનથું હવું એમ જણાય છે. ફરમાસત મુકનાર એક વચ સમજુતીની શરૂતો સંબંધી પ્રતિવાદીઓના ધારના હીમાયતીઓનો અભીપ્રાય સમા સનમુખ પ્રથમ વચાવવા માગ્યો હતો, અને તેવણની એ સુચના ઉપાડી લઈને સમાએ પણ તે વચાવવાની માંગણી કાઢી હતી. પણ તે પછી ચોક્કસ સમજવતથી સમાનાં બાગથું ફેરવવામાં આવી હતી અને તે અભીપ્રાય પાછળથી વચાવમાં આવ્યો હતો.

જુદ્દીન સવાલ.

હવે હું જુદ્દીનેને વટવાવવાના મુક
દમાના બીજ સગવડ ઉપર આવું છું.
વટવાવવામાં આવેલી મજકુર એ બાબત
એ કાંઈ મુકદ્દમાની પક્ષકાર નથી, તેમ
જ તેઓ માહેલી કાંઈ પણ અંગે
આવીને ફરીઆદ કીધી નથી, અથવા
દોષમાઓનો તથા ફરિયાદોનો જામ મેળ
વવા માટે માંગણી કીધી નથી. એવું ક
હેવામાં આવ્યું છે કે તાતા કુટુંબની
વાંદરા ખાતેની અગીયારમાં મીસીસ
તાતા કદી ગયાં નથી. તેવશુ તથાં નહીં
ગયાં તેનું એક કારણ એ હોય કે તથાં
જવાની તેવશુની ઇચ્છા હતી નહીં અ
થવા તેવશુ તથાં ગયાં હોય પણ તેવશુ
ને તથાં દાખલ કરવા ના પાડવામાં આ
વી હોય. તેમ જ હોય તો મામની જાગ
ણી શુ છે તે જણાવ આવે છે. મીં
તાતા પોતાના મોકલવારને હંકા આપ
વાને આવુર જણાય છે. પણ મીસીસ
તાતાની ખાતે શું છે તે કોરટ કાંઈ
જણતી નથી. મીં તાતાએ પોતે કોરટ
સનમુખ સાક્ષાત્ પીજરામાં આવીને
કાંઈ પણ કહ્યું નથી. વાદીઓનો દાવો
એવો છે કે એક માણસ પછી
તે ઢેરા હોય મા મંગી હોય તોપણ
સુદેહ કુસતી પહેર્યા એટલે તેને
સહન હંકા મળવા જોઈએ. પારસી ન
હોય તેવો કાંઈ પણ જરથોસ્તી પો
તે કોરટ સનમુખ આવશે નથી. વાદી
ઓના પોતાના હંકાને કાંઈ જરા પણ
ઇનકાર કરવામાં આવશે નથી. મીં લા
ઉંડે કીધેલી સાક્ષીઓની ઉલટપાલટ
તપાસ ઉપરથી તેવશુ એવી સુચના કર
તા જણાય છે કે પારસી એટલે જરથો
સ્તી અને જરથોસ્તી એટલે સુદેહ કુ
સતી પહેરી જરથોસ્તી ધરમ પાળનારો
માણસ. મજકુર રજપુત બાબત અથવા
મજકુર ફરિયાદો બાબત તકરારી સમાવતો
નો લાભ મેળવવાને ખાતેજામદ છે કે
નહીં તે કોરટ જણતી નથી. ચોક્કસ
માણસોનાં વીચારો જણવા વગર કોરટ
તેઓના તરફથી કવી રીતે કીધી ફ
રી આપી શકે? તેથી હું કહું છું કે
મુકદ્દમાનો એ જામ કહાડા નાખવા જો
ઈએ, મીં લાઉંસની ઉલટપાલટ તપા

સ ઉપરથી તેવશુ એવું સુચના જણા
ય છે કે તસદી માથા તો જેની તેજ
છે. ૧૮૮૪ નું તસદ કરી વેળા કાંઈ
રીતે વેળા જવા જેવું કાંઈ પણ કર
વામાં આવ્યું નથી. પણ હવે તસદીઓ
એ તસદી જામદરયાનો જુદો અરથ
ઉઠાવે છે. એવું બતાવનારો જવાની પ
ડી છે કે મુખમાં ફરિયાદો બાબત આ
ગમજ માંપણ જુદાન જરથોસ્તી ધ
રમમાં વટવાવવાનો દાખલો સાંભળવામાં
આવ્યો નથી. જામ નામનો ધરાવી સુ
સલમાન તો અંજુમનને પુછ્યા વગર
સુદેહ કુસતી પહેરી એટલે હંકા એમ
મામલ પડે છે. માકી જરથોસ્તી સમ
ડી ખાંધનારના દીકરાએ જુદ્દીન મા
તાને પેટનાં ખાજકની નવજોત કરવામાં
આવે તે સામે અંજુમનને પત્ર લખી
સખત વાંધો ઉઠાવ્યો હતો.

આં મીં જસદીસ ખીમન-જે દાખ
લાઓમાં પારસીને તથાં જુદ્દીન ઓને
પેટ જોડારો અવતરેવાં જણાય છે તે દા
ખલાઓમાં મોટે ભાગે તે પારસીઓ.
જુદ્દીન ઓને રાખેલી મામલ પડે છે.
તેથી રાખેલી ઓને પેટના જોડારોને જર
થોસ્તી ધરમમાં લેવા સામે પારસી કો
મ વાંધો છે તે કુદગતી છે.

મીં જોગમેન-નહી. કાંઈ પણ જુ
દ્દીન જોડારોની નવજોત સામે પારસી
કોમ વાંધો ઉઠાવતો જણાય છે. દાખલા
તરીકે એક ઠેકાણું પંચાયતને એવી ફ
રીઆદ થયેલી જોવામાં આવે છે કે બે
હરામજી નામના એક પારસીએ પોતાના
ઓ નોકરને સુદેહ પહેરાવ્યો હતો.
પંચાયતે તે સામે વાંધો લખને કહ્યો.
નાખ્યો હતો.

આં મીં જસદીસ ખીમન-તેણી
રાખેલી ઓને તો નહીં હતી ?

મીં જોગમેન-મારી પાસે અસલ
જુજરાતી જામદો છે. તે નામદાર જડ
જ મીં હાવર જરાજર સમજી શકે.

આં મીં જસદીસ હાવરે તે વાંધો
ને જણાવ્યું કે એ ઓ રાખેલી જે
લાગે છે, અમાં અસલ જામદો નીચે
મુજબ છે:-

“એક લેનડીને સુદરેક પહેરાની પા રસી બેઠરામજીએ પોતાના મહાનમાં રા ખી હતી”

મીં એમને વધુ જણાવ્યું કે જુદા જુદા સાક્ષીએ આવીને કોરટને કહ્યું છે કે જરથોસ્તી એટલે પારસી માં સીસ તાતા ગોત્રવારની અગીઆરીમાં જવાને આપુર હોય તો એવું કહે કે તાતા કુટુંબે તેણીને ખાત્રી પ્રાપ્તી હોવી જોઈએ. કારણ કે તાતા કુટુંબની વાંદરાની અગીઆરીમાં તેણી મૃત નથી એવું કહેવામાં આવ્યું છે કે તમે નામદારને જે સવાલ ઉપર વીચાર ચલાવવાના છે તે એ છે. પારસીઓને ખાંધ નારો ગાંઠ થું છે અને નહીં કે તે થું હોવા જોઈએ ધરમ વટલાવવાની આજ્ઞા આપે છે એ ખરું છે. પણ પારસીઓ હીંદુસતાન આવ્યા તમારથી વટલાવવાનો રીવાજ ખંધ પાડ્યો છે એમ અનુભવીઓની કમીટીના રિપોર્ટપરથી તેમજ સાક્ષીઓએ આપેલી જખાની ઉપરથી જણાય છે. ૧૮૨૩ અને ૧૮૭૩ ની વચ્ચે લોકો જાણતાં હતાં કે ધરમ વટલાવવાની આજ્ઞા આપે છે કોરટને આજ્ઞા આપે છે તે જોવાનું નથી, પણ ૧૮૨૩ અને ૧૮૭૩ ની વચ્ચે લોકો ધરમ આજ્ઞા આપે છે એવું જાણતા હતાં કે કેમ તે જોવાનું છે. લોકો તેવું કાંઈ પણ જાણતાં હતાં નહીં. આ કોરટ દીક્ષીને લેવા દેતી હતી.

દીક્ષીને પછીની તપાસ.

મીં એમને બપોર પછી પોતાનું બાથરૂમ આગળ ચઢાવતાં જણાવ્યું કે વાલીઓ એવી દલીલે રજુ કરે છે કે જરથોસ્તી ધરમ વટલાવવાનું ફરમાન કરે છે તે સાચું મળતો થાકેલું પણ તે પુરવાર કરવા માટે જે સાક્ષીઓ રજુ કરવામાં આવ્યા છે તે કેમ છે તે જોવાનું છે. મારા સાક્ષીઓની જે ઉચ્ચતા બટ તપાસ લેવામાં આવી હતી તેમાં એવું જ દેખાડવાની તજવાજ કરવામાં આવી હતી કે જરથોસ્તી ધરમમાં વટલાવવાનું ફરમાન છે અને જરથોસ્તી ધરમમાં લેવા માટે બરજનુમની જરૂર નથી, જરથોસ્તીઓમાં વટલાવવાનું કામ જે આજ્યું હોય તો તે પારસીઓના

હીંદુસતાનમાં આવવાની સિંકડો વચસ ઉપર હતું. મીં મોદી પારસી પંચાયતના ધણા ઉત્તમ સેક્રેટરી નીચડ્યા છે અને તેવા તેવજ નીચડ્યા નથી એમ સામી તરફથી સુચન કાંઈ થઈ નથી. ત્રમ્હીઓ મીં મોદીના હાથમાં જે એવું કાંઈ પુરવાર કરવામાં આવ્યું નથી. મીં મોદી સામે એમ કહેવામાં આવ્યું છે કે આ કજીઓ જે લાડવામાં આવે છે એ તેમને આમારી છે અને કોમ વચે મંમાણ કરનારા પણ તેવજન છે પણ વાલીઓ તેમ કહેવા પોતે કાંઈ રીતે બહાર પડતા નથી.

મીં લાઉંડસનું બાથરૂમ.

મીં લાઉંડસે બાથરૂમ કરતાં જણાવ્યું કે કોણ ચોક્કસ તસદીનો લામ લેવા હક ધરાવે છે અને પ્રતીવાદીઓ જે ચોક્કસ સત્તાઓ લોમવવા માંગે છે તે લોમવવાને તેમને હક છે કે નહીં એ બે સવાલો કોરટને ઠરાવવા માટે મુખ્ય છે. મેં કહ્યું છે કે પ્રતીવાદીઓએ પોતાને ફોડોના તસદી કરી લીધા છે પણ સવાલ એ છે કે તસદીઓ તરીકે થવા ન તેઓ હકદાર છે કે નહીં મુકદ્દમે આટલો લાંબો વખત સુધી ચાલવા પછી ફોડોના લામ લેવા કોણ હક ધરાવે છે તે આ કોરટે નક્કી નહીં કરવું એમ કહેવું ધણું ખેડું છે. નામદાર કોરટે ધ્યાન આપવું જોઈએ છે કે સામી પક્ષે કયું કર્યું છે કે વટલાવવું એ જરથોસ્તી ધરમનું મુળ છે. હસપુર દારાજ પોતાના જરથોસ્તાનમાં કહેવું કે જરથોસ્તી ધરમમાં જુદીનીને વટલાવવાના કામને ધણી અગત આપવામાં આવી છે. હસપુર દારાજ પોતાની ચોપડીમાં કહે છે કે જુદીનીને પારસી ધરમમાં વટલાવવામાં જે ફરજ સમાન છે અને હલકાવટ તપાસમાં તે ફરજને તે પોતે ઉઠાવી નાંખી સરાહગત બરેલી છે એમ દેખાડવા માંગે છે. અને મીં લાઉંડસે જુદીનીને જરથોસ્તી ધરમમાં વટલાવવાના ટેકામાં જુદી જુદી સાહકો તારી બતાવી હતા. ૧૮૮૨ માં હસપુર પેસીતને જે આપાનયું પ્રગટ કર્યું છે તેમાં ખુદલું જણાવ્યું છે કે જુદીનીને જરથોસ્તી ધરમમાં લેવાનું ફરમાન

છે પણ તે પોતાના ચોપાનીયામાં મજ
 મામનાં વરસેલોને ધરમમાં લેવા માટે જો
 કસ કીયા કરી નહોતી અને તે કીયા ક
 રવા વગર તેમને વરલાવવા હતા તે ઉ
 પરથી તેમને પોતાના હરીફ દસતુરના મા
 મ સાથે તે ચોપાનીયામાં વાંધા લીધા
 હતા. આજ તેને પચીસ વરસ થયાં છે
 અને તે વખતના બંને મોટા ધરમશુ
 ઝો જુહીને ને જરથોસ્તી ધરમમાં લે
 બની તરફથીમાં જોડે છે. અંગ્રેજી ગ્રંથ
 દરતાઓ કહે છે કે જુહીને ને જરથોસ્ત
 તી ધરમમાં લેવાની ફરજ છે તેમજ હ
 ધ્યાત તેમજ પચીસ વરસ ઉપર થઇ ગ
 ચેલા દસતુર પણ તે સંઘમાં તેમજ
 કહી ગયા છે. અનુભવીઓની કમીટીએ
 પોતાના રીપોર્ટમાં જણાવ્યું છે કે જર
 થોસ્તી ધરમમાં જુહીને ને લેવાનું ફર
 માન કરવામાં આવ્યું છે અને તે સં
 ઘમાં પારસીઓ હીંદુસ્તાનમાં આવ
 વા તયાર પછી પણ કાંઈ આકાશ મુક
 વામાં આવ્યો નથી પણ હાલના સંસા
 રી સંજોગો એવા છે કે મીશનરીઓ થઇ
 આપણે આપણા ધરમનો ફત્તવો કરી
 શકતા નથી પણ જો કાંઈ પારસી ધરમમાં
 આવવા માંડે તો તેને ધરમમાં લેવાની
 આપણી ફરજ છે. જરથોસ્તી ધરમમાં
 જુહીને ને લેવાનું 'ફરમાન' છે એવા ધ
 રમના પુસ્તકોમાં જણાવે છે અને ફરમાન
 નો જનક શું છે તે આપણે સારી રીતે
 સમજીએ છીએ અને તે છતાં દસતુર
 દારાજ તેનો અર્થ એવો કહી ગયા છે
 કે તે તો માત્ર ભલામણ બચવા "ફરમા
 યશ" છે. દસતુર દારાજ "ફરમાયશ" છે
 એમ જોલી ફતેહમંદીના એહરાયો જાજ
 દેકાશ બંધ કરી ગયા પણ જાજદેકા
 શમાં તેનો અરથ શું છે તે પોતે બરા
 બર જોયો નથી. ફરમાયશનો અર્થ પ
 લ્લુ ફરમાનજ થાય છે અને બીજું કાંઈ
 યવું નથી. સાક્ષીઓ કહી ગયા છે કે
 બાસે વરસે થયાં જુહીને ને ધરમમાં
 લેવામાં આવ્યાં નથી અને તેમ કરવાનો
 કામમાં રીવાજજ નથી પણ અનુભવીઓ
 ની કમીટીના રીપોર્ટમાં તો તેથી તાન
 જુહીને કહેવામાં આવ્યું છે. મીં મોદી
 તેના સેક્રેટરી હતા અને તોપણ તેવજ
 કાંઈ કહેવા બહાર પડ્યા છે કે આજ

બારસે વરસ થયાં જરથોસ્તી ધરમમાં
 જુહીને ને લેવાનો રીવાજ નથી. દસતુર
 દારાજ અને તેમના પીતા આ મુકદ્દમે
 મંડાવા આગમજ એવા વીચારના હવા કે
 જુહીને ને જરથોસ્તી ધરમમાં લેવાનું
 હીનમાં ફરમાન છે. હવે જેજ સાક્ષીઓ
 છે મીં મોદી અને દસતુર દારાજ જે
 કહેવા નીકળ્યા છે કે સંસારી કારણોને
 લીધે જુહીને ને જરથોસ્તી ધરમમાં
 લેવાનું ઠીક નથી. સંસારી કારણો તે
 શું, પ્રતીવાદીઓનું કહેવું અને જુના વી
 ચારના પોતાના ભત માધ્યમેને એવું
 સમજવાનું છે કે આપણું ફત્તવું કરાવું
 છે અને તેનો બામ બીજાઓને લેવા ના
 હો અને જો તમે બીજાઓને તેન કર
 વા દેશો તો તમારી દીકરીઓનો ઉકાશ
 થશે નહીં. હવે જુહીને ને જરથોસ્તી
 ધરમમાં લેવા એ તે ધરમનો અંશ છે
 અને તે અંશ કેમ તણ દેખ શકાય ધર
 મનો જે અંશ હોય તે કાંઈ બદલાય શ
 કે નહીં. પ્રતીવાદીઓ ફક્ત એ સાક્ષીઓ
 ની જુઆની ઉપરથી કહેવા માંડે છે કે
 ધરમના જે અંશ છે તેમાં ૧૮૬૦ થી
 અથવા તો હાલના ફત્તવોની સથાપનાની
 બગાડ બદલાય ગયો હતો, જો ધરમ
 નો તે અંશ બદલાયો હોય તો તેમને
 તે સાબેત કરી આપવું જોઇએ. હવે
 કોરટને જોવાનું છે કે એવો કાંઈ પણ
 પુરાવો રજુ કરવામાં આવ્યો છે કે નહીં.
 મસદીઓને મુકદ્દમે શું છે. તેમનું કહે
 વું એકદે મીં મોદીનું કહેવું એવું છે
 કે હીંદુસ્તાનમાં આવવા તયાર પછી જુહી
 ને ને જરથોસ્તી ધરમમાં લેવામાં આવ્યા
 નથી પડીતાની આખત ઉપર આવતાં તેવજ
 કેવી રીતે ફરવા છે અને તે પડીતા પાર
 સીઓ હતા એમ કહેતા જતાં તેમને કેવા
 હવા ઉપજવવા જોગ દેખાવ કર્યો છે
 કે તે રીશે વજારે કહેવાની જરૂર નથી
 હવે અકજરને જરથોસ્તી ધરમમાં લેવા
 માં આવ્યો હતો એ પુરવાર કરવા
 મીં મોદીએ ચોપડી બખી છે અને હ
 વે તેવજ ફરી જખને એમ કહેવા માંડે
 છે કે આજ બારસે વરસ થયા પારસી
 ઝો બચારથી હીંદુસ્તાનમાં આવવા તયા
 રથી જુહીને ને જરથોસ્તી ધરમમાં લે
 વાનો કાંઈ બતાવ બન્યો નથી. હવે જુ

મી. કે મી. મોદી કહે છે તેમ ખુદ ન
વસારીથી તેમના દસપુર છે. અઠ્યરની
દરબારમાં આથી અઠ્યરને તેમને જરથો
સતી ધરમના વટલાવવા ગયા હતા. આ
ને ત્યારે મી. મોદી કહે છે કે વટ
લાવવાની વાત બંધ પડી ગઈ હતી એ
મ કેમ કહેવાય.

આજ મુઠ્ઠાની વધુ તપાસ આજ દીન
ઉપર મુલતવી રહી હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

મી. લાઉડસનું ભાશણ.

દસપુર દારાબ સામે ટીકા.

જુદ્દીને વટલાવવાના રીત
જના સંબંધમાં ખુલાસો.

ત્રસ્ટીઓને હસતકેના ધરમ
ખાતાંઓ કોણને માટે છે ?

(અખબારે સોદાગર, તા. ૧૧ મી
એપ્રિલ ૧૯૦૮.)

સર દીનશાહ માણેકજી પીટીટ ખારો
નેટ, સર જહાંગીર કાવસજી જહાંગીર,
મી. હસતમજી નાનામાઝ બેદરામજી જી
જીભાઈ, મી. રતનજી જમશેદજી તાતા,
મી. બાપુજી સોરાબજી પટેલ, મી. રત
નજી દાદાભાઈ તાતા અને ૩૦ નાનામા
ઝ નવરોજી કાત્રકે સુબધી પારસી પં
ચાયતના ત્રસ્ટીઓ સર જમશેદજી જી
ભાઈ ખારોનેટ, મી. હેમમસજી એલજી
ભાઈબહેસ, મી. જમશેદજી ખરશેદજી જ
મશેદજી, મી. મેદરાનજી મનચેરજી કામા
અને મી. બમનજી દીનશાહ પીટીટ સા
મે માંધાવેલા દાવાની વધુ સુનાવણી ગઈ
કાલે હાઈ કોર્ટમાં નામદાર જજ મી. હીન
શાહ ધનજી માધદાવર અને આ. મી. જસ
ટીસ બ્રિમન સનમુખ નીકલી હતી.
વાઈઓ તરફથી મેજસ્ટ્રસ અરદેશર, હોરમ
જી, દીનશાહ અને કંપનીની દરમોસથી

મી. લાઉડસ, મી. ફરફુનજી સોરાબજી
તાલીયારખાન, મી. પેસતનજી ફરફુનજી
તાલીયારખાન અને મી. બાદશાહ અને
પ્રતીવાદીઓ તરફથી સોશીસીટીઃ મેજસ્ટ્રસ
કેમી, લી. અને ઓબનની દરમોસથી
મી. ઇનવેરાપીટી, મી. રેકસ, મી. જે.
ગમેન અને મી. જે. બી. કાંગા હાજ
ર થયા હતા.

મી. લાઉડસનું ભાશણ.

મી. લાઉડસે પોતાનું ભાશણ આગ
લ અધાવતાં જણાવ્યું કે ફરમાન અમલ
ના દસપુરે ઉઠાવેલા અરથ વીથી હું કાં
ઈક વધુ બોલીશ. તે બતાવે છે કે પવ
ન ઇષ બાબુએ કુંકે છે. દસપુર કહે છે
કે ફરમાન એટલે આડકત્રી બલા
મણુ ફરમાનનો ભંગ કરવો તે પાપ કર
વા બરાબર છે. છતાં દસપુરને તે
સંબંધ નથી. તોપણ તેવણુ કહે છે કે
બીડી કુંકવી તે પાક છે. ધરમનાં મુળ
તતવનો ભંગ કરવો તે તેવણુ પાપ
લેખતા નથી. સંસારી સખમોસર તે
વણુ ધરમના મુળ તતવ સમાનનું ફર
માન ઉત્તરાવી નાંખતા તથા બાબુએ
મુકવા કહે છે. છતાં બીડી કુંકવા જેવી
બાબદને તેવણુ પાપ કહેવાને અમ
કાતા નથી. આ બતાવે છે કે હાલ
પુરવ તો દસપુર લોક અવાજના રોહ
તરફ ઝેંચાઈ ગયા છે. પણ પાછળથી
સંજીવ શાંત થતા તેવણુ કદાચ પોતાના
મનમાં એવા અભીપ્રાય ઉપર પાછા આ
વશે કે ધરમના મુળ તતવોનો ભંગ
કરવો તે પાપ છે. ૧૮૮૨ નું દસપુર
પેશોતનનું ચોપાનીઈ તેમજ સત્ય મીન
જેવાં ઝોરથોદોશ. પત્રી મેં રજુ
કીધેલી આરતીકલ બતાવી આપે છે કે
વટલાવવાના કામને એક ફરજ સમા
નનું આજના જમાનામાં પણ લેખવામાં
આવે છે. મી. મોદી બદકીને પ્રોફે
સર વીવસનને તરફથી પુરખંબી
રાઈથી અઠ્યરને લગતી પોતાની ચોપ
ડીમાં ટાંકે છે, જેમાં જણાવવામાં આ
વ્યું છે કે નવસારીના પારસીઓએ
૩૦૦ વરસની વાતપર મણાંઓને વટલા
વયા હતા. છતાં તેવણુ હવે કહેવા નીક
ળ્યા છે કે એ તરફથી બોટા છે.

પણ પોતાની ચોપડી બાહર પાડતી
 વેળા મીં. મોદીએ એ વાત વગર
 વાંધાએ અને વગર નુકતેથી તીએ પ
 સાર થવા દીધી છે. સાક્ષીના પીંજરા
 માં આવીને તેવણ રહે છે કે ૧૨૦૦
 વરસ થયાં હોંદુસતાનમાં કોખને વટ
 લાવવાને દાખલો બનયો. નથી
 છતાં પોતાની ચોપડીમાં તેવણે તેથી
 ઉલટી વાત કથીપણ સરેહ કીધા વગ
 ર પમાર થવા દીધી છે. આ ખટપટ
 જગી તે આગમજ અકમજ વડેલો એ
 વું પુરવાર કરવા માટે તેવણે એ શાહા
 દાટ ઢાંકી હતી. પણ હવે સાક્ષીના પીં
 જરામાં આવી તેથી ઉલટી વાત પુરવા
 ર કરવા માટે તેવણ પોતે ઢાંકેલા તર
 જુમો ખોટો જણાવે છે. તેવણની આ
 વી વક્ષણના સંબંધમાં હું કાઝા અખત
 શબ્દો વાપરવા માંગતો નથી. હવે હું
 રેવાયત પર આવીશ. રેવાયતમાં ગુલા
 મોને વટલાવવાને સવાલ સમાયતો છે.
 તયારે તે વેળા વટલાવવાને રીવાજ
 ૮૦૦ વરસો થયાં નીકળી ગયેલો હતો
 એમ કેમ કહી શકાય? છેક અસલના
 વખતથી ધરમાં રાખેલાં દુબળા નેકરો
 ને સુદેરેહકુસતી પહેરાવી દીનમાં લેવા
 ના રીવાજ ચાલતો આવેલો જણાય છે.
 રેવાયતના સવાલોના જવાબો બતારી
 આપે છે કે વટલાવવાની બાધ નથી.
 એ પછી લાઉંસે રેવાયતોમાંથી વટલા
 વવાની બાધને લગતા સવાલ જવાબો
 વાંચી સંભળાવીને જણાવયું કે બેહેદીન
 નો અર્થ સધળા પારસી એવો થાય
 છે. બેહેદીનનો અર્થ એવો થાય છે કે
 ભણે ધરમ પાળનાર મીં. એમને સ
 રખાતમાં જણાવયું હતું કે બેહેદીન એ
 રહે ધરમશુરઆના વરગની બાહેરના જ
 રથેસતીઓ પણ બેહેદીનનો મીં. એમ
 મેને સુચવેલો એ અર્થ બરાબર નથી.
 અને એક રેવાયતના સંબંધમાં એવું
 જણાવવામાં આવ્યું છે કે તે ખરી
 નથી. મીં. મોદીએ જણાવયું છે કે
 મુંબઈમાં એ મહસુશો જવતા છે જેઓ
 જણાવે છે કે એ રેવાયત ખરી નથી
 સત્તાદાર નથી. પણ તે છતાં તેઓ માં
 હેલા એકપણ મહસુશને સાક્ષીના પાં

જરામાં બિલાવવાની ફરકાર કરવામાં અ
 વી નથી ૧૭૭૩ ની રેવાયત બતાવે છે
 કે ધરમાંના નેકરો તથા ગુલામોને દીન
 માં લેવામાં આવના હતા, અને તેઓ
 ની લાશો બીજા જરથોસતીઓની લા
 શો સાથે દોખમે મહાવવાનું રત્તો છે
 કે નહીં એવો સવાલ ધરાન ખાતે પુછ
 વામાં આવ્યો હતો, જેનો તખાથી એ
 વો જવાબ મળ્યો હતો કે તેમ નહીં
 કરવું તે ગુનાહભરેલું છે. મુંબઈમાં ૧૮૩૭
 સુધી કોઈ પણ રીતે પારસીઓનું વડું
 મથક હતું નહીં. “એમે જેઝેતીઅર” ઉ
 પરથી તેમ જણાઈ આવે છે. રેવાયત
 માંના સવાલો પશ્ચીમ. હોંદુસતાનમાંનાં
 સધળાં મુંબય પારસી મથકો તરફથી પુ
 છાવવામાં આવ્યા હતા. સુરતમાં દુબરા
 ઓને વટલાવવામાં આવ્યા તે દાખલા
 બતાવી આપે છે કે વટલાવવાનો રીવાજ
 જ ચાલુ રહેલો હતો. મુંબઈમાં પારસી
 ઓ મોટી સંખ્યામાં આવી વસ્યા તથા
 રે તેઓએ રીવાજો બદલ્યા હોય અને
 મુંબઈમાં તેઓએ દુબરાઓને નહીં વટ
 લાવ્યા હોય એ તદ્દન બનવાબંધ છે.
 પણ તે બીજામતવનું છે. જોહા
 વરાની અગીઆરી સધળા જરથોસતી
 ઓ માટે છે. વટલાવવાનો રીવાજ પશ્ચ
 ચીમ હોંદુસતાનના સધળા પારસીઓમાં
 જામ્યો હતો, અને તે જરથોસતીઓના
 ધરમના એક ભાગ સમાનનો છે. એકું
 કહેવું કે સુરતના દુબરાઓને લગતી આ
 આ વાત તદ્દન ખોટી છે તે તદ્દન બેફકું
 છે. સુરતથી એક ખાનસાહેબ અને અ
 ત્રેતી સેક્રેટરીએટમાંથી એક અમલદાર દુ
 બરાઓના દાખલાઓના સંબંધમાં જ
 બાની આપી ગયા છે. તેઓ શું અત્રે
 જુદું બિલકલા આવ્યા હતા? હું માં
 સાં. અમરમાઈ અને મીં. બાવનગરી
 માટે બોલુ છું.

આ. મીં. જસડીસ દાવર-પણ તેઓ
 અંગા માહીતીથી કાંઈપણ જણાવી ગ
 યા નથી. એ દુબરાઓ તેઓના બાપદા
 દાઓના ગેરકાયદેસરનાં દરજ્જા હોય, અ
 ને તે વાત તેઓને તેઓના બાપદાદા
 ઓને દહાશ કહી નહીં હોય. તેઓ જે
 પોતાની અંગત માહિતીથી એ વાત જ

જાવી ગયા હતા તો તેથી આપણી વધુ ખાતરી થઈ શકતે.

મીંડાઉસે આગળ માલતાં બજાવ્યું કે છવી ગેરકાયદેસરનાં ફરિયાદ હતી એમ કોષ્ટ્રને કહ્યું નથી. તેથી દુરંદ હતી. તેથીની કાચ દોખાને ચઢાવી હતી તે વંશે કાંઈ પણ શક નથી. અમારા સંઘના સાક્ષીઓ કહી ગયા છે કે એ દાખલાઓ સુરતમાં સઉને સંપરણ જણીતા છે. સઉ કોષ્ટ્ર એ દાખલાઓથી પ્રેપુરા માહિતગાર છે. સુરતથી એક માણસને સામા પક્ષ તરફથી ખાસ પોતાને “દત્તચક્રચત્રન” આપવા આવે એવાવામાં આવ્યો હતો. તેને વીશે એવું કહેવામાં આવ્યું હતું કે તે એ બાબતે સંપળું જાણે છે. છતાં તેને અત્રે સાક્ષીના પાંજરામાં લાવવામાં આવ્યો નથી. પેલી છોકરી સુનાચાકર દાખલો કોષ્ટ્રપણ રીતનો શક વગરનો છે. તેથીની નવજોત કરાવનાર ડાંઘ નજીશાહ ખંખાતની અંત્યમનના એક ત્રસ્ટી છે, અને તેવણ કહી ગયા છે કે ખંખાતમાં સઉ કોષ્ટ્ર જાણે છે કે તેથીને વટલાવામાં આવી હતી. ૧૨-૦ વરસો થયાં હિંદુસાગરમાં વટલાવ નો રોવાજ અંધ પડેલો છે એવું તમી પક્ષનું કહેવું જે અફ હાય તો તેણે અમાની ઉપલી જ્યાની તોડવા મુઠે ખચીતજ સક્ષીઓ રજુ કરવા જોઈતા હતા. મેહેમેન જાલનો દાખલો તો ખુદ પ્રતીવાદાઆના પોતાનાજ રેકૉર્ડમાંથી આપણને મળે છે. એ વટલાવાને દાખલો હતો તે વીશે કાંઈ પણ શક નહી. તે ધરાની મેહામેન હતો. ત્રસ્ટીઓ તથા મીંડા બોલી એ દાખલાથી અચીતજ માહિતગાર હોવા જોઈએ એ દાખલો ખુદ મુંબઈમાં જાનેલો છે. તેને વટલાવાને પારસી છોકરી સાથે પરણાવવામાં થઈક આવયા હતા. તવારીખનવેશીએ અને બીજા લેખકોએ લાગના મુકદમાના પ્રતીપાદીઓને કમગ માટે સેંકડો વરસનાં વાત ઉપર ખોટી બનાવટી જ્યાની ઉભી કરી રાખી હતી એમ સામા પક્ષ તરફથી જે કાંઈ કહીલો રજુ કરવાનાં આવી છે તે ઉપરથી તો ૨૦ દે, ૧૨૦૦ વરસ થયાં કોષ્ટ્ર

હિંદુપતાનમાં વટલાવવામાં આવ્યો હતો નહીં એવી સામા પક્ષની વાત જે ખરી હોય તો પછી એવું દરેક જુદા જુદા અંશકરતાઓએ પોતાની ચોપડીઓમાં વટલાવનાના સંબંધમાં જે કાંઈ જણાવેલું છે તેઓએ ફક્ત પોતાના લેખમાંથી શોધી કઢાવેલું હોવું જોઈએ ડાંઘ ૩૨મંક ૧૮૦૦ માં લખાણ કીધેલું છે. મુંબઈની લીટરરી સોસાયટીના કામદારની પ્રગટ થયેલી વીગતોની ચોપડીનો ડીમાયો મીંડા વીજવાના નારાયણ મંડળીકે લખેલો છે, જેવણ મુંબઈના એક જણીતા મહમમ હતા. તેમાં મુંબઈની એશીયાટીક સોસાયટીની સલામતીની વીગત આપવામાં આવી છે. તે ઉપરથી જણાવ આવે છે કે ડાંઘ ૩૨મંક કોષ્ટ્ર હતો. તેણે વડોદરા તથા ગુજરાતમાં સંજન તરીકે કામ કીધું હતું, તેણે વડોદરા, ગુજરાત અને મુંબઈમાં કુટલાંક વસેલા માળયાં હતાં. ડાંઘ ૩૨મંક વડોદરા તથા ગુજરાતમાં બજાવેલી ને કરીનાં પરીણામમાં તેણે જે કાંઈ ખચર પુરી પાડી છે તે મેળવેલી હોવી જોઈએ. તેણે પોતે નજરે જે કાંઈ જોયલું તે પોતાની અંગત માહિતીથી જ જાણે છે એમ સામેત થાય છે. “બોમબે રેઝીડેર” સરકાર તરફથી બાહર પાડામાં આવેલું એક સત્તાવાર પુસ્તક છે. તેના અધીપતી તરીકે સર જેમસ કેમપબેને કામ કીધું હતું સર જેમસ કેમપબેને માંધ કીધી છે કે ગુજરાતના પારસીઓનો ઉવામ ઇનકમટેક્ષ કલેક્ટર મીંડા અરશેદ જ નસવાનજી સીરવાઈએ ખાંડા બાંબકમનજી બેહેરામજી પટેલની મદદ સાથે લખ્યો હતો, જેવણ વીગતના પુરી પાડી હતા. એ હેવાલમાં હિંદુઓને વટલાવવા વીશે લખેલું છે. સામા પક્ષ જે એ હવાલ ખોટો જણાવતી હોય તો તેમ પુસ્તકાર કંવા માટે ખાંડા બાંબકમનજી બેહેરામજી પટેલ જેણે હજી હાલમાં છે તેવજીને સક્ષીનાં પાંજરામાં બેલાવવા જોઈતા હતા પણ તેમ તેની તરફથી કરવામાં આવ્યું નથી. મુંબઈમાં તકરારી દાખલાઓ સીવાય બીજા દાખલાઓ નથી એમ સામેત થયું છે, જરૂરયાતી ધરમ પ્રદેણે લાજને પા

છી, અમી કે જમીનના સમાગમમાં હા
વવી તે મોડું પાપ છે, અને તેથી પા
છી, અમી તથા જમીન અપત્રીત અને
છે. પારસી પંચાવતના સિકેટી મરહુમ
મીં નસરવાનજી બેડેરામજીએ લખેલા
એક નીચંધમાં તેવજી લખ્યું છે કે જ
રથોસતી ધરમ ખાસ તકીર કરનાવે છે
કે લાશ દટી નહીં, અથવા ખાળી ન
હીં, અથવા તે દરીયામાં કે નદીમાં ના
ખતી નહી. પ્રતીવાદાઓના પોતાનાજ
માજી સિકેટરીએ એન જણાવેલું છે. ત
સદી પો કહે છે કે એ નહીં માર થઈ
શકે તેવો શુનક અનારા ધરમ પ્રમાણે
છે, છતાં અમા તમેને તે શુનક કરવા
ની ફરજ પાડીશું. મુજબમ. લાશ ખુ
લતી મુકવા માટેનું બંજી કાંઈ સાધન
કે મથક નથી. લાશ દોખમામાં ખુલતી
મુકવા સીરાય બંજી રીતે ઠેકાણે પાડવી
તે નહીં માર થઈ શકે તેવું મોડું પાપ
છે એમ જરથોસતી ધરમ પુસ્તકો તે
મજ દેવાયતો. ખુલ્લું જણાવે છે. તમે
નામદારોને જમાના ઉપરથી એવાં સેડ
ઉપર આરતાં કાંઈપણ હરકત નકરી નહી
કે વટમાલવાની જરથોસતી ધરમે ખાસ
તાકીદ ફરમાવેલી છે અને જાણ દોખ
માં ખુલતી મુકવા સીરાય બંજી કાંઈ
પણ રીતે ઠેકાણે પાડી તે જરથોસતી
ધરમ મુજબ માર નહી થઈ શકે તેવું
મોડું પાપ છે. તમે નામદારો એવાં સે
વડ ઉપર આવનાથી તકરી નસરવાને
લામ મેળવવાનો કેણુને હક છે તે સ
વાલ મુકવામાં તમેને ધણી મદદ મળ
શે. ધરમના સામાન્ય ફરમાનો થું છે
તે પુરવાર કરવાનું માર કામ છે અને
તે ઉપરથી કોરટ મારી લઈ શકે કે તે
ફરમાનો મુજબ ચાલતા માટે સખાવત
કરનારાઓએ સખાવત કરી હતી, સીરા
ય કે તથા ઉલટી વાત સામાન્ય તર
ફથી પુરવાર કરી આપવામાં આવે. કુલે
જરથોસતીઓ માટે એ સખાવતો ક
રવામાં આવેલા છે. તેનો અરથ થું થ
ઈ શકે તે કોરટને જોવાનું છે. એ પ
છી મીં લાઉંડસે જુદી જુદી મીલકતો
અને તેઓને લગતા ઓચરયાંઓ સ
ખવી વાગતો પોતે તખવાર કાંઈલાં એ
શીશ્યુલમાંથી વાંચી સંભળાવી હતી.

તેવજી આગલ આરતાં જણાવ્યું કે
જરથોસતી ધરમ ફરમાવે છે કે દરે
ક જરથોસતીની લાશ દોખમાં ખુ
લતી મુકવી જોઈએ. તે ઉપરથી તમે
એમ માની લાઈ શકો કે એ દોખમાં
ઓ દરેક જરથોસતીની લાશ ખુલતી
મુકવા માટે બાંધવામાં આવ્યાં હતાં.
લાશ દોખમાં ખુલતી મુકવી એ જર
થોસતી ધરમનું ખુલ્લું ફરમાન છે અ
ને તેથી ઉલટી રીતે ચાલી શકાય નહીં.
બધ બચુખાન દોખમાં માટે જમીન
આપતાં કહે છે કે હું માજીદપસનાન
ધરમનાં લોકો માટે દોખનું બાંધવા
સાર જતાન આપું છું, તે જમીન ઉપ
ર શેક ફરમજી કાવનજી બનાજીએ મા
જાંદપસનાન ધરમનાં લોકો માટે દોખનું
બાંધ્યું હતું. એ દોખલાં ધરમનાં
કામ માટે એક ધારમાં માથુસે દોખ
નું બાંધ્યું હતું. એ વહી મીં લાઉં
ડસે બીજીના દોખમાને લગતાં એ
ચરયાંમાંથી એક ફરો વાંચી સંભળા
વતો હતો તેમજ એ દોખમાંને લગ
તા બીજાં ઓચરયાંઓ વાંચી સંભળાવી
તેવજી જણાવ્યું કે પત્રીત અને સરથ
માજીદપસનાન ધરમના શીરકાના તનામ
લોકો માટે તેમજ સખળા જરથોસતી
ઓ માટે એ દોખનું બાંધવામાં આવ
્યું છે એવી મતલમના શબ્દોએ દસમા
પેજમાં વાપરવામાં આવેલા જણાય છે.
તકરારી તસદોને લગતાં ઓચરયાંઓ
ઉપરથી જણાય છે કે તમામ જરથો
સતી આવન અથવા સધળા જરથોસતી
ઓ માટે તે સખાવવામાં આવ્યાં હતાં.
જરથોસતી શબ્દને, મોદીબ તથા પ્ર
તાવદીઓના સક્ષીઓએ ખોટો અરથ
ઉઠાવ્યા છે. દરેક ડીક્ષનરી એવું જ
ણાવે છે કે જરથોસતી એટલે જરથો
સતનો ધરમ ખાળનાર એ સીવાય તેના
બીજા અરથ થઈ શકતો નહીં. મીં મો
દીએ તથા પ્રતીવાદાઓના સક્ષીઓએ
જરથોસતી શબ્દનો જે અરથ ઉઠાવ્યો
છે, તે અરથ કાંઈપણ ડીક્ષનરીમાંથી મ
ળતો નથી. પ્રતીવાદાઓના પોતાનાજ
ઓચરયાંઓ ઉપરથી તેઓ તરથી જ
ણાવવામાં આવેલો અરથ ખોટો દર છે.
તેઓ પોતાનાં જાહેરનામાંમાં "પારસી

જરથોસ્તી" કહ્યો વાપરે છે, જે બતાવે છે કે તેઓ જાણતા હતા કે એકલા જરથોસ્તી કહ્યોમાં ફક્ત ધાર્મિક અરથ સમાયેલો છે. પ્રતીવાદીઓ મહેલા દોષને પણ સાક્ષીના પીજરામાં આવીને જરથોસ્તી કહ્યોના અરથના સંબંધમાં પોતે ખુલાસો કરી શકતા નથી. પણ તેને બદલે બીજા ભગતા આસામીજાને બોલાવીને તેઓ મારફતે પ્રતીવાદીઓને જરથોસ્તી કહ્યોનો અરથ સમજાવવાનું ધાર્યું છે એક તસદીના ભાષને પણ સાક્ષીના પીજરામાં બોલવામાં આવ્યા હતા પણ કોઈ પણ તસદીએ પોતે સાક્ષીના પીજરામાં આવવાનું દાસા ધાર્યું નથી. "જરથોસ્તી" એટલે કોને પારસી અને ધરમે જરથોસ્તી એવો અત્યાર અગાઉ કહી પણ નહીં સાંજળવામાં આવેલો જે વીચીત્ર અરથ જોરવડ મોઢીએ કહી સંજળાયેલો છે તેનું તમે નામદારને તો બ કરવાનું છે. "જરથોસ્તી" કહ્યો કે કત ધરમ સંબંધી અરથ ધરાવે છે. "પારસી" કહ્યો પણ વધુ સાધારણ રીતે ધરમ સંબંધમાં જ વપરાય છે. સીવીલ મેરેજ એક્ટ ૧૮૭૨ ના ૩ જા કાયદામાં "પારસી ધરમ" કહ્યો વાપરેલો છે. "પારસી ધરમ" એટલે "ઝોરોએસ્ટ્રીએનીઝમ" એ સીવાય તેના બીજા કોઈપણ અરથ થતો નથી. પ્રોફેસર બેકોક્મેનના કહ્યોમાં મીં મોઢીએ ટાંકેલા છે કે અકબર રાહરસમે પારસી હતો એટલે કે જરથોસ્તી હતો. તે સીવાય બીજા કોઈ તેના અરથ ઉઠતો નથી. હીંદી પારસી ઓ એટલે હીંદી જરથોસ્તીઓ અને ધરાની પારસીઓ એટલે ધરાની જરથોસ્તીઓ એવો અરથ થાય છે. પ્રોફેસર બેકોક્મેન કહે છે કે પારસીઓ એટલે દાણના જમાનાના જરથોસ્તીઓ. વસતીના ગણતરીના રીપોર્ટ બતાવી આપે છે કે પારસી કહ્યો ધરમ સંબંધી અરથમાં વાપરેલો ઘણા આ સંજોગો ને હીંદી તકરારી દસતાવેળામાં "જરથોસ્તી" કહ્યોને અરથ શું થાય છે તે નહીં કરવામાં તમે નામદારને કોઈ પણ ખુશદેહી નાથે નહીં એમ કહું કહું છું. ૧૮૮૪ નું હીંદી યુરોપીયન સોલ્ડાટ એક્ટ કહ્યું હતું અને ૧૮૮૪ માં ૫

જરથોસ્તીને બદલે યુરોપીયનો તરફથી વાપરવામાં આવતો લોકપ્રીય કહ્યો પારસી હતો. હવે માહતીયસનાન કોમ અથવા જરથોસ્તી કોમ એટલે શું તે આપણે જોઈશું. સામાન્ય રીતે કહે છે તેનો અરથ પારસી કોમ થાય છે, અને પારસી કોમને પોતાના લેખિત બચાવ નામાના ૧૪ માં ફકરામાં જણાવેલા ફક્ત ત્રણ વરગોમાં જ સામાન્ય રીતે સમાવી દે છે. સુરેન્દ્રકુસતી કોમમાં દાખલ કરવા માટેનું બીનહ છે એમ મીં મોઢીએ કહ્યું છે. સુરેન્દ્રકુસતી પહેલાંનાની કોયા કોમમાં દાખલ કરવાની કોયા છે. તેથી જ કોઈ સુરેન્દ્રકુસતી પેટ છે તે કોમનો મેમબર અને છે, અને તેને કોમના સંજળા કોડો સોંપવાનો હક રહે છે.

બાદ ફોર્ટ ટીરીન લેવા ઉઠી હતી. બપોરના ખાણા પછી મીં ભાઉનડ સે આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે પ્રતીવાદીઓએ પોતાના બચાવનામાના ૧૪ માં ફકરામાં પારસીઓ કોમને કહેવા તેનું વર્ણન આપ્યું છે તે ખરું નથી. મજામના વટલેસાઓનો દાખલો જુઓ. તેઓ અરધા જુલ્હીન હતા કારણકે તેમનો બાપ પારસી હતો પણ તેણે સદેશકુસતી પહેરેલો નહોતો. હવે પારસી વેશ્યાના છોકરાઓ માટે જુઓ. તેઓ ન માટે ચોક્કસ તસદીમાં તેમને ચોતરા ઉપર નાંખવાનું જણાવવામાં આવ્યું છે. ૧૮૮૪ ના તસદીમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે બધી પારસીઓ દાખલ વેશ્યાનો ધણો કરે છે અને તેઓના છોકરાઓ માટે ચોતરાની ૧૮૮૪ ના તસદીમાં જોડવાનું કરવામાં આવી છે. જ્યારે વેશ્યાના બાળકોને જ્યારે આવી રીતે ચોતરામાં નાંખવામાં આવે ત્યારે જરથોસ્તી ધરમમાં વટલેશ અને સુરેન્દ્રકુસતી પહેરેલાને તેવો લાભ નહીં આપવામાં આવે એમ કલપવું એકદમ છે. આ મુલા વખતમાં પવિત્ર વીચારનાઓએ આવી રીતના નીકાલ કર્યો હતો તેમાં તેમની મતભજ ધરમમાં લેતાં અટકાવવાની નહોતી પણ ખરી રીતે તો કોમનાં બનીતાનો વધારો થતો હતો તે અટકાવવાનો હતો. હવે સંસારી

કારણોને લીધે હાલ પારસીઓ પોતાના ધરમમાં બીજાઓને માંગતા નથી અને તે રીતે ધરમને બે મુળ અંશ છે તે તેઓ ફેરવી નાંખવા માંગે છે, પણ સા વસ ઉપર તેવી રીતે ધરમમાં ફેરફાર થયો હતો કે અને ફરમાં નાણાં બરનરઓ તે બજાવતા હતા કે નહીં તે આ કારણે જોવાનું છે હવે જો સંસારને સુધારો કરવો હોય તો ફેરફાર કરતાં માતાને પ્રથમ ધરમમાં લેવી જોઈએ કારણકે તેમ થયાથી જલ્દીન માતાને પેટના બાળકો જરથોસ્તી ધરમના ફરમાંનાં વારે સારી રીતે ઉધરી શકશે. પારસીઓ મરદોને જુદીન એવોતો હતાં કોઈ રીતે અટકાવ કરવા માં આવતા નથી અને તેઓ પારકા ધરમની સ્ત્રીઓ સાથે પરણતા આવ્યા છે અને હાલ લગ્નના કાળમાં જનમાં છે જેમાં પારસીઓએ યુરોપીયન બાયડીઓ કીધી છે. તેમ બન્યા તેમના બાળકો માતા માતાના ધરમમાં રહેશે કારણકે માતાના પગ બાગકો ઉપર રહે છે અને તેમ થયાથી વખત જતાં તે બાયડીનો ભરથાર પણ પોતાનો ધરમ છોડી બાયડીના ધરમમાં જશે. આથી મારા વાંચાર પ્રમાણે તો સંસારનો સુધારો કરેલો હોય તો જુદીન બાયડીને ધરમમાં લેવા એ વધારે સાર છે. સુરે અને કુસ્તી પહેરાવવામાં આવે એટલ તે જરથોસ્તી ધરમના કામલ થવાની નીજાની છે અને તેટલી નીજાના પુરતી છે.

મીં જસડીસ હાવર-પારસી માતાપના છોકરાંને દીનમાં લેવા માટે નવજોતની કીવા સાધારણ રીતે પુરતી છે, પણ અત્રે એવી મતલમનું બાબતું છે કે જુદીને દીનમાં લેવા માટે નવજોત ઉપરાંત બરજનુમની કીવાની જરૂર છે. મજકુર ફેર બાનુને બરજનુમ આપવામાં આવતું હતું એવી જુબાની કાંઈ પડી નથી.

મીં બાઉનડસ-તેણીને દીનમાં લેવાની કીવા કોમના વગર હસપુરે કીધી હતી અને તેવણે એ સંબંધમાં જે કાંઈ પુરતું ધાર્યું હતું તે કાંઈ હતું તે કરતા કારણે જન તો તેણીના નવજોત કરના રંજસપુર કેમકરને બોલાવી એ વાંચી

કારણે પરપુષ્ટ કરવી. હું તેમને મારા સાક્ષી તરીકે કાંઈ બોલાવવા માંગતો નથી.

અત્રે મીં બાઉનડસ બરજનુમની કીવા કરવારે અને કેમ કરવાની જરૂર છે તેને લગતી શબ્દોતો અંગ્રેજી અથવામાંથી ટાંચ બતાવી હતી અને બજાવતું કેમીં મોદી પુરતું મળ્યા હતા અને તેમને ત્રસડીઓ પાછા આવ્યા પછી બરજનુમ લેવા કહ્યું હતું પણ તેમને તે સામે મજબુત વાંચી લીધી હતો.

હવે હારો ખેડી રીતે માંડવામાં આવ્યો છે અને કેમ પણ નવજોત દાવામાં વાદી તરીકે નથી પણ તે તકરારનાં હું કાંઈ મજબુત જોતો નથી. ત્રસડીઓએ ત્રસડીમાં જરથોસ્તી ચાલ સંજાં ધમા ફેરફાર કરી વીજવ સંજાત કર્યો છે અને હવે તેઓ કહવા માંગે છે તે શમરને અરજ તેમના કહવા પ્રમાણેના થાય છે હવે અને કારણે તેમાં ફેરફાર કરવા અરજ કરવાની અરજ કરીએ છીએ અને અસલ દસાવે જનાં જ શબ્દ વાપરવામાં આવ્યા છે તે ફરથી કામલ કરવા માંગી ન છીએ.

આવતી કાલે ત્રસડીઓની નમણુક કચડા પ્રમાણે કરવામાં આવી છે અને ખાલી પાતી જમ્યા તેમને પોતાને કરવાનો હક્ક છે કે નહીં તે સવાલ ઉપર બોલીએ, તે બાબદમાં કુધણુ બંબાણુ બોલતા માંગતો નથી અને આશા રાખું છું કે કાલે બધેર સુધીમાં હું મારે બોલવાનું પુરું કરીશ.

આલ વંદુ તપાસ સુખતવી રહી હતી.

પારસી પચાયત કેસ.

દસતુર કેખશરૂ જામાસપ
આશાનાની જુખાની.

પારસીઓમાં બાળલગનનો
રેનાજ.

જુદદીનને વટલાવવા માટે
ખરશનુમની બીનજરૂરિયતનો
આપેલો અલ્લીખાય.

મીસીસ તાતાને આતશખેડે
રામમાં હાખલ કરવાનો સવાલ.
(અખમારે સોદાગર તા. ૧૩ મી
એપ્રિલ ૧૯૦૮.)

સર દીનશાહ માણેકજી પીટીટ બારો
નેટ, સર જહાંગીર કાવસજી જહાંગીર,
મી. રસતમજી નાનામાઈ બેહરામજી જી
જીભાઈ, મી. રતનજી જમશેદજી તાતા,
મી. બાપુજી સોરાબજી પટેલ, મી. રત
નજી દાદાશાઈ તાતા અને ડા. નાનાભા
ઈ નવરોજી કાન્કે મુખ્યમંત્રી પારસી પં
ચાયતના પ્રસીડીઓ સર જમશેદજી જીજી
બાઈ બેરોનેટ, મી. હોરમસજી એલજીજી
આબબલેસ, મી. જમશેદજી ખરેદેજી જ
મશેદજી, મી. મેહરવાનજી મનચેરજી કા
મા અને મી. બમનજી દીનશાહ પીટીટ
સાથે નાંધાવેલા દવાની વધુ સુનાવણી
મયા શનીવારે હાઈ કોર્ટમાં નામદાર જ
જી મી. દીનશાહ ધનજીભાઈ દાવર અ
ને આ. મી. જસ્ટીસ બીમન સનમુ
અ નીકલ્લી હતી. વાઙીઓ તરફથી મેજ
સ્ટ્રસ અરેશર, હોરમસજી દીનશાહ અને
કંપનીની ફરમાસથી મી. લાઉડસ, મી.
પેસતનજી ફરદુનજી વાલ્લયારખાન, મી.
ફરદુનજી સોરાબજી વાલીયારખાન, મી.
બાદશાહ અને પ્રતીવાદીઓ તરફથી સો
લીસીસ્ટ્રો મેજસ્ટ્રસ કેમ્પી, લીચ અને

મી. વનવેરાસીટી,
મી. રેકસ, મી. સ્કેંગમેન અને મી.
જે. બી. હાંગા હાજર થયા હતા.

દસતુર કેખશરૂ જામાસપ
આશાનાની જુખાની લેવાની
કોર્ટના ઇચછા.

આ. મી. જસ્ટીસ દાવરે જણાવ
યું કે મી. સ્કેંગમેન, મી. લાઉડસ બા
કજી કરે તેટલાં દસતુર કેખશરૂને કોર્ટ
માં બે મંત્રીની આવી જવા તમો કહેવ
કાવશો? તેવજીને એમ કહેવાડવશે કે
કોર્ટ તેવજીને બે ચાર સવાલો પુ
છવા બોલાવે છે તો તેવજી આતા
જશે.

મી. સ્કેંગમેને જણાવયું કે સામે
પક્ષ બે અમારા સાથે સામેલ થતો
હોય તો તેના સાથે મળીને દસતુર
કેખશરૂને કોર્ટમાં બોલાવી મંગાવવા
અમે તકવાર છીએ.

મી. લાઉડસ-કોર્ટ બે પેતાના હ
બાથીયને મોડવાને દસતુર કેખશરૂને
બોલાવી મંગાવશે તો તે કંઈ થઈ
પડશે.

એ પછી આ. મી. જસ્ટીસ દાવરે
દસતુર કેખશરૂને બોલાવી લાવવા કોર્ટ
ના ફરમાશીવાને ફરમાવયું હતું.

પારસીઓમાં બાળલગન.

આ. મી. જસ્ટીસ દાવરે એ પછી
પેશોતન હોરમસજી દસતુર વાંદે મેહર
બાઈના પ્રકલ્પ ઉપર મી. લાઉડસ
નું ધ્યાન ખેંચતાં જણાવયું કે એ મુક
દનામાં ફરીઆદીએ બાળાયમાં થયેલા
પેતાના લગન રદઆતમ કરાવવાની એ
વું જણાવીને અરજ કરી હતી કે જ
રથાસતો ધરમ યમજી બાળવયમાં લગ
ન થઈ શકે નહીં. પરંતુ આ. મી. જસ
ટીસ સકોર્ટ એવું ફરમાવું હતું કે ફરી
આદીએ ૧૬ વરસની ઉંમરે પુગતાં લ
ગન સાથે વાંધો નહીં લીધેલો હોવાથી
તે હવે વાંધો જઈ શકે નહીં.

મી. લાઉડસે જણાવયું કે જરથોસ
તી ધરમપુસ્તકમાં બાળલગન વશે
એક યા બીજી બંને બંને જણાવેલું
હોય એમ લાગતું નથી. પારસીઓએ
હીંદુઓમાં આવેલા પછી બાળલગન

ની ફરી અખતવાર કરી હતી, અને આ જલમનનો ગીવાજ પારખીઓમાં લાંબો વખત થયો સરીકારાયો હતો. તો પણ હું પ્રથમ મારું ભાણુ પુર કરી બધજ અને તે પછી એ મુકદ્દમા ઉપર તકરાર ચલાવીશ.

મીં લાઉંડસે આગળ ચલાવેલું ભાણુ.

મીં લાઉંડસે પોતાનું ભાણુ આગળ ચલાવતાં જણાવ્યું કે હાલના ત્રસડીઓ કાવદાપુ વડે નેમાપલા ત્રસડીઓ છે કે ખાલી પડી જમા તેવણને કાવદાપુરવક પુરવાની સતા છે કે કેમ તે સવાજ ઉપર હું હવે આવીશ. પંચાયત તું ફંડ ૧૮૧૨ માં જરૂર થયું હતું ૧૮૨૩ આમમજ શેઠ હોરમસજ બહમનજના સવાધીનમાં ફંડ હતું જે ચાર જણાઓ ની નેમજીક થઈ હતી તેઓ ફંડના ફકત રખેવાળ હતા. તેઓએ મેજસસ કાફક રીમીજટનની પહેડીમાં નાણાં રાખવાની જોડતણ કીધી હતી પણ ચાલુ હીસાબ નાં નાણાં તે મેઠ હોરમનજ બમનજ ની માફક એ ચાર મહસયો માહેલા એ કના સવાધીનમાં રહેતાં હતાં. તેઓ આવી રીતે ફંડના રખેવાળો હતા. તેઓને પંચાયતના મેમજરો તરીકે ફંડનો વહીવટ ચલાવવા માટે નેમતામાં આગળ હતા કારણકે આખી પંચાયત એ કા પર ધ્યાન આપી શકે તેમ હતું નહીં. શેઠ હોરમજ બમનજ મરજી પામતાં તેમની જમયાએ બાકીનાં ત્રણ જણાએ બીજા ત્રસડીની નેમજીક કીધી હતી નહીં. પણ સમા જે લાવવામાં આવી હતી, જેણે તેવણના બેટાની હીસાબ રાખવા માટે નેમજીક કીધી હતી. તે મહસયને કાંઈ ત્રસડી તરીકે નેમવામાં આવ્યો હતો નહીં, ૧૮૩૬ માં શેઠ ફરાજ કાવસજીએ રાજનામું આપ્યું હતું તેવણે ત્રસડીના બોધાતું નહીં પણ પંચાયતના મેમજરના બોધાતું રાજનામું આપ્યું હતું. તેવણના પંચાયતના મેમજર તરીકેના પોતાના એ ધા માટે બે લે છે ત્રસડી તરીકેના બોધા માટે તેવણ એક શજન પણ જણાવતા નથી. ૧૮૪૨ માં ત્રસડીક કરવાની પેઢી સુચના થયેલી જણાય છે. આ સુચના ત્રસડીઓનાં ના

મતું નહીં પણ પંચાયતના મેમજરોનાં નામતું દીક કરવા માટે થઈ હતી ૧૮૫૦ તથા ૧૮૫૧ માં દીક માટે થયેલી સુચના વેળા પણ એવું જ અનેકું જણાય છે.

હસપુર કેમશરની જીખાની.

હસપુર કેમશર જમાસપજ જમાસ પંચાયતનાએ અને કોરટમાં આવી લાગતાં મીં લાઉંડસે પોતાનું ભાણુ અહીં મુક્યું હતું. આ મીં જમડીય દાવરની તપાસમાં હસપુર કેમશરએ જણવ્યું કે હું પાંસીઓના શેડનશાહી ટેળાને અને અનજીમનના આતજબેડે રાખના વડો હસપુર છું. હસપુર જમાસ પજના હું બેટો છું મીં રતનજ દાદા બાઈ તાતાના બાનુની નવજોત મેં કીધી હતી. તેણી એક ફેંચ બાનુ હતી. તેણીને જરથોલતી ધરમમાં આવવાની ખાજોશ બતાવી હતી. તેણીને જરથોલતી ધરમમાં હાખત કરવા માટે જે કાયાઓ ની જરૂર હતી તે બધી મેં કીધી હતી. એક તાન જીહીનને દીનમાં લેવા માટે તેને અંશનુમ આપવાની હું જરૂર ધરતો નથી. માસી ન તાતાને દીનમાં લેવા માટે સવળી કાયાઓ મેં કીધી હતી નહીં એવું મેં મીં જીવનજ મોદીને કહી કહ્યું હતું નહીં. મીં જીવનજ સાથે એ બાપસર મને કોપણ કાંઈ પણ વાત થઈ હતી નહીં. જે આજથોદર મના હું વડો હસપુર છું તે આતજબેડેરામમાં મીસીસ તાતાને હાખત કરવા સામે મને પોતાને કાંઈ વાંધો નથી. આજથોદર મના ત્રસડીઓ જે રાજ આપે તો હું તેણીને આજથોદરમાં હાખત કરું.

આ મીં જસડીસ ખીમનના પુછવાથી હસપુર કેમશરએ જણાવ્યું કે મજૂર બાનુને દીનમાં લેવાની ખરેખરી મતજથથીજ મેં તેણીની નવજોતની કાયા વડો હસપુર તરીકે કરી હતી.

મીં સેંમમેને હસપુર કેમશરને કંઈ લાક સવાલો પુછવાની રજા માંગી હતી. આ મીં જસડીસ ખીમન તેવી રજા આપવા ના પાડી હતો.

આ મીં જસડીસ દાવરે જણાવ્યું કે હસપુર કાંઈ પણ પક્ષના સાક્ષી તરીકે અને આવેલા નથી.

મી० સ્વૈગમેન-પણુ દસટર મી० મો દીના સંબંધમાં કાંઈક બોલવા છે.

આ० મી० જસટીસ દાવર-કાર્ટના દુભાશીઆને દસટર આગળ મોકલતી વેળા તેની મારફતે તેવજીને જણાવવામાં આવ્યું હતું કે કાર્ટ તેવજીને કામને હરાન કરવા દેશે નહીં તે કરતાં તમો શું સલાહો પુછવા કાર્ટને જણાવે.

મી० સ્વૈગમેન-મી० મોહી કાર્ટમાં હ મથા નથી. તેથી તેવજીની જેરહાજરી માં હું કાંઈ સવલો પુછી શકતો નથી. દસટર ઉતારીને આવી પુમથા છે. મી० મોહી સાથે દસટરને શું વાતચીત થઈ હતી તે મારે પ્રથમ મી० મોહી સાથે વાત કરીને જણવું જોઈએ.

અત્રે એવઢ મોહી કાર્ટમાં આવી લાગ્યા હતા, અને મી० સ્વૈગમેને તેણુ સાથે મસખત ચલાવી તેવજીને ઘટતી પુછપૂછ કાઢી હતી.

આ० મી० જસટીસ દાવરે જણાવ્યું કે તમેને કાંઈ સલાહો પુછવા હોય તો કાર્ટને તે જણાવો અને કાર્ટ તે દસટરને પુછશે. પણ તમે દસટરની ઉલટ પાલટ તપાસ કરશો નહીં. કારણ કે તે વજો એવું જણાવીને બેલાવી મંગાવવા માં આવયા હતા કે કોઈને પણ તેવજીની ઉલટ પાલટ તપાસ કરવા દેવામાં આવશે નહીં.

મી० સ્વૈગમેનની સુચનાથી કાર્ટે પુછેલા સવાલનો જવાબ આપતાં દસટરે કેમજરેએ જણાવ્યું કે અનુમતીઓની કમીટીના રીપોર્ટપર મેં સહી કાઢી છે.

એ પછી આ० મી० જસટીસ દાવર ના પુછાયાથી દસટર બોલ્યા કે રીપોર્ટ માં જણાવેલું છે કે "આ કમીટી નીચલા ડીયાની જરૂર ધારે છે. તમાર પછી તેને અન્શનુમ આવ્યું" પણ એ કોવા તો મસીત તત્તાની નબળેત થઈ જવા પછી નકા કરવામાં આવી હતી.

અત્રે મી० સ્વૈગમેને બીજા કેટલાક સવાલો દસટરને પુછવા માંગ્યા હતા, પણ આ० મી० જસટીસ દાવરે જણાવ્યું કે એવી રીતે હું તમેને ઉલટપાલટ તપાસ કરવા દેશ નહીં.

મી० સ્વૈગમેન-તમે મને ઉલટપાલટ તપાસ કરવા દેતા નથી તમારે હું કાંઈ પુછી શકતો નથી.

આ. મી० જસટીસ દાવર-અમોએ દસટરને એવી શરતે બોલાવ્યા છે કે તમારો ઉલટપાલટ તપાસ કરવા દેવામાં આવશે નહીં.

મી० સ્વૈગમેન-તે સુજ્ઞાની નોંધ લે એ એટલે હું સંતોષ પકડીશ.

અત્રે આ. મી० જસટીસ દાવરે દસટરની ખાએશ જણાવતા મંગી કે તમારો ઉલટપાલટ તપાસ કરવા દેવામાં આવે તે સામે તમોને વાંધો છે કે?

દસટર કેમજરે-કાર્ટે મને એવી શરતે બોલાવી મંગાવ્યો છે કે કામને મારો ઉલટપાલટ તપાસ કરવા દેવામાં આવશે નહીં. તોપણ કાર્ટની જે ખાદેશ હોય તો હું મારો ઉલટપાલટ તપાસ કરવા દઉં.

આ. મી० જસટીસ દાવર-દસટર પોતાને કાર્ટ તરફથી મળેલી અનુચિતની યાદ આપે છે, અને તેથી હું તેણીની ઉલટપાલટ તપાસ કરવા દઈ શકતો નથી. પણ હું એવી નોંધ લઉં છું કે મી० સ્વૈગમેન દસટરની ઉલટપાલટ તપાસ કરવા મંગી હતી, પણ કાર્ટે તેવજીને જે સંજોગ વચે બોલાવી મંગાવ્યા હતા તે સંજોગને લીધે કાર્ટે તેવજીની ઉલટપાલટ તપાસ કરવા દેવા ના ખાડી હતી.

મી० લાઉડસની ફરી વધુ તકરાર.

મી० લાઉડસે એ પછી પોતાનું બાકીય પાકું આગળ ચલાવતાં કેટલીક તપાસીય આપીને જણાવ્યું કે હીસાબ શેઠ ખરોદછ મારેકજી શરત તપાસતા હતા તથા તેની નીચે પોતાની સહી કરતા હતા જેવજી એક જસટી નહીં હતા પણ પંચાયતના મેમબર હતા. આ બતાવે છે કે પંચાયત હીસાબર દેખરેખ રાખતી હતી. ૧૮૬૦ માં થયેલા એક જાણીતો ઠરાવપર પંચાયતના ૧૦ મેમબરોએ સહી સહી હતી. આટલા બધા મેમબરો ૧૮૬૦ માં હાજર હતા. તેઓએ રાજનાયું આપવાને લગતી અથવા જોના મરણ પામવાને લગતી કાંઈ વીમના મળતી

નથી. ત્યાર પછી ફક્ત એ વરસમાં એટલે ૧૮૬૨ માં એ સધળા મેમબરો પંચાયતમાંથી નીકળી ગયા હતા. એ ને પંચાયત મરણ પામી હતી એવું સા મી પક્ષનું કહ્યા પછી પુરાવા વગરનું કહેવું કેવી રીતે માન્ય રાખી શકાય ? એ પછી મી. લાઉડસે કેટલીક આગ લી તવારીખ પંચાયત તથા તેના ફંડો ને લમતી રજુ કરીને જણાવ્યું કે પ્ર તીવાદીઓ અને તેવી સધીતા અખતયા ર કરે તો પણ તેઓ આથી વધુ કહી શકે નહીં કે તેઓને પંચાયત નમેશ છે. પંચાયતને એટલે કે કોમના આગે વાન મેમબરોને તઓની નેમણુક કરવાના હક હતા એ તાન ખુલ્લું છે મેં ફરીઆનામાંમાં કહ્યું છે કે નેમણુક કરવાની સત્તા અંગ્રીજનને છે. હું ને પુરવાર કરું કે તસદીઓને પોતાના ખા લા જમ્યાએ નેમણુક કરવાની સત્તા નથી, એ કારે ચાલના પાવી જોઈએ. કારે તમાં કોમના કેળાપલા મહસુલો ને અથવા સુરેકના અમલદારને નેમણુક કરવાનો હક આપી શકે. તસદીઓ પંચાયતના હેલગેટો છે, અને પંચાયત ના મેમબરો જુના રીવાજ મુજબ અને જુમનના હેલગેટો છે અને હું કહેવા મહાયુક્ત શેઠ ડોલાભાઈ દરામજી પોતાની ચોપડામાં જણાવે છે કે પંચાયત પ્રથમ પોતાની મેમ ઉભી થઈ હતી. પણ તે માટે તેણે કાંઈ સત્તાદાર સાહકદા યાદી નથી. શેઠ ડોલાભાઈ દરામજી ચોકસ વાતો જાહેર કરવામાં ખાટા હોય એ બનવાજોગ છે. ૧૭૭૮ માં થયેલી ચુટ ચી પંચાયતને અટકે આખી કોમે કરી હતી એમ હું કહું. એ પછી મી. લાઉડસે પંચાયતને ભગવા કેટલાક આ મર્યાઓ વાંચી સંભળાવીને જણાવ્યું કે પંચાયત કબજ આખા કોમના સામા નય મડળ માટે વપરાયેલા જણાય છે. પાછળથી પંચાયતની કપાટી ઉઘી થય લી માલમ પડે છે અને તે કપાટી પાછળથી પંચાયત તરીકે જાળખવા લાગી હતી. કોમના સામાન્ય મંડળે ૨૪ મહસુલ એન ચુટી કહાડપા હતા જેઓમાંથી સર

કારે ૧૨ મેમબરોના કમીટીની નેમણુક કીધી હતી, જે કમીટી પંચાયત તરીકે જાળખવા લાગી હતી. શેઠ ડોલાભાઈ દરામજી પક્ષ પોતાની ચોપડીનાં ૨૨૨ માં પાનાપર બરાબર એમજ જણાવે છે. મી. જીમની ચોપડીના આશર સામા પક્ષે લીધો છે. મી. જીએ પંચાયતનો હેવાત આપતાં એક આખું પ્રકરણ રોક યું છે તે વાંચવાની સામા પક્ષે તસદી લીધી નથી. તો એ કે તેણે પોતેજ એ ચોપડીની હતા આગલ કીધી છે. આમ લા જમતમાં પંચાયત કબજ આખી અ નજુન માટે વપરાતો હતો એમ કહ તાવેને ઉપરથી જણાઈ આવે છે. એ રીતે ચુટચી સંબંધી એક જુનો રીવા જ ૧૭૭૮ થી શરૂ થયેલો જણાય છે. પંચાયતના વડા અને વડા તસદી સર જમરોજી શું રવચો હતા તે ૧૮૪૩ માં જણાવે છે. એ મહસુલ કાંઈ બીજા જોખમદાર આસામી નથી. તેણે ૧૮૪૩ મા ખુલાસે પંચાયત નામની એ પડી પ્રગટ કાઢી હતી. સર જમરોજી તેમાં જણાવે છે કે અનનુમત મેમ બરો નેમ છે. મેમબરો અનનુમતને ચોકસ નામો રજુ કરી જણાવ્યું કરે છે અને અનનુમત તે બકાલ રાખે છે એ મ તેણે જણાવે છે. ૧૮૫૯ માં પાને ૧૮૫૧ ના કાંઈ પછી લાંબે વખતે મી. બમવજી જીજીભાઈ જણાવે છે કે પારસી પંચાયતના નવા મેમબરો નેમણુક કરવાનો હક જરોચોસતી અંગ્રીજનને છે. મી. બમવજી જીજીભાઈ તા. ૨૭ મી અક્ટોબર ૧૮૫૮ ના દીવસે તસદી ને માયા હતા, અને તેણે વા. ૧ થી એપ્રિલ ૧૮૬૦ ના દીવસે રાજનામ આપ્યું હતું. તેણે લાંબો વખત મેમ બર રહ્યા હતા નહીં, કારણ કે તેમણ ની ઇજા મુજબ અમર કરવામાં આવ ચો હતો નહીં. મી. નવરોજીજી ફરદન જી જાહેમાં જણાવે છે કે જુના રીવા જ મુજબ આસ આગની અનનુમત મે મબરોની નેમણુક કરતી હતી. મી. ન વરોજીજી ફરદનજી જાહેરના એક મહસુલ થ છે. તેણે કોમના એક નામીયા નર

હતા. તેવજી પછી આવી રીતે કહે છે. નેમજીકો કવી રીતે થતી હતી તે મેં ખતાવ્યું છે. હવે હું ખાલી જમયાઓ કવી રીતે પુરવામાં આવતી હતી. તે સતાવેનો ઉપરથી ખતારીશ. આખી અં જીમન ખાલી પડતી જમયા પુરતી હતી એમ હસતાવેનો ઉપરથી ખુલ્લું જણાઈ આવે છે. એ પછી મીં બાઉનાસે કંટ લાકે હસતાવેનોમાંથી પોતાના એ દલીલ ના ટેકામાં સાદ્દતો રજુ કાઢી હતી. તેવજી વધુ બોલ્યા કે રાજનાસું પછી આખી અંજીમનને આપવામાં આવેલું હોવાનો દાખલો મળે છે.

બાદ કોન્ટ દીરીન લેવા દી હતી.

ત્રસદીઓના હુકનો સુધાલ.

દીરીન બાદ મીં બાઉનાસે બાશજી આમળ મલાવતાં જણાવ્યું કે, ૧૭૭૮ થી ૧૮૫૧ સુધી ત્રસદીઓની નેમજીક કરવાનું અંજીમના કાયદામાં કંઈ એમાં કંઈ શક નથી. હવે જો એવો એક રી વાજ પુરવાર કરવામાં આવે, તે સામી પક્ષ કયુમ રામે તો તે પ્રમાણે અમલ થવો જાઈએ. ત્રસદીઓના હસતાવેનો જે સઘળાં ફડો આવ્યા છે તે ૧૮૫૧ ના ત્રસદીદાંત્રી રહે આવ્યા છે ૧૮૫૧ પછી ત્રસદીઓ પોતા પાછળ આવનારા ત્રસદીઓ નમતા આવ્યા છે અને ત વાત કેલકાકાની જણુમા કરી પછી પાર સી કામના ૬૦૦૦૦ ના વસતીમાં પાંચ સાત જણુ તેવા રીતે નેમજીક વીશે જણુતા હોય તે કંઈ બધા નયા. તે હા રયા કંઈ એમ સંબેત થવું નથી કે પા રસી કામ તે બાબદ જણુતી હતી. પ્ર તાવાદાંત્રી કહ છે કે તેઓએ ત્રસદી કામ વજી સારી રીતે બજાવ્યું છે. ત મજી સારી રીતે કામ બજાવ્યું નથી એ મ કાંઈ કહેવું નયા પછી તે ઉપરથી ત્ર સદીઓ થવાના તેમના હક કંઈ સંબેત થ તો નથી. અજાણતાં ફંડ વધી મોટાં મ વાં છે પછી તેમા વધારો કરવા કરતાં અને તે અઠડું કરવા કરતાં બાજી રીતે વાપરવામાં આવ્યા હાત તો વધારે સા રું કહેવાતે કાલના ત્રસદીઓ પાછળથી નયા છે અને તેઓએ ફંડનો વહીવટ

સારો કર્યો છે. તેમને હસતાવે જે ફં ડો આવ્યાં છે તે ત્રસદીઓ તરીકે તેમ ને હસતાવે મેલવામાં આવ્યાં છે. પછી તે મને સવતંત્ર સતા કાંઈ અપાઈ નથી અને તેમને પોતા પાછળ આવનારાઓને નેમવાની પછી સતા આપવામાં આવી નથી. હવે મજા ત્રસદોમાં ત્રસદીઓ અને તેમના પછી આવનારાઓ એવા જ બદ છે અને પ્રતીવાદીઓનું કહેવું એવું છે કે, “તેમની પાછળ આવનારા” એટ લે તેઓ ત્રસદીઓ નેમ તેઓ થાય છે પછી એમ કહેવું તદન કાયદાથી પછી ઉ બડું છે. પેટેલી ચાર મીલકતોને ભગત ત્રસદીઓ પાસે કાંઈ હસતાવેનો છે જ ન હી અને તે ઉપરથી કેમ કહેવાય કે ત્ર સદીઓને તે મીલકતો સંબંધમાં પોતા પાછળ આવનાર ત્રસદીઓ નેમવાનો હક છે. તવાર પછી ખરીદેલી મીલકતો છે અને હલકી મીલકતો બજેસ આપવામાં આવી છે. બહારકોટની અગીયારો ત્રસદી ઓને કનવે કરી આપવામાં આવી નથી પછી જે હસતાવેજી થયો છે તેથી તેની બજેસ કરવાને તેના સંબંધમાંથી છુટ કારો કરવામાં આવેલો છે. જોદાપરા અ ગીયારા સર જમશેદજી પંચાયતની પરવાનગીથી નવેસરથી બંધારી હતી અને તેમાં તેમને પોતાની જમીનનો ફંડો ઉમેર્યો હતો. હવે જીન વણીના મીલકત ઉપર આ રીતે અમલો બાંધ વાનું પરીણામ શું થાય છે તે જુઓ. તે કાંઈ તે બાંધનારની થતી નથી પ પછી અસલ તે પંચાયતની મીલકત હ તો અને તે પંચાયતનીજ મીલકત થાય છે, હવે તે અગીયારો પછી ત્રસદીઓના કાયદામાં આમલો દીઠથી આવી છે જે માં ત્રસદીઓ પાછળ આવનારાના કાંઈ બંદોબસત ખતાવેલો નથી, અને જે ડી કયા ત્રસદીઓને પોતા પાછળ આવનાર ની નેમજીક કરવાના કાંઈ સતા આપ વામાં આવી નથી. સઘળા ડીડોમાં ત્ર સદીઓને જે ફંડો આપવામાં આવ્યા છે તે ત્રસદીઓ તરીકે આપવામાં આ વ્યાં છે અને તે ત્રસદીઓ જે ખરી રીતે નેમવામાં નહીં આવવા હોવા એમ

કાશવામાં આવે તો તે ત્રસડીઓના હસતકની તે મીલકતો મધી શકાય નહીં, પણ જે વાજામી રીતે અને કાપણ પુરવઠે ત્રસડીઓ હોય તેમને હસતક થવી નહીં. આદરમાં નંબરની બહેનશ વીચીત્ર છે અને તે નંબરના વાડયાનાં કુટુંબની કે હવે તે મીલકતને લખતો ટાઇટલ તદ્દન ખરાબ છે. નવાંજ જેવું છે કે ૧૮૭૪ માં ત્રસડીઓને ત્રણે સપળા મીલકતો કનવે કરી આપવામાં આવી છે, પણ તે થી કરીને ત્રસડીઓને તે લખતો કાંઈ ટાઇટલ મળતો નથી અને જે સપળાં મનેચનસો કરી આપવામાં આપ્યાં છે તેને લખતા ખરચમાં નાણાની ખરચાડી કરવામાં આવી છે આ એકજ વખતે ત્રસડીઓને કનવેચનસ એકદમ કરી આપવામાં આવ્યાં છે તેવું કરણ એવું લાગે છે કે કોઈએ તેમને એવું સમજાવેલું હોવાય છે કે તેમને નહીં કરવામાં આવશે તો “સ્ટેટ્યુટ ઓફ ફ્રેડ” લાગુ પડશે.

અત્રે વધુ તપાસ મુલાવી રહી હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

મઠ કાલે પુરી થયેલી તપાસ.

તમામ દુનીયા માટે જરથોસ્તી ધરમ હોવાનો એકરાર.

ત્રસડીઓની નેમણુંક બાબે વધુ તકરાર.

ત્રસડીઓમાં નવું લોહી આમેજ કરવાની મીં લાઉનડસની

જુસસાદાર અપીલ.

ચુકાદો કયારે આવશે?

(અખબારે સોદાગર તા. ૧૪ મી એપ્રિલ ૧૯૦૮.)

સર દીનશાહ માણેકજી પીટીટ બારો નેટ, સર બહાંગીર કાચસજી બહાંગીર, મીં ફસતમજી નાનામાજી બેહેરામજી જી જીભાઈ, મીં રતનજી જમશેદજી તાતા, મીં બાપુજી સોરામજી પટેલ, મીં રતનજી દાદાભાઈ તાતા અને કાં નાનામાજી નવરોજી કાચકે મુખ્યબની પારસી પંચાયતના ત્રસડીઓ સર જમશેદજી જીજી ભાઈ બારોનેટ, મીં હોરમસજી એદબજી આલબલેસ, મીં જમશેદજી ખરશેદજી જમશેદજી, મીં મેહરવાનજી મનચેરજી કાચા અને મીં બહમનજી દીનશાહ પીટીટ સામે નોંધાવેલા દાવાની વધુ સુનાવણી મઠ કાલે દીને હાઈ કોર્ટમાં નામ દાર જજ મીં દીનશાહ ધનજીભાઈ હાવર અને આં મીં જસડીસ ખીમન સનમુખ નીકળી હતી. વાદીઓ તરફથી મેશરસ અરદેશર, હોરમસજી, દીનશાહ અને કંપનીની દરમાશયી મીં લાર્ડેસ, મીં ફરદુનજી સોરામજી તાલીયાર ખાન, મીં પેસતનજી એફ. તાલ્યારખાન અને મીં પાદશાહ અને પ્રતીવાદીઓ તરફથી સાલીસીટરો મેશરસ કેમી, લીંચ અને ઝોખનની દરમાશયી મીં ધન

કેરાટી, મીંડાસ, મીંડાસે જોઈએ
અને મીંડાસે જોઈએ. કાંગા હાજર થયા
હતા.

મીંડાસે પોતાનાં બાજુ આ
ગળ ચલાવતાં જણાવ્યું કે વટનાવવાના
સવાલના સંબંધમાં તમે નામદારો સ
નમુના બાજુ હું એક વધુ સાક્ષી ર
જા કંવા ગયું છું. દીનકરની પાંચ
મીંડાસે પોતાનાં ૧૪ માં જવાબમાંથી
હું તે સાક્ષી રજુ કરું છું તેના તર
જુઓ દરમિયાન દારો કાઢી છે, એ જો
પડી ત્રસડીઓની આજેવાની હેઠળ ગયે
વંસે પ્રમદ થઈ હતી. ઇંગ્લેન્ડ તરજુમા
ના ૧૨ માં પાનાંપર હું તમે નામદાર
રજુ કર્યાન ખેંચુ છું. તેમાં જણાવ્યું
છે કે અકુરમજા હાજરમાંજ નહીં પણ
આખી દુનીયામાં અને સુધળા વરજોના
તમામ લોકોમાં ફેલાવા માટે જરૂરથી
ધરમ મોકલ્યો. એ પુસ્તકને હાસારો
૪૦ સં ૮૫૦ સુધારેલો છે. તે વેળા
ના એક દરમિયાન એક ખીસીએ પુછે
લા સવાલના એ જવાબ છે. મજુર
ખીસીએ પુછ્યું હતું કે તમારો ધરમ
તમે ફક્ત તમારે માટે જ શા માટે રા
ખો છો? ત્યારે તેના જવાબમાં દરમિયાન
કહે છે કે નહીં, જાગરો ધરમ તો ત
આમ દુનીયા માટે છે.

ત્રસડીઓની નેમજુક માટે વધુ
તકરાર.

એ પછી મીંડાસે ત્રસડીઓ
ની નેમજુકને જમતા સવાલ સંબં
ધી પોતાની તકરાર આગળ ચલાવતા
જણાવ્યું કે સર જમદેદજી ઇનસ્ટીટ્યુ
શનની પંચાયત પણ ૩૫૦૦ જરનારા
બાજુ મેળા અથવા વારસીક નાણાં મ
રનાસઓ સુદી કાલકાળ હતા એમ
ઓમરવાંઓ ઉપરથી જણાઈ આવે છે.
૧૮૪૪ પછી સુદીથી એ નવી રીતી
હસતી મ આવી હતી, “ત્રસડી એડ મો
રેજીસ્ટ્રા પાંચ એક્ટ”ના સંબંધમાં મીંડા
સે પછી કેટલીક સાક્ષીઓ કા
ચલા પોલીસોમાંથી રજુ કરીધી હતા. આ
ગળ સાક્ષીઓ લેવજુ જુમા મસજીદને જમ
તા ચોખ્ખાના સંબંધમાં હાસારો કાઢી

હતા. ત્યાર બાદ ૧૬, ઇંગ્લીશ વીક
લી રીપોર્ટમાંથી એકસનનાં ત્રસડને જ
ગતી બાબતમાં ચુકવવામાં આવેલો મુદ્દ
એ મીંડાસે ટાંકી બતાવ્યો હતા.
તેવજુ વધુ જોડાયા કે મારા વીદવાન મી
એ એવી દલીલ રજુ કરી છે કે ચોખ્ખા
ધારી કે નહીં તે કોરટની મુનસફી ઉપ
ર છે હું અલખતાં એ વાતને બીલકુલ
ઇનકાર કરતો નથી કોરટને પોતાની મુ
નસફીને ઉપયોગ કરવાનો હક છે તે
હું અલખતાં કયુલ કરું છું. તોપણ કો
રટને ત્રસડીઓ !! ખ એક જોવાની ન
થી, પણ જે સખાવત થયેલી છે તેને
જાણી લાભ થઈ શકે તેજ ફક્ત કોરટ
ને ધ્યાનમાં લેવાનું છે. એક ચોખ્ખા ધ
ડી કહાડવાનું દેખીતી રીતે ઇમજવાજો
છે એમ હું કહેવા માંચુ છું. નાણાં જર
નારાઓના તેમજ તે ન જાણે: લાભ મે
ળવનારાઓના બનેના ફાયદાને આતર ચો
ખના ધડવાની જરૂર છે. કોમના વાજબી
અવાજ ત્રસડીઓની બોરમાં રહેવાં જો
ઇયે. ત્યુદર ન કાપકાપોથી સંખ્યાબંધ
ચોખ્ખાઓ ધરી કહાડામાં આવેલા મ
તાવી આવે છે, જે દરેક કાખખામાં ત્ર
સડીઓની સુદી કરી રાખેલા અખ
ત્યાર કરવામાં આવેલું જણાય છે. કોર
ટને એવું ધારે કે હાલના ત્રસડીઓ
કાપકાપુરવક રીતે નેમાયલા નથી તો જ
વીજની રાહબરી માટે ચોખ્ખા ધરી કે
હાલવાની જરૂર છે. માટે એવી ખાઓ
સ મુદ્દમા દરમયાન બતાવી છે કે કોર
ટને જો એવું માન્ય પડશે કે હાલના
ત્રસડીઓ કાપકાપુરવક રીતે નેમાયલા ન
થી તો કોરટ પોતે તેઓને ફરીથી ને
મશે. હું કયુલ કરું છું કે હાલના ત્રસ
ડીઓ કાપકાપુરવક રીતે નેમાયલા નથી
એવું જો કોરટને માન્ય પડે તો તેઓ
ની જગ્યાએ પોતાની મરજીમાં આવે
તેઓને નેમવાને કોરટને અધીકાર છે.
પણ હું એવું કહેવા માંચુ છું કે તેઓ
ને જો પાછા નેમવામાં આવે તો તેઓ
ની સાથે બીજા નેમાવજ પણ રાખ
વા કાનજુકે તેઓએ ધરી એકતરફી વલ
જું અખત્યાર કરીધી છે. મુદ્દમા માંડવા

આગમજી અમેએ ત્રસડીએને સુચવયું કે
તું કે તમેએ ધારાના હીમાયતીનું મત લી
ધું છે, અને તેને ભગતી વીગતે બરાબર
બાહેંગાડી નથી હવે મુકદ્દમા માંડવામાં
અને કુલ્દમે ભડવામાં આવતે અટકાવવા
માટે તમે અમારી સાથે મળીને ધારાના
હીમાયતીએનો ફરીથી ભેગો અબીપ્રાય
મેળવો, પણ ત્રમડીએએ તેમ કરવા ના
પાડી હતી. ત્રસડીએ પોતાના નેમજીકને
વળગી રહેવાને અને પોતાની કહેવાની
સત્તા જાળવી રાખવાને હદમારેર આવર
બનેલા જણાયા છે, તે પણ કોર્ટને ધ્યા
નમાં થેવાનું છે. ત્રસડીએએ અમારી
વજબી માગણી સવીકારી નથી અને
અમેને આ મુકદ્દમા માંડવાની તેઓએ
ફરજ પાડી છે. ત્રસડીએ પોતાના સિકે
દરે એરવડ મોલીની સલાહ મુજબ આજ
યા છે. મીં મોહીએ તેઓના રાદબર
અને પાસખાન ફરેસતા તરીકે કામ છીધું
છે, અને તેવણે ત્રસડીએને પોતાની આ
એમ મુજબ તેઓનું નાક પકડીને ચલા
વયા છે. મુકદ્દમા માંડવા આગમજી અ
મેએ હામેલા અમારા પહેલાં કાગજમાં
અમેએ અમારા મુદ્દમે મધ્યમ રીતે
રજી કરી હતા. તે કાગજમાં અમેએ
જે કાંઈ જણાવયું હતું તેને આ મુકદ્દમા
દરમયાન અમે વળગી રહ્યા છીએ, અને
તેજ અમેએ કોર્ટ સનમુખ પાછું જ
ણાવયું છે. અમેએ અમારા તે કાગજ
માં ફરીઆદ ઉઠાવી છે કે સખળી સત્તા
ત્રસડીએ ના બીન એખમદાર સિકેટરીએ
ના હાથમાં જઈ પડેલી છે. અમેએ મુ
કદ્દમા માંડવા આગમજી શરૂઆતમાં જે
ફરીઆદ છીધી હતી તેજ ફરીઆદને અ
મે વળગી રહ્યા છીએ. આપ સંભોગ
વચ્ચે કોર્ટ જે એવું ઠરાવે કે હાલના
ત્રસડીએ કાલદપુરવક રીતે નેમાયજા
નથી, તો પછી કોર્ટ તેઓને એકલાને
જ પાછા નેમી શકે નહીં. કોર્ટ ભલેને હા
લના ત્રસડીએને પાછા નેમે. પણ તેવા
સંભોગમાં તેઓ સાથે કોર્ટે તે તેઓ
ની સદ્દમાં નવું લેહી પણ આમેજી કર
વું નોંધએ. માટે કોઈ જે તેઓને પા
છા નેમવાનું ફરેસત ધારે તો તેણે તે

એને બીજાઓની સાથે પાછા નેમવા
એમ હું કહેવા માંડું છું.

રીસીવરની નેમજીક.

મીં એંગમેને એ પછી ખુલાશો કે
રતાં જણાવયું કે ધારા કે તો ન મદારે
એવું ઠરાવે કે અમારા કુમે કાલદપુરવ
ક રીતે નેમાયજા નથી તો તેઓ કોઈ
રીતની મેહરજાની મેળવવાની કાંઈ પર
વા કરવા નથી. કોર્ટની મદરબા મીધી
પાછા નેમાવની તેઓ કાંઈ ફરકાર કરતા
નથી. મીં લાઉડસે કહેવા માંમે છે કે
મારા કુમેને પાછા નેમવા નહીં પણ જે
કોર્ટ તેઓને પાછા નેમે તો તેઓની
સાથે બીજાઓને નેમવા. હું એવું કહે
વા માંડું છું કે કોમનો એક માગ જે
ત્રમડીએને એવું કહેવા નીકલે આ તો
તમેને માંમતા નથી તો પછી મારા
કુમે કાંઈ પાછા કાંઈ નેમાવાને તજવાર
થવાના નથી. અમે કોઈ રીતે તે ફારસ
કરવા મામગ વથી. કોર્ટ જે એવા કે
રાવ ઉપર આવે કે અમારી નેમજીક કા
લદપુરવક રીતે થયેલી નથી અને
કામ ત્રસડીએને નેમવા તથા કો
મ જે ત્રસડીએની નેમજીક કરે તો
પછી અમે એણે લેવાને તજવાર થ
છયું. પણ મીં લાઉડસે છીએલા ટીકા
પછી કોર્ટ પેતેજ જે અમારી પાછી
નેમજીક કરે તો ત્રસડીએ કામ કરવાને
પુરી થશે નહીં.

આં મીં જસડીસ દાવર-તયારે ત્ર
સડીએની નવી નેમજીક થાય તથા સુધી
ફંડને વહીવટ ચલાવવા માટે રીસીવર
નેમવો પારો.

મીં એંગમેને-હા.

આં મીં જસડીસ દાવર-અને તેને
સંકેડે પાંચ ઠકાને હાસાએ બદલો આ
પવો પારો.

મીં એંગમેને-હું ધાર છું કે મીં
આર. ડી. રીઠના રીસીવર તરીકે જ એ
મેળવવા વખત મદત કામ કરવાને તજ
વાર થશે.

આં મીં જસડીસ દાવર-હીક છે.
રીસીવર નેમવાની જે જરૂર જણાય અને

મીં જહાને રીશીવર નેમવામાં આવે
તો પછી તેવણને શું બદલો આપવો
અને તેવણ બદલા વગર મદદ કામ
કરવાને તખ્યાર થશે કે કેમ તે નકી
કની શકશે.

જો પછી મીં સ્ત્રેંગમેને મીં બાઈ
એ પેતાનાં બાણજ દરમયાના તાંકી
બતાવેલી કાયદા સંબંધી કેટલીક સાહા
તોના સંબંધમાં ખુલાસો કરીશો હતો,
અને તે સાહાદોતને આધારે મીં બા
ઈ સે ઉઠાવેલી તકરારના જવાબ વા
ળ્યો હતો. મીં લાઈડસે પેતાનાં
બાણજ દરમયાન ટાંકી સંબળવેલા
લોગ્ડ ચેનસેલરના એક ચુક માંના ચોક્કસ
જાણવાયું કે મીં લાઈડસે ટાંકેલા લોગ્ડ
ચેનસેલરના જાણદો કારે તે જે ચુક
માના સંબંધમાં ઉચારવામાં આવ્યા છે
તે ચુકમાના સંજોગોની સાથે ધ્યાન
માં લેવા જોઈએ છે. તે ચુકમામાં એક
ત્રમી બીજા ત્રસ્ટીએ સાથે ત્રમીએ
શકે તેમ હતું નહીં. બીજા ત્રમીએ
તેની સાથે કામ કરવાને નારજ હતા.
પણ તે છતાં મજકુર ત્રસ્ટીએ જાણવાયું
હતું કે તમે ખુશી હોવો કે નાખુશ હો
જો પણ હું તો મરા જોવાને વગળી
રહેવાનો અને ત્રસ્ટી તરીકે કામ કરવા
નું ચાલુ રાખવાનો. અ ઉપરથી ત્રમી
ના બાબને ખાતર કોરટે તેને ત્રસ્ટીના
જોધા ઉપરથી દુર કરીશો હતો. કાણુ
કે કોરટે વાજબી રીતે એવું લેખયું હ
તું કે ત્રસ્ટીએ જો માહોનાકે બહો મ
ર અને તેઓ વધે અંતસ હોય તો ત્ર
સ્ટરો વહીવટ બરાબર બાબકારક રીતે
ચલાવવાનું બની શકે નહીં. જો રીતે ચુ
કમા । સંજોગો હાલના ચુકમાના સં
જોગોથી જુદા પ્રકારના હતા. હાલના ચુ
કમામાં ત્રસ્ટીએ વધે કાંઈ માહોમાંકે
ની અનુષ્ટ જોલી અથવા ફાટપુક પરે
લી જણાતી નથી. હાલના ત્રસ્ટીના વ
ધે કાંઈ રીતને મતકર અથવા બગાજ
પરેલું જણાવું નથી. માટે લોગ્ડ ચેનસે
લરના જાણદો તોલ કરતાં કોરટે તે જે
ચુકમાના સંબંધમાં ઉચારવામાં આવેલા

જે તે ચુકમાના સંજોગો પણ સાથે સા
થે ધ્યાનમાં લેવા જોઈએ છે

મીં લાઈડસે તથાત્યાદ કાયદાની
જુદી જુદી સાહદોના સંબંધમાં કેટ
લોક વધુ ખુલાસો વળતા જવાય રહે
કીધા પછી પ્રકરો પુરો થયો હતો.

ચુકાદાના સંબંધમાં આ મીં
જસ્ટીસ બીમનની ખુબપરછ.

આ મીં જસ્ટીસ બી ને જો પ
છી બંને પક્ષોના ધારાના હિમાયતીઓ
ને સલાહ કરીશ કે હું પોતે જમજક
જતો રોવાથી ચુકાદાના સંબંધમાં ત
મે શું જોઈવળુ ઉપર આવવા માંગો છો ?

મીં લાઈડસે જણાવ્યું કે તમે ના
મદાર હીંદુસતાનના નહીં હોવો અને ત
મારો ચુકાદો જો લખી કહાડો અથવા
મીં જસ્ટીસ દાવરના ચુકાદા સાથે મ
ળતા થાકા છો એવી મતબબતું જણા
વો, અને તમારો તે ચુકાદો આ મીં
જસ્ટીસ દાવર કોરટમાં વચ્ચે, તો હું
તે સંતોશીશ.

આ મીં જસ્ટીસ બીમન-મીં સ્ત્રે
ંગમેને, તમે શું કહેવા માંગો છો ?

મીં સ્ત્રેંગમેને-તમા નામદારની એરી
ખાએશ છે કે તમે જે ચુકાદો બખો
તે આ મીં જસ્ટીસ દાવર કોરટમાં
વાંચે એમ હું સમજું છું. મને કાંઈ
તેવી જોઈવળુ સામે વાંધો નથી.

આ મીં જસ્ટીસ દાવર-ચુકાદો
આપવા આગમજ ચોક્કસ બાબદોના
સંબંધમાં બંનેને જો અરસપરસ અં
ગત મસતત ચત્રાચવાની જરૂર માલમ
પડશે. તો પછી અલગતાં આ મીં
જસ્ટીસ બીમન પાછા ફરે ત્યાં સુધી
ચુકાદો આપવાનું સુલતવી રાખવું જો
ઈશે. પણ હું મારો ચુકાદો આ મીં
જસ્ટીસ બીમનપર મોકલી આપું, અને
તેવણ પોતાનો ચુકાદો મારી ઉપર મોક
લી આપે અને તે પછી હું બંને ચુકાદા
ઓ કોરટમાં વાચી સંમળાઈ તો તેવી
જોઈવળુ સામે તમેને કાંઈ વાંધો છે કે ?

મીં સ્ત્રેંગમેને-નહીં.

આ નામદાર જમજક ચુકાદો આ
પતાવું સુલતવી રાખવું હતું.
સમાપ્ત.

સમસ્ત અનજુમનની જહેર સભા.

સમજુતીની શરતો કબુલ
રાખવામાં આવી નહીં.

ખરચની વાણુ કરવા વીના મુકદ્દમો આગલ
ચલાવવાનો ઠરાવ.

૧૫૦ ગ્રહસથોની કમીટી નેમવાનો બહામણ
ના કબુલ.

પંચાયતના કાઉનસિલોનું રજુ કરવામાં
આવેલું મત.

એલબલેસ ખાનદાનનો પારસીઓ ઉપર ઉપકાર.

સર જમશેદજીના પક્ષોતાં નામ વીશે ઇશારો.

સભાનો વીમતવાર હેવાલ.

(અખબારે સોદામર, તા. ૧૮ મી
માર્ચ ૧૯૦૮.)

પારસી અનશ્વમનની જગની ખત્રીશી
એ ચઢી રહેતી સમા અંતે મહા કાલે
પાંચ કલાકે આલખસેસ બામના કમપાઉં
કમાં ઉભા કરવામાં આવેલા એક કુશાદે
મંડપમાં મઠી હતી.

અ સરે ૨૦૦૦ જરથોસતીઓએ આ
સભામાં હાજરી આપી હતી અને તે
ઓએ પોતાની બાળધૂતિઓ અચુક રીતે
જાહેર કરી હતી. વધી રાખવા સજ્જ
મીં વીમાલક્ષની દરખાસત સમસત
અનશ્વમનની આ સભાએ પસાર કરી
હતી કે જે દરખાસતની રૂએ સમજુતી
ની સરતો સભાએ નામજુર રાખી હ
તી અને સુકરમે બાગલ ચલાવવાને
કરાવયું હતું. માથાએ દરમયાન સભા
સહોએ તરફવાર ટીકાઓ અને ઠાકા
ઓ સુકયા હતા, જેથી કટલીક વાર સ
ભામાં ધણી રમુજ ફેલાતી હતી. એ
કર રીતે સભાનું કામ ક્ષાંતપણે આ
બયું હતું.

સભા કયા સંજોગો વચ્ચે મળી હતી ?

આ સભા કેવા સંજોગો વચ્ચે મળી
હતી તેને જમતા તમામ હકીકત જો કે
અમેએ વખત દર વખત પ્રમટ કરી છે
તે છતાં આજે એ સધલી હકીકતોના
કુકે સાર આપેલા ફોકટ મણાશે નહીં.
પાંચનારને સારી પેઠે રોશન કે તેમ આ
પણા કોરના જણીતા વેપારી મીં રત
નજ દોરામજી તાતાનાં કેનચ મોકરદાર
મીસીસ સુનાબાઇને ધટતી કીયાઓ કરી
ને જરથોસતી દીનમાં લેવામાં આવવાં
હતાં અને તેવજુને તેમજ પારસી દીન
ના બીજાઓ જેઓ જરથોસતી ધરમ
અખતયાર કરે તેમને પારસી જરથોસ
તીઓ તરીકેના સધળા હક પ્રલાકા મળે
કે નહી તે બામે કામમાં એક મોટો ચ
રચારપી સવાત હોવા થયો હતો. કામ
માં ખુદથી રીતે એ તક પડેલાં હતાં.
એક પક્ષવાળાઓ જ્યારે એવી રીતે હક
આપવાની હીમાયત કરતા હતા ત્યારે
બીજા પક્ષવાળાઓએ વારંધ મત
આપી જણાવયું કે જરથોસતીઓના
દોષમાં તથા આતમજેહરામ વજેરેમાં એ

વી રીતે લેવામાં આવેલા પારસી દીનવા
લાઓને દોષમ્મ કરી શકાય નહીં. અં
તે મામલો સમાધાનીથી પાર નહી ઉત
રે એવું માલમ પડવાથી કાંઈ કોરટ સ
નમુખ એ બાબત લઈ જવાનો કરાવ કે
રવામાં આવ્યો અને સર દીનશાહ મા
જુલજી પીટી ખારોનેટ, સર જહાંગીર કા
વસજી જહાંગીર, મીં રસતમજી નાનાભા
ઈ મેહરામજી જીજીભાઈ, મીં રતનજી જ
મશેજી તાતા, મીં બાપુજી સોરાબજી
પટેલ, મીં રતનજી દાદાભાઈ તાતા અને
ડાં નાનાભાઈ નવરોજજી કાવકે પારસી
પંચાયતના તસદી સાહેબો સર જમશેજી
જીજીભાઈ મેરોનેટ, શેઠ બમનજી દીનશા
હ પીતીત, શેઠ હાગમસજી એલજી આ
જાલેસ, શેઠ જમશેજી ખરશેજી જમ
શેજી અને શેઠ મેહરવાનજી મનજેરજી
કામા સામે એવી મતલબની દરખાદી માં
હી કે જરથોસતી ધરમ જે કોઈ તેમાં
આવવા માંજે તેને વટલાવા કેવાની રજા
આપે છે, એટલુંજ નહી પણ તેમ કર
વાને ફરમાવે છે. કાંઈપણ મોખેદને વત
લાવવાનો હક છે અને વતલાવવા મુકે
ફકત નમજેત કીયાની જરૂર છે. તેઓ
એ વધુ એવા કાવો કરચે હશે કે જર
થોસતી ધરમમાં વટલાવવા કાંઈપણ જ
અસને નાંજે જણાવેલી માલકતોનાં લા
બ લેવાનો હક છે:-

(૧) પાંચ દોષમાંઓ

(૨) ત્રણ સમઠીઓ

(૩) જોદાવગની અગીઆરી

(૪) કોટ અને બહારકોટના નસાખાના

(૫) નશેકાલાશે માટેનું ધર

(૬) અવલમજી પહોંચાત્રાનું ફંડ.

આ ઉપર જણાવેલો કેસનો બીજો
વીભાગ છે, જ્યારે પહેલાં વીભાગમાં એ
સલાહ સમાવેલા હતા.-(૧) હાલના ત
સદીઓ કાયદાપરવક નેમાવેલા છે કે ?
(૨) જ્યારે એક તસતીની જગા ખાલી
પડે ત્યારે તે જગા પુરવાનો તેમને હ
ક છે કે ? કટલીક સુનાવણી પછી એક
પક્ષેએ સમજુતીની સરતો નીચે સુજન
નકરી કરી:-

સમજુતીની સરતો.

(૧) સર જેહાંગીર કાવસજી જેહાંગી
ર તે બીજા વાદીનું નામ એકે વાદી

રીકે કહાડી નાખવું.

(૨) મુકદ્દમામાં નીચલી મતબખનું સ મજ્જુતીનું હોકમનામું કરવું.

(ક) જાહેર કરવું કે તા. ૨૫ મી સપ્ટેમ્બર ૧૮૮૪ ના દિવસમાં જાહેર કરેલાં ત્રસદો જ્યાં સુધી તેઓ હ ખમાઓ અને સમડીઓ અને તેઓની આગલ જવાના રસતાઓના ઉપયોગની હક પારસી ટાળાના આસામીઓ, જેઓ જરથોસ્તી ધરમ પાળતા હોય, તેઓ તે માટે જ રાખે છે ત્યાં સુધી અને જ્યાં સુધી દોઢ અને બહારકો ઠના નસાખાનાઓ અને જોદાવરાની અમીયારોના ઉપયોગના હક પારસીઓના જ ઉપયોગને માટે રાખે છે ત્યાં સુધી રહે છે અને સધળા જરથોસ્તીઓ (જેઓનું નીચે વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે તેઓ) ઉપર જણાવેલા આતાંઓના કામ અને ઉપયોગના હક ધરાવે છે.

(b) ફરમાવું કે તા. ૨૫ મી સપ્ટેમ્બર ૧૮૮૪ ના ઉપલા દિવસે ઉપર જાહેર કરેલી હકીકત પ્રમાણે સુધારવું.

(c) જાહેર કરવું કે તા. ૧૬ મી સપ્ટેમ્બર ૧૮૭૧ ના દિવસના ત્રીજા શીડ્યુલમાં બીજા ભાગમાં જણાવેલું ફકર (૧) સધળા જરથોસ્તીઓ (જેઓનું નીચે વર્ણન કર્યું છે તેઓ)ના હાથમાં મારે છે.

(d) જાહેર કરવું કે આ દીકરીમાં જરથોસ્તી કામદ જેની રીતે વપરાય છે તેની રીતે તેમાં ફકત નીચલા વર્ગના ધણીઓ સમાયે.-

(૧) ધરાનાજીનારા મહેમેદનાના જુલમ વખતે જે જરથોસ્તી ધરમ પાળનારાઓ ધરાનમાંથી હીંદુસતાન ખાતે પરદેશવાસી થયા હતા તેઓથી ઉતરી આવેલી વંશાવલીઓ જેઓ જરથોસ્તી ધરમ પાળતા હોય તે.

(૨) ધરાન માહેલા જરથોસ્તીઓના વંશથી ઉતરી આવેલાઓ કે જેઓ અસલા અતરે આવેલાઓમાં ના નહીં હતા પણ જેઓ એક

જ મુલક ધરાવતા છે અને જેઓ તે વખત પછી વખતે વખત હીંદુસતાનમાં આવ્યા છે અને અને અહીં જાયું થા થોડા વખત માટે રહેલા છે અને જેઓ જરથોસ્તી ધરમ પાળે છે તેઓ ધરાની પારસીને નામે જણાવેલા છે.

(૩) પારસી બાપ અને જુદીન મા અને પેટના બચાંઓ જેઓ જરથોસ્તી ધરમ પાળતા હોય તે.

(૪) આ દીકરીની તારીખની આગમ્ય જે ધણીઓને જરથોસ્તી ધરમમાં દાખલ કરવામાં આવેલ હોય તે.

(૫) આ દીકરીની તારીખ પછી જે ધણીઓને જરથોસ્તી ધરમમાં નીચે જણાવેલી ચોખનાની શરતો મુજબ યોગ્ય રીતે દાખલ થયા હોય તે.

(૬) ખાસ કમીશનરો કે જેઓ પારસી ટાળાના આસામીઓ હોય અને જેઓને કોરટ હથેલી રીલ પ્રમાણે ખેલ બાજુનું સમજાવે ને તેને તેઓને જરથોસ્તી ધરમમાં દાખલ થવા માટેના કાનુની એક ચોખના ધરાવતું સાંપવું.

ક વાદીઓએ ઉઠાવેલા બીજા કાવ, ઓમાંના કાંઈ પણ બીજા કાવાના સંખ્યામાં તેઓને કાંઈ આપવી નહીં.

૪ આ મુકદ્દમાના ખરમને મવાલ કોરટે ખેલ બાજુવાલાઓનું સાબળી મુકવો.

એ પ્રમાણે જાન પછો વચે આવેલ સમજુતીની સરતો કરવામાં આવી પણ પચાસતના ત્રસદી સાહેબોએ માંગી લીધું કે એ બાબત અમે અનજુમન સન મુખ લઈ જવા માગ્યે છીએ અને અનજુમન શું કહે છે તે જણાવવા વગર અમે હાથ કાંઈ જોડવણ કરવા માગતા નથી. નામદાર જડને કે જેઓ મુકદ્દમે સમજુતીથી માંગવાળ માય એવું જોવા ને ધણાજ ખાહેસ ધરાવતા હતા અને રીટાપર થયલા નામદાર વઢા જડને સર કોરેનસ જેનાનીસ જેનણ પણ સમા

ધાનીથી માંડવાજ બમથી જોવાને ઇચ્છતા હતા તેઓએ પક્ષકારોને રજા આપી કે જોઈએ તો જે બાબત અનન્યુમન સનજીવ લઈ જરી. જે ઉપરથી ત્રસડી સાહેબોએ અનન્યુમનની એક સમાબોધાવવાનું ફોબસત વીચાર્યું અને મહાકાળની સમા મેળવવાની ત્રાડવણુ કરવામાં આવી હતી.

આ સમાના કામકાજ બાબે આજ દીવસે થયાં પારસી કેમળા પ્રકલ્પ અર આ ભમી હતી અને પરેશ અને ઠેકાણે ઠેકાણે એની એજ વાત ચાલતી હતી. પારસી પત્રોમાં દીવસે થયાં સમાના કામકાજ વીશે તરેહવાર યુનોઆર કરવામાં આવતી હતી અને ગમે એવી સુચનાઓ તેઓ કરતાં હતાં. વધી કેટલાક જરથોસ્તી સાહેબોએ ઉલટમાં આવી જઈ પોતે યુનું કર્યામાં સમામાં મેળનાર છે તેની પત્રવારાએ અગાઉથી ખબરો આપી હતી અને કેટલાક સાહેબોએ પોતાની ખાનગી સભામાં મેળવી સભામાં ફવી રીતે ઠરાવો રજુ કરવા અને કામ મેળુ તે પછુ નકકી કરી નાખ્યું હતું. સમાનું કામ કેવી રીતે સરતજામ ઉતરશે તે બાબે કામમાં તરેહવાર અટકો થતી હતી અને કાંઈ બ્યારે કહેતા કે અમામાં ચંતા છે કામ ચાલશે તમરે વધી બીજા કેટલાક કહેતા કે કોંઈસના જેવો મામલો અજબ કદાચ સમા અરથા કલાકમાં બરખાસત થી થઈ ગય. કાંઈ પછુ રીતે અનન્યુમનની આ સમા તરફ આગલ નહી જણાવવી એવી ઉલટ અને ઇતે જરી રાખવામાં આવતી હતી અને મહાકાલે જરથોસ્તી ભાષણે જે મોટી સંખ્યામાં કાજર થયા હતા તે ઉપરથી તેની પુરવારી મલકી હતી.

ગઈ કાલની સમાનો વીગતે હેવાલ.

મહાકાળની અનન્યુમનની સમા મહાવાનો વખત જોકે પાંચ વાગાનો ઠરાવમાં આવ્યો હતો, તોપણ બપોરના બે વાગેથી પારસીઓએ સમામાં કાજર થવા માડ્યું હતું. આલબસેજ બાગમાં કુશાદે કંપાઉંગના એક મોટા કાનાઆ

ના ઉમેા કરવામાં અમથોા હતો અને ત્યાં હવા ઉભલ વીમેરોનાં પ્રગલ્ભ સંધને રાખવામાં આવ્યાં હતાં. શેકાલી આ વખતને વામવાળી ચાલુ હતી, અને પાંચ વાગતા સુધીમાં તો મહત્તમ ભગના યોદ્ધા ઉપર સોકો ચીકાર ભરાઈ મયું હતું. આજરે પાંચમાં પાંચ આછીએ પંચાવતના માનવંત ત્રસડી એ સર જમશેદજી જીજામણની આજે વાની હેલ આપ્યા હતા, જેમને કાજર રહેલાઓએ તાલીઓથી વધાવયા હતા. ત્રસડી સાહેબોની સાથે તેમના સાથીસીટર મીં કેમી પછુ આવ્યા હતા અને ત્રસડી સાહેબોએ પોતા માટે ખાસ રાખવામાં આવેલી બેઠક ઉપર જમ્યા ચીધી હતી.

જરથોસ્તી અનન્યુમનની ભેગી મથેલી આ મોટી સભામાં ખાસા બે હજાર સાહેબો કાજર હતા, જેઓમાં નીચલાઓ પછુ નજરે પડતા હતા.

સમામાં કાજર રહેલાઓમાં સર જમશેદજી જીજામણ મેરોનેટ, મીં જમશેદજી ખરશેદજી જમશેદજી, મીં મેરવાનજી મનચેરજી કામ, મીં બમનજી દીનજી પીટીટ, સમસુતજીભામા એરવંજીવનજી જમશેદજી મોરી, કાકટર નાડીરજી સુખીયા, મીં કાપુરજી કારક, મીં જહાંગીર જમશેદજી વીમાદલાલ, મીં મરકાન મનચેરજી મરકાન, મીં જહાંગીર બમનજી પીટીટ, મીં બનજીશાહ બમનજી પીટીટ, મીં શીરોજીશાહ બમનજી પીટીટ, મીં કાંમ સાલીસીટર, કાકટર રતનજી કેં દાદા આનજી, મીં રસતમજી વહાડયા, મીં બનજીભાઈ પટેલ, મીં દોરાનજી મેહરજીભાઈ વજીદાર, કાકટર સોરાનજી પુંજના, મીં નજરવાનજી નવસારીવાલા, કાકટર રતનજી આર. મેકેના, મીં કાપુરજી હોડીવાલા, મીં ફરદુનજી પાબનજી પાવરી, મીં જહાંગીર મેસતનજી ખાંબાતા, મેસરસ જોલવાલા અધરસ, મીં રસતમજી મેહરનોસજી મસાની, મીં રસતમ વાચજાગાધી, મીં રતનજી પેનાસતર, મીં હેરમસજી લોરડ, મીં નજરવાનજી માણેકજી નજાર, મીં જમશેદજી બમનજી વહાડયા, મીં સોરાબ

પાલમકેર, ડાકટર જહાંગીર ખરશેલ
દાઢ, સમસુલજોલમા દસપર દારાબ પેસુ
તન સંજના, નાપય દસપર રૂપતમજ
જોલજ સંજના, મીં દારાબ ફરદુનજ
મસતર, મીં મણેકજ દલાલ, મીં
ખરશેલ તેમજ અંકલેકરીમા, મીં
મુજતાબજ હીલેતી, મીં નસરતાનજ ફાર
બસ, મીં સારામજ અરેકર જોના,
મીં પેશોતન કોટરાલ, મીં મેરવાનજ
મનજેરજ મીંતી, મીં જહાંગીર આદ
રજ માસતર, મીં જહાંગીર પેસતનજ
કાપકયા, મીં જહાંગીર પેસતનજ ફાર
વાલા, મીં જમશેદજ માન, મીં કેખ
કરે એ. આંદાબાજ, મીં જમશેદજ મેહ
તા, મીં બરજેરજ ગતનજ બીલીમો
રીયા, ડાં બરજેર વકોલ, મીં લવજ
રૂપતમજ મુખેદાર, મીં દાદાબાજ સુખ
કવાલા, મીં દારાબજ અંકલેકર બીલી
મોરયા, મીં નવરોજજ પનજમાજ બા
ટલીવાલા, મીં કાવકશા સારાબજ
વકોલ, મીં ફરદુનજ પારેખ, મીં
એન. એન. સંતોક વજેર.

તસડીજોના સાલીસીટરે મેસરસ કેમી,
લીંચ અને ઝોવનવાલા મીં કેમી પજી
સલાહ આપવાને હાજર થયા હતા.

સમાજું શરૂ થયલું કામ.

ખરાખર નેમેલે વખતે પાને પાંચને
અમલે સમાના પ્રમુખ સર જમશેદજીને
હીને જણાવયું કે મહસયો, આજે સ
મસત અનજીમનમાં આપણે બેમા મલયા
જીએ અને આજની સમા મળવાની જા
હેર ખખર પંચાપાના સેક્રેટરી જોરવદ
જવજી મોહી તમારી સમસુખ વાંચી
સમજાવશે.

જોરવદ જવજી મોહીએ તે ઉપરથી
અનજીમની જાહેર સમા બોલાવવાની
જાહેર ખખર જે વરતમાનપત્રોમાં આ
વી ગઈ છે તે વાંચી સંજાવી હતી.

સર જમશેદજી જીજીબાઈજી.

બાથવા.

એ પછી સમાના પ્રમુખ સર જમશે
દજી જીજીબાઈએ નીચે મુજબ બાથવા
કીધું હતું:-

સર જમશેદજી બોલ્યા કે મીજલસ
ના સાહેબો, આજે જે કામ મટે તમે

સાહેબો બેમા મલેલા છેઓ તે બાબે મા
રે લંબાજીથી મોખવાની જરૂર નથી. ડા
રજ કે તે બાબેનો બોલાસો લંબાજીથી
તમે સાહેબો હજીર વરતમાનપત્રો માર
ફતે રજી થયો છે. અમે પારસી પંચા
ચતના ફંકે તથા મીજલતોના તસડીએ
સામે જે મુકદમે ચાલે છે તેથી તમે
સાહેબો માહીતમાર હો. આ મુકદમે કે
મ હોયો થયો તેની આમતી હકીકત
તમે સાહેબોને વાંચે છે. આ મુ
કદમાં ઉકાવવામાં આવેલો એક મુ
ખ્ય મુદ્દો નીચે મુજબ ઉઠેો થયો છે:-

અમારા ધારાના લીમાયતીઓની સ
લાહ ઉપરથી તાં ૬ મી ફેબ્રુઆરી
૧૯૦૫ ને દીને અમે તસડીઓએ એ
ક જાહેરાતમાર આદર પાડી જણાવયું કે
તું કે અમારે હસતકના કામમાં, સ
ગડીઓ, દરેમહેર વીજેર ધરમના મકાનો
અને ફડો પારસી જરથોસતીઓમાર માટે
છે (હીખર, હાખર) તે ઉપરથી અને
પારસી જરથોસતી અંજીમને પોતાની
તાં ૧૬ મી એપ્રિલ ૧૯૦૫ ની સમા
માં પોતાનો વીચાર જણાવયો છે કે
બીજી દીન મા કામવાલ.ઓને પારસી
જરથોસતી કામમાં કામલ કરવા નાહક
સત છે તે ઉપરથી આ મુકદમે ખ
રવા થયો છે. (ઉઠેો કરનાતઓએ
કરમાવું જોઈએના અવાજ.)

આ મુકદમાં વાડીઓ તરફના મુકદ
મે રજી થયો છે. અમે તરફના મુકદ
મે રજી થવાનું કરે થયું છે. કાલ ના
મદાર કારટે સુચના કરી છે કે જેલ બા
જીઓએ સમજુતી કરવી. તે સમજુતી
માટે એમ સુચવવામાં આવયું છે કે વા
ડી પક્ષે તસડીઓ સામેની જીકર અને
તેઓ હસતકનાં બીજા ફડો અને મી
જલતો ઉપરના કાવા ચેલી દેવા અને ત
સડીઓએ કામમાં, સમડીઓ અને
તેઓ ઉપર જવાના રસતાઓ અને ફાટ
અને બહારકોટના નજાખાનાઓ અને
જોદાવાની દરેમહેર અને રવાનોને અવ
લમજલ પોંડાઆવવાનું ફંકે એ સરવના
ઉચેયે બોમનો વાડીઓનો કાવો મા
નપ રાખવો. (તબી, કહી તબીના
અવાજો.)

અમે તસડીઓની જીકર આ છે કે

અમારા ત્રસટીક પ્રમાણે એ પાંચ મી
લકતો અને એ ફંડ ફક્ત પારસી જર
થોસતીઓજ માટે છે. પણ નામદાર કો
રટ તરફથી સમજૂતી કરવાને ખાતર સુ
અવવામાં આવયું છે કે, એ જીર મુદ્દી
ફંડ એ મીલકતો અને ફંડ સરતે જરથો
સતીઓ-પછી અસલ જરથોસતીઓ કે
ન. દીનમાં દાખલ થયેલા જામન યા
હવે પછી થોજના મુજબ દાખલ થનારા
તે સરત માટે ખુદશા રાખવા, (નહીં
ખીતકુમ નહીં.)

હવે સુધી દાખલ થયે ચુકેલાઓ
માટે નામદાર કોરટ એ મીલકતો અને
ફંડના ઉપયોગનેા હા નગર અટકાવે
આપવાને સુચવે છે અને હવે પછી દાખ
લ થનારાઓ માટે એક થોજના ધડવા
ની સુચના કરે (એ થોજનાનું કાંઈ કામ
નથી) છે કે જે થોજના બેઉ બાજુનું
સાંભળી કોરટ પારસી કમીશનરો નેમ તે
કમીશનરો પડી કહારે તે થોજના પ્રમા
ણે હવે પછી કોણને બરાબર દાખલ થ
યેલાં મણુવાં તે નકી કરવામાં આવે. (હ
મુને નકંચુમ છે.)

ફેલીક તરફથી એવું જોલાય છે કે
અમે ત્રસટીઓએ સમજૂતીની એ સર
તો સવીકારી છે, પણ તે વીચ આ તકે
અમે, ખુદશુ જાહેર કરવાની રજા લઈ
એ છીએ કે એમાં કાંઈ પણ સચાઈ ન
થી (હીઅર હીઅર અને જોસમર તાલીઓ)
અમેએ નામદાર કોરટને જીજુવડું છે કે,
ઉપર જીજુવેલા દખમાઓ અને ખીજા
ધરમને લખતાં મકાનો અને ફંડને લગ
તી સમજૂતી અમે કયુમ કરી શક
તા નથી, કારણ કે એ બાબત અમારા
હાથમાં નથી, પણ કોમના હાથમાં છે.
કોમ અખતવાર આપે તોજ તે અમે
કયુમ કરી શકીએ (જાયાશ) તે ઉપરથી
જન સમજૂતી કરવી હાય તો એ બાબત
અમેજ કોમ હજુર રજુ કરવી જોઈએ
કે કોમ તે જહાલ રાખે છે કે નહીં તે
ઉપરથી નામદાર કોરટે, તમે હજુર એ
બાબત રજુ કરવા મુકદ્દમા મુલતવી રાખ
શે છે અને અમે ત્રસટીઓ આ બાબત
તમે હજુર રજુ કરી છ.(ફીક ફીકું)

આ બાબત ઉપર તમે સાહેબો વી
ચાર જજીવો તેના સંબંધમાં અરજ કે

ફંડું કે મેટરમાની કરી જોલાવનારા સા
હેમોએ ફંડમાં બાજુનું અને ઘટતા અં
દાખમાં બાજુનું. અતરે ફક્ત આજ સ
વાલ છે કે સમજૂતીની આ સરતો ત
મે સાહેબોને પસંદ છે કે નહીં. તેથી
આ બાબતનેજ વલગો રહી જે સાહેબો
ને બોલવું હોય તે સાહેબોએ બોલવું
અને જે સમા હજુર કાંઈ ઠેરાવ મુકવા
ની બાહેશ હોય તો તેઓએ ફક્ત એ
વા ઠેરાવો મેલવા કે જે આ સવાબને
અનુસરતા હોય કે આ સમજૂતી કયુમ
રાખવી કે નહીં.

એક બાબત ઉપર સમાનું ધ્યાન જે
ચવાની રજા લઈ ફંડું કે આ સમાનું
કામ આજે ખલાસ થવું જોઈએ.

અમે એ કાલ રોજ સમા જોલાવવા
ની બહેશ રાખી હતી, કારણ કે અમે
એ તે કહાડો આપણા મેકાને વધારે
સમજકરથો ધારયો. પણ વાલીઓમાંના
એક ભરેશપાવ રી સહીનરમાં હાંદસ
તાન છોડી બહાર જનાર છે તેથી વાલી
ઓ તરફથી કહેવામાં આવયું કે તેઓ
સમાનું પરીજામ બુધતાર સુધીમાં જ
જીવતાની મુયજા રાખે છે કે જેથી કરીને
તેઓ પોતાના ધારાના હીમાયતને તે
હીવસે ઘટતી સલાહ આપે. છેવટે નામ
દાર કોરટે ભરેસપતવાર તા. ૧૬ મી મા
ચને દીને મુકદ્દમા મુલતવી રાખયો એ
વી સરતે કે જેથી સમા ભરવામાં આવે
તે આજથી વધારે મોડી નહીં બો
લાવવી.

સમજૂતીની સરતો અને તે સરતો
ની એક જોલાસાની યાદી કે જે પારસી
વરતમાનપત્રોમાં પ્રગટ થઈ ચુકી છે તે
હવે તમની આમળ વાંચી સંજોગવામાં
આવશે, કારણ કે કોઈક ગ્રંથપણાએ તે
વરતમાનપત્રોમાં વાંચી નહીં કરો.

પ્રમુખ સર જમશેદજી પોતાનું બા
જુ પુરું કીધા બાદ અંરવડ જીવજી મો
હીઅ સમજૂતીની સરતો વાંચી સમજાવી
હતી જે હમે આગળ આપી મયા
છીએ.

રજુ કરેવામાં આવેલી પહેલી

દરખાસત.

એરવડ જીવનજીએ સમજૂતીની સર

તો વાંચી સંભાવવા બાદ સર જમશેદજીએ પહેલી દરખાસત રજુ કરવા મીં. બેંગ્લીર વીમાદલાલ સાથે સીટીસીટરને જણાવ્યું હતું. એટલાં મીં. શાપુરજી ગઝદરે ઉઠીને જણાવ્યું કે સરનશીન મારેબ, મારી દરખાસત પહેલાં રજુ કરવાનો મને હક છે. (તમારી દરખાસત નહીં જોઈએ ના ચાલુ અવાજે અને મારે ગળાડ.)

સર જમશેદજી-મેં મીં. વીમાદલાલને પોતાની દરખાસત રજુ કરવા જણાવ્યું છે માટે હવે તો તેવજીબ જોશી શકે, મીં. શાપુરજી ગઝદર-પણ સાહેબ, દરખાસત મેં પહેલાં મોકલી આપી છે માટે મને તે પહેલાં મોકલવાનો હક છે. (બેસી જાઓ, બેસી જાઓ). હમે તમને સાંભલવા માંગતા નથી.)

સર જમશેદજી-તમે તમારી દરખાસત અમેંડમેન્ટ રૂપે મોકલો. આ ઉપરથી મીં. ગઝદરે અત્રે પોતાની બેઠક લીધી હતી. એ પછી મીં. વીમાદલાલે પોતાની દરખાસત નીચે મુજબ રજુ કરી હતી.

મીં. વીમાદલાલે રજુ કરેલી દરખાસત.

મીં. વીમાદલાલે એ બાદ તાલીઓના ગમડાટ વચે ઉઠીને જણાવ્યું કે સરનશીન સાહેબ અને અનજીમનના સભાસદો, આ સભા સનમુખ હું મારી પેઢી દરખાસત નીચે મુજબ રજુ કરું છું:-

“પરસી જરથોસ્તીઓ પી સમસત અનજીમનની આ સભા ઠરાવ કરી જાહેર કરે છે કે પરસી પંચાયતના ત્રસદો સંબંધમાં નામદાર હાઇ કોર્ટમાં ચલાવેલા હાલના મુકદ્દમાની માંગણા માટે જે ચાર્ટો નામદાર કોર્ટ તરફથી સુચવવામાં આવી છે તથા જે ચાર્ટો નહીં સવીકારવામાં આવશે તો પક્ષારાને સારી સજા હ મળેલી નહીં હેખારી, એમ નામદાર કોર્ટ તરફથી કહેવામાં આવ્યું છે, તે ચાર્ટો આ સભા બેંગ્લીર સાથે સવીકારી શકતી નથી, અને જોષતા ખરબતી વાત કરવા વીના મુકદ્દમાની સુનાવણી આગળ ચલાવવાની તથા જરૂર પડે સેવટ ની અદાલત સુધી હાજરી પંચાયતના માનવંત ત્રસદી સાહેબોને અરજ કરે છે. મજકુર મુકદ્દમામાં પ્રતીવાદીઓએ જે કંઈ એકરારો (Admission) કર્યા

હોય આ હવે પછી કરે તે એકરારો કો મની ઉપર આ તેના કામ પશુ સભાસદ ઉપર બંધનદારક છે આ થશે, એવા કંઈ પ્રકારના એકરાર આ ઠરાવ કરવામાં આ સભા કરતો નથી.”

મીં. વીમાદલાલનું બાથણ.

પોતાની દરખાસના ટેકામાં ૫૦ જ બેંગ્લીર જમશેદજી વીમાદલાલે જણાવ્યું કે આ મોટા સવાલ ઉપરનું આપણું મત પ્રખપત વીચાર અને ધારાશાસ્ત્રીઓના વીચારો ઉપરથી બંધાયેલું છે. છેલ્લા ચાર પાંચ વરસ થયા આ સવાલ આપણી સનમુખ વીચાર માટે રજુ થયો છે. આપણે આ બાબતના સંબંધમાં આગળ એક કમીટી નેમી હતી અને તે કમીટીના રીપોર્ટ પછી સમસત જરથોસ્તી અનજીમનની સમાં બાલાત્રામાં આવી અને તે અનજીમને એવા ઠરાવ કરીએ હતો કે જુદાંદોને જરથોસ્તી ઠાનમાં નહીં લેવા, અ ઠરાવ પછી ૧૯૦૬ ના સાલમાં આપણા પંચાયતના માનવંત ત્રસદીઓ સામે એક મુકદ્દમાના સંબંધમાં જે મુખ્ય મુદ્દાઓ ઉભા કરવામાં આવ્યા છે. પહેલો મુદ્દો ત્રસદીઓને ભગતો છે અને તેમાં તેઓના સત્તાનું તેમ જ નવા ત્રસદીઓની નેમણુક કરવાની તેઓના સત્તાના સવાલ ઉઠાવવામાં આવ્યો છે. બીજો મુદ્દો જુદાંદોને સવાલનું ભગતો છે અને તેનાં સંબંધમાં વાદીઓ તરફથી જણાવવામાં આવેલું કે જરથોસ્તી ધરમ પાલનારા પરસીઓને જ નહીં. પણ જરથોસ્તી ધરમના વતલેલા જુદાંદોને પણ હોખના સા, સગડીઓ વગેરેનો લાભ આપવાનો ઠરાવો રાખવામાં આવ્યો છે. પ્રતીવાદીઓ માન છે કે પંચાયતના માનવંત ત્રસદી સાહેબોએ જણાવ્યું છે કે અમે કાયદેસર નેમાયતા ત્રસદીઓ છીએ અને તેમાં અન તથા કરીને અમે ત્રસદીઓ તરફ કામ ચાલુ રાખીશું જુદાંદોને સવાલના સંબંધમાં અ સાહેબા તરફથી જણાવવામાં આવ્યું છે કે હોખના સા વગેરેનો લાભ વીશ પરસી તથા ધરમે જથોસ્તીઓને જ આપી શકાય આ મુકદ્દમા કેટલેક દરબજે આમલ વધ્યો છે અને તેટલાં સમજુતો કરાવવાની મોઠવણ થઈ છે અને

તે માટેની સરતો. પણ તપ્યાર થઇ છે. એ સરતો ત્રસ્ટીઓએ અનનુમતની પરવાનગી વગર કયુલ ન હી રાખી આપણાં અભીપ્રાય માટે રજુ કરી છે તે માટે આપણે એ સાહેબોના મોઢા હેશાનમંદ થયા છીએ.

સમજુતીની સરતો કેવી છે ?

હેવે આ સમજુતીની સરતો લાભકારક છે કે જેરલાનકારક તે આપણે જોઇ શકીએ. ત્રસ્ટીઓની નેમજીએ લગતી સમજુતીની સરતમાંની કલમથી શું લાભ થશે તે કું ખીલકુલજ સમજી શકતો નથી. જો સમજુતીની સરત આપણે કયુલ કર્યે તો અનનુમતનો ત્રસ્ટીઓને લખતો હક ખુલ્લવાઇ જશે. આપણા ત્રસ્ટોને લગતો સચાલ હાલનો હોવા ઉપરાંત ખાસ કરીને ભવીશ્યનો પણ હોવાથી આ માટે હક જો આપણે છોડી દઇએ અને તે માટે લડત નહી ચલાવયે તો આપણે એક ધણુ જેરહદાપણુભરયું પગલું ભરેલું ગણાય. સમજુતીની સરતોમાંને ખીજો અગત્યનો ભાગ જુદાંદોને લગતો છે. એ ભાગથી પણ શું લાભ આપણે સંપાદન કરી શકીએ તે આપણી સાદી સમજમાં ઉતરી શકતું નથી. આપણને હંદેવામાં આવે છે કે અત્યાર સુધી માં જરથોસતી ધરમમાં બટલેલાઓમાં જે મહસય બાવુઓ છે અને ભવીશ્યમાં જરથોસતી ધરમમાં દાખલ થનારા જુદાંદોના સંબંધમાં ધરતી મોઢાવણુ કરવામાં આવશે. વળી આપણને વધુ એવી ધમકી આપવામાં આવે છે કે જો આપણે એ સમજુતીની સરતો કયુલ નહી રાખીએ અને મુકદ્દમે આગળ ચાલશે તો તેમાં જો આપણે હારી જઇશું તો બધા જુદાંદોને એધક જરથોસતી દીનમાં દાખલ થશે અને તેથી કામને મોટાં મુકદ્દમાં ઉતરવું પડશે. વધી ખીજો અગત્યનો સચાલ કે જેની ઉપર આપણે પુર ગંભીરાધથી ધ્યાન આપવાનું છે તે એ છે કે “પારસી” સમુદાયને સમુલ્લેખો કાઢીજ નાખવામાં આવે તો ભવીશ્યમાં કોઇ જુદાંદોને તરફથી આપણી સામે કળીએ માવામાં આવે તો તેમાં આપણાથી વધારા શકાય તેમ નથી, આથી કરીને હાલનો આપણો સંમીન બ

ચાર જો એક વખત પણ ધીમે સુકીશુ તો ભવીશ્યમાં આપણને ધણી મોટી મુશ્કેલીઓમાં અચીતજ ઉતરવું પડવાનું. પણ આપણને સધીયારો આપવામાં આવે છે કે ભવીશ્યને માટે એક ચોખ્ખા ના ધરવામાં આવશે અને તે ચોખ્ખા ચોક્કસ મહસયો તપ્યાર કરશે, પણ એ મહસયો કોણ છે, તેઓની બાપકાત શું છે તથા તેઓની કેવા પ્રકારે ચુટણી કરવામાં આવશે તેથી આપણે તદન ખીનવાકેહ છીએ. માટે જો એ ચોખ્ખા આપણે કયુલ કર્યે તો અંધકારમાં કુદકો મારશે ગણાય. વળી મુખ્ય વાધો ભવીશ્યને લખતો છે અને તે એ છે કે હાલની સમજુતીની સરતો આપણે કયુલ રાખયે તો ભવીશ્યમાં જરથોસતી દીનમાં દાખલ થનારા જુદાંદોના ઉપર તે બંધન કરનારી થઇ પડશે કે નહી. એ બાબતનું સંબંધમાં જે ધારાશાસ્ત્રીઓમાં મત મેલવયા છે તથા ખીજી કાપદાને લગતી સાહદતો તપાસી છે અને તે ઉપરથી મને માત્રમ પડ્યું છે કે એવું કાંઇ પણ બંધન ભવીશ્યમાં દાખલ થનારા જુદાંદોના ઉપર પડશે નહી. માટે શા માટે આપણે એ ચોખ્ખા કયુલ કરવી જોઇએ. જો આપણે હમજીજ કયુલ રાખયે અને ભવીશ્યમાં જો કોઇ જુદાંદો આપણી સામે કળીએ માટે તો તે લેલાએ આપણો બચાવ ખુદરતી રીતે તદન નખલો પડી જાય. હાલમાં આપણે પથર જેવી સંમીન દલીલો સાથે ઉલેખા છીએ અને હેવટ સુધી લડવા તપ્યાર છીએ તપ્યારે શા માટે એ ચોખ્ખા આપણે કયુલ કરવી જોઇએ.

ધારાશાસ્ત્રીઓના મત.

આ મોઢાવણી સરતોમાં ધણા કાપદા સંબંધી સવાલો સમાયલા છે. અમારી પેઠીએ તે ઉપરથી ત્રસ્ટીઓને પૂછાવ્યું કે તેઓના ધારાશાસ્ત્રીઓ મેક્કરસ ધનવેરાસોદી અને એગમેન આ બાબદના સંબંધમાં શું મત ધરાવે છે તે તેઓથી જાણવું કે જેથી કરીને આ મોટા સવાલના સંબંધમાં દુઓ કરતી બેળાએ જરથોસતી અનનુમતને સવલતા આપ. ત્રસ્ટીઓએ અમારાં એ માગણી સપીકારી છે અને તે માટે અમે તેઓ

ના આભારી છીએ. હવે હું સરનથીન સાહેબને ધારાશાસ્ત્રીઓનું મત વાંચી સંભળવાની અગ્ત કહું છું.

સરનથીન સર જમશેદજીએ જણાવ્યું કે આમારા ધારાશાસ્ત્રીઓએ જે અભીપ્રાય આપ્યો છે તે અનુમત સનમુખ રજુ કરવા હું તૃપ્તિયાર છું, પણ તે આ મમજ હું તમે પ્રદસથોએ એવી સલાહ આપું છું કે ધારાશાસ્ત્રીનું મત વંચાવવાને બદલે જે તમે તમારું અપક્ષગત મત આ સલાહના સંબંધમાં આપશો તો કોરટની ઉપર વધારે અસર થશે, મત રજુ કરવાને અમેને કશો પણ વાંધો નથી.

મીં વીમાદલાલ-મત એટલાજ માટે રજુ કરવાનું હું ક્યારેય કહું છું કે તે થી કરીને આ અમતપત્રા અને બારીકાતી ભરપુર સલાહના સંબંધમાં નાવેડો લાવવાનું આ સમાને સવજતા થાય. સવાલ એટલો મુશ્કેલ છે કે ધરશાસ્ત્રીના મત વગર સમા કરી રીત પોતાનો અભીપ્રાય આપી શકશે તે હું સમજી શકતો નથી. આથી કરીને હું સમાને અરજ કહું છું કે તેણે બારીસટનાં મત સંભળીને પોતાના અભીપ્રાય આપવો.

મીં મજદર-મત વાંચો.

સર જમશેદજી-ધારાશાસ્ત્રીનું મત તમે સનમુખ રજુ કરવા હું તૃપ્તિયાર છું. પણ તમને તે ખરેખર જોઈએ છે કે નહીં તે માટે જાણવું જોઈએ.

આ વેળાએ નહીં નહીના મોઢા પો કારો થયા હતા.

ડાં સુખ્યા-ધારાશાસ્ત્રીનું મત મા ગવામાં અને નહીં માંગવામાં તમે એ કેસ કટલો કુલો કરશો તેના પદલાંથી વીચાર કરજો. કોમના જામને હું મારો જામ સમજતો આવ્યો છું અને તેથી મારા સમુદાને ઉચ્ચાઈ જામને તમે મત માટે ક્યાંય ના કરો. તમે જે શરૂઆતથીજ મત મગશો અને પછી અભીપ્રાય આપશો તો કોરટના મમજ ઉપર એવું ઈસરો કે ધારાશાસ્ત્રીઓના મતથી તમે દોરવાઈ ગયા હતા માટે તમે સવજતા એ કહો કે અત્રે વંચાવું નથી જોઈએ.

અત્રે નહીં નહીના મજબર પોકારો થયા હતા, તેમજ સમામાં ભારે ગળપક

મચી રહી હતી.

સર જમશેદજી-આ સમા મન માગવા ઇચ્છે છે કે નહીં તે હું જાણવા માગું છું જે પ્રદસથો મત માગતા ઇચ્છતા નહીં હોય તેઓએ પોતાના હાથો ઉચ્ચા કરવા. આ ઉપરથી સવજતાએ પોતાના હાથો ઉચ્ચાયા હતા અને મત માગવાનું પગલું ચલાવું હતું.

મીં વીમાદલાલે આગળ ચાલતાં જ જણાવ્યું કે જ્યારે આજની અનુમતની પ્રમાણે આવી રીતે પોતાનું મત જાહેર કરવું છે ત્યારે ધારાશાસ્ત્રીનું મત રજુ કરવાને આપણે ક્યાં જવું કરી શક્યું નહીં. ઈંગવના બીજા ભાગના સંબંધમાં વીવેચન કરતાં હું જણાવીશ કે તસરીઓને આપણે માનપુરવક અરજ કર્યે છીએ કે આ મુદ્દામાં કોઈ પણ પ્રકારની સમજુતીની શરૂઆત કયુમ રાખવા વગર છેક છેવટની ધરી સુધી મુક્કો મો ચલાવવો. જે જરૂર પડે તો બેલા શક પ્રીટી કાઉન્સીલ સુધી પણ આ મુદ્દો લઈ જવો. તસરીઓએ પોતાના જાના સવજતા પુરાવાઓ એકા કરી તે નાંદાર મારટ સનમુખ રજુ કરવા. આ આખે ઈવ જેમ છે તેમ હું તમે સનમુખ રજુ કરીશ, માટે તમે એ જે મત આપવું હોય તે પુર વીચાર કરી આ આચરતા ગભીરાઈ થવાનમા લઈ દુરંદેશી સાથે આપવું તમે તમારું મત આપતી વેળાએ કોઈપણ પ્રકારની લામણી આથી દોરવઈ જતા ના તથા તમે જે પણ અભીપ્રાય આપો તે પુખત બાંને વીચાર કરીને ધણી બહુમતીથી આપજો, કે જેથી જ્યારે આ આચર નામદાર કોરટ સનમુખ રજુ કરવામાં આવે ત્યારે તમારા અભીપ્રાયને વાજબી વજન મળે (તાલીઓ).

મીં હાદાચાનજી-વીવેચન.

ડાં હાદાચાનજી-જણાવ્યું કે મીં વીમાદલાલની દરખાસતને ટકા આપતાં અને ધણી મુશ્કેલી ઉપજે છે. મીં વીમાદલાલે ધણીજ સુખાખીત રીતે પોતાની દરખાસત રજુ કરી છે અને તેથી હરે મારે તેના સંબંધમાં વધુ કોઈ બોલવું નથી. આજના જેવી જગી અનુમતની સમા મારી આખી જાંબી દરમયાન

આને કું પહેલવહેલી જ લેવાને જોવું છું. સમા આગળ આને રજુ કરવામાં આવેલો આ સવાલ કોમ માટે ધણી જ ગંભીર અગત્યતા ધરાવનારો છે. આ સવાલ કોઈ હાથની જ પારસી કોમ ઉપર અસર કરશે એટલું જ નહીં, પણ ભરી સ્થળની જોળખનો સધળો આધાર આ જ સવાલ ઉપર રહેલો છે. આ સવાલ વળી હકને હોવા ઉપરાંત ચીવટ લાગે છે તે પછી પણ છે. એક જુરોના મકાનમાં ચીરવામાં આવેલી બાજને આપણા હો. ખમામાં ખીજી બાજો સાથે મુકતા નથી, તે પછી આપણે જુદીતોની બાજો જો જ હોખમામાં કેવી રીતે મુકી શકશે? (કહી નહીં, કહી નહીંના અવળે). આ પછીમાં એક પછી જાણીતી સાધારણ કહેવત છે કે કોરડા અને સોરડા સપટું એક જ છે, પણ મારે જણાવવું જોઈએ કે આ શરતો કયુલ રાખવાના કરતાં કોરડામાં આપણને એટલું પણ જોઈએ મળશે તે સપટું આપણને કયુલ છે, પણ આવી શરતો તે આપણે કહી પ કયુલ કરનાર નથી (જેસમેર તાલી જો). આપણે સેવટ સુધી બડાને પુર વીચાર રાખવો જોઈએ. આ મુકદ્દમાના સંબંધમાં જે જે પણ ખાસો ઉભા થવા પામશે, તથા તે મને તેવા મોટા પણ હશે, છતાં પારસી કોમ આ સથળા ખરેખર કરાને તબ્બ એક પત્રે તથા મારે ઉભી રહી છે (તાલીજો). તસદી સાહેબોને કું માનપુરવક જણાવવાની રજા લઉં છું કે તેઓ સાહેબોએ ખરચની કરી પણ વાચ કરવી નહીં (તાલીજો). તસદી સાહેબોએ પોતા તરફથી સથળા પુરાવાઓ નામદાર કોરડા હજુર રજુ કરવા મારે જણાવવું જોઈએ કે આ બાબત જોઈ છે કે તે બધી સપતા તસદીજો ના સંબંધમાં કોઈપણ ચાકસ જોઈવણો કરવાની આપણને તક આપે છે. હાલ ના તસદીજો માટે મને ધણું માન છે. તસદી સાહેબોએ આખી કોમનો સંપુરણ ચાક જીતી લીધો છે. તેપણ મારે જણાવવું જોઈએ કે પારસી અનજીમન વધારા જાવ છે અને હવે વખત જારી લાગ્યો છે કે તસદીજોની નેમજીકના સંબંધમાં કેમનો અવાજ પણ હોવા જો

ઈએ. મારો નમર સુચના છે કે આ મુકદ્દમા છેક છેલ્લામાં છેલી કોરડામાં પણ લઈ જવો (તાલીજો). સેવટે મારે જણાવવું જોઈએ કે મને મીં વીમાદલા લની દરખાસતને ટેકો આપતાં મારે ખુશાલી ઉપજે છે (તાલીજો).

મીં ગઝદરતું એમેંડમેંટ.

મીં મજારે અત્રે પોતાનું એમેંડમેંટ કરી રજુ કરવાને બહાર આવવા હતા પણ સમાને તેવજીતું કરી કશું પણ સાંભળવાને ના પાડનારા તથા મીં ગઝદરની વીરૂધ્ધ કરનારા પોકારો કરનારા ચાલુ રાખવા હતા.

સર જમશેદજીએ અત્રે મીં ગઝદરને પુછ્યું હતું કે તેવજીતું એક એમેંડમેંટ રજુ કરવા માટે છે ના મીં વીમાદલાની દરખાસત ઉપર વિચેચન કરવા માટે છે.

મીં ગઝદર-કું એમેંડમેંટ મુકવા માંડ્યું છું (નથી માંગતા, નથી જોઈતું, જેસી જાવ વજેરના ચાલુ પોકારો).

મીં મરજીવાન મનચેરજી મરજીવાને અત્રે જણાવવું કે આ સમાજે મીં ગઝદરતું એમેંડમેંટ સાંભળવું તો જોઈએ. તે પસાર કરવું ના નહીં કરવું તે સમાનાજ હાથમાં છે છતાં એક સભાસદને આવી રીતે પોતાનું એમેંડમેંટ રજુ કરતાં અઠકાવવાનું પગલું વાજવી નથા. મીં ગઝદર પોતાનું એમેંડમેંટ રજુ કર્યા પછી જો સમાને તે પસંદ નહીં પડતું હોય તો તે એમેંડમેંટને ઉઘારી નાંખવાને સમાને દરેક અખતયાર છે, પણ એમેંડમેંટ રજુ તો કરવા દેવું જોઈએ (નહીં જોઈએના પોકારો).

ડાં સુખયાએ પણ એને જ મત્તા વીચારો જણાવવા હતા તથા ઉભા થઈને હાથો ઉંચા કરીને મીં જલસાંજોને આગ્રહ કર્યો કે એવજીને બોલવા દેવા. પછી એમેંડમેંટ ઉઘારી મુકળે.

સમામાં ગઝદર તથા પોકારો ચાલુ જ રહ્યા હતા.

મુખ્ય સર જમશેદજીએ જણાવવું કે તમે આ એમેંડમેંટ સાંભળશો એવી કું આજી રાખું છું, આજની આપણી સમા અનજીમનની સમા છે, અને તેમાં બોલવાનો દરેક સમાસદને હક છે.

આવી રીતે લાગણીઓથી દોરવાઇ જઇ ને એક સભાસભને બોલતાં અટકાવવાનું બીજકુલ વાજબી નથી. તમારે મને તો મીં ગજદરનું એમેંડમેંટ પસાર કરવો, મને તો ઉરાડી નાખવો. પણ તમે મીં ગજદરને તેવણનું એમેંડમેંટ રજુ કરવા દેશો એવી મારી અરજ છે.

મીં વીમાદલાસે જણાવ્યું કે આજ ની સભાએ કોઇપણ સભાસભને બોલવા દીધા નહીં એવો કલંક સભા ઉપર લાગુ પડવા દેવો જોઇતો નથી. સભા એ બંને બાજુની તકરારો સાંભળી લઇ ને તે ઉપર મત આપવું વધુ વજનદર ગણાયે, માટે હું તમેને અરજ કરું છું કે, તમે મીં ગજદરને તેવણનું એમેંડમેંટ રજુ કરવા દેશો.

કમીટી નેમવાની સુચના.

અત્રે કૅટલીક ગડબડ વચ્ચે મીં ગજદરે પોતાનું એમેંડમેંટ રજુ કરતાં જણાવ્યું કે આ અગત્યની બાબતનો સમાધાનીથી ફરિયાદ કરવા માટે જે વખત હાઇકોર્ટ તરફથી મળ્યો છે તે ઘણો ટુંકો છે. આવી અગત્યની બાબત ઉપર ધૂરતાધૂરત મત બાંધી નીવેડો લાવવો એ વાજબી નથી. આ બાબતને આવી મોટી સભામાં નીવેડો લાવતાં કરતાં ૧૫૦ અહસથોના એક કમીટી—

અત્રે સભામાં ધણી ગડબડ તથા પોકારો પાછા ચાલુ થયા હતા, અને મીં ગજદરને સાંભળવાને ફરી સભાએ આજ બેઠકે ગરજના વચ્ચે ના પાડી હતી.

ગડબડ થોડી કાંત થતાં મીં ગજદરે ફરી બોલતાં જણાવ્યું કે અહસથો, આ એમેંડમેંટ પસાર કરવું કે નહીં તે તમારી મુનરુદ્ધિ ઉપર છે અને મહેરબાની કરીને બોલવા દેવું.

અત્રે પ્રોટેક્ટરમ ઉપરથી ધણીક અહસથોની ખાસ ફરમાસથી મીં ગજદરને ફરી બોલવા દેવામાં આવ્યા હતા.

મીં ગજદરે આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે હું એમેંડમેંટ ચેલું છું કે આ બાબતનો આવી મોટી સભામાં નીવેડો લાવવા કરતાં આ સભા નીચલા ૧૫૦ અહસથોની કમીટી નેમે છે અને તેઓ ને સત્તા આપે છે કે તેઓએ પહેલાં

હાઇકોર્ટ પાસે આ કેસ તથા માસ સુધી મુલતવી રખાવેલો અને તે અરસામાં આ કમીટીએ પોતાની સલાહો બંને બંજાણુ વાદવીવાદ ચલાવી આ બાબતનો નીવેડો લાવવો, (નહી, નહી, ના પોકારો) મીં ગજદર અત્રે ઉપસા ૧૫૦ અહસથોના નામે વાંચવા જતા હતા પણ તેવણને સભાએ તેમ કરતાં અટકાવવા હતા. (આ ૧૫૦ અહસથોના નામે અત્રે અગાઉ પ્રગટ કરી ચાલીએ.)

પરકોમમાં થતી હતી.

મીં ગજદરે બાદ આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે મારી કમીટીમાં મેં કોમના સખલા વરગેના સભાસભને આમેજ કર્યા છે, અને તેઓ આગળ આ સલાહના સંબંધમાં નેમવામાં આવેલી કમીટીના સભાસભો હતા. મારી કમીટી નેમવાની દલીલના સંબંધમાં હું જે બોલ બોલવા માંડું છું. (મેસી જાવો, બસ કરોના પોકારો.) આ કનસેન્ટ ડીક્રીની સરતો ધણીજ એખસર છે. આજની સભા તે માંની જે સરતો નાકચુલ કરે છે તે મેં જોયું છે અને સભાના આ અભિપ્રાય સાથે હું તદ્દન એકમત થાઉં છું. કોમમાં ત્રસડીઓની નેમણું કરવાના સલાહના સંબંધમાં ધણી મતદાર પડેલો જણાયો કે (નહી, નહીના પોકારો), અને મારે જણાવવું જોઇએ કે આવી તક આપણને કાંઈ ધડી ધડી મલવાની નથી. વાદીઓ જેવા મોતેઅર અહસથોએ કોમને આ ધણી સરખ તક આપી છે અને તેનો પુર લાભ લેવાવો જોઇએ. આ મુકદ્દમે આગસ ચલાવી હજારો રૂપયાની બરબાદી કરવા ઉપરાંત કોમને પરકોમની હતીમાં લાવવાના કરતાં (શરમ શરમ તથા “તમે મેસી જાવો,” “તમે વધુ ના બોલો” ના પોકારો) આ બાબત આ કમીટીને સોંપવાનું ધણું મહેતર થઇ પડશે. આપણે અત્યાર સુધીમાં હજારો રૂપયા ખર્ચ્યા છે અને હવે વધુ ખર્ચવાની કાંઈપણ જરૂર નથી. કમીટી નેમવાથી તે એક ચોજના ધડી કાઢશે અને તેથી આ સખળી બાબતોનો નાવેડો આવી જશે. (નહી, નહી, ના પોકારો).

મીં ગઝદના એમેંડમેંટ ઉપર
મત.

મીં શાપુરજી ગઝદના એમેંડમેંટ વીજે અત્રે પ્રમુખ સર જમશેદજીએ ઉઠીને જણાવયું કે કોઈ સાહેબ એને ટેકો આપો છે ?

હાજર રહેલાંઓએ કબાજકાર કરી મુક્યો કે કોઈ ટેકો નથી આપ્યું સાહેબ.

એલાં મીં બરજીજી ગઝદના ગઝદના નામના જાને મોરેથી પ્રમુખ પાડી જણાવયું કે સાહેબ, હું આ સુધારાને ટેકો આપું છું.

એ પ્રમાણે મીં ગઝદના સુધારાને ટેકો મળેલો હોવાથી તે સભા સનમુખ મેલ્યો હતો.

ડા. નાદીરશાહ સખીઆએ તાલીઓના અવાજ વચે એમેંડમેંટ ઉપર બોલતાં જણાવયું કે મીંજલમના સહેબો, તમારી સનમુખ મીં વીમાદલાની દરખાસત અને તે ઉપરનું એમેંડમેંટ મેંત્રવામાં આવ્યું છે, (એમેંડમેંટ અમને જોઈપડું નથીના ચાલુ અવાજ).

મીં વીમાદલાએ સુનાળીતપણે તમારી સનમુખ જે મુદ્દાઓ રજુ કાઢ્યા છે તે ઉપરથી તમે સાહેબોએ સંધવું જણવ્યું તો હશે. હાલ તો હું અંતરુજ કહીશ કે જે એમેંડમેંટ રજુ થયું છે તેને તમે ધીકારતી નજરથી રદ કરશો. (અલખવ રદ કરશું ના ચાલુ અવાજ.)

પ્રમુખ સર જમશેદજી-હવે કોણ સાહેબો મીં ગઝદના સુધારાની તરફેણમાં છે, તે કહેશો (અત્રે કોઈ નથી. વતી મત સાતું લેઓ છે? ના અવાજ.)

આ સુધારાની તરફેણમાં હું અને વીરૂપમાં સંધવાં મત પડ્યાં હતાં જેથી પ્રમુખ સર જમશેદજીએ સુધારો રદ થયેલો જાહેર કર્યો હતો.

અત્રે પ્રમુખે જણાવયું કે સાહેબો, હવે હું મીં વીમાદલાની દરખાસત તમારી સનમુખ મેલું છું. જેમાં તરફેણમાં હોય તેઓએ હાથ ઉઠાવવા કરવા (જણા, બધાના અવાજ વીરૂપ કોઈ નહીં.)

એ ઉપરથી પ્રમુખે મીં વીમાદલાની દરખાસત એકમતે પસાર થયેલી જાહેર કરી હતી.

કાઉનસલરું વાંચવામાં આવેલું મત.

અત્રે સર જમશેદજી જીજીબાઈએ એ રજૂ જીજીબાઈ મીં કેળી સાલીસીટર વીજેર સાથે કેટલીક મસલત કરી જણાવ્યું કે મીંજલમના સાહેબો, મીં વીમાદલાની દરખાસત જ્યારે તમેએ પસાર કરી છે ત્યારે હવે હમારા બેરીસ્ટરના શું વીચાર છે તે જાહેર કરવામાં અડચણ નેતા નથી અને એ મત નીચે મુજબ અપવામાં આવ્યું છે:-

In our opinion it is not desirable to accept the terms of the proposed compromise. We think it undesirable having regard to the fact that the litigation may continue; to state our reasons for this opinion or to answer any of the other questions put to us.

(Sd.) J. D. Inverarity,

(Sd.) T. J. Strangman.

(Sd.) J. B. Kanga.

ગુજરાતી અરથ.

હમારાં મત મુજબ હાલ જે સમજીતીની શરતો સુધારવામાં આવી છે તે કમુલ કરવું ઇચ્છતાં નથી. આ મુદ્દાએ ચાલુ રહે તે બીના પધાનમાં લેતાં આ મત આપવાનાં કારણો આપવાનું હમે નાદરસત ધારીએ છીએ ચાતો હમેને પુછવામાં આવેલા બીજા સવાલોના જવાબો આપવાનું વાજબી વીચારતા નથી.

(સહી) જે. ડી. ઇનવેરારીટી.

(„) ટી. જે. સ્ટ્રાંગમેન.

(„) જે. બી. કાંગા.

સર જમશેદજીએ સભાનું જાણવા માગેલું મત.

કાઉનસલરું ઉપરું મત વંચાઈ રહેલા પછી સર જમશેદજી બોલ્યા કે સાહેબો કારટે જે જાણસર તમારું મત મુખ્ય કરી જણાવવા માગ્યું હતું તેની ઉપર તમારો અબીપ્રાય મળી ચુક્યો છે. હવે

ને દસતુર દારાખને તમે સાંભળવા મા
ગતા હોવ તો હું તેવજુને બીજી દરખા
સત રજુ કરવા કહીશ (હમે દસતુર દા
રાખને જર સાંભળવા માંગીએ છીએ).

એ ઉપરથી પ્રમુખે દસતુર દારાખને
બીજી દરખાસત રજુ કરવા જણાવયું
હતું.

રજુ થયલી બીજી દરખાસત—

દસતુર દારાખ સંબંધાતું બાથબુ.

એ પછી દસતુર દારાખ પેશોતન સંબંધ
નાએ પોતાને દસતક એવાયમે ઠરાવ રજુ
કરતાં જણાવયું કે નામદાર સર જમશેદ
જી જીભાઈ અને પારસી જરથોસતી
બાઈઓ (જેશ્વર તાલીઓ) ને બીજે
ઠરાવ રજુ કરવાની તમેએ મને પરવા
નગી આપી છે તે ઠરાવ હું તમે સન
મુખ મેલું છું તેમાં જ સમાઈ હોય
તો તે તમે કબુલ રાખજો અને જો
તમને સત્યાન નહીં હોય તો બેલાશકર
કરજો (અત્રે સમાઈ હોવીજ જોઈએ ના
અવાજ). હું શરઆતમાં સનશીન સાહે
બુતું નામ બોલ્યો છું, પણ આખી મ
જલીનમાં મેં મેળા મળતા મારા પારસી
જરથોસતી બાઈઓ સનમુખ મારા વી
મારો રજુ કરે છું અને તે ઉપર તમા
રું મત થું છે તે જણવાની આજુ
રાખું છું. તમે સદા સમાધનેજ ટેકા
આપજો (જેશ્વર તાલીઓ) મારો ઠરા
વ નીચે મુજબ છે.—

“પારસી જરથોસતીઓની આ સમા
તું એવું મત છે કે પારસીઓની મજ
દીયસની જરથોસતી દીનમાં જુદીનોને
લેવાનું રવા છે કે નહીં અને જો કોમને
ગુજ્જાનકારક સંજોગો વગેરે રવા નહીં હો
ય તો હાલની પારસી જરથોસતી કોમ
ની ધરમ સંબંધી હાલત, હાજીશી, રવા
જ, સંસાર, કોષા, વીગેરે ધવાનમાં લેતાં
તે નારવા છે. આ રવા છે એ સત્યો
ના ફેસલો કરવામાં અભયાસીઓનું મ
ત પ્રતીવાદીઓએ શુંબાતી હાઈ કોરટ
માં આજતા ૧૮૦૬ ના ૯૮૯ વાળા મુક
દમામાં કબુલ કીધું છે તે એકમાં મત
ઉપરજ આધાર નહીં બાંધતાં તે સવા
લોના સંબંધમાં પુરતા સાક્ષી પુરાવા લે
વા જોઈએ છે.”

પોતાની દરખાસતના ટેકામાં દસતુર
દારાખ બોલ્યા કે, પારસી જરથોસતીઓ
ને મુકદ્દમે નામદાર હાઈ કોરટમાં આજ
યો છે તેમાં પણ મંજૂર સત્યો રજુ
થયા છે. તમે સાહેબોએ વાદીઓ તર
ફનો દેખાવ જોયો છે પણ આપણા તર
ફનો મુકદ્દમે થું છે. તે તમે જણતા
નથી. જે જ્યાંની હજુર સુધી રજુ કર
વામાં આવી છે તે કરતાં વધુ જ્યાંની
રજુ કરવાની હજી જરૂર છે. પારસી
જરથોસતીઓ કોરટમાં કહેવામાં આવ્યું
છે કે પારસી તે જરથોસતી અને જરં
થોસતી તે પારસીઓ. પણ તે મત ભુલ
ભર્યું છે. પારસી-ખ્રીસ્તીઓ પણ છે
(શરમ છે તેમનેના અવાજ) પારસી-મહો
મદનો છે અને પારસી જરથોસતીઓ
પણ છે. પારસી બસતે કુસતીઆનો છે
તેમ જરથોસતી બસતે કુસતીઆનો છે
અને અરબ બસતે કુસતીઆનો પણ
છે. જે પારસી બસતે કુસતીબન હોય
તેમનેજ પારસી જરથોસતી કહેવા. જુદ
દીનમાં જો સુદરેડ કસતી પહેરવાં હાય
તો તેમને ખાલી બસતે કુસતીઆન કહેા.
બીજી એક બાળા ઉપર તમારું ધવા
ન ખેંચવા માગું છું તે એ કે હાંસતા
નમાં આવવા પછી કોઈપણ પારસી
જોરતને સુદરેડ કસતી પહેરાવવામાં
આવશે નથી. જે બે હાખજા બનવા છે
તેજ હાખજા માત્ર છે. તેઓ કહે છે
કે અમને પારસી જરથોસતીઓનો કો
આપો (મોહકું ધોઈને આવજો).

બીજો અગતયનો સવાલ.

બીજો એક અગતયનો સવાલ એ છે
કે આપણા આગળા દીનદાર નયાત્રાનો
જે ધરમનાં પરીત્ર મહાનો આપણને
આપી ગયા છે તેઓ સદા જાપી થયા
છે કે જરથોસતી અનુમનના પારસી
ઓને માટે કાત તે મહાનો છે. તે
લોકના જીવનમાં એવા વીચાર હતોજ
નહી કે જે જુદીનો સુદરેડ પહેડાને
દીનમાં આવે તેમને પણ એ મહાનોને
જામ આપવો. (અરે કબસતાનમાં માં
નહી નાખતાં તેમને) તેઓને સવપને
પણ અવાજ નહીં હતો કે જુદીનોને
સરો પહેરાવીને દીનમાં લેવામાં આ
વશે (નહીજ તો ના અવાજો), અરે જે,

કાષ્ટ લેલા પારસી બાપ અને જુદીન માયને પેટનું ફરજ હોય તો તેને પશુ એ પવિત્ર મકાનનો લાભ આપવા ને સાફ ના પાડતા હતા. હવે એ સાહેબો એ પોતાના ત્રસટ હીરામાં લખી ગયા હોય કે પારસી જરથોસ્તીઓને જ માટે તેમના એ મકાનો છે તો હું કે હું છું કે વઢલેલા જુદીનોને તે ઉપર ખીલકુલ હક નથી. (જેશભર તાલીઓ જરાબર છે ના અવાજો) હું ફરીથી કહું છું કે આપણા એ પાક નયાગાનોના સવનનામાં પશુ નહીં હવું કે જુદીનોને આપણા ધરમ ના મકાનોના લાભ આપવો.

દસવર દારાએ આગલ ચાલતાં જણાવ્યું કે તમારા દીન અને ધરમને માટે કાષ્ટ કારટમાં એવું કહેવામાં આવ્યું છે કે બંમીને પશુ ધરમમાં લેવામાં આવે તે રવા છે. (ખેડું છે ખેડું છે અને શરમ શરમના ચાલુ મોટા પાંકારો). આપણા ધરમ પુસ્તકોમાં ચાર જગતના લોકોને લેવાતું લખ્યું છે અને તે વરજો અથોરનાન યાને ધરમશુરઓનો વરગ, રથેસતાર યાને દીનને માટે લક્ષનાર તેમજ ખેડુત અને ધંધાદારીઓનો વરમ છે. આપણી ધરમમાં નેહા, નીતી બુદ્ધિ જાળવવા માટે એવા લલકા લોકની સેહજબી જરૂર નથી (સાંભળો, સાંભળોના ચાલુ અવાજો.)

મારા જરથોસ્તી બાપકો, આ બાબદ ધણી ગંભીર છે. મને આજ્ઞા છે કે મારો દરેક પારસી જરથોસ્તી બાપ એ બાબત ઉપર ખરા અંતકરણથી વીચાર કરશે. આપણે આપણી દીનને આતર, રાજપાત, ધનદોહત, દેશ વગેરેને તજ દધને અત્રે હીંદમાં આવયા છીએ. મહસથો, એક બાબદ ઉપર હું ખાસ જોખવા માંડું છું. હું મારા દીનદાર જરથોસ્તીઓને સુબારકબાદી આપું છું, કે આપણાં સાસં નસીએ પાંચ બક્ષા ત્રસટીઓ (મેહદ પ્રજાલીના અવાજો) આપણને મળ્યા છે. તમારી દીનને તેઓ તરફથી જે ટેકા મળ્યો છે, તે ચાલુ રહે અને એ ત્રસટીઓ આપણે માથે લાંબો વખત સુધી કાયમ રહે એટલું કહીને હું મારી મેઠક બદલ. (પ્રજાલીના

મોટા પાંકારો.)

હાલ સુખીયાએ આપેલો ટેકો.

હાલ ના દીરશાદ એકલ સખયાએ તપારનાદ તાલીઓના મકાનમાં વચ્ચે ઉઠીને જણાવ્યું કે આપણી સનસુખ જે ઠરાવ રજુ કરવામાં આવ્યો છે તે એટલો તો અમતયનો છે કે તે ઉપર વધુ જોખવું એ સોના ઉપર ધોળા ચઢાવવા બરાબર છે. એક દસવરની જુલને લીધે આ ઝમડો રજુ થયો છે (હીમ હીસના અવાજો) અને કોમને નાહકની તુમશાનીમાં હોરતું પડ્યું છે મહસથો, પણ એક બાબત એ દસવરને મુકો, પણ તમને સતોશ લેવાનો છે કે આજે તમે વચ્ચે એવા પશુ મહા ખીલ દસવર છે (જેશભર તાલીઓ) કે જેવણ આપણને મદદ કરવા બહાર પડ્યા છે અને કોમની દાઢ હાડે ધરીને કોમની ચઢતી જોવા પડ્યું છે (જેશભર તાલીઓ) આટલું કહી એક બગી હકીકતની બીના હું તમે સનસુખ રજુ કરો છું. જો આપણે આ ઠગાવ નહીં કર્યો તો મહસથો, આપણે એક મુત્રો એકરાર કરેલો કહેવાય. આપણી ફરજ છે કે આપણું અંતકરણ શું કહે છે તે બાપોકાર જાહેર કરવું. આપણી કીયાઓ કે જે આપણે છુપી રીતે કર્યો છીએ કે જેથી કરીને તે કીયાઓની ઉપર જુદીનોની નજર પડે નહીં તેવા જુદીનોને શું આપણા નયાગાનો આપણી પવિત્ર દીનમાં લેવા છતા હતા? વાહીઓ દખમાએ તેમજ બીજાં ધરમ સખજો ઉરનો જરથોસ્તી ધરમમાં હાબલ થયલા જુદીનોના હક રજુ કરતાં દોખમાઓ, વગેરે ઉપરની તખતીઓ ઉપરનાં લખાણને આપણી સનસુખ મેલે છે, કે જે લખાણમાં એ દોખમાઓ વગેરેને કહે જરથોસ્તી અનંદ મનના લાભ અરથે આપવામાં આવ્યાં છે. એવું લખવામાં આવ્યું છે. જરથોસ્તી અનંદુમન એ શબ્દનો અરથ વાહીઓ તરફથી હવે મરડી મચડીને એવો કરવામાં આવ્યો છે કે એ અનંદુમનમાં જરથોસ્તી ધરમમાં હાબલ થયલા અને જરથોસ્તી ધરમ પાળનારા જરથોસ્તીઓ પણ સમાધ જાય

છે. જરૂરયાતની અનજીમન એ જ બદ સુરત અને બંધમાં બધારે જ રજાનીઓનાં એ તડા પડ્યાં તે વેળા એ એ તડાને એકત્ર રીતે ઓળખાવવા માટે વાપરવામાં આવેલા હતા, એ મુદ્દો આપણુ ત્રસ્ટીઓ નાણે છે અને તેઓ તે ધટતે વખતે રજી ક રજો. એક દસતુર (હીસ હીસ)ની જીલને લીધે કામ નુકસાનકારક હાલતમાં આવી લાગી છે. ત્રસ્ટીઓના સત્તાતના સંબંધ માં તેઓની સત્તાનો સર્વાંગ ઉઠાવવામાં આવે છે, પણ હું પુછીશ કે ગીરત પી નારાઓ તેમજ ત્રસ્ટના કંઠમાં નાણું નહીં ભરનારાઓ એના અખસીને શું ત્રસ્ટીઓ તરીકે નેમવાની હીમાયત કરવામાં આવે છે (નહીં નહીંના પોકારો)

દસતુર હારાજની પસાર થયલી
દરખાસત.

મીં હોરમસજી લોરડે દરતુર હારાજની દરખાસતમાંના એકાદ અંગદો સામે વાંધો ઉઠાવનારું એમેંડમેંટ રજી કરવા માંગ્યું હતું. પણ તેણે છેક સભાની છેડેથી જોડાતા હાવાથી આસપાસની ભારે મજબૂથી તેવજીતું એમેંડમેંટ પસે ટફારમ આજળ સાંભળી શકાયું હતું નહીં. પ્રશ્નને તેવજીતે આગળ આવીને જોલવા જણાવતાં મીં લોરડ પસેટફારમ આગળ આવીને દસતુર હારાજે “પીદવા નાનાં મત ઉપરજ છે” એવા વપરાયલા અંગદોમાંના “જ” અંગદ કહાડી નાખવાને લગતું પોતાનું એમેંડમેંટ રજી કરવા માંગ્યું હતું, પણ દસતુર હારાજે પોતેજ આ “જ” અંગદ કહાડી નાખ્યો હતો.

બાદ દસતુર હારાજની દરખાસત ઉપર મત લેતાં તે એકમતે પસાર થઈ હતી.

મીં શાપુરજી કાતરકની દરખાસત.

મીં શાપુરજી કાતરકે અ બદ નીચ લી દરખાસત રજી કરી હતી—

“આજની સભામાં પસાર કરવામાં આવેલા કાવો ૧ અને ૨ (પહેલો અને બીજો) પારસી પંચાયતના ત્રસ્ટીઓ મારફતે નામદાર કોર્ટ સનસેખ રજી કરવાની આ સભા સરનશીનને સતા

આપે છે.”

મીં શાપુરજી કાતરકે પોતાની દરખાસતના ટેકાનાં જોડતા જણાવ્યું કે આપણા પવીત્ર દોખમાઓમાં આપણા વડીલોના હાકાં પડેલાં છે અને જ્યાં આપણા સત્તાનાં હાકાંએ આમેજ કરવામાં આવશે, ત્યાં શું જીલ્લીનાના હાકાંએને પણ આમેજ કરવાં જોઈએ કે ? (કહી નહીં, કહી નહીં ના મંજી વર પોકારો) વળી તમો પોકારો કે કહી પણ જીલ્લીનાના હાકાં આપણા પવીત્ર દોખમામાં આમેજ કરવામાં આવશે નહીં (કહી પણ નહીં, કહી પણ નહીં ના મોદ પોકારો.) ઉપલી દરખાસતને કોં હાકાં આનજીએ ટેકો આપ્યો હતો.

દરખાસતને વધુ ટેકો.

એ દરખાસતને ટેકો આપતાં એક જોડનારે જણાવ્યું કે સરનશીન સાહેબ, અને પારસી અનજીમનના મેદસથો, આ દરખાસત ધણીજ અમતપની છે. પહેલી એ દરખાસતો હાઇ કોર્ટ સમમુખ રજી કરવાને લગતી છે જે સવાલે પારસી કોમન્ટ કયાની લોહી (સાંજો, સાંજો ના મંજીવર પોકારો) ઉશકેરા મેલા, ધરધર ચરચા કરાવી છે, અને જેને લીધે આપણને પાંચ વરસ દરેકન થયું પડ્યું છે, તે કેસનું કાંઈપણ પીણામ આવે, પણ આ અનજીમનના મતને હાઇ કોર્ટે માન આપવું પડશે. જે તેમ અને તો આપણે હોમ ગવર્નમેન્ટને અરજ કરીશું. (સાંજો, સાંજોના અવાજો) અત્રે હું એક દાખલો રજી કરીશ, કે કપોળ નવાતના સંબંધમાં પણ તેમ જનયું હતું. ગમે એવો શ્રીમંત હોય, તોપણ અનજીમનના મતને અપમાન થઈ શકે નહીં (ખરી વાત, ખરી વાતના અવાજો). ઉપલી દરખાસત ઉપર મત લેતાં તે એકમતે પસાર થઈ હતી.

મીં મરજબાન બેરીસ્ટરે માનેલો

આભાર.

અત્રે મીં મરજબાન મનચેરજી મરજબાન બેરીસ્ટરને હાજર રહેલાઓએ જોલવાને માણુ તાળીઓના અવાજો વચ્ચે અરજ કરી હતી, જેથી હાજર રહેલાઓની ઉશકેરાયલી લામણીને માન આ

પીને તેવણે બોલતાં જણાવ્યું કે આજે મારા હાથમાં જે દરખાસત મુકવામાં આવી છે, તે આપણા માનવંત પ્રમુખ સાહેબ સર જમશેદજી જીજીભાઈને (તાલીઓના ચાલુ અવાજો) તેવણે લીધેલી તકલીફ માટે ઉપકાર માનવાને બગતી છે. નામદાર સર જમશેદજી જીજીભાઈએ સવારથી સાંજ સુધી ઉભે પગે ખરા રહીને કામ માટે લીધેલી ચાલુ તકલીફ માટે હું તેવણને તમે કહે જરૂરોસતી અનજી મનના સાહેબો તરફથી ખરાં અંતઃકરણથી ઉપકાર માનું છું, (પુજાલીના અવાજો). વળી જે ચાર મહાદૂર ત્રસદી ખીરાદરો અને હાજર થયા છે, અને તમારી બાગણીને જે માન આપ્યું છે તેથી તેઓની હાજરીથી આપણને ધણો સંતોષ ઉપજે છે. (ચાલુ પુજાલીના પોકારો) વળી આ મકાનના આંખનારને માટે પણ આપણે ઉપકાર માનું છું, અને જ્યારે આપણે આ મહામામાં ફતેહ પામીશું ત્યારે ત્રસદીમાને તે માટે આપણે મુદતકાલી આપીશું.

હાં હાદ્યાનજીએ આપેલો ટેકો.

ઉપલી દરખાસતને ટેકા આપવાને હાં કાવરજી એજીજી હાદ્યાનજી ઉઠ્યા હતા, જે વેળાએ તેઓને હાજર રહેલાઓ તરફથી પુશકળ તાલીઓના અવાજોથી વધારી લેવામાં આવ્યા હતા. તેવણે દરખાસતના ટેકામાં જણાવ્યું કે, મને અને આ દરખાસત ઉપર બોલતાં ધણજી પુજાલી ઉપજે છે. આ મકાનના પાંચે માલિકોએ સવખતે નખાવ્યો હશે, એમ હું ધારું છું. સરખવસરે આ મકાન જટલું કામને ઉપયોગી થઈ પડે છે તેવું બીજી કોઈ જ નહીં. (તાલીઓ) સર જમશેદજીનું કુટુંબ આખી દુનીયામાં જણીવું છે. (પુજાલીની મરજના) તેઓનું નામ આખી દુનીયામાં પાસ પોરટ જેવું છે. (પુજાલીના ચાલુ અ

વાજો) યુગોપ અને અમેરીકામાં આપણે જ્યાં પણ જઈએ છીએ, ત્યાં આપણને પુજામાં આવે છે, કે તમે સર જમશેદજીની કામના બેઓ કે? હવે હું આજ્ઞા રાખું છું કે આ દરખાસત તમે સવળાઓ તાલીઓના અવાજો વચ્ચે પસાર કરશો.

આ વેળાએ સમામાં એટલી બધી તો પુજાલીની લામણી ઉતપન થઈ હતા કે, સર જમશેદજી જીજીભાઈને વધ તો જવાબ આપવા માટે કેટલીક મીનીટો સુધી ખોટી રહેવું પડ્યું હતું.

સર જમશેદજી જીજીભાઈને વળતો જવાબ.

સર જમશેદજી જીજીભાઈને વળતો જવાબ આપતાં જણાવ્યું હતું કે આ ગંગવર સમામાં જે સુલેષથી કામ થયું છે, તે માટે હું તમે સરવેને મુખાંક બાદી આપું છું, અને સમાનું કામ પાર ઉતારવામાં તમારે મને જે ટેકો આપ્યો છે, તે માટે હું તમે સરવેને દીલોગનીબરથો આભાર માનું છું. સમા દરખાસત થતાં નામદાર આં મીં જસદીસ ઘાવરની ગાદી ગીરગામ ત્રામ તરમીનસ ઉપરથી નીઠણીને કીનસ રોડ ઉપર જતા માટે આજળા લેસ બાગ આગળથી પસાર થતી હતા, જે વેળાએ તુરતનાજ વીખેરામ મથેલા પારસીઓનાં ટોળાઓએ તેવણ માટે પુજાલીના પોકારો કર્યા હતા, જેને તેવણે વળતો જવાબ આપ્યો હતો.

વાંઘાય થતી વેળાએ નામદાર સર જમશેદજી જીજીભાઈ, ત્રસદી સાહેબો, તથા બીજા આગેવાન મહસથાને હાજર રહેલાઓએ રમાલો ઉરાડીને પોતાના દીલની બેહદ પુજાલીને ઉમરો ભરે કર્યો હતો. જેના તેઓએ વળતો જવાબ કરી હતીને આપ્યો હતો. છેવટે સવળાઓ આસતે આસતે વીખેરામ ગયા હતા.

જરથોસતી અનનુમનના
હેલી સભા.

એક મોટી નીચકૃતતા.

સભામાં જે હજાર માણસોની
હાજરી.

હાજરા હલીલો સાથ તેની
પુરવારી.

જુના વીચારના પારસીઓની
એક મીજલસ.

(અખબારે સોદાગર તા. ૧૯ મી
માર્ચ ૧૯૦૮.)

અધો ખારતા હતા અને વધી
આગમનથી રાખતા હતા તે સુજ
મ સયા સંમળવારની સભા એક
નીચકૃતતા સમ્રાન પુરવાર થઈ છે
અને જે પારણાથી આ સભા બોલા
વવામાં આવી હતી તે બીલકુલ
પાર પડી ચકી હતી નહીં. અધો
એ તો પહેલેથીજ કહ્યું હતું કે
જ્યાં આવી અમતયના સવાલો હો
ય ત્યાં આખી અનનુમનની સભા
બોલાવવી એમાં કાંઈ કાયદો નથી,
નથી એમાંથી કેમને આમાનય લાભ
થવાનો કે નથી પંચાયતના સુકદમા
ને કાંઈ ખાસ લાભ થવાનો; અને
અમારા કહેવા પ્રમાણે મયા મંચલ
વારની સભાનું પરીણામ નીચકૃત
તામાં આવ્યું હતું કે જે માટે અ
ધો જણા હલગીર છીયે. જલે ત્રસતી
સહેબોડું એક વાણ ત્ર કે જેની ઉ
પર એ સાહેબોની ખાસ મહેરબાની
હોય તે એ સભાને કુતેહમંદ દેખી
ત્યાં આઠ હજાર માણસો લેમાં મ

ધમાં હતાં એવું જણાવે. જલે એક
તરફથી ૮ હજારનો આંકડો સુક
નામાં આવ્યો છે ત્યારે ૧૧ કલાક
કે પછી બીજી તરફથી ૮ ના ૧૦
હજાર થઈ જાય અને એ હવે એ
૧૦ હજારની આગલ એક મીડું
ઉપરથી ૧ લાખ પચ્ચ થઈ જાય તે
હયો અજાયબ થઈશું નહીં. જલે બી
જા પત્રો લેમાં મળેલાં લોકોની સં
ખ્યા હજારોની જણાવે કે જેમાં
લેખયે તો કયા હજાર માણસ પચ્ચ
આવે યા પચાસ હજાર માણસ પ
ચ્ચ આવી શકે. પચ્ચ અધો તો સુક
તકીમ હલીલોથી અને આંકડાઓથી
સાબેત કરવાને શકતીવાન છીયે કે
એ સભામાં જે હજાર માણસો હ
તાં યા જે ઘણીજ છુટ સુકીને મ
ળીયે તો અઠો હજાર માણસો
હાજર રહેલાં જણાય. અધો લો પે
હેલેથીજ જણાવતા હતા કે આ સભા
ના કામકાજ વીશે મળને આદે ન
અતે દોરવવા ચકી તેના સહરાધાથી
ભરયા હેવાલો પ્રગટ કરવામાં આ
વશે અને અનનુમનની મસ ચોટી
સંખ્યા મઠી હતી એવું દેખાડવાની
તજવીજ કરવામાં આવશે. તે
ઉપરથીજ અધોએ શરૂઆતથીજ
વીચાર કરી રાખ્યો હતો કે ખરી
હકીકત શું છે તે પ્રજામાં જાહેર રી
તે સુકવી અને તે ચકી અધોએ આ
મમચથીજ દરેક જાતના ઘટતા ઉપા
યો લઈ ચુક્યા હતા. સભામાં તેમજ
સભાની બહાર અમારા સતાફના બ
રોસેદાર પ્રહસયોને અધોએ રાખ્યા
હતા અને તેમને ખાસ તાકીદ આ
પવામાં આવી હતી કે કાંઈ પચ્ચ
બાજુ તરફ પક્ષપાતી. કરયા બીના
મીટીંગમાં જે પચ્ચ અને તેનો અ
પક્ષપાત રીપોર્ટ રજુ કરવો. આજ
લ એકવાર જ્યારે આજબલેસ આ

ગમાં ૭૦૦ થી બધામાં ઘણા તો ૧૦૦૦ માણસો હાજર હતાં તે વેળા કેટલોક તરફથી જણાવવામાં આવ્યું હતું કે ૭૦૦૦ માણસોની કલપીત અને મોટી સંખ્યા હાજર થઈ હતી. તે અમારા કામલા અનુભવ ઉપરથી અમોએ ઘટતી આવેતી રાખીને ગયા મંગલવરની સભામાં કેટલાં માણસો હાજર થાય છે તે જણવા માટે ઘટતી ગોઠવણો કરી મુકી હતી અને તેટલાજ માટે અમોએ અમાઉથી આલબલેશ બાગની ભેટ લઈને તયાંના મંડપની માપણી કરી હતી અને ત્યાં કેટલી પુરશીઓ, બાજટો વગેરે મુકવામાં આવે છે તેમજ મંડપ, ઓટલા અને આગલા કમપાઉંડમાં કેટલાં માણસો બેસી શકે છે તેની ગણતરી કરી હતી. અમોએ જેમ આગલ જણાવ્યું છે તેમ મંડપ ૬૫ ફીટ લાંબા અને ૪૫ ફીટ પોહળો હતો. વળી અમોએ પહેલેજ દીવસે કહ્યું હતું કે એક હજાર પુરશીઓ જોડવામાં આવનાર છે. સભાના લાગતાવલગતાઓને અલબતાં લાગ્યું કે સભાના દીવસે મોટી સંખ્યા હાજર થશે માટે તેઓએ અમારી ખબર પ્રમાણે મીંઠ ફરમણ પાવરી જેવણુ બહેર મીજલસોમાં પુરશીઓ, ટેબલો, વગેરે પકૂ પાડે છે તેવણુને તેમજ મીંઠ મીઠાઈવાલાને પુરશીઓ વગેરે પુરાં પાડવાના ઓરડાં આપવામાં આવ્યા હતા. મીંઠ પાવરીએ ૬૬ હજન અને મીંઠ મીઠાઈવાલાએ ૪૦ હજન પુરશીઓ પુરાં પાડી હતી. એ પ્રમાણુ કુલે ૧૨૭૨ સાદી પુરશીઓ મળી હતી. હવે ત્રસટી સાહેબ તેમજ તેમના લાગતાવલગતાઓ તેમજ સભાના કામકાજમાં આગેવાન લાગ લેના

રાઓ માટે પલેટફોર્મ ઉપર ત્રણ હજન બેંટુક પુરશીઓ મુકવામાં આવી હતી એટલે સઘથી મલીને ૧૩૦૮ પુરશીઓ થઈ. એ ઉપરાંત ૬૦ બાજટો હતા, જે મંડપની પુરવ બાજુએ તેમજ થોડાક ઢક્કી જે અને મીલ તરફના ઓટલા તેમજ કમપાઉંડમાં મુકવામાં આવ્યા હતા. મીલ તરફનો ઓટલો તદન ખાલી હતો. સભામાં જેમ જેમ લોકો આવતાં ગયાં તેમ મંડપની અંદરની પુરશીઓ ભરાઈ મળી અને એટલા માટે મીલ તરફના કમપાઉંડમાં જે બાંકો મુકવામાં આવ્યા હતા તે એકની ઉપર એક ગોઠવીને તેની ઉપર લોકો ઉભાં રહ્યાં હતાં. એ પ્રમાણે તથા રે એક એકની ઉપર બાંક ગોઠવાતાં ૪૫ બાજટ થઈ ગયા અને તેની ઉપર અમારી મણત્રી મુજબ કઠાચને ૧૫૦ થી ૨૦૦ માણસોએ ઉભાં રહીને સભાનું કામકાજ બોલ્યું હશે. હવે ફરીયા બાજુ ઉપરના ઓટલા ઉપર પણ કેટલીક પુરશીઓ, બાજટો વગેરે કટેશ પ્રામળ થી મુકવામાં આવ્યા હતા તેમની ઉપર તથા ત્યાં જે બાજુની ટેબલો છે તેની ઉપર પણ લોકો ઉભાં રહ્યાં હતાં અને ઘણા ઘણા તો અકેકની પછવાડે ત્રણ હાર મુખી લોકો ઉભાં રહી શકે. એ બધી ગણતરીઓ ધયાનમાં લેતાં અમોએ અમારા ગઈ પરમ દીનના રીપોર્ટ મુજબ ૨૦૦૦ માણસોએ સભામાં અને બે બેથી પણ વધુ છુટછાટ મુકીએ અને કેટલાકો ફરતા હતા તેમજ કેટલાકો અગાસી ઉપર ઉભા હતા એ પણ બધું જણાયે તો બીજાં ૫૦૦ માણસો ઉભરતાં ઘણા ઘણા તો ૨૫૦૦ માણસો થાય. ત્યારે જેમ કેટલોક

કણેથી જણાવવામાં આવે છે તેમ ૮૦૦૦ માણસો. સલામાં કેમ આ વયાં તે અમે જાણતાં નથી. વળી અંગ્રેજી પત્રેમાં તો હજારોની સંખ્યા જણાવવામાં આવી છે જેમાં કદાચ ૬૫, વીસ કે પચીસ હજાર થી માણસો હોય. અલબત્ત અમે એમ નથી કહેવા માંગતા કે એ બાબતમાં એ પત્રેના રીપોર્ટરોએ જાણી બુલ્લને ખોટી ગણતરી કરી છે, પણ શરે સદીએ મીટીંગોમાં હાજર રહેતા યજમાની સંખ્યા મુકવામાં રીપોર્ટરો પણ પોતાના આચાર વીચારો મુજબ દોરવાઈ જઈને આકરો મુકે છે. એક અંગ્રેજી પત્રના રીપોર્ટમાં તયાંના “શામી ય. નોઆ” કરીને લખામાં આવ્યું છે, જાણે કે એક કરતાં વધુ મંડપ નાખવામાં આવ્યા હોય. વત્રી ત્રણે સદી સાહેબોને હજારોના કંઠ વીશે કરેલું કંઠ છે એમ જણાવવામાં આવ્યું છે, જાણે કે એ કંઠો ૬૫ થી વીસ કરી હજારો હોય આપણે જાણીએ છીએ તેમ જખતામાં વધતી રકમ મુકતાં એ કંઠ રૂપયા પેણા કરોડથી ૮૦ લાખ જેટલું છે. એ બધા સહરાગાતી હેવાલો ઉપરથી જણાય છે કે જે રીપોર્ટરો પ્રમટ કરવામાં આવ્યા છે તેમાં “પરટી સપીરીત” થણે એવામાં આવે છે. અત્રે જણાવવું પ્રસંગોપાત થઈ પડશે કે ભાઈબંધ એકલોકે જે મીટીંગનો હેવાલ આપ્યો છે તે તકનજ વાજગી હમા લેખીએ છીએ. પોતાના મથાળામાંજ તણે જણાવ્યું છે કે જુના વીચારના પારસીઓની સલા અને ખરખર તેમજ હતું નવા પાચારવાલાઓ કેટલા મણત્રીના હતા તે તો હમા હવે પછી જણાવીશું. વહી એકલોકેટમાં વાજગી રીતે જ

જણાવવામાં આવ્યું છે કે મંડપ ખી ચોખીય ભગઈ ગયો હતો. અલબત્ત મંડપમાં ચીકાર લોક હતું એમાં કંઈક નથી.

શું ૬૫ હજાર માણસ એકઠાં થાય એ બની શકે એવું છે ?

અમારા વાંચનશાળાએ જોઈું હશે તેવ સમજી છુટખાટ મુકતાં સલામાં બેથી અઢી હજાર માણસો હાજર હતાં. અમર જે જે પ્રમાણે કલકત્તાના બસેક હોલમાં કરવામાં આવ્યું હતું, તે પ્રમાણે બેચે નેટની ધાર વડે બોલ બસેસ બાગના મંડપ, એટલાઓ અને માળ ઉપર લોકે. ને રીસી ઠી સીને ભરવામાં આવે તોપણ ૬૫ હજાર માણસ તયાં એકઠું થાય નહી. બીજું એ કે મુખત્રી વસતીની મણત્રીના હેવાલ આંકડાઓ મુજબ પારસી વસતી ૪૬૨૩૧ માણસોની છે. એ સંખ્યામાંથી બાનુઓ, બાળકો અને ૨૦ વરસની અહરનાંઓને માફ કર્યે, તો અમે નહીં ખારવા કે ૬૫ હજાર પારસીઓ આવી જાતની એક સલામાં એકઠા થઈ શકે. વળી હમને મુચના થઈ તેમ “ટાઈમસ એન્ડ ઇન્ડયા”ની ડીરેક્ટરી લખને બેસીએ, તો માલમ પડશે કે આગેવાન બહુથો તો સલામાં હતાંજ નહી, તયારે એમ કહેવું કે આ સલામાં ૬૫ હજાર માણસો હાજર હતાં તે તકન હસવા સરખું છે.

શું બંને પક્ષના વીચારવાલાઓ હાજર હતા ?

હવે અનજીમનની આ સલા રમો એનટેટીવ યાને સમજી પક્ષના પ્રતીની

પીઓની બનેલી હતી કે નહીં તે આ
 પછે તપાસીશું. અમે શરૂઆતથીજ
 કહીએ છીએ કે સલા મુતલબ રેખી
 ઝેનટેટીવ હતીજ નહીં અને માત્ર
 એકજ વરગ તેમાં નજરે ભેવામાં
 આવતો હતો. એ સલામાં જ્યારે
 રૂં જેટલો ભાગ જુના વીચારવા
 ણાઓનો હતો ત્યારે રૂં ભાગ
 બીજા વીચારવાળાઓનો હતો, કે
 જેઓએ જ્યારે મીટીંગનું એકત
 રેહીપણ બેસ્યું, ત્યાંના કલામકેર
 અને પોષ્ટર ભેંયા તેથીજ તેઓ
 પોતાના વીચારો રજૂ કરી શક્યા
 નહીં અને તેઓ સલાના કામકાજ
 માં ભાગ લેવાની હોંશ તરી શ
 ક્યા નહીં. હવે જેમ પારતા હતા
 તેમ સલા પેસતનલ્લો, નાચેલ
 ણા અને હોરમસલ્લોનીજ અને
 હી હતી તેમાં કશો અંદેશ રહ્યો
 નથી. અમે જાણ્યે છીએ ત્યાં
 મુખી ચેરમન સાહેબોએ જુદીન જ
 બાજમે ઝાલી અમતચતા નહીં આ
 થતાં ત્રસ્ટીઓના અધારના સવા
 લેમે વચારે અગત આપી તે સલા
 માં રજૂ કરવાને હાજર થયા હતા.
 પણ જ્યારે તેઓએ સલાનું એક
 તરફીપણ બેસ્યું અને ત્યાંના કલા
 મકેર સાંજળયા અને આમા ખી
 ધારને કાળી કવાની કેરોસ ચતી
 તેઓએ બેઠ ત્યારે તેઓએ આવા
 ન જાણતા કેઆવો તરફ મનમાંજ
 બલાયો કરી યુપ બેસવામ જ રહ્યા
 પણ બેસ્યું હતું. આપણા એક જ
 સ્ત્રીત્ત અને બાબીતા પારાચાની જે
 પણનું કાયદાઓને હમતું જાન
 ણાં સર હીરોસકાંડ મહેતાના કા
 નની સપાટીએ આવી પુગે છે અને
 જેવણ અમા ઇલાકામાં દુરેશીયાર,
 વીચારવંત અને દુરઅંદેશ પારાચા
 ની તરીકે બહીતા થયલા છે તેવણ
 પોતાની કેહનીક અંગત અભ્યક્તિ અ

મીને પણ સલામાં હાજર થયાં હતા
 બીવી મતલબથી કે ત્રસ્ટીઓના અં
 ધારણના સવાલનો તોડ પણ કાં
 ઇ તેવણ કાઢી શકે. પણ
 મીં શાપુરલ મહતર તરફ જે વ
 રણકુક ચલાવવામાં આવી તે ઉપ
 રથી અને તેવણે જ્યારે બેસ્યું કે
 સલા ખાત્રી માટે ખુલ્લી મથી ત્યા
 રે તેવણે કાંઈ પણ બોલવાનું રજૂ
 કરત પારણું નહીં અને સલામાંથી
 ચાલી ગયા. અમે જણાવવાને આ
 મરથવાન છીએ કે ચેટીયા વરગના
 ચેરમન અહસચો જેઓને અમારી
 કટારોમાં કરવામાં આવેલી સુચના
 પસંદ હતી તેઓ ત્રસ્ટીઓના અં
 ધારણ વીચેના પોતાના વીચારો જ
 ણાવવા સલામાં હાજર થયા હતા
 તેઓએ પણ જ્યારે મીં શાપુરલ
 નો હાલ બેસો ત્યારે પોતાના અવ
 માનને ખાતર કાંઈ પણ બોલવાનું
 વાજબી પારણું નહીં. અમે જ્યા
 રે એ જાનત ઉપર બોલ્યે છીએ
 ત્યારે અમારે જણાવ્યું બેઠ્યે, કે
 ફેઇનલી આરે પણ અમત ટીકા કર
 વાનો અમારો હેતુ નથી; તોપણ
 બેટકું તો બહાર મળ બેઠ શકે
 કે અમલમનનો અરક સલામાં બી
 જાકુલ ગેરહાજર હતો. અમેએ
 સલાને નજર કરીને બેસ્યું અને જે
 માથે આપવાને અમે સામરથવા
 ન થયા છીએ તેમજ ત્રસ્ટી સાહે
 બોના વાલ્ત્રમાં જે નાથો આપ
 વામાં આવયાં છે તે બેતાં જણાવ
 છે કે અટલીવાલા, પારણ, આલ
 બસેસ અને પીતીટવાલા સાહેબો
 જેઓ ત્રસ્ટીઓના બેસીઓ છે તે
 ણા સલાના મુપલા વરગના
 સલાસદોમાં હીસતા હતા. ત
 વંમર વરગમાંના બીજા કેઈ
 પણ જણાતા હતા નહીં આ કેઈ આ
 મેવાન અંધારાવીઓ, પહીંઓ, બેરી

સતરે, એનજીનીયરે, વેચારીઓ વ
ગેરે કૌશલીતજ એવામાં આવતા હતા.
અમીને થયલી એક ભલામણ.

અમીને ભલામણ કરવામાં આ
વી છે કે સભા રેપ્રીઝન્ટેટીવ હ
તી કે નહીં તે બતાવવા માટે “રા
ષ્ટ્રમંત્રી કોઈ ઇંદિયા”ની ડાયરેક્ટરી
માં જે ફાલાવાલા, શીખેલા અને
આગેવાન પારસીઓના નામો છે
તેની એક ટીપ ઉપજાવી કઢીને
આપવી કે જેથી કરીને જે નામો
પ્રગટ થયાં છે તેમની સાથે તેમનો સુ
કાબલો કરવાનું બની શકે. તોપણ
એ ભલામણ સવીકારવી અમી કાંઈ
ઉપયોગી સમજતા નથી; કારણ કે
કેમ એટલી નાની છે કે આવી સભા
ઓમાં જે તેમનો અરક ગેરહાજર
રહેશે તો દુરતજ તેની ગેરહાજ
રી સરવને માલમ પડી જાય છે.
માટેજ અમી કહીયે છીએ કે ના
મહાર જહાને સનમુખ જ્યારે સમ
જી વીચતો આજે સહવારે એ
સભામાં આવે ત્યારે તેઓની
આમલ આ પછુ પુલાઓ સુ
મુદાય કે સભા મુદત રેપ્રીઝન્ટેટી
વ હતી નહીં. આગળા વખતમાં
અવજુમનેની જે સભાઓ ભરવા
માં આવી હતી તથા તેમના જે રી
પોરટો પ્રગટ કરવામાં આવયા હતા
તે ઉપર નજર કરવાની અમી હાલ
સોંકોને ભલામણ કર્યે છીએ. તે
ઉપરથી વાંચનાર સહેલમાં નોંધ
શકશે કે કોઈની અવજુમનની સભા
ઓવી નહીં હતી કે જ્યાં કેમને
અરક સમુલ્લેખો ગેરહાજર રહેયો
હોય. એ આગળી પ્રકાશિત હજાર
જબાબરી થતી હતી, કેળવણી પા
મેલા કેમના આગેવાનો તેમાં હા
જર થતા હતા અને જામ સેતા
હતા અને સહુ જામ ગંધીશાહ

થી અને ઉત્તમ પ્રકારે ચાલતું હતું.
પછુ વાંચનાર પ્રગટ થયતા રીપોર
ટો ઉપરથી જોયું હતું તેમ જમા
મંજબવાદની સભામાં એ રીતે જામ
સેવાયું હતું નહીં. મીં. શાપુજી
મઝર ઓલવા ઉઠ્યા ત્યારે તેમ
ના ઉપર કામલના ડુઆ પછુ ફેંક
વામાં આવયા હતા. મીં. શાપુર
જી પછી એ તેવજુના વીચારવાલા
ઓના અહસસો ઓલવા ઉઠતે તો
પછી એ કામલના ડુઆને બદલે
ખીજા વધારે અખત ડુઆઓ પછુ
આવી પડતે એમાં નવાઈ નથી
અને ખાસ બંધાતે એટલુંજ નહીં
પછુ વાત આમલ વધતે તો વખ
તે હાહાં પછુ ભંજાઈ જતે.

અર શીરોઝશાહ અને મીં
હીનશાહ વાચછાની કહેવાતી
બેદરકારી.

ફેટલાકે હાંફે કહે છે એમ
અર શીરોઝશાહ મહેતા અને મીં
હીનશાહ વાચછા જેવા અહસસો
આવી કેમને લગતી સભાઓ
માં કાં નહીં જામ સેતા પછુ
તેઓ આવી એકતરફી સભા કે
જ્યાં ફર પળે સમજાવણી કાંઈ
મીંતા રહે ત્યાં કાજર થઈને શું
કરે તે હમી સમજી શકતા નથી.
જાં પરમની સભામાં જે દેખાવો
થયા તેજ એ માનવંત નરોની
ગેરહાજરીને વાજબી ઠેરવવાને પુ
રતા છે.

જુહાહીનેમે હીનમાં સેવાનો
સંજાલ.

જાં સભામાં જુહાહીનેમે સવા
લ મજબુતાઈથી ઉપાડી સેવામાં
આવ્યો હતો. આ સવાલના સંજ
પમા કેમમાં જે વીચારો છે એમાં
તો હવે શક રહેયો નથી. જુના

વીચારવાલાઓનો વરગ જ્યારે જુ
હાનોને હીનમાં દેવાની સખત
વીરુધ છે ત્યારે કેળવાયેલા વરગ
જે કેળવણીના બલને લીધે ધર્મીજ
લાંબી દરશટીનરખાણ ધરાવે છે
અને જે આગલી તવરીખને આ
ભયાસ કરી હવે પછી ભ
વંશ્યમાં શું બનશે તેની અ
ભયોતી કરી શકે છે, જેઓ કે
ળવણીના મીઠાં ફળ આપવાથી આ
કેલ હુશીયારીમાં આગળ વધ્યા છે
અને જેઓ છુટા વીચારો ધરાવે છે
તેઓ એ સવાલની તરફેણમાં છે.
એ પણ જો સજામાં હાજર થયો
હતો તે તેઓ આ બાબત ઉપર
ભાર મુકીને વાદવીવાદ ચલાવતે, પ
ણ તે લોકો મીઠીંગ કેવા પ્રકારની
થયે તે બાણતા હતા તેથી તેઓ
સજામાં આવયાજ હતા નહી.

ત્રસ્ટીઓની નેમણુકનો સવાલ.

ત્રસ્ટીઓની નેમણુકનો સવાલ
જેને અમે સરવોપરી અગત્યનો
લેખ્યે છીએ તે સવાલ વીશે અમે
ધરના હતા કે મીઠીંગમાં પુર છ
ટથી વાદવીવાદ ચાલશે. પણ અમે
હલગીરી સાથ જોડ્યે છીએ કે પ્રમુ
ખ સર જમશેદજીના ભાણુમાં એ
નેમણુક વીશે કાંઈ ઇસારો વટીક કે
સ્વામાં આવ્યો નથી અને આખી
પ્રજા જે હક માંગે છે તેનો પરો
વટીક રજુ થયો નથી. ચાખાસ છે
હાં હાહાચાનજીને કે જેઓએ પો
તાની હીંમત બતાવીને આ સવાલ
વીશે જુલહાં દીલથી વીચારો જણા
વયા હતા અને જણાવ્યું કે “ત્ર
સ્ટી સહેજોએ આખી કામનો સં
પુરણ ચાક જીતી લીધો છે, તોપ
ણ મારે જણાવવું જોઈએ કે પાર
સી અનજીમન વધતી જાય છે આ

ને વખત હવે આવી જાગો છે કે
જ્યારે ત્રસ્ટીઓની નેમણુકના સં
બંધમાં કામનો પણ અવજ હોવો
જોઈએ.” તેમજ શબ્દાશ છે મીઠ
વીમ હલાલને કે જેવણ ઉપર ખાર
મીક સવાલના સંબંધમાં લોકોએ
જાનફેશની કરી હતી તે છતાં પો
તાની હીંમત બતાવીને તેવણે બા
પોકાર જાહેર કર્યું કે “સમજીતી
ની શરતો કબુલ રાખતાં અનજીમ
નો ત્રસ્ટીઓને લગતો હક શું
અવાઈ જશે. આપણા ત્રસ્ટોનો સ
વાલ હાલનો હોવા ઉપાંત ખાસ કે
રીને ભવીશ્યનો હોવાથી આ
મોટો હક જો આપણે છોડી
દઈએ અને તે માટે લડત નહી ચ
લાવે તો આપણે એક થણુ જેર
હડાપણુમરણુ” પગલું ભરેલું મણા
ય.” જો કે હાજર રહેલાઓએ આ
સવાલને બાપોકાર રીતે ટેકો આપ્યો
હતો, તોપણ અમે જોઈને હલગીર
છીએ કે બીજા કાંઈ બાલનારાઓએ
પણ આ સવાલ ઉપાડી લીધો હતો
નહી. હવે એ ઉપર વધુ નહી બોલતાં
અમે તે વીશે શું કહેવું તે કામ
ની મુનમહી ઉપરજ રહેવા દઈએ
છીએ. જો કે એ બાબત ઉપર ત્રસ્ટ
ટીઓ મુંઝા બેઠા છે અને તેમના
લાગતાવળગતાઓ કાંકપીકોટો કરે છે
તોપણ અમે ખાત્રીથી માનીએ છીએ
કે વખત હવે આવી જાગો છે કે
જ્યારે કામ એ સત્તા ઉપાડી લે
વામાં પછાત પડ્યો નહી. હવે સ
જામાં બીજી જે દલીલો રજુ કર
વામાં આવી તે વીશે બોલતાં જોઈ
શુંજ જણાવીશું કે એક પ્રહસ્ય
જેવણે સલાના કામકાજમાં થણુ
ઉલટભરેલો ભાગ લીધો હતો તે
વણુ ત્રસ્ટીઓના કૌનસલીટમુશન
જેવા અમત્યના સવાલ ઉપર એક

મોઢ પણ નહીં જાણતાં સભામાં
 જેરહાજર રહેલાં એક માનવંતે હથ
 તુરંત ઉપર ન જાવતો હુમલો ક
 ર્યો હતો અને જણાવ્યું હતું કે
 જે બધી ખરાબી થઈ છે તે તેવ
 છુને લીધે થઈ છે. અમે કહીએ
 છીએ કે જેરહાજર રહેલાં એક આ
 સામી આમે આવેા હુમલો કરવો
 એ અશીતજ હીમતનું કામ નથી.
 અમુક કરીને જે શ્રદ્ધથે હુમલો
 કર્યો તેઓએ તો ચોક્કસ કારણોસર
 તે કરવો હતોજ નહીં.

સભાનું પરીણામ—એક
 મોટી નીશકળતા.

એ પ્રમાણે જોતાં આ સભા ત
 મામ એક નીશકળતા નીવડી હતી.
 અમાએ જણાવ્યું તેમ નહીં તેની
 અંદર કોમનો અરક હતો, કે નહીં
 સુધારક પક્ષનાં શ્રદ્ધથેા હાજર
 હતા. એ પ્રમાણે સભા મુદ્દલ ગેપી
 ઝેનટેટીવ હતી નહીં. નાહકનો વ
 ખત ફાગટ ગયો, અને સભાનું પ
 રીણામ નીશકળતામાં આવ્યું. હવે
 તો જે થયું, તે કીકજ થયું છે.
 વાળેલાઓ નહીં વળ્યા, તો હવે
 કોરટની દરબાર જે ચુકવે, તે
 ખરું.

મંગળવાર, તા. ૨૪ મી મારચ.

અ ન જુ મ ન ની છેલ્લી સભા.

સચાઇની કુતેલ.

સભામાં કેટલાં માણસો હાજર હતાં ?

બે હજાર કે આડે હજાર ?

“દાઇમસ ઓફ ઇન્ડિયા”ના રીપોર્ટરનો હમને મળેલો ટેકો.

પોલીસ સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ હમારી વીગતો ખરી પાડે છે.

મી. હોરમસજી વહાડીબાનો વધુ ટેકો.

સઘળાં આગેવાન પારસી પત્રો હમારી મળુલી વાજખી ઠેરવે છે.

Truth has always a fast bottom

Truth and oil are ever above.

Truth, like the sun, submits to
be obscured ; but like the
sun, only for a time.

સાચને કદી ન લાગે આંધ. સા

ચું તે સદા સાચું. સચાઇને ગમે
એટલી મરડો, માચડો, પણ સચા
ઇ તે સચાઇ. સચાઇ એક જુથ
મીઠાણ છે જેને ગમે એટલો પા
ણીમાં દાખો તે ઉપર ગમે એટલો
ખહારનો બોલો મુકો તો પણ જેવું
ઉપરનું ઇનાણું નીકળી ગયું કે તુ

સ્વ તે પાણીની સપાટી ઉપર આ
વે છે. તે મીસાલ સચાઈ જેવું તે
ના ઉપરના ખેટારાતું દબાણ નીક
ળી જવા પામે કે તુરંતજ તે સ
પાટી ઉપર નીકળી આવે છે. હ
મારી અનનુમનની સમાના હેવાલો
ને લગતી સચાઈઓ જળરાં અને
બલમ ભેરથી દાખવાની ચુકતીઓ
કરવામાં આવી છે, પણ તે હકતા
લાઠું કશું એવું થયું છે કે જે
મ સુરજની ઉપર ધુળ નાખી તે
ને ઢાંકવાની તજવીજ નીચકણ બ
યછે તેમ હમારી સચાઈના સુર
જને ગાંધ લગાડવાની સઘળી કે
શેશે પોતાની મેળે રદ જઈ હમા
રી સચાઈ અને સતયતા તેના પુ
ર બહાર અને ચળકાટમાં પ્રગટી
નીકળી છે. અનનુમનની સમાને
લગતા આપેલા આંકડાઓ તથા
તે કેવા પ્રકારની અનનુમન હતી
તે વીશે હમારા વીચારો ઉપર થાં
કાઓ નાખવા તથા તેને ભુરી પા
ડવાની જે શોખાઈબરેલી તજવી
જે થઈ છે તેનો આજે હમો પુર
તો અને અતી સંતોશકારક રહી
ઓ આપવાને સામરથવાન થયા
છીએ. હમો હમારા વાંચનારાઓ
ન ખાતરી આપીએ છીએ કે એ
સઘળા રહીઆઓની શોધે હમો
સુદલ ગયા નથી પણ ખુદ એ ર
હીઆઓ આવી ચલાવીને હમારી
આમલ રજુ થયા છે. હમે એ સ
માના સંબંધમાં જે લખાણો કી
ધાં છે તે બેઠે બોલ ખરાં છે,
એટલુંજ નહીં પણ તે સાચી અને
પ્રમાણીક લાગણીથી કીધાં છે, તે
ના જયારે એક પછી એક પુરા
વા આપીશું ત્યારે આખો પાર
સી પ્રજાની ખાતરી થશે કે હમા
રાં એ લખાણો ઉપર જે જે સખ
તલુકતેથીની કરવામાં આવી છે ત

થા સહાદતો ઢાંકવામાં આવી છે
તેમાં કાંઈજ ભુલિજ નેમ તથા મ
તલબો સચવાઈ છે. હમો હીમત
થા અને ઘણો ભાર મેલીને કહી
શકીશું કે મુંબઈમાં પ્રસીધ થતાં
એકે એક સહવારનાં આગેવાન પ
ત્રો, શું ઈંગ્લેન્ડ કે શું ગુજરાતી,
જેમના પ્રતીનીધીઓ અનનુમનની
સમામાં હાજર હતા તેઓ હમારા
આપેલા આંકડા તથા તે સમા
કેવા પ્રકારની તથા આચારવોચાર
ની હતી તે સાંમટી રીતે લેતાં બો
લેબોલ સર્વીકારે છે. વળી સ્વીવાર
ની સહવારે છપાતાં અઠવાડીક પ
ત્રોએ પણ હમારા સમાને લગતા
આંકડાઓ તથા નુકતેચીની બોલે
બોલ સર્વીકારી છે. ત્યારે માત્ર અ
ત્રે છપાતું એકજ પત્ર જે પોતે
ખાપોકાર કબુલ કરે છે અને વળી
તેમાં મગરૂરી લે છે કે તે તો આ
પણ પારસીઓના ત્રસ્ટ ફંડના ખાં
ચ ત્રસ્ટીઓનું વાળંત્ર છે તેણે હ
મારા આંકડાઓ ઉપર તથા સભા
ના બંધરણ તથા તેમના કામકાજ
ઉપર કીધેલા હમારા ટીકાઓ ઉપ
ર શંકા નાંખી છે એટલુંજ નહીં
પણ તે ખોટા ઠરાવવાની મીઠયા
તજવીજે કરી છે. હમો એ હમારા
ભાઈબંધનો હબરો હબર ઉપકાર
માનીએ છીએ કે જેણે હમારી ઉ
પર અનનુમનની બદગોઈ કરવાના,
તેમની બદનક્ષી તથા નીંદા કર
વાના આરોપો મેલ્યા છે અને હ
મને તથા પારસી અનનુમનને અ
ઠામલુમાં મેલવાની તજવીજ કરી
માત્ર બાલગલોચ કરવાનુંજ બાકી
સાખયું છે, અને તેમ કરી હમને
હમારા અંગત બચાવ કરતાં જે
આમલ આંકડાઓ તથા ખરી બી
નાઓ હમો આપી ગયા હતા તે
ને એક નહીં પણ અનેક ઠેકાણે

થો ટેકો આપતી સાહસી રજુ કે રવાની તેમજ એ પત્ર તરફથી આ પાસલી વીગતો ખોટી પાડવાની તક આપી છે.

જામેનો એકરાર-ત્રસરી

સાહેબોનું વાજીંત્ર.

હમારા વાંચનારાઓને યાદ આપી શું કે અનજીમનની બદગોષ્ટના મથાળાં હેઠળ હમારા હંમેશના હીતેયજી બાઈબંધ જામે જમશેદ કહેરે મોહડાં શું બાવે એવી રીતે હમારી ઉપર પોતાના ગયા શુકરવારના અંકમાં તરેહવાર જાતના હુમલા કીધા છે તેનો જો કાંઈ પણ ઉત્તર વાહ્યા વીના હમે બેસી રહીએ તો કદાચ પારસી કોમ તેનો કાંઈ જીજ્ઞાસુ અરથ ઉઠાવે એમાં નવાઈ નથી. માટેજ હમે આ ઘણી ખારી કે અને નાજીક બાબત કે જેની ઉપર હમે સદ્દનો શીહા પરદો નાખવાને ઇચ્છા કરાવતા હતા તે બાબત પાછી હાય ધરવાની ઘણી ફલગીરીભરી ફરજ હમારી ઉપર આવી પડેલી હમે જોઈએ છીએ. જો મુંબઈ શેહેરમાં યા મુંબઈ ઇલાકામાં અથવા વધુ આગલ વધીને બોલીએ તા આખા હિંદુસ્તાનમાં કોઈ પણ પત્રે આ બાબત હાથ નહીં ધરવી હતી અને હમારી ઉપર અંમત હુમલો નહીં કરવો હતો, તો તે બાઈબંધ જામે જમશેદ છે. એ પત્ર વરસો થયાં જો કે હમારું નામ નીશાન લીધા વગર તો પણ હર બહાને હમને સતાવી હમારાં કામની વચ્ચે આવતું રહ્યું છે એ જગપ્રસીધ બીના છે. હાલ ચરવાતી બાબતની અંદર નાહકની અનજીમનની સાથે અઠડામણ કરાવવાની વાત આ પત્રે હાય ધરી છે, અને જો તે ઉપરથી એ લ

ખનાર એમ ધારતા હોય કે તેઓ પોતાની એ નેમમાં કાવશે, તો તેમાં તેમની ખોટી લુલ છે. હમે પારસી તરીકે પારસી અનજીમન તરફ હંમેશા માન સહીત તથા સહયતાભરી રીતે અને સારી લાગણીથી જોતા આવયા છીએ, અને જે માન તથા સહયતા અથ હમે તેઓ તરફ વરતીએ છીએ તેજ સહયતા હમારી તરફ દેખડાવવાને તેઓએ કોઈ પણ જાતની કચાશ કરી નથી. હમે પારસી અનજીમનનો પુરતો વીચવાસ કરાવીએ છીએ, એમાં હમને તલ્લભાર પણ શક નથી, પણ અનજીમન અને અનજીમનમાં ફેરફાર છે. હમારે મનથી પારસી અનજીમન તે આખી કોમ કે જેમાં સઘળા વરગો સમાયલા છે, શું તવંગર કે મધ્યમ સ્થિતીના અને ગરીબો, શું વીચારવાલા ફરઅંદેશ ઠહાપણ કરાવનાર કે અજ્ઞાન, તમા વીચાર નહીં કરી શકે એવા, ઘરડાઓ કે જવાને, ઉંચી કેળવણી પામેલાઓ, મધ્યમ કેળવણી વાલાઓ તેમજ કેળવણી વચ્ચના. એ બધાને જો ઘટલા પ્રમાણમાં લેલવામાં આવે ત્યારે તેજ હમારા મનની અનજીમન છે. ત્યારે હમે પુછીશું કે મંજળવારે જે અનજીમન ભેગી થઈ હતી તે આ જાતની અનજીમન હતી કે? હમારો બાઈબંધ પોતાની છાતી ઉપર હાથ મુકીને કહી શકશે કે આજલા દીવસોની અનજીમન કે જ્યાં હમે ઉપર જણાવેલો ભેગો મેલાવડો મલતો હતો તે જાતની આ અનજીમન હતી? શું તેમાં પાંચ ત્રસરીઓ અને તેમના ખેશીઓ ઉપરાંત પારસી કોમનો અરક, કે જેમાં હોલત, અકલહુશીઆરી, બીજવત્ત, ઉંચી કેળવણી, ઉંચા ધંધા

ઓ તેમજ વેળા વણજ, બહેર
 છાંડી એ સધલું સમાઈ જાય છે
 તે ત્યાં હાજર હતું ? અને જો
 એ સભામાં ઉપર કહેલામાંના છુ
 ટા છવાયા ત્યાં જોવામાં આ
 વતા હતા તો તે સભા કે જ
 યાં જોઈએ તો જ હજાર હોય કે
 વીંશ હજાર પણ હોય, તોપણ તે
 અનન્યમનની સભા કેમ કહેવાય ?
 હમારી કહેવાની મતલબ માત્ર એ
 જ હતી કે આ અનન્યમન તે ખ
 રી અને જોઈતી અનન્યમન હતી
 નહી. આપણી નાની કામનું ટોણું
 જે હાજર હતું તેમાં કા
 મનું ખમીર કે જે આખાં ટોણાં
 ને ખીલવે તે મુદ્દલ હતું
 નહી; વાસતે હમો જે માન અને
 મરતબો ખરી અને જીવતાં જ
 ગતી અનન્યમનને આપી શકાય તે
 જ માન અને મરતબો કોઈ પણ
 આવી જાતની અનન્યમનને કેમ
 આપી શકીએ; અને તેટલજ માટે
 હમો આ જાતની અનન્યમન સા
 થે તેમની કાંઈ પણ “બદગોઈ”
 વગર તેમને કાંઈ પણ અપમાન ક
 ર્યા વગર માત્ર હમારો અદના અ
 વાજ એટલા માટે ઉકાવયો કે જ
 યારે આવા કેમને લગતા નાજુક
 સવાલ ઉપર મુજાહેમત કરવાની હ
 તી તયારે તે અમુક વરગની અન
 ન્યમન આગળ કરવી નહી. એ પ્ર
 માણે ઓજરખવાહીથી હમોએ અ
 રજ કરી હતી. એમાં હમોએ શું
 ગુનાહ કીધો કે જેથી કરી હમા
 રા હાતેયછુ બાઈબંધે અનન્યમન
 નું અપમાન અને બદગોઈના આ
 શાખો અમારી ઉપર મુક્યા ? આ
 ભાંજગઠ જામે જમશેદે પાછી તા
 જી કરવી નહી હતી તેનું ખીજું
 મુસતફીમ કારણ એ છે કે પારસી
 પંચાયતના ત્રસડીઓ જેમની સા

થે મુજમો માંડવામાં આવ્યો છે
 અને જેમની ઉપર વાહીઓએ ત
 રહવાર માગણી કરી છે તેમનો અ
 ને એ છાપાખાનાનો સંબંધ જો
 તાં એ પત્રે એ સવાલમાં માથું
 મારેલું વાજબી ગણાય નહી. જ
 મે જમશેદ પોતે કબુલ કરે છે કે
 “હમારા કેટલાક બાઈબંધે” હમને
 વારંધડીએ પંચાયતના ત્રસડી સા
 હેઓના વાજંતના એલકાબથી ઓ
 જખાવે છે જે માન કબુલ રાખવા
 ને અમો જરા પણ ઓસકાતા ન
 થી. બલકે એ માન ધરાવવા માટે
 હમો મગડૂર છીએ. હા—બેશક !
 અમો પારસી પંચાયતના વાજંત
 છીએ એટલુંજ નહી પણ નરસી
 કામના વાજંત ધરાવવાનું માન
 ભોગવીએ છીએ.” એ ઉપરથી પહે
 લો સવાલ જે ઉપજે છે તે એ કે
 એ ત્રસડી સાહેબોનું વાજંત થ
 વાનું કામ હમારા બાઈબંધે શા
 કારણસર માથે ઉકાવયું છે ? એ
 બાઈબંધ ભુલી જાય છે કે ત્રસડી
 સાહેબો સાથનો એમનો સંબંધ
 મેહેરમાન મુરખબીઓ અને એક
 આભારી તથા ઉપકારી જેવો છે
 અને જ્યાં મુઘી એ જાતનો સં
 બંધ ચાલુ રહે ત્યાં મુઘી જે પ
 ણ પત્ર તેમના વાજંત થવાનો હા
 વો કરે તે પત્ર વાંચે અને તેમાં
 થતાં તેમના મુરખબીઓના લખાણ
 વીશે કાંઈ પણ હમારી તરફની ગુ
 કતેશીની તથા અમીત્રાય વગર અ
 મારા વાંચનારાઓએ પોતેજ વીચા
 ર કરી લેવો, અને એવાં વાજંત
 માં જ્યારે તેવા મુરખબીઓ વીશે
 કાંઈ પણ લખાણ બહેર સવાલ
 ના સંબંધમાં તેમની તરફદારી ક
 રનારાં આવે તેમને કેટલું વજન
 આપવું તે પણ હમો હમારાં વાં
 ચનારાઓની સારી સમજણ ઉપર

છોડીએ છીએ. માટે જે કો
ઈ પણ એવો એકરર કરે કે હમો
હમારા મુરખખીનું વાળું ત્ર છીએ
તમારે તે વાળું ત્રમાં જો મુરખીઓ
નાં ગીતો ગવાય ચાને જેમની ઘં
ટીએ ફળાય તેમને સાફ પીરસાય
એવો જે જાહેરમાં એકરાર કરવા
માં આવે તો તે વીશે પચુ શું
વીચારવું તે કામ પણ હમો હમા
રા વાંચનારાઓની મુનસફી ઉપર
છોડીએ છીએ. જામે જમશેદના પો
તાના કહેવા પ્રમાણે તે પોતાના મુ
રખીઓનું વાળું ત્ર છે અને હમો
ને પણ તે નાકબુલ નથી.

ત્રસ્ટી સાહેબોને એક ચેતવણી.

પણ હમો ત્રસ્ટી સાહેબોને અને
એક માનપુરવક ચેતવણી આપીએ
છીએ કે જામે જમશેદ જે આપો
કાર જાહેર કર્યું છે કે ત્રસ્ટી
સાહેબોનું તે વાળું ત્ર છે તે બીનને
જો તેઓ પહેલીજ તકે તેનો જા
હેરમાં ખુલ્લી રીતે મજબુત ઇન
કાર કર્યા વગર પસાર થવા દેશે
તો તેઓએ સતત રીતે માફ રાખ
વું કે તેઓ કોઈ દીવસે ભારે સંક
ડારણમાં આવી જવાનો સંભવ ર
હેશે, એટલું જ નહીં પણ તેઓ કા
ચલા રૂપી તેમજ અનજીમનનો સં
બંધમાં પોતાને મોટા ગુંચવાડામાં
આવી પડેલા જશે. માટે હમો ન
મનતાઈથી અરજ કર્યે છીએ કે
પહેલી તકે તેમને આપવામાં આ
વેલી ઉપમા ઉપકાર સહીત ના
પાડી ઉતાવળથી તેનો ઇનકાર કરવો.

અનજીમનનો વીશવાસ કોણ
ધરાવે છે ?

જામે કે કોઈ બીજો ?

હવે જ્યારે એ પત્ર જણા
વે છે કે “પારસી અનજીમનનો હ

મો ઉપર જે વીશવાસ છે અને
આ કટારોમાં રજુ થતી કમીની મુ
ચનાઓ જે વીશવાસથી અનજીમ
ન ઉપાડી લે છે તે પારસીઓ ત
રફના સર્વિકરાયલા વાળું ત્રની ખુ
લ્લી ‘પાસપોર્ટ’ છે. એવું અનુ
પમ માન ધરાવવા માટે હમો ભા
ગ્યશાસ્ત્રી છીએ. તેથી બીજા કોઈ
એ અદેખાઈ કરવી એકતી નથી”
એ કહેવું જેટલું અબીમાનભર્યું
છે તેટલું ખોટું છે. હમો ભાર મુકી
ને કહીએ છીએ કે હમોએ વરણ
વેત્રી અનજીમનનો વીશવાસ એ
પત્ર ધરાવતું જ નથી. બલે પા
રસી કોમનો ભોલો અને બલે ભુ
લાવો ખાતો વરમ જે ખરી ધાર
મીક લાગણી કરતાં જાત જાતના
વેહેમોનો ભોગ હોય છે તેમનો તે
કદાચ વીશવાસ ધરાવતું હોય તો
હમો તે ના પાડ્યું નહીં. પણ હ
મો હીમતથી અને સંપુરણ ખાત
રીથી માનીએ છીએ કે જે પારસી
ઓનો ચલીઅ તો, શીખેલો, સધરેલો
અને કેવવાયલો વરગ જેઓ પોતાને
માટે વીચાર અને ઉપયોગી કામ કરી
શકે, જેઓ પોતાની કામનેજ નહીં
પણ આખી દુનયાને ઉપયોગી થઈ
પડે, જેમની દરશીમરયાદા ધણી
લાંબી તે વરમ યાને ગે. આ પાર
સી અરકનો વીશવાસ એ પત્ર ધ
રાવતું હોય એ અતીશય શક
ભરતું છે. એ વીશવાસ તો
કોઈ બીજાંજ પત્રો ધરાવતાં
હશે. માટે જો હમારો એ ભાઈબં
ધ એમ સમજતો હોય કે આખી
અનજીમનનો તે વીશવાસ ધરાવે
છે તો તેમાં તે મોટી ભુલ કરે
છે. એ ભાઈ જે જાતની અનજીમ
નનો વીશવાસ ધરાવે છે તેની કો
ઈ હડાડે કોઈ પણ અદેખાઈ કર
શે નહીં. કાંઈકે એવી જાતની અદે

ખાઈ કરીને ઠાઈ પણ બીજો બાહેર જાયો પોતાને કામદો કરનાર નથી. એ પત્ર જો એથી પોતાને લાગ્યશાલી સમજતો હોય તો એ ધારણા તેને સુખારક છે. જ્યારે અમારી નેમ એક ઉતરતી પંકતી ની અનબુમનને ચઢીયાતી સચીતી માં લાવવાની છે ત્યારે બીજાઓ જો તેમને તેની તે સચીતીમાં રાખવાની કાલજી તથા ઇચ્છા ધરાવતા હોય તો તે તેમને સુખારક છે.

જામે જમશેદનો હુમલો.

હવે અમારા એ લાઇબ્રેરીની આરટીકલમાં જણાવેલા બીચારના સંબંધમાં કાંઈક નુકતેચીની કરીશું. અમે આગળ કહી ગયા છીએ તે મુજબ ફરી અમે ખાત્રીથી કહીએ છીએ કે અનબુમનની એ સલા રેડીએનટેટીવ નહીં હતી. તેમાં માંડ માંડ બે હજાર આસામી હતા અને ઘણી છુટથી બોલીએ તો અઢી હજાર માણસ હતા. સુધરેલા બીચારનાઓ ગેરહાજર હતા અને સલા મુદલ ફેતેહમંદ નીવડી હતી નહીં. ઉપલી બીનાઓ હમોએ મ નમાનતી રીતે પુરવાર કરી છે, પણ જ્યારે હમારો લાઇબ્રેરી એ સલા બીના બાહેરો બોટી પાડવા નીકલ્યો છે અને હમારો નુકતેચીની સામે પ્રોટેસ્ટ કરે છે ત્યારે હમો હમારી ટેટલીક તકરાર પાછી રજુ કરતાં બીજી નવી તકરારો અને દલીલો અને રજુ કરવાની રજા લઈશું. જેથી હમારા વાંચનારાઓની ખાત્રી થશે કે હમોએ જે દલીલો અને તકરારો રજુ કરી છે તે ખરી છે, એટલુંજ નહીં પણ હમારા એ લાઇબ્રેરી નુકતેચીની અને ટીકાઓ તદ્દન નાપાયાદાર અને ઘણું દરજ્જે બે આડે રસતે દોરવાના છે. હ

મારો લાઇબ્રેરી જણાવે છે કે “એથી અઢી હજારનો અંદાજ તદ્દન હસવા સરીખો છે”. હવે આંકડાઓથી પુરવાર કરવાને સામર્થ્યવાન છીએ કે બેથી અઢી હજારનો અંદાજ તદ્દન ખરો છે અને આઠ અને દશ હજારનો અડસટો તદ્દન હસવા સરીખો છે, એટલુંજ નહીં પણ કેવળ કલપિત છે. એ લાઇબ્રેરી વધુ લખે છે કે “ટાઇમસ ઓફ ઇન્ડિયાનો રીપોર્ટર અનબુમનમાં કેટલાક હજાર આફ્રીકાની હાજરી બતાવે છે.” હમારા વાંચનારાઓ જોશે કે જે રીપોર્ટરના રીપોર્ટ ઉપર હમારો લાઇબ્રેરી બોટી મહાર બાંધે છે તે રીપોર્ટરજી પોતે એ બાબતનો રહીઓ આપતાં એ લાઇબ્રેરી તકરારને જમીનદોસત કરે છે. હમારા પ્રતીનીધીએ એ રીપોર્ટરની સુલાકાત લેતાં એ બાબત વાતચીત કરી તેઓ પાસથી જે હકીકતો મેલવી છે તે હમો નીચે રજુ કર્યે છીએ:-

“ટાઇમસ ઓફ ઇન્ડિયા”ના રીપોર્ટર હમારી બીગતો ખરી પાડે છે.

“ટાઇમસ”ના રીપોર્ટરે અમને જણાવ્યું કે, તમે જાણો છો તેમ જોવી સલાઓમાં હમો બીજા ઇંગ્લેન્ડ લાઇબ્રેરીના રીપોર્ટરો જેડે મલીને મમ કરીએ છીએ. હવે આ સલાના રીપોર્ટરનું પી એમબલ એક લાઇબ્રેરી તરફથી અગાઉથી લખી રાખવામાં આવ્યું હતું અને પહેલી ૧૦ “કોપી” તો તેવજી લખીનેજ સલામાં આવ્યા હતા, એ કોપીમાં હજારો શબ્દ (several thousand) અગાઉથીજ સુકતામાં આવ્યા હતા. પણ જ્યારે સલામાં હાજર રહેલાઓની સંખ્યા તેં નજરો નજર જોઇ, ત્યારે મારી તો આગલા અનુબંધને લીધે ખાત્રી હતી કે માણસોની સંખ્યા ૨ થી

૩ હબ્બર કરતાં વધારે નહીં હોવી જોઈએ. જે પુરતબ મારા બાઈબ'ધ રીપોર્ટરોને પણ એ વીશે કહ્યું અને એટલું પણ ઉમેર્યું કે સભા રેપ્રીઝેન્ટેટીવ હતી જ નહીં. આ મારા વીચારો મારા બાઈબ'ધ રીપોર્ટરોને પુરતબ જણાવવા હતા. હવે જ્યારે મી. કેમ્પી સાંબીસીટર આવી ગયા, ત્યારે પછી હું અને બીજા રીપોર્ટરો બહાર નીકળી ગયા અને બહાર નીકળતાં નીકળતાં મને લાગ્યું કે સભા કોઈ પણ રીતે અદ્ભુત પ્રકારની હતી નહીં. "થાઉસનડ્ઝ" ખોલ અમેએ નાપર્યો, તેના અરથ ૨-૩ હબ્બર પણ થાય. હું હમણાં પણ કહ્યું કે તમેએ જે બે થી વધી હબ્બરને આંકડો આપ્યો છે, તેજ સાધારણ રીતે જોતાં વાજબી લાગે છે અને તમેએ જણાવ્યું હતું કે સભા રેપ્રીઝેન્ટેટીવ હતી નહીં. એટલે ફરીઆદક્ષના ધીમાયતીએ અથવા તેઓના આપાર વીચારોને ટેકો આપનારા જેરહાબર હતા. એ વાત કોઈપણ પણ ના પાડી શકાય તેવી નથી.

ઉપલી કડીકત ઉપરથી હમારા વાંચનારા એ જોઈ લીધું હશે કે હમારી સંખ્યા જે હમારે પુરતી જુસતોજુ કરીને અને પ્રમાણિકપણે રજુ કરી હતી. તેને ઉપલા રીપોર્ટર જેવણ વરસો થયાં એ ધંધામાં માહિતમાર અને અનુભવી સભા છે તેવણે જોડિયોલ ખરી પાડી બાઈબ'ધ જામે અને બીજાઓ જેઓએ ખોટી અને કલપીત સંખ્યા આપી પારસી પ્રબંધને આડે મારએ દોરવવાની તજવીજ કરી હતી તેઓને આજુબ ફટકો લગાવ્યો છે. આથી સ્વસ્ સંખ્યાની બાબમાં બીજાં શું પુરવો આપીએ તે હમે જોઈ શકતા નથી. ત્યારે એ પ્રમાણે ખુદ ટાઈમસ એક ધંડીઆ જેનો ટેકો બધે જમણે પોતાને મણેલો સમજતો હતો તે પત્રનો ટેકો તો હમનેજ ચડ્યો છે. જહીં જોઈએ એટલે તે ટાઈમસની

સાથે મહીને લખેલું એટલે જોઈએ એટલેનો ટેકો પણ હમારો કહેવાય. બાઈબ'ધ એડવોકેટે તો બીજેજ હાટે મીટીંગનો હેવાલ આપતાં જણાવ્યું હતું કે સભા અસલ બીચારના પારસીઓની હતી અને જોલ બલેસ બાગમાં નાખવામાં આવેલો મંડપ ચીકાર ભરાયો હતો. ત્યારે હવે જે ઇંગ્લેન્ડ પત્રોના ટેકા ઉપર જામેએ મહારત રાખી હતી તેનો ટેકો હમને છે ત્યારે હમરો એ બાઈબ'ધ એકલોજ છે કે જે મીટીંગના સભાસદોની સંખ્યા ૮૦૦૦ ની જણાવે છે.

શું બધું સમાચારનો અડસટો.

આગલ ચાલતાં એ બાઈબ'ધ પોતાની જુદા ચાલુ રાખી પેતાના ટેકામાં શું બધું સમાચારના રીપોર્ટ ઉપર મહારત બાંધે છે, પણ એ મહારત પણ હમારી ટુંકી અને ટય દલીલથી જવી રીતે હમે એ પહેલી વકરાશ તોડી તેવીજ રીતે એકે કણુમાં તોડી શકીશું. એ સભામાં હમેએ હમારા ચાર રીપોર્ટરો મીટીંગમાં શું જોલાય છે તેનો રીપોર્ટ લેવા મોકલ્યા હતા. હમારો બીજા એક પ્રતીનીધીને હમેએ જોલબલેસ જાગની સામેના એક ઘરમાં બેઠક કરાવી આપી હતી, જે ત્યાંથી આખી સભાને "બરડસ-બાઈ-વધુ" બરાબર લઈ શક્યો હતો. ગીરમામ ત્રામ ટર મીનસ ઉપર અમેએ એક પ્રતીનીધી રાખ્યો હતો. જે ત્રામમાંથી ઉતરતા સઘળા લોકોનું અવલોકન કરતો હતો, જય રે બીજો એક પ્રતીનીધી ગાડીમાં આવતા લોકો તે મજ ત્રેનોમાંથી ઉતરતા લોકો ઉપર ચરનીરોડન નાકો આગલ નજર રાખતો હતો. હમે જમારે સભા

યરૂ થઈ તયારે હમારા મજકુર આ રીપોર્ટરો અને બીજા પત્રોના રીપોર્ટરો સાથે હમેશાં થાય છે તેમ હજાર રહેલાઓની ગણતરીના સંબંધમાં વાતચીત થઈ અને હમારા એ આર રીપોર્ટરો પણ આ ર હજારની સંખ્યાનો અડસટો લઈ આવ્યા હતા, પણ જ્યારે હમે એ ઉપર જણાવેલા હમારા સઘળા પ્રતીનીધીઓ એકઠા મઠીઆ અને જ્યારે સરવે જણે પોતે લીધેલી નોંધો સરખાવી તેમજ હમે એ આગલ રજુ કરેલો ખુરશીઓ અને બાજ ટોનો હીસાબ સઘળાઓએ લીધો તયારે હમે માંડમાંડ બે હજાર ની સંખ્યા ઉપર આવ્યા, જેમાં બીજા છુટછાટના ૫૦૦ ઉમેરતાં કુલે સંખ્યા ૨૫૦૦ ની થઈ. બાઈ બંધ સમાચારના રીપોર્ટરોએ ઉપર જણાવેલી વાતચીતમાં સુચવવામાં આવેલા આંકડા મુજબ આર હજારની સંખ્યા જણાવી તેમાં નવાઈ નથી. બાઈબંધ જામે જમશેદ ટાઈમસની “કેટલાક હજાર”ની અને પોતાની આંક હજારની સંખ્યા અનન્યમનના બળના ખરા આંકડા તરીકે રજુ કરેછે, પણ હમે એ ઉપર દેખાડી આપ્યું તેમ બાઈબંધ ટાઈમસનો રીપોર્ટર તો અમારો અંક સટો ખરેખરો ગણી અમારા એ બાઈબંધની ગણતરીને હસવા સરખો ઠેરવે છે.

હવે ખરૂં કોણુ ?

તયારે હવે ખરૂં કોણુ અને જોડું કોણુ તેના નીરણુય કરવાનું કામ તે મજ સભા રેપ્રીઝેન્ટેટીવ હતી કે નહીં તેનો નીરણુય કરવાનું કામ પારસી પ્રજાનું છે કે જે કરવામાં કરી મુશ્કેલી નથી. એ બાઈબંધ જણાવે છે કે “હમારા મત

પ્રમાણે ગયા મંગળવારની અનન્યમનને રેપ્રીઝેન્ટેટીવ મંડળ ગણવાના પાડવી તેના જેવું હડકડતું અજ્ઞાનપણું અત્યાર અગાઉ કદી બતાવવામાં આવ્યું ન હતું.” હવે એ હડકડતું અજ્ઞાનપણું કોણુ બતાવ્યું હતું તે શોધી કાઢવાનું પણ હમારા વાંચકોને મુશ્કેલ લાગશે નહીં.

એ લખનાર આપણા કોમના જણેલા આગેવાનો કે જેમની સંખ્યા કાંઈ નાની નથી તેમનું લાઈ બલ કરી જ્યારે તેઓ ઉપર એ વો આરોપ મુકે છે કે કોમના સુખ દુખમાં ભાગ લેવાની તેઓ ફરકાર નહીં રાખતાં કોમનો મધ્યમ અને ગરીબ વરગ જીવે છે કે મરે છે તે બજવાની બેરકારી બતાવે છે અને જેઓને કોમી કામો માટે સહેજ પણ કાળજી નથી. એ માનવંત આગેવાનો જેમને વારં વાર એ પત્ર સતાવતું અને જેઓની તેનાજ બોલમાં બોલીએ તો “બહોઈ” કરતું રહ્યું છે તેઓ જે આવી સભાઓમાંથી અલગ રહે અને તેના કામકાનેમાં ભાગ નહીં લે તો તેમનો શો વાંક છે ? એ આગેવાનો કોમને આમલ વધવા અને દુનયાની બીજી ચઢચાતી કોમોની સંક્રમાં લાવવાની ઉમેદ અને ઇચ્છા રાખે અને બીજી તરફથી જ્યારે કોમને એ કે પછાત નહીં તો સમીર રાખવાની કોશિશ કરવામાં આવે તો પછી એ આગેવાનો કચવાઈને પોતે એ પ્રછાત રાખવાના કામમાં ઉત્તેજન નહીં આપે અને જુના વીચારના પારસીઓની સંક્રમાં નહીં જોડાય તો તેમાં કોઈ પણ તેમનો કસુર જોઈ શકે નહીં.

અલબત્ત તેમને માટે સભાના

દરવાજા તો ખુલ્લા હતા, પણ તે મને બોલવાની અને પોતાના વીચારો બહાર કરવાની છુટ થું હતી? મીઠા શાપુરજી ગઝદર એક તદ્દન સાદી અને અકલપસાંદ દરખાસત લાવ્યા હતા, તેવજીને જ્યાં રે પોતાના વીચારો વટીક દ. શાવવા દેવામાં નહીં આવ્યા અને તે વજી ઉપર ડુઆનો માર પડીઓ, ત્યારે બીજાઓને થું બોલવા દેવામાં આવતે? હા. કહ્યું છે છાંએ કે અર્થતજ નહીં. માથાં ભાગવા વ'શે હમોએ ઇશારો કીધો, તેને અનજીમનની “બદગોઈ” કરનારો અને અપરાધ કરનારો જણાવવામાં આવ્યો છે, પણ એ તો જાણીતી બીના છે કે, હમોએ જણાવેલો ભય વાજબી હતો અને એવાજ વીચારથી કોમના કેળવાપણા આગેવાનો સભાથી દૂર રહ્યા હતા.

કોમની કોમ.

એ ભાઈબંધ આગળ ચાલતાં જણાવે છે કે, કોમની “કોમ” સભામાં હાજર થઈ હતી. એ “કોમ”ની અંદર કોણ કોણ હતા, તેઓનાં નામ જો પોતાની શહાદતના ટેકામાં આપ્યાં હતાં તો હમો પાંચસોથી એક હજાર નામ આપીને બતાવતે કે, જે ખરી “કોમ” જે મોટા પારસી મેળાવડાઓમાં જોવામાં આવે છે, તેઓએ આ સભાથી દૂર રહી સભા તરફ પોતાની હીલસોજી નહીં બતાવતાં પોતાની લાગણીઓ પોતપોતાના મંદગોમાં છુટથી બહાર કરી હતી. એ “કોમ” વીશે બોલતાં શેઠ દોરમસજી દાદાભાઈ જડજે વરસો ઉપર કરેલાં એક ભાષણનો ફકરો ટાંકવામાં આવ્યો છે, તો કાં નહીં શેઠ દોરમસજી પોતે જેવજી કોમના એ

ક ખરા આગેવાન ગણાઈ શકાય અને જેવજી અગાઉ અનજીમનોની સભામાં ઉલટમંદ ભાગ લેતા હતા, તો તે વજી સાહેબે કાં નહીં સભામાં આવવાની તસદી લીધી અને જેવજીના દરખાસના બીજા સેંકડો પારસીઓ થું કામ એ સભાથી દૂર રહ્યા? મીઠા ગઝદર વીશે બોલતાં એ લખનાર જણાવે છે કે, “તેવજી તરફ અનજીમને જે અભાવ બતાવ્યો, તે માટે તેને બદનામ કરવામાં આવે છે, તે અણધરતું છે. અનજીમને તેવજી સામે પોતાની દીનચુસત પ્રમાણીક લાગણી રજુ કરી હતી અને તેની તરફ આપણે સંપૂર્ણ પસંદગીથી જોઈ નહીં થક્યે, તોપણ એટલું તો કમુલ કરવું જોઈએ કે અનજીમને પોતાનો ખુલ્લા દીવનો અરગમો પ્રદરશીત કરીનેજ ચુપકીદી અખતમાર કરવામાં જખરી સહનશીલતા બતાવી હતી” પારસી પ્રવાને સારી રીતે રાશન છે કે, મીઠા ગઝદરની દરખાસત જે એક માત્ર કમીટીને મવાની કરી હતી, તેમાં દીનચુસત અને પ્રમાણીક લાગણીઓ કેમ દુખાય તે અમને સમજ પડતું નથી. જ્યારે એક કમીટી નેમવાની દરખાસત સામે ધુળરો કરવામાં આવ્યો, ત્યારે બીજા કોઈ સભાસદે જે ધારમીક બાબદ ઉપર પોતાનું પ્રમાણીક મત બહાર કીધું હતું, તો તેના હાલ થું થતે? તેવા બોલનારાઓનાં માથાં ભાંગતે એટલુંજ નહીં, હાડકાં તુટતે એટલુંજ નહીં, પણ તેથી પણ વધારે ખરાબી કદાચ થતે એમાં નવાઈ નથી. વલ્લી મીઠા ગઝદરની દરખાસતના સંબંધમાં એવું કહેવાય છે કે સભાએ સહનશીલતા બતાવી હતી, ત્યારે થું હમારો ભાઈબંધ એમ કહેવામાં

એ છે કે, આટલી કમીટી નેમવાની આગદમાં પણ સલા ને સહનશીલતા નહીં બતાવતે તો શું મીં ગઝદરનાં હાકાં પાંચલાં ભાંગવામાં આવતે ચા તેમને બીજી ગંભીર ધજા કરવામાં આવતે? “ધંગલડ અને જામેરીકાની આવી એક સલામાં આવજ સલા સહ પોતાની દરખાસ્ત રજુ કરવા કે થોડું ઘણું બી લાશણ કરી શકે તે નહીં, પણ કોઈ જુદાજ અવતારમાં બહાર પડતે.” એ લખનાર જુદી જાત છે કે, ધંગલડ અને જામેરીકામાં જે સલાઓમાં તાક્ષણ જાતે છે, તે સંસારી યા ધારમીક સલાઓ નથી, પરંતુ તે સલાઓ તો રાજદવારી હોય છે કે જ્યાં જુદી જુદી પક્ષોના સલામતો હાજર હોય છે. આ કાંઈ મોટા રાજદવારી સલા હોતો નહીં. આ તો એક અસારી સલા હોતો, જેની ઉપર કો મનુ મત માંગવામાં આવતું હતું અને તેના સંબંધમાં મીં ગઝદર માત્ર કમીટીની માંગણી કરી હતી. એ કામ સાથે એક રાજદવારી સલાની સરખામણી કરવી એ હસવા જોગ છે. એક ગમથા એ લાઈબ્રેરી અનનુમનની વખાણ કરે છે અને બીજી તરફથી પોતેજ એ “અનનુમન” તરફથી જે તે “સહનશીલતા” નહીં રાખતે તો મીં ગઝદરને માર પડવાની વકી રાખતો જણાય છે. ત્યારે હવે એ કહેવાતો અનનુમન કેવી હશે, તેનો વાંચનાર સહેજ ખચાલ કરી શકશે મીં ગઝદર જ્યારે માત્ર કમીટી નેમવાની દરખાસ્ત ઉપર જોલવા ઉઠ્યા, ત્યારે તેમના તરફ જે ચાલ સમાએ ચલાવી, તેને માટે એવું જણાવવામાં આવે છે કે, સલાએ સહનશીલતા બતાવી હતી.

ત્યારે જે જોનં સર કીરોઝશાહ મેહેતા યા મીં દીનશાહ વાચણ સલામાં હાજર થઈ, પોતાના વીર પ્રમાણીક વીચારો બહાર કરવાની હીમા કરતે, તો એ સમા તેમના તરફ કેઈ જાતની “સહનશીલતા” બતાવતે અને એ માનવંત ગ્રહસથો સલામાંથી “કાંઈ જુદાજ આધાર”માં બહાર પડતે કે નહીં તે તેમને વરજુન આપવા કરતાં તે વીચારી લેવું સહેલ છે.

જામેતા રાનીવારના પીકચરો

ના નાદર નમુના.

હવે પોતાની સાહાદતોના ટેકામાં એ માઈગ્રંથે ગયા રાજવારના અંકમાં સલાને લગતાં કેટલાંક પીકચરો જે ખાલ ફોટોગ્રાફો ઉપરથી લેવામાં આવ્યા હતા તે રજુ કરે છે. હમે કહીએ છીએ કે એ પીકચરો જામેની સાહાદતોને ટેકા આપવાને બદલે માત્ર તેને તકન તોડી નાખે છે. કેટલાક એકસપર ટોને એ પીકચરો દેખાડવામાં આવતાં તેઓએ જણાવ્યું કે જે બાજને એકજ ભાગ કે જ્યાં માત્ર સલાજનો ખીચોખીચ બેઠા રા ઉભા હતા તે આખા ભાગનો જે ફોટો લેવામાં આવ્યો હતો તો “મે ગનીફ ધંગ ગલાસ” ની મદદથી મંડપની અંદર કેટલા થપસો હતા તેનો લગભગ અડસટો કાઠી શકતે. પણ એ પીકચરો માત્ર મંડપના ચોકલ ભાગે નાજ હોવાથી દરેક ભાગ અડેક લઈએ અને મે ગનીફ ધંગ ગલાસ વડે તે માંડેલા માણસોની ગણતરી કરીએ તો એક ચારસ ઇંચે કેટલાં માણસ આવે તેનો સહેલ બરાબર નીકળી શકે અને આખા મંડપની અંદર આઠ હજાર માણસો છે એમ કહેવું એ

પીકચરો પોતેજ ખોટાં પાડી આ પે. જે વીભાગોના પીકચરો લેવા માં આવયાં છે તે એ એકસપરટો ના કહેવા પ્રમાણે ૮૦૦૦ ની તરફ તદ્દન ખોટી ઠરાવી આપે છે. તેમ તું કહેવું એવું છે કે મોટીંગની સંખ્યાના સંબંધના આ પુરાવા બાંધે એ રજુ નહીં કીધા હતાં તે બેડે તર થઈ પડતે. અત્રે જણાવવું પ્રસંગોપત્ત થઈ પડશે કે ભાઈબંધ બાંધે જે પીકચરો રજુ કરે છે તે વીશમી સદીના હુનરને શોભા લગાડવા કરતાં તેને ખાખ આકાર માં રજુ કરે છે. ઘણા સારા રૂપ રંગના માણસો વારે ઘડીએ ઘણા કદરૂપા રજુ થાય છે.

પારસી-પ્રેસીડેનસી મેચમાં કેટલાં લોક હાજર થાય છે ?

ઇલાકાના ઇંગ્લેન્ડે વીરધ પારસી એવાલી મોટી મેચ જ્યાં તમાશા ગીરોની ભારે મોટી સંખ્યા હાજર થાય છે, જ્યાં મેદાનની ચારે બાજુએ સરવે કેમના પચરંગી લોકો ડીસોડીસ અને ખીચોખીચ, સાત સાત અને આઠ આઠની હાર માં ઉભા રહે છે, જ્યાં સેંકડો આસામીઓ ઝાડ ઉપર અને ગાડીઓના ટાપ ઉપર બેસી બાંધે છે, જ્યાં વીશ વીશ તંત્રીઓની અલગ અલગ ગારમાં ખીચોખીચ લોકો બેસે છે તે તેવી મેચમાં પણ હાજર રહેલાંની ગણતરી કેઈ હીવસે પણ આઠથી દશ હજારની વધુ થઈ નથી, તે આલબલેસ બગ જે એ મેદાનનું એક નાનું ખુણું કહેવાય અને જે બાગનો લગભગ અર્ધો ભાગ તે તદ્દનજ ખાલી હોય તે ત્યાં આઠ હજાર લોકો કે વીસે પેવસ થયું તે કોઈપણ સાધારણ સમજવાળો માણસ સમ

જી શકે એમ નથી. આ ૬૫ ફીટ ઉંડા અને ૪૫ ફીટ પહોળા મંડપમાં તો હજારો માણસ મવાડવા એ નહીં અને એવું છે પણ મીયાં ભાઈના “બારા કેસ” ના મંડપમાં પણ હમારા ભાઈબંધના કહેલા આઠ હજાર માણસ માઈ શકે નહીં.

ગાડીમાં આવેલા ગ્રહસંથો.

હવે એ સભામાં કેમનો સવળો તત્તવ હતો એમ કહેવામાં આવે છે તે હમો કહીશું કે તે પણ ખરું નથી. જેમ કેમનો વીદવાન વરુણ ગેરહાજર હતો તેમ કેમના બહેન અને શ્રીમંતો પણ સભાથી દૂર હતા. સાધારણ ધામધુમના લગન જ્યારે આલબલેસ બાગમાં હોય છે ત્યારે ગાડીઓની અલગ ર એક ગમથી સર આદમજી પીર ભાઈ વાહેરા સેનીટરી કમિટી તે છે કે શેક ફરામજી કાવસજીના આતશબેહરામ સુધી લાગે છે, જ્યારે ખીજી કમિટી મીં પંથકીના બંગલાથી તે મેચનું રોડ ઉપર મરહુમ માં બસટીસ તેલંગના બંગલા સુધી લાગી રહે છે તે આ કહેવાતી અતજીમનની સભામાં માત્ર ૫૦ ગાડીનીજ હાર ગણવામાં આવી હતાં જે દેખાડે છે કે વીદવાન વરુણ પેટે શ્રીમંતોનો વરુણ પણ હાજર હતા નહીં. વહી એ ૫૦ ગાડીમાં તે પાંચ ત્રસી સાહેબો અને તેમના ખેશીઓ તથા લાગતાવલમતા સાહેબોની કેટલીક ગાડીઓ હશે તે પણ ધ્યાનમાં રાખવાનું છે.

સુપ્રાનટેનડંટ વીલીઅમસન
શું કહે છે?

હાજર થયલી સંખ્યા બે હજાર
રની અંદર પણ ઉપર તો
નહીજ.

હમારા એક પ્રતીનીધીએ ગયા
રવીવારે સુપ્રાનટેનડંટ વીલીઅમસ
ન જેવણ પોતાના બે સુરેપીયન
મદદનીશો સાથે સભાના હોલસે સ
માધાની જાલવવા આલખતેસ બાગ
આગલ હાજર હતા અને જેવણ
ત્યાં આવલથી આખર મુખી હાજ
ર રહ્યા હતા તેવણની મુલાકાત
લીધી હતી. સભામાં હાજર રહેલાં
ઓની સંખ્યા વીશે પુછવામાં આ
વતાં તેવણે કાંઈ પણ આનાકાની
વીના કહ્યું કે દોઢથી બે હજાર
માણસ ભેળું થયું હોવું જોઈએ.
તેવણે જણાવ્યું કે સભામાં લોકો
હાજલ થયા તે વેલા તેવણે જે અડસ
ટો બાંધ્યો હતો તે કરતાં
સભામાંથી લોક બહાર નીકળ્યું
તે વખતે વધારે ભરોસેદાર અડસટો
તેવણ કરી શક્યા હતા. તેવણ વલી
બોલ્યા કે તેવણ નજદીક સતર વ
રસ થયાં મુંબઈની પોલીસમાં નો
કરી બળવે છે અને લોકોની ગં
ભવર ઠક જોવાની તેમને સેંકડો
તક મલી છે, અને પોતાના લાંબા
અનુભવ ઉપરથી તેવણે ભાર મેલી
ને જણાવ્યું કે સભામાં દોઢથી બે
હજારજ માણસ ભેગાં થયાં હતાં.
બે હજારની અંદર હોય પ
ણ તેથી વધુ તો હોઈ શકેજ ન
હાં એમ ખાતરીપુરવક તેવણ મા
નતા હતા.

મીં હોરમસણ અરદેશર
વહાડીઆનો અલીખાય.

આશરે બે હજાર લોકોની
હાજરી-સભા રેપ્રીઝેન્ટેટીવ
હતીજ નહીં-સામી પક્ષ જો
બોલવા ઉઠતે તો માથાં ભાગયા
વગર રહેતે નહીં.

મીં હોરમસણ અરદેશર વહા
ડીઆ બેરીસ્ટર-એટ-લોની પણ હ
મારા એક પ્રતીનીધી સાથે સભાના
એક હોલસ અગાઉ મીટીંગના સં
બંધમાં વાતચીત થતાં તેવણે જ
ણાવ્યું હતું કે તેવણ સભાની અં
દર જવનો ધરાદો રાખતા હતા
અને સભામાં પોતાના કેટલાક વી
ચાર બહેર કરતાર હતા. અગર જો
સભામાં ઘણી ગરમાગરમી ચાલે તો
તે ધારમીક જુસસાની ગરમી પુરી
થયા પછી સભામાં બોલવાનો તેવણ
નો વીચાર હતો અને તેવણ ધરતા
હતા કે સભા તેવણનું સાંભલશે અને
જો તેવણના કહેવા મુજબ અમલ
નહી કરવામાં આવે તોપણ તેવણ
નું સાંભલવા ના પાડવામાં આવશે
નહી. મીં વહાડીઆની કેટલાક
ધર સંસારી અહચણો છતાં તેઓ
સભામાં ગયા હતા અને બીજાઓ
ની માફક પલેટફોર્મ ઉપર નહી
બીરાજતાં સભાજનો સાથે લેલાધને
બેઠા હતા. તેઓએ પોતાની ધાર
ણા પ્રમાણે પોતાના વીચાર દરશા
વવાનો ખયાલ કામમે રાખ્યો હતો
પણ જ્યારે તેઓએ મીં શાપુરણ
ગઝદર જેવણે માવ એક કાંટી
નેમવાની દરખાસત લઈ આવયા
હતા તેવણ ઉપરનો ધડકધુજારો
ભેયો અને જ્યારે કાગળના ફુચા

મેં માર તેવણ ઉપર પડયો તેમજ
 “દુખરાઓનો હીમાચતી” એવા સ
 ખુનો તેવણના કાન ઉપર પડયા તયા
 રે મીં વહાડીયા સેતાન રાગો
 કરી સલા છોડી ચાલતા થયા હ
 તા. તે વેલા તેવણને લાગયું હતું
 કે વીરૂધ પક્ષનો જે કોઈ પોતાના
 ખરા ધારમીક વીર્યરો જણાવવા
 બહાર પડે તો જરૂર મીં ગઝર
 કરતાં વધારે માઠા હાલ થયા વીના
 રહે નહીં. મીં વહાડીઆ મીલ ત
 રફના હરવાળમાંથી બહાર નીકલ
 તા હતા તે રેળા હમારા એક પ્ર
 તીનીધી સાથ મુલાકાત તયાંજ હ
 રવાળ આગળ થઈ અને હમારા
 પ્રતીનીધીના સવાલમાં તયાંજ બીજા
 કેટલાક માટેઓની હાજરીમાં તેવણે
 જણાવ્યું કે સભામાં આશરે જે
 હજાર માણસોની હાજરી હશે. સ
 ભા રેપ્રીઝેન્ટેટીવ હતી કે નહીં તે
 બાબે સવાલ પુછવામાં આવતાં તે
 વણુ બોલ્યા કે સભામાં કોમના ખ
 રેખરા રાહબરો ગેરહાજર હતા અ
 ને તેમની ગેરહાજરી ધવાન ખેંચ
 તી હતી. ગઈ કાલે જ્યારે મીં
 વહાડીઆ સાથ હમારા પ્રતીનીધીને
 વાતચીત થઈ તયારે તેવણે હમને
 કહેવાની ચતા આપી કે સભામાં
 બે હજારથી વધુ માણસ હતાં નહીં
 અને સભા મુદલ રેપ્રીઝેન્ટેટીવ પ
 ણુ હતી નહીં.

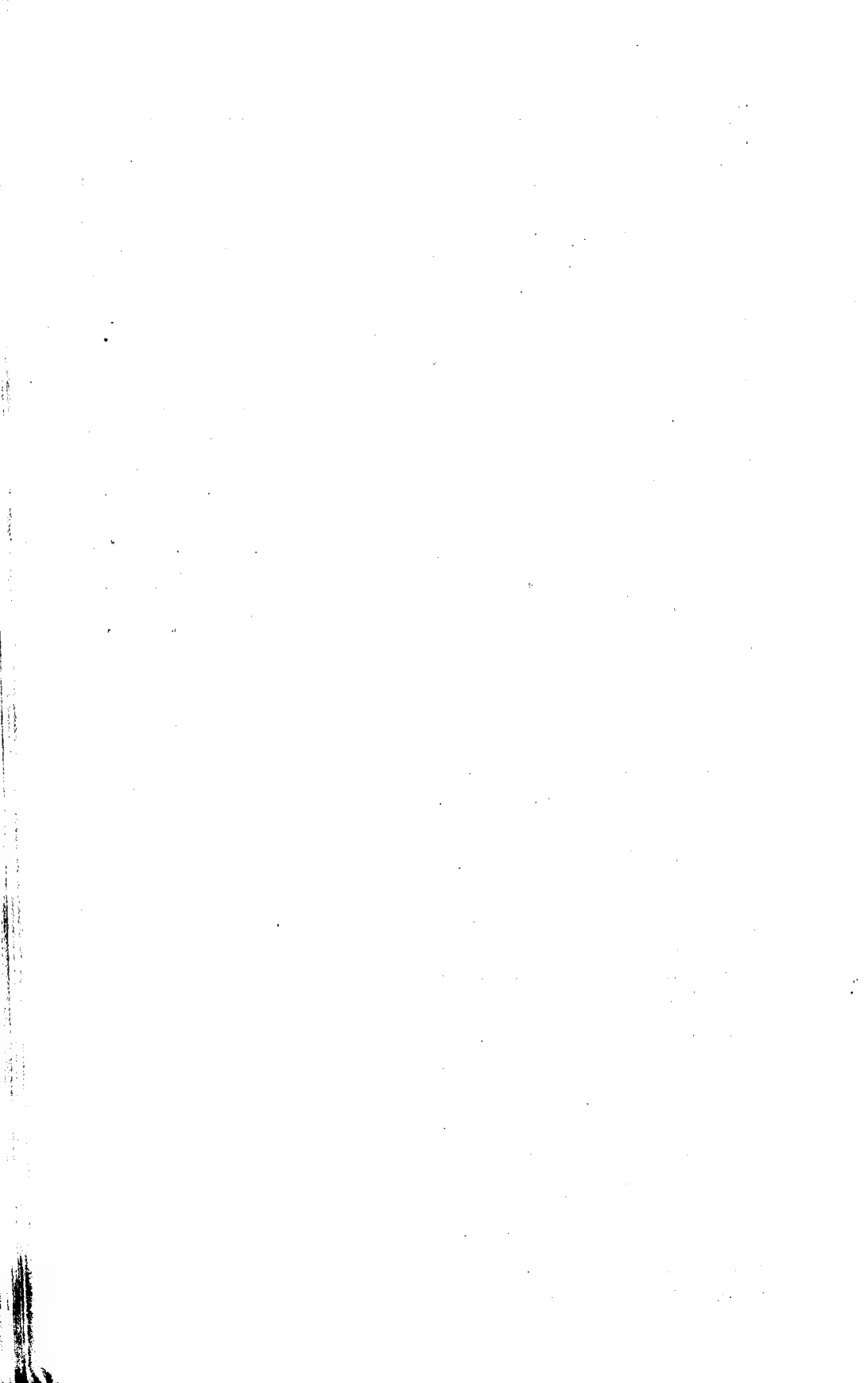
હવે જામે જમશેદ શું કહેશે ?

આ બધા પુરાવા આપયા પછી
 જામે જમશેદ શું કહેશે ? હવે તે
 પોતાની છુકર મુઠ્ઠી હમારા ઉપર
 તરફવાર જાતના આરોપો જે તેણે
 મુકયા છે તે એક અહમચ તરીકે પા
 છા ખેંચી લેવાનું હકસત ધા
 રશે કે નહીં અને એક આ
 ગેવાન પત્રના ચલાવનાર તરીકે
 હમારા સંપુરણ અને વગર થ

રતની માફી ચઢાવા જે એ પત્રવાલા
 શરમાતા હોય તો આખી પા
 રસી પ્રજા જેમની આગલ કેટ
 લોક ખોટી ફલીલો રણ થવાથી
 જે આટે મારગે દોષધ હોએ તો
 તેમની પાસે એ પત્ર સંપુરણ અને
 વગર શરતે અને ખુલ્લી માફી મા
 ગશે એવી હમો ઉમેદ રાખીશું.

સઘલાં પારસી પત્રનો ટેકો.

હમો જણાવવાને ખુશી છીએ
 કે રાજાંદા સહવારના તેમજ અક
 વાડીક એકેએક આગેવાન પત્રનો હ
 મને ટેકો છે, જેઓ સપશટ રીતે
 જણાવે છે કે, સભામાં ૮ અથવા
 ૧૦ હજાર માણસ હાજર નહીં ર
 હતાં માત્ર બેથી ત્રણ હજાર માણ
 સ હતાં અને એ સભા બીલકુલ રે
 પ્રીઝેન્ટેટીવ હતીજ નહીં. “હીંદી
 પંચ” જેણે એક ઉમદા સકેચ એ
 બાબદમાં લખ્યો છે, તેણે હમો
 એ આપેલા આંકડાને તેમજ તે
 વીશેના હમારાં મતને સંપુરણ ટે
 કો આપ્યો છે. એ પત્રોમાંના કેટ
 લાકોનું મત હમો બીજા ભાગ ઉ
 પર આપીએ છીએ.

ବି. ମ. ପ୍ର. ୧୨୮

શાસને. જીભો. રાખવાની. જગો.

အမေရိကန် ဖုလေ့ နိုင်ငံ
ဒေါ်လ်. ၁၁၆.

३१६

કેમ.સી.
બી.સી.

[illegible]

• 1873-1874

અરશનુમ હેવાની કીયા.

તે કેવી રીતે થાય છે.

ખારદેહ અવસ્તાની પુરાણી કેતાબ ઉપરથી
લીધેલા હેવાલ.

અરશનુમ લીધેલાને નવસો નહાવાની વીખત.

અખખારે એહાબર તા. ૧૧ મી એપ્રિલ ૧૯૦૮.

હાથ ફેરવે સનમુખ ચાલતા પાગમી પંચાપતને લખતા મુદ્દામાં સાક્ષી લેવાની વેળા "અરશનુમ"ની કીયા વીશે કેટલુંક વિશાળ હતું. એ અરસનુમની કીયા શું છે અને એક મોએદને કેવી રીતે અરશનુમ આપવામાં આવે છે તેથી જરૂર ચાલતી નાગો મોટા ભાગ નાગકેદ હશે. એટલાજ માટે હશે એ કીયાને લખતી સંપુરણ હકીકત તમારા પારસી વાંચનારાઓના હાથમાં કીએ આજે પ્રગટ કરી છે. એ કીયાને હેવાલ અખખારે સેફઅરના આમલા માટેક મહેદી ન હાદાબાઇ કાવસજીએ પ્રગટ કરેલી તમામ ખારદેહ અવસ્તાના બીજા હસ્તર માંથી સદામરી લીધી છે અને માત્ર જ બદોતી જોડણીના સહેજ ફેરફાર કરી આખી કીયા એમની એમ હમોએ ઉતારી લીધી છે જે હમાગ જરૂર ચાલતી વાંચનારાઓને એક ઉપયોગી થઈ પડશે. એ અરશનુમ કીયા કેવી રીતે થાય છે તેના બરાબર સમજણ આપવા કીયા એક આકર્ષતી પણ હમોએ આપી છે જે ઉપરથી વાંચનારને એ કીયા સમજવામાં થઈ સરલતા મળશે.

અરશનુમ હેવાની હકીકત.

અરશનુમમાંથી જગો નવ વામ મા નવ હાથ હાંડી પેહલી બરાબર બનાવી જોઇએ અને ત્યાં ધાસ કચરો નાખવો નહીં જોઇએ અને સપલી જગાએ રેડી પાથવી જોઇએ અને એ મોમેદ અરશનુમના ધણીઓ મોટી ખુશ કરીને આ હાત હમને બાને પાવની નીરમડીન અને ચોપરવાને નીરમ અને ચોખી બજાવ અને આખ (પાણી) અને એ જવ એરે તેમાં એક નવએરેને (નવ માંડી ભાકડી) ચમચો ખાંધેલો અને બીજાને લોડેકાને કાપલો મા છુરી એક મુદે બાંધેલા તથા કાકારણા (ધાતુના વાસણ) તથા પુચવાં તથા હામના કાંડતી પાતરી લઇને અરશનુમનાની જગાએ જાય અને અરસનુમ લેનારથી ત્યાં જઇ કુસતી પાડી બજા કરીને બીજા બાહરની પાવીમાં બેસે પછી પેલા અરસનુમનામાં એને મોમેદનાંથી એક જલુ અરસનુમનાની જગાએ હમણની તરફ ચોતરફથી થોડીએક પારી કાઢીને તેમાં સપલાં આ હાત મુકે પછી પાણીના કાકારણા ભરી લાવીને બાને જલુ કુસતી પાડી બજા કરે.

પરંતુ અને અમરો. આંધ્રીની નાની જાત
જેરે ઝાઝા હાથમાં પકડીને જ્યાં પથરના
પાઠાડીયાં જોહેવાં છે ત્યાં અગ્નિનાર
પાઠાડીયાં ત્રણ ત્રણ પથરાના અને હજી
પાઠાડીયાં પાંચ પાંચ પથરાના ઇમમલુને
મોઢે જોહેવાં છે ત્યાં આપા ઉમમલુને
મોઢે ઉમા રહીને પેતાં ત્રણ પાડી
આ ઉપર મોટી નજરેના ખીલો મુકી
ને પછી પટે અજનોપર અકુરે મજા
જો અશેમવેઈ (૧) યથા અહુવરેયો
(૫) પટે પછી આજમાં હસતુડી પટે “મ
હસતુડીએ હાદાર હોરમકંડ, અહમતુડીએ
અને અહમતુડીએ અહમતુડીએ સરોહ અહી
અહમતુડીએ જાથોસત સપેનગમાન, અ
હસતુડીએ આહઆહ મારેસપંડ, અહમતુ
ડીએ હસતુર (ફાજા) આહા [અ હસતુર
તે આપતમ હાપ તેનું નામ છે] પ્રાન્ટ
પટે અશેમવડ (૩) ફરઆને મહીજા
સતો જરુથાતરેશ વીરઉઓ અહુહે હક
શેહ (જેડ પટે) ફરસપાઅમ. સ. આહ
અશીઅક તખાહે તનુ માથરહે ફરેડી
ફરેશ આહુડીઅહ અજનોપર ઇયજનાય
ય વજમાપય અજનોપરુયય ફરસપાપ
અ યથા અહુવેરીઆ જોતા ફરવેઅ
ફરે યથા રુજા અજાહપીદ હય ફર
અશુઅ વીડુઆઓ મરાતુ અશેમ (મા
જમાં આજનાર જોલે અશેમ) ખેવાનો
પછી અરજાનુમગાહની ઉાર દીશા તરફ
ની ગાહી યાને પાવીના નામાંથી
ખીજાવાથી મેટી નજરેથી કસ ખેએ
અને ઉતર દીશા તરફનો કસ ખેઅતાં
ખેઅતાં યથાઅહુવેરીઓ (૪) પહીએ
પછી ઉમમશી દીશા તરફની ગાહીમાં ક
સ ખેઅતાં ખેઅતાં યથાઅહુવેરીઓ
(૩) પહીએ પછી હમલુ દીશા તરફની
ગાહીમાં કસ ખેઅતાં ખેઅતાં યથાઅ
હુવેરીઓ (૩) પહીએ પછી આહમશી
દીશા તરફની ગાહીમાં કસ ખેઅતાં ખે
અતાં યથાઅહુવેરીઓ (૩) પહીએ. એ પ્ર
માણે ૧૩ યથાઅહુવેરીઓ પહાં બસનુ
મગાહની આસપાસની જો તરફની વા
વીઓ જોરેના ખાલાએ ફરી કસ ખેઅીએ
યાને પાવી ઠાઠીએ પછી તેજ નજરે
ને લઇને પાઠાડીયાંની આસપાસ કસ
ખેઅીએ. પછલા ત્રણ પથર મુકીને પાથ
પાંચના ત્રણ પાડીયાંની એએ ત્રણ કસ

જેને, પછી તેની સાથે જ લગતાં બીજા
 પાંચના ત્રણ પાડીઓની વચ્ચે સાથે
 જોડેને ત્રણ કસ બીજા જેને તેની જ
 સાથે લગતાં બીજા પાંચ પાંચના ત્રણ
 પાડીઓ અને ચોથા ઉપર પાંચ પાંચના
 સાથે જોડેને ત્રણ કસ બીજા જેને. જે
 પ્રમાણે નવ કસ બીજા જેને પછી બંને
 બાજુ તરફથી પાંચ પાંચના ત્રણ ત્રણ
 પાડીઓ સુકાને વચ્ચેના પાંચ પાંચના
 ત્રણ પાડીઓની વચ્ચે જોડેને ત્રણ કસ
 બાજુ જેને જોડેને સપાળા કસ જે પાંચ
 પાંચના અને બરસનુમગાડ તરફ ત્રણ ત્રણ
 જોડેને ચોથા કસ જેના તરફ પાંચ પાંચના
 ત્રણ પાંચના પાડીઓ આગળ આવીને
 બાજુ સુકા (બાજુમાં પડે સરોસ અસી
 તળીતન કરતાં રોકતા છત છતના આ
 વચ્ચે સામારે લગાડેને અકુરમજા જે
 સુકા જોડેને બાજુ (ચોટા પડે) તથા અકુ
 રીઓ (૨) પંચનેમજા વડેનેમજા જોડે
 સમ જોડેનેમજા અકુરીનામે સરોસકે અ
 સીવડે તપાસેનેમજા અકુરમજા હરસી હરસી
 અકુરમજા અકુરમજા (૧) જોડેને
 પછી નવજેરે હાથમાંથી સુકાને આ
 પાંચ પાંચ કરવાની પાંચમાં જોડેને ઉ
 જો પડે. પછી બાજુ બાજુ છે તે સમ
 નિમજાને બરસનુમગાડની આસપાસની
 ચોતરફથી પાંચની પાંચ ઉતાર દીસા ત
 રફની બીજા પાંચમાં આવીને ઉજો રહે.
 પછી બરસનુમગાડ લેનાર પાંચ બરસનુમ
 ગાડની બહાર બીજા પાંચમાં ઉજો
 રહેને બાજુ છે. અસીનાયર અકુરમજા
 હાજો અસીનાયર (૧) બાજુમાં પડે
 કુમત કુમત કુમતસન કુ મજાને કુ
 મજાને કુ મજાને [કાચુડું] તન પાંચ
 જે પ્રમાણે જેને નામતું બરસનુમ છે
 તેક નામ જોડેને આગળ બીજા પાંચમાં
 જોડેને મોટે કસમાં ઉડાડેને પાંચમાં
 આગળ જોડેને પાંચમાં ત્રણ પાંચ સુકાને
 પ પાંચના પાંચમાં ઉતાર જેને. પછી
 ચોથા કસ કાઢતાર મોટે પાંચમાંથી બા
 હાર બાજુ ચમચો બાજુમાં નવજેરે જ
 મજા હાથમાં પડે અને કાળા હાથમાં
 મજા નવજેરે પડે બરસનુમ લે
 નાર ચોતરફ જમીના હાથ ચોતરફ મા
 જુ ઉપર સુકા. પછી પાંચ મોટે સમજો
 પાંચની નવજેરેના ચમચો તેના જોડે

ઉપરના હાથ ઉપરથી પછી બરસનુમ લેના
 રા ચોતરફ કાળા હાથ પાંચ તે ચમચો
 ઉપર સુકા તે ચમચો તરફથી કાં તે
 બરસનુમ લેનારેના હાથ પાંચ નવજેરેની
 લાંબીને નહીં જોડેને પાંચ કસ ચમચાને
 જ જોડે પછી તે બરસનુમ લેનાર ચો
 થેડે જોડેના પડે અસીનાયર (૩) કસ
 બરસને મજાનાયર જોડેનાયર કીડે
 ઉજો અકુરમજા ઉજો [કાં પડે] હરસસ
 તામજા સરોસકે અસીનાયર તપાસેનેમજા
 માંપરહે હરસીનાયર અકુરમજા અસીનાયર
 થર પ્રમાણનાયર વડેનાયર અસી
 નાયરનાયર હરસસતીમજા તથા
 અકુરેરીઓ જોડેનાયર મજાને અથા
 રતુપ અકુરમજા હાથનાયર અથા
 કીડે બાજુનાયર અસીનાયર. જોડેને પડેને
 ચમચા બહાર નવજેરે ઉજોડેને ચો
 તામી પાંચમાં જોડેને પાંચમાં ચોપ
 કાળો નીરંજા બાજુને ચમચે કરીને ત
 થુ વચ્ચે બરસનુમ લેનારના હાથ ઉપર
 નામીને પાંચ ચોતરફ પાંચમાં જોડેને
 ઉજો રહે અને બરસનુમ લેનાર તે ની
 રંગ નીચે જોડેની રીત પ્રમાણે ચોતરફ
 કરીરને ચોપડે:-પડેના ચોતરફ હાથને
 બાજુ સુધી જોડે પછી માથા ઉપર
 ચોપડે પછી ચોટા ઉપર ચોપડે
 પછી જમણા માન ઉપર ચોપડે
 પછી કાળા માન ઉપર ચોપડે પછી જ
 મણી બાજુ ઉપર ચોપડે પછી કાળી
 બાજુ ઉપર ચોપડે પછી જમણી બાજુ
 માં ચોપડે પછી કાળી બાજુમાં ચોપડે
 પછી જાળી ઉપર ચોપડે પછી પાંચ ઉ
 પર ચોપડે પછી જમણા માન ઉપર ચો
 પડે પછી કાળા માન ઉપર ચોપડે પ
 છી જમણી પાંચમાં ચોપડે પછી કા
 બી પાંચમાં ચોપડે પછી જમણા કુલાં
 ઉપર ચોપડે પછી કાળા કુલાં ઉપર ચોપડે
 પછી અસીનાયરની જમીન પડેનાં પ
 હાથમાં ચોપડેના આવે. પછી જમણી
 જમીન ઉપર ચોપડે પછી કાળી જમીન ઉ
 પર ચોપડે પછી જમણા કુલાં ઉપર
 ચોપડે. પછી કાળા કુલાં ઉપર ચોપડે
 પછી જમણા જમીને જોડે પછી કાળા
 જમીને જોડે પછી જમણા કુલાં ઉપર
 પછી કાળા કુલાં ઉપર ચોપડે પછી જમણી જ
 મણી પાંચમાં ચોપડે પછી કાળી પાંચ

હીને ચોપડે પછી જમણા પગના તળી
યાને ચોપડે પછી ડાબા પગના તળયાને ચો
પ પછી જમણા પગના આંગળાને ચોપડે
કે પછી ડાબા પગના આંગળાને ચોપડે એ
રીતે સપળી જમાએ ચોપડે. પછી બી
જો મોમેદ સમ લઇને બરસનુમ લેનાર
ની આગળ જાએ તયારે તે બરસનુમ લે
નાર તેના ડાબા કનને પોતાના ડાબો
હાથ લગાડીને અતરંગ રાખે. પછી સ
ગને પછી તેની જગા ઉપર બીજી પા
લીમાં લઇ જાય અને પછી પેલા મોમેદ
પોતાની પાવોંધી બહાર બાવીને હા
થમાં ચોટી નવગેરે પકડીને (કમના મ
જદાથી તે નેમસયા ધારમતેસજળયા
આ) સુધી પહોંચે બરસનુમ લેનારને બી
જા પાંચના પાડીમાં ઉપર બેસવાને ન
વગેરે મુકી દેખાડે છે તયારે તે બરસ
નુમ લેનાર (નેમસયા ધા આરમતેસજ
જળયા) ચોટીથી પરીને બીજા પાંચના
પાડીમાં ઉપર બેસે. પછી પેલા
મોમેદ ફીઆમાં નીરંગ લાવીને ચમચા
એ કરી ત્રણ વખત આપે અને પાછો
પોતાની પાવોંધીમાં જાએ અને પછી બર
સનુમ લેનાર ઉપર જણાવવા પ્રમાણે ની
રંગ ચોપડે પછી વળી બીજો મોમેદ
સમ લાવે તેનાં ડાબા કાનને ડાબો હા
થ લગાડી એલાવદો રાખે પછી સગને
પાછો તેની જગા ઉપર લઇ જાય અને
પેલા મોમેદ બહાર આવી નવગેરે લઇને
(કમના મજદાથી તે નેમસયા ધવા આ
રમેતેસજળયા) સુધી પહોંચે બરસનુમ
લેનારને ત્રીજા પાંચના પાડીમાં ઉપર
બેસવાને નવગેરે મુકી દેખાડે. પછી તે
(નેમસયા ધવાઆરમેતેસજળયા) મો
હાડ પહોંચે ત્રીજા પાંચના પાડીમાં ઉપર
બેસે. પછી તે મોમેદ નીરંગ લાવી ચમચા
એ ત્રણ વખત આપીપાછો પોતાની પાવોં
ધીમાં જાય અને બરસનુમ લેનાર નીરંગ
ચોપડે પછી બીજા મોમેદ સમ લાવે તે
ના ડાબા કાનને ડાબો હાથ લગાડી અ
તરંગ રાખે અને સગને તેની જગા ઉ
પર લઇ જાય પછી પેલા મોમેદ પાવોં
ધીમાં બહાર આતાને નવગેરે હાથના પ
કડીને (કમના મજદાથી તે નેમસયા
ધવાઆરમેતેસજળયા) સુધી પહોંચે
બરસનુમ લેનારને ચોથા પાંચના પાંચ

ડીમાં ઉપર બેસવાને નવગેરે મુકી દેખા
ડે પછી તે (નેમસયા ધવાઆરમેતેસ
જળયા) મોહાડે પહોંચે ચોથા પાંચનાં
પાડીમાં ઉપર બેસે. પછી તે મોમેદ
નીરંગ લાવી ચમચાએ ત્રણ વખત આ
પેને પાછો પોતાની પાવોંધીમાં જાએ, અ
ને "ર"નમ લેનાર નીરંગ ચોપડે પછી
બીજો મોમેદ સમ લાવે તેના ડાબા કાન
ને ડાબો હાથ લગાડી અતરંગ રાખે અ
ને સગને તેની જગા ઉપર લઇ જાય પ
છી પેલા મોમેદ પાવોંધીમાં બહાર આ
વીને નવગેરે હાથનાં પકડીને (કમના મ
જદાથી તે નેમસયા ધવાઆરમેતેસ
જળયા) સુધી પહોંચે બરસનુમ
લેનારને પાંચમાં પાંચના પાડીમાં ઉપ
ર બેસવાને નવગેરે મુકી દેખાડે પછી
તે (નેમસયા ધવા આરમેતેસજળયા)
મોહાડે પહોંચે પાંચના પાંચના પાડી
માં ઉપર બેસે પછી તે મોમેદ નીરંગ
લાવી ચમચાએ ત્રણ વખત આપીને
પાછો પોતાની પાવોંધીમાં જાએ અને બર
સનુમ લેનાર નીરંગ ચોપડે પછી બીજો
મોમેદ સમ લાવે તેનાં ડાબા કાનને ડા
બો હાથ લગાડી અતરંગ રાખે
અને સગને તેની જગા ઉપર લ
ઇ જાય. પછી પેલા મોમેદ પા
વોંધીમાં બહાર આવીને નવગેરે
હાથનાં પકડીને (કમના મજદાથી તે ને
મસયા ધવાઆરમેતેસજળયા) સુધી
પહોંચે બરસનુમ લેનારને છઠા પાંચનાં
પાડીમાં ઉપર બેસવાને નવગેરે મુકી
દેખાડે. પછી તે (નેમસયા ધવાઆર
મેતેસજળયા) મોહાડે પહોંચે છઠા પાંચના
પાડીમાં ઉપર બેસે પછી તે મોમેદ
નીરંગ લાવી ચમચાએ ત્રણ વખત આ
પીને પાછો પોતાની પાવોંધીમાં જાએ અ
ને બરસનુમ લેનાર નીરંગ ચોપડે પછી
બીજો મોમેદ સમ લાવે તેના ડાબા કા
નને ડાબો હાથ લગાડી અતરંગ રાખે
અને સગને તેની જગા ઉપર લઇ જાય પ
છી પેલા મોમેદ પાવોંધીમાં બહાર આ
વીને નવગેરે હાથનાં પકડીને (કમના મ
જદાથી તે નેમસયા ધવાઆરમેતેસ
જળયા) સુધી પહોંચે બરસનુમ લેનારને
સાતમાં પાંચના પાડીમાં ઉપર બેસવા
ને નવગેરે મુકી દેખાડે પછી તે (નેમસ

યા ઇઆઆરમેતેશ્વરજીયા) મોહાડે પહોને શાંતમાં પાંચનાં પાઠાડીયાં ઉપર બેસે પછી તે મોખેદ ચમચ એ કીને ૧૮ વખત રેતી તે બંધન લેનારને આપે અને તે બરસનુમ લેનાર સવધાં શરીર ઉપર ચોપડે અને તે મોખેદ પાછો પોતાની પાવીમાં જાએ અને બીજો મોખેદ શ્રગ લાવે તેનાં દાખા કાનને દાખો હાથ લગાડી અતરંગ રાખે અને શ્રગને તેની જગો ઉપર લઇ જાય પછી પેલો મોખેદ પાવીમાંથી બહાર આવી નવગેરે હાથમાં પકડીને (અહુનેમ વેરીમ તનુમ પાછતે, યથાહુરેરીઓ એક કેમનાંમજદાથી તે નેમસયા ઇઆઆરમેતેશ્વરજીયા) સુધી પહોને બરસનુમ લેનારને આઠમા પાંચના પાઠાડીયાં ઉપર બેસાડવાને નવગેરે મુકીને દેખાડે પછી બીજા સયા ઇઆઆરમેતેશ્વરજીયા) મોહાડે પહોને આઠમાં પાંચનાં પાઠાડીયાં ઉપર બેસે પછી તે મોખેદ પુલીયાંમાં આગ લાવીને ચમચાએ કરી ત્રણ વખત આપે ને પાકો પોતાની પાવીમાં જાએ અને બરસનુમ લેનાર આગને ઉપર જાણી તરફીય પ્રમણે બદન ઉપ ચોપડે પછી બીજો મોખેદ સગ લાવે તેના દાખા કાનને દાખો હાથ લગાડી અતરંગ રાખે અને શ્રગને તેની જગો ઉપર લઇ જાય પછી પેલો મોખેદ પાવીમાંથી બહાર આવી નવગેરે હાથમાં પકડીને (અહુનેમવેરીમ તનુમ પાછતે, યથાહુરેરીઓ એક, કેમનાંમજદાથી તે નેમસયા ઇઆઆરમેતેશ્વરજીયા) સુધી પહોને બરસનુમ લેનારને નવમા પાંચના પાઠાડીયાં ઉપર બેસાડવાને નવગેરે મુકાડે પછી તે નેમસયા ઇઆઆરમેતેશ્વરજીયા) મોહાડે પહોને નવમાં પાંચના પાઠાડીયાં ઉપર બેસે પછી તે મોખેદ પુલીયાંમાં આગ લાવી ને ચમચાએ કરી ત્રણ વખત આપે અને પાકો પોતાની પાવીમાં જાએ અને બરસનુમ લેનાર આગ બદન ઉપર ચોપડે પછી બીજો મોખેદ શ્રગ લાવે તેનાં દાખા કાનને દાખો હાથ લગાડી અતરંગ રાખે અને શ્રગને તેની જગો ઉપર લઇ જાય પછી પેલો મોખેદ પાવીમાંથી બહાર આવી નવગેરે હાથમાં પકડીને

(અહુનેમ વેરીમ તનુમ પાછતે, યથાહુરેરીઓ એક, કેમનાંમજદાથી તે નેમસયા ઇઆઆરમેતેશ્વરજીયા) સુધી પહોને બરસનુમ લેનાર તેજ નવમાં પાડીયાં ઉપર બેસીને (નેમસયા ઇઆઆરમેતેશ્વરજીયા) મોહાડે પહે અને નામાંજ પાઠાડીયાં ઉપર બેસી રહે પછી તે મોખેદ પુલીયાંમાં આગ લાવીને ચમચાએ કરી ત્રણ વખત આપે અને પાકો પોતાની પાવીમાં જાએ અને બરસનુમ લેનાર આગ પોતાનાં બદન ઉપર ચોપડે પછી બીજો મોખેદ શ્રગ લાવે તેનાં દાખા કાનને દાખો હાથ લગાડી અતરંગ રાખે અને શ્રગને તેની જગો ઉપર લઇ જાય પછી પેલો મોખેદ પાવીમાંથી બહાર આવી નવગેરે હાથમાં પકડીને (અહુનેમ વેરીમ તનુમ પાછતે, યથાહુરેરીઓ એક, કેમનાંમજદાથી તે નેમસયા ઇઆઆરમેતેશ્વરજીયા) સુધી પહોને બરસનુમ લેનારને દશમ છોડા પાઠાડી ઉપર બેસાડવાને નવગેરે મુકી દેખાડે પછી તે (નેમસયા ઇઆઆરમેતેશ્વરજીયા) બીજાને દશમાં પાઠાડી ઉપર બેસે પછી તે મોખેદ પુલીયાંમાં આગ લાવીને ચમચાએ કરી ત્રણ વખત આપે અને પાકો પોતાની પાવીમાં જાએ અને બરસનુમ લેનાર આગ બદન ઉપર ચોપડે પછી બીજો મોખેદ શ્રગ લાવે તેનાં દાખા કાનને દાખો હાથ લગાડી અતરંગ રાખે અને શ્રગને તેની જગો ઉપર લઇ જાય પછી પેલો મોખેદ પાવીમાંથી બહાર આવી નવગેરે હાથમાં પકડીને (અહુનેમ વેરીમ તનુમ પાછતે, યથાહુરેરીઓ એક, કેમનાંમજદાથી તે નેમસયા ઇઆઆરમેતેશ્વરજીયા) સુધી પહોને બેસી રહે પછી બરસનુમ લેનાર તેજ દશમા પાઠાડી ઉપર બેસી રહેને (નેમસયા ઇઆઆરમેતેશ્વરજીયા) મોહાડે પહે અને તયાજ બેસી રહે પછી તે મોખેદ પુલીયાંમાં આગ લાવીને ચમચાએ કરી ત્રણ વખત આપે અને પાકો પોતાની પાવીમાં જાએ અને બરસનુમ લેનાર આગ પોતાના બદન ઉપર ચોપડે પછી બીજો મોખેદ શ્રગ લાવે તેના દાખા કાનને દાખો હાથ લગાડી અતરંગ રાખે

અને જમને તેની જગા ઉપર બધા જ
 ય પછી પેલા મોખે પાલીમાંથી બહાર
 ર આવી નવજેરે હાથમાં પકડીને (અહુ
 નેમ વેરીમ તનુમ પાછતે યથાઅહુ
 વેરીજો (૧) કેમના ચઠ્ઠાથી નેમસયા
 ધ્યાઆરમેતેશ્વજનયા) સુધી પહોંને
 ઉભો રહે પછી અરસનુમ લેનાર તેજ
 હજામાં પહોં ઉપર ખેસી રહીને (નેમ
 જયા યાઆરમેતેશ્વજનયા) મહોડે પ
 ઠે અને તયાંજ ખેસી રહે પછી તે મો
 ઘેદ પુલીઆમાં આવ લાવીને ચમચાએ
 કરી તથા વખત આપીને તે બાદ પુ
 લીઆને દૂરથી તે જગા ઉપર મુકીને
 તેની આસપાસ પારી કઢાડીને મુને
 મોંડે પોતાની પાલીમાં જઈને આવ ના
 મેલું પાપીતું કઢારણું લાવીને તેમાંથી
 પેલા તયાં મુકેલાં પાવ પુલીયામાં થોડો
 આવ નામે પછી તે કઢારણું અરસનુમ
 લેનારનાં તન ઉપર તથા મરતમે રેડીને
 તેને નહાડે પછી પાછો પોતાની પારી
 માં જાય પછી બીજો મોખે સમ બાને તે
 ના કપા કાનને કામો હાથ જગાડી અ
 તરંગ નામે પછી સમને અરસનુમગાહા
 ની બહાર બધા જાય પછી પેલા મોખે
 પારીમથી આવીને નવજેરે હાથમાં પક
 ડી (અહુનેમ વેરીમ તનુમ પાછતે યથા
 અહુવેરીજો (૧) કેમના ચઠ્ઠાથી તે નેમ
 સયા યાઆરમેતેશ્વજનયા) સુધી પ
 હોને ઉભો રહે પછી અરસનુમ લેનાર
 તેજ જમયા ઉપર ખેસીને (નેમસયા યા
 આરમેતેશ્વજનયા) મોંડે પહોંને ત
 યાંજ ખેસી રહે પછી પેલા મોખે તેના
 કપમાં લાવીને પેલા તયાંજ મુકેલાં પુલી
 યામાં આવ છે તેમાંથી એક કતરો તે
 ના કપમાં ઉપર નામે પછી બાકીના પુ
 લીઆમાંના આવ છે તે લઈને અરસનુ
 મ લેનારના કામો હાથ જે સમ
 ના કાનને જમરેલો છે તે હા
 થ ઉપર નામે અને તેના હાથ
 પાક કરે પછી તે પાછો પોતાની
 પારીમાં જઈને ઉભો રહે પછી અરસ
 નુમ લેનાર પોતાના કપમાં પહેડે અને
 પુલતી ખાંધ ઉપર નામે અને જમો
 પહેડે તેની બોંદે લાંબીજ રાખે, પછી
 પેલા મોખે પાલીમાંથી તેની આગળ
 આવે અને જને નવજેરે પોતાના હાથ

માં પકડે. પછી અરસનુમ લેનાર જમાની
 જમણી તરફની આર પેતાની કાળી ખાં
 ધ ઉપર નામે અને તેની નીચે પોતા
 નો કામો હાથ રાખે. તે હાથના જ
 માના પેતંડ ઉપર પેલા અરસનુમ લેનાર
 મોખે નવજેરેનો ચમચો મુકી નવજેરેને
 પકડી ઉભો રહે. પછી અરસનુમ લેનાર
 પોતાના જમાની બહારના પેતંડ સાથે
 નો હાથ પામે પેના ચમચા ઉપર મુકે
 તે એવી તરખીબથી કે તેના હાથ પે
 વંદ ચમચાનેજ લગે નવજેરેને નહીં બજે
 પછી પેલા અરસનુમ લેનાર મોખે પેતે
 એખલો બાજ મુકે નીમસયા યા આર
 મેતેશ્વજનયા, નેમસયા યા આરમેતેશ્વ
 જનયા, નેમસયા યા આરમેતેશ્વજનયા,
 યથાઅહુવે (૨) ધ્યાસનેમચ વહમે
 મચ ઓજસય જઉંબરસય આકરીનામે
 સરોશહે અરીઅહે તબમેતનુમ રહે. ફરે
 શીંદાશ જહુડી બંદે અગમ (૧) અ
 હમાયરેલમ, હજારેમ, જલમે, કરેલા
 બુઝહ, અશેમવેક (૧) એટલું પડી રહ
 યા પછી કરીયા અરસનુમ લેનાર અને
 અરસનુમ લેનાર બંને જથ્થુ સાથે ઉપર
 લખયા પ્રમાણે બાજ મુકે તેનાં કરીયા
 તફાત નહા. પછી અરસનુમ લેનાર મો
 ખે અરસનુમ લેનારને નીચે જમોલા
 સુખુનો મોંડે મોલાવે જહુડનપ્રસ
 સરો તન પાક અથગરવાન. જંદહ ન
 નપ્રસ સરો તન પાક અથગી રવાન. જં
 દહ નસસ સરો તન પાક અથગી રવા
 ન. સમ અશે હીરનવ પક. સમ અશે
 હીઅહ પાક-મેટલા સખુનો મોલાવીને
 નવજેરે ઉપર લે પછી અરસનુમ લેનાર
 હોરમજહ મોલાય પહો કુસરી કરે એટ
 લે અરસનુમની કોયા સંપુરણ થક.

અરસનુમ લોધેલાને નવસો

નહાવાની વીગત.

તથા રાત પુરો થયા પછી જે જહમાં
 અરસનુમ લાવું હેય તે જહમાં નવસો
 નાહે અરસનુમગાહની જગોમાં યા જ્યાં
 રતી પાથરેલા હોય તે જગોમાં (૩) પ
 થર મુકી તેની આસપાસ તથા કલ કા
 હી આરતરથી પારી કાઢીને જગો તથા
 યાર કરે. પછી અરસનુમગાહો મોખે
 ખુખનો બગીએક કાઢાવું મોખું કરી

જુદી પાત્ર કરીને તેમાં આવ નામે
 અને એક કુલીયું પાત્ર કરીને સુકવીને
 તેમાં ચોપડાના નીરંમ નામી તપવાર
 કરે. પછી નવસો નાહનાર ધણી જ્યાં
 નવસો નાહવાની જગા કાઢી છે. ત્યાં
 જઈ જાણી પાત્રમાં હસો રહીને ખજને
 થર રાંદરહેમજાઓ અશેમવાડું (૧)
 પછીને કપડાં ઘોડી બીજી પાત્રમાં સૂઈ
 પેના ત્રણ પથર ઉપર ઉગમજને ચોઢે
 એસે પછી રોસો મોએ પાવ કરેલું કુ
 લીયું લખને તેની અગત્ર પાવી કાઢીને
 તેની અંદર મુકે. પછી પેસો ૫૦૦ નહા
 નાર ધણી જમણે કાચ પોતાના
 માથા ઉપર મેલીને ચોઢે પટે યાને બા
 જ ભે અર મવાડું (૩) ફરજનાને મજડી
 અજને નરચોમતરેશ વીરુઉઓ અહુરહે
 ફેશો [ગિહે] ફરસસતીયય સરેશયં અ
 થીઅહે તખમેહતતુમાથરહે ફરેશી ફરે
 શ આહુરીઅહે અજનેપર ઇસનાયય
 વહમાયય અજનેપરાયય ફરસસતીયય
 યથા અહુ વેરીઓ જોતા ફરમે મરેતે
 અથારવજ અથાદચીહ હથહરા અશુખ
 વીડુઆઓ મરેવ. અહુનેમ વેરીમ તતુ
 મ પાષતે, અહુનેમ વેરીમ તતુમ પાષતે
 અહુનેમ વેરીમ તતુમ પાષતે યથા અહુ
 વેરીઓ (૧) કેમનામજા (જાત) આ
 સવ હતેશ અથહે અહીયાં સુધી પછીને
 પેલું નીરંમતું કુલીયું પોતાના કાચમાં
 લખને તેમાંથી ત્રણ વખત નીરંમ લખને
 પોતાના બદન ઉપર સધરી જમાએ ચો
 પટે અને કુલીયું બીજી પાત્રમાં નામે.
 પછી મોએ આવ નામેલું પાણીતું કાઢર
 જી બાવીને તેના ઘોએના બીજા પહે
 વાના કપડાં ઉપર જરા કતરો નામીને
 તે કાઢાણું તેડી આમળ મુકે. પછી તે
 પોતાના કાચે કાઢાણુ લખને પોતાનું ત
 ન ઘોમ અને નાહે. પછી કપડાં પહેડી
 ને કુસતી આંધ ઉપર મુકીને ખોરશેતી
 સનમુખ મોહું કરી હસો રહીને બાજ
 મુકે. નેમજા યા આરમતેસમજા
 [ગર] (૩) [પટે] યથા અહુવેરીયો (૨)
 યસનેમય [જવત] આફરીતામે સરેશ
 હે અથીઅહે તખમેહતતુ માથરહે
 ફરેશીફેસ આહુરીઅહે અશેમવાડું (૧)
 અહમાપરેસમ, હનધરેમ, જસમે ફરયા
 મુજહ અશેમવાડું (૧) પછીને. હોરમજા

ખોડાય પછી તે કુસતી કરે પછી પવેત
 કરે. એજ રીતે બીજો અને ત્રીજો નવ
 સો નાહે પણ બીજો નવસોએ આવતાં
 પાણીના (૨) વાસણ લીધે અને ત્રીજો
 નવસોએ આવતાં પાણીના (૩) વાસણ
 લીધે. એ પ્રમાણે નવસો નાહવાની કી
 યા કરે. જે બરજતુમના ધણી મોએ
 પંચ તાએતી ખુખ યા મીનાનાવરતી મો
 ટી ખુખ કગ્વા આહે અથવા હરેક યજ્ઞ
 અમેસાસપંદોતી યા અશો રવાનતી નધ
 યતે યજ્ઞને યા વંદીદા મરવા આહે
 તો તે ધણી પાત્ર પવીત્રાઈતા તન તથા
 પાત્રીએક કપડાં તનમાં રાખવા સાથે ત
 થા પાક મનસતી સાથે ફેમેરેરમાં આ
 વી પાડીઆવ કુસતી કરે અને જો તે
 મોએને વડી ખુખ તપવાર હોય તો તે
 તપવાર ખુખે ઇજ્જને તથા વંદીદા કરે
 અને જો તે દીને ખુખ તપવાર નહી હો
 ય તો પ્રથમ ખુખ કરીને પછી યજ્ઞને
 કરે.

